

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARVARD LAW LIBRARY

3 2044 059 357 780

P. 16
~~784~~
T-II

~~165.73~~ 207

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Hungary

A MAGYAR

NEMZETGYÜLÉS

Pesten 1848-ban.

KÖZLI

P A P, D É N E S.

I. KÖTET.

PRINTED IN HUNGARY

PEST, 1866.

R Á T H M Ó R.

HUN
965
PAP

P
FORT 1

' APR 17 1933

TARTALOM.

	Lap
<i>Előleges ülés a felsőházban július 4-én. A kir. helytartó 8 fenségét az országgyűlés megnyitására meghívó küldöttség tagjainak megválasztása; Beöthy indítványa a felsőház átalakítása iránt . . .</i>	1
<i>Előleges ülés az alsóházban július 4-én A kir. helytartó 8 fenségét az országgyűlés megnyitására meghívó küldöttség tagjainak megválasztása . . . . .</i>	2
<i>I. ülés az alsóházban július 5-én. Az országgyűlés megnyitása . . .</i>	4
<i>I. ülés a felsőházban július 5-én. Jegyzők választása; Beöthy indítványa a felsőház átalakítása iránt . . . . .</i>	10
<i>II. ülés az alsóházban július 6-án. Igazolás körüli intézkedések . . .</i>	12
<i>II. ülés a felsőházban július 6-án. A házszabályok . . . . .</i>	19
<i>III. ülés az alsóházban július 7-én. Elnöki jelentés a ház rendszabályait tervező bizottmány megválasztatásának eredményéről; indítványa karzati jegyek iránt; követi igazolás . . . . .</i>	24
<i>III. ülés a felsőházban július 8-án. Beöthy indítványa a felsőház átalakítása iránt . . . . .</i>	32
<i>IV. ülés az alsóházban július 8-án. Igazolások . . . . .</i>	35
<i>V. ülés az alsóházban július 10-én. Igazolás és tiszviselők választása</i>	45
<i>VI. ülés az alsóházban július 11-én. Pénzügyministeri előterjesztés a honvédelme iránt . . . . .</i>	66
<i>VII. ülés az alsóházban július 12-én. Indítványok bejelentése . . .</i>	90
<i>VIII. ülés az alsóházban július 18-án. A ház szabályai . . . . .</i>	92
<i>IV. ülés a felsőházban július 14-én. Válaszfelirat . . . . .</i>	111
<i>IX. ülés az alsóházban július 14-én. Az alsóház rendszabályai . . .</i>	112
<i>X. ülés az alsóházban július 15-én. Igazoló bizottmányi jelentés . .</i>	119
<i>XI. ülés az alsóházban július 17-én. Az alsóház rendszabályai . . .</i>	126
<i>XII. ülés az alsóházban július 18-án. Igazolások; interpellatio a hadügyministerhez a Gallicziából ájtott württembergi század iránt; felszólalás az alvidéken növekedő veszély iránt . . . . .</i>	127
<i>XIII. ülés az alsóházban július 19-én. Követigazolás; a válaszfelirat elhalaasztása iránti indítvány; kérvények vizsgálata; a tiszviselők fizetésének kivetése tárgyábani bizottmányok tagjai megválasztásának eredménye . . . . .</i>	129
<i>XIV. ülés az alsóházban július 20-án. A trónbeszédrei válaszjavaslat .</i>	133
<i>XV. ülés az alsóházban július 21-én. A trónbeszédrei válaszfelirati javaslat . . . . .</i>	179
<i>V. ülés a felsőházban július 21-én. A trónbeszédrei válaszjavaslat . .</i>	219
<i>XVI. ülés az alsóházban július 22-én. Válaszfelirat . . . . .</i>	287
<i>XVII. ülés az alsóházban július 24-én. Igazolás, és a válaszfelirat hi-telesítése; indítványok 8 felségének az országbai meghívatása s hadi törvényszék felállításá iránt . . . . .</i>	267
<i>XVIII. ülés az alsóházban július 25-én. A válasz kézbesítésével meg-bizott küldöttség jelentése és napirendre kitüzendő tárgy iránti határozat . . . . .</i>	286

	Lap
VI. <i>ülés a felsőházban július 25-én.</i> Az Innsbruckba ő felségének házánkba meghívása végett menendő küldöttség megválasztása	269
XIX. <i>ülés az alsóházban július 26-án.</i> A tanácskozás szabályainak módosítására irányzott indítvány; a kincstári javakon eszközzendő magyar telepítvények tárgyábani javaslat; több törvényjavaslat és indítvány	269
VII. <i>ülés a felsőházban július 26-án.</i> Intézkedés az Innsbruckba menendő küldöttség tárgyában	274
XX. <i>ülés az alsóházban július 29-én.</i> Vésztörvényjavaslat s több indítvány	275
XXI. <i>ülés az alsóházban július 31-én.</i> A telepítésről törvényjavaslat s több indítványok	282
XXII. <i>ülés az alsóházban aug. 1-én.</i> Kérdés a hadügyministerhez a székely katonáknak adott engedmények iránt; ujonczállítási törvényjavaslat	289
XXIII. <i>ülés az alsóházban aug. 3-án.</i> A ministerium politicája Németország irányában; interpellációk; törvényjavaslat az elemi tanodákról	301
XXIV. <i>ülés az alsóházban aug. 4-én.</i> Elemi tanodákról törvényjavaslat	326
XXV. <i>ülés az alsóházban aug. 5-én.</i> Igazoló választmányok folytatólagos jelentései; az elemi tanodákról törvényjavaslat	338
XXVI. <i>ülés az alsóházban aug. 7-én.</i> Az ujonczállítási törvényjavaslat felvétele vagy elhalasztásáról kérdés; az oktatási törvényjavaslat	348
VIII. <i>ülés a felsőházban aug. 7-én.</i> A kincstári javakon teendő magyar telepítésről szóló törvényjavaslat	356
XXVII. <i>ülés az alsóházban aug. 8-án.</i> Az oktatási törvényjavaslat	356
XXVIII. <i>ülés az alsóházban aug. 9-én.</i> Elemi tanodák	360
XXIX. <i>ülés az alsóházban aug. 10-én.</i> Az elemi oktatásról szóló törvényjavaslat	384
XXX. <i>ülés az alsóházban aug. 12-én.</i> Kérvények; elemi oktatásról szóló törvényjavaslat feletti szavazás	385
IX. <i>ülés a felsőházban aug. 14-én.</i> Törvényjavaslat az elemi oktatásról; indítvány a német egység iránti rokonszenv kijelentése tárgyában	385
XXXI. <i>ülés az alsóházban aug. 16-án.</i> Az innsbrucki küldöttség jelentése; ujonczállítási törvényjavaslat	386
X. <i>ülés a felsőházban aug. 17-én.</i> Pálffy J. indítványa a német egység iránti rokonszenv nyilvánítása tárgyában; a hercegprímásnak az innsbrucki küldöttség eljárásáról jelentése	409
XXXII. <i>ülés az alsóházban aug. 17-én.</i> Ujonczállítási törvényjavaslat	411
XXXIII. <i>ülés az alsóházban aug. 18-án.</i> Kérvények; igazoló választmány jelentése; interpelláció; ujonczállítási törvényjavaslat	417
XXXIV. <i>ülés az alsóházban aug. 19-én.</i> Interpellációk; ujonczállítási törvényjavaslat	427
XI. <i>ülés a felsőházban aug. 19-én.</i> A főherceg nádor névnapján leendő tisztelkedés iránti intézkedés	439

Eldőleges ülés a felsőházban

július 4-én.

B. Sztojka Imre, mint legidősb tag az elnöki széket ideiglenesen elfoglalván, az ülést következőleg nyitja meg :

Az élet urának, a mindenható istennek tulajdonitom egyedül, hogy 72 esztendőös koromban szerencsés vagyok ezen főtábla ülését megnyitni. Midőn ezen tisztemet teljesítem, bátorkodom kérni, méltóztassanak ő felsége kegyelmes koronás királyunknak a rendes elnök iránt kelt határozatát közzétételni.

Szemere Bertalan (belügyminiszter) felolvassa ő felségének k. k. rendeletét, melyben a főrendi tábla elnökétül Majláth György országbíró, alelnökétül pedig b. Perényi Zsigmond neveztetett ki.

Erre országbíró Majláth György foglalván el az elnöki széket, következőleg üdvözlé a felső házat :

Midőn ő felsége kegyelmes akaratának hódolva, ezen elnöki széket elfoglalom, ismerem azon terhes kötelességeket, melyeknek teljesítése a felelősség terhével nehézkedik rám, de bizton hiszem, hogy a háromszáz évi elválás után valahára egyesült nagy Magyarország körülöttem levő lelkes polgárai mind bizalmukkal, mind pedig tanácsadásukkal támogatni fognak, s így állásomnak saját jószándékom és fáradhatlan igyekezetem mellett meg fogok felelhetni. — Most pedig térjünk át mai teendőinkre, nevezzük ki a kebelünkbeli küldöttséget, mely a követi tábla tagjaival egyesülten, a kir. helytartót holnap a nemzeti gyűlés megnyitására tisztelőleg felszólítsa.

A küldöttség tagjai sorshuzás útján következők lettek :
Teleky Domokos, Festetics Géza, Csáky László, Batthyány

Ferencz, Almásy György, Festetics Tasziló, Zichy Henrik, Zichy Ferencz, Almásy Dénes, Almásy Móricz grófok, és Vay Lajos báró.

A jegyzői tisztet mint a ház legifjabb tagjai ideiglenesen gr. Andrássy Gyula, b. Podmaniczky Frigyes, b. Podmaniczky Ármin vették át.

Megtörténvén a küldöttség kijelölése, az elnök felszólítja az illetőket, délután 6 órakor az alsó tábla teremében jelenni meg szónokválasztás végett.

Erre az elnök elhagyván székét az ülésnek vége lön.

Azonban Bihar megye főispánja Beöthy Ödön következő tartalmu indítvánnyal lépett fel:

Ugy hiszem, nincs senki közöttünk, ki a jelen viszonyok fontosságát felfogva, a körülmények hatalmával dacolni akarna. A főrendi tábla jelen alakjában meg nem állhat, ezt józanul tagadni nem lehet. Figyelmeztetem azért tagtársaimat, hogy a tábla rendezésére mi tegyük meg az első lépést, úgy legalább megmutatjuk, hogy az avas institciónak barátaai lenni nem akarunk. Én nem akartam most még formulázott javaslattal lépni elő, czélom csupa barátságos figyelmeztetés az e tárgy iránti gondolkodásra, nehogy a kérdés majdan rögtön és véletlenül lépjen meg.

Előleges ülés az alsóházban

julius 4-én.

Palóczy László borsodi követ, mint legkorosabb tag az elnöki széket elfoglalva, üdvözlé a házat.

A szerencsét — ugymond — hogy a sors rejtélyes véd-réből az ő neve lön főnyerő, nem polgári érdemeinek, nem is a szabad választás bizalmának köszönheti, hanem azon napok számának, melyeket az isteni gondviselés megérnie engedett. De szóló mégis örvend ezen ideiglenes szerencsének. Örvend, mert fülébe hallja csengeni, mit az irás mond: „a hely melyen állasz, szent hely.” Nemzeti képviselők! e helyről üdvözlöl benneteket az öreg szolgál, a hazá-

nak megöszült fia. Megemlíté szóló, miszerint ő volt az, ki az 1832/6-iki országgyűlésen, mint jegyző a magyar jegyzőkönyvet vezette, tehát, minthogy a pusztaszeri s t. e. f. gyűlések jegyzőkönyveit nem birjuk, tudunkra a legelső magyar jegyzőkönyvet. Örvend szóló, mert a tőlünk sokáig elszakasztva volt Erdély képviselőit, a rég ohajtott, a szeretett testvéreket e nemzeti gyűlésen látandjuk ismét körünkben. Végezetül a képviselők komoly hivatásához istentől áldást kért.

Ezen üdvözlét után az ideiglenes jegyzők nevei olvastattak fel, kik is következők: Simonyi Lajos, Vojnics Lukács, Irányi Dániel, Dedinszky József, Marics Péter, Dániel Antal.

Majd Irányi az országgyűlés megnyitása iránti rendszabályokat olvasá fel.

A rendszabályok nyomán ő fenségét meghívó küldöttség tagjaiul választattak Repeczky Ferencz, Buday Sándor, Csupor Gábor, Vermes Illés, Szaploneczay József, Szidor Ferencz, Komlóssy Imre, Bernáth József, Beniczky Pál, Szeles Lajos, Ferdinándy Bertalan.

Elnök: A tervben nincs egyéb tárgy a mai napra kitzúzve; nem tudom méltóztatnak-e valamit tanácskozás alá venni.

Kossuth Lajos: Verificatio előtt nincs senkinek szava. Mielőtt megnyittatnék a gyűlés, és megnyittatván, tudnók, ki az, kinek itt joga van szólani — tanácskozni és végezni nem lehet; hanem azt gondolnám: mára nézve alig volna egyéb hátra, mint az, hogy a ház határozná el, miszerint a tagok legyenek szivesek megbízó leveleiket az ideiglenes korelnöknek átadni, hogy a ház tagjai névjegyzéke elkészíttethessék, s az igazolási választmány hivatásában mielőbb eljárasson. Méltóztassék azért elnök ur helyet és időt kijelölni, hol és mikor a követek megbízó leveleiket átadhassák? Az elnök Pestmegye teremét jelölé ki. Ezzel az ülés eloszlott.

Esti 6 órakor a két ház küldöttsége szónokválasztására a képviselők házában összegyűlvén, szónoknak Palóczy választatott.

I-ső ülés (megnyitó) az alsó házban

július 5-én.

István nádor királyi helytartó mintegy 12 óra tájban a ministerek s udvara kíséretében ágyudörgések mellett a sorkatonaság s nemzetőrség kettős sorai közt a színpótlati terem lépcsőzetéig megérkezvén, ott a két ház küldöttsége által fogadtatott. A terembe lépén, kitörő örömszaj s hosszas éljen-kiáltások közt ült az e célra készült díszes trónba. Jobbról és balról a ministerektől környezve, ő felsége mindenki által érthető, erős, férfias hangján olvasá a következő trónbeszédet:

Felséges urunk királyunk hű magyar népének országgyűlését folyóhó 2-kára méltóztatott kegyelmesen összehíni. Atyai legkegyelmesebb szándéka volt, az országgyűlést ön felséges személyében megnyitni s vezérleni. De hű népeinek mély fájdalmára, súlyos betegség gátolja ő felségét, ezen atyai szándékának teljesítésében s legkegyelmesebb királyi rendelete által én vagyok megbízva, hogy felséges nevében és személyében ezen országgyűlést megnyissam.

Általadom tehát ezen kegyelmes királyi rendeletet s általadom ezennel ő felségének azon kegyelmes királyi rendeletét is, melyben ő felsége legkegyelmesebb urunk királyunk, az országrendjeinek kegyelmesen tudokra adja, hogy addig, míg betegsége általi akadályoztatása tart s e miatt hű magyarjai közt meg nem jelenhet, Magyar- s vele egybekapcsolt Erdélyországban s minden Magyarországhoz kapcsolt országokban, ideértve a határvidékeket is, felséges királyi személye képviselőjének engem méltóztatott kegyelmesen kinevezni.

Mire Szemere Bertalan belügyminister a következő leiratokat olyasá fel:

I.

Mi első Ferdinánd Isten kegyelméből ausztriai császár, Magyar- és Csehország e néven ötödik, Dalmát, Horvát, Tót, Halics, Lodomer stb. országok királya, Erdély nagyfejedelem stb.

„Mintán azon ohajtásunk, s legkegyelmesebb kir. ígéretünk teljesítésében, miszerint hű Magyar- s vele egyesült Erdélyországunknak s a kapcsolt országoknak általunk folyó évi július másodikára szabad kir. Pest városunkba egybehívott országgyűlését személyesen megnyitni, s legfelsőbb királyi személyünkben vezérelni szándékozánk, súlyos betegség által akadályoztatunk, ezennel legkegyelmesebben tudósítjuk hűségűket: miként a jelen országgyűlésnek legfelsőbb királyi nevünkbeni megnyitására kedves öcsénket fenséges István csász. kir. főherczeg nádort és királyi helytartónkat, mint egyenesen e végre meghatalmazott királyi biztosunkat bízunk meg, ki is hűségűk előtt magyar királyi koronánk épsége, az általunk szentesített törvények sértetlen fentartása s az ezzel ellenkező lázítások és háborgások kárhóztatása iránti kegyelmes királyi akaratunkat s királyi házunk minden tagjainak egyhangzó indulatát legkegyelmesebb különös meghagyásunk folytán előszóval is nyilvánítandja.

Az országgyűlési egyezkedések s törvényszerzések, nem különben az országlás akadéktalan folyamáról mai napról kelt s hűségűeknek nevezett kedves öcsénk által késbesítendő külön legkegyelmesebb rendeletünk intézkedvén.

Hozzátok egyébiránt csász. kir. kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk. Kelt a mi őszintén kedvelt hívünk méltóságos és nagyságos herczeg Esterházy Pál legmagasabb személyünk körüli ministertünk kezéből, Tyrol grófsági Innsbruck városunkban, június huszonhatodik napján, az urnak ezer nyolczszáz negyvennyolczadik esztendejében.

Ferdinánd s. k.

H. Esterházy Pál s. k.

II.

Mi első Ferdinánd Isten kegyelméből ausztriai császár, Magyar- és Csehország e néven ötödik, Dalmát, Horvát, Tót, Halics, Lodomer stb. országok királya, Erdély nagyfejedelem stb. Hű Magyar- s vele egyesült Erdélyországunk s az ahoz kapcsolt országok zászlósainak, egyházi s világi főméltóságainak, nagyainak és képviselőinek, kik az általunk 1848-iki július 2-kára szabad kir. Pest városunkba összehívott országgyűlésen egybegyűlve vannak, üdvöt és kegyelmünket!

Kedves hiveink! Atyai szívünknek vigasztalására aszolgált kedves öcsénk István főherczeg nádor, királyi helytartónk s magyar ministeriumunk alázatos fölterjesztéséből megérteni, miként hű magyar nemzetünk azon fiui ragaszkodásánál fogva, melylyel őseitől öröklött hűsége szerint, királyi személyünkös tántoríthatlanul viseltetik, semmit sem ohajt inkább, mint azt, hogy hű körötökhöz jöve, ugy ezen országgyűlést személyesen vezéreljük, mint különben is hű Magyarországunk s ahhoz kapcsolt országaink keblében királyi családunkkal együtt mindaddig mulatva, míg csak ezt az isteni gondviselés által országlásunkra bízott egyéb tartományaink gondjai megengedik, belügyeitek kormányzatát is a törvény értelmében magyar felelős ministeriumunk tanácsával személyesen intéssük és igazgassuk.

Nem is késtünk a hűségnek és ragaszkodásnak azon érzelmeit, melyekből ez ohajtás eredett, kegyelmesen méltányolva megígérni, hogy hű körötökben megjelenve a jelen országgyűlést legfelsőbb királyi személyünkben fogjuk megnyitni és vezérelni s királyi székünket hosszabb időre szabad kir. Buda városunkba azon rendíthetlen bizalommal áthelyezendjük, hogy azt, lovagias hű magyar nemzetünk azon szeretettel, kegyelettel s hódolatos ragaszkodással veendi körül, mely ugy szerencsés mint borus időkben ősi jelleméhez tartozik s melyet a jelen időknek viszontagságai között is atyai szívünk örömére s a nemzet világszertei dicsőségére soha sem csökkenni, sőt folyton növekedni tapasztalánk.

Azonban épen midőn már legkegyelmesebb királyi ígéretünket teljesíteni indulnánk, tetszett az isteni gondviselésnek személyünket súlyos betegséggel meglátogatni, s ezáltal utnak indulásunkat lehetlenníteni.

Bizunk a mennyei felség kegyelmében, hogy terhes gondok fáradalmai által megingatott testi erőnket mihamarább visszaadva, kis időjártával teljesíteniünk engedendi királyi ígéretünket, melynek a mint betegségünk általi késleltetését őszinte bánattal fájlaljuk, ugy mihamarábbi teljesítését leghőbb ohajtásunknak nyilatkoztatjuk, gondoskodván egyszersmind, hogy a jelen rendkívüli körülmények között, melyek ugy a törvényhozó, mint végrehajtó hatalomnak gyors, erélyes és akadéktalan eljárását igénylik, az isteni gondviselés által országglásunkra bizott tartományaink épségének, szabadságának s rendjének biztosítása s boldogságuknak gyarapítása, királyi személyünknek távolléte s isten jóvoltából hamar jobbra fordulandónak remélt betegsége miatt legkisebb fenakadást, avagy késleltetést ne szenvedjen.

Midőn tehát ezen atyai gondoskodásunktól vezéreltetve ausztriai örökös tartományainkra nézve császári királyi felségünk teljhatalmu képviselőjévé addig, míg betegségünk által az országglás fáradalmaitól tartóztatva leszünk, kedves bátyánkat fenséges J á n o s főherczeget már kineveztük, ugy kedvelt Magyar-s vele egyesült Erdélyországunk, és a hozzákapcsolt országok javáról is a törvények szellemében hasonló atyai indulattal gondoskodni, annál kevésbbé mulasztathatjuk el, minél inkább ösztönöztetve érezzük magunkat az egész világ tudomására juttatni, hogy kedves magyar nemzetünk hűségét tántoríthatatlannak tapasztalva, királyi székünk legbiztosabb, legrendíthetlenebb támaszát kedves magyar nemzetünk ezen hűségében, tántoríthatlan ragaszkodásában, rendszerető férfias érettségében, hőies vitézségében s áldozatkészségében keressük és találjuk.

Azért is ti nektek kedves hiveink ezennel legkegyelmesebben tudotokra adjuk, miként mai napon kelt legkegyelmesebb rendeletünk által kedves öcsénket fenséges I s t v á n császári királyi főherczeg nádort, mint különben is az országbóli távollétünk idejére törvényes királyi helytartónkat, addig, míg betegségünk általi akadályoztatásunk tart, Magyar- s vele egyesült Erdélyországunkban és minden kapcsolt országokban, a magyar, erdély, horvát és slavoniai határörvidéket is, mint szintugy magyar királyi koronánk kétségtelen egészítő részeit ideértve, királyi felségünk képviselőjének kineveztük s felhatalmaztuk: adván neki teljes hatalmat és hatóságot, hogy veletek, országosan egybegyűlt kedves hiveink, a törvényhozás köréhez tartozó, mindennemű tárgyakban egyezkedjék, állapotásaitokat, végzéseiteket, a meny nyiben jóknak és célszertűeknek találándja, helybenhagyhassa, illető magyar ministereink ellenjegyzése mellett megerősíthesse, és az elébe terjesztendő törvényczikkeket királyi felségi jogunkkal szentesíthesse, és ugy általunk s

törvényes utódaink által megtartandó, mint minden mások által a kiket illetnek, megtartandó törvények erejére emelhesse, s ha netalán isten rendelete szerint abban is akadályozva volnánk, hogy a jelen országgyűlésnek berekesztésére hű körötökben megjelenhessünk, — legjobb belátása szerint ezen országgyűlést áthalszthassa, sőt be is rekeszthesse.

Adván továbbá nevezett kedves öcsénknek, mint királyi felségünk teljhatalmu képviselőjének minden hatalmat és hatóságot, hogy a végrehajtó hatalom körében is, azon hatóságon kívül, melylyel mint nádor s királyi helytartónk az országbóli távollétünk esetére már törvény által fel van ruházva; még minden azon jogokat is ideiglenesen gyakorolhassa, melyeket az 1848-iki 3-ik törvényczikkben, különösen annak 8-dik, 9 dik, 11-dik és 12-dik §§-aiban is királyi felségünk számára feltartottunk, kivéven egyedül a 7-dik §-ban említett jogok gyakorlatát, mint melyek rögtön intézkedést nem annyira kívánva, általunk távolabb létünk s betegségünk ideje alatt is gyakorolhatók.

Mely királyi legfelsőbb felhatalmazásunk következtében mindast, a mit kedves öcsénk *I s t v á n* főherczeg rendelend, intézend, végezend és parancsoland, legfelsőbb királyi hatalmunk szerint rendeltnek, intézettnek, végzettnek és parancsoltnak nyilatkozatva, s a mit ő helyeslend, azt helyeselve, a mit kárhóztatand, azt kárhóztatva, ti nektek kedves hiveink, valamint hű Magyarország Erdélyországunk s a hozzákapcsolt országok, minden egyház, polgári és katonai hatóságainak, tisztviselőinek, méltóságainak s minden rendű és rangu lakosainak, a határörvidéket is ideértve, legkegyelmesebben rendeljük és parancsoljuk, hogy kedves öcsénk *I s t v á n* főherczeg nádor királyi helytartónknak, s királyi felségünk teljhatalmu képviselőjének mindenekben szintoly hivék, hódolók és engedelmesek legyetek és legyenek, mint a mikép legfelsőbb királyi felségünk iránt törvény szerint lenni tartoztok és tartoznak, a törvényes büntetés terhe alatt másképp nem cselekvendők.

Mely köteles engedelmességet, hűséget és hódolatot saját legfelsőbb királyi felségünk iránti engedelmességnak, hűségnek és hódoltnak nyilatkozatva, jelen királyi felhatalmazásunkat mindaddig érvényesnek rendeljük, valameddig egészségünknek mihamarább reménylt helyreálltával, az országglásnak ismétli átvételéről hűségötöket legkegyelmesebben értesítendjük.

Hozzátk egyébiránt császári királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk. — Kelt a mi őszintén kedvelt hivünk méltóságos és nagyságos herczeg Eszterházy Pál, legmagasb személyünk körüli ministerünk kezéből Tyrol grófsági Innsbruck városunkban junius huszonhatodik napján, az urnak ezer nyolczszáz negyvennyolczadik esztendejében.

Ferdinánd s. k.

H. Eszterházy Pál s. k.

Ezután ő fensége a trónbeszédet olvasá fel, mely következőleg hangzik:

Én tehát ő felségének, dicsőségesen uralkodó királyunknak, **V-ik Ferdinandnak** felséges nevében és személyében a jelen országgyűlést ezennel megnyitom.

Az országnak rendkívüli körülményei tették szükségessé, hogy nem várva mindazon javaslatoknak s intézke-

déseknek előkészítését s bevégzését, melyeket ő felsége felelős ministeriumának, a közelebb lefolyt országgyűlés rendeleténél s megbízásánál fogva elkészíteni s bevégezni kell vala, ezen országgyűlés haladék nélkül összehivassék. Horvátországban nyílt támadás van, Magyarország aldunai vidékén föllázadt fegyveres csoportok zavarták meg az ország békéjét, s valamint ő felségének legforróbb ohajtása, hogy a polgári háboru elkerültessék: úgy másrésről meg van győződve ő felsége, hogy a nemzetnek összegyűlt képviselői, gondoskodásuk első és legfőbb tárgyának tekintendik mindazon eszközöknek előállítását, mik a megzavart békének helyreállítására, a magyar szent korona épségének megóvására, s a törvények sérthetlen szentségének oltalmára szükségesek. Az ország védelme és pénztügye lesznek tehát a főtárgyak, melyekre a jelen rendkívüli körülmények között, ő felsége nevében, a nemzet képviselőinek figyelmét s gondoskodását különösen felhivom.

Ő felségének felelős ministerei, elő fogják terjeszteni az e tárgyakra vonatkozó javaslatokat. Biztosan reményli ő felsége, hogy a nemzet képviselői gyorsan és czélszertien fognak intézkedni mindazokról, miket a honnak biztossága s boldogsága mindenekelőtt megkíván.

Fájdalmas érzéssel s legmélyebb nehezteléssel értette ő felsége, hogy ámbár ő, az ország minden lakosainak boldogságát mindenkor atyai szíven viselve, ön kegyes indulatának sugallatát követte akkor, midőn a legközelebb lefolyt országgyűlésen, híu magyar nemzetének kérelmére, legfelsőbb királyi helybenhagyásával szentesítette azon törvényeket, melyek a hon jobblétének felvirágzására, a kor igényei szerint szükségesek valának; találkoztak mégis, különösen a kapcsolt országokban, s Magyarországnak aldunai vidékén, roszakaratu lázítók, kik az országnak különnyelvű s vallásu lakosait, álhirekkel s rémitésekkel egymás ellen ingerelték, s azon álkoholmánynyal, mintha az említett törvények, nem ő felsége királyi akaratának szabad kifolyásai volnának,

arra izgatták: hogy a törvények rendeletének, s a törvényes hatalomnak tettelesen elleneszegüljenek; sőt némelyek annyira vetemedtek lázításaikban, hogy a tetteleges ellenszegülést, ő felségének, s felséges királyi házának érdekében, ő felsége vagy királyi háza tudtával s elnézésével történeteknek hirdetgették. Az ország minden nyelvű és vallású lakosainak megnyugtatóására tehát, felséges urunk királyunk legkegyelmesebb különös meghagyása folytán s felséges nevében és személyében, ezennel kijelentem: hogy ő felsége erősen és változhatlanul el van határozva, magyar királyi koronájának egységét s épségét, minden kül megtámadás, és belső szakadás ellen, királyi hatalmával megvédeni s az általa szentesített törvényeket mindenkor sértetlenül fentartani s a mint egy részről ő felsége, a hon polgárainak törvény által biztosított szabadságát, senki által csonkitatni nem engedti: úgy más részről mind ő maga, mind királyi házának minden tagjai szigorúan kárhoztatják azoknak vakmerőségét, kik bármely törvényelleni cselekvést, vagy törvényes hatalom iránti engedetlenséget, ő felsége legmagasabb akaratával megférhetőnek, vagy éppen királyi háza érdekében történhetnek merik állítani.

Erdélyországnak Magyarországgali egybeolvadását, a legszivesebb atyai indulattal szentesítette ő felsége, azért is, mert ez által igazán kedvelt hű magyar és erdélyországi népének, buzgó ohajtását teljesithette; de azért is, mert az eképen egybeforrt két ország most már egy országgá alakulva, erejének, felvirágzásának egyesült kifejlődésével még erősebb támasza leendő a trónnak és szabadságnak. Ő felségének magyar ministeriuma elő fogja terjeszteni mind azokat mik ezen már megtörtént egybeolvadás részleteire nézve, a törvényhozás által még elintézendők.

A külviszonyokat illetőleg: a lombard-velencei királyságban hol a szardiniai királynak s némely más olaszországi hatalmasságoknak ellenséges seregei is harczczal támadták meg ő felségének seregeit, a háborút bevégezni nem lehet

tett. Minden egyéb külhatalmasságokkal sértetlenül fenáll a békés egyetértés, melynek állandóságán annyival kevésbbé kételkedik ő felsége, minthogy fejedelmi legfőbb gondjai közé számította mindenkor, semmit el nem mulasztani, mi királyi széke méltóságának s hű népei biztosságának, és jogszerű érdekeinek sérelme nélkül a külhatalmasságokkal békés egyetértést szilárdíthatja s méltán reményli: hogy valamint ő más hatalmasságok belviszonyaira nézve a nemavatkozás elvét követi, úgy ezen nemavatkozás a külhatalmasságok részéről is teljes mértékben fog viszonzotatni.

Nem kételkedik ő felsége, hogy az országgyűlés a királyi székek és alkotmányos szabadságnak elválaszthatlanul egyesült érdekében haladék nélkül fog intézkedni mindazokról, miket a hon java oly igen sürgetőleg kíván. — Én pedig ő felségének legmagasabb meghagyását teljesítem, midőn az országgyűlést s az egész hű nemzetet felséges urunk királyunknak legmagasabb kegyelméről s atyai legszivesebb indulatáról bizonyosokká teszem.

Ezután gr. Batthyány Lajos miniszterelnök ő felsége nevében megnyitottnak jelenté az országgyűlést.

A trónbeszéd, két kir. leirat és megnyitó beszéd több helyét hosszas és szűnni nem akaró éljenkiáltás szakította meg s ő felsége hangos éljenzések s örömjaj között távozott a teremből.

I-ső ülés a felsőházban

július 5-én.

Felolvastatván gr. Andrássy Gyula jegyző által az előleges ülés jegyzőkönyve, erre vonatkozólag Ujházy László (sárosi főispán) nem találta az átalakult alkotmánynyal meg egyezőnek, hogy többé rendekről legyen szó; ajánlja tehát, hogy a jegyzőkönyvben előforduló „méltóságos főrendek“ nevezet helyett „tisztelt felsőház“ használtassék. Gr. Majláth György (elnök) hivatkozik az 1848-ik évi 3-ik t. czikkre, mely ezen kifejezéssel él „főrendi tábla.“ Beöthy Ödön (bihari főispán) a szerénységgel sehogy sem

tudja megegyeztetni, hogy magát e tábla maga méltóságosnak czimezze, annál kevésbbé, mivel, a nádor mint teljes hatalmu kir. helytartó nem elnökösködven, a királyi ház tagjai közül senki sincs jelen. A „tisztelt felsőház“ megszólítás elfogadtatott.

Ezután a felsőház jegyzőivé gr. Andrássy Gyula, Radvanszky Antal, Sárközy Albert és b. Podmaniczky Frigyes elválasztattak.

Elnök. Két dologra kívánja felhívni a felsőház figyelmét. Egyik a házszabály, másik a válaszfőlirat. Mivel azonban még sokan hiányoznak, különösen Erdélyből — s mint tudjuk elég ok van rá, hogy eddig meg nem jelentek — azon kérdést teszi, a méltányosság nem igényli-e, hogy e tárgyak elhalasztassanak.

Gr. Pálffy József az elhasztást pártolá. Gr. Andrássy Gyula ellenben különbséget tett a két tárgy között, és valamint méltányosnak látja a válaszfőliratra nézve, hogy az elmaradtak különösen a volt erdélyhoniak megvárassanak, oly szükségtelennek tartja azt a házszabályra nézve. Ezen, véleménye szerint azonnal keresztül lehet esni, s mikor az erdélyiek megérkeznek, fontosabb tárgyhoz, a válaszfőlirathoz foghat a ház. Ugyanazon különbséget tette Beöthy Ödön is, a válaszfőliratnak tulajdonitván csupán nagyobb nyomatékosságot, erre nézve tehát a jelen nem levő tagokat, kivált az erdélyieket meg kell várni. A házszabály azonban semmi diplomaticai nyomatékkal nem bírván, halasztást nem igényel. Ezután egy fontosabb tárgyra tért át. Tagadhatatlan — ugymond — hogy az új törvények lényeges változást okoztak polgári állásunkban. A testületnek főfeladata magát a kor felmerült viszonyaihoz alkalmazni, és ha látja, hogy a forma azokba bele nem illik, neki magának kell az iránt figyelmeztetést tenni. Így áll a dolog az utolsó országgyűlésen hozott törvények következtében e táblával is. Szóló tehát — nem akarván hosszas lenni — előterjeszti ez ohajtásnak általa írásba tett formulázását, melynek értelme, hogy

„a ministerium kéressék meg a felsőház alakítása iránt a kor igényeinek megfelelő javaslat készítésére.” Kinyomatni rendeltetett.

Ezzel az ülés elkezdődött.

Elnök ülés az alsóházban

július 6-án.

Az igazolási osztályok a megbízó leveleket átvevén külön termekbe vonulnak. Tizenegy órakor az osztályok összegegyülvén, korelnök felszólítja az osztályok előadóit a vizsgálaton keresztül ment neveket benyújtani. Némely osztályok a birálatot bevégezték, mások a csatolványok terjedelme miatt nem végezhettek. Kifogás alá több képviselő esett; némelyek választása törvénytelennek találtatott. Kik több helyről voltak megválasztva, azok tetszésök szerint, egyik vagy másik választókertület képviselését tarták meg: Murgu a lugosi kertületét, Madarász a csákváriét, Szemere a miskolcziét. Táncsics felszólíttatván, hogy melyiket akarja megtartani, a békésit-e vagy a siklósit? oda nyilatkozott, hogy meggyőződése szerint két választókertület bizodalmát is lehet birni s legalább addig míg a törvény e dologról világosan nem rendelkezik, megengedtetethetnék, hogy egy ember két kertületet is képviselhessen. Midőn azonban a törvény rendeletére figyelmeztetett, a siklósi kertület képviselését tartá meg.

Az előadók előterjesztéseiből kitétnik, hogy a kétségkívüli képviselők száma 284.

Elnök: E szerint a meghatározott számot meghaladván a ház tagjai, a ház alakitva van; s már most az elnök s egyéb tisztviselők választása következne.

Nyáry Pál: Uraim! mielőtt tovább mennénk, egy kérdést akarok önökhöz intézni. Miután a ház alakult, első teendőnk volna a tisztviselők választása. Ez véleményem szerint már a tárgyaláshoz tartozik. Tudjuk azt, hogy a tisztviselőknek mint például az elnöknek választásában sok-

szor előre nyilatkozik a ház. Mielőtt tehát hozzá fognánk az érdemleges tárgyaláshoz, azt kérdem önöktől: nem látnák-e szükségesnek azt, hogy a velünk jelenleg egyesült Erdély követi bevárassanak, és e tekintetből bizonyos időre az üléseket elhalasztanók? (Helyes!) Ezt azonban csak az esetben merném részemről is javasolni, ha a kormánytól értesítve volnánk az iránt, hogy a néhány napi elhalasztás miatt nem fogna a haza nagyobb veszélyben forogni, hogy t. i. nem következhetnek be oly események, melyek a házra károsak lehetnének, mint különben, ha nem halasztatnának az ülések. Én tehát a ministeriumnak egyik jelenlevő tagját interpellálom az iránt, hogy e tárgyban nyilatkozni méltóztassék

De á k F e r e n c z (igazságügyi minister): Uraim! (felkiáltások: a szószerkre menjen fel. Többen: nem szükséges. Zaj. Halljuk!) Különös dolog volna, midőn a háznak még szabályai sincsenek, arra kényszeríteni valakit, hogy hol nyilatkozzék, hogy valjon a ministerium a szószerkben adjon e felvilágosítást vagy más helyen. Mig ez el nem határoztatik, kinek-kinek ott szabad nyilatkozni, hol neki tetszik. (Helyes! éljen!)

Az interpellatio következtében azt nyilatkoztatom, hogy ő felsége az országgyűlést rendkívülig hívta össze, a körülmények rendkívülig sürgetős volta miatt. A ház tudja, hogy háboru fenyeget, és pedig a legszomorítóbb, legveszélyesebb, mert belháboru. Az eseményeknek bekövetkező kifejlődését senki előre nem láthatja. Tehát a ministerium az interpellatióra nem felelheti, hogy a körülmények ennyiben vagy annyiban kevésbbé sürgetősek, mint voltak akkor, midőn a ház összehivatott. Hanem, hogy a mi a haza megmentésére szükséges, ugymint a katona és a pénz, később lesz-e előállítva, ha egy két nappal későbbben kezdetik meg annak megajánlása, ennek megítélését a házra bizom. A képviselők tudják a dolog gyakorlati oldalát. Azért, mert későbbben kezdetik a megajánlás, tesz-e különbséget a kiállításban? Ha azt hiszi a ház, hogy ez semmi különbséget nem tesz,

beleereszkedhetik az ülések elhalasztásába; de a ministerium azon tekintetben nem vállalhat magára felelősséget, hogy azt mondhassa, a haza körülményei kevésbbé sürgetősek és veszélyesek, mint voltak akkor, midőn az országgyűlés egybehivatott.

Ny á r y P á l: Miután a ministerium válaszát meghallottuk, a felelőség mindenesetre bennünket fog érni, ha elhalasztást határozunk. Hogy e tárgyban határozhassunk, szükséges tudnunk a körülményeket. Ha Erdély akkor hivatott volna meg, midőn Magyarország, akkor kérdést sem tennénk. De miután Erdély előbb nem hívathatott meg, csak az egyesülési törvénynek királyi megerősítése után, tehát Erdély előbb követeket sem választhatott. Természetes, hogy erdélyi meg nem jelent testvéreinket, társainkat nem sorozhatjuk a meg nem jelenők, hanem a meg nem jelenhetők sorába. Mily tekintetet érdemeljen Erdélynek e pillanatban ittléte, azt hiszem, nem fogja senki kétségbe vonni, legnagyobb fontosságú az reánk nézve, azért is, mert az ármánykodók e körülményt ellentünk már eddigelé is kiszákmányolák.

Ha érdemleges tárgyalásokba megyünk, és ki merné azt állítani, hogy nem első a haza megmentése, a honvédelem iránti intézkedés, s ha mi intézkedtünk Erdélynek távollétében, az ármányoknak ajtót nyitunk arra, hogy Erdélyben a béke és a Magyarországgali kapocs megingattassék. Tehát nem határozatlan ideig, hanem bizonyos határozott ideig elhalaszthatjuk üléseinket s azt vélném e hó 10-ik napjáig. Uraim! azt hiszem, nem vagyunk gépek, mi a haza képviselői vagyunk; azért hogy 10-kére tüzzük ki a napot, melyen a haza első teendője fölött intézkedtünk, még azért nem vagyunk paralisálva; működhetünk úgy, hogy 10-én sokkal hamarabb átesünk a dolgon, mintha most tüstént elkezdnök azt, és az erdélyiek lassankint jöven ide, félbenszakasztanók a tanácskozásokat. A kérdés az, hogy 10-ig az elnök és tisztviselők választásába belebocsátkozhatunk-e? Ugy

hiszem nem; mert a megválasztandó elnöknek és egyéb tisztviselőknak olyanoknak kell lenniök, kik követek és igazolt követek. Már pedig még most nem tudjuk, hogy azok közül, kik Erdélyből jönnek, sokan lesznek-e olyanok, kiket tisztviselőkké fognánk választani; s nem tudjuk, hogy elvannak-e választva követeknek, s azok forma szerint igazolva nem lévén, nem fognánk-e törvényt sérteni? Mig ez megtörténék, a korelnökség alatt és a mostani jegyzőség mellett a ház szabályainak megvizsgálásához foghatnánk. (Elfogadjuk).

Irinyi József az erdélyi követek távolléte miatt szinte beleegyezik a 10-ig való elhalasztásba s addig a szabályok készítésére választmányt kíván kineveztetni.

Elnök kijelenté, hogy 10-ig az elnökök s egyéb tisztviselők választása elhalasztatik, addig a ház a rendszabályok készítésével s igazolással foglalkozandván.

Egy erdélyi követ Nyáry indítványát annyival inkább pártolá, mert még az unio nincs megerősítve, nincs szentesítve. Erdély eddigi törvényei azt tartják, hogy a törvényjavaslat elkészültvén az ő felségéhez fölterjesztetik s arra kimondja ő felsége, hogy megfogja erősíteni. Akkor a törvényjavaslat visszaküldetik az országgyűlésre, mely azt formulázza, fölterjeszti, és csak akkor lesz szentesítve a törvény. Az unio kérdése ezen második stadiumban van. Az erdélyi országgyűlés azért ül még együtt, mert ezen törvényt nem kapta meg s míg e törvény megerősítve meg nem érkezik, együtt maradand, s mind addig míg a törvényezikk meg nem erősítettetik, sem a szászok, sem az oláhok, sem mások, hol az unio ellen agitatók történtek, követeket nem fognak választani. Szűllő György a nádort megkéretni indítványozza az erdélyi országgyűlés berekesztésére.

Pálfi János: Uraim! Én székely vagyok. (Éljen) Ha önök hétfőig elhalasztják a tisztek választását, én köszönetet mondok, de csak azon esetben, ha biztosítva vagyok, hogy a hazát ezen halasztás miatt legkisebb veszély sem

fogja fenyegetni; különben magam fogom sürgetni, hogy a választás még ma rögtön megkezdessék. De miután úgy veszem észre, hogy e pár napi halasztás nem nagy különbséget tesz a haza megmentésére, én is óhajtom, hogy a választás hétfőig elmaradjon. A mi illeti a néhai erdélyi követek megjelenését — mert közbevetőleg legyen mondva, igen örülnék, ha miután Erdély egyesült, Erdély nem léteznék, mert én az uniót összeolvadásnak óhajtanám, nem pedig Angol és Irland-féle összeköttetésnek — tehát a királyhágóntuli kerületekből a magyar és székely követek igen rövid idő alatt meg fognak érkezni, A választások megtörténtek. Hogy miért történtek ily későn, nem a királyhágóntuli megyék okai. Oka, mert az országgyűlés berekesztve nincs; oka, mert talán az unio-törvénynek későni megerősítése miatt a ministerium a meghívókat későn küldhette s némely megyékhez nem is érkezhettek, különösen azon hatósághoz, melyből én valék szerencsés megválasztatni, meghívó nem is jött. De ha meghívó nem volt is, volt törvény, mely szerint követét megválasztotta. A mi az unio állását illeti, bátor leszek az iránt is felvilágosítást adni. Ezen unio-törvény-cikk mindenhol sok szerencsétlenségen ment keresztül. Az erdélyi országgyűlés két példányban határozta felküldetni a törvényjavaslatot, mert sejtette hogy némi elsikkasztások történhetnének. A következőzés megmutatta, hogy ezt jó volt tenni. Én is tagja voltam a küldöttségnek, mely Innsbruckban volt a törvényjavaslattal, mely ha ide a ministeriumhoz meg nem érkezik, a törvény maig sincs megerősítve, mert az mely Innsbruckba küldetett, nem tudom mi bűnéért, három napig volt letartóztatva, és csak három nap múlva, és csak a ministerelnök erélyes sürgetésére jött elő. Mivel azon szerencsétlensége volt Erdélynek, hogy a törvényt, mire ő felsége kinyilatkoztatja, hogy elfogadja, még egyszer fel kellett küldeni, így küldetett másodszor a javaslat, s a ministeriumhoz szinte egy példányban küldetett, mert féltek, hogy megint el fog tévedni. Ez történt junius 19-én s még mai napig sem tud

semmit a volt Erdély, hogy mi történt azon törvénnyel. A Királyhágón túl az emberek egy része nagy aggodalomban, a másik része nagy örömben van. Aggodalomban a magyarok és székelyek, örömben a szászok, mert azt hiszik, hogy a törvény nem fog szentesítettetni, s addig követet sem választanak, tehát hiában várunk. Tegnap tétettek lépések, hogy a törvény leküldessék; mi ha megtörténik, akkor eljönnek a szászok is. Azt hiszem, hogy a szászok el is maradhatnának egy pár hétig, miután tapasztalásom volt a Királyhágón túl, hogy nem lett volna baj, ha örökre elmaradtak volna is. Azonban ha küldenek követeket, annak csak örülhetünk, mert azokat a szász nép fogja küldeni, nem pedig a szász aristocratia. Ha méltóztatnak hétfőig halasztani, köszönetet mondok erdélyi társaim nevében; hogy pedig azok nagyobb részben megfognak érkezni, arról biztosítom önöket. (Éljen)

Plech József: Levelek jönnek Bánátból s a legujabbak legszomorítóbbak. Rablás, gyujtogatás napi rendben van, s minthogy a rablócsapatok megfékezésére semmi erő sem fordítottatik, a nép már most is azon hiedelemben kezd lenni, hogy a magyar nem bírja megtartani a Bánságot: ennél fogva kívánja, hogy tüstént lássanak dologhoz és szavazzák meg azon eszközöket, melyek a hazát és a Bánságot megmentik. Zákó elismeré annak valóságát, mit az előbbi követ mond, de azért a halasztás mellett van. Bogdánovics szinte és bár némelyek már a bánságban alig hiszik, hogy Magyarországhoz tartoznak, mégis tanácsosnak tartja 10-éig Erdélyre várakozni.

Az elnök kimondá az előbbi végzést, hogy t. i. az elnökök és tiszviselők választása 10-ig elhalasztatik, és ezutal a ház szabályai kidolgozására bizottmány választatik. A bizottmányt többen sorshuzás útján akarták választani.

Deák Ferencz azonban figyelmezteté a házat, hogy midőn valamely munka kidolgozására választmányok lesznek kiküldendőek, azt soha se bizzák a sorsra. Tisztelet min-

den egyes tagnak, de nem lehet minden ember mindenre alkalmas. Vannak speciálítások, például ha valamely codificationális munka jön elő, arra nézve küldöttséget választás, nem pedig sorshuzás által kell alakítani. Ha azt mondja a ház, hogy a kilencz előadó legyen a verificatióval megbizva, az ellen nincs kifogásom, de ha valamely speciálításra akar választmányt, azt válasszunk s ne bizzuk a sorsra, mert idővel lehetne eset, hogy meg is bánhatnánk. Válasszunk olyanokat, kik a speciálításokban jártasok. A ház szabályai oly tárgyak, melyekre bizonyos készülttség, avatottság kell, legalább szükséges, hogy gondolkodott, foglalkodott legyen fölötte s vele, a ki választatik, pedig igen sok érdemes ur van, ki éppen ezen specialitással nem foglalkodott. Ne alakítsuk tehát sorshuzás utján, hanem válasszunk. (Helyes!)

Erre a választás iránt közmegegyezés lön, de a választási mód iránt többfelé ágaztak a vélemények, mig végre szavazatlappali választás állapítatott meg.

Ezután a szavazatlapi választás megkezdett.

Nyáry Pál e közben még következőleg szólt: Már sokan eltávoztak, pedig szerettem volna, hogy mit mondanok, mindnyájan hallották volna. Tegnap néhányan gyűlést tartottunk, de kevesen jöttek össze, mert nem voltak értesítve. A tárgy igen érdekes, mi nem egyéb, mint kiegyenlítése a volt földesur és jobbágyok közt lehető kérdéseknek. Azt hiszem e részben törvényjavaslatot kell az országgyűlés elébe terjesztenem. De miután azt is tudjuk, hogy az ország különböző részeiben különböző viszonyok vannak, melyeket a priori megítélni nem lehet, ennél fogva kívánám, mindnyájan jöjjünk össze konferenciába. Vélekedésem az: bizottmányt kell az ország különböző részeiből kinevezni s arra bizni ezen munkálat kidolgozását. Meghivom tehát önöket délutáni 5 órára a megyeházhoz.

Beszédetvén a szavazatok, az ülés eloszlott.

II-ik ülés a felsőházban

julius 6-án.

Elnök: a napirenden levő házszabályt illetőleg kérdést tesz, vajon maga akarja-e azt a ház tárgyalni, vagy pedig bizottmánynak adni? — **Beöthy Ödön:** a bizottmányok mindig a régi megyei lassu rendszerre emlékeztek, miért a házszabályt most mindjárt kívánja tanácskozás alá vétetni. Elnöknek nincs ugyan az ideiglenes házszabály iránt valami fontos észrevétele, de nem tudja, ki van-e benne minden meritve, nem lesznek-e benne oly pontok, melyeket netán szükséges lesz bővíteni. — **B. Venkheim Béla** azt hiszi, hogy ha kell is az ideiglenes házszabályban némely változtatásokat tenni, ezt meglehet tenni most. — Az azonnali tárgyalás elfogadtatván, jegyző olvassa:

1. §. Az országgyűlés megnyitásának módját külön rendelet határozza meg.

2. §. Az ünnepélyes megnyitás előtti napon a felsőház a legkorosabb tag elnöksége s a legfiatalabb négy tag jegyzősége mellett összeülvén, előterjeszti az elnök a meghívottak neveit kimutató és a belügyminister által vele előlegesen közölt jegyzéket.

Erre vonatkozólag elnök országbíró bemutatja a ház tagjainak jegyzékét, melyet a ministeriumtól vett, azon kijelentéssel, hogyha netán valaki kimaradt volna, az pótlólag fog meghívati. E jegyzék kissé hosszabb vitára szolgáltatott alkalmat. — **Beöthy Ödön** a jegyzéket fel kívánja olvastatni, hogy a ház tudhassa, kik jelentek meg, kik nem. Mi azért szükséges, hogy a meg nem hívottak meghivathassanak, a meg nem jelentek pedig a törvény által kiszabott büntetésben elmarasztaltassanak. Elnök a mostani körülmények közt nehéznek tartja a törvény szigorú alkalmazását. **Pálffy József** hasonló értelemben nyilatkozott és az elmarasztalást most helyén nem látta. A törvény ugyanis e ház tagjainak két módton megjelenését engedi meg, személyeset, és képviselő általit. Ellenkező véleményben volt **Ujházi László**. Ő nem pártolhatja Pálffyt, mert a mult országgyűlésen hozott törvényekben világosan ki van mondva, kik lehetnek az alsóház tagjai s ott a felső-

ház tagjainak képviselőiről nem lévén szó, természetes, hogy személyesen tartoznak megjelenni. B. Sztojka Imre, azért sem tartja a ház elmaradt tagjait megidézhetőnek, mivel az országgyűlési meghívólevelek az illetőkhöz későn érkeztek, úgy hogy némelyek azoknak vétele idejétől még ide sem érhettek. — Elnököt e vita még inkább meggyőzi, hogy a házszabály vizsgálatát jobb lett volna bizottmányra bízni. Az új törvény által kétségben hagyott azon kérdés, vajon tartoznak-e a felsőház tagjai személyesen megjelenni. Gr. Teleki Sámuel szerint a ház még csak most lévén alakulóban, a büntetés mellőzhető. A regálist ő is későn kapta, mégis megjelent. .

Gr. Széchenyi Antal alig tud visszaemlékezni, hogy volna rá példa, miszerint valaki azelőtt is, midőn a törvény világosan megengedte a két módni megjelenhetést, az elmaradásért büntetés alá vonatott volna. Annál kevésbé alkalmazható most a törvény szigorúsága, midőn a kérdés, a törvény által világosan meghatározva nem lévén, kétes. Ez a méltányossággal, és a törvénynek sem szavaival, sem szellemével, meg nem egyeztethető. Egyébiránt pedig e kérdés elintézése nem is tartozik a szőnyegen levő tárgyhöz, mely a házszabály vizsgálása. — Még néhány nyilatkozat után felszólalt a jelenvolt belügyminister Szemere Bertalan, s következő felvilágosítást adott e tárgybán: Mi kénytelenek vagyunk a törvény ösvényén maradni s ha az alsó vagy felsőház tagjai meg nem jelennének, a törvény szerint büntetés alá kell esniök. Innen van, hogy a meghívólevelek végén világosan mondatik: „megjelenni szigorú büntetés alatt kötelességöknek ismerjék.“ Igaz, hogy a felsőház tagjai eddig képviselőket küldhettek, mi mennyire volt czélszerű vagy nem, abba bocsátkozni, annyival inkább nem szükséges, mert a törvény e rendelkezése a közelebbi országgyűlés törvénye által meg van szüntetve, meg lévén határozva az alsó tábla tagjai, kik közt valamint káptalani követek és apátok, úgy jelen nem levők sem említettnek. Részemről megfogni nem

tudtam, hogy lehessen valakinek joga a törvényhozásban nemcsak személyesen részt venni, de e jogot másra is ruházni. Miután azonban az megszűnt, abból éppen nem következik, hogy a felsőház tagja kötelességének megfelelni köteles ne legyen. Ha megadta a status neki a jogot, nem bízhatja önkényére, megjelenjen-e vagy nem. Azt sem veszem kétségbe, hogy ez alkalommal a rendkívüli körülményeknél fogva a törvény minden formái meg nem tartattak; mert ha a törvényhez szigorúan ragaszkodtunk volna, nem telt volna ki a törvényszabta idő az országgyűlés egybehívására. Ha a rendkívüli idők parancsolják, napokon, órákon tul kell tenni magunkat, hogy a hazát megmentsük. Igaz, hogy a posták rosszul járnak, hogy sok mágánások lakait nem tudjuk, sokan Bécsbe mentek stb. de a regalisoktól a meg vagy meg nem jelenést nem föltételezhetni, mint ez már a mult országgyűlésen is ki volt mondva. Ez tehát mentség nem lehet. Az erdélyi hivatalosokra nézve, miután a törvényben az mondatik, hogy azon kir. hivatalosok kapjanak meghívólevelet, kik az 1847-ki országgyűlésre meghíva voltak, a kormány ezeknek neveit nem tudhatván, az erdélyi kormányzóhoz fordult. Kitől az illetők neveit megtudván, a kir. hivatalosok meghívása ezelőtt 14 nappal megtörtént, mióta ők is megjelenhettek volna. Egyébiránt a bihari főispán indítványa nem is szólt a 2-ik §. ellen; az tisztán az 5-ik §-sal áll összeköttetésben, hol az mondatik: „Eltávozásra engedelmet csak a ház adhat; rendkívüli esetben az elnök.” Következésképp a meg, vagy meg nem jelenés iránt is maga a ház fog intézkedni. Azonban a t. elnök urnak kijelentése folytán azt hiszem, miképen az általam kezébe szolgáltatott lajstromra nézve nem elég, hogy az tisztán a jegyző uraknak átadassék; mert a felsőháznak három dolog iránt kell intézkedni: 1) hogy a netalán incompetenter meghívtak, 2) a meg nem hívottak, és 3) a meghívottak, de meg nem jelentek iránt intézkedjék. E hármas czélnak elérésére egy bizottmány kiküldését vélem szükségesnek.

Az előadás közhelyesléssel fogadtatván az indítvány ellenmondás nélkül elfogadtatott.

8. §. „Ha valaki a megjelenésre jogosítva érzi magát, és meg nem hivatott, kérelmet intéz a házhoz; és ha kérelmére nincs észrevétel, meghívása az illető minister útján eszközöltetik.“

E szakasz ismét egy kis vitát szült. Gr. R á d a y G e d e o n ebből azt magyarázza, hogy szerinte a regálisok adnának jogot a megjelenésre. És ugy sokkal rosszabbul állna a dolog, mint eddig, miután ezelőtt a vármegyék által terjesztettek föl a meg nem hívottak nevei, a nélkül, hogy az illetőknek magoknak kellett volna kérni. Véleménye tehát az, hogy a kinek joga van a megjelenésre, jelenjen meg, akár hivatott meg, akár nem, és ha a megjelentek közt van, kit itt hely és szavazat nem illet, arról a verificationális választmány jelentést fog tenni. Gr. P á l f f y J ó z s e f, pártolja Ráday előadását. A verificationális választmányt és verificationt azonban feleslegesnek tartja. A vármegye megbírálta: kinek van joga itt megjelenni, kinek nincs, és csak a képeket terjesztette fel. De lehetetlenség is a bizottmánynak a képességet megbírálni, míg ellenben a törvényhatóságok azt igen könnyen megtehetik. M a r c z i b á n y i A n t a l (trencsényi főisp.) hasonlókép pártolja a nógrádi főispán indítványát. Bontakozzunk ki — ugymond — valahára a régi rendszerből. A kinek megjelenési és szavazási joga van, annak meghívás nélkül is van, a nélkül, hogy ide kérelmet nyújtana be. Verificatio azonban mind a mellett kell, mert megtörténhetik, hogy olyanok is fognak jönni, kiknek itt helye nincs. Gr. A n d r á s s y G y u l a (zempléni főisp.) meg nem engedheti, hogy a felsőháznál megjelenési jog a meghívó levéltől föltételeztessék. Kívánja egy részről, hogy ez elv, mely a mult országgyűlésen is kimondatott, megmentessék, — más részről pedig megakarja akadályoztatni, hogy a felsőházban olyanok foglaljanak helyet, kik arra képesítve nincsenek. Jelenjen meg tehát meghívás nélkül is, ki arra feljogosítva érzi magát, és netalán támadandó

kétség esetében ítéljen a ministerium. Teleki Sámuel, Ujházi László, Pázmándy Dénes (komáromi főisp.) Sztojka Imre stb. pártolják Ráday véleményét. Elnökök szerint a verificatio nem zárja ki e §. szükségességét. Mert a bizottmány nem fogja vizsgálni, ki nem jelent meg, minthogy erre adatai sem lesznek. — Ráday Gedeon ismétli indítványát, mely abból áll, hogy ne kelljen megjelenetés végett kérni, de a joggal birni vélők meghívás nélkül is megjelenhessenek. Nehogy pedig képességgel nem bírók is jöjjenek, azért szükséges a verificatio. — Beöthy Ödön szerint az egész 3. §. nem lényeges kérdés. Mert ez eset csupán csak most alkalmazható, miután hiszi és reményli, hogy nem fogja senki magát azon illusioban ringatni, akár legyen a megjelenés kellemes, akár kellemetlen, hogy a jelenlevők az alakban, mint most van a ház, még valaha színről színre látnák egymást. Minden esetre fel lesz a ministerium mentve, az e részbeni intézkedéstől; mert ezen ház, valamint a másik is, választás alapján fog nyugodni. Még néhány észrevétel után a gr. Ráday indítványozta módosítás elfogadtatott.

A jegyzők választásáról szóló 5. §. ezen szavai:

„Azon négy egyéneket, kikre a czédulákon feljegyzett nevek közül legtöbb szavazat esett, az elnökök mint elválasztott jegyzőket kijelenti“

ugy módosítottak, hogy valamint más esetekben, ugy itt is a tegnapi jegyző-választásnál már gyakorlatba vett általános többség legyen döntő.

25. §. A tárgy alapelvéhez egyszerűen többször szólani tilos.

Ujházi L. Ezt lehetetlennek tartá, már csak azért is, mivel tudva van, mi beszédes a magyar nemzet. Ha e tekintetben mégis szükséges a szabály, legalább előadólág és czáfolólag egyszeri, s így minden tárgynál kétszeri szólhatást kíván. Andrássy Gyula azzal szünteté meg a főispán aggodalmát, hogy ki a tett ellenvetésre felel, az már nem az alapelvhez szól. — A szerkezet maradt.

A többi §§. is némely csekélyebb észrevételek daczára

meghagyatván, az ekkép módosított házszabály kinyomatni határoztatott.

Végre gr. Teleki S. tett indítványt, mely abból állt, hogy a ház tagjai attilákban, de kard nélkül járjanak az ülésekbe, mely azonban egyhangulag el nem fogadtatott.

A házszabály megalapítása után a verificationális bizottság választatott. Tagjai lőnek: Fogarassy püspök, gr. Ráday Gedeon, Beóthy Ödön, gr. Teleki Sámuel, gr. Széchen Antal, gr. Zichy Domokos és gr. Szapáry József.

III-ik ülés az alsó háznál

Julius 7-én reg. 10 ór.

Mindenek előtt a ház szabályai kidolgozásával megbízandó választmány tagjai iránt történt szavazás eredménye jelentetett ki. E szerint a legtöbb szavazatot nyertek: Pázmándy Dénes, Kazinczy Gábor, Ghiczy Kálmán, Pálffy János, Nyáry Pál, Teleki László, Irinyi József, Bezerédy István, Deák Ferencz.

Ezután Madarász László azon szempontból, mintha a követi kar által gyakorlott belépti jegyosztogatás azon szint viselné magán, hogy a követi kar saját közönséget akarna magának alkotni, 3 pontból álló javaslatot terjesztett elő u. m. 1. A férfi-karzatokra szabad bemenni jegy nélkül mindenkinek. 2. A női karzatra csak nőknek, de minden rang különbség nélkül szabad a bemenetel, még pedig jegy nélkül. 3. Jegy mellett, de csak külföldiek, időközileg mig a ház rendelkezik, a két mellékterembe mehetnek, kiknek jegyeket csak a ház elnöke adhat. — Z á b o r s z k y A l a j o s azon tekintetből pártolá Madarász indítványát, hogy ha csak követi jeggyel lehet belépni, akkor csak az mehet be, ki a követnek tetszik, s így a nyilvánosság könnyen rövidséget szenvedhet. Asztalos Pál szerint renden kívül fognak a képviselők lenni, ha a ház szabályainak készítésére kiküldött választmány munkálatából egy-egy kérdés kikapatik s tárgyalás alá vétetik. Madarász indítványának kü-

lönös következése is lehet, mert ki áll azért jót, hogy azon jogon, melylyel ő azt tette, fel nem áll egy második, harmadik, s mielőtt a választmány munkálódhatnék, előre tárgyalatik a dolog. Érdemlegesen nem akar szólni, de már maga a feltevés is hibás, mert a képviselőt sokkal magasabb állásúnak képzei, mint sem hogy az a karzat rokon- vagy ellenszenvére számolna. Az ilyen képviselő nem tudná felfogni állását. Érdemleges tárgyaláskor bővebben szólna e tárgyhoz.

Kazinczy Gábor: Akkor, mikor Magyarországra nézve komoly események vannak keletkezőben, midőn tudósítások jönnek az oláh mozgalmakról, hogy ott a köztársaságot kikiáltották s annak követe itt van, ily komoly események közepett, a képviselők figyelmét arra hívni fel, hogy jegyek osztogattassanak-e vagy ne — ebben kizsértiséget lát (helyeslés). Mikor kimondatik, hogy a haza veszedelemben forog, és a nemzet képviselői mégis fontosabb tárgyat nem találnak mint a jegyosztogatást, akkor nem felelnek meg azon várakozásnak, melyet a nemzet bennök helyezett. Madarász indítványában formahibát is lát és a mellett az alapigazságot is tagadja. Akkor, midőn azon választmány névsora olvastatik fel, mely ezen dolgot kapcsolatosan tárgyalja, azon választmány kinevezése után, valaki, a kinek kedve tartja, szószerkre lép s ugyanezen térről kikap egy kérdést s azt tárgyalatni akarja, miből az következik, hogy mind a 452 képviselőnek szinte joga van azt tenni s a helyett, hogy tüzetesen egy kapcsolatban tárgyalatnék a dolog, csak így per tangentem tárgyalatik, a mint a képviselők rokon vagy ellenszenve tartja. Azon nézetben sem osztozik, hogy ez által a nyilvánosság korlátoztatnék; mert nem csak az elnök, vagy valamely vélemény-szinezet képviselője ruháztatik fel azon joggal, hogy a karzatra jegyet adjon, hanem minden követ egyiránt hívhat vendéget. Ha az mondatnék, a karzat csak a követek vendégeinek áll nyitva, akkor kezet fogna az előtte szólókkal, mert igen sok ember van Pesten, ki nincs érintkezésben a

követi karral, s ki tehetségre nézve akármelyik követtel mérkőzhetik s ez által ezek fognának a nyilvánosság teréről elvonatni; — de ez nem áll, mert a karzatnak csak egy része van fentartva azok számára, kiket a követi kar behívhat. Elvileg tekintvén a dolgot, nem látja át, miért ne vihetnék a követek a házgazdai szerepet. Forma hiánya miatt sem akarna beleereszkedni s kéri a képviselőket fogjanak fontosabb tárgyhoz.

A szabályzat mellett maradás felkiáltással elfogadtatott.

Némelyek még a bizottmánynak kívánák kiadatni az indítványt, de a többség felkiálta: „ez sem szükséges“, s így az egész mellőztetett.

S most a verificatio jött.

Kubinyi Ferencz: Uraim! miután nem csak névsort készítettünk, hanem verificálunk: most van ideje, hogy a ház megalapítsa tekintélyét, és a korteskedés ellen, mely a megyei nemességet demoralisálta, mint szabad képviselőkhez illik, föllépjünk erélyesen, és függetlenül kövessünk el mindent, hogy a métely az új alkotmány sánczait túl ne lépje. Mert kérдем: erkölcsiség tisztelete nélkül lehet-e jövője a hazának? Mindazokra tehát, kik vesztegettek, bujtogattak, vagy más erkölcstelen eszközökhöz nyultak, stütsessék a becstelenség bélyege kérlelhetlenül és szigorun.

A harmadik osztály előadója olvasta az osztály véleményét Román Ferencz munkácsi képviselő megválasztására nézve. Ez iránt ugyan külön panasz nem érkezett; de a jegyzőkönyvből kitűnik, hogy sorkatonaság alkalmastatott, s hogy a másik jelölt Hajdu Jerom, gör. n. e. pap lemondott ugyan, de maga és temploma védelmére fegyveres segítséget kért, mi meg is adatott.

Madarász L. nem kívánja figyelembe venni, mert indokolva nincs. Bartos és Csiki Sándor ezt mindenkorra elvtől kívánák kimondatni.

Nyári Pál: A választás megsemmisítésének két alapja lehet; egyik: mi a jegyzőkönyvből kitűnik, — másik: mi

petitio útján jut a ház tudomására. Azért kívánja felolvas-
tatni a jegyzőkönyvet.

Az előadó olvassa. Minek végeztével Nyári így szólt:
Kifogásnélküli választás az, mely minden kellékeivel bír a
törvénynek és szabadságnak. Itt a biztosság hiányzott. Igaz,
hogy az egyik jelölt beadta még szavazás előtt lemondását,
de miért? mert megtámadtatott s katonaságot kért. S az el-
nök, midőn a fegyveres erőt megadá, elismerte a megtámad-
tatást. Hallotta azt is, hogy a választási elnök körül volt
véve a munkácsi értelmiség által; de ez a régi rendszer, mi-
dőn elég volt néhány jó torku embert az elnök háta mögé ál-
litani. A távolabb állók tehát mitsem tudtak. Véleménye
szerint e választás érvénytelen, mert választási szabadság
nem volt.

Elnök: Kik az előbb szóló véleményén vannak, áll-
janak fel.

Bónis Sándor: Miután a kérdéses panasz nincs in-
dokolva, a választást addig, míg indokolt petitio adatnék be,
verificaljuk. Az ideiglenes szabályok is azt mondják, hogy
bizonyos ideig lehet a választás ellen petitiot nyújtani. Erre
physicai időt is szükség engedni. S itt véleményem szerint
meg kell tartani azt is, hogy a félrevetett petitioik költségét
azok viseljék, kik azt hasztalanul okozták.

Sokan szavazást sürgettek, — némelyek vizsgálatot,
mások a kérdést tisztán akarták föltétetni.

De á k következőleg állítá azt fel:

Első: érvénytelen-e a választás?

Második: kell-e vizsgálatot rendelni?

Harmadik: verificalható-e a választás?

Elnök: Kik tehát az első kérdésben Nyári Pált pár-
tolják, álljanak fel. (Nyári feláll. Felkiáltások halljuk a
második kérdést.)

A második kérdésre, hogy t. i. kell-e vizsgálat, ismét
felállás történvén, az elnök kijelenté, hogy a felállók számá-

ból ítélve, a többség nem akar vizsgálatot. (Felkiáltás : menjünk tovább.)

Ugyanazon előadó olvassa az osztály véleményét Jakubik Antal Liptó-rózsahegyi kerület képviselője megválasztása iránt. Vélemény az, hogy ezen választás érvénytelen, mert véres összetűzés történt s Kaszaliczi Lajos pártjának teljes kirekesztésével ment végbe. A jegyzőkönyv felolvastatván: a ház e választást egyhangulag megsemmisíté.

A negyedik osztály előadója néhány választást jelentett be, melyek ellen egyéb észrevétel nem fordult elő, mint az, hogy a szavazók névsor-jegyzéke mellékelve nincs. A ház megnyugodott e választásokban. Hasonlót tőn Niczki Sándor soproni kerületi képviselőre nézve, miután egyéb észrevétel nem volt, mint hogy a választási elnök s helyettese a helyszínén meg nem jelenvén, a választók magok nevezték elnököt.

Másként történt Bozsinka krassókerületi képviselőre nézve a dolog. Itt ugyanis kitűnt, hogy a bányászoktól óvásuk daczára a szavazat megtagadtatott, minek következtében belügyministeri rendelet is küldetett hozzájuk. De másfelől a kérdésben forgó képviselőnek még csak képessége sincs kimutatva, mi azon okból hozatott kétségbe, mivel mint választó sehol beírva nincs.

Az elnök jelenté, hogy a ministeriumtól e választás ellen épen most érkezett hozzá egy petitio. (Felkiáltások : már ennyi is elég.)

Nyári: Miután a ház a jegyzőkönyvet is elégnak találja a megsemmisítésre: kívánja kimondatni a végzést. S az elnök kimondá a megsemmisítést.

Vlad Alajos képviselő panaszt emelt a belügyminister eljárása ellen, miszerint a bányászokat, kérelmek következtében, szavazattal ruházta fel. A törvényt magyarázni, ugymond, nem szabad. Kéri, ne vegyék figyelembe a bányászokat. A kétségbevont választhatási jogra nézve kéri

elvárni, míg a belügyministeri bureauból kivéttetik azon okirat, melyben Bozsinka a boksányi kerületben választóul van beírva.

Egy képviselő. A belügyminister intézkedését helyesnek találja, mivel a bányavárosok rendezett tanácschal birnak, ellenben egy másik azt állítja: hogy a bányászok nem rendezett tanács, hanem a bányatisztek hatósága alatt állnak (kiáltás: már ki van mondva a végzés.)

Vojnics Lukács választását az osztály érvénytelennek véleményezi, mert még csak 22 éves.

Spelletits B. jelenti, hogy a kérdéses egyén korengedélyt nyert. Kérdi: nem elég-e ez? (Többség: nem, — kiáltás: szavazzunk). A ház felkiáltás által megsemmisíté e választást.

Sámi László zilahi képviselő választása ellen ugyan nincs egyenes kifogása az osztálynak; azonban megjegyzi, hogy az 1848. 5-ik t. czikk 5-ik §-ának 98-ik pontja szerint Krasznamegye Zilahvárossal, mint egyik választókerületi főhellyel együtt küld 2 követet; mégis Zilah megválasztotta képviselőjét s Kraszna is külön kettőt. Ezt az osztály nem tárgyalhatta azért, mivel a nevezett két képviselő verificatioja másik osztályához tartozik.

A hetedik osztály előadója jelenté, hogy a két követ iránt már sok vita volt. A ház pedig tárgyalás végett ezen harmadikat is oda utasítá.

Pap János vásárhelyi képviselőre nézve megjegyzé ugyan az osztály hogy választása estve félbeszakasztatott, s hogy szavazás közben az 5 választmányi tag 3-ra olvadt le, mindazáltal, mivel a jegyzőkönyvnek mind az 5 alá van írva, a választást érvényesnek véleményezi. A forma hibája ellen csupán Kund V. szólalt fel, — a ház elfogadta az osztály véleményét.

A hatodik osztály előadója jelenté, hogy osztálya 30 választást verificált; 5-re nézve vannak észrevételei, nevezetesen:

Gólya Gergely (Zala, kanizsai ker.) ellen felhóztatik, hogy a második választás határnapja kihirdetve nem volt. Az osztály nem találván a vádat bebizonyítottának, a választást verificalandónak véli (helyes).

Kricsfalusy Lajos ellen azon panasz fordult elő, hogy a népet communisticus ígéretekkel csábítgatá. A választmány e panaszt nem tartja hitelesnek, mivel csupán a vetélytárstól jő. A ház elfogadta az osztály véleményét s a választást megerősíté.

Havas József breznóbányai képviselő választása hosszas vitára adott alkalmat.

A jegyzőkönyvből kiténik, hogy az első választásnál összeütközés volt; a másodiknál Géczy Péter kormánybiztos katonaságot is alkalmazott, noha nem látszik, hogy ezt az elnök felszólítására tette volna. Ezenkívül kiviláglik, hogy cselédek kapattak rajta, kik gazdáik — és fiuk, kik atyjok helyett szavaztak.

Az osztály a tényeket nem látta bebizonyítva, azért a választást megállapítandónak vélte.

Ellenben az előadó Irányi Dániel jelenti, miként ő ellenkező véleményben van. Kívánja tehát a jegyzőkönyvet felolvasni. (Halljuk. — Tovább — már elfogadtuk.)

Irányi: Ha a jegyzőkönyvet nem akarják is hallani, de azt követelhetem, hogy a mit mondok, kihallgassák (zaj.)

Elnök: Olvassa ön a jegyzőkönyvet. (Olvastatik.)

Irányi: Én tehát a hetedik pontban úgy látom, hogy az érintett képességgel nem bíró egyének szavaztak (hangok: csak akartak). Szavaztak mondom, mert épen ezen kapattak rajta. (Egy hang: úgy van, szavaztak.) Szinte tény az: hogy breznóbányai polgárok, bár magokat jelentették, még sem irattak össze. (Kiáltás: ez már elég).

Kubinyi és Balogh J. nyilváníták, hogy a választást érvénytelennek tartják (felkiáltás: igen! igen!)

Az elnök kimondá, hogy a ház érvénytelennek tartja a választást s újat rendel.

Sokan szavazást kérnek (tovább).

Csiki S. úgy vélekedik, hogy ily módon nem lesz ember a házban, kit vissza ne lehessen küldeni.

Madarász L. a szószékről visszautasítja mindnyájok nevében az előbbi állítást, mert azt hiszi, hogy minden képviselő tiszteli a törvény szavait. Itt annyival inkább szigorúknak kell lennünk, mivel hallottuk, hogy biztosi eljárás is vegyült a dologba; holott tudjuk, hogy Angliában a választás helyétől csak bizonyos távolságra tartózkodhatik fegyveres erő. — De ettől elvonva is érvénytelennek tartja. Ivánka Zs. szinte.

Kazinczi G. úgy magyarázza Csiki mondatát, hogy ha ily aprólékos dolgok után indul el a ház: úgy épen az ellenfél ármánya buktathatja meg a legtöbb választást. Ne legyünk — ugymond — némelyek iránt túlszigornak (hangok: nem áll). Hogy a tények nyomoztassanak, hozzájárul.

Bárczay A. Ha a választók nagy különbsége tünnék fel, engedékenyebb volna; de miután a szóbanforgó csupán 45 szókülönbséggel tötötte el vetélytársát, elég okot lát a megsemmisítésre.

Szunyogh Rudolf: Ha ily szigoruan vesszük: egy képviselő sem marad meg. Hiszen a törvény azt is mondja, hogy a követválasztások országgyűlés előtt legalább két héttel megtartassanak. Elég volt-e ennek téve?

Bónis: Nagy különbség van a közt, ha az egész haza úgy véli, hogy valami meg nem történhetett, és a közt, ha olyan választ, kinek joga nincs.

Mihályi (Mármaros) vizsgálatot kér.

Molnár és Puki a végzésre hivatkoznak.

Madarász J. a zaj miatt szóhoz nem jut.

Elnök: A kik vizsgálatot kívánnak, álljanak fel, (teszik). Ugy látom, a többség kimondta, hogy nem törvényes a választás.

Zsitvai József esztergommegyei képviselőről akként

tesz az osztály jelentést: miszerint ez vádoltatik, mintha a robot és dézma visszaállításának ígéretével vadászta volna a szavazatokat; ezenkívül, hogy az ott birtokos pestmegyei-eket a választmány szavazásból kizárta. Az osztály az első vádat nem találta igazoltnak, a második intézkedést pedig helyeselvén, a választást érvényesnek tartja.

Végre Glózer Ferencz sopronkerületi képviselő választását az osztály megsemmisíttetni véleményezi azért: mivel a jegyzőkönyv mellett egy óvás, melyre hivatkozás van, csatolva nincs. — A jegyzőkönyv felolvasásából pedig kintunt, hogy felkiáltás útján a többséget kivenni nem lehetvén, szavazásra került a dolog; de az ingerültség miatt el kellett hagyni a törvényes módot és katonaságot alkalmazni.

Az elnök kimondá, hogy a ház elfogadja az osztály véleményét, s a választást megsemmisítvén, újat rendel. —

Ezzel az ülés eloszlott.

III-ik ülés a felsőházban

julius 8-án.

Az utósó ülés jegyzőkönyve felolvasatott. Közben az eltávozni kívánó tagoknak bejelentéséről szóló némi módosítás iránt történtek felszólalások.

Ezután az elnök Beöthy Ödönnek már bejelentetett s most már ki is nyomtatott köv. indítványát kívánja fölvetetni:

„A mult országgyűlési törvények a felsőház régi alapját változtatlanul hagyván, fenmaradt reánk nézve is a köteleesség, megjelenni, s oly minőségben, miként eddig alkotmányos szokás vala, részt venni a törvényhozás nagyfontosságú munkájában.

Midőn azonban jelenleg egybegyűltünk: lehetetlen nem éreznünk, hogy azon lényeges átalakulás, mely képviseleti rendszerünkben történt, változást igényel a felsőház eddigi alakjában is.

Hasafüti tisztünknek tartjuk e meggyőződést magunk részéről kijelenteni s egyzersmind ezennel felhívni a ministeriumot, hogy a felsőház új alaponi rendezése iránt, a kor igényeinek megfelelő javaslatot terjesszen elő.”

Géczi azt elfogadva, a ministeriumhoz felterjesztetni akarja. Teleki Samu azt adja hozzá, hogy a ministerium még ez országgyűlés elé terjesszen javaslatot.

Gr. Pálffy nem pártolja, nem akarván a ministeriumot most terhelni. Ujházi pártolja. Gr. Andrássy Gy. is, úgy hogy a jövő gyűlésen sikeresítsék.

Ifj. gr. Eszterházi Mihály azt is kimondatni kívánja, hogy a felsőház megtartatik, a külföld példájára.

Beöthy Ödön Eszterházy toldalékát nem ellenzi, hanem a ministerium erélyességére kívánja bízni az egész munkát korlátok nélkül, mit az nem fog késleltetni. Gr. Forgách pártolja őt.

Szemere Bertalan: Üdvözlöm a felsőházat azon téren, melyre föllépett; mert jele ez annak, hogy bir a felsőház a legnagyobb ismerettel, a mi az önismeret. Ismeri állását és szükségesnek látja, hogy reformáltassék. Reformálni a felsőházat pedig azonnal annyit tesz, mint megtartani; nem reformálni vagy későn reformálni annyi, mint elveszteni. (Helyeslés). Vannak politikai institutiók, melyek magokban véve sem jók, sem rosszak; hanem a körülmények teszik hasznosokká, vagy ártalmasokká. Én a felsőházat eszemben is olyannak tekintem, melynek fentartására annyi ok van, mint megszüntetésére. E dolgot a körülmények döntenek el. Nem is akarok ez alkalommal annak vitatásába beereszkedni, hogy szükséges-e Magyarországon a felsőház fenállása vagy sem, mert ezt a teremben senki sem támadta meg. Mindnyájunknak véleménye e tekintetben csak az, hogy reformálni kell, mert oly alakban, mint van, meg nem állhat, minthogy rendeltetését be nem tölti. S magam is — nyíltan kimondom — azon meggyőződéssel vagyok, hogy Magyarországon vannak oly célok, melyek elérését csak a felsőház segítheti elő (közfelkiáltás: helyes). Hozzáteszem még e következőket: szükséges mindenesetre, hogy a felsőház egészen más alapokra fektettség, mint eddig volt; többé a törvényhozásban részt ne adhasson jogot az önkény, ne a szűletés, ne a birtok, ne az adó, hanem hozzá kell járulni oly kelléknek, mely által biztosítsák az, hogy ki a felsőház munkálkodásaiban részt vesz, az személyes képesség-

gel, erkölcsi jellemmel is birjon. Csak így érethetik el, hogy a felsőház ne legyen többé a nép akaratával örökös ellentétben, mint az eddig volt. Feltartóztathasson ugyan egyet-mást, de ne ronthassa meg; igazíthassa némelykor a törvényt, de a nélkül, hogy megsemmisíthetné. Ez meggyőződése a felsőhárról; bővebb taglalatába beereszkedni nem kívánok, mert a kérdés elvbeni megvitatására senki nem bocsátkozott. — A mi a három módosítást illeti, melyek a biharmegyei főispán indítványa ellen tétettek, azokat nem pártolhatom. Nem az elsőt miszerint mondatnék ki, hogy még ezen a hongytilésen történjék meg a reform. Én részéről nem óhajtom, hogy ezen módosítás az indítványhoz tétessék, azért, mert meglehet, hogy ez a kormányt arra köteleznék, minek a jelen körülmények közt meg nem felelhet, és így a mennyiben sokkal szabadabb tért nyit a kormánynak az eredeti indítvány, annyiban ezen módosítást nem pártolom. De a másodikhoz sem járulhatok, hogy t. i. mondassék ki, mikép a legközelebbi országgyűlésen történjék meg a reform és ennek folytában a felsőház új alakban jelenjék meg. Ezt nem pártolhatom azért, mert szinte megkötés van benne, s mert nem bizonyos, ha valjon a dolgok nem fordulnak-e úgy, hogy — ha isten segít — a kormány nem lesz-e oly állapotban, hogy eziránt még ezen a hongytilésen intézkedhessék. De azt sem pártolhatom, a mit gr. Eszterházy Mihály indítványozott, hogy mondatnék ki, miként kívántatik a felsőháznak fentartása; nem pártolom pedig azért, minthogy az eredeti indítványban ben foglaltatik, hogy fentartása szükséges. Mindezeknek nyomán véleményem az, hogy a felsőházat reformálni kell, mert reformálni annyi, mint megmenteni, nem reformálni pedig annyi mint elveszteni. S e tekintetben a kormánynak legnagyobb sympathiájáról biztosítom a tisztelt házat. De más részről szükségesnek találom kimondani azt, hogy ez indítvány úgy mint eredetileg volt, megmaradjon. Ne köteleztessék a ministerium sem a jövődre, sem a múltra, sem elvekre, sem

munkálataira nézve. — A hongyülés azért jött össze, hogy megmentse a hazát; a veszély dominál bennünket, ez dominálja érzéseinket, ez munkálatainkat. A kormány alig tudja, mit csináljon; reggeltől estig jönnek a staféták, törvényhozási munkálatokra idő nincs, (átalános helyeslés). Ha azonban mégis történhetnék e tekintetben valami, úgy biztosak lehetnek a felsőház tagjai, hogy valamint egy részről feledve azon bűnöket, melyek némely hatalmas magyar neveken nehezedenek, úgy más részről megfontolva, hogy mi jövő vár reánk (most — úgy hiszem — általános amnestiának van helye) részemről soha sem fogom felejtetni, miként eddigelé a felsőházban a magyar nemzetiségnek régi oszlopai és magvai tiltak s e tekintetben részemről közremunkálatomat ajánlom. (Helyeslés, általános felkiáltás: elfogadjuk).

A bihari főispán indítványa e szerint elvben elfogadtatván, az elnök még az iránt tett kérdést; vajjon a ház tagjainak a szervezetre nézve nincs-e észrevételök? Mire minden oldalról: „Nincs, nincs!” kiáltás lön a válasz.

Szilasy Pál (erdélyrészi királyi hivatalos) felhívja a ház figyelmét az erdélyi tagokra, kik közül igen sokan nem kaptak regalist.

Elnök: Itt csak a törvény határoz; kiknek a törvény jogot adott s regalist mégsem kaptak, természetesen a nélkül is megjelenhetnek.

Gr. Károlyi György: Minden efféle eset a verificationalis választmányt illeti.

Elnök: szinte nem látja e részben szükségesnek az intézkedést.

Ezzel az ülés eloszlott.

IV-ik ülés az alsóházban

július 8-án.

Zsembery azon kérdést intézte a házhoz: vajjon azok, kik verificatio alkalmával visszavetettek, az új választáson elválaszthatók-e?

Azokra nézve — ugymond — kik korhiány miatt vetettek vissza, tisztán áll, hogy míg a teljes kort el nem érik, meg nem választathatják magokat; — kiknek választása formahiba miatt semmisített meg, minthogy ennek nem ők okai: véleménye szerint az ilyenek újra megválaszthatók. Csupán azokra nézve, kik ellen vesztegetés bizonyult be, indítványozza kimondatni, hogy az ilyenek újra meg nem választathatnak. — A ház ezen indítványt mellőzván, napirendre tért át.

A nyolczadik osztály előadója olvassa Borbély Lajos hevesmegyei Mezőtur-kertületi képviselő választására vonatkozó észrevételeket.

Feltűnt az osztály előtt, hogy noha a választási jegyzőkönyv mind az öt választmányi tag által alá van írva; azonban kettő közülök az „általános többség“ kifejezés ellen óvást tevén, aláírását visszavonta. A szavazati jegyzőkönyv pedig nem levén csatolva, nem lehetett utánszámítani a Borbély-féle 427, Péczeli féle 400 és Békefi féle 5 szavazatot. Ennélfogva az osztály e jegyzőkönyvet nem látja minden kifogáson felülállónak.

A jegyzőkönyv felolvasatván: Borbély L. választása érvényesnek kimondatott.

Simonyi Ernő nyitra-privigye-kertületi képviselő választásában az osztály sértve látja a formákat. Ugyanis a június 24-ki választásnál verekedés jövén közbe, Tarnóczy kir. biztos, katonai erő alkalmazása után, a választás folytatását 28-kára tűzte ki; holott törvény szerint a választást mind addig, míg egy választó jelentkezik, megszakadás nélkül folytatni kell. És így ez esetben új választásnak lett volna helye, de azt is nem másnak, hanem az elnöknek kell vala kitzítni.

Többször hang: érvényes, — Tanárky G. ellene nyilatkozik.

Balogh J. védi a választást, mert mind a középponti,

mind a szavazatszedő választmány beleegyezett, valamint a folytatást is elfogadta mindkét rész.

Markhot J. az idő rövidségének tulajdonítja, hogy a választás folytatását nem ugyanazon központi bizottmány rendelte el, mely azt először kitűzte. Mert, ugymond, azon választmány 200 tagját köröztetés útján összegyűjteni a megyéből annyi lett volna, mint lehetlenné tenni országgyűlés előtt a választást. Egyébiránt a kormánybiztos csak javaslatot tőn, mit a szavazatszedő választmánynak el- vagy el nem fogadni hatalmában állt. Hivatkozik Géczi P. kir. biztos hasonló eljárására. (Szavazzunk.)

Besze J. Két ok miatt tartom e választást érvénytelennek: 1-ör, mert kormány-biztos avatkozott belé, s lehetnek idők midőn kormányunkkal nem a mostani szerencsés helyzetben leszünk; 2-or, mivel a választás megszakasztott. (Éljen.) Nyári P. hasonló okokból tagadá, hogy a háznak joga volna ily választást érvényesíteni.

Ellenben Irinyi J. elismeré ugyan, hogy a törvény folytonosnak kívánja a szavazást; de a törvény célját csak abban találja, hogy a választás kényelem vagy más fogások miatt ne halogattassék. Azonban, midőn a választás külső ok miatt szakad félbe: csupa cifraságnak s pedanteriának tartaná azokat is újra szavaztatni, kik már be vannak írva. — A kormánybiztos beavatkozása előtte is nyom valamit; de ő ezt csak javaslatnak veszi; annyival inkább, mert a jegyzőkönyvben sincs ez iránt észrevétel.

Az elnök felállásra szólítja előbb azokat, kik az érvényesség, azután, kik az érvénytelenség mellett vannak, s kimondá, hogy a többség a választást, mint érvénytelent, megsemmisíti.

A hetedik osztály egy botrányos választást hozott szőnyegre: Balogh Kornél győrmegyei öttevényi ker. követségét.

A jegyzőkönyvből kiténik, hogy több választók, köztük szemtanuk is, azon panaszt terjeszték az elnök elé: mi-

szerint Király Lajos mérnök és több uriemberek, a választókat nemcsak itatják, hanem huszasokkal is csábitják Balogh K. részére. S midőn az elnök vizsgálatot akart rendelni, a bűnösök már elillantak. (Indignatio). Az osztály magában a jegyzőkönyvben elég okot talált ily választást nem verificálni (helyes).

Nyáry P. jellemzőnek találá, hogy valaki ily megbízólevéllel a képviselők közé be mer lépni. — Dedinszky (Csanád) és egy más képviselő pedig, ily emberre nézve felakarák eleveníteni az újra meg nem választhatás iránt tett indítványt. Mihez Kazinczy G. szívesen hozzájárulna — ugymond — ha most büntető törvénykönyv szerkesztéséről volna szó, hogy megfenyíttessenek azok, kik a nép erkölcsiségét megmérgezik. Most azonban, midőn csak a formák megtartásáról van szó: a háznak e térre lépni nincs is joga (helyes.)

Elnök: E választás annyira érvénytelen, hogy újat kell rendelni.

Következett a Krasznamegye és Zilahváros által választott 3 képviselő ügye; holott Kraszna Zilahvárossal együtt törvény szerint csak kettőt küldhetett volna.

A benyújtott iratok nyomán megjegyzi az osztály, miként Zilah Krasznamegyét törvény értelmében felszólítá, de ez nem engedvén, külön középponti bizottmányt nevezett. Így lőn, hogy Szilágy-Somlyón, a megye eddigi főhelyén, Bagossi László, — Kraszna m. városban pedig, mely Zilahvároshoz lett volna csatolandó, Lázár János választatott el. Az első ellen emelt vádak nem igazoltatván, azokat az osztály figyelembe nem vette. A második képviselő választását ellenben nem tartja az osztály kifogásonfelülinek, már csak azért is, mivel az másnapra halasztatott. Sámi László zilahi képviselő választása ellen, egyenes kifogás nincs. Az első és utósót tehát, mint egyes választásokat verificálná az osztály; a középsőt nem. De itt azon kérdést látja fölteen-dőnek; mindhármát megsemmisíti-e a ház?

Szunyogh Rudolf: Zilahvárosnak választását érvényesnek tekinti, mert a törvényt megtartotta, s mert különben is főkerületi hely. A krasznai választásokat pedig törvényteleneknek kívánja nyilvánítani. Hasonló véleményben volt még egy pár képviselő és gr. Teleky László is, a kerületbeli azon választókat, kiknek joguk lett volna Zilahvárossal szavazni, de nem szavaztak, úgy tekintvén, mint kik e politikai jogukról ez alkalommal lemondottak.

Egy képviselő azt jegyzé meg, miként Zilah városnak nem kellett volna megelekedni az eredménytelen felszólítással, hanem törvény értelmében a ministerium elé kelle vala terjeszteni az egész dolgot orvoslás végett. A három választás egyikét sem ismeri törvényesnek, mert ha azon ideális harmadik kerület a maga helyén szavaz: ki tudja, jöttek volna-e a mostani képviselők? Ezen kerületbeli szavazókat nem úgy tekinti, mintha joguktól önkényt elállottak volna, hanem úgy, hogy nem szavaztak, mert male fieri — non fieri.

Kazinczy G. Zilahvárost a törvényes téren látja, s azon képviselőnek, ki jelen ügyben figyelembe kívánta vettetni Krasznamegyének az unio iránt mutatott rokonszenvét, azt válaszolja, hogy ezt érdemül betudni nem lehet; mert az unio mindnyájunkra nézve az önfentartás végmenedéke volt. Itt a kérdés csak az: miként hajtatott a választás végre? Krasznának 43,000 lakosa van; pedig 30,000-re esik egy képviselő. S ha a Középszolnokban fekvő Zilah hozzácsatolásában sérelmet lát, noha most már nem megyék képviseltetnek, tulajdonítsa annak, miért nem volt a mult országgyűlésen. Krasznának egyik követét sem véli megtartandónak.

Beszé János pedig egyiket sem ismeri törvényesnek, miután hármat küldeni törvénytelenység. Miután azonban ez országgyűlésnek oly fontos teendői vannak, mert katona és pénzről van szó, nem akarja, hogy legyen Magyarországnak nép a képviseletből kizárva, azért míg a törvény

értelmében új követek küldetnének, a mostaniaknak helyet és szavazatot adna (nem, nem).

Nyáry P. Nem képzelem, miként történhetett e rendetlenség. Szeretném, ha a belügyminister jelenvolna, számotadandó arról: miként lehet engedetlen megye? S miért nem teszi az ilyet felelőssé? Krasznamegye a mult országgyűlésre nem küldött követeket, — valjon nem fogás-e ez is, kibujni a mostani alól? Utasíttatni kívánja a megyét, hogy a törvény rendelete szerint alakítsa választókertületeit, azután válasszson képviselőket.

Molnár György nem akarja legyezgetni a megyéket, melyeknek a központi hatalom előtt meg kell hajolni, s nem enged azoknak törvény-magyarázást.

Több ismétlések után, melyek kivétel nélkül mind a három választás megsemmisítése mellett mondtak el, a zajt és szavazás után kiáltozást Deák Ferencz igazságügyi minister felállása változtatá csendre, ki is jelenté, hogy Nyáry interpellációja következtében, a belügyminister a főrendi táblától el fog hivatni. Tessék — ugymond — bevárni. Nehány felszólalás után az elnök csakugyan kimondá, hogy e tárgy, a belügyminister megérkeztéig függőben marad.

Az osztály előadója olvassa: Halász Boldizsár pest-megyei dabasi ker. képviselő iránti jelentést, miszerint Halász Boldizsár ellen, több helység nevében egy petíció nyújtott be, melyben mondatik: hogy a választók összeírása helységenként történvén, törvénytelenül történt; hogy sok cseléd iratott be; hogy Halász részére a nép lelkesítő szónoklatokkal buzdíttatott; hogy Halász Boldizsár a nép terhei könnyítése és szabadsága apostolának hirdettetett; hogy Halász emberei vérontást is emlegettek s ez által az ellenfél megrémült; hogy egy választó egy kath. papot vízzel leöntvén, ez által a vallás megsértetett; hogy a nép egy része a rettegetésektől és korteskedésektől megborzadván, a választás helyét elhagyta.

Szabadhegyi Antal veszprém-ugodi képviselő választása

ellen emelt vádak közt az osztály csupán a választás másnapra lett halasztását találta figyelemre méltónak. De mivel sem a jegyzőkönyvből, sem a petitióból nem tűnik ki, hogy ezen elhalasztás iránt a választók valamely része ellenvetést tett volna; mivel a választók nagy száma miatt 9 órányi ideig folytonosan tartott a szavazás: a választást mind az osztály mind a ház igazoltnak nyilvánítja. Végre

Beskó Athanáz temes-lippai képviselő ellen a magyar- és német-ajku választók azon okból emeltek vádat, mivel a bottal s némely részben késsel ellátott románok által megtámadtatva, 118 ember megsértetett s a választást odahagyni kénytelen volt. De mivel a jegyzőkönyvből látszik, miként az elnök által helyben maradásra szólítottak, s a rendfenmaradása iránt biztosítottak; mivel 21 oláh helység a választást kívánta; s a helyszínén semminemű kicsapongás nem történt: a választást mind az osztály, mind a ház igazolta.

Ekkor elnök az ülést, hogy a hátralevő osztályok beadhassák jelentéseiket, délután $\frac{3}{4}$ óráig felfüggesztette.

Óra mulva az ülés folytattatván, a nyolczadik osztály előadója jelenti, miként Nagy Károly szabadszállási követ választása ellen egy petíció nyújtatott be, melyben Kunsz.-miklósról 176 választó panaszolja, hogy a) Petőfi Sándor követjelöltüket az ellenfél rágalmazta, hogy t. i. Petőfi lázító, orosz kém, kinek agyonütését vagy felakasztását a minisztérium csak örömmel hallaná; b) midőn szabadszálláson megjelent, a felbőszült tömeg ellene rohant; c) midőn a panaszttevő választók a választásra megjelentek, választásra nem bocsátattak, hanem a helybeli fölfegyverzett választók által agyonütéssel fenyegettetvén, távozni kényszerítették; d) a város-tanácsa kijelentette, hogy ha Petőfire szavaznak, lemondanak hivatalaikról; e) a főbíró parancsára nem a kezes (igás), hanem a szilaj ménes hajtván be, e miatt sokan a választás helyére nem mehettek. Hozzá teszik, hogy ha sérelmök nem orvosoltatik, a nemzetőrségből kilépnek.

Nyáry: Ha e folyamatás tartalma igaz, akkor a vá-

lasztás nem történt a törvény által biztosított szabadság körében, azért a vizsgálatot szükséges elrendelni. S z e l e s L. Nagy Károly nevében jelenté, hogy ez maga is kívánja a vizsgálatot. B e s z e J. kérdi: ki fogja megrendelni a vizsgálatot? A ministerium? S ki viseli a költségeket? E l n ö k: A ház fog rendelni vizsgáló bírót. B ó n i s megjegyezvén, hogy a költségeket az azt előidéző fél viseli, a vizsgálatot akkorra kívánja halasztatni, mikor a ház szabályai készen lesznek. K a z i n c z y G. szerint az erkölcsi individualitás az emberben valami oly szent, mely nem engedi, hogy bármi szenny, vagy folt 24 óráig is rajta száradjon. Ezért, ha a ház megrendeli a vizsgálatot, annak azonnal kell történnie. Egyébiránt compromissionalis bíróságot indítványoz. C s i k y szerint az, ha a ház a maga kebeléből nevez ki vizsgálókat, ozélhoz nem vezet, mert később fordulhat elő több eset, és a sok kinevezés által a ház vizsgáló bizottmányokra osztja fel magát, — és az ily eljárás törvényeink szellemével sem egyeztethető. Azért a vizsgálat-tételt a hatóságra bizná. — M a d a r á s z L. Azon állítás, niszserint a háznak kiküldése törvényeink szellemével össze nem fér, semmi nyomatékka! indokolva nincs. Itt a parlamentaris ház eszméjét kell követni. Az a kérdés: a ház magának tartja-e fen a vizsgálat jogát, vagy másra ruházza? Fentartatni kívánja a háznak azon jogot, hogy a maga köréből küldjön ki részrehajlatlan egyéneket.

D e á k F. Ugy szólok a dologhoz, mint követ. Figyelmeztetem a házat, hogy talán ez az első eset, melyben vizsgálatot küldenek ki, de könnyen következéseket vonhat maga után; figyelmeztetem a házat, hogy a verificatio s a n a k folytatában megrendelt vizsgálatok néha oly kérdéseket foglalhatnak magokban, melyek ministerialis kabinetjé kérdések. Azon tekintetből, mivel azok valaha oly fontosak lehetnek, ovakodni kell, hogy ezen hatalmat a ház kezeiből ki ne szalaszssa, nem csak azért, mert igen sokszor lehet a ministerium részes fél, a ház pedig soha sem. A ház fölötte

áll minden hatalomnak, az fél nem lehet, mert a ház többsége előtt minden félnek el kell nyészni. (Helyeslés). E jogot tehát a háznak kezei közül kiereszteni nem lehet. A ház ítél a verificatio fölött s hogy ezt tehesse, adatok szükségessék. Hogyan szerzi meg azokat? Akkép, hogy megbiz valakit azok megszerzésére. Kit biz meg? Jurisdictiont? az igen sok esetben fél lehet. De ez csak political tekintet; én egy jogi tekintetet mutatok s állítom, hogy e háznak, mint olyan-nak, a végrehajtó hatalommal csak a ministerium vagy elnökség által lehet érintkezésbe jöni, ezt pedig miért tenné a ház, midőn a maga kebeléből küldhet ki. Ha a ház jurisdictionnal akar rendelkezni, akkor nem azt kell mondani: kiküldetik, hanem a ministerium megbizatik, hogy így és így rendelkezék. Azt hiszem nem lehet máskép, mint a háznak kell kiküldeni és pedig a maga tagjai közül, ha több eset lesz is. (Helyes). De éppen azért nem tartom szükségesnek, hogy hármat küldjünk, mert a küldöttség nem fog itélni, csak vizsgálni. Elég lesz tehát egyet küldeni. (Helyes).

Egy tag mellett szoltak: Trefort és Kazinczy G. ellenben Asztalos P. Bonis S. és Besze J. hármat sürgettek. Felállás után az elnök 3 tag mellett mondá ki a többséget.

Hasonló vizsgálat rendeltetett Varga Sándor czeglédi képviselő választása tárgyában 412 folyamodó által ellene emelt panaszokra nézve. S most az előbbi hármasok is egy tag küldése mellett szavaztak. Sokan még az előbbi is egyre akarták visszavinni. Végre Deák F. dönté el a kérdést. — Lehetnek — ugymond — egyes esetek, midőn bizonyos kifejlett körülmények a határozat megváltoztatását javallják. De ezzel igen kényesen kell bánni, s csak fontos okok miatt. Szóló jobb szerette volna Szabadszállásra is csak egy tag küldetését, de ha azon elvet követi a ház, hogy önmagától fog egyet kettőt vagy hármat küldeni a mint akarja; semmi veszélyt sem lát benne, hogy Szabadszállásra három küldessék.

S szavazattöbbséggel ki lönek küldve Szabadszállásra: Bónis Sámuel, Besze János és Asztalos Pál — Czeglédre pedig, mint utánok legtöbb szavazatot nyert képviselő, Patai József.

Zsenneyi Pál, a helmeczi kerület képviselőjét, noha a felolvasott jegyzőkönyv némely figyelmet gerjesztő körülményeket közölt — a ház verificálta.

Kereszturi József megválasztása ellen folyamodvány nyújtatott be 1594 aláírással; de a jegyzőkönyvből is kitévén, hogy ezen választásnak nem kevesebb mint 42 sebesült és 4 halott esett áldozatul, s hogy az elnök Kereszturi pártja által a választás folytatására erőszakoltatott: mind az osztály, mind a ház által megsemmisítettnek nyilvánított.

Herman Gáspár ujvidéki képviselő ellen azon észrevételt terjeszté elő az osztály, miként nevezett képviselő el van látva a szerb nemzetet legyező utasításokkal s küldőit mindenről értesíteni köteles. Némelyek érvénytelenítést sürgettek; Irinyi J. pedig egyenes feleletet kívánt a kérdésben forgó tagtól: Valjon kötelezve érzi-e magát a kapott utasítások által. Erre Herman kijelenti, hogy azok őt nem kötelezik.

Salamon György választását a többség felállás által megsemmisítettnek nyilvánítá azért, mert a vérengzés miatt félbeszakadt választás 3-ad napra elhalasztatott s a Festetics-féle ellenpárt e napra meg nem jelenve óvást tett.

Jakovich József sárosmegyei képviselő választása ellen előadatott, hogy Ladomér nevű helység 33 választóiból személyesen csak 8 szavazott, 25 helyett pedig más. A ház ezt is érvénytelennek nyilvánítá s új választást rendel.

Molnár Dénes nagyvásonyi ker. képviselője ellen 1376 aláírással benyújtott folyamodvány nyomán kitévén, hogy az ő pártja fegyveres erővel támadta meg Kun József választóit s még a szavazási sátot is széttépték; noha katonaság által a csend helyreállítatott, az osztály vizagálatot vélelményez. Azonban a ház közakarattal kimondá az új választást.

Vagyon Antal és Gozman János választása verificáltatott.

V-ik ülés az alsóházban.

julius 10-én.

Nyári Pál: Uraim! egy hete, hogy együtt ülünk. Ne feledjük, hogy mi népképviselők vagyunk. Nem vagyunk ugyan ellátva utasítással, de több ennél, hogy mi most maga az összes nép vagyunk. Ha pusztá formalitásokkal vesztegetjük az időt: oly felelősséget veszünk magunkra, melyet elviselni nem leszünk képesek. Összehivattunk, hogy a hon védelméről gondoskodjunk; s naponként érkeznek hozzánk aggodalmas hírek, segélyutáni szózatok. És mi tehetetlen vén gyermekek itt ülünk, a nélkül, hogy valamit tennénk. Indítványozza szóló, hogy miután a képviselőknek több mint fele verificálva van: alakuljon a ház. A többiek később is tárgyalathatnak. De — mint értesülve van — lesznek bejelentve tárgyak, melyekről tán már holnap határozni késő lenne. (Helyes).

Elnök: Ezt különben is előterjesztettem volna; mert az alakulás ugys csak 10-kig volt elhalasztva.

Patai József. Vannak tárgyak, melyeknél bűnnek tartja formalitáshoz ragaszkodni. Bocsánatot kér, hogy ily tárgyban szólhasson; különben is nem szükséges határozat, hanem csak felvilágosítást kér (halljuk). A rác- illirmozgalmak már 4 hónap óta tartanak. Eleinte oly csekély töredék volt ez, hogy ha erélyesen fölléptünk, megsemmisíthettük volna az egész lázadást. De mi táblabíró-kényelemmel látunk a dologhoz. Ez alatt a rabló csoport megerősödött s most pusztítást és öldöklést terjeszt ártatlan polgártársaink között. Képviselők! nézhetjük-e mi ezeket tovább is nyugodtan? — Eddig tán körülmények parancsolák a várakozást. De két hét óta, szóló tudomása szerint, már elég katona-ság van ott; s mégis tegnap este jött értesére, hogy az első, kéthetes fegyvernyugvás után 10 napra ismét újabb kötö-

tett (hangok: gyalázat). Meddig nézzük el még, hogy a rabló csoport falvainkat fölégeti; vagy azt várjuk, hogy kik segínyt hasztalan kiáltanak, megyéstől térjenek át az ellenséghez. Interpellálok tehát az illető ministert: igaz-e, hogy köttetett fegyvernynyugvás, s ha igaz, s nem-e a miatt, hogy Hrabovszkynak nem engedelmeskednek. (Éljen, — alakuljunk).

A belügyminister megjelen a szószéken (halljuk, csend). Csak azért léptem szószékre — ugymond — hogy egypár szót szóljak. Mert következetlenséggel vádolnám magamat, ha az ideiglenes szabályokat meg nem tartva, addig, míg a ház alakulva lesz, vitába ereszkedném oly lényeges tárgy fölött, mi nem kevesebb, mint a kormány politikájának vizsgálat alá vétele, helyeslése, vagy megtámadása. — Azonban, mivel a kedélyeket megnyugtadni szereti, nyilvánítja: miként ez órában semmi újabb fegyvernynyugvás nincs kötve, legalább szólónak ilyenről nincs tudomása. (Éljen — alakuljunk).

Elnök kérdi a házat, hogy mielőtt az igazolt követek névsora felolvastatnék, nem akarja-e az állandó verificationalis választmány jelentését hallani. (Helyes). Irányi mint előadó jelenti, hogy noha a volt Erdély követei a régi közgyűlési uton választattak, — minthogy ennek oka az ott fennálló viszonyokban van: az osztály ellene kifogást nem tesz. (Helyes).

Fábián Dániel kezdi-vásárhelyi képviselőt azonban az osztály csak azon esetben ismeri el, ha nyilvánítja, hogy az adott és adandó utasítást, miről megbízólevelében szó van, magára nézve nem kötelezőnek kijelenti. Az érdeklött képviselő úgy nyilatkozván, hogy az csak stílus, s ő valamint nem kapott, úgy nem fogadni, de nem is ismer kötelező utasítást: a ház felkiáltása által igazolt képviselőnek jelentett ki.

Gr. Haller Sándor már igazolt bihar-élesdi képviselő megbízólevelében nem említettnek ugyan azon körülmé-

nyek, melyek 24 helység utólagos folyamodványában megválasztatása ellen felhozatnak, — minők: vesztegetés, verekedés, egy ember agyonütése s a panaszló rész elvonulása; e panaszok igazolva sincsenek ugyan, — de minthogy a vádak fontosak: az osztály vizsgálat szükségét véleményezi. A ház későbbi felkiáltás nyomán, mint oláh nyelvben is jártas tagját, Mihályfi mármarosai képviselőt küldé ki.

Ellenben Szőke Károly aradmegyei igazolt képviselő választatása ellen beadott folyamodványt nem tartja figyelemreméltónak sem az osztály, sem a ház, hanem helyesnek tartja a középponti választmány azon rendelkezését, hogy az ugynevezett kertészeket, mint nem cselédeket, szavazásban részeltette.

Szidor Ferencz nyitramegyei, már igazolt képviselőre nézve a ház megrendelése az osztály-véleményezte vizsgálatot következő kérdésekben: a) Igaz-e, hogy a választás nem az összeírás szerint történt? b) Igaz-e, mi felőle mondatik, hogy magyarul nem tud? c) Végre: volt-e erő, mely a megtámadott résznek szavazás esetében biztosítá vala a rendet? Vizsgálatra Kubicza Pál küldetett.

Ez alkalommal Patai József betegeskedése miatt magát a rábizott vizsgálat alól felmentetni kívén: helyébe felkiáltással Ivánka Zsigmond küldetik.

Közben Kossuth és gróf Batthyány ministerek éljenekkel fogadtattak.

Ezekután Nyári P. emlékezteté a házat a kraszna-zilahai hármaskövetválasztás tárgyában tegnapelőtt a ministeriumhoz intézett interpellációjára.

Szemere B.: Ebből értésemre esik, hogy a krasznai követség választásának érvényessége, vagy érvénytelensége feletti határozatát a ház felfüggesztette azon ideig, míg e tekintetben én is nyilatkoznom. Én ugyan azon meggyőződésben vagyok, miszerint e tekintetben nem fogok oly felvilágosítást adhatni, jogi szempontból véve fel a dolgot; hogy egy törvényhatóság, melynek 2 követ küldhetésére

van joga, 3 követet küldhessen, mind a mellett azonban, miután a háznak tetszett eljárását nyilatkozatomtól felfüggeszteni, elmondom, mit tudok, mit tettem. — Krasznamegye sérelmesnek tartotta a mult törvényhozás azon rendelkezését, hogy némileg reá nézve kivétel történt volna, miszerint míg más hasonló nagyságu megyék 2 követet küldtek, Kraszna Zilah városával 2 követ küldésére szorított s irt hozzám egy előterjesztést, mely így hangzik: (felolvassa), mely előterjesztésre e következő rendeletet bocsátottam ki. (Felolvassa). — Ezen levelek tartalmából méltóztatik látni, hogy éppen nem oly hangulata van a krasznamegyei levélnek, mintha a törvénynek engedelmeskedni vonakodott volna, hanem azon hibás suppositumon épült, mintha a ministériumnak hatalmában állana oly joggal ruházni fel a megyét, melylyel őt a törvényhozás fel nem ruházta, és melyet a ministerium nem pótolhatott ki.

Azt hittem tehát, hogy éppen ezen oknál fogva Krasznamegye a törvényes utra tér át, annyival inkább, mert sem a megye által új felterjesztés nem tétetett, sem a főispán, sem Zilah városa e tekintetben soha panaszt nem emelt. Mindezeknek nyomán azt vélem, hogy úgy, mint a dolog áll, miután később Krasznamegye csak június 23-ról irt levelet, mely június 30-án és így a hongytülés megnyitása előtt csak 2 nappal érkezett, természetesen nem is avatkozhattam a követválasztás érvényességének megsemmisítésébe. Mert ez oly jog, mely a házhoz tartozik és melyet soha a ház nem engedhet meg, hogy ahhoz a ministerium nyuljon. (Köztetetés.) Egyébiránt véleményem az, hogy ámbár a formaságtól eltérő választások nagy bajt hoznak, mert érette olyanok is lakolnak, kik különben a törvényhez ragaszkodtak; ilyen például Zilah városa, mely Krasznamegyét a törvény megtartására, mint a jegyzőkönyvből olvasom, több ízben felszólította; hanem mégis, miután Krasznamegyének Zilah városával nincs joga több követet küldeni, mint kettőt; s miután másrésről ezen 3 követet, habár a törvényes válasz-

tók választák is, de nem oly kertületezéssel, mint a melyet a törvény rendel: véleményem oda megy ki, hogy nemcsak azt nem tudjuk: valjon melyik követet kellene a 3 közül visszaküldeni, miután mindeniket törvényes választók, de nem a törvényes formák szerint választották; de azt sem tudjuk, hogy a kellő formák szerint valjon ugyanazon követek választattak volna-e meg? Mert egy részről Zilahváros véleménye megváltozhatott volna az által, ha a krasznai választókerület hozzácsatoltatik; másrészről a somlyói kerti letnek véleménye megváltozhatott volna az által, hogy ha Kraszna mezővárosa hozzáadatott volna.

Véleményem mindezeknél fogva tisztán az, hogy ámbár azokra nézve, kik a törvényhez ragaszkodtak, abból baj és kellemetlenség következne, ha ezen 3 választást érvényteleníteni kellene, mit annyival inkább sajnálok — szabad legyen ez állásomnál fogva megjegyezni — mivel Krasznamegyében a legujabb viszonyok s elemek közt arra időt engedni, hogy nyugton maradjanak, és csillapuljanak, szükségtelennek tartom. (Helyeslés).

Ny á r i P á l: A ministeri felvilágosításból s felolvasott irományokból kitetszik, hogy a belügyminister mindazt megtette, mit a törvény a választásokra nézve megtennie rendel; és így a ministériumról minden felelősség el van hárítva. De én tovább megyek. Véleményem szerint kell, hogy e ház különbözzék azon háztól, mely megszűnt lenni s melyben senki felelős nem volt, nem a kormány, nem a kormányzottak. Most a kormány felelős, — kell, hogy a kormányzottak is azok legyenek. Most a ministerium megtette a magáét, a főispán pedig mulasztott: vonassék tehát feleletre a főispán. Ne feledjük, hogy Krasznamegye a törvény iránti engedetlenség miatt egy perczig sincs képviselve; holott oly fontos kérdések fordulhatnak elő, melyek a hazának tán egész jövőjét illetik. És mindez miért? mert azon táblabíró főispánnak nem tetszett engedelmeskedni, ki azt hitte, hogy az eddigi és mostani állapot közt egyéb különbség nincs, mint

az, hogy Apponyi helyett most Batthyány a fő s amazt cancellárnak, ezt miniszternek hívják. Ideje tehát, hogy a felelősség eszméjét legutósó fokozatig keresztülvigyük (helyeslés). Miután tehát a miniszteri rendelet ki volt bocsátva; de választás június 30-áig nem érkezett, s a miniszter a törvénytelen választást nem akadályozhatta: a főispánt kívánja feleletre vonatni.

Kovács Lajos: Gondoljuk meg, hogy a municipiumok még mindeddig fennállanak. A választásokat a központi választmány rendezi. Szóló nem tudja, miként lehet ily esetben feleletre vonni a főispánt.

Szunyogh Rudolf. A bizottmányt is feleletre kell vonni.

Nyári P. Törvény szerint a választókterületek megállapítására közgyűlésnek kellett tartatni s a főispántól függ, hogy közgyűlés tartassék s a törvény rendelete teljesítessék. — Az első stadium: vizsgálat, s ha többen lesznek mulasztók: mindnyáját feleletre kell vonni. Táblabírói fogásnak tartja szóló, mihelyt parancsról van szó, mindjárt azzal állani elő: „hja megvannak a municipiumok.“ Vizsgálatot kér rendelni (helyeslő hangok).

Kazinczi G. Nem egyezhetem meg mindenben az előttem szólókkal. Azon harcznak, mely nem régiben a municipiumok fölött vivatott, egyik sarkpontja épen azon kérdés körül forgott: vajon a főispán megyei hivatalnok-e, vagy kormány organuma? Én az akkori kormányt azért támadtam meg, mert különálló hatalmat akart alkotni azon hivatalból, mi nem egyéb, mint legfelső láncszem. — A bizottmányt vonni felelősség alá, addig, míg collegiumok határoznak, ez oly valami, mire az elmélet fénypalástját lehet ugyan vonni, de ez a gyakorlat kezei között széteszlik. — A törvényhozás megsemmisíti a választást, ennél most többet nem tehetünk (helyes, tovább).

Madarász L. Eltérő nézete van. Itt nem követi verificatióról, hanem végrehajtásról van szó. A végrehajto ha-

talom pedig nem a kamarát illeti, hanem a felelős ministeriumot. A főispánt nem csupán láncszemnek nézi, hanem a 848: 29-ik t. cz. értelmében hivatalos láncszemnek. Akar a főispán akar a megye vonandó feleletre, az a ministerium kötelessége, mert a törvény végrehajtása országgyűlés alatt épen úgy tiszte, mint azon kívül.

Deák Ferencz : Egy kérdéssel vagyok bátor válaszolni. Ha a törvényhatóságok vagy választókertületek nem tartják meg a törvény rendeletét, azt mondja Madarász bárátunk, a ministeriumnak kötelessége a törvényt teljesíttetni. Ohajtja-e, akarja-e a ház, hogy mikor valamely választás nem történt törvényesen, azt a ministerium semmisítse meg? (nem). A ki két követ helyett hármat választ, szinte úgy nem tartja meg a törvényt, mint a ki olyant választ, ki törvény szerint nem alkalmas, vagy nem is választ, vagy három helyett egyet választ. Ez egyformán nem teljesítette a törvényt. Épen constitutionális szempontból s véleményem szerint helyesen gondolta belügyminister ur, hogy a mint a választás megtörtént, annak megsemmisítése a házat illeti. Ne terjeszszük a ministerium hatalmát, mert egykor nyakunkra fordulhat. Egyébiránt, ha a ház parancsolja, fogunk mi példát hozni arra is, hogy a ministerium rendelkezett s a vármegye a rendelkezést közigazgatási tárgyban is némi megrovással utasította vissza. S talán eljő ezen törvényhozási cyclus alatt az idő, midőn a ministerium kényszerítve lesz a ház elébe törvényjavaslatot terjeszteni az iránt, miként rendelkezék a ministerium a municipiumoknál, hogy azok autonomiája ne veszélyeztessék. Ha az idő engedné a büntető törvénykönyvet elővenni, ott van törvényjavaslat az iránt is, ha a tisztviselő szándékosan, vagy hanyagságból nem teljesíti, vagy megszegi a törvényt, mikép bűnhődjék. Ha szükséges leendő, magából a codexből ezen törvényjavaslatot kiemelve elő lehet venni. A jelen kérdésnél alig lehet egyebet tenni, mint a háznak meg kell semmisíteni, a mi törvénytelenül történt, a ministeriumnak pedig kötelessége

feltignyelni, hogy a választás történjék törvényesen. Lehet eset, nem mondom hogy lesz, midőn az élet fogja kifejteni a hiányokat. Talán itt is kifogja fejteni. Ha Kraszna ismét vonakodik a megyét kerületekre felosztani, a jelen körülmények mellett minő eszközökhöz fog nyulni a ministerium, hogy az megtörténjék? Másként nem, mint ha törvény vagy határozat hozatik, mely szerint oly esetben, midőn a megye vonakodik a kerületeket kijelölni, akkor annak kijelölése a ministerium hatalmában álljon. Mert ha a kerületek ki vannak jelölve, akkor minden ember, ki azon kerületbe tartozik, élhet jogával, s ha nem él, a választás törvényes lesz, mert tőle függött részt venni a választásban; de míg a kerület kijelölve nincs, addig egyes egyének vannak megfosztva azon jogtól, hogy választhassanak. Hogy tehát minden embernek választási joga biztosítva legyen, akár akar vele élni akár nem, ilyen provisiót szükségesnek látok még ezen törvényhozási cyclus alatt. Erre elég lesz-e határozat, vagy törvény lesz szükséges, azt e ház ítéletére bizom. De azzal végzem, hogy meggyőződéseim az volt és most is az, s ha a ház más-kép nem határoz, az is marad, hogy a ministeriumnak a választások megsemmisítésébe bocsátkozni nem szabad, sőt oly lépést sem szabad tenni, mely a megsemmisítést vonná maga után, hanem ha helytelen volt a választás, a ház határozon fölötte.

Elnök: a kraszna-zilahi választást, mint törvényellenest érvénytelennek nyilvánítja.

A feleletrevonás kérdése felállás által döntetett el s a többség e tárgyat mellőzni kívánja.

Következett a ház rendes tisztviselőinek megválasztása.

Elnökké Pázmándy Dénes, alelnökké Pálffy János és Almássy Pál, jegyzőkké a délután folytatott ülésben Záborszky Alajos, Záko István, Ludvig János, Irányi Dániel, Keller János és Kazinczy Gábor választattak el.

Korelnök felhívja a megválasztott tisztviselőket helyeik elfoglalására s azok üléseiket éljenzések közt foglalják el.

Elnök Pázmándy Dénes következőleg üdvözlé a házat: A szabályok értelmében legelőször is kinyilatkoztatom, hogy a ház alakulva van. Mi elnökké lett megválasztatásomat illeti, nehéz szavakat találnom, melyekkel a háznak köszönetet mondhassak. Nézetem szerint a nagy szavaknak s érzelmeknek ideje lejárt. Megfontolásnak, tetteknek, sőt elszántságnak kora következik. (Ugy van!) A pillanat, melyben kivivott szabadságunknak közepette élünk, komoly és nagyszertű. Hazánk több századokon keresztül a szabadság és önállásért folytonos harcot vívni volt kénytelen, s most midőn az önkény uralmának egész polgári szervezetünkön által szövődött hatalma elmáladozott és e haza népei vallás- és nyelvkülönbség nélkül szabadokká lettek, a helyett, hogy a magyar korona alatti, fajra nézve különböző nemzetségek testvériesen ölelnék egymást s békében és nyugalomban éldelnék a szabadság gyümölcseit, egyszerre önkebelünkben támadt fel ellentünk a rossz akarat, irigylve a nemzetnek jövőjét. Nem csak a kapcsolt országokat elszakítani, de hazánk százados határait által törni igyekszik. Ugy akarja a sors, hogy kiérdemelje e nemzet nagyságát. A szabadalmak és kiváltságok eltöröltettek, a népfelség kivivatott és ez polgárvérbe nem került. A magyarok Istene kiengesztelő alakban lebegett fölöttünk, hogy a megérdemlett nagyságnak biztosítékai fenmaradjanak azon időre, melyben az összes népnek az abszolutismus ellen kellene talán küzdeni. Ezredév előtt keletről jöven szép hazánkba a magyar, ezer csatát vívott honáért és győzött, midőn a haza az aristocratiának tulajdona volt, s most midőn nyugoti Europa természetes szövetségünk lett, küzdeni és vívni fogunk ha kell, a támadó keleti és éjszaki barbarizmus ellen, és ha az aristocratiát csatákat nyert, lehetetlen, hogy azokat elveszteni tudná az összes szabad nép. A harcz, mely reánk vár, nem nemzetiségek harcza, mert a hazának minden népei nyelvek használatában és nemzetiségökben szabadok, hanem a megtámadás az országban lakó összes népfajok szabadsága és

hazája önállása ellen van intézve. (Felkiáltások : igaz !) Országgyűléseink eddig az aristocratia képviselőiből állottak, és a törvényhozó hatalom oly intézkedéseket tudott tenni melyek az országot a maga épségében fentartották, s most önök uraim a nép ezrei által választattak, a Magyar- és testvériesen velünk egyesült Erdélyország összes népének szabadon választott követei ülnek itt, oly hatalom van uraim önök kezében, melylyel soha magyar országgyűlés nem birt, önöknek intésére a nép milliói felkelnek és lehetetlen, hogy a hazát, melyet a nép mint tulajdont szoríthat kebléhez, egy szabadon választott képviselőkből álló ilyen ház erőlyes intézkedései által a maga épségében, és a népet szabadságában fen ne tarthassa. És ez az első feladata e háznak. Én kit önök bizalma e helyre felemelt, honnan bármi hivatalra térve csak leszállhatnék, minden erőmet oda fordítandom, hogy a háznak tekintélye és méltósága fentartassék. Mint e ház egyes tagjának a napi kérdésekben véleményem van és lesz, mint e ház elnökének pártokon kívül és részrehajlatlanul kell állanom. Tekintsenek e ház oly igénytelen tagjának, kit e helyre a bizalom tiltetett és kizárólag egyedül önöknek szives barátsága tarthat fenn. Most azt gondolom, hogy más parlamenteknek szokása szerint a ház érzelmeit nyilvánítom, ha a korelnöknek fáradozásaiért köszönetet szavazok. (Hosszas éljenzés). — A lelnökök is üdvözlék a házat.

Elnök: Van szerencsém kijelenteni a háznak, miszerint Kossuth miniszter úr bejelenté, hogy holnap indítványt teend a haza védelme iránt. Ennek következtében azt gondolom, hogy egyik tárgynak ezt lehetne kitézni; s ha ezen tárgy befejeztetnék, lehetne a válaszfelirat iránt kitézni a tanácskozást.

Nyáry Pál. Uraim! Magyarország még nem volt, hanem lesz! Ezt hallottuk mondani magyarhonnak első capacitásai által, és én is azt mondom. Most az, hogy lesz-e vagy nem lesz, kezeinkben van. A nemzet önöknek kezeibe tette le alapját a nemzet jövőendő lételének, és önöktől fog

számat kérni, ha e nemzet annyi erő mellett is megsemmistül. Mi uraim! semmik voltunk eddig, és minket az 1848-iki európai forradalom azon helyzetbe tett, hogy csak tőlünk függ, nemzet, európai fontosságú nemzet lenni. De ez uraim, csak úgy eszközölhető, ha a nemzet mind azt az erkölcsi és anyagi erőt kifejti e pillanatban, a mely őt felfogja emelhetni a többinemzetek közé. Historiai emlékek nem tesznek nemzetet, nemzeteket csak tanítja a historia, de a nemzetek jogait nem alapítja meg. Voltak és vannak Magyarországon igen sokan, kik álmództak a dicső Magyarországról, isteníték eldöndiket és miután igen szép phrasisokat olvastak historicusainkban, azt hitték, hogy még azon dicső nemzet vagyunk most. És miután megbuktatá az európai forradalom a bureaucrátiát, melynek gyalázatos körmei közt gyalázatosan tengődtünk, miután föllebbenté azon lepelt, mely előttünk gyalázatunkat fedezé, láthatók, hogy azon pillanatban voltunk, melyben magát egy népnek, nemzetnek mondani legnagyobb hazugság. Most midőn önerőnkre vagyunk hagyatva, be kell bizonyítanunk, hogy azon erőt, melylyel még birunk, fel tudjuk használni önmagunk és az európai civilizatio számára. Magyarországon, sőt Európában a Magyar senki másra nem támaszkodhatik, mint önmagára. De miután a többi népekkel és nemzetekkel együtt élünk, miután a népeknek élete szinte complicált, szükséges széttekintetünk Európába kire támaszkodhatunk és kire támaszkodjunk. És ezt nem kell hosszasan fejtegetnünk, mert első tekintettel beláthatja bárki, hogy a magyarnak, csak mint civilisált népnek van jövődője. És miután annyi áldozatot hozott, mint csak az idén is, melyeket még e törvényhozás által remélek befejeztetni, joggal követelhetjük, hogy szabad institutioju nép lévén, az európai népcsaládba befogadtassék. A kérdés csak az, mit kell tenni. Vélekedésem szerint a kérdés az, hogy anyagi tekintetben ki kell fejtenünk a lehető legnagyobb erőt, de az anyagi tekintetben kifejtendő erőnek nem szabad nagyobbak lenni, mint azon moralis erő, melyre egyedül alapíthat-

juk jövendőnket. Ennél fogva mielőtt minister ur bejelentett javaslatára térne át a ház, kívánom a válaszfeliratot tárgyalatni, pedig azért, mert benne kell nyilatkozni a nemzetnek, a válaszfeliratban, mely manifestum Europa és a magyar nemzet előtt; ebben kell nyilatkozni mind az anyagi erő kifejtésére, mind pedig az erkölcsi áldozatnak, ha áldozatnak lehet nevezni a kötelességet, hozatalára nézve. Én ennél fogva először indítványozom, hogy az adresse legyen az első, és pedig az egész ház által tárgyalassék. (Felkiáltás: nem!)

Ebben igen sok van. Higyjék el önök, hogy még mi magyarok igen fiatalok vagyunk a politicalai téren, mi még a pályából nem kerültünk ki egészen, mert tudjuk, hogy a ministeriumnak még most is hol kezét, hol lábát vagy nem tudom mijét pályák környezik. Nektünk segédekül kell lennünk a gyermek-nemzet gyermek-ministeriumát kifejtetni a pályákból, nem mintha egyiptomi mumiaszalagok lennének ezen pályák, hanem a burocracia maradványai. Nektünk ki kell fejtetünk azon pályákból magunkat és kormányunkat, mi senki másra nem támaszkodhatunk, csak magunkra. Hogy magunkra támaszkodhassunk, szükséges ezen nagy fontosságu tárgyat a legnagyobb nyilvánossággal tárgyalnunk. Ha ezt nem tesszük és bizottmányra bizzuk a válaszfelirat elkészítését, ez előterjeszti véleményét és ez nem lesz mindegyikünk véleménye. S mi lesz ennek következése? a legnagyobb zavar akkor, midőn tisztázni kellett volna magunkat. Tudnék mondani példát a Guizotféle ministeriumról, mely alatt ugy voltak intézve a választások, hogy a kamara nem képviselte a népet s mi lett ennek következése? az, hogy azon nép a legnagyobb capitalisnak, az europai civilisatióknak, sőt az emberiségnek, vezérlője a francia nép ezen mozgalmak következtében jelenleg sincs azon állapotban, hogy Európában kötelességét teljesíthesse. Nem akarom mondani, hogy általunk nincs képviselve a nép, hanem kívánom, hogy oly férfiak legyenek köztünk kik szabadon nyilatkozzanak és abban találok a biztosíté-

kot, hogy oly férfiak vannak a házban, kik az ellenkező
 véleménynek, kik a hatalom szavának és az auctoritások
 ellenében kimondják ellenvéleményüket. Akarom kényszer-
 iteni önöket — mert úgy vagyok értesülve, hogy e háznak
 nagyobb része által már mintegy el van döntve az, hogy
 francia modorban tárgyalassék az ügy. Ezen modor nem
 illik reánk. Általában kimondom, hogy inkább az angol in-
 stitutióknak vagyok barátja és pedig azért, mert az idegen
 forma, melyben mozognunk kell, most midőn semmi formák
 közt e térre léptünk, csak paralyssalni fogja az erőket, melyek
 különben kifejlődnének a szabadban. Örüljünk, hogy a sza-
 badságban, ha bár korlátlanság volt is ezen szabadság, nöttünk
 fel; ezen korlátlaniságnak visszaéléseit könnyebb lesz most
 megnyirbálni, és meghagyni tisztán a szabadságot, mintha a
 szabadságot kűszöböljük ki, mert ezt újra szerezni nem lenne
 oly könnyű. Erre megy ki indítványom s kérem önöket nyi-
 latkozzanak iránta. Fontolják meg önök, hogy nem csak
 Magyarországnak, de egész Európának szeme van rajtunk.
 Mintán a közelebbi időben oly nemeslelkűleg intézkedtünk
 a szabadság ügyében, megnyertük Europa simpathiáját és
 ez bizonyosan ügyel reánk, kívánja, hogy akként járjunk el
 e fontos pillanatban, hogy eljárásunk Európának és e nem-
 zetnek becsületére váljék. Nem hogy különben is nem tenné
 e ház, de adjuk meg a legszélesebb tért mindenkinek, hogy
 véleményét nyilvánithassa azoknak ellenében kik gyanusit-
 hatnának bennünket. Tehát újra kérem önöket, legyenek
 szivesek elfogadni indítványomat, mely abból áll, hogy elő-
 szőr tárgyaljuk a válaszfeliratot, utána pedig a ministeri ja-
 vaslatot; és abban először is biztosítékul a magunk népének
 s testvéreinknek nyilatkoztassuk ki azt, hogy e fontos és az
 egész hazát veszélyeztető körülmények között elsőnek tart-
 juk azt, hogy magunk között a rend visszaállitassék, és a
 támadható háborút elmellőzzük.

Bernáth a haza védelmét, haza megmentését tartja
 legfőbb dolognak, azért pártolja a ministeri indítványt.

Ghicz y K.: Ki tudja mit fog a minister mondani. Okvetlenül meg kell hát a minister nyilatkozatát hallani s csak azután lehet szó arról: előlegesen tárgyalassék-e vagy ne. Az angol modort illetőleg: mi az angol modor az adresse fölvételében? a ház tagjai közül initial valaki ceremoniálét, mi pusztá viszhangja a trónbeszédnek. Közönséges viszonyok közt ez helyes, de most nem, midőn először nyilatkozik a nemzet Europa színe előtt ünnepélyesen. — Z á k ó J. nézete szerint a ministeriumnak, midőn a napirend ki van tűzve, lehet szólni mikor akar, s a ház tartozik kihallgatni; de midőn a ház napirendet akar kitűzni, azt akadályoztatni nem lehet. — A válaszfeliratot csak választmány készítse s a ház a kész dolgozatot vegye tanácskozás alá, — végre felszólítja a belügyministert, hogy mindazon iratokat és rendeleteket, melyek az aldunai, bácsmegyei s ujvidéki eljárást illetik, terjessze a ház elébe, mert indítványt szándékozik tenni a ház előtt, melyben a mozgalom iránti egész eljárást bonczkés alá veendi.

M a d a r á s z L á s z l ó Kérdi, a hon veszélye miből van tudva, ha nem a trónbeszédből? Első dolog a hon kül- és belbátorságának fentartása, de mielőtt a módokról szó tételnék, tudni kell, mikép állunk. Első kérdés az, mi baja van a hazának? azután következik mikép orvosoltassék a baj? Ha találkozik olyan, ki mellőzni akarja azon kérdést mi baja van a hazának s azontul akar szárnyalni, mikép orvosoltassék a baj, könnyű lesz többséget teremteni, mely minden vitatás nélkül megfogja szavazni a pénzt és katonát. Kívánja szóló, hogy a haza veszélyének mibenléte, itt e házban tárgyalassék. A trónbeszédet nem lehet csak úgy félretenni s oly figyelmet nem érdemlő semmiségnek tartani. Mert csak a fejedelem tudja a hon veszélye mibenlétét; a fejedelem előadja a trónbeszédben, mi baja van a hazának, s hogy kül- s belsőleg meg vagyunk támadva. A ház akaratától függ a trónbeszéd ignorálása, és a veszély tudása nélkül a segedelmet rögtön megszavazni; de szóló sohasem

ismeri el a parlament azon omnipotenciáját, hogy számadással ne tartozzék.

B. E ö t v ö s J. Tisztán napirendi kérdésről szólunk ; és épen ezért nem akarok hosszasan ereszkedni bizonyos dolgok czáfolatába, a melyek czáfolatára magamat egyébiránt felhíva érzem. De minthogy az előttem szóló igen érdemes tagnak mondani tetszett, hogy igen könnyű volna majoritást szerezni katonára s pénzre a nélkül, hogy ezek szüksége bebizonyíttatnék, szükségesnek tartom nyilván s ünnepelesen kijelenteni, miként én Magyarország képviselőit sokkal inkább tisztetem, semhogy ilyféle alkotmányellenes, és a szabadság elvét eláruló többség eszközését, nem csak könnyű dolognak, de csak lehetségesnek is tartanám. (Közhelyeslés). De mondom, tisztán napirendi kérdésről szólunk, s azért nem tartom szükségesnek egyes kivételek czáfolatába ereszkedni ; csak arra vagyok bátor az előttem szóló igen érdemes tagot emlékeztetni, hogy itt senkinek eszébe sem jutott a válaszfelirat tárgyalását elmellőzni s elmellőzni azt, hogy a ministerek feleletet adjanak eljárásuk iránt. — Ha valaki találkozna a házban, ki elmellőzését kívánná ; a ministerek volnának az elsők, kik ezt elleneznék. Mert uraim, a felelet-teher nemcsak kötelességünk, hanem jogunk is, és mi ezen joghoz ragaszkodunk. (Éljen !) Mi ezen jogban legnemesebb juttalmát látjuk fáradozásainknak. (Éljen !) Nem arról van tehát szó, hogy a ministerek a felelet-teher alól fölmentessenek, vagy hogy a trónbeszédre való felelet mellőztessék el ; hanem csak arról, hogy a trónbeszéd foglalatának egy része, melyre nézve a pénzügyminister külön indítványt kíván tenni, mindenek előtt tárgyalassék s tárgyalassék az, mi az országot fenyegető veszélyt s ennek elhárítására szükséges eszközöket illeti. Erre nézve pedig nem hiszem, hogy az igen tisztelt ház tagjainak különböző véleményük lehetne ; mert épen nem osztozom az előttem szóló érdemes tag azon nézetében, hogy az ország veszélyes állapotáról a nemzet képviselői csak a trónbeszéd által értesít-

tettek volna. En azt hiszem, hogy a nemzet képviselői, midőn összegyűltek, ezen veszélyről már úgy meg voltak győződve, mint a ministerek. Talán nem volt épen oly tökéletes ismeretük, mindazáltal mindenesetre volt. És ha veszélyes állapotról van ismeretök : úgy ezen ismeretnek azon meggyőződés a következtetése, hogy a veszélyt el kell hárítani, hogy az ország veszélyes állapotán segíteni kell. — Én tehát részemről szinte azon nézetben vagyok, hogy mindennek előtt, még mielőtt a trónbeszéd iránt teendő válaszfeliratba is beleereszkednénk, a pénzügyminister által célbavett indítvány tüzessék ki napi rendre és vétessék fel. (Helyeslés).

Perczel M. Nyáry indítványát pártolja. Nyomós ok az, hogy a ministeriumnak még mindezideig nem sikerült Magyarország védelmi rendszerét az ausztriai védelmi rendszertől elválasztani s a katonaságot teljes hatalma alá rendelni. A magyar katonák most is az olasz szabadság ellen harcolnak és kívánatos-e a hadsereg szaporítása azért, hogy ezután is küntartassék. — Tanácsosnak tartja, hogy az adresse fölvétele alkalmával tárgyalassanak ezen fontos dolgok, maga a segedelem és katona megajánlása pedig a válaszfelirati vita után vétessék tanácskozás alá.

Bezerédy, Ámbrus, Méhes, Bónis, Záborszky a haza védelmét fődolognak tartván, forma miatt a ministeri indítványt elhalasztani nem akarják.

Madarász J. Nézetem tökéletesen megegyez Perczel képviselő társam nézetével s én, noha a hont vészben látom, a honvésznek elhárítására katonát és pénzt szívesen fogok ajánlani, de semmi áron nem ajánlom azt meg Europa felkelt szabadságának lektüzdésére ; semmi áron nem ajánlom meg azt belkezelésének olynemű képezésére, hogy a tábornokok s katonáink fölött rendelkezők kezeiben szabadságunk elveszzen. (Ki akarja azt?) Nem ajánlom meg semmi áron, — mert bizonyosan tudjuk, hogy a mult országgyűlés óta nagy részben ármány kezelés az ország reá bízott képviseletét ; nem ajánlom meg, mert tudjuk, hogy a 200,000

katona csak arra lesz megadva, hogy szünetidő köttessék lázadókkal azoknak további megerősítésére.

Kossuth L. Uraim! egészségem állapotja nem engedte meg, hogy a részemről nem várt vitatásnak, kezdet óta tanuja lehessenek, ezért bocsánatot kérek, ha csak röviden és bocsánatot, ha valami olyat mondanék, a mi talán nem egészen illenék a vitatások folyamába. Ugy értesültem, hogy arról van szó, miként én az elnököt megkerestem, kérne engedelmet a háztól, hogy én a holnapi nap indítványt tehessek azon ügyre nézve, mely ügy a ministeriumnak köteleességévé tette, a házat összehívni, rendkívülieg, rendkívüli körülmények közt; — és ugy értesültem, hogy ezen indítványom ellenében a válaszfelirat nyílt háználi vitatása tétetett indítványba. Nem tudom, ugy van-e? (Általános felkiáltás: ugy van). Én erre nézve szavazatot kívánok (Közhelyeslés.) Azt hallottam: volt egy követ, ki az országnak rendkívüli körülményei között hivatva érezte magát azt mondani, itt e házban a komoly vitatások első perczeiben, hogy a mult országgyűlés óta nagy részben ármány kezelte az országnak reá bízott képviselétét. — Én a felelősségtől vissza nem ijelek sem isten sem ember előtt. Azt gondolom, hogy tartozom vele az országnak, tartozom vele a nemzet becsületének, hogy a holnapi napon, miután azon kérdésen, melyet én szóba hoztam — átestünk, azon követ urat szólítsam fel, bizonyítsa be állítását (zajos helyeslés), különben kinyilatkoztatom isten és ember előtt, hogy a ki e szót kimondotta és be nem bizonyítandja, azt én az ország belbékéje felháborítójának és jövendője kockáztatójának s rágalmazónak fogom nyilatkoztatni. (Közfelkiáltás: ugy van, helyes). Uraim! nem oly időket élünk, hogy holmi aprólékos párttekintetek s pártszenvedélyek miatt a nemzetnek jövendőjét kockáztatni engedhetnők; mig én e nemzetnek ministere leendek, fejemmel felelek minden lépésemért, de rágalmat nem tűrök. (Igaz, helyes, éljen!) Megvárom tehát holnap — mert uraim én a parlamentáris felelősséget nem ugy nézem s nem ugy

értem ; ha rosszul értem, mondják meg nekem s én pirulva lépek le székemről, de ha nem — a mit istenre hiszek, hogy nem ; akkor én a parlamentáris felelőséget, mondom, nem úgy értem, hogy a ministerek állása, kiknek kezeibe van adva a nemzet és király bizalmánál fogva a kormány — megtámadtassék akkép, hogy a megtámadás az ország békéjét compromittálhassa. A ki ily váddal könnyelműn föllép, az roppant felelősséggel játszik, s ha vádját nem tudja bizonyítani, dictátorságot affectál, — isten őrizzen bennünket a dictátorságtól. Én dictator lenni nem akarok ; de valamint lenni nem akarok, úgy az ilyent tőrni nem akarom, tőrni nem fogom. (Közhelyeslés).

Uraim! ezen rövid egy pár szó a ház előtt tisztába tehetette azt, hogy férfiakkal van dolga, férfiakkal kik fejüket adják oda a nemzet parancsára, ha a nemzetnek vétettek, — férfiakkal kik a felelőségtől vissza nem riadnak, de kik becsületökkal játszani nem engednek (közhelyeslés). Elvárom tehát azon szót s fogom reá kérni a nemzetnek ítéletét. Egyébiránt a válaszfelirati vitatásokban sok vagy kevés fontosság fekszik, a szerint, a mint azt a nemzet neki tulajdonítani akarja. A francia, talán mert hevesvérti, talán mert attól tart, hogy a hosszú ülések fáradoimai, ki fogják fárasztani lelkeztülését, az országgyűlés első perceiben szokta, midőn még trónbeszédekkel volt dolga, összpontosítani a főharczot s ezen alkalom volt a válaszfelirat, ez volt az eldöntő ütközet, mely egy egész évi parlamentaris táborzás fölött határozott. Az angol ellenben hidegebb vérti, de talán kitartóbb, egy ünnepélyes bóknak tekinti a válaszfeliratot, mintha mondaná : belépek a terembe s üdvözlöm barátomat s ellenségemet egyiránt, majd aztán munkához térek ; — náluk egy 24 óra alatt vége szokott lenni a válaszfelirati vitatkozásnak. Meglehet hogy ez utóbbi gyakorlatibb, a meny nyire szabad hivatkoznom a tapasztalásra, hogy e nemzet mely így szokott eljárni, egy parányi szigetről, mely alig nagyobb mint Magyarország, a félvilágot nemcsak meghódi-

tani tudta, de a hódítást meg is tudta tartani. Meglehet, hogy a francia jobban hozzánk illik, s hogy a francia vérrokonabb velünk, — én abba nagy fontosságot nem helyeztetek, sőt még csak véleményt sem örömet mondok felőle azért, mert szerintem utolsó analysisében a dolog egyre megy ki, a parlamentaris harcban a ministerek megszámolásának meg kell történni, történjék bár ez specialis kérdésnél, vagy az egyes kérdéseket öszpontosító válaszfeliratban, mindegy, meg kell történni és kell hogy történjék, azt a ministeri felelősség terhe hozza magával, és épen azért nem is örömet mondok felőle véleményt, nehogy oda magyaráztassék, mint ha a ministerium abban keresné az erőt, hogy ő defigálja a tért, melyen a harc vele történik, mert a tér defigálása nagy előny, és én ez előnyt szívesen átadom akárkinek. Nincs reá szükségem.

Azért azt hiszem, azon kérdés, a melyet ha jól fogom fel, az én indítványomnak ellenébe tettek, hogy t. i. nyílt háznál akarják a válaszfelirat vitatását, az én indítványommal ellentétben nem áll. — Én csak elsőséget kívánok és szavazatot arra: akarja-e a nemzet, mielőtt a válaszfelirat fontosságának meghatározásába, — mielőtt magába a válaszfeliratba, — s mielőtt akármibe a mi isten és pokol közt van, — bebocsátkoznék, — akarja-e tölem a nemzet hallani, hogy a haza veszélyben van s akar-e annak megfelelőleg intézkedni? (igen, igen!) Többet nem szólok, hanem mert az idő becses, mert perczek közben nemzetek sorsa fekszik mérlegen, én akarom látni: hogy áll a többség e tekintetben (a többség szavazatot sürget; néhány baloldaliak: megvagyunk támadva) Madarász József szót kér. — Kossuth visszatér a szószékre s szól: Uraim! legyenek azon szívességgel és igazsággal, hallgassák meg az érdeemes követet szavazás előtt, de ha olyas valamit mondana, a mire felelnem kell, a törvény által adott azon jogomat, hogy reá felelhessek, fenntartom.

Madarász J. Kinyilatkoztatja, hogy előadását a mi-

nisteriumnak semmi működésére nem értette. Én az ármányt világosan kimondtam s értettem arra, hogy vannak néme-lyek, kik a lázadókkal fegyverszünet kötés által a nemzet elleni erőt nevelni engedték.

De á k F. Madarász József követtársunk, csak a maga szavainak tulajdonithatja, ha félre értetett. Én a szavakat azért hallgattam nagy figyelemmel; mert először kötelességem figyelmezni, kivált a fontosabb tárgyaknál a fontosabb szavakra; de másodszor azért: mert beszéde menetéből azt kellett hinnem, és a ház tagjainak is, hogy egyenesen a kormányzatra vonatkozik (felkiáltások: ugy van.) Nem vala szokásom soha szavakon kapkodni, vagy azokat följegyezni; de azért mert tudtam, hogy kötelességem feleletet adni reá, tüstént följegyeztem azokat, azon pillanatban, midőn szóló szájából elperegtek. A szavak ezek valának: „A mult országgyűlés óta ármány kezelte nagy részben az országnak reá bizott képviselőjét.” Ennek uraim egy bettje sem volt máskép mondva; hivatkozom azokra, kik úgy vigyáztak reá mint én, s kezeskednek érette ép érzékeim, s önök előtt ismert igazságszeretetem. Nincsen ember ki magyarul tud, ki e szavakat máskép érthette, mint a kormányra, és itt az van mondva: hogy az országgyűlés óta ármány kezelte nagy részben az országnak reá bizott képviselőjét. Uraim! ha az urak közül valaki pusztán, okadatolás nélkül azt fogja elmondani, hogy neki a ministerium iránt bizodalma nincsen, jogom sincs őt okadásra felhívni; ha valaki azt mondja, hogy a ministerium kifolyata az ügyetlenségnek, tactikátlanságnak, hogy szerencsétlen maradványa a régi táblabíró politicának, jogom sincs őtet feleletre kényszeríteni (halljuk). De ha valaki a ministeriumról e ház előtt nyíltan azt állítja, hogy ármánynyal kezelte az ország képviselőjét az országgyűlés óta bár mi részben is, ez már bizonyítást kíván, és pedig nem csak azért, mert egyes ember becsülete van sértve, hanem azért is, mert ha ez igaz, a ministerium becsülettel, kötelességének teljesítésében, egy óráig sem járhat el, (az

olyannak fejét kell venni) mert nem csak alkalmatlan és ügyetlen, hanem áruló is, az ilyennek kezébe pedig a haza nem teheti a hatalmat. Ha magánkörben és társaságban lett volna e szó kimondva, lehet, hogy barátságosan figyelmeztetém vala a szólót, hogy nyelve talán mást mondott, mint a mit mondani akart, vagy a szavaknak nem azon értelmét érti, nem azon gondolatot rakta beléjük, melyet minden magyar embernek bennök keresni kell. Hanem a ház előtt nyilvánossággal, midőn a sajtó útján minden szó szét hordatik, mondott eme szavakra a ministerium nem hallgathat, mert különben ha elmellőzné azokat és a lapokban ez terjesztetik, minden ember azt fogja mondani: ime ez mondott és nem mertek reá felelni. Uraim! hívják fel önök feleltre a ministereket, kérjék elő az adatokat, vizsgálják meg azokat, de a kárhozzátó, becsületenitő szót kimondani senkinek, nem mondom nem illik, hanem azt mondom, nem szabad (Felkiáltások: ugy van, nem szabad!) Ezen joga a világon minden egyes embernek megvan, s megvan azon testületnek is, melyet a nemzet és fejedelem bizalmával megajándékozott s ezzel birni fog, míg a nemzet és fejedelem által el nem vétetik tőle. Egyeseknek megcsökkenhet bizalma, elmondhatják, miszerint nem akarják, hogy a testület így álljon tovább is, hanem a vádat be kell bizonyítani, vagy pedig kimondani nem szabad. Ha pedig Madarász ur nyiltan a mellett marad, mit kimondott, hogy nem a kormányzatra értette azon szavakat, akkor azon szavaknak olyan értelembeni mondását visszavonta, és én tovább nem szólok. (Madarász József közbeszól: becsületesemre mondom nem úgy értettem. Felkiáltások: nyilatkozzék a szószékről). Egyébiránt nagyon szerettem volna és azt nem csak mint minister, hanem mint képviselő tag is szerettem volna, ha az előadásnak és magyarázatnak másik része is, miszerint akár a ministeriumnak, akár másoknak vétkül tulajdonítatik a bizonyos fegyvernyugvás a lázadokkal, nem pusztán oda vetve a ház elébe, hanem interpellálva tétetett volna,

mert lehet, hogy a ministerium felvilágosította volna a dolgot a házat kielégítőleg; lehet hogy szóló nem lett volna megelégedve s azt mondotta volna, hogy az urak hibáztak, ha meggyőződése vala, hogy vétettek; hanem előre pusztán megrovólag ilyen dolgot odavetve előadni, a nélkül, hogy interpellatio tétetett volna, más tekintetbe jó, nem mondom hogy vétek, hanem hogy parlamentarizmus hiba. Méltóztassanak az irásokat előkérni a ministeriumtól, szívesen fogja a minister kötelességét teljesíteni s akkor aláveti magát a ház helyeslésének vagy helytelenítésének. Hivatkozom tehát minden emberre s Madarász urnak jobb érzésére, valjon ama szavakat ezen helyen ülven szó nélkül hagyta volna-e? Nem lett volna szabad azokat szó nélkül hagyni, mert ki azt teszi, azon szavakat megérdemelné. (Felkiáltások: igazság! nyilatkozzék Madarász.)

Madarász J. ismételve nyilvánítja, hogy azon szavakat a kormányra átaljában nem értette. (Jól van, szavazunk.)

Ezután az elnök szavazatra bocsátván a kérdést, Kossuth indítványa tetemes szótöbbséggel elfogadtatott. Nyáry még ezután, Torontálból 6 község folyamodását mutatta elő, kiket a ráczok feldulással fenyegetvén, segítséget kérnek Pest vármegyétől. Nyáry ezt halaszthatatlannak tartván, kívánná hogy a ház rögtön intézkedjék iránta. — Azon tekintetből azonban, hogy a ház a végrehajtó hatalom körébe nem avatkozhatik, a kormányhoz utasítatott.

VI-ik ülés az alsóházban

julius 11-én.

Megnyitván az ülés Kossuth L. pénzügyminister hosszú éljenzések közt a szószékre lép.

Uraim! (felkiáltás: üljön le.) Majd engedelmet kérek, ha kifáradok. Midőn a szószékre lépek, hogy önöket felhívjam, mentsék meg a hazát, e percznek nagyszertisége szoríthat le keblemre. Ugy érzem magamat, mintha Isten kezembe

adta volna a tárogatót, mely felkiáltta a halottakat, hogyha vétkesek vagy gyengék, örök halálba visszaszilyedjenek; ha pedig van bennök életerő, örökéletre ébredjenek. Önöknek Uraim! Isten kezökbe adta a mai határozattal, melyet indítványomra hozandnak, határozni e nemzet élete, e nemzet halála felett. De épen mert e percz ily nagyszerű, feltettem magamban, nem folyamodni az ékesszólás fegyveréhez, mert lehetetlen nem hinnem, lehetetlen nem meggyőződve lennem, hogy bármiben különbözzenek is a vélemények e házban, a haza szent szeretete, a haza becsületének, a haza önállásának, a haza szabadságának oly érzete, hogy azért utolsó csepvérét is kész e ház feláldozni, mindnyájunkkal közös (éljen!). És a hol ezen érzés közös, ott a buzdításnak helye nincs, ott csak a hideg észnek kell az eszközök között választani. Uraim! a haza veszélyben van! E szót elég volna tán száraz hidegen kimondanom, mert hiszen a szabadság napjának felviradtával lehullott a homály e nemzetről; és önök tudják, miként áll e hon; önök tudják, hogy az országban rendelkezéstünkre álló sorkatonaságon kívül közel 12000 önkéntes honvéd állítatott ki, önök tudják, hogy a törvényhatóságok fel voltak szólítva a nemzetőrségi seregek mobilisatiójára, miként legyen erő, képes megvédni a hont s megtorlani a bűnt oda len a széleken. És e felszólítás a nemzetben viszhangra talált. Ha a nemzet nem érezte volna, hogy veszélyben van, nem talált volna ily viszhangra. Ez maga köznemzeti nyilatkozata annak, hogy a veszélynek érzete közös. De én azért mégis úgy gondolom, hogy köteles vagyok önöknek uraim, nagyobbszertű vonásokban csak, és ezuttal — nem minden apró részleteiben, a haza állapotának némi rajzát előterjeszteni.

A mint a mult országgyűlés eloszlott és az első felelős magyar ministerium hivatalába lépett üres pénztárral, fegyver nélkül, honvéderő nélkül: lehetetlen volt mély fájdalommal nem éreznie a nemzet állapotjának irtózatos elhanyagolását. Én egyike voltam azon számosoknak, kik éveken keresztül fi-

gyelmeztették a hatalmat és figyelmeztették a nemzetet: legyen igazságos a nép iránt, mert késő lesz. Talán még a hazafuságnak közös érzete, és a közlekedés a késő szó átkának egész súlyát fejünkről elháríthatja; de annyi bizonyos, hogy elkészt a nemzet és a hatalom az igazságban; s ezen elkésés miatt azon percz, melyben először volt igazságos a nép iránt, bomlásnak indított minden létező viszonyokat. Ily körülmények közt vettük át a kormányzatot, megtámadtatva árulás, párttítés, reactionális mozgalmak és mindazon szenvedélyek által, melyeknek tusáját átkos örökségtől hagyta reánk Metternich politicája. Alig voltunk a kormányban, sőt még össze sem jöhettünk mindnyájan, már a leghitelesebb tudósításokat vettük arról, hogy a panszláv izgatások a felvidéket nyílt lázadásba borítani szándékoznak nem csak, hanem a napot is kitűzték már, mikoron törjön ki az Selmeczen. — Nagyobbszerü vonásokban akarok csak rajzolni; azért itt megállapodom s csak annyit mondok, hogy a felföld nyugodtan van. De ezen nyugalom nem a biztosságnak nyugalma, tüz az, mely a hamu alatt lapang. — Az ország közepén maga a magyar faj között is, melynek életrevalósága amott a Drávavonalnál és az ókéri tábor táján oly szívemelő áldozatkészségben nyilatkozik, nehéz volt a népnek hosszas szolgaság után a szabadság eszméjével rögtön megbarátkozni és tájékozni magát annak első viszonyai között; mert nem hiányoztak bujtogatók, kik a népben aggodalmat költöttek, még azon, nem mondom adományok, hanem igazságok iránt is, melyeket a mult országgyűlés neki megadott. Kilencz hét mult el azóta és az ország belseje nyugodt. A magyarfaj áldozatra kész, önkényt, nem kényszerítve viszi vérének életét oda, hova felszólítatik.

Ámde Horvátország nyílt párttítésben van. Sok évek folytak le azóta, uraim, mióta e hazában nem egykét ember figyelmezteté a hatalmat, hogy midőn az illyr bujtogatásokat szitogatja, szitogatja, mondom, s nem csak elnézi, oly kigyót táplál keblében, mely az uralkodó háznak vesztét

fogja maga után következtethetni; és most azt gondolák azon urak ott lent, hogy mivel a lázas állapot, melyben Europa van, megingatta a rendnek minden oszlopát, már most büntetlenül nyílt párttűtésben törhetnek ki. Én, ha e párttűtésre a magyar valamely alapos okot szolgáltatott volna, e perczben is nem tekintve azt, hogy párttűtés van, arra szólitanám fel önöket: legyenek Horvátország iránt igazságosak s nem fegyverrel, hanem az igazság szent szavával, csillapítsák le a lázadást. Így levén lelkesítve, kötelesnek érzem magamat egy futó pillanatot vetni Horvátországnak Magyarország irányábani viszonyaira. Önök előtt tudva van uraim, hogy a nemzet még azon időben is, mikor különösen kegyelt kiváltságosoknak osztotta csak a maga jogait, Horvátországot minden jogokban részesítette, nem volt a nemzetnek Árpád korától egy joga sem, melyet, mióta Horvátország velünk kapcsolatban van, vele e nemzet meg nem osztott volna testvériesen (igaz!) és nem csak, de midőn megosztott vele minden jogot, adott neki még azonkívül ön maga terhére különös kiváltságokat. Azt látom a historiában, hogy nagy birodalmaknak egyes részei a közös jogból kitagadtatnak, látom, hogy Irland nem mindennel bir, a mivel Anglia, de hogy egy nemzet tömegének nagyobb része önmagát tagadja ki jogokból bizonyos kevesbségnek kedvéért, ezen nagylelkűségre példát csak Magyarhon adott a horvátok irányában (igaz!) Tehát hol van a multban azon ok, minél fogva habár a párttűtés leverésére fegyvert fogunk is, szívtünkben érezni lennénk kénytelenek, hogy a párttűtést mi provocáltuk? A multban erre ok nincs. Vagy talán a legközelebbi országgyűlés, mely uj aerát nyitott e nemzet életében, tett változást a horvátoknak annyira kedvező régi viszonyokon? Azt mondom nem; a mely jogokat kivívtunk magunknak, kivívtuk azokat nekik is; a mely szabadság a népnek megadatott, Horvátország népének is megadatott; a mely kármentesítést az itteni nemességnek resolvált Magyarország, maga erszényének rovására resolválta Horvátor-

országnak is, mert a parányi ország nem bírná saját kármentesítését elvállalni. — Nemzetiségi tekintetben nem jól felfogva bár s hibásan képzelve, de mégis aggodalmuk volt, s az országgyűlés kimondotta, hogy a horvátoknak közéletükben saját nyelvökkel, saját szabályaik következtében is élni tökéletes joguk van; s ekként nemzetiségöket nyílt elismeréssel sanctionálta. Municipális jogaikat pedig nem csak nem csorbította, sőt nevelte, gyarapította. Van-e magasztosabb jog, mint a képviselők választásáról rendelkezni, kik hivatva legyenek törvényt szabni, szabadságot adni s megvédeni; és az országgyűlés azt mondotta: Ti horvát barátaink magatok rendeztétek, mikép választások képviselőiteket. Ez által municipális állását és ezen municipális körben nemzeti önállását Horvátországnak a mult országgyűlés ujabban consolidálta, tehát ha a multban nem volt ok, mely ezen pártütést menthetné, a mult országgyűlés cselekvényei okot reá bizonyosan nem szolgáltatnak. Avagy talán a ministerium? Mi egy lépést tevénk, a miért önöknek felelősek vagyunk; ha sikerült volna e lépéssel lecsillapítani a föllázadt kedélyeket, örömömre szolgált volna azt megemliteni, így, azon elismeréssel említem azt, hogy a ministerium némi részben tulment a törvényen; hanem ment azért, mert lehetetlennek látta elnem fogadni a törvény természetes következményeit. Ha az országgyűlés elismerte azt, hogy a horvátoknak beldolgaikat saját nyelvükön folytatniok joguk van, a ministerium a körülmények szerint hivatva érezte magát arra, hogy nemzetiségöknek ezen elismerését a kormányynyal érintkezésbe is bevegye, s azért elhatározá, hogy a velöki érintkezésben a diplomaticai magyar nyelv mellett egyszersmind az ő nyelvekeni fordítást is használja. A horvátok a báni hatalomban igen nagy súlyt helyeznek. A mult országgyűlés ezen báni hatalmat nem csak sértetlenül hagyá, hanem annak egyszersmind az ország összes kormányzatábai befolyását is biztosította, midön törvény által meghívta a bánt, hogy vegyen részt az ország közálladalmi tanácsában.

És a ministerium ennek következtében semmit sem tartott sürgetőbbnek, mint azon bánt, kit igazságnak és szabadságnak ostora alatt leszállott hatalom, lételének utolsó perczében átok gyanánt tolt nyakunkra, hogy megkísértse, vajjon nem lehetne-e a kárhozatos reactio ördögét felidézni? A ministerium mégsem vonakodott első perczben is a bánt felszólítani, foglalja el székét István király helytartó aladalmi tanácsában, és a ministerekkel értekezzék arról, miképen lehetne Horvátországnak nyugalmit, csendét biztosítani, mik Horvátország igazságos kívánatai, melyeknek teljesítésére, ha ez a ministerium hatalmában van, késznek nyilatkozott, ha pedig nincs, késznek nyilatkozott arra, hogy önök előtt indítványt tegyen és annak elfogadásához állását kösse. A bán meg nem jelent, makacsul visszautasította a felszólítást, s a törvény helyett párttítésre támaszkodott, melynek élére vetvén magát, most már a magyar koronátoli pronunciált elszakadás terén áll. Nem tagadom én, hogy Horvátországnak vannak részletes sérelmei, melyek még orvosolatlanok, de azokat nem a ministerium, nem a nemzet okozta; ezen sérelmek hagyomány gyanánt maradtak reánk a mult kormányról, a nemzet pedig azon sérelmeket magáévá tette minden időben és mindent elkövetett orvoslásokért, épen úgy mint saját sérelmei tárgyában, és ez bizonyosan egyike volt az okoknak, miért hogy Jellasicot, mint ő felsége által akkor kinevezve volt bánt, felszólítottuk, tegye magát érintkezésbe a ministeriummal, miszerint a sérelmek megszüntetésére rögtön intézkedhessünk, mert a ministerium nem csak felhatalmazva, de kötelesnek is érzi magát arra, hogy a törvényt, ha sértve van, a maga épségébe vissza helyezze; de a bán még csak annak lehetőségét is elvágta párttítése által, hogy a horvátoknak az 1845-iki tartományi gyűlésből ő felségéhez fölterjesztett kívánataikra nézve a ministerium nyilatkozhatott volna. És mégis ezen viszonyok között is a ministerium semmit el nem mulasztott, mit Horvátország és a határszélek megnyugtatóására czélszerűnek

vélt. A határőrvidékek képviseleti joggal ruháztattak fel a mult országgyűlés által, nyertek tehát egy oly jogot, melylyel nem bírtak soha, mióta határőrvidék áll. A ministerium annak valósitására nézve megtette az intézkedéseket, melyek hatalmában állottak, de egyszermind keresve kereste az alkalmat, mit tehessen azon népségnek megnyugtatósára, és b. Hrabovszky főhadiparancsnokot mint kir. biztost megbizta, és felhatalmazta arra, hogy a határőrvidékeknek a földtulajdonát adja meg, mint meg van adva a magyarföldön lakó volt urbéri jobbágyoknak; felhatalmazta arra, hogy a robotokat, melyek az álladalom irányában ott fenállottak, törölje el; felhatalmazta arra, hogy az iparnak, kereskedelemnek, művészetnek üzésére szabadságot adjon, melylyel eddig nem bírtak; felhatalmazta arra, hogy a szabad költözködést mindenkép könnyítse; felhatalmazta arra, hogy a szabad communításoknak nevezett helyeken a rendezett tanácsccsal bíró községi rendszert polgári alapon s az előjáróknak a nép általi szabad választása mellett hozza be; egyszermind felhívta arra, hogy a nép maga, községenként vagy kerületenként válasszon maga közül embereket, kik ide feljövén, tájékozzák a ministeriumot, tolmácsolják előtte a népnek ottani kívánságait, miszerint ha volna még valami, mit azon kívül számokra jogszerűn adni lehet, azt a ministerium nyomban megadhassa. Párttitéssel, lázadással feleltek ezen elcsábított szerencsétlen emberek, úgy hogy azon jótétemények valósitására sem lehetett alkalom, melyeket a ministerium hetek előtt megadni elhatározott.

Nemzetiségükről már szólottam. A hivatalviselést a mi illeti: a miniszterium mindjárt kezdetben számos egyéneket nevezett ki, minden pártkülönbség nélkül a kapcsolt országokból, sőt a horvát dolgok számára több ministeriumokban különös osztályokat is alakított, melyek csak a köztűnki kapocsnak erőszakos megszakítása miatt nincsenek betöltve. Többek közt egyike volt azon vidékek érzékeny sérelmeinek, hogy a tenger melléken, mely Horvátországot a Száváig

sóval ellátja, a sicíliai sónak behozatala meg nem engedték. Fiuménak ez régi sérelme volt. Mi megengedtük a sicíliai sónak behozatalát, és annak árát tetemesen leszállítottuk. Szóval semmit egyáltalában el nem mulasztottunk, mit ottan a kedélyek megnyugtatóására, koronánk épségének s a nemzet szabadságának és jogainak határáig tennünk lehetett. Mi tehát, uraim, a horvát pártütést sem a ministerium, sem a nemzet részéről legkevesebb ok által is provocálnak el nem ismerjük. Ámde, ha egy nép kevesli a szabadságot melylyel bir s többnek kivívására fegyvert ragad, kétes játékot tiz bár, mert a fegyvernek két éle van, — ezt legalább megfogni tudom; de mikor azt mondja valamely nép: nekem sok a te szabadságod, nekem nem kell a mit adtál, hanem megyek görbülni a régi absolutismus járma felé, ezt én megfogni nem tudom. Pedig a dolog körülbelől így áll, mert ugynevezett petitiójukban, melyet a zágrábi conventiculumból ő felségéhez felküldöttek, egyenesen azt kéri, hogy elakarnak Magyarországtól szakadni, nem a végett, hogy önálló, és egészen elszakadt független nemzet legyenek, hanem hogy magokat az ausztriai ministeriumnak vessék alá! Ez uraim a hajdani Vendee szerepe, de melyet részünkről terrorismus nem provocált, s hol a fejedelem iránt affectált hűség leple alatt is csak reactionalis ármány lappang. Avvagy kérdem én, hűségnek jele-e, nem akarni tartozni a magyar koronához, mely mint symboluma ez ország népeinek, ő felségének és dynastiájának e perczen nem csak legerősebb támasza, de mondhatom egyedüli biztos támasza (helyeslés). Avvagy a hűség jele-e, nem akarni engedelmessékedni a magyar ministeriumnak, hanem akarni engedelmessékedni az ausztriai ministeriumnak, mely parancsait az Aula szeszélyeitől veszi, mely annyi erővel sem bir, hogy urát, császáráját ősi várában megtudta volna védeni, hogy futni ne legyen kénytelen (helyes). Kérdem én, nem nagyobb hűség-e a magyar koronától függni, azon koronától, mely mint symboluma ezen országnak, azon perczen, midőn a

bécsi ministerium gyáva gyengesége miatt fejedelmünk ősi várát elhagyja, nem él vissza a perczcel arra, hogy elszakítsa a kapcsot, mely közte és az ősi várából kitűzött fejedelem közt fenáll, hanem egy szívvvel lélekkel fölkerzte a királyt, jöjjön közénk, támaszkodjék férfias hűségünkre, mi megvédjük őt a poklok ellen is (éljen). Vagy nagyobb hűség talán azon bécsi ministeriumtól akarni függni, mely ha volna, mert most nincs, és megkérdeztetnék, ki hát tulajdonkép urad, kitől veszed a parancsokat, Császárodtól-e? az Aulatól-e? a bécsi birodalmi országgyűléstől-e? vagy pedig a frankfurti Reichsverwesertől? e kérdésre nem tudna felelni; ki azt sem tudja, hogy a fejedelem alá lesz-e vetve a frankfurti gyűlésnek, és be fog-e olvadni Ausztria a nagy Németországba, vagy pedig a kis Bécs fogja absorbeálni a nagy Németországot. — És ők azt mondják, hogy ők a hűség érzeténél fogva rebellálnak V-dik Ferdinánd ellen (kaczaj). Azonban őszintén megvallom, miként én a szabadság érzetének a tömegekre nézve oly erős hatását hiszem, miszerint lehetetlen, hogy meg ne győződjem, miként maga azon affectált hűség is még affectációjában sem egyéb pusztá tirtügynél, melylyel más célok fedeztetnek. A vezérek részéről fedeztetik a reactionális mozgalom, más részről pedig kapcsolatban van ezen eszme az ausztriai birodalomnak szláv alaprai állításával. — Azt mondják: Bécsbe fogunk követeket küldeni, csinálni fogunk a szláv elemnek többséget, Ausztria megszűnik német birodalom lenni; majd a Cseheknél egyik, ide lent pedig más szláv birodalom emelkedik. Ez kétes játék, majd határoz felette alkalmasint Europa, mert ha mi nem birnánk vele, europai kérdéssé válik; de annyi bizonyos, hogy ezen combinatio, ha hűz valamit maga után, az ausztriai háznak vesztét huzza maga után okvetlenül. — Erről nincs kétség. Elmondtam, uraim, önök előtt, mit tettünk a horvát nemzet irányában; a megnyugtatóra még egy lépés van, melyet említenem kell. Látjuk, mikint, ha István főhg nádor és kir. helyt. parancsol és a m. ministerium

rendelkezik, ezen parancsok és rendeletek ellenében a párt-
tűők azt mondják, hogy ők a fejedelem nevében tagadják
meg az engedelmisséget; mi tehát kötelességünknek tar-
tottuk megkérni a királyt, nyíltan, őszintén — hiszen nincs
terrorismus alatt, mert Innsbruckban van hű tyroljai közt
— adja tudtára a népeknek, mi hát az ő királyi akarata?
Ő felsége nyíltan, őszintén tudtára adta népeinek, a mit
vallásosságától, a mit a törvény iránti tartozó kötelessé-
gétől várni lehetett. — S midőn ő felségének ezen parancsai
hozzájok érkeztek, ismét azt mondták rá: Ez sem a király
akarata, — a terroristicus magyar ministerium kényszeri-
tette a királyt oly szóknak mondására, melyeket ő nem ér-
zett. Ezt mind tapasztalva, azt gondolánk, hogy meg kell
kísérteni ezen ügynek elvágni minden alkalmát, azért ké-
réssel járultunk ő felségéhez, hogy miután Jellasich és párt-
hívei nem csak a hajdan hatalomban volt, most pedig meg-
bukott camarilla körében tartozóknak titkos szitogatásaira
hivatkoznak, hanem még a dynastia némely tagjairól is azt
mondják, mintha kedves volna előttük a párttűés, méltóz-
tassék a dynastiának egyik tagját, kit nem gyanusithatnak,
mint István főherceget alávaló módon gyanusították, hogy
segítette megtörni a király hatalmát, Zágrábba küldeni, hogy
mondja meg élő szóval a népeknek, miként rágalom az, mit
a fejedelemtől s dynastiájáról hiresztelnek, és hogy ő felsé-
gének az az akarata, melyet június 10-én manifestumában
proclamált, melyben Jellasichot minden hivatalától felfüg-
gesztette, a horvátországi párttűést felségsértésnek nyilat-
koztatta, és b. Hrabovszkyt megbizta arra, hogy törvényes
intézkedéseit ellenökben, ha kell, fegyverrel is vigye keresz-
tül. Ő felsége méltóztatott János főherceget e tekintetben
intermediatióra megbizni. János főherceg, mint tudva van e
ház előtt, időközben az ausztriai birodalomban császári kép-
viselővé lévén kinevezve, kijelenté, hogy a kiegyenlítésnek
megkísértését szívesen elvállalja: de azt hogy Horvátor-
szágba menjen, ezen körülménynél fogva lehetetlennek nyi-

latkoztatta. Mi ő fenségének nem késtünk kijelenteni, miképen véleményünk szerint ő fensége sikeres eljárásának induló pontja épen az, hogy Horvátországban a dynastiának oly tagja, minő ő, élőszóval világosítsa fel azt, miként a dynastia és a fejedelem koronája ellen intézett horvátországi mozgalmakat valóságos pártütésnek veszi. És kinyilatkoztattuk azt, miszerint kételkedünk, hogy a kiegyenlítési eljárásnak sikere lehessen, ha ezen kiindulási pont elmellőztetik; de kinyilatkoztattuk másodszor azt is, miképen mi Horvátországnak a magyar korona ellenében, oly állását, mintha önálló független hatalom önálló hatalommal alkudnék, el nem ismerjük. Mi Horvátország irányában minden méltányos és igazságos kívánatokra hajolni készek vagyunk, de Jellasichot nem tekinthetjük a magyar királylyal paritativus állásban; a magyar király megbocsáthat, de Jellasich szerepe az engedelmesség (helyes); azért kinyilatkoztattuk, miként mi a horvát viszonyok kiegyenlítésében azon uthoz ragaszkodunk, ha ő fensége méltóztatnék maga részéről is közbenjárni, miszerint Horvátországban törvényes tartományi gyűlés tartatnék, hol a vélemények tökéletes szabadsággal nyilatkozhattanak; rendezzék el a követválasztást, küldjenek ide képviselőket, azok által terjeszszék elő kívánataikat, melyeket ha kívánságaik méltányosak és igazságosak lesznek, a magyar nemzet nem késend teljesíteni, mi pedig azoknak teljesítéséhez állásunkat kötjük, és ha más oly kívánságai lesznek a törvényesen tartandó tartományi gyűlésnek, melyeknek törvény, jog, igazság szerinti teljesítésére maga a kormány hatalommal bir, azokat terjeszszék fel a kormánynak, és a kormány irántok nyilatkozni fog. Ő fensége János főherczeg, a német birodalom főnökévé nevezetvén, talán épen tegnapelőtt, ha jól tudom a napot, Frankfurtba utazott; néhány nap múlva visszajön, és akkor megfogjuk látni, valjon az ezen alaponi kiegyenlítéshez remény lehet-e? De a horvátoknak azon vakmerő kívánságát, hogy ha kiegyenlítésről van szó, Magyarország részéről minden hadi

készületek szüntettessenek meg, indignato pectore vetettük vissza magunktól s kötelességünknek tartottuk kijelenteni, hogy jöjjön bár, a mi jöni akar, a magyar készülni fog, a kormány készül minden erejével s azért hívta össze az országgyűlést, hogy annál nagyobb erővel készülhessen. Nem volna tanácsos, de önök sem fogják kívánni, hogy tábláját mutassam elő szám szerint azon erőnek, mely az erélyes és a haza hálájára érdemes Csányi országos biztos intézkedése alatt, a Dráva partjánál összehuzva van; annyit azonban mondhatok, miként az ott összevont erőnek tekintélyes voltát mutatja az, hogy a horvát lázadók, bár régóta sovárognak a szép magyarföld kenyerére, borára, e perczig Magyarországnak földét megtámadni nem merték, nem is merhették a nélkül, hogy vissza ne verettek volna, mind a mellett, hogy multbéli szerkezetöknél fogva fegyveresen készen voltak, nekünk pedig mindent teremtentünk kellett.

A másik dolog ott lent a szerb-lázadás. A mi ennek okait illeti: itt a kutatáshan még a dialectica is megakad. Horvátország bár koronánkhoz kapcsolt ország, mely a kapcsolatot fölségsértés nélkül meg nem támadhatja, de ország mégis. Ellenben a ki Magyarország területén külön országot akar alkotni, az oly lázító, oly párttűző, kinek a statárium kötelével kell csak felelni. (Helyeslés.) Hanem uraim! a polgárvér ontása még a bűnösök irányában is nagy dolog; azért a kormány tekintetbe vevén azt, hogy ily izgalmas és lázas korban, mint a melyben most vagyunk, az elcsábított tömegeket, a polgárháboru iszonyaiba borítani nehány nagy-ravágyó hűnösnek vétkei miatt oly cselekvés, melyet, ha a hazáról elháríthatunk, megérdemeltük istennek s az embereknek is helyeslését; e tekintetben sem akartunk, semmit kísértentlenül hagyni. Azért a mi kívánságok itt fenforoghattak, ezen kívánságok teljesítésére intézkedtünk. De hiszen, az ország integritásának sérelme nélkül más kívánság fen sem foroghatott, mint az, hogy azon vallásuak számára, kikhez a szerbek Magyarországon tartoznak, hívjuk össze

azon congressust, melyet a mult kormány sok esztendőn keresztül össze nem hívott. E részben megtörtént a rendelkezés, de Rajacsics érsek jónak látta Karloviczon népgyűlést tartani, azt a szerb nemzet gyűlésének proclamálni. Es itt a szomszéd Szerbiából betolakodott rablócsoporthoz által a gyűlevész tömegek néhány ezerre szaporodva, magoknak nemzeti állást arrogáltak, a Bánátot, Bácskát, Szerémet, Baranyát sajátjoknak declarálták s patriárkát s vajdát választottak. Mi a bonyolódások első jeleire királyi biztosokat küldöttünk ki. A szerémi vidékre b. Hrabovszkyt, péterváradi főparancsnokot, kit épen ezen állásánál fogva e célra legalkalmasabbnak kellett itélnünk, mert parancsnoka azon határőrvidéki ezredeknek, melyeknek felbujtogatására leginkább remél támaszkodhatni a párttűtés. A dunáninneni vidékre kiküldöttük a temesi grófot s főispánt, Csernovics Pétert, egyrészt azért, mert személyisége s érzései iránt a mult idők nyomán bizalommal viseltettünk, s más részről azért, mert unokája azon Csernovics Arsennek, kinek nevéhez a szerbek között pietás csatlakozik. A bánáti vidéken pedig biztosul Vukovits Sabbás temesi alispán működik. Mig ezeknek működése tartana, mi iparkodtunk seregeinket egybegyűjteni ; de seregeket, biztos seregeket Magyarországon a mostani körülmények közt hirtelen össze teremteni nem könnyű dolog. Azért ugy gondolom, hogy az országra nézve nagy nyereségnek tekinthető már az is, hogy ezen párttűtő lázadást is fölfelé terjedésében megállítottuk, s le a szélekre szoritottuk, megóvva az országot az elborítástól addig, mig elég erőnk gyűlt össze, mint a sas reájok tütni, s a rabló csapatokat semmivé tenni.

Azon időközben, mig a seregek összevonulnának, Csernovics Péter kir. biztos jónak látta a békéltetés eszközeit megkísérteni s érintkezésbe bocsátkozván a párttűtés főnökeivel, oly egyezkedést kötött, mely a hirlapokból önök előtt tudva van, és melynek tartalma az : hogy tiz napi fegyvernyugvás adatik, miszerint azon idő alatt a párttűtés vezérei

szétosztatván seregeiket a törvény iránti engedelmességre, mind magok visszatérjenek, mind az elcsábított szerencsétlen népet visszatérítsék. Ezen fegyvernyugvás kötésének ideje július 4-én járt le s ezen kötést a kir. biztos önfelelőségére tette, különös meghatalmazással erre nem volt felruházva, de ki volt küldve kir. biztosul oly általános felhatalmazással, hogy a megzavart csendet minden szükséges eszközökkel állítsa helyre, s ő úgy vélte, hogy azon eszköz a csend helyreállítására alkalmas lesz. E lépés, azon lépések sorába tartozik, melyeknek helyeslése vagy kárhoztatása a sikerhez van kötve. Most e perczben tekintélyes erő van ott, egy ügyes, tapasztalt, bátor hadvezérnek parancsnoksága alatt. Az eljárási terv általa a helyszínén megállapítatott, közöltetett a hadügyminister urral, ki azt végkép megállapította. Hogy mikép fog és mikép kell egy tábornoknak a harc mezején eljárni, úgy gondolom, az ily stratégicus tervek nem a nyilvánosság elébe valók, (számosan, igaz) mert nem akarjuk, nem akarhatjuk visszaidézni azon kort, midőn a magyarországi török táborozás harcainak menetelét a bécsi Hofkriegsrath aluszékony pamlagon intézgette, minek következtében vagy megverettünk, vagy ha meg nem verettünk, csak azért nem verettünk, mert volt hadvezér, ki az ütközetről rendelkező parancsot bontatlanul zsebre tette és a törököt megverte. (Tetszés.)

Egyet akarok még mondani. Azon hir kezd tegnapelőtt óta rebegni, mintha újabb fegyvernyugvás köttetett volna a lázadókkal. — Én és az egész ministerium erről általában semmit sem tudunk. Nem lehet hinnünk, hogy ha ez való volna, róla tudósítva nem volnánk, de még sem mondhatom azt, hogy nincs, csak annyit mondhatok, hogy róla semmit sem tudunk, s utolsó leveleink is, melyek július 6-ról szólnak, egyáltalában a fegyvernyugvásról még csak említést sem tesznek, s azt gyanítanunk sem engedik, sőt fegyvernyugvás helyett harc és győzelem hírének néztünk minden órán elébe. Fáj az: hogy a pártítás szerte azon vidékeken

el lévén terjedve, imitt amott egyes speciális szerencsétlenség történik, mint ez történt Torontál megye szélén Sz. Mihály helységben. Erre csak annyit akarok megjegyezni, hogy ha egyszer egy vidék lázadásban van, én a lázadás elnyomására megbízott emberek részéről a legnagyobb hibának venném, ha minden helységnek szalma-födelét, minden embernek biztosságát külön-külön intézkedés tárgyává tévén, az által megoszlatnák az erőt, s az egész lázadásnak elnyomását bizonytalanná tennék. Minden lázadásnak megvan ezen szerencsétlensége. Az elveszett életet isten sem adja vissza, de a kárt kipótolja azoknak vagyona, kik azt okozták, hanem azért, mert itt ott egyes helyek felgyújtattak, nem lehet kívánni, hogy a tábor strategicus tervéből kimozduljon, s ide is oda is szétdarabolja a seregeket s háta mögött hagyván a római sánczokban árkont ellenséget, míg lentebb egy falut véd, fent az ország belsejét a pártítás terjedésének nyissa ki. Én sajnálom, hogy ily szerencsétlenségek történtek, de azt nem lehet kívánni a ministeriumtól, hogy a sereget oszlassa fel s hogy minden falut külön őrizzen. (Helyeslés). Itt sem szólok arról, mennyi erőnk, mennyi katonánk van ott, hanem örömmel csak annyit mondhatok, hogy a haza védelmének készségében, reményemen s bizodalمامon túl feltudott a magyar lelkesülni. Néhány évek előtt borus érzettel óhajtottam; csak egy pontot adjon az isten, melyre támaszkodva mondhasam, hogy e nemzet fel tud lelkesülni, s én nem esem kétségbe jövődjője felett. Most meghagyta Isten érnem a percet, a Magyar fellelkesült s én nem esem kétségbe a nemzet jövője felett. (Zajos tetszés és taps.)

A harmadik uraim! azon viszonyok között, melyek a hazának védállapotba helyezésére intenek, az aldunai tartományok állapotja. A mint minden nemzettől a világon megkövetelem a magyar irányában, hogy beldolgaiba ne avatkozzék, úgy a magyar is kétségtelenül azon tartományok beldolgaiba avatkozni nem akar. Erről tehát nem is

szándékom szólni s csak annyit mondok, hogy a Pruth szélén egy hatalmas orosz sereg áll, mely fordulhat jobbra, fordulhat balra, lehet irányunkban barátságos, lehet ellenséges, de mivel lehet ez, lehet amaz, a nemzetnek készülni kell (ugy van). Eddig még nem lépett be Oláhországba, azonban a ministerium részéről az orosz követség interpelláltatván, azt felelte: hogy korántsem a török hatalom elleni barátságtalan indulatból indította oda seregeit, hanem saját tartományai nyugalmanak ótalmára. Egyébiránt kinyilatkoztatja, hogy ha Oláh- és Moldvaországok kormánya által bejövételre felszólíthatnék, megfogja tenni azt, mert arra a drinápolyi békekötés által kötelezve van; de kinyilatkoztatja egyszersmind azt is, hogy a magyar nemzettel szomszédos jó egyetértésben kíván maradni, és Magyarország irányában semmi ellenséges lépést nem fog tenni, mindaddig, míg a magyar nemzet kebelében valamely oly fegyveres csoportozásokat nem tapasztal, melyek vele ellene vannak intézve.

Ez arra vonatkozik, hogy a moldva- és oláhországi viszontagságok következtében némely odaváló egyének átmenekültek Erdélybe. Mi kötelességünknek tartottuk kijelenteni, miként a magyar nemzet vendégszerető készséggel tárja ki karjait minden üldözöttnek, minden menekvőnek; hanem azt nem fogja tűrni, hogy ezek visszaéljenek a vendégszeretettel az ország békéjének háborítására. (Tetszés, helyeslés.) Ez tehát a harmadik tényező. A negyedik a bosnyákországi szélek, hol a legujabb tudósítások szerint a bosnyákországi vezér 40—50,000-ből álló tábort gyűjtött össze a végett, hogy Szerbia nyugtalanságait figyelemmel kísérje, s legyen elég erős a porta érdekében akként fellépni a mint kötelessége. Történt, hogy a bosnyákországi ráják nagyobb számmal fegyveresen költöztek át Horvátországba, adván okul azt, hogy a török hatalom által nyomattak és üldöztettek; tehát mint menekvők jöttek át. Nem lehet tagadni, hogy a török administrációnak régi természete szerint némi zsarolások s

elnyomások fordulnak elő, de annyit mondhatok, hogy a porta részéről a keresztény ráják irányában, valamely újabb ellenséges lépés nem határozottatott, s így azok átjövetelét annak kell tulajdonítani, miként csak ürtügyül hozták fel állítólagos elnyomatásukat, csakhogy a zavarban s rablásban osztozhassanak. És e perczig nincs semmi okunk arról kétkedni, miként a bosnyákországi seraskiernek föllépése irántunk barátságos szint visel. — Végre, uraim, meg kell említeni Ausztria irányábani viszonyainkat. (Halljuk! halljuk!)

Én igazságos kívánván lenni, természetesnek találom, hogy a bécsi falakban létező hatalomnak fáj Magyarország fölött nem rendelkezhetni többé. De azért, mert valamely fájdalom természetes, nem minden fájdalom jogszerű; és még kevesebbé következik, hogy valamely fájdalom iránti könyörtületből egy nemzet a maga jogait megnyirbáltatni hajlandó legyen. (Nagy tetszés és éljenzés.) Igen is uraim! megvannak, kétségtelentül megvannak azon mozgalmak, hogy ha egyebet nem, tehát legalább a pénz- és hadügyi tárczát ismét a bécsi ministerium számára visszaszerezni sikerüljön. Mert hiszen a többi majd elkövetkezik. A kinek keze egy nemzet zsebében, s kinek kezében egy nemzet fegyvere van: az ezzel a nemzettel rendelkezik. (Igaz! igaz!) Világos összeköttetésben látszik lenni ezzel a horvát mozgalom is: mert Jellasich azt nyilatkoztatta, hogy neki nem kell szabadság, hanem csak az, hogy Magyarország had- és pénzügyi tárczája a bécsi ministeriumra bízassék. És a legutóbbi perczekben junius utósó napjaiban lehullott a nyilvános titkok fátyola. A bécsi ministerium jónak látta az ausztriai császár nevében megizenni a magyar király ministeriumának, hogy ha minden áron meg nem alkszik a horvátokkal, felfogja mondani ellentünkben a neutralitást. Mintha mondaná: hogy az ausztriai császár a magyar királynak, azaz maga magának hadat izent. (Kaczaj). Lehetnek önök, uraim, a ministerium iránt ilyen vagy olyan véleménynyel; hanem azt hiszem, hogy annyi

honfiúi szíves becsülésökre számíthatunk, miszerint ne kelljen hosszasan mutogatnom, miként ezen fenyegetésre akként feleltünk, mint a nemzet becsülete megkívánta. (Tapsvihar, általános helyeslés s hosszasan tartó éljenzés). Hanem épen, midőn ezen jegyzék hozzánk s a mi feleletünk hozzájuk utban volt: ismét jött egy másik, melynek tartalma az, hogy mily rettenetes ember az a magyar pénztigyminister, miszerint ő a pártütő Jellasicznak nem akar pénzt adni. — Mert természetesen, hogy a mint Horvátország nyílt pártütésre lépett, azonnal a zágrábi hadi parancsnokságnak megszünttettem a pénzküldést; s valóban nem érdemelném meg, hogy szivjam a levegőt, hanem megérdemleném, hogy szembe köpjön a nemzet, ha ellenségének pénzt adtam volna. (Általános tetszés és zajos helyeslés.) — Hanem a bécsi ministerium másképp vélekedett, ő szörnyű gondolatnak, s a monarchia felforgatásárai törekvésnek nézte, hogy azon pártütőnek, ki a magyar király koronáját akarja szétdarabolni, a magyar király pénztigyministere nem akar pénzt küldeni. Fogták tehát magokat s ők küldtek a kedves pártütőnek — mint irák — 100 ezer, de valósággal 150 ezer p. ftot. Ezen tett, uraim! nagyszertű boszankodásra, nemzeti haragra ébreszthetné e házat; de ne ébredjenek haragra, uraim! mert azon ministerium, mely ily politikában kereste tengődését, nincs többé! A bécsi Aula elfujta. (Nevetés és általános helyeslés). S én reményelem, hogy akarmily tagokból is álljon össze az új ministerium, érezni fogja, hogy, ha csak az ausztriai császár iránt, ki egyszersmind magyar király is, a hűség ösvényéről nem akar lelépni, miszerint a pártütők részére álljon ura és császára ellen, — ezen politicát Magyarország irányában nem követheti tovább a nélkül, hogy Magyarországot ne provocalja: a honunkbani pártütést gyámolítgató Ausztriának lábához dobni megszegett szövetségét s másokat keresni, hivebbeket. (Szünni nem akaró éljenzés és taps). Nincsen semmi okom, uraim! neheztelést legkevesebb is érezni az ausztriai nemzet iránt, neki csak erőt és kalauzt

kivánok; mind a kettőnek még eddig hijával volt, a mit mondék az az ausztriai volt ministeriumot érdekelte, s reményelem, hogy e szó meg fog hallatni Bécsben is, s nem maradand nyom nélkül az új ministerium politicájának választásában. Tehát az ausztriai viszonyok itt, amott az aldu-nai tartományok körülményei, a szerb lázadás, a horvátországi pártütés, a panslavisticus agitatorok s imitt-amott reactionális mozgalmacskák is, mikre nézve Pestmegyének érdemes alispánja s követe, ha speciálításokra ereszkedni kellene, hivatalos adatokat terjeszthetne elő. Ezek együtt véve képezik a körülmények összegét, minélfogva mondanom kell, hogy e nemzet veszélyben van, vagyis inkább veszélyben lesz, ha a nemzet magát el nem határozza, hogy élni akar. (Tetszés). És e veszély között hol és kiben keressük az ország biztosítékát? Külszövetségekben talán? Nem kicsinylem én a külszövetségek fontosságát, sőt azt vélem, hogy kötelességét mulasztaná a ministerium, ha e tekintetben is mindent nem tenne, a mit a nemzet biztosítása megkíván. Hivatalba lépéstünk első perczében, mindjárt a ministerium az angol hatalommal érintkezésbe bocsátkozott, őt felvilágosítván arról, minek ellenkezőjét szereték sokan terjeszteni, mintha t. i. Magyarország valamely pártütés, vagy revolutio útján csikarta volna ki a fejedelemtől jogait és szabadságait; mondom, őt felvilágosítottuk arról, hogy urunk királyunkkal tökéletesen egy téren állunk s felvilágosítottuk azon érdekekre nézve, melyek köztünk és közte, ha lefelé tekintünk a Dunán — közösek. És az angol hatalom részéről erre oly választ nyerünk, a minőt azon nemzetnek liberális gondolkozásától, s egyszersmind a maga érdekeit józanul felfogni tudó politicájától várnunk lehetett. Azonban arról meglehetünk győződve, hogy az angol ott, és annyira s addig fog bennünket pártolni, mennyiben saját érdekével megegyezőnek találándja.

Második Franciaország (halljuk.) Én a francia nemzet iránt az ó világban, a legnagyobb rokonszenvvel visel-

tetem, de nemzetem életét az ő ótalmazásától, vagy szövetségétől föltételezve látni nem akarom. Franciaország e perczen egy második 18-iki brumairt látott, Franciaország a dictaturának küszöbén áll, meglehet, hogy ebből a világ egy második Washington, de az is meglehet, hogy egy második Napoleont látand támadni, de annyi mindenetre igaz, hogy tanulság nektünk Franciaország arra, mikép nem minden láz a szabadság érdekében történik, és hogy egy nemzet, midőn a szabadság kivívására törekedik, legkönnyebben jut a szolgaság jármába az által, ha tulhág a kellő korlátokon (zajos taps és tetszés). Szomorú esemény oly nemzet körében, mint a dicső francia nemzet, hogy Páris utcáin polgárház által 12,000 polgárnak vére ontatik. Isten őrizzen saját keblünknek ily dulasától. — Egyébiránt akarmint alakuljanak is a franciaországi viszonyok, legyen azon férfiból, kit az isteni gondviselés most ezen nagy s dicső nemzetnek élére állított, egy második Washington, ki el tudja magától vetni a koronát, vagy egy második Napoleon, ki a népek szabadságán emelje fel a véres dicsőség templomát, annyi bizonyos, hogy Franciaország messze van. Lengyelország is francia sympathiára támaszkodott, — a sympathia megvolt, de Lengyelország nincs többé. (Tetszés.)

A harmadik a német birodalom. Uraim! nyíltan ki mondom, miként én érzem annak természetes igazságát, hogy a magyar nemzet hivatva van a szabad német nemzettel, és a német nemzet hivatva van a szabad magyar nemzettel szoros barátságos viszonyban élni s együtt állani őrt a nyugoti civilisatio fölött. (Zajos tetszés.) Ezen szempontból fogtuk fel a dolgot, midőn teendőink elsői közé számítottuk, hogy a mint Németország saját egysege felé a frankfurti gyűlés összehívása által lépést tett, azonnal két érdemes hazánkfiát, kik közül egyet (az elnökre mutatva) most a tisztelt ház ezen polczra emelt, — Frankfurtba küldöttünk, hol ők a magyar nemzet iránt tartozó, s e nemzet által meg is érdemelt tekintettel fogadtattak ugyan,

de minthogy éppen a frankfurti gyűlés az alakulás vajadásában volt, minthogy még nem jött ki a test a formából, melylyel resultátumra lehetett volna vinni az érintkezést, s ez csak a Reichsverweser megválasztása után alakulandó miniszteriummal történhetik, egyik küldöttünk most is ott van, hogy azon perczben, melyben lesz kivel hivatalos érintkezésbe bocsátkozzék, szorosabb összefűzése iránt azon barátságnak, melyet köztünk és Németország közt fenállni ohajtunk, de úgy, hogy jogainkból, önállásunkból, nemzeti szabadságunkból senkinek barátságáért és senkinek fenyegetése miatt egy hajszálnyit se engedjünk. (Nagy taps és harsány helyeslés.)

Tehát, mert a veszély nagy, vagy is inkább nagygyá lehető veszély vonul össze hazánk láthatarán, annak elhárítására önmagunkban kell az erőt keresnünk mindennek fölött. Élni csak azon nemzet fog, melyben magában van élet-erő, kit nem saját életereje, hanem csak másoknak gyámolítása tartogat, annak nincs jövődjé. (Tetszés!)

Én uraim! ezennel egy nagyszerti határozatra hívom fel önöket (általános feszültség, harsány halljuk) felhívom önöket ezen határozatra: mondják ki önök azt, hogy azon rendkívüli körülményeket, melyeknél fogva a hongyűlés rendkívülileg is egybe hivatott, méltó tekintetbe vevén a nemzet, el van határozva koronájának, szabadságának, önállásának védelmére a legnagyobb áldozatokat is meghozni, és hogy e tekintetben oly alkut, a mely a nemzetnek önállását, szabadságát legkevésbé is sérthetné, senkitől semmi áron el nem fogad (erélyes közfelkiáltások: úgy van!) hanem minden méltányos kívánatokat akárki irányában is örökké teljesíteni kész. Hogy pedig ezen komoly határozatát válósítsa, miszerint becsületes békét eszközölhessen ha lehet, vagy győzelmes harczot vívhasson, ha kell, felhatalmazza a kormányt arra, hogy az ország disponibilis haderejét 200,000 főre emelhesse, s e végett első perczben 40,000 embert mindjárt kiállithasson, a többit pedig úgy

és a szerint, mint a haza ótalmának, a nemzet becsületének, szüksége kívánni fogja. (Hosszas köztetszés.—) 200,000 embernek kiállítása, fegyverrel ellátása, s évi tartása 42,000000 frtba, 40,000 emberé pedig 8—10,000000 frtba kerül. Én uraim! előfogom e háznak majd a következő napokban terjesztetni, midőn ez indítványom elfogadtatván, részletesen lesz tárgyalandó, financiaális tervemet, most előre kijelentvén: mikép eszem ágában sincs a nemzettől kívánni, hogy 42,000000-nyi adót fizessen, hanem úgy gondolom, hogy annyi adót viseljen, a mennyit elbir, s ha ez a szükségelt költségeket nem fedezhetné: hitellel kell a hiányt pótolnunk. Előlegesen is örömömre válik kijelenteni, miként tervem, melyet előterjesztendek, oly adókulcsot foglal magában, melyet azon erdélyi adókulccsal combinálván, mit Mária Terezia ezelőtt egy századdal megállapított, ennél kevesebb, s ha elfogadtatik, s teszen a ház különös intézkedést, hogy a végrehajtás körében sikertelentül ne enyészszék el a nemzet képviselőinek áldozatkészsége; a nemzet meg fogja azt birni nagy terheltetés nélkül, s meg fogja menteni az országot. De a mennyiben a hadi erőnek kiállítására, mely a körülmények szerint szükséges leend, a kivetendett adók elegendők nem lennének: felhatalmazást kérek arra, hogy hitel nyitassék a kormány számára azon határig, melyet a képviselők kiszabandnak; s azon határig vagy kölcsön, vagy papirospénz kibocsátása, vagy más financiaális munkálat által segítsen az ország szükségein. — Ezek indítványaim. (Helyeslés). Uraim! én azon véleményben vagyok, hogy a határozattól, melyet a ház indítványomra hozand, e nemzetnek jövődjé függ, nem csak, hanem nagy részben függ azon módtól is, miszerint a ház ezen határozatot hozandja. (Ugy van, igaz!) És ez az egyik ok, uraim, miért nem akartam én e kérdést a válaszfelirat vitatkozásaiba meríteni. Azt hiszem, hogy midőn egy nemzet minden oldalról fenyegettetik, de magában minden fenyegetés visszaverésre akaratot s erőt érez, akkor a haza megmentésé-

nek kérdését semmi kérdéstől nem szabad felfüggeszteni. (Zaj, tetszés, s éljenzés.) Ma mi vagyunk e nemzet miniszterei, holnap mások lehetnek — ez mindegy — a ministerium változhatik, de neked maradnod kell oh hazám! s a nemzetnek ezen ministeriummal vagy másikkal, meg kell a hazát mentenie; de hogy akár ez a ministerium, akár másik megmenthesse: a nemzetnek erőt kell teremtenie. Azért minden balmagyarázatok kikertülése végett egyenesen, ünnepélyesen kinyilatkoztatom, hogy midőn azt kérem, adja meg a képviselőház a 200 ezer főnyi katonát, s az erre szükséges pénzerőt... (Nyáry fölemelkedik helyéről, példáját az egész képviselőház követi; „megadjuk“ harsog az egész teremben. Szünni nem akaró lelkesedés.) Uraim! mondani akartam még, ne vegyék e kérdést a ministerium részéről olyannak, mintha maga iránt bizalmat kívánna szavaztatni; — nem! a hazának megmentését akartam megszavaztatni! — kérni akartam még önöket, uraim, hogy ha van valahol a hazában egy sajgó kebel, mely orvoslásra, ha van egy kívánság, mely kielégítésre vár: szenvedjen még egy kissé e sajgó kebel, s várjon még egy kissé e kívánság, ne függesszük fel ezektől azt, hogy a hazát megmentsük (zajosan kitörő helyeslés). Ezt akartam még kérni uraim, de önök felállottak mint egy férfiú s én leborulok e nemzet nagysága előtt s csak azt mondom: annyi energiát a kivitelben, mint a mennyi hazafiuságot tapasztaltam a megajánlásban: — s Magyarországot a poklok kapui sem döntendik meg. (Óriási lelkesedés s hosszú éljenzés.)

Elnök: A házat határozata iránt meg sem kérdendem, mert a pénzügyi minister előterjesztésére egy ember sem maradt ülve e teremben, ki meg nem szavazta volna a nemzet megmentésére szükséges hadi erőt, ki nem ohajtott volna felhatalmazni a kormányt 200 ezer fegyveres erő kiemelésére, ki nem szavazta volna meg az ehhez szükséges költségeket is oly hozzáadással, hogy a megajánlott seregből 40 ezer ember rögtön, többi a körülmények szükségéhez

képezt állíttathassák ki. Ezt, gondolom, a ház határozatakép kimondhatom. (Helyes! Felkiáltások: Oszoljunk szét! helyre! az elnök csenget.) Ha ezen hadierő felszerelésére szükséges 42 millió az előterjesztendő adórendszerből ki nem telnék, felhatalmazza a ház a kormányt, hogy a még hiányzandó összegre hitelt nyisson. (Helyes!) Most az ülést a ház egyhangu kívánatára egy órára felfüggesztem.

Folytatván félegy órakor az ülés, Nyári P. az iránt jelenté be indítványát: hogy a válaszfelirat befejezésével a hűbériségnek még fenlevő maradványai vétessenek tanácskozás alá. Ez indítványt Berzenczei úgy értvén, mintha az által a honvédelmi kérdés, a katonaság és pénz ügye elsőségétől megfosztatni szándékoltnék — ellene nyilatkozott, mig nem az indítványozó és Deák F. által felvilágosztatott, hogy itt csupán e kérdésnek napirendre kitűztetéséről volt szó. Minek utóbb szóló az 1848-ki t. czikkeken keresé alapját, hol az foglaltatik, miszerint a felség addig el ne oszlassa az országgyűlést, míg a pénz és katona iránt határozat nincs; ebből következik, hogy akkor tehát, ha van, eloszlathatja. Ugy de az indítványozó nem tartaná czélszerűnek, ha e kérdés elintézetlenül maradna: bejelenté tehát indítványát, hogy az elsőséget nyert honvédelmi kérdés és az adresse után tárgyalás alá vétessék. Egyébiránt biztosan hiszi szóló, miként a képnek azon másik oldala sem marad hatás nélkül, melyet a tisztelt székely követ a székely állapotokról festett, — és e hatás már nyereség stb. Még gr. Bethlen János, mint a Székelyföld egy kis részének képviselője szólalt fel s osztván nagy részben követtársa aggodalmait a székelységre nézve, azon meggyőződését fejezte ki, miszerint a székely sereg mindaddig hasznavehetlen lesz, míg a székely annyi méltányt nem tapasztaland maga iránt, hogy higgyen. Ennélfogva reményli, hogy ez országgyűlés addig el nem oszlik, míg a királyhágóntuli küldöttséggel értekezve, mindazt végre nem hajtja, mi a volt Erdély tökéletes beolvasására nézve szükséges.

Erre Deák F. minister azt válaszolá, hogy azon küldöttséget a ministérium minden órán várja, vele értekezésbe bocsátkozandó; s reményli, hogy a ház el nem oszlik addig, míg e tárgyban valami nem történik. Azonban sok van, mi e cyclus alatt meg nem történhetik. Például: az erdélyi magán-törvény az ittenitől annyira eltér, — a viszonyok annyira különbözők, hogy az ittenit oda átteni nem lehet, de czélszerű sem volna, miután a magunkét is most akarjuk átalakítani. — Már pedig új codex készítése e rendkívüli országgyűlés feladata nem lehet. Hanem a miben most intézkedni s határozni lehet: a ministérium, meghallgatván a fentemlített küldöttséget, a ház elé terjeszteni el nem mulasztandja.

Ezenkívül a válaszfelirat kidolgozására nézve két indítvány merült fel. Kubinyi F. azt kívánta, hogy a ház válaszszonekbléből bizottmányt. Másik volt Irinyi József: hogy mind a kilencz osztály válaszszonekbeléből két-két tagot s ezen 18 tag a magok közül választandó elnökkel dolgozza ki a válaszfeliratot.

A ház többsége az elnök felszólítása után szokott felállással az utóbbi indítvány mellett nyilatkozott, azon hozzátétellel, hogy az időközben verificált tagok is beosztattak; s az osztályok a többség kívánata szerint azonnal hozzáfogtak a szavazáshoz. Következő tagok választattak meg: Zákó I., Lónyai M., Palóczy, Kazinczy G., Nyáry P., Kubinyi F., Teleky L., Méhes S., Ghiczy K., Tarnóczi K., Kemény D., Pulszky F., Fejér L., Fábíán G., Borsiczki J., Bezeredy I., Lónyai G., és Berzenczei.

Ezzel az ülés eloszlott.

VII-ik ülés az alsóházban.

julius 12-én.

A mult ülések jegyzőkönyvei felolvastattak s kevés módosítással helybenhagyattak.

Hunfalvi kézsmárki képviselő bejelenté, miszerint

kivánja, hogy a szabályok megvitatása közben vagy után, a felsőháznak az alsóházhoz viszonya ideiglenesen addig is határozottassék el, míg az alkotmányozó országgyűlés ez iránt is határozand. Nevezetesen állapittassék meg, hogy a felsőház hányszor vetheti vissza az alsóház végzését, hogy így ideiglenesen is törvényes befolyását gyakorolhassa. Elnök: Más parlamenteknél azon szokás uralkodik, hogy az indítványok külön jegyzőkönyvbe összeírtnak, azután kinyomatnak, s a tagokkal közöltetnek, hogy tudják melyik indítvány van napirenden. Egyébiránt ez is napirendre fog kitűzetni.

Később ugyan e tárgyban Madarász László nyújt be egy módosítványt, mely az ugyczimzett felsőháznak, mint a nemzeti akarattal össze nem férő intézkedésnek eltörlését tartalmazza. Mire a belügyminister azt jegyzé meg, hogy Kézsmárk követe semmi törvényjavaslat iránt indítványt nem tett; különben is csak az indítvány után jöhet a módosítás. Hunfalvi maga is nyilvánítá, hogy ő a felsőházra nézve sem az iránt: hogy legyen, sem az iránt, hogy ne legyen — nem tőn indítványt, csupán azt akarja, hogy miután e ház alakitva van, a felsőtáblára nézve is történiék változás. Elnök: Annak idején mind ez, mind a módosítvány napirendre fog tűzetni.

Angyal P. kívánja, hogy az országház tervezetével megbizott választmány jelentése a ház elé terjesztessék. A belügyminister ezt nem kívánja napikérdéssé tétetni; a ministerium eziránt annak idejében ugyis jelentést fog tenni.

Kállay Ö. pedig megkérdé a belügyministert az iránt: van-e a ministeriumnak szándoka ez ülés alatt a zsidók emancipációja iránt törvényjavaslattal föllépni. Miután — ugymond — megértém, hogy a ministeriumnak nincs szándoka, jelentem, hogy e tárgyban én fogok indítványnyal föllépni, s e végett napirendet kérek.

Elnök: Ebből látazik, hogy ha napirend nincs, min-

den ember más indítvánnyal áll elő, azon kérdést kívánja tehát eldöntetni, ha valjon kívánja-e a ház a rendszabályokat egy óra múlva tárgyalni vagy sem. (Némelyek felkiáltának: kívánjuk! — mások: nem!) Elnök: felkiáltás útján nem fogom kimondani a többséget. Kik 1 óra múlva akadják fölvenni, álljanak fel. — A többség a tárgyalást holnapig elhalasztatni kívánta s ezzel az ülés eloszlott.

VIII-ik ülés az alsóházban.

Julius 13-án.

A ház rendszabályainak tárgyalása volt napirenden. — Előbb azonban Irányi D., mint a követigazolási választmány tollvivője, jelentést tett az ujabban igazolt képviselők iránt. Ezek következők: Pap Zsigmond Kővárvidékről; Kemény Dénes és Szoboszlói György Gyulafehérvárról; Topper Antal Kolozsvárról; Tóth Lőrincz R.-Komáromból; Nagy Károly Székvárosról. A választmány elfogadó véleménye a ház által is helyeseltetett. Ellenben Aidinger Pál pécsi képviselőnek választása megsemmisített. — Az elnökség bemutatta s az igazoló választmánynak átadta Vörösmarty Mihály, Demeter Ferencz és Fejér János (ez utóbbiak erdélyiek) megbízóleveleit.

Most a ház a napirendre, azaz: a rendszabályok tárgyalására akart áttérni, de ebben Madarász Lászlónak és Zsembery Imrének a ministeriumhoz intézett interpellációi által gátoltatott. — Madarász L., felhívja a ministeriumot hogy miután az országgyűlés kitűzött napja óta 12 nap telt el s ekkorig semmi lényeges sem történt; adja elő tervét, miszerint a hont megvédeni akarja s tűzze ki legalább a napot melyen e terv tanácskozásba fog vétetni, melyet szóló előbb kinyomatni s szétosztatni kíván. Deák F. igazságügyminister kijelenté, hogy mihelyt a rendszabályok átvizsgálásával s a válaszfelirattal kész leend a ház, azonnal meg fog történni szóló kívánsága. — Ezután Zsembery I. lépett a szószékre, interpellációját a hadügyminis-

terhez intézve, s a keringő aggodalmas hírekre hivatkozva. A 200 ezer katona meg van ugyan ajánlva, de még sarlót tart kezében ; az érkező hírek pedig naponta aggasztóbbak. A hadügyminister felszólíttatott ugyan már Patay J. képviselő által, de mindeddig nem nyilatkozott. — Ezután elégtelenségét fejezte ki szóló az ekkorig történetekkel. Lelkesedés elég volna, de ha ezen lelkesült sereg ellenség elébe nem vezettetik, kedve s lelkesedése elalazik. Kívánja, hogy a hadminister világosítsa fel e tárgyat, s a ház mondja ki határozatát, vajjon tetszik-e neki az eddig követett rendszer, vagy inkább megtámadó rendszert akar. Lázadókkal fegyverszüneteket kötni, alkudozni nem kell ; azokat meg kell támadni. (Kialtás : napirendre !)

Deák F. Az a mi jelenleg történik, világos példa, hogy mennyire baj, ha a háznak szabályai nincsenek. — Szabályozott háznál ez nem történhetett volna. Nem pedig azért ; mert szabályozott háznál mindenki tudja, hogy ugyanazon minister, kinek a comiteban is legtöbb dolga van — mert az adreseben is legfőbb rész a katonakiállítás — ugyanekkor felvilágosításokat nem adhat. Egyébiránt, ha alapszabályok volnának, azt is minden ember tudná, miként természetes, hogy midőn valaki valamiről felvilágosítást kér, mindaddig azon ügyben függeszsze fel ítéletét, mert előre nem tudja, miként fog megtörténni a felvilágosítás ; s ne fakadjon ki ugyan az ellen, míg a körülményeket nem ismeri. Ezért ismételve sürgetem, állapítsuk meg mindenekelőtt a ház szabályait, hogy tudhassa mindenki, micsoda köre, formája van az interpellationális jognak, s mennyire köteles a ministérium nyílt ház előtt felelni. — Mert épen ezen tárgyak olyanok, melyekre nézve legneveltségesebb political eljárassá válnék az, ha azokban minden különbség nélkül a legkisebb körülmény is, s midőn hadi intézkedésekről van szó, az egész positió mikénti létezése, a terv kivitelének megkezdéseig, vagy a katonaság megrendelt használatáig nyíltan felfedeztetnék. Ha szabályaink lesznek, úgy meg fog

állapíttatni, hogy mikor s mi módon kell az interpellációt tenni; mikor és mi módon kell felelni, mikor s mi módon kívánhatni a kisebb comitét; mikor s mi módon kívánhatni, hogy maga a ház comitévá alakuljon.

Ez természetesen, — a szabályok megállapítva nem lévén, csak akkor fog megtörténhetni, ha ugyan ezek megvitatásába azonnal belemegyünk. — De ha azt hiszi a ház, hogy mulhatlan kell tudomást szerezuie e dolog felől: úgy kérem, méltóztassanak rendelkezni, hogy comitévá alakuljunk. És a hadügyminister röviden, — a mennyiben a dolgot felfedezheti, — elő fogja adni a körülményeket; csak arra kérem a házat, hogy ha interpellációt tesz valaki, akkorig, míg a dolgokról felvilágosítva nem lesz, függeszse fel ítéletét, s a kárhóztató, vagy megrovó kijelentésekkel méltóztassanak felhagyni. (Igaz! helyes! helyes!). — Ennek pedig egyszerű alapos oka az, mert ha a kárhóztató ítéletet utóbb valaki visszavonja is, annak hatását nem fogja megsemmisíthetni. Így például a fenforgó esetben fegyvernyugvásokról van szó, melyek kötöttek, és nem egyről, hanem fegyvernyugvásokról. Már, hogy egy fegyvernyugvás kötött, erről a pénzügyminister, mikor előadását tévé, nyíltan s határozottan szólott, s megemlíté, hogy egy fegyvernyugvást a kir. biztos s a commandirozó, mint az ottani hadi parancsnok s tapasztalt katona a magok felelőségére, a körülmények ismerete szerint kötöttek, s az általuk megkötött ezen fegyvernyugvást a ministérium elébe terjesztették. Ez már lefolyt, s ezen idő elmúltával a ministérium megtette a rendelkezést, hogy a hadikormányzat szabályai szerint a kiküldött hadvezér járjon el. Erre nézve tehát adatott felelet a háznak, s úgy hiszem, ez kielégítő volt, mert nagy megnyugvással fogadtatott a pénzügyminister ebbeli előterjesztése. Hogy újabb fegyvernyugvás kötöttek volna, tudunkra nincs; s addig is, míg a hadügyminister a körülményeket elő fogja adni, kijelenthetem, miként eszében sincs fegyvernyugvást kötni, vagy abba bele-

egyezni. — Egyébiránt, ha akar a ház, mindjárt, mielőtt szabályait megalapítja, rövid tudósítást nyerni ez ügyben, úgy méltóztassanak átalakulni comitéba, s meghatározni, hogy nyíltan, vagy magánuton történjék-e a tudósítás: s ekkor a hadügyministert ennek megadására azonnal fel lehet szólítani, (Jól van, helyes!)

Bónis S. a napirend mellett szólott; ha a tanácskozások így mennek, az évenkénti országgyűlés haszontalanná lesz; szabályok kellene tehát minél előbb, hogy a haza veszedelme felett is szabályosan tanácskozassunk. Bernáth J. Tegnap sem azért volt kénytelen oly korán eloszolni a ház, mert dolgozni nem akart, hanem mert a tanácskozás szabályozva nem lévén, némelyek mindenféle indítványokkal állottak elő. Szükségesnek tartja, hogy a rendszabályok tárgyalassanak. (Zaj.)

Az elnök megjegyzé, hogy ily zajban tanácskozni lehetetlen, s miután még Zsembery J. az igazságtügyi minster ellenében a maga igazolására megemlíti, hogy az interpellációt a hadügyi minsterhez Patay József képviselő már előbb, teljes szabadsággal megtevé, s erre a hadügyminister nem felelt, igen természetes tehát, hogy ő ma az interpellációt, melynek sikere nem volt, ismételte — az elnök a napirendet ajánlotta. Még Jekelfalussy s Barthoss E. szólaltak fel Zsembery indítványa értelmében; azután Irinyi J. elkezdé olvasni a rendszabályokat, előrebocsátván, hogy e rendszabályok apró részletekre ki nem terjeszkednek, melyeket a gyakorlat fog csak kifejteni, és mikben utasításra nekünk, kik a tanácskozási téren nem vagyunk ujonczok, szükségünk sincs.

A ház rendszabályainak vitatása közben Madarász J. indítványára ott, hol „alsó házról“ van szó, mindentűtt „képviselőház“ tétetik. — A ház ideiglenes alakulásáról és igazolásról rendelkező I-ő szakaszban a 9-ik, 13-ik, főleg pedig 14-ik §-sok idéztek elő bővebb vitát. A 9-ik §. szerint „kifogás nélküli választásnak tekintetik, melynek vá-

lasztási jegyzőkönyve rendben van, s mely iránt panasz beadván nincs.“ Ezzel némelyek nem voltak megelégedve, méltánytalannak tartván, hogy a választási elnök vagy jegyző hibája miatt, ki a választási jegyzőkönyvet szerkeszti, a választott követ s a választók összege büntetessék; mások a panasz szó elébe „hitelesen indokolt“ szavakat kívántak tétetni. A többség megtartá a szerkezetet. — A 13-ik §-ban több eszmének részint kihagyása, részint beszövése indítványoztatott. Nevezetesen, hogy azon rendelkezés, miszerint a ház, ha a választás iránt vizsgálatot rendelt, az érdeklött tagnak tanácskozási jogát időközben felfüggeszthesse, kihagyassék; (Pap Pál stb.) hogy az, miszerint a megrendelt vizsgálat költségeit a vesztes fél viselje, a szerkezetben megemlíttessék; (Bónis, Vermes, Irányi); hogy a képviselőház ne a maga tagjai közül küldjön vizsgálót, hanem a ház rendeletére a törvényhatóság végezze a vizsgálatot (Halász Bold.); végre, hogy azon esetben, ha a felállítás általi szavazás kétséget hagy hátra, s golyózásra kerül a dolog, e golyózás nemcsak a második kísérlet után, hanem 10 képviselő kívánságára mindenkor megtörténjék. — Ez utóbbi eszme, mint a tanácskozás rendére tartozó, az elnök által elmellőztetett; a többiek egyenként szavazásra tüzetvén, a többség akará, hogy a költségeknek a vesztes fél általi viselése megemlíttessék; hogy a ház saját tagját vagy bárkimást is küldhessen vizsgálatra; hogy a vizsgálatlatti egyén időközben szavazati jogától fel ne függesztessék.

A 14-ik §. ezt rendeli: „az igazolás előlegesen megtörténvén, az országgyűlés megnyitásától számítva még 15 napig elfogadtatik panasz a választások ellen.“ — Ezen szerkezet ellenében M a d a r á s z J. azt indítványozá, hogy panasz csak a ház alakulása idejéig fogadtassék el, s ne tovább. B ó n i s a szerkezetet pártolja, mert különben, ha az országgyűlés későn hirdettetik, mint most történt, a távolabb lakóknak nem lenne physikai idejük a kérelem elkészítésére, s benyújtására. A s z t a l o s P. e jelen esetre, minthogy e

jelen esetre, minthogy e rendkívüli országgyűlés későn hivatott össze, a szerkezetet, de jövőre Madarász indítványát pártolja, mert az országgyűlés összehívására rendes törvényes határidő van, s ha az megtartatik, a kérelmek s panaszok beadására a ház alakulásáig elég idő marad. K a z i n c z y G. Az indítvány ellen szól. A panasz benyújtása egyetlen fegyver, melyet a nép használhat a törvénytelen választás ellenében, s a panasz-benyújtás lehetőségének bármely határidő általi korlátozása czéhszagot visel magán. A jelen országgyűlésre nézve pedig, mely rendkívüli körülmények közt rögtön hivatott össze, ily rendelkezés épen igazságtalan lenne. B e s z e J. pártolja az indítványt. A választás és ház alakulása közt elég idő van, mely alatt a szükséges adatokat kiki összeszedheti. Országgyűlés folyta alatt, midőn a követ nincs már otthon s magát nem védheti, könnyű ellene a népet felingerleni s korteskedés által megbuktatni. I r á n y i D. s P e r c z e l M. Madarászszal szavaznak. Madarász L. Nem tud parlamentet, hol a követeket kétszer verificálnák; a mely követ egyszer igazolva van, az ellen többé kifogást tenni nem lehet. Benyujtandó panaszoknak az alakulás után is helyt adni, annyi, mint kétszer verificálni. De ennek eltiltását a hatalom elleni biztosítás is szükségessé teszi, mert ha ez megengedtetnék, a hatalomnak módja lehetne petíciókat fogalmaztatni a ház kétharmada ellen. Szóló nem szeretné e tárgyat a szenvedélyek terére vinni: azon petíció legigazabb s leghitelesebb, melyet az élénken érzett sérelem eszközöl, rögtön és késedelem nélkül, nem pedig az, melyet korteskedés útján, hosszas idő alatt iratnak alá. — A jelen országgyűlésen napot akar kitűzetni, melyen tul nem fogadtatnak el választás elleni panaszok. — Még többen is szólottak a tárgyan; eredmény lőn, hogy Madarász indítványa, szavazati többség által, elfogadtatott. — A közbejött későbbi választásokra nézve külön rendelkezés történt, s az ily választások elleni panaszok beadására a választástól számítandó 30 napnyi határidő határozottatott. —

A tanácskozási rendről szóló III-ik szakasz legnagyobb vitát idézett elő. A vitákat megkezdé

Zsembery E: Uraim! a harmadik szakasz, mely a tanácskozási rendről szól, előttem a legfontosabb szakasz. E szakaszban állapittatik meg az egész tanácskozási rendszer, melyben a francia minta van elfogadva. Én a nemzet geniusával egybehangzóbbnak találom az angol modort. A francia modor szerint, a mint önök mindnyájan tudják, választmányokra oszlik a tanácskozás, ezen választmányok inkább a centralisatio kifolyásai, vagy inkább a centralisatio foglaltatik bennök, nem azon nyílt tanácskozás, melyet az angol magáévá tett, s a mely eddigi tanácskozásainkkal is inkább megegyezik. Ezen tanácskozásokban megvitatattik a tárgy, honnan ismét mintegy retortán keresztül választmány alakul s bemegy egyik retortából a másikba. Addig, míg ezen retortákon keresztül megy a tárgy, a ministerek hallgatják s tudják, hol és mi történjék, mit kell eszközölniök. Ne méltóztassanak úgy venni a dolgot, mintha a mostani ministeriumot látva magam előtt, őt érdekelnék e szavak, s talán nem is tettem volna ezt, de nem tudjuk kiket és mily ministeriumot fogunk jövőre magunk előtt látni. A francia modorban a legszebb tanácskozások elvesznek, egyes szegletekbe ülve össze tanácskoznak, kilencz tíz osztályra oszolva, s azon néhány 18—19 ember monopolizálja a tanácskozásokat, minden nyilvánosság nélkül, mi által nem csak a tanácskozás belérdeke, hanem maga a szó, a hang is elvész. Midőn a tanácskozás befejeztetik, a szép ökökat s lelket kihagyva belőle, mint valami száraz szalma terjesztetik a munkálat a parlament elébe. Kérdem, tetszeztik-e ez nekünk? Én egyszerűen azt felelem, hogy nem. Igaz, törvény nyomán úgy áll a dolog, hogy nekünk is lehet a munkálathoz szólani, de a megyei életből okulva tudjuk, hogy ha valamely tárgy választmányra bízatik s az munkálatát a gyűlés elébe terjeszti, már az ellen oly véleménynyel állnak elő, hogy azon munkálatot, hozzá értő

okos emberek készítvén egyik a másiknak azt mondja: barátom, kár ehhez hozzá is szólani, — így a testület csak szavazó géppé válik, mert nem akarván felette tanácskozni, a dolog felett csak egyszerti szavazással kívánnak határozni, és ha talán egy két ember találkozna is, a ki tudna hozzá-szólani, elveszti a tanácskozásokbani résztvenni nem akarás a tanácskozás érdekét. Véleményezem tehát, hogy az angol modort fogadnók el s állapítják meg, mely szerint a tanácskozások első stádiuma petíciók bejelentése lenne; második stádium, mely a szerkezetet módosíthatja vagy elfogadhatja; harmadik stádium volna ezután épen mint Angolországban, mely a dolgot végkép eldönti. Az utóbbi által azt nyernők — miután tudjuk a főrendi tábla előttünk igen gyenge lábon áll, s ha szó lesz róla, magam is eltörlésére fogok nyilatkozni, — hogy azon eddigi levelezési temperamentum megszüntetvén, a felsőtáblát is szükségte-lenné teszi, mert nem egyes szónokok elragadtatása után fogunk törvényeket mondani ki, hanem lesz időnk kiábrándulni s egész higgadsággal a tárgyakat megvitatni. Ezek-nél fogva én a franczia minta szerinti tanácskozási rend ala-kitását nem fogadnám el, hanem inkább a magunk geni-u-sához illőbbet, az angol modort.

Perczel M. Besze J. Madarász L. Zsembery in-ditványát pártolják főleg a nyilvánosság érdekében hivatkozva; Irányi D., Bernáth Zs. a szerkezet mellett nyilatkoznak.

Majd az elnök kijelentvén, hogy a vitában ő is részt akar venni, Pálffy János másodelnöknek engedi át az elnök-letet, s egy képviselő röviden végezvén beszédét, szószékre lépett.

Pázmándy D. Szükségesnek tartanám, hogy a §-ok egész kiterjedésekben olvastassanak fel, s azután szaka-szonként; s megvagyok győződve, hogy ha ezen §. is előbb egészen átolvasatott volna, úgy a ház kevesebb felszólalá-sokat lett volna kénytelen hallgatni; — úgy hiszem, hogy azok, kik a §-t megtámadták, nem olvasták azt egész figye-

lemmel át; mert itt egyedül törvényjavaslatról van szó, nem pedig indítványról, mint állították. S kérdem a házat: ki fogja előterjeszteni a törvényjavaslatokat? Legtöbbbet bizonyosan a ministerium. Következőleg akkor, mikor ezen szabály, a törvényjavaslatoknak rögtön megállapítása, vagy elfogadása iránt bizonyos korlátokat tett, épen a kormánynak azon intézkedése ellen tett lépéseket, mely intézkedés — ha csak a ház szabályokat nem alkot — a kormánynak hatalmában fog állani, s ez az, hogy egy pár nap alatt vigye a ház elébe terjesztett javaslatait a tanácskozásokon keresztül. — Senki sincs közülünk azon véleményben, hogy a főrendi táblának adassék hatalom, miszerint az itt megállapított törvényjavaslatokat elvethesse. Következőleg, ha nem tesz a ház oly szabályokat, melyeknél fogva a törvényjavaslatok, s oly törvények, melyek talán a nemzet sorsa fölött fognak határozni, bizonyos szabályokon menjenek keresztül: úgy megjósolom, hogy leginkább épen azon liberális felet fogja ez sujtani, mely az ellen kikelt. — Az mondatott, hogy a nyilvánosság teréről vonatik el a tanácskozás. Méltóztassanak megengedni, ez nem áll. Mert mondatott tovább az is, hogy néhány bizonyos tagból álló bizottmányok fognak csak hozzászólni a tárgyhöz, de ez a §-ban nem foglaltatik. Az mondatik: minden törvényjavaslat, terjesztessék az akár a ministerium, akár valamely egyes tag által a ház elibe — s itt közbevetőleg megjegyzem, hogy többnyire a ministerium által fognak törvényjavaslatok előterjesztetni — a ház feloszolván 9 osztályra, minden tagnak befolyása alatt fognak ezen 9 osztályban a tárgyak megvitatatni: következőleg azon ellenvetés, hogy csak 18—20 tag folyhatna be a dolog megvitatásába, azt gondolom, magában megsemmisül. Mert a ház minden egyes tagjának hatalmában áll az osztályokban a maga véleményét kifejteni: megtörténvén pedig az, valamennyi osztály összejő, s ekkor összeállittatik az osztályok véleményéből azon többség, hova a ház leginkább nyilatkozik. S így kifog nyomatni

ezen központi bizottmánynak nézete a törvényjavaslatra nézve 3 nappal előbb, mint a házba behozatnék; s még fennmarad a háznak joga, hogy ezen törvényjavaslatokat általánosan és szakaszonként tárgyalja, ezután pedig szavazzon fölötte. Következőleg elvonni e törvényjavaslatok megvitatását a nyilvánosság teréről senkinek nem volt szándoka; s ha lett volna, — úgy bizonyosan én, eddigi elveimhez hiven ragaszkodva első leszek vala, ki ez ellen kikeltem volna. Hogy tehát a nyilvánosság teréről lett volna valakinek szándéka elvonni a tanácskozásokat, — ezt visszautasítom.

Már most menjünk át azon indítványokra, melyekre nézve ezen szabály sem áll. Ezeket nem szükség e módon tárgyalni, hanem a háznak szabadságában leend az iránt intézkedni; minthogy az indítványoknak nincs oly maradó nyoma, mint a törvényeknek. A törvény ugyanis a nemzet hosszú jövődjéről intézkedik: szükségesnek tartom tehát, hogy oly korlátokon menjen át. — Hanem nézzük a legfőbb ellenvetést. Az mondatik, fogadjuk el az angol modort. Erre nézve azt felelem, hogy nézzük meg az angol alsóház statisticáját, s adjuk össze az ott ülő követek évszámát s kijő, hogy ott a diametralis szám mintegy 48. Vegyük pedig a miénket, úgy megfogunk győződni, hogy a mi alsó házunk tagjainak diametralis évszáma 30—32. S ebből kitetszik, hogy ott olyanok ülnek, kik hosszú évi tapasztalás után inkább birnak higgadsággal mint mi; ehhez járul még az angol nép azon jellemvonása is, miszerint a higgadság náluk sokkal inkább otthonos mint nálunk. — De nézzük még ezen kívül az angol századokon keresztül birt alkotmányt, melyet az élet fejtett ki, s melynek szabályait leírni nem lehet. S tagadom, hogy az alkotmányos angol modor az lett volna, mit Zsembery követársunk előadott. Hogy mikép tárgyaltattak Angliában az életben megállapított szabályok, ennek összeírására 100 év sem volna elég. S mi, mig a komoly angol nép, melynek parlamenti közép évszáma a 40-et meghaladja, évszázadokon keresztül fejtette

ki az alkotmányilag meghatározott tanácskozási modorát, ezt — mondom — mi egy rövid §-ban kívánjuk elhatározni? Ez nem lehet! Ha az angol modort akarjuk követni, úgy egy §-al azt nem lehet elvégezni, hanem át kell térnünk az élet azon mezejére, melyen azok századokon keresztül álltának; ezt pedig csak századok múlva érhetjük el. Mert az életben több idő kívántatik arra, s csak ez határozza a szabályt. — Már mi a felső házra nézve mondatott, hogy az talán nem is volna szükséges, vagy hogy ha háromszori felolvasás után sem egyeznék az meg valamely törvényjavaslat elfogadásában, úgy beleegyezésétől ne kelljen a törvényt felfüggeszteni, ez épen nem bizonyítéka annak, hogy az előtttem szólott képviselők az angol eljárást ohajtanák. Mert én megfordítom a dolgot, s azt mondom: sehol a világon nagyobb aristocratia nincs, mint Angliában. Az angol felsőházát úgy tekintik, mint a melyhez a chartistáknak egy része sem mer nyulni. Következőleg, ha elég erős volna ezen argumentum, úgy nem szolgálna a felsőház megszüntetésére, mint inkább megtartására. Sőt ha megakarjuk a felsőházat örökölti, úgy bizonyos, hogy csak az angol modort kell követnünk. — Még sokat mondhatnék, de nem akarok hosszas lenni: azért csak azt mondom, hogy bizonyos szabályokat a tanácskozások iránt nem fogunk meghatározni, s ha ezt mégis tenni akarnók, úgy oly labirynthba sodortatnánk, honnan soha ki nem bontakozunk. — Azonban a nyilvánosság legyen a jelszó, mely alól magunkat ki ne huzzuk. S erre nézve még egyet. Madarász barátunk azt mondotta, hogy nem osztozik azon véleményben, miszerint 10 tagja a háznak valamely indítvány tételnél előállhasson, szavazatot kívánjon, ez pedig megtörténvén, az egyes tagokat a tárgyalástól elűsse. Feleletem az, hogy mikép már előbb is kijelentém, méltóztattak volna az egész cikket elolvasni, ekkor az ellenvetés nem történt volna. Mert nem az mondatik, hogy ha 10 tag a szavazást kívánja, ne legyen szabad a tárgyhöz többé szólni, hanem hogy a többség határozzon

iránta. Sőt megfordítva, a háznak többsége azon erővel bir, hogy, ha egyszer elhatározza, miként nem akar többé senkit kihallgatni, hanem szavazást kíván, ennek meg kell történni. Éppen ellenkezőleg áll tehát a dolog. — Egyébiránt kérem a házat, ha részben történik is változás, méltóztassanak a lényegét elfogadni.

Asztalos P. a szerkezet ellen szavaz, a nyilvánosság szempontján kívül azért is, mert teljes számnál a tanácskozás szabadabban mehet.

Szemeré B. Szükségessé válván, hogy e tárgyban én is nyilatkozzam, mindenek előtt megjegyzem, hogy előbb azért nem szóltam, mivel magam is azon véleményben voltam, hogy ha van valami abban, az nem egyéb, mint bástya az ellen, hogy a kormány adott javaslatát oly könnyen átvihesse, a mint könnyen átvinni gyakran nem tanácsos; legalább a ki az angol parlament történetét figyelemmel kísérte, látja azon garantiát, hogy a törvényt háromszor kell felolvasni, mely — volt idő — hogy egy délután már megtörtént. Itt a garantia abban áll, hogy a ház 9 osztályra például eloszlik, s mindenik osztálynak joga van megvitatni, s a javaslat csak e retortákon keresztül menve válhatik törvéynyé. Én soha a retortáknak barátja nem voltam. Az 1843-ki országgyűlésen, a midőn a követi tábla határtalan többsége közvetlen szavazás mellett nyilatkozott, én ellene voltam, mert ez retorta. Épen így nem kell oly törvény, mely a ház szabályait megköti, mert az retorta, de nem olyan mértékben, mely ezen javaslatban foglaltatik. Ám analizáljuk, mit foglal e határozat magában? Mondhatja-e valaki ennek nyomán tiszta analysis útján, hogy valaki a szótól el fog tettetni? Sőt talán sikerül megmutatni nekem, Mármaros követének ellenvetésére felelőleg, hogy épen ellenkező következik abból, t. i. a ki indítványt akar tenni s bejelenti, hogy ő e tárgyban indítvánnyal kíván föllépni, ez mindjárt első tárgy. Következik a másik t. i. az, hogy a ház szabadságot enged valakinek indítvánnyal föllépni, és midőn föllép, nem ad a

ház engedelmet az indítvány behozatalára, ha részletesen ki nem fejtett; és ekkor, ha részletesen ki van fejtve, természetesen, hogy joga van a ház minden tagjainak a részletbe beavatkozni, s azt mondani: részemről ezen indítványt tanácskozás alá venni nem kívánom. Im két stadium a nyilvánosság érdekében, éppen abban, hogy az indítvány tökéletesen egész a mélyéig kifejtessék, ekkor az indítvány tárgyalás alá vétetik s osztályoknak adatik ki, mely osztályok 9 részre osztva fel a 450-et, ötven-ötven tagból állanak. Azt hiszem, ezen osztályok, ha bár karzat nélkül történik is a tanácskozás, de mindenesetre a hazafiui s gondolkozó léleknek, mely nem akar egyebet, minthogy az eszme szürlődésbe jöjön — kielégítő. Ez volna a harmadik stadium. Azon osztály, mely véleményét kimondja, s a szerint, a mint tulnyomóságban van, választ mindenik saját kebeléből kettőt-kettőt s így választ a 9 osztály 18 tagot, mely képezi a középponti bizottmányt, s határoz végkép a tárgy fölött. Ezen 18 tagnak tehát joga van még itt a középponti bizottmányban is a tárgyat új vitatás alá venni, ez lenne a negyedik stadium. Ezután a 18 tagu középponti bizottmány beadja jelentését a háznak, mely felolvastatván, elkezdődik a vitatás két szempontból, az el- vagy el-nem vetésre nézve, a hol senkit szólási jogától megfosztani nem lehet s külön-külön minden szakaszokra nézve észrevételeit megteheti; ez 5-ik s 6-ik stadiuma a discussióknak. Ha azon alapokból indulunk ki, hogy talán egy párt zsarnokoskodni fog: ez némi aggodalom volna, de azt hiszem zsarnokoskodás nincs a magyar political élet történetében. Mindenesetre azt is figyelembe kérem vétetni, hogy a nyilvánosság nem a falak közt, s nem a karzaton van s csak azért szükséges, hogy az itt történendők fölött ellenőrködjék. Tehát fontosságot nem tartok abban, hogy valami hányszor és mikép tárgyalatik. Angliában 40 tag ül a parlamentben, s ha valaki fel próbálna állani, végignézni a termen, azt mondanák, tessék leülni. Franciaországban nem megy a karzat annyira, mint ettől

eddig (bizonyos távolságot mutatva kezével), és senkinek eszébe nem jut, hogy a nyilvánosságot tagadja; miért? azért, mert a szabad sajtótól mérik a nyilvánosságot s még egy másiktól, melylyel eddig Franciaország nem, de Angol- s Magyarhon birt, s ez a megyei gyűlés, mely most inkább népgyűlés; s hol a szabad sajtó nem segít, ott a népgyűlés is veszve van. Mi azt illeti, hogy az angol modort válaszszuk, kérdem: miből áll az angol modor? Nem egyéb az, mint egy czopfos régiség, a midőn az angol alsóház azon állapotban volt, hogy ha már az elnök székében tilt, a tanácskozás nem volt többé oly szabad; s ha kivántatott is egykor, hogy az elnök szálljon le székéből, és comitékben dolgozzanak a ház tagjai: ennek már Angliában sincs értelme. Ily institúciónak Magyarországbai áthozatalát nem látom czélszertűnek, mert ekkor nem lesz egyéb a ház, ha az elnök nem ül ott, mint volt ezelőtt s visszaestünk a régi kerületekbe; s ha ez áll, akkor semmi különbséget nem látok régi s mostani tanácskozásaink közt, és semmi okot az angol rendszer elfogadására. Hanem van itt egy fontos dolog, melyre figyelmeztetem a házat, t. i. nekünk szükségünk van mindig, de különösen jelenleg az időre. Az angol nagy mester, tudja sokszorozni idejét. S azt mondom, ha mindig teljes számmal tanácskozunk, úgy fél év alatt nem végzünk többet, mint különben négy hét alatt. Mert ha osztályokra feloszlunk, úgy ez esetben, míg az egyik osztályban bevégzett munkát fogjuk tárgyalni, az alatt az osztályok ismét dolgozhatnak s mindig elkészíthetik azon munkát, melyet a ház folytatlagosan tanácskozás alá veend. Így tehát időnket megháromszorozzuk. Az is hozzá járul, mit Pázmándy követtársunk mondott: nekünk szokni kell a tanácskozási formákhoz. De Magyarországbán 400 egyén még soha sem tanácskozott; s én bízom ugyan azon józanságban, mely a magyart jellemzi; de mégis kételkedem, hogy kellő sikerrel vihezzük a tanácskozást, ha a háznak 400 tagja mindig együtt maradand. Ehhez szoknunk kell, s az idő meg fogja mutatni, hogy ha

most szükséges is az osztályokrai feloszlás, talán a jövőben e szükségét meg fogja szüntetni. De még az is hozzá járul, hogy oly időben vagyunk, — mert megjegyzem, hogy ezen szabályokat akármikor lehet módosítani, — miként sokszor leszünk azon esetben, hogy némely felvilágosítást nem lehet a háznak egész nyilvánosságban adni, hanem csak bizottmányilag. S ekkor vagy azon hibába estünk, hogy mindig bizottmányba kell átalakulnunk — ami mégis igen különösnek tetszenék a közönség előtt — vagy a kormánynak oly felvilágosításokat adni kellene, milyeneket a jelen állapotban, épen a haza érdekében a haza veszélyeztetése nélkül nem adhat. Azt mondom tehát, hogy nyilvánosság mindenestre kell, de rend is; s én alig hiszem, hogy a mostani országgyűlés alatt a tanácskozásokban a rendet fen lehessen tartani, ha nem választjuk azon modort, mely e szabályokban ki van jelelve. S nem hiszem, hogy például Fehérmege képviselője azt mondaná, hogy Franciaországban, hol leginkább ki van fejtve a centralisatio, ne értenék a szabadságot. S ugy tudom, hogy a francia a respublica fénykorában is megtartotta ezen tanácskozási modort; mert úgy hitte, hogy a renddel megegyez, a nyilvánosságnak pedig nem árt.

Még azt jegyzem meg Mármaros követének, miszerint némelyek azt hiszik, hogy a tanácskozás sokkal szabadabb lesz, ha a ház mindig teljes számmal fog tanácskozni; de én épen ellenkezőt hiszek, azért, mert bár próbáljunk meg egy tárgyban 30—40 képviselőt kihallgatni, bizonyosan magunk le fogjuk őket zugni, (igaz, ugy van!) ha jogával a ház nem élt, lett légyen az bár a legékesebb szóló is, ott fogjuk hagyni, míg ellenben 50 tagból álló külön osztályok inkább kapacitálhatják egymást s annyira megérlelhetik a tárgyat, hogy a midőn a bizottmány jelentése a ház elébe jő, ahhoz csak azok fognak szólani, kik magukat legkevésbé érzik megnyugtatta lenni, a többség pedig nem nyilatkozik. Mindezeknél fogva azt hiszem, hogy ha van is benem hajlandóság, egykor azon rendszert behozni, hogy a

ház mindig teljes számmal tanácskozzék, nincs jelenleg, midőn az időre szükség van s csak így lehet az időt sokszorozni; midőn az új formákhoz szoknunk kell; midőn a nyilvánosság minden tekintetben biztosítva s a szabad sajtó kivívva van; midőn annyi okunk van felvilágosításokat kérni, s ezeket megadni is, melyek különben zárt bizottmányokban volnának adandók. Ez okoknál fogva mondom, maradjon a jelen szerkezet s az osztályzat történjék meg.

Hunfalvi, Irinyi, Bónis szinte a szerkezetet pártolják; Tán csics ellene szavaz. (Felkiáltások: Szavazzunk.)

Nyáry: A tény, miszerint akkor mikor a tanácskozás egy tárgyban közepén van, szavazás sürgettetik, azt mutatja, hogy a dolog nem oly csekély, hogy ne kellene felette vitatkozni. Van egy tekintet mi mindennél fontosabb. Ez a szabadság tekintete. Magyarország ugyan eszmében már átalakult, de valósággal még nem, köztünk csak ismeretes nevekre találhatni. Ez azt mutatja, hogy a nép, midőn az alkotmány képviseleti alapra állítatott, bizott bentünk, kiket azelőtt nemeseknek, aristocratáknak tartott. Azt hitte a nép, hogy azt a bőrt, mely rajtunk van, nem vetkeztük le, hanem ki van cserélve érzelmeinkben, s azt hitte, hogy érzelmeink, a nép érzelmei. (Helyeslés). Ez oly nagy kincs, hogy a nép kicsérelt bentünket, hogy ezt minden áron meg kell őriztünk, mert ebben alapszik Magyarország jövődjé. Ha a nép elveszti bizalmát irántunk, Magyarország el van veszve. (Felkiáltások a baloldalon: igaz). Szóló lehető legnagyobb, legtöbbszörösb érintkezésben akar lenni a közvéleménnyel. Ezt látja biztosítéknak. Nem akar a fölött vitatkozni, hogy a sajtó nagyobb biztosíték-e a nyilvánosságnál? Mind a kettő az, mert ha egyben is van biztosíték, kettőben még több van. Szóló módosítvánnyal lép fel. A kérdést úgy tenni fel: angol modor legyen-e vagy francia? célhoz nem vezet. A modor sem egészen angol, sem egészen francia nem lehet. A nyilvánosság kívánatának megfelelő módról egyszerűen rendelkezhetni. Sorshuzás útján megeshetük, hogy

egyik osztályban egyik pártnak, másiknak másban lesz többsége. (Halljuk!). A sors véletlene által könnyen kijátszhatók a pártszínezetek, mert a közbizottmány a külön bizottmányok kifolyása levén, azok nem fognak ide mást választani, mint kik az ő többségöknek képviselői, és ekkor a kevesebbség úgy meggyilkoltatik, hogy alkalma sem lesz életének jelenségét adni, mert a bizottmány jelentésekor maradjont fog a ház kiáltani, s így lehetnek kérdések, melyeknél nyilvánosságra sem juthat, ki mikép nyilatkozik. Erre azt mondhatni: beszélhet itt a házban mindenki; de tegye mindenki magát azon helyzetbe, melybe a kevesebbség van, s melyben a néhai megyékben volt. Mit tettek ott a pecsovicsokkal? Lemorogták, lezugták. A minoritás nem így járhat-e ezen kamarában? Első tekintet tehát a nyilvánosság. A másik tekintet pedig az, hogy választóinkkal kölcsönös érintkezésben kell lennünk. A kamarának képviselni kell a nemzetet, s a hol ezen képviseletnek lehetősége van, és a kamra ezt nem teszi, nem érdemes, hogy legyen. A februári revolutió bebizonyította, hogy a francia ministerium oly többséggel dicsekedett, milyennel ritka ministerium dicsekedhetett eddig, és képviselte-e a népet? Nem, s megbukott; talán azért, mert nem tartotta meg a törvényeket? nem, hanem azért, mert nem hallgatta meg a népet. Loyális lehet egy kamra, midőn azt mondja, hogy a ministerium a törvényt megtartja; ki tehát az, ki szólni merne ellene, midőn azon ministeriumot pártolja, mely a törvényeket megtartja. — De nem akarom untatni önöket, csak indítványomra térek, mely abból áll: hogy mind a két igénynek feleljen meg a szabályzat s hagyassék ki a sorshuzás eszméje, a 27. pont pedig emeltessék fel szabályul, mely azt mondja „ha a háznak úgy tetszik, az osztálytülési tárgyalás elkerülésével egyenesen is bizhat meg külön bizottmányt valamely tárgy elkészítésére.“ Azt a módosítást teszem hozzá: hozzuk rendszabálynak, hogy maradjon meg a nyilvános tárgyalás, és a hol szükségesnek látja a kamra bizonyos tárgyakra nézve,

nevezzen külön bizottmányt. (Felkiáltások : helyes). Most megmondom, mikép értettem ezt. A törvényjavaslatokra nézve általános szabályul kívánnám behozatni, miként ezen ház ítélje el : hogy a külön bizottmányok ülései nyilvánosak legyenek, a nyilvánosságnak első fokozatát ott látom, ha a követek az osztályokban részt vehetnek. Ez nagyon szükséges, mert akkor nincsenek chinai fal által elválasztva a bizottmánytól, mi ismét ezen szabályzatnak hibája. Mert szükséges, hogy a kamra tagjai is hozzá szólhassanak a tárgyhöz, midőn más részről a kormány tagjainak szabad bemenetők van. Az osztályok üléseit nem értettem úgy, hogy itt a teremben tartassanak, hanem hogy a viszonyosság meglegyen a kormány és kamra tagjai közt s ezek értesüljenek; de nem mint bizottmányi tagok a dolog folyama s állásáról. Mert miért legyen titok a kamra tagjai előtt valamely dolog, midőn bejő a terembe : már értesülve van a tárgy felől s azt ismeri. Hagyjunk szabad kifejlést a véleményeknek a kamrában, s nem mondom, hogy fogadjuk el az angol modort, de azon esetre, ha ajánlatom el nem fogadtatnék, az angol modorra szavazok.

E ő t v ő s J. a nép bizodalját szinte nagy kincsnek s az ország legnagyobb kincsének tartja. Alkotmányos kormányforma bizodalom nélkül valóságos csalódás. A népbizalom megtartásáért tehát minden elkövetendő. Erre nézve két eszköz van : egyik a választás módjában, másik a törvényhozás eljárásában. Az elsőre nézve, a franczia kamara összehasonlítása a magyar törvényhozó testtel, semmit nem bizonyít, mert Franciaországban az előbbi census szerint 35 millió után csak 200,000 választó volt. Nálunk a választás széles alapra van állítva ; — most tehát arra kell főfigyelmet fordítani, hogy a törvényhozás eljárása a nép bizodalját ne csak ne gyengítse, hanem erősítse. A nép bizodalma fentartására legszükségesebb, hogy a törvényhozás a lehetőségig jó törvényeket alkosson, és hogy a jó törvényeket alkossa a lehető legrövidebb idő alatt. Akármilyen nagy

legyen a nyilvánosság, akármilyen szép beszédek tartassanak itt, az nem neveli a bizodalmat, ha gyéren hozatnak a törvények. A nyilvánosság megszorításába soha sem egyezem bele. Főddolog a szabályoknál, hogy úgy alkottassanak, miszerint mellettük és általuk, mindig jó törvényeket lehessen hozni, még pedig a lehető legrövidebb idő alatt. És kérdi: 450, bármi kittűő egyénekből álló testület, képes-e törvényjavaslatokat, melyek néha 2—300 szakaszból is állanak, czélszerűen in pleno discutiálni? Ezt szóló tagadja. Nyáryval az elvekre nézve nagyobb részint egy véleményben van, de indítványát még sem fogadhatja el, mert épen más cél éretnék el vele, mint a mit indítványozó elérni kíván. Szükségesnek tartja, hogy az alkotmányos forma a többség kifolyása legyen, de a kevesebbség elnyomását valóságos szerencsétlenségnek tartaná. A többség csak úgy csalódhatik mint egyes ember, sokszor figyelmetessé teszi a kevesebbség a többséget oly hibákra, melyeket elkövethetne, s melyeket nem fog elkövetni, ha figyelmetessé tétetik. A kevesebbség elnyomása azért nem csak igazságtalan, hanem veszélyes is. Kérdi, mikor fog kizáratni hamarább a kevesebbség a bizottmányokból, akkor-e, ha a többség határoz? A többség kit fog választani, nem tudhatni, de anynyi bizonyos kit nem fog t. i. a minoritás tagjait nem; e szerint a minoritás kifog záratni a bizottmányokból. Mondatott, hogy nyilvánosság, mint az alkotmányos élet alapja a leghatalmasabb fegyver. Ez igaz, de ki akarja ezt kizárni? Ki mondja azt, hogy miután az osztályokban egyszer valami megvitatott, nem lehet ellene többé semmit felhozni, s az ellen a minoritás nem nyilatkozhatik, sőt a kevesebbség kétszer is nyilatkozhatik, egyszer az osztályülésben, másodszor itt a teremben. Az osztályülésekben nem lévén nyilvánosság, a kevesebbség minden tagja, még a legszerényebb is, minden visszatartózkodás nélkül előadhatja okait, s ott olyan okokat is lehet hallani, melyek itt soha fel nem hozattak volna. Meg van győződve, hogy a kevesebbség sem-

minemti terrorismus által, ha mindjárt oly szelid alakban mutatkoznék is, vissza nem hagyja magát tartani véleménye nyilvánításától, s nem hiszi, hogy a magyar jelleme a szabadság kivívása után egyszerre annyira megváltozott volna, hogy midőn a kevesbségben levő férfiak a számos éven keresztül a hatalommal szemközt bátran kimondák véleményöket, — hogy a mostani kevesebbség is akkor, midőn meggyőződését az igazság mellett ki akarja mondani, magát lezugaratni engedné. Az elmondott okokból pártolja a szerkezetet.

IV-ik ülés a felsőházban.

július 14-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése után egy pár szó váltatott a meghívólevelet nem kapott tagok iránt, míg nem az elnök a napirendre, a válaszfelíratra hívá fel a ház figyelmét. Mindenekelőtt azonban a trónbeszédet tartja felolvasandónak, mi meg is történvén, elhatározzák, hogy egy 11 tagból álló bizottmány küldessék ki, mely javaslatot terjesztszen elő; addig pedig a ház függeszsze fel üléseit. A bizottmány tagjai következők: gr. Majláth Antal, Beöthy Ödön, gr. Pálffy József, gr. Ráday Gedeon, Pázmándy Dénes, Radvánszky Antal, Lonovics püspök, Andrássy Gyula, Wesselényi Miklós, b. Perényi Zsigmond, b. Wenkheim Béla.

Az elnök ez után épen már fel akará oszlatni a gyűlést, midőn Wesselényi Miklós fölkel s szól: Tisztelt felsőtábla! Tudjuk mindnyájan, mikép ide ily idő előtt a haza veszélyben léte miatt jöttünk. Ezt érezve nem hiszem, hogy valaki nyugodt kebelrel, örömtelten jött volna, de jött aggodalommal, búval és szorongással. S hogy mégis mindeddig, hogy mindjárt első egybejövetelünkör nem törtek ki közöttünk a hazán segíteni akarás hangjai, csak annak tulajdonitom, mert néha a valamely érzeménynyel nagyon is tulterhelt kebel nem talál szavakat, s tulajdonitom másfelől annak, hogy mindenki szükségtelennek hitte oly valamiről beszélni, mit

mindnyájan egyenlőn vallunk. Most azonban, midőn a dolog már annyira szőnyegen van, miként arról említést nem tenni nem lehet, mert ez a bizottmány munkálkodásának is fő induló pontja leend, indítványozom, hogy a haza veszélyéni fájdalom érzetét szavakban is kimondjuk és kimutassuk. Lehet tán mondani, hogy a veszélynek megismerése a védelemről gondoskodást már szükségesen föltételezi: ugyde a segély megajánlása nem e táblát illeti, ez az alsóház dolga. Hanem a hon iránti érzet kijelentése nemcsak az alsóházé, ez a miénk is, ez közös mindnyájunkkal. Midőn a magyarok bájos nőkirálya kisdedét hozta a nemzet elébe, az alsó- mint felsőház lelkestülve kiáltá: a v i t a m e t s a n g v i n e m - e t. Hát mi nem volnánk-e unokái ama dicső fajnak? avagy tán keveseb lelkestülésre van szükségünk, mint őseinknek, mert kevesebb veszély fenyegeti a hont, mint akkor? Bár ugy volna! de fájdalommal kell bevallanunk, hogy a veszély most sokkal fenyegetőbb, sokkal csoportosabb mint vala akkor. Bizonyos tehát, hogy most e lelkesedésre még nagyobb szükségünk van; azért a válaszfelirat előtt fejezzük ki a nemzet előtt azt, mikép mi készek vagyunk minden áldozatra, hogy a veszélyt érezzük nem csüggedten, de férfihoz illőleg, ki erejét tul nem becsüli, de a veszélyt a valóságnál kisebbnek tekinteni nem szokta; fejezzük ki, hogy e hont megmentjük vagy vele együtt veszünk, és határozzuk el, hogy ezen érzet kifejezése foglalja el a válaszfelirat kezdetét. Ennyiből áll indítványom, melyet azzal végzek be, hogy kiáltsuk egy szívvvel s lélekkel, hogy e veszélyektől fenyegetett hazát megvédjük, s érte életet és vagyont áldozni készek vagyunk. (A felsőház valamennyi tagjai felállással nyilváníják szóló előadásáhozi járulásukat.)

IX-ik ülés az alsóházban.

Julius 14-én.

A zárt bizottmányi ülés után, a képviselői ház rendszabályai, nevezetesen ezeknek a tanácskozási rendről szóló

szakasza tárgyalatott. — Még 33-an voltak felírva, kik szólanı akartak; Bethlen J., kire elöször jött a szólas sora, kimeritettnek látván a tárgyat, szavazást sürgetett, s a hosszabb beszédöl elállott. — De minthogy a feljegyzettek közöl Madarász József a szótól el nem állott, Bethlen J. is élt jogával, s elmondta alapos megjegyzéseit. Kik az általuk ugynevezett angol modort pártolják — ugymond — felkenték magokat a szabadság és nyilvánosság kizárólagos bajnokainak, holott a szabadság jobban van elérve a szerkezeti mód által. A lefolyt napok szabályozatlan tanácskozásai bebizonyították, hogy 400 ember közt szabadon s gátolatlanul tanácskozni nem lehet. Egy nagy szónokokból álló ministerium is jobban zsarnokolhat 400 emberből álló tömegben, mint kisebb körökön, az ugynevezett buvó helyeken. Előkészítő tanácskozások szükségé a törvényhozásban mellözhetetlen; egyes ember is, ha jó eszméje jó, nem szokta azonnal kikiáltani a piacon, hanem közli előbb szűkebb körben jó barátival. — Fejtegeté ezután szóló a kevesebbség jogait, miket ő tisztel, ha ezen kevesebbség a tárgyak felvilágosítására törekszik, nem pedig a törvényeknek a nép előtti depopulárizására. A fennen hánytorgatott közvéleményről megjegyzé, hogy ez nemcsak Pesten lakik, hanem a Királyhágón tul is, és ő, mint képviselő, örökké szemei előtt fogja tartani küldői közvéleményét. Bármit mondjon a pesti közvélemény, küldőinek közvéleménye azt akarja, hogy lehető legrövidebb idő alatt lehető legjobb törvények hozassanak, minél nagyobb ajándokot a népnek nem adhatni, s hogy mindenekelőtt mentsük meg a hazát, terjeszszük a jogokat, gondoljunk egy kicsit a jó székelyekre is, s azután menjünk haza. Különös eljárásnak találja, hogy azok, kik a dolog halogatásáról panaszkodnak, s folyvást kiabálják, hogy a haza veszélyben van, most, e már bőven kimerített dolgot nem engedik szavazás által befejeztetni.

Madarász J. Hogy következtetlenségbe ne essék, azo-

kat, miket az elnök s a szólott ministerek mondtak, nem hagyhatja czáfolat nélkül. — Neki kevés az a nyilvánosság, mely a szerkezet mellett fenmarad; ő a választási bázist hazánkban még most is szűknek találja; ő végtelen vitatkozást akar, mert csak vitatás közben fejlenek az ész és érzelem legszebb szikrái; a többségnek nemcsak kötelessége, de önérdeke által parancsolt szüksége, hogy a kevesebbségnek tanácskozási jogot engedjen, különben többség és kormány megcsalja s hamis illúziókban ringatja magát. — A bizottmányokban, ha küzd is a kevesebbség embere, tudja, hogy sikeretlenül küzd; a teljes szamu gyűlésben, hol a többséget előre kiszámítani nem lehet, reá nézve kedvezőbb küzdőtér van. — Nem tagadja, hogy az ellenvéleménytek is akarnak nyilvánosságot, de kevesebbet mint ő, mert az osztálygyűlésekben csakugyan nincs nyilvánosság. Pedig e haza eddigi életével s szokásaival sokkal jobban megegyezik, hogy mindenben s mindentűt nyilvánosság legyen. — A közvélemény, különösen a pesti, nagy befolyással volt a mult országgyűlési sajtótörvények kivivására is. A közvélemény pedig a nép közt nemcsak saját útján fejlődik, hanem főleg a gyűlések nyilvánossága által. És e közvélemény a nép kebelében, erőt ad a kevesebbségnek a hozott törvények népszerűtlenítésére; már pedig sokkal jobb, ha a vélemények tanácskozások útján egyenlítettnek ki. — A kevesebbség elveit s kívánatait tehát respectálni kell; ezeket pedig csak teljes nyilvánosság mellett adhatja elő. — Mivel a szerkezet korlátozza a szólásszabadságot, Zsembery indítványát pártolja.

Madarász J. beszéde után, Kovács Lajos, kinn a szólás sora volt, ismét figyelmezteté a házat, hogy ugyanakkor, midőn a hazát veszélyben lenni mondjuk, ily incidentális kérdés fölött két napot kihuzni, következtelenség, megjegyezvén, hogy épen azért, mert az osztályok tagjai sorshuzás útján választattak, a kevesebbség véleménye el nem nyomatik, különösnek találta, hogy ugyanazon Madarász, ki a főrendi táblát egyszerűen el akarja törölni, e táb-

lán ismét mindent elkövet, hogy a tanácskozási tárgyak kellőleg meg ne fontoltassanak, hanem minden indítvány azonnal törvénynyé legyen. Dedinszky Madarással szavazott. Bezéredy I. is jobbnak tartá a megszokott tanácskozási módot, mint a szerkezeti javaslatot, s minthogy a szabályok utósó pontja szerint is, e szabályok, ha a tapasztalás azokat czélszerűtlenneknek bizonyitná, későbben ugy is megváltoztathatók, nagy fontosságot a kérdésben nem helyez. Egyik vagy másik móddal egyiránt lehet kísérletet tenni; de jobbnak tartja, ha e kísérlet a szokottabb rendszerrel tétetik. — Most Berenczei lépett a szószerkre. A tárgy — ugymond — ki van meritve, s nem volna ok többé felszólalni, ha sok embernek szokása nem lenne nem a tárgyról szólni s olyakat hordani fel mellesleg, miket, elhallgatni, s reánk száradni hagyni nem lehet. Azt nem tűrheti, hogy némely emberek a házban magokat kizárólagos népemberektől adják ki, s ez uton dictátori szerepet játszogatnak, s az ellenvéleményt aristocrata s más efféle rut nevekkel illetik. — Szóló a szerkezetet pártolja, melynek helyessége mellett e tanácskozás legkézzelfoghatóbb argumentum. A kevesebbség csak nyer általa, ha a tárggyal előlegesen megismerkedett, mert annál okosabban szólhat ahhoz; de az a baj, hogy az osztályülésekben nem lesz hallgatóság, mely emelje az argumentumok erejét. E rendszer azonban a hallgatóságra nézve is jobb, mert nem fog annyi sületlen beszédet hallani. Kiméljük meg ettől a hallgató-ágot s magunkat a tudatlanság, készületlenség vádjától. Ha a nyilvánosság fogalma ennyire terjesztetik, még megérjük, hogy a ministereknek nem lesz szabad másként, mint hangosan gondolkodni. — Kéri tehát azon urakat, ne keressenek ide tárgyakat, mik nem ide valók, ne ijesztgessenek revolutióval s ne szóljanak a nép, hanem csak a magok nevében ne aristocratáskodjanak a nép nevezet alatt; hiszen: mindnyájan népkéviselők vagyunk, kiket a nép bizalma választott, s a nevet és bizalmat bitorolni senkinek sincs joga.

Madarász L. hosszasan szólván, a kérdésnek fontosságát mutogatá, melyet két minister is elismert az által, hogy felőle bővebben nyilatkozott; hivatkozott a volt országgyűlés alaptörvényére, mely szerint minden ülésnek nyilvánosnak kell lenni; örült, hogy hazánk törvényhozó teste oly fiatal, mert e korban tehetni legtöbbet a népért; s végre kimondá, hogy ez bizony centralizáció, veszedelmes centralizáció. Erre később G o r o v e J. megjegyzé, hogy ha centralisatio eszméje volna a dologban, ez egy argumentummal több volna előtte, hogy azt pártolja, de fájdalom abban centralizáció nincs, mert valamely egésznek kilenczfelé osztani, centralizációval ellenkező működés, és mert a kormány befolyása épen az által semmüstől meg, hogy az osztályozás nem a kormányra, vagy az azt pártoló többségre, hanem a sorsra bízatik.

Szász Károly sürgette a szavazást, s azon tant állítá fel, hogy nem a felírt szőlők joga a szórul le vagy le nem mondani; a mi, ha a szabályban nincs is, de a logicában alapszik. Halász B. ellenkező tant vitatott. Szólottak még Záborszky és Liskay a szerkezet mellett, s szavazást sürgetve, Vlad pedig, a francia modor ellen. Sokan elállottak a szótól.

Gróf Telekinek és Pulszkinak sikerült még a figyelmet némileg leigézni, kik közül amaz Zsemberyt pártolva, a szerkezet ellen szólt következőkép:

Teleki L. A czélszerűség szempontjából indulva ki azt, mi a szerkezetben foglaltatik, teljességgel el nem fogadhatja, mert azt minden előleges tanácskozások közt a lehető legczélszerűtlenebbnek, legrosszabbnak és leghiánysabbnak tartja. Az, mi felhozott, miszerint a szerkezet a kevesebbségnek több jogokat ad, mint a mennyit ez különben gyakorolhatna, nem argumentum a szerkezet mellett, hanem inkább ellene, mert azt nem tarthatom czélszerűnek, hogy sorshuzás utján a kevesebbségből többség, a többségből pedig kevesebbség váljék. A szerkezetből min-

denféle bajok következhetnek, p. o. hogy sorshuzás útján épen egymással legeggybeférhetlenebb emberek jönnek össze, s a capacitáció a legnehezebben fog megtörténni. Továbbá következik az, hogy a szaktudomány és avatottság mind egy bureaubá szorulhat, s a központi bizottmányban az avatottságnak 1 szavazata lesz — az avatatlanságnak pedig 8. — És ámbár ezen rendszer szerint kétszeres előleges tanácskozáson mennek keresztül a tárgyak, még sem lehetünk bizonyosak: valljon valóban a többség akarata és kifolyása-e az elkészült munkálat, s valljon a tudomány és avatottság vett-e részt a munkálkodásban, és sikertült-e a véleményeket összeegyeztetni. Igaz, hogy minden rendszerből következhetik valami jó: mikor a persák Dáriust kinevezték királynak, csak azért, mert az ő lova nyertett legelőször, lehet, hogy meglehetősen királyt kaptak; de a haza sorsa fölött nem kellene a véletlen játékának határozni. Van elég dolog, mit a magyarok istenére bízhatunk, bizzuk reá azt, a mi nincs saját működésünk körében; de az előleges tanácskozás sikerét ne bizzuk a sorsra, mert a mely nemzet magát az istenre bizza, azt az isten is kénytelen lesz elhagyni. Habár a ház in pleno ül is össze, abból még nem következik, hogy előlegesen ne tanácskozhassék. Mindenkinek szabadságában áll a tárggyal előlegesen megismerkedni és arról azokkal, kikkel összeköttetésben levén, legkönnyebben összeférhet, értekezni. Ily előleges tanácskozások jobban előmozdítják a dolgok menetét, mint a sorshuzás útján alakult előleges tanácskozások. Ha pedig csakugyan a háznak kell e tárggyban intézkedni: válasszon a ház önköréből bizottmányt oly tagokból, kik iránt legtöbb bizalommal viseltetik, és e bizottmány tanácskozzék előlegesen. Azt vetik ez ellen, hogy így a kevesebbiség emberei ki lesznek rekesztve; de szóló föltesz a házról annyi méltányosságot, miként a választások nem azon nézetből fognak kiindulni, hogy az ellenvéleményűek a bizottmányba be ne jussanak. Mert ezáltal a későbbi tanácskozásokban a vitatkozások még mérgesebb térére vitetvén, a ház önmaga ellen cselekednék.

Pulszky Ferencz: Nézete szerint a szabályok és különösen a bizottmányok kérdése csak abból áll, hogy lehessen legkönnyebben s legjobban tanácskozni. Itt a franczia modor támadtatik meg, pedig nem is úgy áll a dolog nálunk, mint a francziáknál, mert ott, ha a bizottmányok többsége valamely indítványt elvet, azon indítvány a kamarába nem vitetik be. És ez nagy hibája a franczia törvénynek. — A mi javaslatunkban ez nem foglaltatik. Azonban mégis nevezetes, hogy, midőn Franciaországban 50 év óta annyi institutió romba dőlt, a törvényhozó kamaráknak a tanácskozások siettetése végett zárt bizottmányokra való felosztása sem az egyik, sem a másik pártnál soha ellenzést nem szül; mert jól látták, hogy csak ez által mozdittatik elő a kölcsönös capacitatió. A bizottmányokat különösen két indokokból hallotta elleneztetni. Először a nyilvánosság nevében. Erre az a felelet, hogy a bizottmányok által egy indítvány sem vettetik el végképen, hanem mindegyik előjön itt a kamarában. És mivel oly nemzet tagjai vagyunk, hol sok ember „projicit ampullas et sesquipedalia verba“, nincs kétség, hogy el fogja mondani itten nézeteit, s a ki ezen kételkednék, meggyőződhetik róla a mai és tegnapi tanácskozások által. Némelyek azt mondják, hogy sorshuzás által az avatottság ki lehetne zárva a bizottmányokból. Ha az avatottak száma oly kevés, ez kétségkívül nagy baj leend az osztályokban, de még nagyobb baj lesz itt a kamarában; mert ha a nagy többség avatatlanul beleszól a tárgyba, és olyanokat kíván, mikben az avatottak meg nem egyezhetnek, akkor ezek azon kellemetlen helyzetben leendnek, hogy nem csak a bizottmányokban, hanem itt e teremben is minoritásba esnek. Ez argumentum nem sokat nyom; mert lesznek ugyan oly kérdések, melyekre nézve a nagy többség avatatlan; de hihető az is, hogy oly férfiakból áll e kamara, kik képesek a capacitatióra s annak megítélésére, hogy ha avatatlanok, ne szóljanak a tárggyhoz, hanem hagyják szólani az avatot-

takat. Egyébiránt e discussió a régi táblabíró-kornak maradványa. Előttünk lebeg még a circulusok képe, s azt gondoljuk, hogy a bizottmányok nem lesznek egyebek, mint a régi circulusok, e ház ülései pedig, mint az országos ülések voltak, melyekben valamely javaslatra rákiáltott a maradjon. De a circulusok csak azért voltak nevezetesek, mert nem volt bennök kormány által nevezett elnök. Ezen tekintet nem létezik többé. Bizonyos, hogy nyílt házban a nagy tömeg nehezen tanácskozhatik, különösen mikor nem egyes elvekről van szó, hanem egyes elvek alkalmazásáról. Vegyük fel p. o. csak a budgetet, ki nem érzi szükségét, hogy az előbb az osztályokban hozzáértő emberek által vizsgáltsák. Ha oly nemzet volnánk, minő az angol, mely a számadást jól érti; talán követhetnők e modort, de mi a számolást teljességgel nem értjük. S épen azért, mert látjuk, hogy nyílt háznál nehéz lenne, minden tárgyat elővenni, Nyáry Pál azt kívánta, hogy olyan esetekben deputátiót küldjünk ki. Ez ismét táblabíroság: deputátió, kerület s utóbb még repraesentátióról is fogunk hallani. Egykor, mikor szólni lehetett csak, szokott fogás volt, kifáradás s rábeszélés által arra venni a többieket, hogy úgy voksoljanak mint mi. De ez most nem úgy van; mert minden embernek van tiszta, formált, határozott véleménye. (Szavazzunk.)

Még Hettyey szólott, s Kazinczy a szóról lemondván, végre szavazásra tűzethetett a kérdés: maradjon-e szerkezet vagy ne? — A felállás általi szavazásban nyilatkozó nagy többség megtartotta a szerkezetet.

X-ik ülés az alsóházban

július 15-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése után az állandó igazoló bizottmánynak Kapy Eduárd sárosmegyei eperjesi kerület követe iránti jelentése olvastatott. — Kapy ellen oly tartalom felyamodás adatott be, melyben állittatik, s be is

bizonyítatik: mikép Sárosmegye főispánja ellen azért, mert az Kapy ellenében, egy ellenzéki férfit ajánlott képviselőül, s Kapyról azt mondta: az a régi állapotot akarja visszaidézni, azért meg ne válasszák, nem csak vizsgálatot rendelt, hanem annak elmozdítása végett a ministeriumot is megkérte; továbbá panaszoltatik: hogy azért, mert a választók a régi conservatív párt embereinek — minthogy azok a régi állapotot akarják visszaállítani — meg nem választására szólítottak fel, a felszólítók ellen vizsgálat és befogatás rendeltetvén, azok fellépni nem mertek, s akkép a választásbai befolyástól moraliter elzárva voltak, az állandó bizottmány ezen választást megsemmisítendőnek véli. (Helyes!) Piller G. megemlíté, hogy Sárosban, mely Galli-
 cziával határos stb. a csendet minden áron fenn kell tartani s a bujtogatókat fékezni; a főispán pedig, ki azt mondá, hogy Sárosban reactió emberei vannak, s ezeket nem kell követekül választani, valóságos bujtogató, és Kapy jól tette, hogy ellene inquirált. Ha Sárosmegyének azon határozata: hogy az efféle bujtogatókat el kell fogni, elegendő ok volna a választás megsemmisítésére, ugy Sárosnak egy követe sem ülhetne itt. Kapy választása jó rendben van; versenytársa sem volt, ellenmondás és óvás nélkül választatott követté; ha tehát most ellene panasz jött is, vizsgálatot kell rendelni, nem pedig az ártatlant visszaküldeni. — Ezen véleményt pártolta Repecky is, ugy szinte Kovács L., ki nem tartja jónak, ha a ház önmaga ellen tulajdonosan szigorú, s midőn nem véleményről, hanem birói ítéletről van szó, hirtelenkedve jár el. Sáros állása csakugyan abnormis, bizonyítja ezt a jelen eset is; a főispán is ember, s hibázhatik, és tagadhatlan, hogy a jelen mozgalmas időkben nem egyéb bujtogatásnál, ha valaki a régi állapotot visszahozni akaró szándokról beszél. A jegyzőkönyv tökéletesen rendben levén, legfelebb csak vizsgálatról lehet szó. — Ily értelemben nyilatkoztak még Simonyi, Dobay, Okolicsányi, Pap P.; ellenben Irányi és Madarász

keményen kikelték a választás ellen. Irányi szerint a szabadságot nemcsak külerőszak gátolja, hanem morális akadályok is megsemmisíthetik, ilyen morális akadály pedig azon félelem, mely Sárosmegye végzése folytán a választókban származhatott. És micsoda bujtogatás fekszik abban, ha valaki a reakció elleni ovakodásra int? hát oda jutottunk már, hogy nekünk, kik a jelen állapotokat kivittuk, ki sem szabad többé mondani az igazat? azt higgyük-e, hogy azok, kik egész életükben a maradás emberei voltak, most egyszerre megváltoztak? — Oly végzést hozni, mint Sáros, és azután szabad választásról beszélni annyi, mint valakinek lakatot tenni szájára, s azután engedni meg neki a szólást. Kapy választóinak szabad volt a tér, míg a másik párt börtöntől félhetett, ha fellépni mer, s nem készülhetett a választáshoz. Madarász J. szót emelt a reakció ilyes kísérletei ellen, s kijelenté, hogy noha ő és társai némileg elkülönzött véleményárnyéklatot képeznek a teremben, a reakció törekvései ellenében mindig egész erővel egyesülendnek a másik árnyéklattal.

Bónis S. A kérdésben levő választást sem érvényesnek, sem érvénytelennek nem mondaná. Érvényesnek azért nem, mert azt tartja, hogy a főispán abbeli föllépése, miszerint a választókat felszólította, hogy ne válasszanak el követül reactionális embert, véleménye szerint nem bujtogatás s így a reákeletkezett határozat nem volt igazságos, noha ezen mondásnak főispán szájában akkor, midőn két személy közt volt a kérdés, más színe van, mintha csak általánosan történt volna a kijelentés. De tisztán érvénytelennek sem, mert a próbákból nem látja bizonyítva miként a választástól némelyek el lettek volna zárva. A képviselők megválasztatásának oly tisztaságban kell állani, hogy attól minden szenny távol legyen, s így, midőn a képviselő verificáltatik, a legnagyobb szigort követeli, de azt is megkívánja a képviselő-táblától, hogy ne hagyja magát elragadtatni, s könnyedén ne mondja ki valami felett ítéletét. Vé-

leménye hát, hogy vizsgálat rendeltessék az iránt: ha val-
 jon azon határozat által némelyek el voltak-e moraliter
 zárva a választástól, vagy nem? Ivánka Zs. Azt hiszi,
 hogy midőn a jelen kérdéshez szólunk, nem állunk úgy,
 mint egyes political vélemény emberei: hanem mint bírák,
 kik egyes megválasztások iránt kimondjuk az érvényes-
 séget, vagy érvénytelenséget. A választás nem minden ki-
 fogás feletti, mert kiviláglik, hogy terroristicus eszközök
 használtattak, a vélemény-szabadság s a szabad választás
 ellenében. Arra, mi sokak által felhozott, hogy a választ-
 mányi végzés, melyre hivatkozás történt, biztosította a sza-
 bad választást, — azt felelé, miként éppen ellenkezően is-
 meri a megyei életet, s tudja, hogy sokszor határozatok által
 szokták megszorítani a szabad választást, s ezt látván Sáros-
 ban is, érvénytelenségre szavaz.

A szavazás általános kívánságra, ülvemaradás és felál-
 lás által megtörténvén, az elnökség a többséget kimondá
 a választmány véleménye mellett; egyesek kifogást tettek
 az elnöki kijelentés ellen, mások pedig rendre utasíták
 őket; többen a szószékre szaladtak. Az elnök félórára fel-
 függeszté a gyűlést.

A félórára elosztatott ülés ismét összeülvén, Pálfi el-
 nök először is a maga mentségére s igazolására emelt szót.
 Sajnálja, hogy a ház egy része a szavazás eredményével
 megelégedve nincsen. Egész political élete folytán elnöki
 zsarnokság ellen küzdött, s nem szeretné, ha valaki csak a
 gyanu árnyékával illetné is, hogy ő elnöki jogaival vissza
 akar élni, sőt később lenne e magas hivatal, melylyel a
 többség bizalma megtisztel, azonnal letenni, mint azon sza-
 badságnak, mely élete föltétele, csak egy betűjé is feláldozza.
 Lehet, hogy tévedett, de meggyőződése s lelkiismerete sze-
 rint mondotta ki a többséget. — Ha azonban többeknek úgy
 tetszik, legyen névszerinti szavazás.

És csakugyan beadatott 23 tag által aláírt kívánság,
 hogy névszerinti szavazás legyen, s noha többen kikeltak a

kevesebbbségnek e követelése ellen, s nagy lön a zugás, a szavazás (268 tag) végbement, és 172 szavazat érvénytelennek mondta ki Kapy E. választását. — Klauzál G. is helyeslé, hogy a kétkedők kétsége eloszlattassék, mert nincs semmi kényesebb, mint az elnöki jogok gyakorlata; az elnökség ugyanis a ministerium ohajtásának kifolyása levén, ha az elnöki jogok gyakorlata szigoruan nem ellenőriztetnék, könnyen oda juthatna a dolog, hogy folytonosan a ministerium tetszése szerint menne a törvényhozás. — Kovács L. helyeslé ugyan az elnöki eljárást, de jónak tartá, hogy a ház el ne oszoljék úgy, hogy valaki kétséget vigyen haza keblében. — Ellenben Kazinczy G. ostromolta a kevesebbbség kívánságát. Az elnöknek kellő korlátok közt maradása mindenkor a ház erélyességétől függ, s chevaleresk eljárásnak törvényhozásban helye nem lehet. E szerint 20 tagból álló minoritás minden perczen megtehetné magának azon tréfát, hogy szavazást kívánjon a nagy többség ellenében.

Ezután a többi igazolási jelentések olvastattak fel, s ezek folytán Tormai (nyitramegyei) választása megsemmisitetett, bár Madarász J., Barthoss E., Dedinszky pártolására emeltek szót, Torma, Varga Benedek, Szirmay P., Frideczky Lajos választatása pedig igazoltatott.

Majd Táncsics lépett szószékre s előadá mikép a forradalmi csarnokba több ujoncز katona ment s értesítette az ifjuságot, hogy holnap reggel Olaszországba indittatnak. Szóló maga is végére járt a dolognak és két ujonczczal beszélt, kik szinte azt mondják, hogy holnap reggel indulnak Olaszországba. Ezt kötelességének tartotta a háznak jeleníteni s felszólítja a ministeriumot: adjon felvilágosítást e dologban. Szemere semmit sem tud felőle. Patay J. szerint az ország nem csak nem akarja, hogy Olaszországba ujra katonák küldessenek, hanem a kik ott vannak, azokat is vissza kívánja. A hadügyminister nem lévén jelen, az elnök utánna küldött és megérkezteig a ház rendszabályai tárgyalattak.

A 33-ik §-nál, miszerint „a ministerium által előterjesztett törvényjavaslatoktól a kormányi tárgyalást megtagadni nem lehet“ Madarász L. szükségesnek tartá, hogy e szabály nemcsak a ministerek, hanem a mások által javasolt törvényjavaslatokra is kiterjesztessék, mert így e jog kizárólag a kormányhatalom kezébe adatnék, s a ház magát az indítványozási jogból egészen kivetkeztetné. Erre Bónis megjegyzé, hogy indítványt tenni mindig lehet, s a kamara többsége határozza el, menjen-e az a bizottmányba, vagy ne? — és az indítvány elmellőztetett. — A 49. §. azt rendeli, hogy „az indítványozón és bizottmányi előadón kívül a tagok saját helyeikről is szólhatnak.“ — Ez ellenében indítványoztatott egy képviselő által, ki a sok szónak nem barátja, hogy a tagok ülőhelyeikről épen ne szólhassanak, mert ez csak a sok apró polemiára s conversációra ad alkalmat. Másik tekintet, mely azt kívánja, hogy a ház acusticája rossz, s gyöngye organum épen nem hallatszik. Madarász L. is e véleményt pártolá azon módosítással, hogy a tag, ha a ház kívánja, köteles legyen a szószékre menni. A táblabíró politica hősei természetesen, hogy helyeiken akarnak maradni, mert ott könnyű lármázni (zaj, melyet a szóló nem tűrhetve, leszáll a szószékről). Barthoss Ede: Az előtte szólónak esete győzte meg, hogy a szószék a dolgon nem segít, s a tanácskozásnak méltóságot nem ad. Itt a segítség csak az átható organumban fekszik. Legjobb ut magára a tagra bizoni; ha szükségét érzi, magától is felmegy. — A szerkezet megmaradt.

Az 59-ik §. miszerint „a ház a tárgyalást bezártnak nyilatkoztatja, ha ezt az elnök, vagy tag indítványozza“ Kállay Ö. indítványára, kimaradt. Véleményét Kálóczy és Szemere B. minister is pártolá, azon tekintetből, hogy e szerint a ház többsége a kevesebbséget teljesen nullificálhatná.

A 65-ik §-usnál Román képviselő titkos szavazást indítványozott. Irinyi J. pedig csak választásoknál tartja

ezt jónak, különben az alkotmányosság szelleme megkívánja, hogy a polgár szokja meg nyíltan kimondani vélekedését. K a z i n c z y G. azt a modort pártolja, mely a hatalom ellenében legjobb biztosíték, ilyennek tartja pedig a titkos szavazást. P e r c z e l M. és T e l e k y L. ellenben nem akartak az emberek gyöngeségeivel transigálni, s szabad polgárhoz illő nyilvános szavazást sürgettek, hogy tudja meg a haza, miként szavaznak utasítással meg nem kötött megbízottai. — Maradt a szerkezet, nyilvános szavazás. — Névszerinti szavazást pedig kívánhat 20 tag az elnöki kijelentés előtt is, után is, a mint jónak látja.

Ekkor a hadügyminister megérkezett és jelenti, hogy küldetnek katonák, kik elmaradtak, ide oda, kiki a maga ezredéhez; a Komáromból leszökött 30 katonát felosztotta a magyar ezredekben; egyébiránt annak idejében bővebb felvilágosítást adand, és ezzel a tereméből eltávozott. P a t a y J: a hadügyminister nem adott felvilágosítást Olaszországról, pedig ez mulhatlanul szükséges, mert holnap már zavar lehet. Erre nagy zaj s zugás támadt a teremben. A hadügyminister visszatérvén jelenté, hogy Olaszországba egy magyar katona sem fog menni, ki oda nem tartozik. E jelentés kielégítette a hazát. B ó n i s felszólítja Patayt, hogy ha a készülendő zavarról tudomása van, terjessze a ház elé.

P a t a y: Az ifjúság által terjesztett hír hozta zavarba a város népét. B e r n á t szerint a nép keble a legtisztább forrás, azt nem szabad megfertőztetni; könnyű a konkolyt elhinteni stb. ő kimondja mi szíven fekszik, ő nem fél martius 15-kétől. D e á k úgy értelmezi Patay szavát, hogy mostani körülmények közt lehetséges a zavar. A vitatkozások folytán egy új kérdés is merült fel t. i. az interpellatio joggyakorlatának kérdése, hogy azt mennyire van egyes követnek joga gyakorolni és mennyire szükséges a háznak pártolása vagy határozása. D e á k F. indítványára elfogadtatott, hogy majd a házszabályok során tárgyalassék.

XI-ik ülés az alsóházban.

Julius 17-én.

Némely új választások és követigazolási jelentések bemutatása után, a már elkészült válaszirát (adress) megvitatására július 19-dike tüzetett ki. — Ezután a rendszabályok vizsgálata folytattatott.

Azon követek, kiknek megbízóleveleik bemutatattak: Szentiványi Gy. és Berde Háromszékből, gr. Vas S. és Holczér Sándor Dobokából, Papfalvi Konstantin Hunyadvárosából. — Kolozsvári követ Dopler Antal ellen petitió adatott be. — Báró Luzsinszky (zemplénmegyei) választásának megvizsgáltatása, az igazoló bizottmány véleménye nyomán, megrendeltetett.

A szabályok vitatása közben élénkebb pontot képeztek a 80. §., hol a ministerekhez intézendő interpelláció joga fölött volt kétféle értelem. E jogot a ház úgy értelmezé, hogy minden egyes tagnak legyen joga a ministert feleletre szólítani fel, és ez felelni tartozzék; azt azonban mindenkor a ház határozza el, hogy a minister által adott felelettel meg akar-e elégedni? — Kubinyi F. által indítványoztatott, hogy az elnök díjának meghatározására általában a pénzügyre nézve saját bizottmány alakittassék. Madarász L. ez alkalommal szóba hozta, hogy a képviselőkül választott hivatalnokok, minthogy mindkét kötelességnek meg nem felelhetnek, egyik vagy másik fizetésről lemondjanak. — Ezen indítvány bejelentettnek vétetett, de ezuttal érdemileg nem tárgyalattott. — A 89-ik §-us, hol az elnöktől a szavazati jog elvonatik, oda változtattatik, hogy szavazatok egyenlősége esetében az elnök is szavazhasson. — A nyilvánosságról szóló szakasz folytán, némelyek a billetek számára fentartott karzat egy részét is követelék a „szabadnyilvánosság-nak“, melyet megkülönböztetnek a cotteriai, jegyes nyilvánosságtól. A nagy többség illőbbnek látá, hogy necsak a pesti, utczai, hanem a hazai, országos nyilvánosság s közvélemény is tekintetbe vetessenek, s a karzat fentartott része

ezentul is vidékiek s egyéb jeggyel ellátott tisztos vendégek számára tartassék fel. — A petitionális választmány 15 tagját az összes ház együtt fogja választani, nem pedig osztályonként.

XII-ik ülés az alsóházban.

Julius 18-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése után Joannesko választása megsemmisítetett, és új választás rendeltetett.

Ezután két indítvány tétetett. Szaplonczay felhívá a ház figyelmét a Gallicziából hazajött Württemberg-ezredbeli huszárokra. Marmaros megye, hova a huszárok mentek, felirt a kormányhoz, hogy ha a huszárok lépését nem lehet is megegyeztetni a katonai szigorú fenytékkal, de mivel annak a haza szerelme, a haza veszedelemben forgása volt szülő anyja, a huszárokra nézve ne alkalmaztatnék a katonai törvény szigorúsága. A kormánytól kedvező válasz nem jöven, újra felirt a megye, kérvén a kormányt, hogy nézze el a huszárok lépését, ne ossza fel más ezredek közt, és a mi a huszárok kívánsága, küldje őket a veszély helyére. E második felíratra még semmi válasz nem érkezett s azért kéri a házat, szólítsa meg a hadministert az iránt: miben van már a dolog; továbbá eszközöljön a hazaszeretettől lángoló huszároknak kegyelmet, eszközölje, hogy a veszély helyére küldessenek, és ne engedje, hogy a többi ezredek közt felosztassanak. Ez indítvány éljenzéssel fogadtatott.

A hadminister a felszólításkor jelen nem levén, midőn megérkezett, kijelenté, hogy a mint először roszalta a huszárok tettét, úgy most is lehetetlen nem roszalnia; de mivel bocsanatot kértek, és rendkívüli időben, rendkívüli eszközöket kell használni, és mivel a hol sok a bűnös, nem alkalmazhatni mindég a törvény szigorúságát; azért a huszárokat már utnak indította Szeged felé, és azon föltétel alatt, ha magokat jól viselik, nem fogja más ezredek közt felosztani. Most hát már minden a huszárok magaviseletétől függ.

Bogdanovics egy nagy fontosságu indítványt terjesztett a ház elébe. Előadá t. i. hogy a zágrábi püspök, auraniai perjel, és a zágrábi káptalan Torontál megyében oly roppant jószágokkal birnak, hogy azok jövedelme felülrug 700,000 pfrton. E roppant jövedelem most, miről hiteles tudomása van, a pártütő illyrek céljainak előmozdítására és a magyarok ellen használtatik. A mint a pénzügyminister megsztintette a horvátországi katonaság pénzzeli ellátását és élelmezését, az auraniai perjel zálogos haszonbérbe adta jószágait, és a haszonbéri pénzt előlegesen fölvette; a zágrábi káptalan pedig jószágtisztjeinek, hivatalvesztés alatt, megparancsolta, hogy mindent illyr nyelven vigyenek. Törvényeink hűtlenségi büntetést, azaz fej- és jószágvesztést szabnak az ily tettesekre, de minthogy most az első nincs hatalmukban, legalább a jószágok koboztassanak el, hogy a pártütés táplálására legkisebb segédszer se nyujtassék. A ház átlátá az indítvány fontosságát, de azért elnöki kijelentés szerint, a szabályok értelmében az indítványt először írásban kell benyujtani, és majd ugy a válaszfelirat után sorszerint a harmadik, vagy negyedik helyen vétetik tárgyalás alá.

B e s z e szerint mikor a haza veszedelemben forog, apró-cseprő dolgokkal s szótüzésekkel nem kell az időt pazarlani, most tett kell, nem szó, mert csak tett, még pedig gyors tett mentheti meg a hazát. Erélyes intézkedéseket kell azért minél hamarább rendelni, melyek gátot vessenek a pártütők garázdálkodásának és kiragadják a hazát a veszélyből; aztán menjen haza minden követ, világosítsa, lelkesitse küldöit. Most minden követ 30,000 embert képvisel s mindegyikben 30,000 ember bizodalma öszpontosul; ha haza megy neki hisznek legjobban, olyan lesz, mint az égő mécs a pinceszében, mely felvilágosítja és eloszlatja a sötétséget, és világosságot terjeszt maga körül. Nem kell tehát az időt szóhajrással tölteni. Meg van ígérve a 200,000 katona, egyhangulag, egész lelkesedéssel ígértetett meg, de mit ér ha ki nincs állítva. Tanácskozni kell a kiállítás minél gyorsabbi mód-

járól. Mostani rendkívüli körülmények közt a legbölcsebb törvény sem ér magában semmit; pártütők, lázadók ellen csak fegyveres erő használ, csak katona ad nyomatékot a nemzet akaratának. Tanácskozzunk tehát, ugymond, röviden a haza megmentése eszközeiről, azután menjünk haza. E tárgy is a válaszfelirat után kerülend szőnyegre.

Ezzel az ülés eloszlott.

XIII-ik ülés az alsóházban

július 19-én.

Megnyitván az elnök az ülést, a jegyzőkönyv hitelesített és az igazolási választmány jelentése olvastatott. Pap Szilárd vajda-hunyadi követ választását a választmány érvénytelennek nyilatkoztatta, mivel utasítást fogadott el, és annak megtartására magát esküvel kötelezé. Azon szempontból azonban, hogy a törvény Erdélyben későn hirdethetett ki, méltányosabbnak tartá a ház többsége a követiséget felfüggeszteni, és Pap Szilárdnak 30 napot adni, hogy az alatt választóival a törvény értelme szerint visszavetthesse az utasítást.

Ezután Nyáry a válaszfelirat tárgyalását, bár azt nagy fontosságúnak, s Europa előtt teendő manifestumnak tartja, a holnap-i ülésre kívánta halasztatni, mivel ha még egyszer magánosan értekeznek felette, holnap sokkal könnyebb lesz a közmegállapodás iránta, és így a ház sok időt megnyerve, hamarabb foghat más dolgok tárgyalásához. Ez indítványra a válaszfelirat tárgyalása holnapra halasztatott. — Nem lévén más tárgy, Kossuth jelenté a háznak hogy a válaszfelirat tárgyalása után a jövedelem kimutatását, és a költségvetéstervet terjeszti elő, azért mivel még most idő van, intézkedhetnek a ház az iránt, hogy a tervet maga vizsgálja-e meg, vagy pedig bizottmányra bizza. A többség osztályonként kívánja tárgyaltatni. Kossuth beszédje e tárgyhoz következőleg hangzik:

Kossuth L. A veszélyben forgó hazának megmenté-

sére oly lelkedéssel, minőt nem sokat mutat a historia, megszavazták önök július 11-én azt, hogy megmentsek a hazát. E tárgynak részleteihez szólani véleményem szerint, ha magunkhoz következtetések akarunk maradni, a válaszfelirat szerkesztése után a legelső feladat leendő (ugy van). Gondolom, tisztársam hadügyminister urnak is véleményét fejezem ki, ha kijelentem, hogy ő a katonaaállítás tárgyában előterjesztendő törvényjavaslattal készen van. Én is készen vagyok először számadásommal az ország pénzügyének kezeléséről április 11-től június végeig; másodszor készen vagyok a folyó félévre, — értvén július 1-ső napjától december utoljájáig — tervemmel az ország szükségeinek mikénti fedezéséről, és minden minister uraknak költségvetéseiről. Készen vagyok némely parányi részleteket kivéve az 1849-iki jóvelmi kimutatással, az adórendszer- és költségvetéssel is; hanem ha a képviselő ház azt kívánná, hogy az első, nevezetesen a haza jelen szükségeinek elhárítását, és a honnak a jelen veszélytől megmentését illető kérdést tárgyalatlanul akarja addig hagyni, míg egyszersmind az 1849-iki jövő évre szolgáló költségvetést és adórendszert bemutathatnám, minthogy az ehhez megkívántató táblás kimutatások több időbe kerülnek, néhány napig nem szolgálhatnak a munkával, mert ezen tárgy olyan, — ha a képviselőház helyeselni fogja intézkedésemet, — melyben nem kívántam pusztán szóval előjönni, hanem nyomtatni fogom a munkálatot, hogy minden képviselőnek kezébe juthasson. Ilyen munka több időt igényel, mintsem hogy összes kormányzatunk rövid ideje alatt el lehetett volna végezni. Ehhez járul még az is, hogy egy bizonyos epochát kellett felvenni a számadásban, azért vettem fel június 30-át; következőleg az 1849-ki budget néhány napig el fog tartani. Ennek következtében bátor volnék kérni, hogy a hadügy dolgaira nézve a haza jelen veszélytől megmentését méltóztassanak fel nem függeszteni az ország állandó honvédtörvényének kidolgozásától. Ezt ne méltóztassanak úgy érteni, mintha én azt akarnám, hogy az 1849-iki bud-

getet nem kell most elhatározni, sőt el kell határozni, mert különben lehetetlen lesz 1849-re az új adórendszert behozni, mert akárminth akarjuk is a munkálatot egyszerűsíteni, az mégis hiányos lesz, és én a képviselőház bölcsességétől remélem, hogy a hiányokat kifogja pótolni, miután nem merek magamnak annyira hizelegni, hogy nagyon alapos és kimerítő munkát készíthetnék, bizonyos lévén az, hogy az adórendszert a világnak első talentumai sem dolgozták ki eddig tökéletesen; bár mint akarjam is tehát a munkát egyszerűsíteni, tagadni nem lehet, hogy egy pár hónap annak behozatalára kellend; következésképen, ha most nem intéztetnék el a 1849-ki budget hanem a télre prorogálandó országgyűlésre halasztatnék, az lenne belőle, hogy 1849-ben nem volna adó; el kell tehát halasztani, mivel nem szeretném felfüggeszteni az adórendszer tárgyalásától a jelen szükségeknek tárgyalását, engedelmet kérvén arra, hogy a még ki nem nyomtatott munkálat a mikor nyomtatás alól kikertül — 48 óra alatt készen van — kiadassék. Továbbá arról méltóztassanak intézkedni, kívánja-e a ház, hogy a munkálat, ha bemutatattik is, felolvastassék, vagy kíván-e bizottmányt rendelni, mely a dolgot előlegesen tárgyalás alá vegye? Én mind a kettőre készen vagyok (némelyek: olvastassék fel; mások: menjen az osztályokhoz). Ugy gondolom, hogy miután a háznak az a végzése, hogy a válaszfelirat ma nem fog tárgyalatni, talán meglehetne tenni ezen bizottmány kinevezését, fenmaradván a háznak, ha úgy tetszik, a felolvastatás.

M a d a r á s z L. az 1849-ki budget tárgyalását akkorra kívánja halasztatni, mikor a rögtöni szükségek ki vannak elégítve. Alkotmányos monarchiában egyike a legnagyobb biztosítékoknak a budget; mert ha egyszer a költség meg van szavazva, a kormány, ha neki tetszik, eloszlathatja az országgyűlést. E tárgyban indítványt fog a ház elébe terjeszteni. — **D e á k** a ministerium nevében kijelenté, hogy a ministeriumnak az országgyűlést szétoszlatni mindaddig szándékában nincs, míg ez a szükségesek iránt tisztában nem lesz,

Kossuth L. Bátorkodom még néhány szót a most mondottakhoz tenni. Ha napot kértem volna a háztól, melyen az 1849. budget tárgyalassék, akkor ennek ellenében lehetne tenni azon indítványt, hogy az ne tárgyalassék; hanem alkotmányos országban, felelős ministerium mellett, az eddigi aristocraticus basison és külkormányon fekvő rendszer bevett szokását: miszerint elvül állítatott fel, hogy az adót addig tárgyalni nem lehet, míg egyébbszükségések el nem végeztek, itt alkalmazni nem lehet; s ennek — abstract véve a dolgot — a jelen körülmények közt semmi teste nincsen. Itt minden kérdés úgy áll a képviselőlet előtt: ha tetszik, a ministerium, vagy ha tetszik, a háznak valamely tagja bejelentí indítványát, s annak tárgyalására napot kér. A többség azt mondja rá: elfogadom, s tárgyalni fogom, vagy pedig: nem fogadom el, s elhalasztom a tárgyalást. Itt a sorozatra nézve elv nem forog fen, hanem specialitás s minden specialitásnál a háznak többsége s bölcsesége határozza el, melyik napot akarja kitűzni arra, hogy valami tárgyalassék. És ha a ház úgy véli, hogy vannak sürgetősebb dolgok, azokat fogja tárgyalni, ellenkező esetben pedig a budgetet. — Az alkotmányos eljárásra nézve egy elvet ismerek a parlamentben, azt t. i. hogy a többség határozza el és intézkedik a felett, elővegye-e a budgetet vagy más tárgyat, és mindig az fog történni, mit a többség akar. Ezuttal nem kértem a háztól a budget tárgyalását, hanem azt, miben Madarász ur is megegyezik, t. i. hogy ezen tárgyalástól ne függeszszük fel a jelen év szükségseinek ellátását, s hogy bizottmányt nevezünk a tárgy megvizsgálására. Ezt pedig azért kértem, mert most idő van a bizottmánynak megválasztására, mely a ház szabályai szerint kétféle lehet t. i. a ház küldhet ki bizottmányt, vagy pedig az osztályok választanak. Ha az osztályokra hagyatik a bizottmány választása, én nem bánom legyen meg; de ha azt határozná a ház, hogy maga válasszon bizottmányt, ez tüstént megtörténhetik, s ezáltal legelőbb időt nyertünk.

Ezután Kubinyi felszólította a hadministert, hogy el levén azon akadályok az utból háritva, melyek eddigelé a Ludoviceum kinyitását hátráltaták, adna felvilágosítást, mi csoda terve van a Ludoviceum iránt. Mészáros hadminister erre kijelenté, hogy terve a Ludoviceum iránt már készen van, és azt a háznak a válaszfelirat tárgyalása után befogja mutatni s 100,000 pfírtot kér a Ludoviceumra, és nem sokára meg fog benne a tanítás kezdetni. E jelentés hangos éljenel fogadtatott.

A kérvényi választmány 15 tagjai következők: Nyáry, Zeyk J., Kemény D., Bezerédy I., Bónis S., Bethlen J., Teleki L., Kazinczy G., Kubinyi F., Tarnóczy K., Palóczy L., Madarász L., Berzenczey L., Lónyay G., Miháli G.

A ház költségei tárgybani javaslat előterjesztésére megbízott választmány 9 tagjai: Kubinyi F., Pulszky, Nyáry, Bezerédy I., Ghyczy K., Patay J., Lónyay G., Teleki L., Trefort Á.

XIV-ik ülés az alsóházban

július 20-án.

Az elnök az ülést megnyitván a jegyzőkönyv hitelesített, és néhány megbízó levél és kérvény az illető választmányokhoz utasítatott.

Kazinczy Gábor (jegyző) olvassa a képviselőház válaszjavaslatát a trónbeszédre, mely következőleg hangzik:

„Javaslat a képviselőház válaszára a trónbeszédre.

A magyar nemzetet, az átalakulás nagy munkája közben, künn és benn tornyosuló vész jelentkezései találták.

Főlséged, atyai aggódó szívvel, egybehíván a haza képviselőit, tért nyitott alkotmányserűleg, hogy a jelenben intézkedve határozzanak a jövő fölött.

S Magyarhon képviselői, az édes haza ily szorongó helyzetében is azon biztató reménnyel gyűlének egybe, hogy koronás királyuk főlséges személyében leend tanuja e hálás nemzet ünneplő hódolatának.

Annival inkább vala szabad ezt remélniök, miután Főlséged, hű Magyarország szívből fakadó emes ohajtásának teljesítését legujabban kegyelmesen megígérni méltóztatott.

Annál sujtóbb fájdalommal értesültek, miszerint Főlséged, atyai szándékának kegyelmes teljesítésében súlyos betegség által lön esidőre akadályozott.

S vallják bár a legforróbb hála érzéseivel, hogy az uralkodó ház, országosan tisztelt egyik tagjának, István főherczeg s nádornak, Főlséged leg-

magasb személye teljhatalmu képviselőjévé választását, mint e nemzet enyészhetlen rokonaszenveivel találkozt, Főlséged atyai hajlamának új drága zálogául tekintik : mind a mellett sem bírnak azon magasztos reményről lemondani, hogy Főlséged, egészsége helyreállításával — mit istentől forrón esdekelnék — hű népeit boldogító jelenlétével megajándékozza, királyi legfensőbb jogainak személyes gyakorlata végett, kegyelmes ígéretét is beváltani méltóztatandik. (Harsány éljenzés).

E vallásos ragaszkodás érzetében, Európa jelen mozgalmi között, a királyi szék s nemzeti létünk válhatlan érdekében használni legfőbb kötelességünknek véltük, Főlséged királyi felhívását követve, oda fordítani gondjaink elsőjét, hogy hasánk önállása s függetlensége s a korona egysége s méltósága az események bármely fordulatában biztosítsassék. S azért megelőzve e rendkívüli körülmények között azon javaslatok s intézkedéseknek tárgyalását, melyeket Főlséged felelős miniszteriumának, a legközelebbi országgyűlés rendeleténél, vagy megbízásánál fogva is, előkészíteni s bevégezni kell vala, — felhatalmazást szavastak az ország kormányának rendkívüli időben rendkívülileg : a nemzet tábori erejét, a kifejlendő szükséghez képest, 200 ezerig emelni, a fölszerelésre kellő 42 millió pfért mindent áldozni kész lelkesedéssel megajánlván.

Megtevők, mit tőlünk a királyi szék s a hon egységes érdeke igényelt, hiven, öntekintetlenül ; megtevők azon mély érzelmével e nemzet nagyszerű hivatásának : lenni, ha kell, miként a múltban, védbástyája a polgárisodásnak ; megtevők azon öntudattal, hogy e magasztos köteleztetésnek méltóan úgy felelhetünk meg, ha az anyagi erőn túl, alkotmányos teendőink következetes és céljaserű tovafejlesztésében keressük azon erkölcsi alapot, min e nemzet s trónja érdeke nyugodjék rendithetetlenül.

Ily körülmények közt annál méltóbb fájdalommal kell vala, hogy sajton azon nyílt támadás, melynek a kapcsolt részek lőnek egyik színtere, miket e házához századokon át jó és bal, de mindig közös szerencse szőtt. Mert nyugodtan hivatja föl e nemzet a századok végítéletét : volt-e egy, de csak egy jog is, melyben meg nem osztosék testvéreileg ; volt-e egy, de csak egy méltányos tekintet is, mely önkénytelen mellőztetett? S a mily bátran tárhatja fel tanúságul e nemzet a múltnak évkönyveit, oly nyíltan ismételi, hogy valamint bármi áldozatra kész, mit önállósága s koronájának épségben tartása s becsülete igényelne : úgy más részről hű rokon kezét nyújt, hogy a kapcsolt részek mindazon ohajtásai, miket a százados, testvéri viszony megállapít, a méltány útján békésen egyenlítettessenek ki, — szintoly határozottan nyilatkozzon azon rablócsoportok lázongásának megsemmisítése fölött, melyek szilaj elbizakodással terjengnek az ország alsó részein.

S ily állásban is kétszeres fájdalommal sújtá e hű nemzetet, hogy ám-bár Főlséged, önatyai indulatának sugallatát követte, midőn a közelebb lefolyt országgyűlésen legfelsőbb királyi helybenhagyásával szentesíté azon törvényeket, melyek a hon jobblétének felvirágozására a kor igényei szerint szükségesek valának : mindamellett is találkoztak rosszakaratu lázítók, kik annyira is vetemültek, hogy a törvényes hatalomnak tettelesen ellenszegülve, károkozásos eme merényöket Főlségednek s főlséges királyi házának érdekében, Főlséged vagy királyi háza tudtával s elnézésével történtnek hirdetgették. A vakmerész ármány eme bűnmerénye ellenében, Főlséged atyai nyilatkozatában, mely szerint erősen el van határozva, magyar királyi koronájának

egységét s épségét minden kül megtámadás s belső szakadás ellen királyi hatalmával megvédeni s az általa szentesített törvényeket mindenkor sértetlenül megtartani — kienyészhetlen hálaérzettel leljük mi újabb zálogát azon valóságos ragaszkodásnak, melylyel Fölséged s a föls. uralkodó ház s korona egység- s épségben megóvása s a törvények megtartása iránt viseltetni méltóztatik; nyujtván nekünk az ünnepélyes nyilatkozat szentsége oly erkölcsi erőt, mely a királyi szék és nemzet egy és oszthatlan érdekeinek magában is minden egyéb fölött hatalmas védhástyája lesz.

És midőn Fölséged atyai indulata kegyelmeit tetézve, hű magyar- és erdélyországi népének buzgó óhajta szerint a testvérhont egymásnak vissza adta annyi asásad után: az ekként egygyé fort két ország, erejének s felvirágzásának egyesült kifejlődésével, a trón és szabadság mieroáb támasza leend.

A mily hő örömmel érté a nemzet, miszerint Fölséged s a külhatalmasságok legtöbbjei közt sértetlenül főnáll a béke s egyetértés, mit jövőre Fölséged kegyelmes atyai gondjai csak állandósíthatnak: oly sajnálattal értesült, hogy a lombard-velencei királyságban, hol a szardiniai királynak s némely más olaszországi hatalmasságoknak seregei harcsczal támadták meg Fölséged seregeit, a háborut bevégesni nem sikerült. És a mily ósinto azon hódolat, melylyel hű Magyarország fölséged iránt viseltetik: szintgy óhajta, hogy e kérdés, a trón méltóságához s a viszonyos jogos igényekhez képest oldassék meg.

S midőn egy alkotmányos nemzet s ily érzellemmel fog a királyi széknél s szabadságnak elválaszthatlanul egyesült érdekében mindannak elintézésébe, mit a hon java oly igen sürgetőleg kíván: ebben Fölséged legbiztosb kezességét találndja azon tántoríthatlan ragaszkodásnak, melylyel e nemzet, a királyi ház s ön alkotmányos létele iránt viseltetni meg nem szűnendik.

Elnök: A szabályok értelmében először a tárgy érdemére nézve általánosságban fog megkezdetni a tárgyalás.

Kossuth: Uraim! nem annyira szónoklani akarok, mint érzem azon köteleességet, hogy mielőtt a ház e tárgyban határoz, bizonyos dolgokra nézve a ministerium politikája iránt tökéletesen felvilágosítva legyen: miszerint elhatározhassa, hogy jövődőben ezen politikát kívánja-e követni, vagy pedig mást választani czélszerűbbnek tartja. E végett lépek a szószékre, hogy két tárgy iránt a háznak felvilágosítást adjak, nem várva e részben semmi interpellációt, mert azt tenni köteleességemnek érzem. Az első azon politica, melyet a ministerium a horvát bonyodalmak irányában követni eddig jónak és czélszerűnek vélt; a másik pedig a külügyek, s különösen az olaszországi kérdés. Mi a horvátországi ügyeket illeti, erre nézve július 11-kén volt szerencsém általánosságban a ház előtt annyit kimon-

dani, miképen a ministerium azon szempontból indul ki, hogy a horvátországi pártütést, pártütésnek és nem háborúnak tekinti, — hogy a horvát nemzetnek minden jogszertű, igazságos és méltányos kívánatait, melyek a köztűnki viszonyok természetével, a magyar korona és a magyar nemzet jogaival összeegyeztethető, teljesíteni kész; de a korona épségéből és a törvények szentségéből hajszálnyt sem enged semmi áron. Tudva van a ház előtt, miképen valahányszor Horvátország irányában a főherczeg nádor kir. helytartó, és a magyar ministerium részéről rendelkezés történt, a pártütők, kik igen jól ismerik a horvát nemzet többségének a kir. házhozi hűségét, nagyon érezték, hogy ha ezen hűségtől eltérve a népnek felbujtogatását egyenesen a fejedelem ellen irányzott alapra teszik, bajosan fognak tágas körben rokonszenvre számolhatni, és azért a mi rendeleteinknek, ugyszinte a kir. helytartó parancsainak mindig azt vetették ellene, hogy az nem a király akarata. Csak ezen körülmény mentheti, ha mentheti, mert teljes meggyőződés szerint kikertülhetlen szükség volt, hogy ezen ürtügnyek elhárításán iparkodjunk; s azért megkértük ő felségét: méltóztatnék a maga legfelsőbb kéziratával tudokra adni az elcsábitott tömegeknek Horvátországban és a határörvidéken, hogy ő felsége azon hit szentségénél fogva, melyet a törvényre tett, más akaratot nem ismerhet, mint a mely a törvényben van, tehát hogy ők engedelmeskedjenek a törvénynek és a ministerium rendeleteinek: az ő felségének a saját akarata, olyan akarata, mely egyszersmind a magyar korona sérthetetlen épségének fentartásával a legszorosabb viszonyban állván, ő felségének ezen akarata a dynastia minden tagjainak szándokával tökéletes öszhangzásban van. — Ő felsége méltóztatott junius 10-ki manifestumában ezt kijelenteni. Erre a pártütők vezére ismét azt mondta: ez nem a fejedelem akarata, ezt a terroristicus magyar ministerium csikarta ki ő felségétől Innsbruckban. És ott állott a dolog, hogy a fejedelem iránti hűség nevében izgattattak a tömegek a

törvény és a magyar király törvényes állása ellen. Mi ezen szempontból indulva, és lelkünkre véve azt: hogy ha a polgárháboru szerencsétlenségét, — melynél nagyobb alig tudok ismerni mást, mint egy nemzet szolgátságát, — el lehetne háritani becsülettel, kísértstük meg. És azért János főherceget felszólítottuk, vagyis inkább ő felségét kértük meg arra: méltóztassék úgy intézkedni, hogy a dynastiának egy oly tagja kinek a fejedelem iránti állására nézve a gyanúsításnak legkisebb ürügye sem foroghat fen még a legnagyobb ellenségnél is, menne el Horvátországba, és személyesen adná tudtul a seregeknek és a nép küldötteinek, kiket helységeinkint, városunkint, vagy különben, maga elébe idézhet, hogy valósággal az a fejedelem akarata, mi a junius 10-iki manifestumban kijelentetett, kinyilatkoztatván egyszersmind, hogy ha János főherczeg, kit a dynastia tagjai közül, minden körülményeket egybevetve, ezen eljárásra legalkalmasabbnak találtunk, Horvátországba menve felvilágosítja a népet ő felsége világos szándékáról, a ministerium részéről bizvást kijelentheti; hogy a mi jogszerű és méltányos kíváнат foroghat fen, nem egyes párttűtők, hanem a horvát nemzet részéről, azt a ministerium szívesen pártolni s mennyiben törvényes hatásköréhez tartozik, teljesíteni kész; a mennyiben pedig hatáskörét túlhaladná, az országgyűlés előtt örömet eszközölni fogja; kérvén ő fenségét, használja ezen alkalmat arra, hogy ismerkedjék meg, mik hát valósággal a horvát nemzet kívánatai; mert a jogszerűség, igazság és méltányosság terén, ha a magyar koronától elszakadni nem akarnak, sokat gondolkoztam, de keveset tudtam találni. Ő felsége a ministerium ezen felhívása következtében János főherceget erre megbizta, és János főherczeg az eljárást elfogadta. Hanem sajnálattal kell annyit megemlitenem, hogy eljárásának első részére, t. i. a horvátoknak a hely színén, élőszóval, a dynastia egyik tagjának szájából a király akarata iránti felvilágosításra nézve eddig még ő felsége részéről lépés nem történt. A kiegyen-

litések tekintetében azonban felszólítatott a ministerium: mondaná meg, mit volna hajlandó a horvátok irányában tenni. Ily értelemben irt János főherczeg István főherczeghez, ki János főherczegnek ezen felszólítását a ministeriumnak hivatalos tárgyalás végett kiadta. A ministerium tárgyalta azt, és a nádor kir. helytartónak a maga politicáját, a maga nézeteit e tárgyban beadta azon kéréssel, hogy ő fensége a nádor a külügyministerium útján ezen nézeteket János főherczegnél mozdítsa elé, és János főherczeget azokról értesitse. Azt gondolom tehát, a ház leginkább felfog világosítani azon politicáról, melyet a ministerium e tekintetben Horvátország irányában eddig követett és követni a maga részéről elhatározta, ha épen azon nyilatkozatot, melyet János főherczeg felhívására a ministerium a kir. helytartónak adott, a ház előtt szerencsém leszen felolvasni, mint következik:

„Fenséges főherczeg nádor, kir. helytartó, kegyelmes urunk! Méltóztatott cs. kir. fenséged velünk főherczeg János ő fenségének a horvátországi lázadás bonyodalmainak kiegyenlítése ügyében fenségedhez Bécsből jun. 27-ről intézett kéziratot tárgyalás végett közölni, mire nézve a ministerium alázatos nyilatkozatát hódoló tisztelettel a következőkben terjeszti elő.

Mindenek előtt kötelességünknek ismerjük cs. kir. fenségedet megkérni, méltóztassék János főherczeg ő fenségéhez alázatos köszönetünket feljuttatni, azon készségeért, melylyel ő fensége a hazánkhoz kapcsolt országokban felbomlott törvényes rendnek a békének helyreállítására kegyes közremunkálását felajánlani méltóztatott.

A nyolczszázados kapocscsal hazánkhoz kapcsolt országok iránt a magyar nemzet a mint soha elnyomó szándékkal nem volt, soha igazságtalan lenni nem kívánt, ugy most is minden jogszerű, igazságos és méltányos engedmények megadására legszivesebben hajlandó levén: ő fenségének említett kegyes készségét annál nagyobb köszönettel fogadjuk, minél inkább meg vagyunk győződve, hogy ő fenségét azon kiindulási pont iránt felvilágosítjuk, melyet e dologban az urunk királyunk iránti hűség kötelessége előnkbe szab, ő fenségének erélyes közredolgozása a rend és béke helyreállításában bizonyos sikert idézhet elő, mely siker egyszersmind a fenforgó körülmények közt az uralkodó háznak érdekében áll.

Fenséged előtt tudva van, hogy a kapcsolt országok lakosai nyolcz század óta a legujabb időig nemcsak a magyar nemzet minden jogaiban, szabadságaiban testvériesen részesítve voltak, hanem még a közös jogokon és szabadságokon kívül, különös kiváltságokkal s javadalmakkal is felruhástattak.

Fenséged előtt tudva van, hogy a legujabb eseményeknek közepette is semmi sem történt, mi a kapcsolt részek ezen viszonyaiban, az ő terhékre leg-

kisebbséget okozott volna, sőt történt igen sok, mi az ő felsége kegyelmes meggyegyzésével szentesített alkotmányos kifejlődés minden jótéteményeinek a kapcsolt országok ujabbkori kívánságainak teljesítését, igényeik jogszertőségének elismerését foglalja magában.

Nemzetiségüket látszottak féltetni, — ámbár annak megtámadása a magyar nemzet által soha sem szándékoltatott; — a törvényhozás ünnepélyesen elismerte, hogy közdolgaikban anyai nyelvöket használni, ugy a miként saját asabályaikban ezt magok elhatározzák, tökéletes joguk van.

És a törvényhozás ezen elismerésének természetes következményeit a ministerium saját felelőségére annyira elfogadta, hogy velök mint önálló nemzetiséggel bírókkal bánván, a horvát és szlapon nyelveknek magyar melletti használatát még a kormányynali érintkezésekbe is behoza. Oly elismerés, minőhez hasonlót az ausztriai kormány a birodalombeli minden tartományok irányában ily kiterjedésben még mai napig sem mutatott, s minőben bármely álladalom a világon, mely különbözö ajku népeket s országokat egyesít magában, a magyar kormányt meg nem előzte.

A kapcsolt országok a magyar korona alatt saját municipális önállást vettek igénybe, s a mult törvényhozás ezt nem csak elismerte, hanem még tul az eddigi törvényen s gyakorlaton, arra is kiterjesztette, hogy a legfőbb alkotmányos jognak, az országgyűlési követküldési jogának felosztása s elrendezése is saját tartományi gyűlésökre bizassék, s ezáltal municipális önállásukat és azon jogukat, hogy saját belügyeik rendezése körül a törvények értelmében magok rendelkezessenek, ujlag consolidálta.

A báni hatalmat, melyre ök sajátlagos sulyt helyeznek, nemcsak sértetlen épségben fentartotta, hanem még az ország álladalmi tanácsába is meghíva, az összes status kormányzatában hatályos részvétre feljogosította. A ministerium pedig a bánnak ezen állását valósitani annyira ohajtotta, hogy hivatalra lépésének első perceiben mindjárt főbb gondjai közé számitaná, az ő felsége által kinevezett bánt ismételve felszólítani, miszerint fenséged tanácsában megjelelven a horvát nemzet megnyugtására szolgálható intézkedésekre alkalmat szolgáltatasson.

Fenséged előtt tudva van, miként a bán, fenségednek ezen ismételt parancsait makacsul megvetette, a törvény iránti engedelmességet kereken megtagadta, s egyenesen a nyílt pártütés terére lépett, s annak terrorismussal kezdett ösvényén a magyar koronától elszakadásig haladott.

Elismerjük mi, fenséges ur, hogy a kapcsolt országoknak a mult időkből számosabb particularis sérelmei vannak, még mindig orvosolatlanul; de ezen sérelmeket nem a magyar nemzet, s nem a ministerium okozta: ezek a volt kormányzati rendszer szerencsétlen hagyományai, melyeknek orvoslását valamint az országgyűlések mindig folytonosan sürgették, ugy a ministerium is, törvényes hivatása szerint, nyomban eszközölte volna, ha az ő felsége által kinevezett bán, minden érintkezést tetteleges erőszakkal meg nem szakít, s így még csak ast is lehetetlenné nem teszi, hogy a kapcsolt országok 1845-ki tartományi gyűléséből ő felségéhez fölterjesztett kívánsatok iránt, fenségednek a kapcsolt országok elégedésére irányzott intézkedéseket javasolhassunk.

Aszomban még ezen körülmények közt sem mulasztottuk el a tudunkra jutott méltányos kívánsatok teljesítésén munkálni.

A horvát és slavoniai határörvidékek ekkorig az alkotmány jóvoltán kívül állottak. A legujabb törvények öket abba behelyeztették, s képviselőti

joggal ruházták fel, melylyel első fenállásuk óta mindekkorig még soha nem bírtak; mi pedig első gondjaink közé számítottuk fenségednek sürgetőleg javasolni, hogy a határőrvidékiek szabadságainak gyarapítására s boldogságuknak előmosdítására sikeres intézkedések tétessenek; s így történt, hogy Hrabovszky altábornagy, mint ő felsége által kinevezett kir. biztos, már rég utasítva van a határőrvidékieknek birtokaik örökös tulajdonjogát, az ipar, kereskedelem és művészet szabad üzemeltetését, s a szabad költözködés könnyítését megadni, a földesuri természetű robotokat eltörölni, a szabados communítások községi elöljáróinak a lakosok általi szabad választását munkába vétetni, s arról is intézkedni, hogy egyéb még hátra lévő igazságos kívánataikat a határőrvidéki lakosok teljes szabadsággal kifejezhessék, s minket e szerint ohajtaik iránt tájékozván, boldogságuknak s megnyugtató eszközökre alkalmat szolgáltatassanak.

Hasonló megnyugtató szándékotól vezéreltetünk minden egyéb intézkedéseinkben is.

A kapcsolt országok nemzetiségét, s nyelvöknek közolgaiakbani használatát, a mint már említők, nemcsak elismertük, hanem a kormányynali érintkezésekre is önként kiterjesztettük.

A tengeri sónak, mely egész a Szávaig használatban van, árát leszállítottuk, s a sziciliiai sónak rég ohajtott behozatalát megengedtük.

A kormányhivatalokba minden pártkülönbség nélkül számos horvátokat és slavonitákat alkalmastunk, s több ministeriumoknál az ő számukra egészen külön osztályokat alkotni elhatároztuk, melyek ekkorig csak azért nincsenek betöltve, mert ők ellenünkben nyílt pártütés terére léptek, s törvény iránti engedelmisséget tetteleg felmondták, s az illyrpártiak magas kormányhivatalokba lett kinevezetéseiket gunynyal és megvetéssel fogadták.

Ha mindezeket ő cs. kir. fensége János főherczeg méltó tekintetbe venni, és ha arra is figyelmesni méltóztatik, hogy sem a magyar nemzet, sem mi magunk a kapcsolt országok jogait és szabadságait nemcsak semmiben nem csorbitottuk, sőt növeltük és gyarapítottuk, s méltányosság és igazság szerint növelni és gyarapítani folytonosan hajlandók vagyunk, lehetetlen lesz ő cs. kir. főherczegségének meg nem győződnie, hogy az illyr pártütés, mely hazánk békéjét megsavarva a dynastia jövődjét veszélyezteteti, általunk, s a magyar nemzet által nem csak nem provocáltatott, de még reá csak legtávolabbrólí ürügy sem szolgáltatott, mirenézve istennek s az egész világnak ítéletére fölemelt fővel hivatkozhatunk.

És valóban elég a horvátországi küldöttek által Innsbruckban átnyújtott követelésüket olvasni, hogy erről ő fensége tökéletesen meggyőződjék.

Mert hiszen nem azt panaszolják ők abban, hogy jogaik és szabadságaik kevesek, hanem inkább sokalni látszanak azokat, s elszakadást kívánnak a magyar koronától, miszerint az ausztriai tartományokhoz csatlakozhassanak, s pénz- és hadügyeik a bécsi ministerium által kormánytassanak.

A hajdani Vendée szerepe ez, fenséges ur! De melyet részünkről terrorismus nem provocált, s melyben a fejedelem iránti hűség csak reactionalis irányzatok s trónfelforgatási csélzatok lepleül szolgál.

Avagy hűségnek jele-e a magyar koronához tartozni nem akarni, mely ez idő szerint is a dynastiának legrendíthetlenebb támasza?

Hűségnek jele-e nyolcz százados kapocsnak megszakasztásával inkább a bécsi ministeriumtól függeni akarni, melynek a fejedelmi tekintély fentar-

Vagy nem tisztább jele-e a hűségnek, fel nem lázadni a magyar korona ellen, mely urunk királyunk fején e percben is rendithetlenül áll. Nem tisztább hűség-e pártot nem űzni ő felsége a magyar király ellen, kinek, midőn Bécsből távozni kénytelen, a magyar nemzet lelkesült fiúi bizodalommal ajánlja tántorithatlan hűségét, s kinek királyi helytartója — fenséged — semmit sem oajt forróbban, mintha a király Budára jöve személyesen vezesse az ország azon kormányzatát, mely távoztja idejére ő felsége és a törvény által fenséged hű kezeire bízott.

És mégis a magyar korona alatt élő népeknek szívverőikkel annyira összefert a király iránti hűség és ragaszkodás, hogy az illyr pártütők igen jól tudják, miként ha céljaikat nyíltan kitárják, saját részökben rokonszenvet nem talállandnak.

Ezen érzelem és ezen tapasztalás vezérelt minket arra, hogy János főhg. 5 fenségének az illyr pártütés lecsillapítására kegyes közredolgozását kikerjük.

Mi meg valánk s meg vagyunk győződve, hogy ha a kapcsolt országok lakosai minden áltatásokat meghiusító módon meg fognak arról győztetni, hogy az ő pártütéseket a fejedelem kárhoztatja; ha megfognak győztetni, hogy azon hitegetés merő rágalom, mintha a dynastia némely magas állású tagjai ezen pártütést kedvesen vennék; azon perczen tömegesen térendnek vissza a korona iránti hűséghez s a törvény iránti engedelmességhez, s minket és a magyar nemzetet megkimérendik azon szomorú kénytelenségtől, hogy koronán epségét, felségs jejedelmünk királyi székét s a törvények tekintélyét, polgárverontással legyünk kénytelenek helyreállítani, mit, ha kényszerítettünk, örökös gyalázat bélyege nélkül nem fognánk elmulaszthatni: mert ezart tartozunk hasánnak, tartozunk királyunknak, tartozunk a nemzet becsületének.

Ha fenséged a kapcsolt részeknek törvényszerűn parancsolt, ha mi a

törvény értelmében rendelkezénk, a pártütés vezérei azzal hitegették a kapcsolatos országok népeit, hogy ez nem a király akarata szerint történik.

Fenségedet azzal gyanúsították, mintha fenséged munkálna a király hatalmának megcsonkításán, míg fenséged egymást érve küldi az esdekléseket Innsbruckba, hogy ő felseje jöjjön Budára, s legfelsőbb személyében maga vezérelje az országlást.

És amas álnok gyanúsítás annyira ment, hogy fenséged képében és személyében gúnynyal és becstelenséggel illetetnék az egész uralkodó ház, s még e mellett a felsejséért pártütők, magának a megsértett uralkodó háznak gyámolításával is kérkednének.

És ha mi a boldogtalanul elámitott népnek felvilágosítása végett ő felségének azért esedestünk, méltóztatásuk saját legfelsőbb kérésaival adni tudtára a népnek, hogy a lázadást kárhordozza, hogy a magyar korona épségét, melyre ünnepélyesen megegyeztünk, és a törvények tekintetét csonkítatlanul fentartani el van határozva, a pártütés vezérei ismét azzal hitegették a népet, hogy ő felségének ez sem saját szabad akarata, hanem a magyar ministerium által kérésre költött önkénytelen nyilatkozat.

S azért mi úgy vélekedünk, hogy ezen hitegetést, mely az ország békéjét s vele a felséges uralkodó ház jövődjét vésses convulsiókba sodorhatja, polgárverontás nélkül legsikeresebben az által lehetend eloszlatni, s a pártütőleg megsavart rendet helyre állítani, ha a felséges uralkodó ház egy tisztelt tagja, kit a fejedelem hatalmának szándéklott csonkításáról még a legrosszabb akarat sem gyanúsíthat, személyesen Zágrábba megyen, s ott a kiállítandó határőrségeket s a népek s hatóságok küldöttéit élőszóval felvilágosítandja arról, hogy ő cs. kir. felsége a pártütést kárhordozza, a Magyarországgal kapcsolatot bántatlan fentartani s fenséged és a ministerium törvényes hatósága iránt tisztelő engedelmességgel viseltetni parancsolja és hogy a dynastia tagjai ő felségének ezen érzelmeiben teljesen osztoznak, s azt, — a ki a dynastia bármely tagjáról ellenkezőt állít, felsejséértüknek nyilatkoztatják.

Meg vagyunk győződve, hogy egy ily fölvilágosítás élő szóval, személyesen a helyszínen előadva, a pártütés fulánkját egy csapással elvette volna és még ma is elvinné.

És ez az, a mit mi János főhg. ő felségének személyes közbenjárásától vártunk s reméltünk, — ohajtván egysszersmind, hogy midőn ez által a pártütés erejét veszti, ez ne tűnjék oly színben fel, mintha mi, midőn a törvény iránti engedelmességre visszatérést követelünk, a kapcsolatos országok lehető igazságos kívánatainak teljesítésétől idegenkednénk; s azért megkértük ő felségét, hogy a fejedelem valóságos akaratáról felvilágosítást egysszersmind alkalmul venni méltóztatásuk arra, hogy a horvátok és szlavoniták kívánataival megismerkedve, azoknak — a mennyiben méltányosak s igazságosak — teljesítésére ő felségét s a magyar kormányt leghajlandóbbnak nyilatkoztassa, s ezen hajlandóság sikerére saját kegyes közbenjárását is följajánlja.

Ez az induló pont felséges ur! melyet a dolgok kiegyenlítésében sem nélkülözni, sem téveszteni nem lehet a nélkül, hogy a polgár-háború lehetlenné tétessék.

Nem tagadhatjuk, hogy az elsőnek, tudniillik a horvátok ő felsége kegyelmes akaratáról felvilágosításának elmellőzése, a másodiknak tudniillik a kiegyenlítésnek sikerét is kétségessé teszi. — És nem tagadhatjuk, hogy a második az elsőől függ, s az első határozza meg a kiindulási pontot, mely-

ből a magyar királyi korona épségére alapított közbenjárásnak indulnia szükség, különben a jogszerűség terét adnánk fel — mit feladnunk nem szabad. — s a pártütés némileg legalizálnék; mihez segédkezet nyújtani úgy ő felsége iránti hűségünk, mint a törvény iránti kötelességünk egyiránt tilt.

Midőn tehát 'fenséged, cs. kir. főherczeg János ő fenségéhez alázatos köszönetünket feljuttatja, kegyeskedjék egyszersmind ő fenségét arra különösen figyelmeztetni, hogy a fellázadt horvátok a magyar koronától elszakadás s az ausztriai birodalomba beolvadás terén állván, ezen törekvésnek ő felsége s az uralkodó ház nevébeni erőlyes kárhoztatása nélkül a dolog békes kiegyenlítésében előhaladni lehetlen lesz.

És méltóztassék ő fenségét arra is különösen figyelmeztetni, mikép épen azért esedeztünk ő fenségének, hogy ezen felvilágosításnak magában Horvátországban élőszóvali megadását kegyesen magára vállalni méltóztassék, mivel tagadhatlan, hogy a mi írásban történik, az mind gyanusítani fog, a pártütés vezéreivel érintkezés pedig célra teljességgel nem vezethet. Világos bizonyosság erre azon elferdítés, melylyel báró Jellasichnak és társainak Innsbruckban fogadtatása s magának a közbenjárásnak János főherczeg általi elvállalása Horvátországban elhíreszteltetett, úgy hogy ezen Innsbruckbani fogadtatások a pártütők elbizakodását csak még magasabbra hangolták, a kiegyenlítést nagy mértékben nehezítették.

És itt következik a második szempont, melyet János főherczeg ő fenségének különös figyelmébe ajánlhatni alázatosan esedezünk.

Ezen szempont az: hogy ő felsége sem a junius 5-én tartott zágrábi gyűlés küldötteit, sem különösen báró Jellasichot a horvát nemzet oly képviselőinek nem tekintheti, kik a horvát nemzet kívánatait jogszerűleg tolmácsolhassák.

Az elsőket nem, mert ő felsége legkegyelmesebb urunk a junius 5-ki zágrábi gyűlést törvénytelennek nyilatkoztatta, annak küldötteit tehát a kapcsoltságok törvényes képviselőinek ő cs. kir. főherczegsége sem tekintheti a nélkül, hogy a királyi szó s királyi törvényes határozat compromittálnék.

A másodikat nem, mert ő felsége báró Jellasichot mint pártütési váddal terhelt egyént, minden katonai s polgári hivatalaitól s méltóságaitólelfüggesztette.

És e részben nem tagadhatjuk azonvaló meglepetésünket, hogy ő cs. kir. főherczegsége kéziratában báró Jellasichról még mindig mint bánról van szó, a mit ő fenségének legkegyelmesebb urunknak törvényes rendeletével nem birunk összeegyeztetni, — s általában nem léphetünk oly térre, melyen urunk királyunknak azon alattvalója, ki ő felsége koronája ellen fellázadt, mint önálló hatalom, s a magyar király ellenében alkudozási téren állani elismertetnék.

Erős meggyőződésünk szerint, itt urunk királyunk részéről a bocsánat és feledés, báró Jellasich részéről pedig a hűséghez és törvény iránti engedelmességhez való visszatérés, nem pedig a paritativus alku foroghat egyenvalban. Valamint szintugy a kapcsoltságok részéről nem az elszakadás, hanem a magyar koronának egysége, s ezen egység alapján méltányos kívánatainak kijelentése, a magyar nemzet részéről pedig ezeknek helybenhagyása foroghat fen.

Hogy tehát ő cs. kir. fensége a kegyelmesen elvállalt közbenjárásban sikerrel működhessék, arra esedezünk kegyes figyelmét fordítani, hogy a

kapcsolt országok törvény szerű tartománygyűlést tartsanak, s ott minden vélemény nyilatkozata szabad és biztosított legyen, az országgyűlési követkűldést elrendezzék, követeket választanak s azok által kívánataikat az országgyűlésre, tartományi gyűlésekre határozatait pedig ő felségéhez fölterjesztők.

Ha ő cs. kir. fensége ezeknek előmozdítását kegyelmesen kieszköszölni méltóztatik, s e mellett töltünk azt kívánandja, hogy ő fenségét azon részletekre nézve is tájékoztassuk, melyeknek a magyar korona egységének alapján országgyűléseni keresztülvitelére a magyar ministerium — ha kell, állásának is hozzákötésével — ajánlkozni kész, nem fogunk késni ő fensége parancsára a ministerelnök által ő cs. kir. főhercegségét személyesen is felvilágosítani.

Ezeknek ekkénti alázatos előterjesztése mellett elég lesz még annyit kijelentenünk, miként azon jegyzék melyet külügyministeriumunk ő cs. kir. főhercegségének ez ügyben kezéhez szolgáltatott, az összes ministeriumnak e tárgybani nézetei iránt ő fenségének alapos tájékoztatásul szolgálhat, s azt mi egészen helyeseljük.

Nem is kételkedhetünk, hogy ezen alázatos előterjesztésünkből ő cs. kir. főhercegsége kegyesen meg fog győződni, miként részünkről nemcsak elnyomási szándok fen nem forog, de sőt a kapcsolt országokat nemzetiségökben, saját jogaikban és szabadságaikban fentartani, és ezen jogokat és szabadságokat minden méltányos és igazságos engedélyekkel gyarapítani a legzsívesebben hajlandók vagyunk, hanem fenséges urunk magyar királyi koronájának épségét, s hazánk törvényes önállását oly sérthetetlen kincsnek tekintjük, melynek megvédésére, ha a szomorú kénytelenség úgy hozná magával, a legnagyobb áldozatokra, és tömegestől erőfeszítésre is készeknek nyilatkozunk; teljesen megeléven győződve, hogy ezen kijelentéssel csak az összes nemzet egyhangu határozatát tolmácsoljuk.

Es midőn a kapcsolt részekben a fegyveres erővel pártütés már kitört, midőn hazánknak Horvátország részéről megtámadása minden nap fenyegettetik, ellenünk a határörvidékek fellázasztatnak és Slavóniából már saját hazánk is fegyveres beütéssel valóssággal megtámadtatott, s ezen beütés a szomszéd török tartományokból gyülekező rabló csoportok által gyámolítatik, az egészségi határörvonal szétbontatik, s a belháború iszonyain kívül hazánk s hazánkon keresztül Európa még a keleti mirigyes nyavalyáknak is kitétetik, ő cs. kir. főhercegsége bölcsen méltóztatandik átlátni, hogy a honunk védelmére készületeket fel nem függeszthetjük, s hazánkban az aldunai részekben már beütött lázadó seregek szétverésével sem késhetünk.

Ez utolsóra nézve a ma kitelendő tíz napi fegyvernyugvás kimenetele fog határozni, a horvátok ellenében pedig védelmi állapotban fogunk maradni míg vagy meg nem támadtatunk, vagy a békes kiegyenlítés reményét feladni kénytelenek nem leszünk.

Mi ez idő alatt koronánk épségének védelmére teljes erővel készülni kötelességünknek tartandjuk, a kapcsolt országok erőszakos elszakadását sokáig télenül nézni, a király iránti hűség s nemzetünk becsülete nem engedi; és mindenesetre gonddal lenni tartozunk, hogy a várakozás a veszélyt ellenünk ne növelje.

Tökéletesen átlátjuk mi is, hogy ha Magyarország polgárháborúba bonyolítottatik, ebből az egész birodalomra súlyos következtések fognak hárulni, de megvagyunk győződve, hogy ő fensége sokkal inkább méltányolja azon támaszt, melyet Magyarország a felséges uralkodó háznak nyújtani képes, ha

egységben s békében van, mintsem hogy a horvát pártütésseli véres összefütközés kikerülését a magyar korona szétदारabolásával s hazánk jogainak és becsületének feláldozásával megvásárolnunk — kívánná.

Méltóztassék ő cs. kir. főherczegsége minket a törvényes rendnek helyreállításában pártolni; méltóztassék azon lenni, hogy a pártütők meggyőződjenek, mikint a *pragmatica sanction*ál fogva velünk egyesült birodalom szövetsége, a jognak és törvénynek, nem pedig a pártütésnek nyujt gyámolítást; s ez hatalmasabb eszköz leend a rendnek és békének helyreállítására, mint ha tőlünk az kívántatnék, hogy a béke kedvéért adjuk fel koronánk épségét, nemzetünk becsületét és tekintélyét, s hagyjuk hazánkat szétदारaboltatni, csak-hogy béke legyen minden áron.

A magyar nemzet igazságos és méltányos lesz, harcban és békében egyiránt; de gyáva soha sem lesz.

Ezekből áll, a miket fenséges János főherczeg becses közleményére cs. kir. főherczegségednek kijelenteni kötelességünknek ismerjük. Kelt Budapesten, július 4-én 1848.

Ezt feleltük ő fenségének.

Uraim! Ebből méltóztatnak általlátni mind azt, hogy János főhg. közbenjárásának a horvátországi híresztelések által annyira elferdített kikérése minő alapon nyugszik; mind azt, hogy a ministerium a horvát bonyodalmak, ha lehet, békés kiegyenlítésére mely utat és politicát vett legyen fel.

Most, uraim! önöktől függ e politica fölött határozni; ha tetszik, beleereszkedhetnek önök a horvátok iránybani további lépéseink elhatározásába. Ha tetszik, mondhatják, hogy ezen politica rossz, és más alapot kell felállítani; mondhatják hogy ezen politica jó, és azt kell követni. Méltóztassanak hazafiui bölcseségök és lelkesülésök szerint megmérni a körülményeket, és határozni. A ministeriumra nézve annyit jelentek ki, hogy ha az országgyűlés iránypontot ad az által, hogy ezen politicát helyesli, vagy más politicának kiindulási pontját állítja fel, kijelenthetem: miképen a ministerium előtt semmi sem volna kedvesebb, saját felelősége szempontjából is, mint ha a ház ezen kérdésnek minden részleteit, maga akarná meghatározni. És ha azt méltóztatnak tenni, akkor a ministeriumnak könnyű állása lesz, mert neki csak végrehajtani és nem választani kell. A választás pedig nehéz, mikor a körülmények olyanok, hogy szíve sugallatát követni az embernek nem mindig szabad, hanem számot kell vetni a haza állapotával, és számot azon esz-

közökkel, melyek a hazát megmentik. Reánk nézve tehát semmi sem lenne kedvesebb, mint hogy részletekben kisa bják önök a ministerium eljárását. Ha önök nézetei saját nézeteinkkel egyezni fognak, eszközei fogunk maradni a végrehajtásnak; ha pedig nézeteink a többség akaratával egyezni nem fognak, más végrehajtó hatalom fog keletkezni.

De midőn azt mondom, hogy reánk nézve semmi sem kedvesebb, mint hogy ha részletekben határozzák meg eljárásunk politicáját: úgy más részről kijelentem, miképen a haza körülményei közt érzem a kötelességet, hogy a felelőség nagyságától nem kell visszajedni. Ha tehát önök bölcsessége úgy látja, hogy részletekbe menni nem lehet, hanem azt kívánják, hogy saját felelőségére, de az induló pontnak meghatározása mellett a ministerium intézkedjék: fejünkkel is örömet fogunk játszani, és becsületes akarattal, legjobb belátásunk szerint, úgy fogunk tovább is eljárni, mint az induló pont, mellyet választottunk és a következtesség előnkbe szabja.

A másik dologra mennék által most, uraim! de azt vagyok bátor kérdeni: nem méltóztatnak-e jónak látni, hogy elkülönözzük a két dolgot? El is fáradtam már, s addig egy kissé megpihennék. A horvát kérdéshez, mint különállóhoz, hozzá is lehetne szólni, ha úgy méltóztatnak parancsolni; ha pedig kívánni méltóztatnak, folytatni fogom. (Ekkor zajos éljenzések közt hagyá el a szószéket.)

A tanácskozás egy negyedóránnyira felfüggesztetett. Ez idő eltelve, Kossuth következőleg folytatá beszédét:

Uraim! ha a ministeri hivatást azon óhajtanó szempontból mérném ki, hogy a ház elébe diplomatie előterjesztett szón s annak kénytelenségein túl menni, ha épen elkerülhetlenül nem szükséges, nem is tanácsos; ha a ministeriális diplomatiát a nemzet irányában is titkolódzásokban keresni hajlandó volnék, úgy az olasz ügyről nem volnék, mert van a trónbeszédnek egy erre vonatkozó §-a, s van a választ készítő bizottmány javaslatában egy erre vonatkozó feleleti szakasz,

mely fölött a ház tanácskoznék s határozna. De én, uraim! a mig istenátka miniszternek lenni kényszerít, egy kötelességtől soha sem fogok eltérni, s ezen kötelesség az, hogy nyíltan akarok állani minden gondolataimmal e ház előtt. (Eljenzés.) Azon egyet akarom nehéz pályámról magammal vinni, hogy a nemzetet nem ámitottam, sem szóval, sem tettel, (éljenzés) s ezen szempontból akarok szólni a tárgyról. A kérdés, melyről szólni fogok, európai fontosságu, talán az első európai kérdés, mely a magyar nemzet törvényhozási terében constitutionalis állásban tárgyalatik. Ohajtom, hogy erre mindnyájan figyelemmel legyünk, de ohajtom azt is, hogy az alkalom által, miszerint már egyszer európai kérdésben is szólhatunk, ne hagyjuk magunkat annyira vitetni, hogy megfélemezünk saját hazánk megmentésének eszközeiről; mert én két szempontból tekintem ezen ügyet t. i. a kül- és belviszonyok szempontjából. Akárhová dőljön is a ház határozata, egyet ohajtok; ohajtom t. i. azt: hogy a ministerium politicáját — miről a házat felvilágosítani szerencsém lesz — taglalja a ház, ha tetszik, a hiba, a rosszallás, vagy helyeslés szempontjából, csak isten egytől őrizzen, hogy a kérdést akármely oldalról is indulatok felzaklatására akarnók használni, mert ez kételtű fegyver. Két oldalról lehet izgatni: lehet a szabadság nevével, melyet én bálványozok; de lehet, kivált itt Magyarországon, hol a nép úgy gondolkozik, mint a mint tudjuk, a monarchia névvel is. Ne adjunk tehát alkalmat az izgatásra, hanem induljunk a kérdés tárgyalásánál minde nek felett mint magyarok, kik a végett vagyunk itt, hogy hazánk javát eszközöljük, s a mennyire ezzel összefér, mint Europa polgári s nemzeti családjának képviselői (tetszés). Mielőtt a tárgyról szólnék egy kis észrevételt akarok előbo csátani. S az észrevétel ez: miként — vélekedésem szerint — ott, a hol egy nemzetnek sorsa a határozat mérlegén méretik, a magán-sympathiáknak hallgatni kell, valamint a magán-antipathiáknak is. Itt politicáról van szó. Politicára nézve a háznak kettő közt kell választani; vagy abból indul ki, mit

kivánnak a körülmények, vagyis más szóval: mit kíván a politica, melly az exigentiák tudománya, vagy akar indulni elvekből. Én nem ismerek ugyan még országot, melynek, a körülmények változékonysága szerint változólag kormányoztatni kellett, ügyei, a cathedra abstract elvei szerint intéztethettek volna minden időben egyiránt különbség nélkül. De azért nem akarom mondani, hogy a ház ne tegye, hanem csak azt akarom: ha elvből indul a ház, készüljön el azon elv vaskövetkezéseit mindenekben elfogadni. Ha nem tekintve semmire, azt mondaná: mi magyarok pártoljuk az olasz nemzet fölkelését, mert az nemzeti szabadságért küzd, akkor pártolnunk kell önöknek a horvát lázadást is, mert véleményök szerint ők is szabadságért küzdenek (helyeslés). Akkor rosszul kell, hogy Windischgrätz a cseh szvornosztot összelövette; egyszóval a dolgot minden következtetéssel kell keresztül vinni. Ha tetszik a háznak az elv, én nem fogok elmaradni; csak figyelmeztetni akartam a tisztelt házat arra, hogy az elveknek vannak kikérülhetlen következményei is. Már most nyíltan kimondom: hogy én az olasz nemzet iránt sympathiával viseltetem, ohajtom, hogy az olasz nemzet a civilisatio érdekében is szabad nemzet legyen, szabad nemzeti kormányval birjon. Ez az én magán érzelmem. Ha mint ministert kérdeznék, el fogom mondani a ministerium eljárását.

A mult országgyűlésen mikor még alig volt ministerium, hanem mégis voltak annak jelöltjei, Bécsből — a honnét még akkor Magyarország dolgai is kormányoztatnak — azon kérdés intéztetett hozzánk: vajon ha Magyarország a pénz- és hadügyeknek külön kormányzatot követel, hajlandó lesz-e megosztani az ausztriai statusadósságokban? Kivántatott: nyilatkozzunk e részben s terjesztünk az országgyűlés elébe valamit. Mi azt feleltük: hogy azt tenni nem fogjuk, Magyarországot in thesi egy általában nem ismerjük arra kötelezettnek, hogy az ausztriai adósságokban részt vegyen. Erre azt mondták: már most Magyarország nem akar részt venni a monarchia közös terheiben;

más részről Olaszország el akar szakadni, az sem fog részt venni a terhekben, mi lesz tehát ebből? Lesz egy általános banquerott, melynek következményeit a magyarok is fogják érezni, mert Magyarországon 40, 50, 60 millió bankjegy van keringésben, következve akarnak-e segíteni az olasz háború becsületes bevégezésére; szóval: akarják-e az urak pártolni az országgyűlésen azt, hogy az olasz háborúra katona kéressék? Mi, mert ismertük az elveknek sikamlós terét, nem feleltünk mást, mint hogy ez lehetetlen, ha mindjárt magára akarná is vállalni az akkoriban még csak kijelölt minisztérium, hogy az országgyűlés elébe ilyen kérdéssel járuljon, mert mint a körülmények állnak, meggyőződhetik akárki, hogy nem fog történni semmi, következőleg mi arra nem ajánlkozhatunk. Hosszas küzdelmek s nehézségek után megszületett végre a ministerialis kormány. A ministerialis kormányzat megszületvén, lázadást tapasztalánk minden oldalról, s tapasztalók azt, hogy különösen a horvát ügyben, az ausztriai minisztérium s az ausztriai hatalom részéről ellentünkben nem csak barátság nem, de egyenesen ellenséges indulat követtetik. Ha az ember kérdezé: miért van ez? Azt mondák: az isten szerelméért, Magyarország nem akar statusadóságot vállalni, Olaszország el akar szakadni, akkor mi nem bírjuk az adósságokat, tehát legalább az olasz háborút kell becsületesen bevégezni, s erre Magyarország nem akar segíteni, Jellasics pedig segítséget ígért, tehát őt pártoljuk, különben existenciánk forog kérdésben, semmivé leszünk, tehát a honnét segítség jő, a felé nézünk mi is barátságosan. S uraim! itt van azon lidércz, mely a magyar kormány eljárásának erején mindeddig átok gyanánt ült, itt van az, mi nem engedett annyi erőt kifejteni, mint a mennyit különben kifejthetett volna, ha azon kaczerkodások helyett az ellenkezőt idézhette volna elő a pártítás és mozgalmak irányában az ausztriai hatalom részéről, azon ausztriai hatalom részéről, mely 300 éven által a közös hadsereget kezében tartván, ezen 300 éves kapcsolatnál fogva olyan

szálakat tart még most is kezeiben imitt amott, melyeknek csak nyomára is jőni időbe fog kerülni, habár egy mindent látó embert tennének is hadügyministerré. A dolog tehát így áll. Mi ő felségének soha sem mulasztottuk el azt tanácsolni, hogy az olasz háborút végezze be; soha sem mulasztottuk el, azon meggyőződésünket kimondani, hogy Olaszország megtartása feltarthatlan positio; mindig mondtuk, minél inkább késnek a kiegyenlítéssel, annál nagyobb veszteségökbe fog kerülni; ha ezelőtt három négy hónappal alkudtak volna, gazdag árt kaptak volna, s minél hátrább mennek, annál kisebbet kapnak. Mindig kértük a kiegyenlítést, unszoltuk a békekötést; de azt felelték: hát segitsetek egy becsületes győzelem kivására, miszerint becsületes békét eszközölhesünk. Erre mi természetesen összetettük kezeinket, s az elvet nem vitatva, — mert a politicában, ha nem szükséges, azt nem kell tenni — azt mondtuk: lázadásban van országunk, magunknak sincs elég fegyveres erőnk megvédni országunk integritását, következve álmodni sem lehet, hogy segítséget adhassunk. Kértek, unszoltak, de mi soha sem adtunk semmit, természetesen nem is adhattunk. A dolognak ily helyheztetése közt jött elő az országgyűlés megnyitása. Az országgyűlés megnyitása előtt a ministerium elébe terjesztett azon tekintet, hogy miután fejedelmünk a magyar király egyszerűsmind ausztriai császár is, ha mi arra igényt tartunk — s méltán tartunk igényt — hogy a magyar koronát megtámaszd az ausztriai császár ministeriumának pártfogásával ne dicsekedhessenek, ha méltán kívánjuk és követeljük, hogy a dynastiának minden tagja az ausztriai császár tanácsával egyetemben, a magyar korona épségének, a nemzet jogainak s önállásának fentartásában minket híű szövetségesként segítsen, akkor hasonló tekintettel legyen a magyar király ministeriuma is az ausztriai császár állása iránt, s ne mondjuk, ha az ausztriai császár megtámasztatik külhatalom által, a magyar király ministeriuma arról nem akar semmit

tudni, vagy ne vegyük rossz néven, ha az ausztriai császár ministeriuma is arra fog fordulni, a hol Ausztria érdeke iránt barátságos közelítést lát. Mi tehát felvéve a dolgok állását, úgy, a mint van, arról tökéletesen meggyőződünk, hogy kormányszatnak nehéz ösvényén pusztán és egyedül privát sympathiák szempontjából elindulni nem lehet. Hisz ki ne tudná, ha valaki, bizonyosan a francia nemzet van az olasz ügy iránt sympathiával. Nem jóslatot mondok, hanem mondok oly véleményt, mely Franciaország részéről diplomatie kimondva van: ha respublica lesz a lombard-velencei királyságból, Franciaország pártolni fogja, de ha a sardiniai király alatt egy hatalmas olasz monarchia fog támadni, a francia, minden sympathiája mellett, megveti. Következésképp nem sympathiából, hanem a körülmények megméréséből kell kiindulni. Én bátor vagyok kérdezni, hogy Carlo-Alberto sardiniai királynak a lombard-velencei királysághoz mennyivel van több joga, mint Jellasicznak a horvát koronához? Én legalább nem tudom, hogy egy hajszálnyival is több joga volna. Károlynak azon harczba, melyet a lombard-velencei nép szabadsága érdekében viv az ausztriai császár ellen, mennyivel van több joga beavatkozni, mint például a muszka czárnak azon harczba, melyet a pártütő illyrek vinak a magyar ellen. S azt gondolom, ha mi akarkinek beavatkozását a mi ügyeinkbe tapasztalnók, az ausztriai császártól s annak ministeriumától megkivánnók a segedelmet, s pedig azon alapon, hogy ha ő nem szövetségestünk, mi sem vagyunk az ő szövetségesei, ha nem barátunk, mi ellenség leszünk, — ezen alapon kívánjuk, segítsen minket ezen külmegettámadás ellen.

Uraim! ha elvekből indulunk ki, annak következményeire el kell készülni. De én mind e mellett is azt mondom, hogy egyáltalában nem látom annak szükségét principialis vitatkozásokba ereszkedni; az a tudományok abstract mezejére való. Ám próbálja meg valaki a kormányzást, a körülményekből mindennap felmerülő újabb gyakorlati nehézségek közt, s az első perczen el fog csúcsúlni minden elveivel.

Én uraim! a kérdésben nem akarok semmi egyebet, mint tudatni akarom önökkel a ministeriumnak azon politicáját, melyet én is magaménak vallok; tudatni akarom azon vonalig, a meddig magaménak vallom, s ezen politicát épen úgy, valamint a horvát ügyre nézve a ministerium egyik diplomaticai irományában feltártam a ház előtt, úgy fel fogom tárni a ministeriális tanács azon jegyzőkönyvének felolvasásával, mely 1848-iki július 5-én, az országgyűlés megnyitásának reggelén, épen a trónbeszéd kérdésében határoztatván, jegyzőkönyvbe is iktattatott. (Halljuk.) — Felolvassa a jegyzőkönyvet, mely így következik:

Az országgyűlési trónbeszédnek a külügyekre, különösen az olaszországi háborúra vonatkozó része végtanácskozás alá vétetvén:

A ministeri tanács tekintetbe vévén az országnak több oldalról megtámadott állapotát, és tekintetbe vévén azon körülményt, hogy az ország épsége s önállásának és szabadságának biztosítása, a védezeszközök kiállítására az országgyűléstől rendkívüli áldozatok igénybevételét teszi szükségessé: a házat fenyegető veszélyek elhárításának kötelessége tehát mindenek felett azt parancsolja, hogy a trónbeszédben semmi olyas ne mondassék, a mi az indulatok felzaklatásával a haza megmentésére szükséges védezeszközök gyors és lelkesült kiállításában akadályul szolgálhatna:

Abban állapotott meg, hogy ő felségét megkérje, miszerint az olasz dolgokra vonatkozólag a trónbeszédben egyszerűen azon ténynek megemlítésére szorítkozni méltóztassék: hogy a lombard-velencei királyságban, hol ő felségének seregeit a sardiniai király s némely más hatalmasságok seregei is megtámadák, a háborút még bevégezni nem lehetett.

Midőn azonban a ministerium ő felségének ezen javaslatot teszi, egyszerűen közakarattal jegyzőkönyvbe iktatni elhatározá: miként est korántsem kívánja oly értelemmel vétetni, mintha a *pragmatica sanctio*bol, melynek alapján a birodalom kapcsolatának épségben tartását az 1848: 3. k. t. cs. 2-ik szakasza is kikötötte, — Magyarországra háruló azon kötelezettséget, miszerint ő felségét külmegtámadás ellen védeni tartozik, kétségbe vonni akarná.

Sőt inkább az ő felsége iránti hűsége s törvény iránti engedelmességre letett esküje szerint kinyilatkoztatja a ministerium, hogy mihelyt a magyar-koronának territorialis épsége tökéletesen biztosítva, annak területén a kapcsolt országokat s a határörvidékeket is világosan ide értve, a rend és törvényeink iránti engedelmesség helyreállítva és bátorságba helyezve; nem különben hazánk törvényes önállása és szabadsága minden csorbitási törekvések felhagyásával tökéletesen megóva, s az ausztriai kormány részéről is, jogszerűség, igazság s a közttünki szövetség természete szerint nyíltan és minden kivétel és hátrahagyott gondolat nélkül elismerve; szóval hazánknak és királyunk koronájának materialis és moralis integritása teljes biztonságba helyezve lesz: a ministerium összesen és egyenkint az országgyűlés irányában állását is kész ahhoz kötni, hogy az országban rendes hadseregnek azon része, mely az országban rendnek, békének, s a nemzet jogainak és szabadságának védel-

mére nem szükséges, ő felségének külmegtámadás ellen dispositiójára bocsátassék a *pragmatica sanctio* értelmében.

És midőn János főherczeg különös meghívása következtében gróf Batthyányi Lajos miniszterelnök, ő felségével a horvát bonyodalmak iránti személyes értekezés végett most Bécsbe megyen, és külgyministeriumunkat János főhg. ő felségének jun. 27-ről s az ausztriai miniszteriunnak jun. 29-ről kelt közlései tárgyában, a miniszteriunnak jul. 4-ről kelt állapodásai nyomán személyes befolyásával támogatandja: a miniszterium egyszersmind megbizsa a miniszterelnököt, hogy a fentebbi pontban foglalt ígéretet a szükséghez képest kijelenthesse, s ő felségét János főherceget, mint császári képviselőt, és az ausztriai miniszteriumot figyelemstesse, miként ezen ígéretnek valóistása már most szorosan attól függ, hogy az ausztriai miniszterium azon barátságátalan politikát, melyet irányunkban követni látszik, nem csak merőben barátságosság változtassa, hanem a császári hatalom s a dynastia minden tagjai is sikeresen közredolgozzanak, hogy a magyar korona területén, törvényeink iránti hű engedelmesség s rend és béke mihamarább helyreálljon, s hazánknak törvényes önállása és szabadsága minden tekintetben, a pénz- és hadügyek önálló, független és minden idegen avatkozásoktól ment kormányzatát is világosan ide értve, nyíltan, őszintén elismerve s megóva legyen; annyival inkább, mint hogy a miniszterium az összes nemzettel egyetértőleg változhatlanul el van határozva a magyar nemzetnek ő felsége által is szentesített önállásából semmi áron egy hajszálnyit sem engedni, s a szövetséges barátságra hasonló barátsággal, ellenségeskedésre jogszerű visszatöreléssel felelni.

Midőn azonban a miniszterium az országban rend és béke biztos helyreállításának és az ország önálló, materiális és morális épségének biztosítása esetére ő felségének külmegtámadás elleni ótalmazására a *pragmatica sanctio* értelmében ígérkezik, világosan megjegyezni kívánja, miként az ellen, hogy ezen ígéret a lombard-velencei olasz nemzet elnyomásában részvét szándékára magyarástassék, világosan tiltakozik; s es ügyben csak arra lehet a fentebbi esetben segédkezet nyújtani hajlandó, hogy a lombard-velencei nemzet oly béke és egyesség megkötése eszközöltesék, mely egyrészt ő felsége méltóságának, másrészt az olasz nemzet jogainak, szabadságának, méltányos kívánatainak egyiránt megfelel.

A jegyzőkönyv felolvasása után K o s s u t h így folytatá:

Ez a miniszterium politikája. Mit mondott ezzel a miniszterium? azt mondta: ha nem ti csináltátok is a zavart ezen országban, de ti szitogatjátok a zavart, segitsetek nekünk rendet csinálni, szüntessétek meg a szitogatási törekvést, melylyel eddig ellentünk voltatok, ha ezt megteszitek, azon esetre nem az olasz nemzet szabadságának elnyomására, de egy méltányos igazságos békének kieszközlésére, külmegtámadás ellen a fejedelemnek segédkezet fogunk nyújtani azon erővel, mely az országban rendes katonaságból hazánk jogainak, szabadságának, békéjének, csendének fentartására

nem szükséges. Vagyis másképp: megmondta az olasz népnek, — ha nyilvánosságra jön ez — ne feszítsétek túl a hirt, alkudjatok úgy a mint a ti nemzeti szabadságtok basisán alkudnotok lehet, alkudni kell, de ne feszítsétek túl a hirt, mert akkor saját létünkkel fogunk számot vetni, s ha úgy látjuk a dolgot, hogy az ottani béke helyreállítására segítséget ígérnünk kell, azon föltétel alatt, hogy előbb nálunk állitassék helyre a béke, meg fog történhetni, hogy segítséget adunk. Ez morális hatás, a mit kimondott a ministerium. S nem tagadom, egy más tekintet is van. Körülbelül 10—12,000 magyar hős vérzik Olaszországban, azokat mi vissza nem hozhatjuk, mert a törvény, mely nekünk hatalmat adott kezünkbe, ezen sereget kün találta, s ezen seregnek visszahozásához a fejedelemnek hozzájárulása lett volna szükséges. Könnyűt azt mondani, uraim! hát kötötte volna hozzá a ministerium állását, hogy vagy jöjön haza Olaszországból a magyar katonaság, vagy lelép. Hisz még csak ez kellett volna, a sereg is kün maradt volna, s azon ministerium sem lett volna, mely Magyarország hajóját azon nehéz körülmények közt megtartá legalább addig, hogy önöktől függjön a hazát megmenteni. Tehát vissza nem hozhattuk. Én nem tagadom, a magán-sympathia olyan, hogy rajtam is — nem teszek belőle titkot — gyakran megtörtént, ha hallottam, hogy győztek az olaszok valamely csatában, lelkem örült, s sympathiámban el tudtam arról feledkezni, hogy saját magyar vitézeinknek vérén van megvásárolva győzelmök. De ha mint magán-ember el tudtam erről feledkezni az olasz nemzet iránti sympathiából, a kormánynak nem szabad arról feledkezni. S még sem mondom azt: hogy tehát küldjünk oda seregeket, hanem ezen morális hatást ohajtotta a ministerium gyakorolni — s ezen vonalig egyetértek — hogy köttessék ott minél előbb olyan béke, mely az olasz nemzet kívánatának, s egyszersmind a trón méltóságának is megfelelően. Mert ha mindezen tekinteteket nem vettem volna is szemügyre, egy van uraim! s nyíltan akarok szólni: köny-

nyti mondani, hadd jöjjön haza az a 12,000 magyar, de visszajön vele egyszersmind 35,000 illyr, s visszajön akkor, midőn mi nem vagyunk, nem voltunk készen 35,000 illyrnek szemébe nézni. Az ilyen körülmények közt ha azt mondtuk volna „mindegy, vesszen a nemzeti szabadság, vesszen minden, sympathia az olasz iránt“; talán most itt ülne Jellasiich Budán. Én hát többet nem szólok, én kötelességemnek tartottam a multa nézve kimondani, megismertetni a házzal a ministerium politicáját. Ezt megismertetvén nekem semmi kívánni valóm nincs a kérdésben. (Hosszas éljenzés.)

Irinyi J. Mintán pénzügyminister ur világos előadása szerint a ministerium állása különösen ezen második kérdéshez van kötve, én, urak! nem tagadom, igen nehéznek tartom a jelen helyzetet. Azt hiszem, e házban, sőt az egész országban nincs jó hazafi, ki ministeri crisist akarjon. Részemről, midőn a nemzetgyűlésre jöttem, erősen feltettem magamban, hogy a ministeri crisist annyira igyekezem kikertülni, miszerint én elhatároztam magamban még meggyőződésemből is feláldozni, ha arra valami szükség volna. Bocsánatot kérek, a mi most kívántatik, mondhatom oly nagy árnak tetszik, hogy, bárha én egyszersmind arra is elvagyok határozva, hogy a jövődre nézve is azért semmi rendszeres ellenzékbe nem állok a kormány ellenébe, de mégis részemről ez esetben az indítványhoz nem járulhatok, vagyis a pénzügy-minister által előadott politicát nem pártolom. (Zaj.) Az ár, melyen a ministeri crisis kikertülését meg kellene vásárolni, előttem igen nagynak tetszik; ez egy igen nagy elv, a benemavatkozási elv s a civilisatio ügye. Mert először is azt mondom, a kérdés, melyen a ministeri politica alapul, rosszul van feltéve s ebből következtetem, hogy itt a civilisatio s benemavatkozási elv forog kérdésben. A ministeri politica azon feltételen nyugszik, hogy Magyarország a pragmatica sanctionál fogva kötelezve van Ausztria háborúiban részt venni, (K o s s u t h : csak politicán nyugszik) — a pragmatica sanctionál fogva—világosan ez volt mondva. Nem

azon szavakkal mondja a ministeri politica, hogy kötelezve van Magyarország Ausztria háboruiban részt venni, de miután a *pragmatica sanctio*ra hivatkozott, azon mint sarkkövön nyugszik, tehát világosan ebből áll értelme; talán más szavakkal mondja, a szavakra, mint a ministeri jegyzőkönyvben van, nem emlékezem, de ezt halljuk legalább magánúton is mindenki által emlegettetni. A *pragmatica sanctio* egészen másképen áll. Az 1723 : 1-ső t. cz. bevezetésében igenis ott van — nem idézhetem saját szavait — hogy Ausztria háborúja Magyarország háborúja is. De ezen bevezetés nem egyéb, mint az akkori királyi *propositio* és azon törvényczikk, melyben az országgyűlés kimondja, hogy mit fogad el, nevezetesen a 4-ik t. cz. gondosan kihagyja mindazon szavakat, melyekből az magyaríztathatnék ki, hogy Ausztriának háborúja Magyarországnak háborúja is. És ha önök így állítják fel a kérdést — nem akarom a ministeri jegyzőkönyv szavait idézni, csak értelmét mondom — ha úgy állítják fel a kérdést, hogy a *pragmatica sanctio*nál fogva Austria háborúja Magyarország háborúja is, akkor nem tudom, miért ne vállaljuk el a status adósságot is? akkor nem tudom miben áll a magyarországi önállóság? s miért nem bocsátjuk vissza a had- s pénztügyet? — mit vissza is fognak önök így bocsátani. Lesz talán pénz- és hadügyministerünk? Igen is lesz, de csak névleg, s ezen had- és pénztügyi tárcza lesz az ausztriai ministeriumnak postahivatala. A mult országgyűlésen igen kemény viták voltak az 1790 : 10-ik t. cz. felett, mely Magyarország önállóságát körül írja: nem tudom akkor, mi Magyarország önállása, ha Ausztria háborúja nekünk is háborunk. És közelebbről a hadizenésre vonatkozva — noha én a régi törvények barátja nem vagyok, avas obscuritásoknak tartom azokat, — de miután a *pragmatica sanctio* van említve, e térre is ki kell terjeszkedni, s az 1741 : 22. t. cz., melyben a hadizenési ügyről van szó, — csak arról van szó, hogy ha Magyarország megtámadtatik; egy szóval Magyarországnak csak saját háborujáról szól a törvény, ő felsége

országgyűlést hirdet s rendelkezik az országgyűléssel egybe. De ha Austria háborujáról van szó, hogy ekkor miként történjék az intézkedés, a törvényben arról semmi sincs. Ezt először azért hoztam fel, mert világosan ez az értelme a ministeri jegyzőkönyvnek, de más részről azon kérdést akartam először felállítani, hogy Ausztriának háboruja Magyarországnak nem egyszersmind kötelezettség szerinti háboruja. Itt tehát tisztán arra reducaltatik a dolog, hogy Magyarország akar-e beavatkozni Ausztria háborujába; azért mondom, hogy itt a benemavatkozási elv forog fen. Ez oly elv, melyet Europa diplomatiájában hosszas gyakorlat mutatott meg, hogy egyedüli leghasznosabb elv; s nem is értem azon következetességet, hogy a magyar országgyűlés, mely életét az olynemű europai mozgalmaknak köszönheti, minők jelenleg Olaszországban is vannak, hogy mi akkor Olaszország ellen minden kötelezettség nélkül szabad akaratból interveniáljunk vagy demonstratiót csináljunk. A ministeri jegyzőkönyvben következetlenség is van; először azt mondja: hogy ha Magyarország békéje helyreállítatik, akkor Magyarország azon fegyveres erejét, melyet nélkülözhet, Ausztria rendelkezése alá bizza; 2-szor, hogy Magyarország semmi esetre nem akar részt venni Olaszország elleni háboruban, hanem csak egy úgy nevezett becsületes békét akar elősegíteni. Ekkor nem értem mit tesz azon szó rendelkezés, ha értelme egyedül az, hogy csak békét akarunk kötni. Egyébiránt ezen békekötés csalóka szó. Nem vádolom a ministeriumot rossz szándékkal, hanem csak azt mondom, hogy óriási tévedésben van. Mert mi értelme annak, hogy békét akarnak kötni az olaszokkal? Hátha az olaszok nem állanak rá? Ekkor szorítanunk kell, ha pedig szorítunk valakit s fegyvert nem használunk, ez semmit sem tesz. A következetesség kívánja akkor, hogy az olasz háboruba is bemenjünk. Ezen elv ellenében a kérdést úgy látom s állítom fel, hogy Magyarország az ausztriai birodalomnak nem kiegészítő része s Ausztria háboruja nem egyszersmind Magyarországnak

kötelezettség szerinti háboruja is, hanem ha tetszik, mint Mária Terézia alatt szabad akaratból megosztozni — az ő dolga; de hogy kötelezettség szerint háborunk volna, azt el nem ismerhetem. De hát mi a célja ezen beavatkozásnak? horvátországi ügyünkkel tisztába jöni. Én a pénzügyminister azon okoskodását, hogy ha mi Ausztriát nem segítjük Olaszország ellen, akkor nekünk a horvátok ellen semmi felzárkolásunk nem lehet, meg nem állható okoskodásnak tartom; mert mi Olaszországot nem is akarjuk segíteni, mi Olaszországot tisztán Ausztria irányábani szempontból tekintve, nem akarunk beavatkozni; és valamint az olaszországgali ügy Ausztria ügye, s tegyen vele a mit akar, úgy a horvátokkali ügy is a mi ügyünk, s ne kívánjuk, hogy más beleavatkozzék. (A baloldalon helyeslés.) Nem várhatom azon cél teljesedését, melyet elérni akarnak, ha mi megajánljuk Ausztriának a segédelmet, hogy t. i. ekkor Ausztria a horvátokkali bajokat megfogja szüntetni. Talán azt fogjuk hallani, hogy Ausztria intést fog adni Jellasichnak, s megparancsolja, hogy hallgasson el, hogy Ausztria Magyarország erejét Olaszországba küldhesse. Vagy ha ez nem történik is, hogy lehetne nekünk reménységtünk az ausztriai ministeriumra számolni? Az ausztriai ministerium nem azt kívánja egyedül, hogy Olaszország ellen katonát adjunk, hanem az ausztriai ministeriumnak pénz- és hadügyünk kellene. Nem lehet tehát egyáltalában ahoz reménységtünk, hogy a mi kormányunk általában az ausztriai kormány nyal szövetkezzék, mely hitelen tudomás szerint is a lázadó horvátoknak pénzsegédelmet küldött, s mely nekünk nyílt, szándékos ellenségtünk. Midőn önök ezen fekete célú camarillával akarnak egyezkedni, nekem urak úgy tetszik, mintha önök az ördöggel akarnának szövetkezni az erény megmentésére. És önök ezen camarilla hálájára számítva azt gondolják, hogy majd a horvátokkali zavart lecsillapítja? Én ezt nem látom. Látom azt, hogy minden valóságos haszon és nyereség nélkül kockáztathatjuk nemzeti becsületünket. Én a sympathia-

politicára sem sokat tartok; én a politicában az érdek embere vagyok. Nem azt nézem, hogy a francia, angol mit gondol s mit mond, hanem hogy mit kíván a nemzeti becsület.

Román F. a ministerium javaslatát pártolja,

Ágoston J. Uraim! bocsássanak meg önök, valóban, soha nem szóllottam szorongatóbb aggodalmak között, de nem azért mintha lelkem istenével tisztában nem volnék, és nem is azért, mintha hitem és meggyőződéseim ingatag volna, hanem azért, uraim! mert némileg a capacitatio teréről kiszorítottunk, mert ministeriumunk ezen kérdéshez állását köti, s én uraim! nemzeti calamitásnak tekinteném a mostani ministeri crisist; de szólni mégis kénytelen vagyok. Kénytelen vagyok szólni, uraim, mert ezzel tartozom istennek, világnak s önmagamnak; mert ha azon politica Európa háboruját idézi elő, és benne vesznem kell, legalább az öntudat fájdalmában osztozni nem akarok. Pénzügy-ministertünk kedden mult egy hete, midőn a ministeriumnak eljárásáról némileg számolt, és előadta a hon bel- és külviszonyait, megemlítette azon bajokat, melyekkel küzdünk kell, a horvát pártütést, a szerb lázadást, hogy amott délkeleten egy tekintélyes sereg áll, és a Pruth mellett 50,000 orosz készen van s fordúlhat jobbra — balra — és figyelmeztetett a házat, hogy amott a Lajtán túl igen ildomos és a magyar ellenében nagyon antipoláris s nagyon sok ellenszenvet tanusító mozgalmak vannak. Uraim! Önök lelkesedésére számolva, felszólította a házat, hogy mentse meg a hont, Lombard-Velenczéről egy szót sem tett. És azon lelket szívet rázó, csontig, velőig ható szavai olly magasztos lelkesedést gerjesztettek önökben, miszerint nem mérlegelték az áldozatot, nem vették számba ezen szegény nemzetnek vérért, hanem megadtak mindent — mert a hon veszélyben van! Igenis uraim! de nekünk nem szabad mindig a lelkesedés politicus ösvényén maradni, hiszen mi képviselők, törvényhozók vagyunk, és számon kell kérni minden esep.

vért melyet szegény nemzetünk ont, s minden fillért, melyet ezen kizsebelt nemzet kiad, — mely arra volt kárhóztatva, hogy három századon keresztül Ausztriának tributariusza legyen, és szive vérével, és zsirjával ápolja azon virágházi növényt, hogy megmentse a sorvadástól és szenvedéstől. És látjuk, mivel fizet! hogy a horvátokat bujtogatja ellentünk, s én azért mentsem meg véremmel, vagyonommal, hogy legyen kinek az ő adósságát viselni? Uraim! ez nem igazság. De különben azt hiszik önök, hogy azon szabadság érzete, azon szabadság lelke, melly Európát átvillanyozta, csak amolyan ephemer tűnemény, mint egy bolygóttűz, melly fellobbban, s ismét elenyészik?

Nem uraim! ez nem olyan! s ha önök ezt felakarják tartóztatni, a sors kerekeinek küllőibe ragadnak, mely önökkel együtt engemet is eltipor; mert a többségnek, bármit érzek is, lelkem resignatiójával hódolok. Uraim! én nem is tudom, mit nyerhet Ausztria Lombard-Velenczében? Hiszen emlékezzenek vissza azon legközelebbi 3 decenniumra, a midőn Ausztria hatalmas s erős volt, s mikor még az orosz segedelemre — XVIII. Lajos, X. Károly, Fülöp Lajos sympathiájára és segedelmére számolhatott, mégis az olasz nép elégtelenségét csak fegyveres erővel lehetett vissza tartóztatni. Azt hiszi Ausztria, hogy neki Lombard Velenczét meg lehet tarani? Én uraim ezt nem hiszem, — a ki hiszi tövöztse hite. Miért? azért, mert Lombard-Velenczét Isten és természet szakította el Ausztriától, topographicus helyzete, jelleme, hajlama és még historiai reminiscentiáinál fogva is örökös antipolaritásban volt, van és lesz is Ausztriával, — és ha minden erőfeszítéssel, vér- és pénzáldozattal, — a mit talán meg sem birunk — legyőzni lehet is, de hogy Ausztria megtartsa, azt én nem hiszem; tehát a lombard-velencei háborút még végeredményben sem látom jónak, akkor sem; ha képesek leszünk is legyőzni. De hiszen, uraim! válaszfeliratról van szó, s a trónbeszédben, mint ministereink is mondják, arról, hogy felszólíttatnánk Lombard-Velencze ellen

segedelemadásra, szó sincs, hanem csak bejelenti urunk királyunk, hogy a harczot bevégezni nem lehet. És, uraim! most a ministerium némileg erkölcsi kényszerítést követ el rajtunk az által, hogy állását hozzá köti, mert jelen ministeriumunk állása veszélyeztetését calamitásnak tekintem, — azt kívánják ők, hogy tegyük be válasziratunkba, hogy ha szükség lesz reá, 200,000 katonát ajánlottunk fel s 42 millió pengő forintot, kívánva Ausztriától, hogy a horvát lázadás lecsücsüljön. Ezért ajánlottuk a kétszázezer katonát s 42 millió pfrtot? Uraim! bizony kemény dologhoz folyamodtak; a trónbeszédben nincs arról szó, és mi többet mondjunk a válaszfeliratban, mint a mennyi abban foglaltatik? — ez nem lehet. (Zaj) Bocsánat! nem ingerültség szól belőlem; ha netalán fájdalommból itt-ott egy pár szót ejtek, melytől némelyek megborzadnak, vagy talán rosszul hathatnának reájok, bocsássanak meg, hiszen ember vagyok. (Nem tesz ez semmit!) Azt mondom hát, hogy akkor, ha mi a válaszfeliratban tovább terjeszkedünk, mintsem a trónbeszéd felszólít, akkor ez, uraim! nem válasz lesz, hanem egy újévi üdvözlletforma, melyet ajándékkiséret nélkül nem szokás küldeni, tehát ajándékot is teszünk. Én, uraim! nem hiszem, hogy ha urunk királyunk megtudja, hogy ez a nemzetnek határozott, szilárd akarata, azon nemzettel elégedetlen legyen, azon nemzettel, mely a legközelebbi időkben is oly hatalmasan bizonyította be, hogy urunk királyunknak nincs nemzete, melyre ő több bizodalommal támaszkodhassék. És, uraim! ha bekövetkeznek is a viszontagság veszélyesebb napjai, mint a közelebbiek voltak: biz akkor is a trón azon nemzetre támaszkodhatik, a mely őszinte, nyílt s határozott volt, a mely nem bókol, a mely jogait feladni nem tudta, és nem követelt jogtalanul semmit, de nem is adott oda semmit tétlenül és könnyelműleg. De, uraim! én csak a válaszfelíratra szólnék, s azt mondom, hogy miután a trónbeszédben több nincs bejelentve, — s ha több volna, akkor is megtagadnám, — minthogy Lombard-Velenczével a bé-

két még megkötni nem lehetett, nézetem szerint mi többet nem válaszolhatunk, mint azt, hogy mi igen sajnáljuk, miszerint Lombard-Velenczével a béke még meg nem kötött, s kívánjuk, hogy az európai civilisatio s szabadság érdekében megköttesék. (Baloldalon: helyes!) Ennyit és többet semmit sem. Ha részletekbe bocsátkoznak, akkor engedelmségből ismét fogok szólni, most csak a lombard-velencei kérdésről szóllottam.

Eötvös: Az előttem szólott szónokok egyike emlékeztette a házat, miként fontosabb kérdés, mint a jelen, talán soha Magyarország törvényhozásának határozata alá nem bocsátatott. Ez áll. — Több mint három százados hallgatás után a magyar nemzet a független népek sorába lépve, mint független nemzet most először nyilatkozik, s nyilatkozik oly ügyben, mely egész Európát érdekli. A pillanat, melyben ezt teszi, fontos; s e pillanat határoz azon helyről, melyet az európai politikában első pillanattól kezdve Magyarország elfoglaland. Épen ezért teljesen egy véleményben vagyok az előttem szólott követ urral, s azt hiszem: nem fellengző képzelgésnek van e kérdés eldöntésében helye, hanem okoknak kell határozni, még pedig szorosan megfontolt okoknak. S ezen tárgyban kétszeresen kell őrizkednünk még a nemes lelkesedéstől is; mert e tárgy nem csak Magyarországot érdekli, hanem érdekli az összes Európa politikáját. S valamint az egyes ember oly tárgyakban, melyek csak őt érdeklik, követheti lelkesedését, de olyanokban, mik mást is érdekelnek, nem csak lelkesedését, hanem a jogszerűséget is kell követnie, úgy a magyar nemzetnek a jelen esetben kötelessége, nem tisztán csak lelkesedés után, hanem a jogszerűség szerint is határozni. E kérdésnek eldöntésében tehát, felfogásom szerint, csak úgy járhatunk el helyesen, ha kettőre nézve jövőnk mindenekelőtt tisztába. Először szükséges a sanctio pragmaticának meghatározott értelmezést adni; másodsor szükséges elhatározni azt, hogy a jelen eset miként áll, ha arra a sanctio pragmatica alkal-

maztatik. Irinyi József képviselő ur, a kérdést szinte ezen oldalról fogta fel; csakhogy én egészen más nézetben vagyok a sanctio practica következtetéseire nézve. — A sanctio practicában két dolog határozatlik meg: először garantíroztatik Magyarország koronájának integritása, „adversus extraneos etiam.“ Ennélfogva szükségképpen következik az, hogy valamint Magyarország koronájának integritása garantíroztatik az örökös tartományok által, úgy Magyarország részéről garantíroztatik az örökös tartományok integritása. Ez az egyik, mi a sanctio practicában foglaltatik. A másik következtetés az, hogy az ausztriai birodalomnak s Magyarországnak ugyanegy fejedelme van. — Ezen két rendelkezésnek kétféle következtetése van. Az első illeti a birodalom defensiv állását, a második minden hadviszonyokat általában; s így a sanctio practicának ezen betűszerinti értelmezése nyomán, ha a monarchiának integritása külső ellenség által megtámadtatik: Magyarország nem maradhat neutralis, de szintugy, ha külső vagy belső ellenség által megtámadtatik a magyar koronának integritása: akkor az ausztriai birodalom nem maradhat neutralis. Ez áll a defensiv háborúra nézve, a neutralitás azonban egyáltalában lehetetlen.

Mi az offensiv háborút illeti: azt hiszem, nagyon csatlódik az, ki hiszi, hogy a sanctio practica ily értelmezéséből az következik, hogy Magyarország az ausztriai birodalom minden offensiv háborúiban részt venni tartozik. Ez nem áll. Igen ritkán fordulhat elő egyébiránt azon eset, hogy az ausztriai birodalom harczba keveredvén, Magyarország ne tartozzék ezen harczban részt venni. S természetesen. Miért? Mert a hadüzenés és békekötés joga a királyi jogokhoz tartozván, az ausztriai császár, ki egyszersmind Magyarország királya is, offensiv hadat bizonyosan nem fog ütni, ha nincs meggyőződve, hogy Magyarország által ezen offensiv had viselésében támogattatni fog. De ha oly eset támadna, miszerint az ausztriai császár oly offensiv hadat kezdene, melyet Magyarország törvényhozása helyben nem hagy, a

törvényhozás ugyan nem akadályozhatja a királyt, hogy mint Magyarország királya hadat üzenhessen, minthogy a had és béke joga a felségi jogok közé tartozik : de Magyarország törvényhozásának joga leend az azon harcz folytatására szükséges eszközöket tökéletesen megtagadni. E tekintetben offensiv hadviselésre nézve Magyarországnak egy cseppel sincs kevesebb joga, mint bármely más constitutio-nalis ország törvényhozásának. Ez tehát fogalmam a sanctio pragmaticáról.

S hogy a sanctio pragmaticát Magyarország s az ausztriai birodalom mindig így értelmezte, mutatja épen az 1741-diki eset, melyre hivatkozás történt, hol Magyarország nem azért, mert akart, hanem mert kötelességének érezte, fogott fegyvert az ausztriai birodalom védelmére. S hogy ez így értelmeztetett az ausztriai birodalom által is, mutatják azon esetek, hol az ausztriai birodalom neutralitásának elnyerése végett, az ausztriai császárnak, mint ilyennek, nem ; hanem csak mint Magyarország királyának üzen-tetett had ; s ezért senki sem hitte, hogy az ausztriai császár neutralításban maradhatna.

Hanem végre Magyarország törvényhozása is így vélekedett. Hivatkozom a mult országgyűlésre, hol Somogy megye akkori követének interpellatiójára a mostani minis-terelnök az összes ministerium nevében kinyilatkoztatta, hogy oly értelemben veszi a sanctio pragmaticát, miszerint azon esetben, ha az ausztriai birodalom külső ellenség által támadtatik meg, Magyarországot segedelemadásra kötelezett-nek hiszi. S az összes törvényhozásban senki sem volt, ki ezt helyben nem hagyta, — vagy legalább, ha bensőleg nem is hagyta helyben, ebbeli nézetét kinyilatkoztatta volna. — Ez tehát a sanctio pragmatica értelmezése.

De a kérdés most az, hogy ha a sanctio pragmaticának ezen értelmet adjuk, miként álljunk a jelen esetben az olasz kérdésre nézve ? — Hallottam nemes szavakat Olaszország szabadsága s függetlensége mellett emelni, s mindezek

viszhangot találnak nálam is; mert ha valaki, én megvagyok tisztán arról győződve, hogy a szabadságnak érdeke annyira közös minden nép közt, hogy az elnyomatást, ha valahol ez létezik, megszüntetni minden szabad nemzetnek nem csak kötelessége, hanem legfőbb érdeke is. — Én a szabadság kivívására irányzott törekvéseknek barátja vagyok a világ legtávolabb országában is, annál inkább Olaszországban, azon országban, mely iránt minden civilisált ember valóságos hódolattal tartozik; mert a civilizatio, sőt vallásunk is itt nyertek első gyökeret, s innen terjedtek szét az egész világban. Én tehát legnagyobb sympathiával viseltetem az olasz szabadság iránt. De ha ebből valaki azt következteti, hogy azért, mert az olasz szabadságnak nevét kitűzve címerül egy külső hatalom a birodalmat megtámadja, s azért, mert zászlóján a szabadság neve áll, benne a szabadság pártolóját látandom: az csalódik.

Soha, mióta a világ fennáll, a hódító nem lépett fel másként, mint állítólag a népek szabadságának érdekében. Azért, hogy magának trónt szerezzen, a szükséges lelkesedést sehol fel nem gerjeszthet; ki kellett tehát szegezni egy nagy nevet, azt mondván: „én a szabadságért, nemzetiségért küzdök, álljatok tehát hozzám, ti népek! — én e nemzetnek messiása vagyok!” — Így történt mindenhol. — Nem szükség máshová menni, csak tekintstünk Magyarországra déli határaitra. És itt fogjuk látni azokat, kik mint a szerb nemzet felszabadítói jönnek által a határokon, hogy raboljanak. Nem az, a mit Károly Albert mond, hanem az, a mit tesz, fogja meghatározni a pontot, melyet e kérdésre nézve elfoglalunk; s erre nézve én az olasz harcot azon stadiumban, melybe az most lépett, többé nem a szabadság harcának nézem, hanem nézem tisztán egy a szavóyi ház által az ausztriai birodalom ellen irányzott foglalási háborúnak; és azért, mert Károly Albert a szabadságot tűzte ki zászlóul, nem hiszem, hogy Magyarországnak feladata lenne megvárni, míg Károly Albert tulterjeszkedve tulajdon Olasz-

országán, azután Triestet foglalja le, annakutánna Fiumét és így tovább a birodalom többi részeit, a mint már kimondott, hogy az olasz háboru által nem csak Olaszországnak Ausztriától elszakadása czéloztatik, hanem Tyrolnak egyik olasz része is, miáltal a monarchia egyik erős bástyájától foszthatnék meg örök időkre. Én tehát nem szabadságérti küzdelmet látok itt, hanem látok valóságos külső megtámadást, és mivel külső megtámadást látok, azért látom igazolva azt, hogy a magyar seregnek egy része Olaszországban küzd. — Részemről megegyezésemet ahoz, hogy nem 10 vagy 15 ezer, hanem csak egy magyar katona is a szabadság elnyomására használtassék, soha adni nem fogom; és miután külső megtámadásról van szó, épen ezen meggyőződés az, mely az olasz seregeknek odakin hagyását igazolja; ezen tekintet az, melyet e pillanatban szemünk előtt kell tartani. De kérдем, tisztelt ház! vajjon abból, hogy e kérdésre nézve így vélekedünk, következtetheti-e azt valaki, hogy tehát Magyarország minden erővel és azon segítséggel, melyet a nemzet önhazájának fentartására ajánl, az olasz háboruban olaszok ellen küzdjön, mondta-e ezt a ministerium? nem; a ministerium világosan kinyilatkoztatta, hogy az olasz szabadság iránt sympathiával viseltetik, kinyilatkoztatta, hogy soha az olasz szabadság elnyomására Magyarország hadi erejét használtatni nem fogja; a ministerium csak azt jelenti ki, hogy azon esetre, ha mindamellett, ha az olasz nemzetnek szabadsága biztosittatik, külső ellenség tovább is meg akarná támadni a monarchiát, s a monarchiának integritása veszélyeztetik, — azon esetre Magyarország hatalmának súlyával interveniálni fog, nem az elnyomásra, hanem a béke megkötésére, azon békekötésre, mely Magyarországnak leginkább érdekében fekszik; mert teljes meggyőződésem szerint azon pillanatban, mihelyt Olaszország a békét megköti, Ausztriára nézve a legszorosabb köteleesség támad minden anyagi és morális erejével pártolni Magyarországot, a *sanctio pragmaticánál* fogva, hogy a ko-

ronának integritása fentartassék. (Helyes!) Így áll, tisztelt ház, felfogásom szerint e kérdés. — Hallottam említettetni a civilisatio érdekeit. Kétségen kívül nagyok a civilisatiónak érdekei; de felfogásom szerint a civilisatio érdekei nem kizárólag Franciaország által képviseltetnek, hanem képviseltetnek Europa minden civilisált nemzetei által. Ha e kérdésben Franciaország így vagy úgy nyilatkoznék, az semmi esetre eldöntő e kérdésben nem lehet; hanem tekintetünk kell más nemzetek állására is, melyeket az olasz kérdés hasonlóképen foglalkodtat. Mi világosan kinyilatkoztatjuk, hogy a szabadság elnyomását Olaszországban ugyan tűrni nem fogjuk, hanem azt, hogy a szabadság nevét a sardiniai király saját hatalmának kiterjesztésére használja, azt szinte nem fogjuk engedni. Nézetem tehát az, hogy Magyarország a sanctio pragmaticánál fogva a birodalom integritását tartozik védeni akkor, ha az külső ellenség által támadtatik meg. A sanctio pragmaticánál fogva abból, hogy az ausztriai császár offensiv háborút kezd, Magyarországra nézve nem következik, hogy Magyarország ezen háboruban részt vegyen, hanem a magyar törvényhozás külön rendelkezik az iránt, valjon akar-e az ily háboru folytatására szükséges segedelemmel járulni, vagy nem? Az olasz kérdésre nézve Magyarországnak érdekében fekszik, hogy a béke helyre álljon; a béke helyreállítására pedig nincs biztosabb eszköz, mint hogy Magyarország bizonyos feltételek alatt pártolását igéri az ausztriai kormánynak. Ha tehát a ház a ministeriumnak e kérdésbeni megállapodását elfogadja, oly valamit tesz, mi Magyarország állását a külügyekre nézve igen elősegíti, azért azt helyesnek találván, alá is irtam.

Kubinyi F. először az egész válaszfelíratra nyilatkozik. A válaszfelíratral nincs megelégedve, mert a benne letett szép eszmék és elvek csak általánosságban fordulnak elő. Most midőn a nemzetek sorába lépünk, nyílt szóval, erőlyesen kellene föllépni.

A horvát lázongás iránt követett politikával meg van

elégedve; pacificálni nem akar, de kiegyenlíteni igen. A horvát szabadság nem nyomtatott el, sőt inkább a magyar országgyűlés kiterjesztette a horvátokra is a kivítt szabadságot. A horvát úgy hát valóságos pártütés, s rabló csapatokkal békét kötni nem akar.

Az olasz ügyet illetőleg az emberi jog fentartása, a magyar szabadság öregbitése s biztosítása tekintetéből felszólította a múlt magyar országgyűlés ő felségét, hogy örökös tartományai számára alkotmányt adjon, s e felszólítás hatással volt Európa minden civilisált népe előtt. Ha akkor az alkotmány megadatott volna az olasz népnek, békés uton is ki lehetett volna egyenlítani a dolgot. De az akkori burokratia fukarsága és ferde politikája miatt megtagadtatott az olaszoktól a mit kértek. Arra hogy az olaszok fegyvert fogjanak, mi is nyújtottunk alkalmat, nem csak a párisi nagy események, mert felhíttuk Olaszországot, hogy víjjon szabadságáért; kijelentettük, hogy az ausztriai monarchia fenállása csak úgy lesz biztosítva, ha mindenik tartomány alkotmányt fog kapni. Igaz, hogy azóta Károly Albert is beavatkozott, és most külellenséggel is van dolga Ausztriának; de azért a főtenyező itt mindig az olasz nemzet függetlensége. — A *pragmatica sanctio*t jobb szerette volna ha fel nem hozatik, mert a kérdés veszélyes, és akárminth döntenek el, könnyen valami következése lehet. — Abban sem az oktatási, sem a pénzügyi miniszterrel nincs egy véleményben, hogy ha pártoljuk az olaszokat, pártolnunk kell a horvátokat is, mert a horvát nemzet kapott alkotmányt, mégis fellázadt, és kevesebbet akar mint a mennyit kapott; az olasz nemzet pedig függetlenségeért viv, különben nem lett volna kényszerülve fegyvert fogni. Ennélfogva nem csak a mostani Olaszország, de Európának jövőjét is tekintetbe kell venni. Magyarországnak tehát érdekében áll az olasz szabadság és függetlenség elnyomására katonai segítséget nem adni. — A trónbeszéd szavait illetőleg, azok szépek, de sok tekintetben aggodalomgerjesztők. Volt idő,

mikor a magyar a szép szavaknak, pusztá igéreteknek hódolt. Ezen idő a remények és csalatkozások korszaka volt; de most a cselekvés terére léptünk, és csak akkor leszünk megnyugtatta, ha a szép szavak tetté válnak. E szép szavakat azonban a történetekkel sehoggy sem lehet összhangzásba hozni. Ő Felsége felfüggesztette Jellasichot hivatalától, és mégis mi történik? Az uralkodó ház egyik tagja szívesen látja őt, a másik pedig kedves bűnnek cselekedni. Ha ezt összevetjük ezen eljárással, mely gyakran elfogadott volt, midőn a szerencsétlen ifjak befogattak, midőn Wesselényi pörbe levén fogva, meg nem jelenhetvén proscibáltatott, akkor bűn volt hazafinak lenni, s most nem bűn pártütőnek, rablónak lenni; elmondhatjuk, hogy a Ferdinandok bűneit csak most V. Ferdinand mosta le. Ha most hűséggel viseltettünk az uralkodó házhoz, a bizodalmat és hűséget viszont megvárjuk tőle. Kivánnunk kell, hogy az osztrák kormány más politikát kövessen, s a mi kormányunkkal kezét fogjon. Ha az uralkodó ház minden tagja erélyesen és elhatározottan lép föl, akkor elnémuland Jellasich minden büntársaival. — Léttünket s fenmaradásunkat annak köszönhetjük, hogy eddig nem offensiv, hanem defensiv rendszert követünk, és még annak, hogy azon nemzeteknek, melyekkel összeköttetésben voltunk, nyelvét, nemzetiségét soha sem akartuk bántani. Ezeket kívánja megemliteni, s azt hiszi, hogy bármit tegyenek is, hogy a veszély elháríttassék, míg az ausztriai kormány más politikát nem követ, míg velünk kezét nem fog, míg az uralkodó ház tagjai közt egyetértés nem lesz — addig célunkat el nem érjük.

H a l á s z B. A kérdés az, pártoljuk-e a ministerium politikáját? Mi a horvát ügyet illeti: az ellen semmi mondani valóm nincs; de mi illeti az olasz háborút, ez nagy kérdés, mert arról van szó, miért az ellenzék a multban küzdött t. i. Magyarország függetlenségéről. Az a kérdés, el akarják-e ismerni diplomatische, hogy Magyarország az ausztriai dynastiának kiegészítő része, vagy nem.

Miután e körül forog a kérdés, nem pártolhatom a ministerium politicáját; mert ha meggondoljuk a kérdést elvileg, hogy a *sanctio pragmatica* kötelez-e bennünket arra, hogy Ausztriát minden háboruiban segítsük-e, vagy ne? erre azt mondom: igaz, hogy az 1723. törvény praefatiójában ott van, miszerint ő Felsége igéri, hogy Magyarországot külháboruk ellen is védeni fogja, de ez igen természetes dolog, mert a maga birtokait védi ezáltal, és azért köszönetet is mondának neki a rendek. De más kérdés az, ha ő Felségének van valakivel háboruja, tartozunk-e őt védeni, miután ő is igéri, hogy minket védeni fog. Közoktatási minister ur azt mondotta, hogy 1741-ben megmutatták a magyarok, hogy ezzel kötelesek vagyunk. Midőn Mária Terézia sirva kis gyermekét kezein tartva, kérte a rendeket a segélyre, valjon parancsolt-e akkor, vagy könyörgött? Ugy látták a rendek, hogy nagy szüksége van a segélyre, és ezt nem kötelességből adták meg, hanem önkényt. — Már ha a ministerium azon térre vitte volna a dolgot, hogy Magyarországot másképen megvédeni nem lehet, csak az által, ha Ausztriát segítjük, akkor vitatkozhattunk volna a felett: tegyük-e ezt, vagy ne? de midőn azon téren van a dolog, hogy ezt tenni kötelesek vagyunk, én ezt elvileg tagadom. — Mi azt illeti, hogy hasznos-e Magyarországra nézve, vagy káros a beavatkozás? erre azt mondom, hogy igen káros lenne, mert megsértenénk a benemavatkozás elvét, elvesztenék egész Európa sympathiáját, és ha bennünket baj érne, el kellene ismerni a mea culpát, és jogot adnánk Európának arra, hogy bennünket sárral dobáljon. Mi azt illeti, hasznos-e a beavatkozás és mennyire bizhatunk az ausztriai kormányban? nem szükség egyebet mondani, csak fel kellene olvasnom a pénzügyministernek július 11-kén tartott beszédét. De csak némely pontjaira hivatkozom a mondott beszédnek, melyek által a pénzügyminister ur a hon védelmére szükséges 200 ezer katonát és 42 millió forintot megajánlatni kívánta. Ő a többi között megemlíti.

tette mily nagyon fáj Ausztriának, hogy velünk nem rendelkezhetik, mint szeretné a had- és pénzügyeket viasszaszerzeni magának, hogy a bécsi ministerium felmondotta a neutralitást, s azt mondotta, ne haragudjunk, mert azon ministeriumot elfujta az Aula, s biztosok lehetünk, hogy a másik ministerium nem úgy fog gondolkozni Magyarország irányában, pedig már azt is hallottuk messziről, hogy Jellasichot hadügyministernek tették. Azt mondják a csörgő kigyónak ígész szeme van, hogy midőn a kisebb állatokra néz és száját eltátja, ezek azt hiszik, hogy a védelem szájában van, és önkényt bele mennek. Ha Ausztriának segíty adunk az olaszok ellen, ha kikötjük is azt, hogy ne bántsák az olaszok szabadságát, kérdés, ha megtartja-e ezt Ausztria s nem fogja-e hatalmát arra használni, hogy az olaszokkal minél több status-adósságot fogadtasson el, s Olaszországban az absolutismust még inkább megerősítse. Uraim! ha mi az absolut monarchiának, ki az alkotmányosságot kerüli, segédkezet nyújtunk, ez által csak minden háboruit, melyeket absolutisticus irányban folytat, elősegítjük. Ki áll jót az ausztriai kormányról, midőn látjuk, hogy most is ellentünk bujtogat? Most is azt mondta a ministerium, hogy béke lesz, mihelyt akarják Bécsben. Uraim, mi bizony magunkra vagyunk szorulva, a kegyelem utját 300 éven át eleget próbáltuk, ismerjük Metternich politicáját és tudjuk annak folytatását is a pecsovicsook politikájában. Magyarországot butává, szegénynyé akarták tenni, hogy könnyebben lehessen rajta uralkodni. Uraim, ne ámitsuk magunkat, mi csak magunkban bizhatunk. Ezek után azt gondolom, hogy meg kell fordítani a politicát; mert némelyek azt mondják, hogy önfentartásunk végett kell nekünk Ausztriának segíty adni, én pedig azt mondom, hogy épen önfentartási kötelességünknel fogva nem szabad bele avatkoznunk az olasz ügyekbe, mert csak úgy állhatunk fel, ha bírjuk más alkotmányos nemzetek sympathiáját. Én tehát a ministerium politicáját nem pártolom. A válasz-felirat stylusára nézve

ugyanazon észrevételt teszem, a mit Kubinyi Ferencz tett, t. i. hogy nem vagyok vele megelégedve; benne vannak ugyan az eszmék, de másképen kívánnám a szerkesztést. Különösen az utolsó pontra nézve, mely az olasz viszonyokról szól, azon vélekedésben vagyok mint többen, hogy a trónbeszédben gyönyörűségesen el van mellőzve a hadi erőnek követelése és mi mégis a mint Ágoston követársunk mondotta, ajándékot akarunk adni. Én tehát ugy felelnék, a mint a trónbeszédre felelni kell: miszerint sajnáljuk, hogy Olaszországban háboru van s hogy az be nem végeztetett; szeretnénk ha nem volna az a háboru.

M o l n á r: A ministeri javaslatot pártolja.

K o s s u t h: Pestmegye egyik képviselője, Halász Boldizsár egy kérdést intézett hozzám, — arra felelnem kell. Mielőtt azonban azt tenném, megjegyzem, hogy Larochefoucault igen helyesen mondja, hogy a politicában nem az a legnagyobb hiba, ha az ember a czélra nem megy, hanem, ha a czélra túl megy. —

Taglalagatta az említett követ ur, hogy a pragmatica sanctio következtében micsoda kötelezettségek hármlhatnak Magyarországra Ausztria irányában. E tekintetben azt jegyzem meg, miként nincs szükség arra, hogy mi itt definiálgassuk azt, hogy a pragmatica sanctioból minő kötelezettségek hármlhatnak a magyar nemzetre; sőt kérem a házat, hogy ebbe ne bocsátkozzék, hanem maradjon egyenesen a jelen specialis kérdésnél, s csak ezen egy esetre nézve intézkedjék, a nélkül, hogy a pragmatica sanctionak abstract értelmezésébe bebocsátkozzék; mert ebből kétségkívül oly határozat következne, mit senki sem köszönné meg az országban. De kérdezte továbbá pestmegye képviselője; ki áll jót a ministeriumnak arról, hogy ha Ausztriát az olaszháboru bevégzésében segítjük, hogy mondom, Ausztria irányunkban teljesíteni fogja azon feltételeket, miket mi kikötöttünk. E részben mi önmagunk állunk magunknak jót, mert Magyarországot assecurizáltatni akarjuk minden beavatkozástól,

valamint a csendet, a békét az ország szent koronájának épségben maradását, a magyar nemzet önállóságát, jogait és szabadságát is, — s csak, ha ezek elérésére nekünk tiszta, őszinte barátsággal segédkezeket nyújtottak, ha mindezek teljesültek: csak akkor fordulhat elő azon kérdés, hogy mi segítsük őket az olasz háború becsületes bevégzésében. Tehát a *garantia* önmagunkban van.

Mondatott továbbá, mi lesz e politicából, ha segítséget nyújtunk Ausztriának az olaszok elleni háborúban? Az, hogy az absolutismus érdekében az olasz nemzet el fog nyomatni. Erre nézve figyelmeztetem a házat, hogy a ministerium protocollumának utolsó pontja e részben világosan kimondja, miként mi arra, hogy az olasz nemzet elnyomassék, segédkezet nyújtani nem akarunk, sőt egyenesen tiltakozunk el-lene. Kérem tehát a házat, ne hagyja pusztá szavakkal irányoztatni magát, hanem vegye tekintetbe a parlamentaris kormány természetét. S a parlamentaris kormány ezen természetét mit hoz magával? Azt, hogy ezen itt kijelentett nézetet a magyar kormány természetesen csak akkor fogja valósítani, ha mindazokat, miket ennek valóításához kötött, megnyerte. Nevezetesen, ha az országban rend, csend s béke lesz, nem fogjuk mi simpliciter azt mondani: tessék seregeinkkel disponálni; hanem megkérdjük az ausztriai ministeriumtól, mit adtok az olaszoknak? Itt mindenek előtt kikötjük azt, hogy az olasz nemzetnek a legszabadabb institutiók garantiroztassanak; legyenek bár azok még szabadabbak, több önállást, több jogokat nyújtók, mint mennyivel a magyar az ausztriai kormány irányában bir, szóval, legyenek azon institutiók a legszabadabbak, mik a monarchiai kormányzat alatt lehetségesek, — mi ezen alapon fogjuk a kibékeltetést megkísérteni. Azt nem akarjuk mondani, hogy az ausztriai kormány alatt az olasz tartományokból semmi se maradjon; hanem azt fogjuk mondani, hogy Ausztria *as-securáljon* magának egy oly *strategicus* vonalt, — legyen az *Etsch* folyó, vagy bármi egyéb határvonal, — mit a kö-

rülmények szerint kívánatosnak fog tartani. S az ezen vonalon kívül eső rész ne csak szabad alkotmányos institutiókkal láttassék el, hanem egyszersmind annak ausztriától elszakadásába is beleegyeztünk. Azon részre pedig, mely Ausztriánál maradna, mindenesetre a legszabadabb institutiók garantírozottassanak. Tehát mi az olaszoknak azt kívánjuk mondani : itt van független kormánytok ; függetlenségtek s alkotmánytok elismerésének ára az, hogy segítetek az ausztriai monarchiának terheit viselni, melyek minket is nyomnak ; mert banqueroutte fenyeget bennünket. Én banquerout-ot nem akarok. Ha isten békét ad, három év múlva Magyarországot paradicsommá lehetne változtatni ; semmi sem fáj annyira a becsületes ember szívének, mint az, hogy a drága idő elpazaroltatik a veszély elhárítására, melynek perczét arra kellene fordítanunk, hogy hazánkat paradicsommá tegyük. Mi a parlamentaris kormány terén vagyunk. Ezen szempontból véve fel a dolgot, a ministerium szavai alatt nekünk az értelmet kell nézni. Mit mond a ministerium ? Azt mondja : legyen béke, ha tetszik a béke ily és ily föltételek alatt a lombard-velencei népnek. Ha pedig el nem fogadják az olaszok a békét ezen föltételek alatt, akkor azt mondom : te haszontalan, te méltatlan ember vagy, te nem akarsz szabadságot, hanem egyebet ; azért én segitem az ausztriai császárt (helyes, hosszas taps). Ez az értelme annak mi a ministertanácsi jegyzőkönyvben foglaltatik. Én az olasz nemzet szabadságának elnyomására nem nyujtok segédkezet, de nyujtok arra, hogy a szabadság alapján úgy egyenlítették ki a kérdés, hogy ne mi magyarok igyuk meg a levét. Figyelmeztetem a házat, hogy most parlamentaris kormányunk van s méltóztassanak így vagy úgy tenni ; az mindegy, de ujlag emlékeztetem önöket fenebb idézett Larochefoucault szavaira, hogy ne löjünk a célon túl ; mert különben nem lesz semmi az egészből.

N y á r y P. Uraim ! Kérdésen kívül Magyarország jelen pillanata legfontosabb. Legfontosabb nemcsak azért, mert

most kell bemutatni magát az európai civilisációnak, hanem legfontosabb azért is, mert előre kell látni, hogy ezen tömördek bonyodalmak között hová akar érni. Én úgy látom, hogy a pénzügyminister ur által felolvasott ministeri tanácsi jegyzőkönyv nem volt eléggé világos; én megvallom, hogy a ministeriumot hivatalnak, s az országgyűlést municipalis közgyűlésnek nem tartom, melynek feladata lenne, hogy határozzon; a ministerium feladata pedig az, hogy ezen határozatot végrehajtsa. Én a ministeriumot kormánynak tartom, s miután a ministerium maga a kormány, azt akarom, hogy szabadon működjék. S ebből következik az, hogy ha a ministeriumnak egy házban többsége van, a ministeriumnak csak azon politikát kell előterjeszteni, melyet követett, de nem azt, melyet követni fog, s arra a ház megegyezését kérni ki: akkor megszünt felelőssége, akkor megszünt parlamentaris kormány lenni, akkor visszaestünk a municipalis rendszerbe, akkor egy nagy municipalis Magyarország lesz, melyben határoz a ház, s a ministerium mint hivatal egyedül úgy mint végrehajtója azon határozatnak lép fel. Nekem ilyen parlamentaris kormány nem kell. Miután e tárgyra nézve a ministerium előterjesztését mégis megtette, már azt elő nem terjesztettnék tenni többé nem lehet: kitárta előttünk politicáját. Először, midőn megpendíté azt, nem voltunk tisztában az iránt, valjon a ministerium politikája az-e, mi Kossuth Lajos uré? Ha az, akkor az én politicám is az — a jövőndőre. S én, ha úgy, mint Kossuth Lajos ur mondotta, ez be fog tételni a válaszfeliratba, tökéletesen megelégszem. A kérdés csak az, hogy ez mikép formuláztassék. Én azt javaslanám a háznak, hogy a ki a magyarázatot felvilágosította, bizzuk meg azt a formulázás elkészítésével. (Jól van.)

Kossuth L. Én azokkal, miket az előttem szóló követ barátom Nyáry Pál mondott, nagy részben egyetérték. — Igenis uraim úgy van, úgy kell lenni; a ministerek kormányoznak, és kormányozni s kormányzatukban ügyelni tartoznak a törvényre és a háznak előttök ismeretes akaratára,

— mert ha nem értenek ezzel egyet, lelépnek s mások jönnek helyökbe. Én sem vagyok azon vélekedésben, hogy a ház minden speciálításokat meghatározzon. Ha minden speciálításokat a ház határozná meg, szép kamarapraeses lenne a pénzügyministerből, jó formán a pénzügyminister lábát lógázhathatná, s könnyen rendelkezhetnék, mert nem volna mit tennie, csak meg kellene hagyni titoknokának, hogy a ház határozatait írja le, és effectuálja; de ez nem ministeriális kormányzás. Ezen szempontból indultam ki, midőn azt gondoltam, hogy köteleaségem e ház irányában számolni, s a horvát kérdések iránt én a multa nézve számoltam. Ha azon magyarázat, a melyet Halász Boldizsár követtársam felszólítása következtében adtam, ha nem fog-e minket ez által az ausztriai ministerium megcsalni — nem, mert magunkban keresem az erőt — ha ezen magyarázat, azon szerencsés sikert eszközölhetné, hogy a ház közegyetértéssel, vagy többséggel döntené el a kérdést, ez oly siker lenne, melyet nem reméltem, s mely a hazától sok veszélyt háritana el, mert e honnak jobbra is balra is fektűsznek ellenei. Igen szerencsésnek fogom magamat érezni, ha ezen sikert eszközölhettem, most egy csepp sokat tehet, s meglehet, talán épen ezen csepp fogja honunk sorsát elhatározni. Reménylem, ha a ház, a mit Nyáry Pál indítvánzozott, elfogadná; talán nem fogja kívánni, hogy e perczben tegyem meg a formulázást, hanem ha méltóztatnak megengedni, talán holnap lennék azt bátor a háznak előterjeszteni. (Helyes.)

Elnök. Azt gondolom, hogy a ház megnyugszik abban, mit előbb pénzügyminister ur, s később Nyáry Pál ur mondott. Ekkor az általános vitatkozásokat ezen tárgyra nézve bezárom, s a szakaszonkénti tárgyalást lehetne elkezdeni.

Gróf Batthyány Lajos: Tisztelt képviselők! fel volt szólítva pénzügyminister ur, hogy formulázza azt, mit elmondani szives volt, ezt meg is ígérte. Azonban én azon kérdést merem tenni, valjon azt kívánja-e e ház,

hogyan azon kitételek mind az adresebe menjenek be? Ez ellen tiltakoznom kellene, mert czélszerűnek nem találom, hogy az adresebe menjen; miután így a világ hallomására jőne azon ultimatum, mire egyezkedés útján recidálna a dolog. Politicánknek ez basisa, s felvilágosításul csak a tisztelt képviselőknak mondatott; ugyanazért az adresebe nem, hanem csak határozatba akarom tétetni. Az adresebe csak azt lehet betenni, mit ő felségének akarunk mondani.

De á k F. Én a háznak tanácskozási modorára nézve akkor, midőn a tárgyalást megkezdette, nem akartam észrevételt tenni, mert azt hiszem, hogy a háznak tökéletes szabadságában állott — ámbár megállapítatott az, hogy a válaszfelirat, melynek több fontos része van, először általánosságban tárgyalassék, — annak egyik pontját, mely a ház és ministerium politikáját tárgyalja, — a nélkül, hogy a válaszfeliratnak egyéb pontjait, általában s szellemére nézve is tárgyalta volna — kikapni s a felett tanácskozni. Ez a háznak szabadságában állván, csak azt óhajtanám, miszerint, ha már arra hajlik a háznak nem csekély része, hogy formuláztassék az, mit Kossuth Lajos pénzügyminister ur előadott s elhatároztatni kívánt, úgy az is, mit a miniszerelnök ur feleletül előadott, mondom, ha már erre hajlik a ház, czélszerűbbnek tartanám elővenni a válaszfeliratot pontonként, s előbb elővenni azon pontokat, melyek előbb következnek, s midőn azon kérdéses pont jött elő, lehetne tanácskozás alá venni azon két formulázott határozatot, és a felett végezni. Ezt kívánná a dolog szoros logikai rendje. Igaz ugyan, hogy ezen válaszfeliratban nincsen egy pont is, melyre nézve a vélemények annyira eltérők volnának, mint éppen azon pontra nézve, — igaz az is, hogy azon pont nagy befolyással van a háznak és az országnak politikájára, de mégis nem teszi főtárgyát a válaszfeliratnak, és nem első pontja annak.

Azt hiszem tehát, hogy nem igen van során, a válaszfelirat végéből egy pontot, mely érdekesebb, kikapni, át-

ugorva a többit, s azokat kevesebb figyelemmel tárgyalni. Ez nekem olyannak tetszik, — hogy a magam szakáról hozzak fel példát — mintha egy codexet terjesztenék a ház elébe, és a ház annak egyes pontjait, melyek érdekesebbek, kiválogatná s előre tárgyalná. Azért bátor vagyok indítványozni: hogy mivel az általános tárgyalással — mely most történt — meglehetősen ott állunk, hogy sok embernek van már határozott nézete a dologban, hanem abban akadunk meg, hogy a mindenfelé ágazó vélemények nem pozitívumot támadnak meg, hanem hypothesisekre mennek át, várjuk be azon határozatot, melyet Kossuth Lajos pénzügyminister ur formulázva, valamint azt is, mit a miniszterelnök ur mondott, — fog előterjeszteni, s ekkor minden szakaszcól külön lehet tanácskozni (Holnap!) Ha ma nem lehet, holnap. Nekem azon gyengeségem van, hogy szeretek ragaszkodni a logikai rendhez, s pedig nem pedantságból, hanem azért, mert tapasztaltam, hogy semmi sem segíti elő annyira a tanácskozásnak vitelét, s annak hamarítását, mint a logikai rendnek követése. Ha azt ezuttal is követtük volna, nagy részt keresztül estünk volna már a válaszfelíraton, most pedig el van vesztve az idő. (Nincsen!) Nincsen annyiban, ha ezen tárgyalásnak azon szerencsés eredménye lett, miszerint az egyik rész a másikat némileg capacitálta; de lehet azon haszna is, hogy meglehetősen meguntuk a tárgyalást, s az ismétlésektől megkiméltettünk. Ezen haszna lehet a tárgyalásnak, azontul nincsen semmi. Várjuk be tehát a formulázást holnapra, és menjünk azután a válaszfelíratnak pontonkénti tárgyalásába.

Kossuth L. A kérdés tisztán így áll. Ma a felolvasott trónbeszédei válasz iránt az általános tanácskozás megkezdődvén, a ministerium két tárgyra nézve köteletségének tartotta eddig követett politikáját a ház előtt felfedezni. Ezen politikáját felfedezte a ministerium két határozatának felolvasásával. Erre megeredvén a tárgyalás, egy érdemes követ ur oly magyarázatot tulajdonított a ministerium poli-

tudjában, melyet részemről el nem fogadhatok, s annak következtében ki kellett mondanom, hogy miként értem én a ministeriumnak a felolvasott jegyzőkönyvben levő politikáját, mire a ház azt mondá: hogy ezen értelmezést formulázom, s azt formulázni is fogom. Eddig vagyunk, tovább nem, — hogy valamikép félreértés ne támadjon, — s ezzel megfér az, hogy most, ha tetszik akár még az általános tárgyalást folytatni, akár azt befejezettnek tekinteni, és ha a többség akarja, a feliratnak pontonkénti stylaris tárgyalására lehet átmenni. Egyébiránt ezen kérdésre nézve én — mit jól megjegyeztetni kérek — nem indítványoztam semmit sem; én politikát fedeztem fel, s csak magyaráztam azt, mit a ház kívánata szerint holnap formulázva előterjeszteni szerencsém lesz. (Helyes.)

Ezzel az ülés eloszlott.

XV. ülés az alsóházban,

jul. 21-én.

Pázmándy D. elnök az ülést megnyitván a jegyzőkönyv hitelesítettét. Ezután Dániel kérdést intézett a hadügyi minsterhez, valjon igaz-e, hogy Torontál megmentésére elegendő intézkedések nem tétettek, s az aradi nemzetőrök is, kik oda indultak, visszaparancsoltattak? — A hadügyi minster kijelenté, hogy a kérdezett tárgyban hivatalos értesítése nem lévén, kimerítőleg nem felelhet, — egyébiránt pedig, sokszor katonai czélok teszik szükségessé, hogy a seregek mozgásai így vagy amúgy intéztessenek, melyekről a ház előtt számolni bajos.

Kossuth L. Az előbbi interpellatióra nézve észrevételem van. Azt gondolom gyakran jelét adtam annak, hogy minden interpellatióra, a mi a személyes felelőséget illeti, igen kész vagyok felelni. Hanem bátor vagyok kérni a házat, méltóztassék azon discretioval lenni, nem kívánni, hogy még a strategicus mozgásokat is kijelentsük, mert ha

azt tesszük, akkor nem lehet háborút viselni. Arról tessék kérdezni: miért veszett el a csata, vagy miért nyertük meg a csatát; hanem, ha azt kérdezik önök, miért vitték el Aradról a katonákat, úgy nem lehet háborút viselni. És épen Torontálból, a hol még eddig minden megülködés diosősegesen végződött, legkevésbé volt ok ilyen interpellációra. — Parancsolt a ház velem, hogy a mit tegnap mondtam, azt formulázva adjam elő ma. Van szerencsém jelenteni, hogy a mit tegnap mondtam, azt magam mondtam, a mit pedig ma annak következtében felolvasok, az, az összes minis-terium megegyezésével történt. (Olvassa a formulázatot.)

„A pénzügyminister meg akarván a házzal ismertetni azon politicát, melyet a ministerium az olasz kérdésben követni jónak vélt, felolvassa a mi-nisteri tanács f. é. július 5-ki tanácskozmányának e tárgyra vonatkozó jegyzőkönyvét, melynek tartalma itt következik sat.

Az ennek következtében folytatott tanácskozmány közben kérdés tá-masztatván az iránt, mikép gondolja a ministerium magát biztosítani az iránt, hogy a magyar szent korona tartományainak tökéletes pacificatioja, a törvé-nyeink iránti engedelmesség, rend és béke biztos helyreállítása, s hazánk ön-álló materialis és moralis épségének teljes biztosítása esetére, a magyar nem-zet által Ausztriának az olasz háboru bevégzésére netalán az eddiginél bőve-ben nyújtandó segély nem fog az olasz nemzet elnyomására az absolutismus érdekében fordíttatni. — Erre a pénzügyminister, a felolvasott jegyzőkönyv utolsó §-ára hivatkozva, maga részéről bővebb szóbeli utasítást adott, — a háznak pedig azon kívánata nyilvánult, hogy ezen értelmezés a ház jegyző-könyvébe iktatás végett az előterjesztő minister által írásba formuláztassék. Míru a pénzügyminister teljes készséggel ajánlkozott, épségben maradván an-nak helyesléso vagy nem helyesléso iránt a ház további határozatának sza-badsága.

Ennek következtében július 21-kén a ministerium részéről következő-leg formulált világosítás adatott be:

A minis-terium július 5-kén jegyzőkönyvében nyíltan kijelentvén: hogy midőn az országban rend és béke biztos helyreállításának és az ország önálló materialis és moralis épségének biztosítása esetére ő felségének kül-megtá-madás elleni ótalmazására ígérkezik, világosan megjegyezni kívánja, miként az ellen, hogy ezen ígélet a lombard-velencei olasz nemzet elnyomásábani részvét szándékára magyaráztassék, nyíltan tiltakozik, s ez ügyben csak arra lehet a fentebbi esetben segédkezeket nyújtani hajlandó, hogy a lombard-velencei nemzettől oly béke s egyesség megkötése eszközöltessék, mely egy-részt ő felsége méltóságának, másrészt az olasz nemzet jogainak, szabadságának, s méltányos kívánatainak egyiránt megfelelj,

Ezen nyilatkozat által a ministerium határozottan biztosította a nemzetet arról, hogy a segítségszolgáltatás beállhatásának esetére, a magyar segéderő

az olasz nemzet szabadságának elnyomására nem fordíthatk; mert esen kiindulási pontnál fogva, a ministerium természetesen mindenekelőtt megkívánandja hogy a lombard-velencei olasz nemzet pacificatiójára, Ausztria részéről, önálló kormányzat mellett, oly szabad alkotmányos institutiók ajánltassanak meg, s biztosíttassanak, minők csak a monarchiai országlással összeférnek. És ha a béke ezen alapon sem volna eszközölhető, a ministerium a segédérő nyújtás kívánata esetében, azt is kívánandja megkísértetni, hogy egy oly strategicus vonalnak megalapítása mellett, mielőtt az ausztriai birodalom biztossága minden esetre megkíván, az ezen vonalhoz tartozó terület az ausztriai birodalomtól egészen is elválasztassék, a vonalon innen pedig minden esetre teljesen szabad s liberális alkotmányos institutiók önálló nemzeti kormányzattal biztosíttassanak, — a ministerium jegyzőkönyvében előrebocsátott feltételek esetében nyújtandó segédérő csak az ily szabadságot biztosító egyességek az olaszok általi el nem fogadása esetében alkalmasassék.”

Lényegesen abban tér el a tegnapi előterjesztés a mostanitól, hogy a strategicus vonalnak specialis determinatiója ebben nem foglaltatik. Tegnap is példa gyanánt említettem csak, és kijelentetem, hogy diplomaticus okiratok nélkül azon vonalt nem is lehet designálni. Történetesen hibát is követtem el, t. i. hogy a Rajnát is említettem, mi nincs is Olaszországban. És másodszor, hogy itt formuláztatván a dolog, azon elvből indul ki a ministerium, hogy megajánltassék az összes lombard-velencei népségnek a legszabadabb alkotmányos institutio, az ausztriánál maradás alapján. Ha erre az olasz nemzet azt mondja, hogy: el nem fogadom, akkor egy strategicus vonal megállapítatván, a mely rész Ausztriánál marad, annak a legszabadabb institutiók biztosításának. A másik rész pedig, nem mondom, függetleníttessék, hanem majd ehhez önök szólnak. (Jól van, elfogadjuk.)

Nyáry P. Tegnap csak a formulatio előterjesztésével bízott meg pénzügyminister ur, ehhez mindenesetre hozzá szólani kell, azért a tegnapi felírás szerint fogunk-e hozzá szólani, vagy pedig most újra irassuk fel magunkat?

Elnök. Azt gondolom, az adresse-vitákat megkaszthatjuk, de semmi esetre el nem halaszthatjuk, következve, kik magukat feliratták, maradjanak felírva, hanem ezen tárgyat előbb végezzük be.

Kossuth. Kérem a házat, méltóztassanak a dolgot

ugy venni fel: a ministerium által az olasz ügyben eddig elhatározott politicát kötelességem szerint felfedeztem, ezen politicának fölfedezését a jegyzőkönyv felolvasásával kísérvén, a jegyzőkönyv egyik pontjának értelme iránt kérdés támadott, azon kérdésre én szóbeli felvilágosítást tettem, a ház azt írásban kívánta, s ezen felvilágosítás adatik itt a ministerium nevében. Ez tehát semmi egyéb, mint előterjesztése a ministerium politicájának az olasz ügyben, mit helyeselni vagy nem helyeselni a háztól függ; ez tehát az adresse tárgyalásának általános részéhez tartozik, mert ha valamely politicát általánosan nem helyesel a ház, ahhoz fognak méretni a specialitások; azért ez nemcsak meg nem szakaszthatja az adresse-tárgyalást, hanem egyenesen az adressenek tárgyát képezi.

Madarász L. A pénzügyminister által felolvasott értelmezés, lényegesen változtatván a dolgon, kívánja, hogy az kinyomassék s a tárgyalás azután folytattassék; és az alapszabályok értelmében ki is kell nyomatni. Vannak, kik egyszeri hallásra is felbirják fogni; de ő nem dicsekedhetik oly felfogási és emlékező tehetséggel, hogysem ily nagy dologban, melyben egy politica felett roszalást vagy helyeslést kell kijelenteni, egyszeri hallásra ítélhessen. Azért újra kinyomatását kéri.

Zákó I. Ha ez a válaszfelirati tárgy volna, azt mondaná: ki kell nyomatni; de ebben a háznak változtatni nincs joga, mert ez a ministerium határozata. A ház helyeselheti, vagy nem helyeselheti, a mint jónak látja, de nem változtathatja. Legjobb volna, ha a ház a válaszfelirati tárgyaláshoz fogna.

Nyáry a ministerium Olaszország iránti politicáját illetőleg kijelenti, hogy az iránt nem volt tisztában, s hogy egy felolvasásra ilyen, Magyarországnak nem csak belviszonyait, nem csak alkotmányos állását, hanem Europa többi népeihez állását is biztosító s kimutató politica iránt oly könnyen nem határozhatni. Tegnap nem a kormány által

nos politicájára, hanem a pénzügyi minister előadására nézve mondatott ki az elfogadás; először tehát tudni kell, mi volt az, mit tegnap a pénzügyiminister mondott, és mi különbség van a között s a ministeritanács felvilágosítása között. E végett ki kell nyomatni.

De ák F. Megbocsát nekem a ház, ha nyiltszívtlen kimondom, miszerint törekvésem: mind magamat, mind a házat a lehetőségig megmenteni attól, mit én inconsequentának tartok, vagy pedig kérek felvilágosítást, ha azon nézetem, melynél fogva következetlenséggel vádolok valakit, vagy valamit annak tartok, helyes-e vagy sem. Ha azon urak, kik a nyomtatást sürgetik, felvilágosítanak arról, mi csoda consequentiában van ezen sürgetésük tegnapi eljárásukkal, tüstént fejet hajtok. Tegnap pénzügyiminister ur a ministerium nevében, előadta a horvátországi politicára nézve a ministerium eljárását. Ez igen nagy fontosságu dolog, még talán nagyobb, mint az olasz kérdés s eszközben sem volt azon uraknak, ezen politica iránt előadott felvilágosításnak kinyomását sürgetni, hanem azt mondták, helyes. Pénzügyiminister ur előadta a ministerium politicáját az olasz kérdésre (nem úgy van); de igenis úgy van, felolvasta azon jegyzőkönyvet, melyben az egész politica okadatolva, körülményekkel és részletekkel együtt kifejtve van, s erre Nyáry követtársunk azt mondja: ő nem volt tisztában tegnap a ministerium politicája iránt. Némelyek felvilágosítást kértek egy pontra nézve. Kossuth minister ur a felvilágosítást előadta. Azt mondták, ezt is formulázza, mert hiszen a többi is formulázva volt. Azt ő formulázta, s most mit kívánnak ezen urak? Azt, hogy ezen felvilágosítást nyomassuk ki, mert máskép nem tudnak arról tanácskozni, de tegnap az egészet, melyen a politica alapult, a melynek ez a pont csak részlete, nem kérték kinyomatni, nem kérték újabb, bővebb megfontolásra, hanem egyenesen beleeszkedtek. Mihelyt ebben a consequentiát kimutatják, tüstént ráállok a kinyomtatásra, hanem hogy egyik pontot kiemel-

jük, vagy is inkább: az egészet nem nyomatjuk ki, hanem egyik részét, azt inconsequentíának tartom. Méltóztassanak felvilágosítani, hogyan áll ez össze; miért lehetett tegnap magának a politicának vizsgálatába beleereszkedni, most pedig miért kell a részletes felvilágosítást halasztani, által nem látom. Többire kijelentem, ezt csak azért nem óhajtom, mert inconsequentíát látok benne; hanem attól legkevesebbet sem tartok, hogy ez száz, ezer vagy akárhány példányban is circuláljon, mert legkissebb titok sincs benne; de kívánom, kerülje el a ház, mit inconsequentíának hiszek. (Helyes.)

Madarász József. A kormány politikája az olaszokra nézve két részre oszlik; egyik azt mondja: egyezkedjetek Ausztriával, minél szabadabb institutiók mellett; ha ez nem sikerül, egy bizonyos territorialis rész odaengedése mellett egyezkedhettek. A dolog nagy fontosságu, azért, hogy bővebben lehessen gondolkodni, a formulázat kinyomatását kívánja. — Teleki D. megnyugszik Deák mondatában; tegnap óta a körülmények nem változtak; itt nem a ministerium politikájáról, hanem a ház véleményéről van szó; ki kell tehát mondani a helyeslést vagy nem helyeslést. Ha a haza védelme nem forogna fen, ráállna a halasztásra, de most a válaszfeliratot kívánja tárgyaltatni. Barthoss E. az elhalasztás, Bogdanovics a válaszfelirattárgyalása mellett nyilatkoznak.

Perczel M. Azoknak, kik Magyarország mozgalmait az azt környező viharok és szirtek között egy csendes kikötőbe akarják vezérelni, kimondhatatlan erős hittel kell birkóznok az iránt, hogy Magyarországot meg lehet menteni. Nekik kötelességükben áll egy ily erős hitet csepegtetni azok kebelébe, kiknek vezérlésére hivatva vannak. Azonban ily erős hitet gerjeszteni egyedül csak nyílt, egyenes és igazságos politikával lehet. Én a ministerium ellen nyilatkozom, a ministerium politikájának ellenében, melyet a tárgyalás alatt levő adresseben nem találok fel, de különösen

nem talállok fel a tanácskozás módorára irányzott nyilatkozatban sem. A mi a tanácskozás vezetését illeti, arra nézve azt mondom: hogy nincs egyenesség igazságügyminiszter urnak kijelentett kívánatában (zaj.) A tegnapi tanácskozás alkalmával nem volt ezen háznak valami bizonyos határozata a tárgy érdemére nézve; de nem csak az összes háznak nem volt határozata, hanem még azon töredéknek sem, melyre hivatkozás történt. Azon nyilatkozat nem pontosul egyébben, mint abban, hogy pénzügyminister ur az adresse vitákban felvilágosításul véleményét előterjesztette. Erre nézve azon bizonyos oldalon kijelentetett, ha csakugyan így vannak a dolgok, többen közölők beleegyeznek ezen felvilágosításba, de mielőtt határozott végzést mondanának, kívánják, hogy ezen végzés formuláztassék; és mikor valaki azt mondja, hogy a nyilatkozat fozmuláztassék, az által még nem vágta el azt, hogy a felett még szólni és itélni lehessen. A mai napon nem a pénzügyminister ur felvilágosítása adatik elő írásban, hanem az összes ministeriumnak határozata; ezen határozat egészen új, és nagy részben eltérő attól, mit pénzügyminister ur előterjesztett; ő tisztán kimondotta tegnap, hogy ő a beavatkozást nem kívánja Olaszország territorialis igényeinek visszafoglalására érteni; ő kimondta, hogy Olaszországot függetlennek kívánja, és nem kívánja azt, mit a sanctio pragmatica értelmezésénél fogva visszahódítás tekintetében kíván. A mai ministeriális nyilatkozatban egészen más van. A ministerium abban két részre osztja véleményét. Az első az: hogy a magyar sereg egy oly békekötés kieszközlésére fordíttassék, mely által a monarchia egységének fentartása mellett, az olasz népek a legszabadabb institutiókkal láttassanak el. A másik része azt mondja: ha ez nem sikerülne, akkor ezen hadi erő oda is fordíttassék, miszerint oly békekötés legyen kieszközölve, melynélfogva a lombard-velencei tartományok bizonyos része függetleníttessék, a másik része pedig, a menyynyire status-szemponatok engedik, az ausztriai birodalomhoz vissz-

szacsatoltassék. És ezen két osztályba soroztatnék a beavatkozás következménye; de ennek alkalmazása következőleg a formulázás egészen új, a mi előttünk áll. Én bizonyosan lényegesnek tartom a kormánynak ezen nyilatkozatát, mely világosságra hozta a ministeriumnak az olasz beavatkozási kérdésben követett politicáját, melyhez állását is kötötte. Én igen tudom méltányolni azoknak előterjesztését, kik e kérdésben nem kívántak rögtönözni, hanem kívánták azt mindenekelőtt teljesen megismerni, úgy a mint minden parlamentaritis vitatkozás azt nem csak követeli, sőt parancsolja. Egyébiránt kötelességemnek tartom, magára az olasz tigre nézve csak egy elvet kimondani. Én részemről, ki a ministerium politicáját az országgyűlés megkezdése óta nem tudtam tovább osztani, nem akartam nehézséget gördíteni, hogy azon segedelem, melyet mi némileg, habár csak szóval is kimondunk Ausztria részére, az miképen fog alkalmaztatni. — Hanem az eltérő pont a két vélemény közt ott van, valjon szabad-e Magyarországnak kimondani, hogy segélyt ad? s épen azért, miután itt oly nyilatkozatot hallottam, hogy ezen kérdés már el lenne döntve a ház többsége által, a nélkül, hogy azon töredék, melynek e tekintetben én is részese vagyok, határozott véleményben nyilatkozott volna, miután ez praecupálja véleményünket, kötelességemnek tartom ezen eljárás ellen tiltakozni. (Zaj.) Ne higyjék önök ezen közbeszólásukkal, hogy tiltakozásommal valami jegyzőkönyvi óvást akarnék részemre követelni, hanem tiltakozom csak véleménynyel az iránt, miszerint nem engedem (zajongás), hogy azon pontra nézve legyen megtagadva a szabad tanácskozás, melyre nézve eltérő nézetben vagyok a kormánytól. — Én tehát illőnek, méltányosnak, és azoknak érdekében, kik a tárgynak fontosságát ismerik, czélszerűnek tartom, sőt az egész ország érdekében szükségesnek látom, hogy ezen tárgy a legegyszerűsebb térre vezettessék, s a tanácskozási modor olyan legyen, mely ellen kifogást tenni ne lehessen. — Azért tehát kívánom, hogy

ezen magyarázat, mely a ministerium részéről előadatik, és mely mint jövőendő vitáinknak alapja, a kormány politikájának iránytszaband, kinyomassék, és a ház elébe terjesztessék.

De á k. F. Felvilágosításul azon vádra, hogy a ministerium eljárása nem egyenes, és azon vádra, mintha a ministerium a pénzügyminister által formulázott felvilágosításnak tárgyalás alá vételénél fogva azon kérdést át akarná ugratni, hogy kell-e általában segélyt adni, és miképen kell az olaszok ellen, kijelentem, hogy az senkinek sincs szándékában, s meg lehet nyugodva tökéletesen a képviselő ur, hogy őt a szólásban senki nem akadályozza. A ministerium fel szólítottatott az olasz ügyben, kitárta politicáját, és azt mondotta, hogy a monarchiának megtámadása ellen akar segélyt adni, bizonyos feltételek alatt. Itt tehát kettő volt a kérdés: először, hogy a ministerium akar-e segélyt adni, és másodszor, hogy miképen akar segélyt adni. S midőn ez tegnap kijelentetett, sem Perczel urnak, sem másnak nem jutott eszébe a ministerium ebbeli nyilatkozatát kinyomatni. Némelyek nehézséget tettek a miképre nézve; s e tekintetben pénzügyminister ur felvilágosítást adott, s azt most formulázta; Perczel ur pedig, ki nem is azon akadt fen, miképen adassék a segély, hanem azon, hogy adassék-e segély, most a kinyomataást kívánja, hogy a miképhez szólhasson. A kérdés tegnap épen úgy állott mint ma, s e kérdést senki sem akarja átugrani. A dolog ott fekszik, miszerint a ministerium előadta politicáját, hogy bizonyos feltételek alatt segélyt akar adni az olaszok ellen. E tárgyban senki sem s vavazhat könnyebben, mint éppen Perczel ur, ki azon kérdésre, hogy adjunk-e segélyt nem-mel felel, neki tehát semmi feltétel nem kell. (Helyes.) Minden embernek meg van saját logicája, és mindenki a magáét tartja legjobbnak. Engedjék meg tehát nekem is azon gyöngeséget, hogy a magam logicáját tartsam legjobbnak. A legelső kérdés az, megtörténjék-e vagy ne; a második kérdés pedig az, miképen történjék meg? midőn így áll a kérdés, azon embernek, ki azt mondja, hogy sem-

mikép se történjék meg, igen könnyű hozzászólni a dologhoz. Kik azt mondják, hogy absolute ugyan nem, de kedvező körülmények és jó feltételek mellett hajlandók talán a dologhoz járulni, de ha a modor nem megnyugtató, nem-mel kívánnak szavazni, azoknak logicáját belátom; de azokét nem értem, a kik első kérdésnek tartják, hogy adjunk-e — és azon véleményben vannak, hogy ne adjunk — mert tegnap a ház bele ment és szólott a miképen felettis. Meny nyire egyez a ministerium kívánata a political egyenességgel, azt a ház ítélje el. Mi titokban nem tartunk semmit, a mit 450 ember és más hallgatóság előtt itt előterjesztünk, az nem lehet titok. Csak egyre vagyok bátor a házat figyelmeztetni. Ha a háznak valamely tagja a ministeriumtól nagy fontosságu kérdésben felvilágosítást kér, és ez megadja a felvilágosítást, hol és melyik parlamentnél van szokásban, hogy az mindjárt kinyomassék, és azután mondja meg a ház, meglegszik-e azzal, vagy nem. Pedig a dolog nem egyéb mint a tegnap érdemleges tárgyalás alá vett dolog egyik pontjának újabb felvilágosítása. Magát a dolgot érdemlegesen elkezdették tegnap tárgyalni, s midőn felvilágosítást kérnek s ez megadatik, pedig olyan felvilágosítás mely az egésznek csak egy részletére vonatkozik, akkor épen azok, kik az egészet ugyis érdemlegesen el akarják vetni, kívánják a dolgot továbbra halasztani. Én ezt nem értem, lehet, hogy fontos alapja van, a melyet be nem látok. Az eljárásnak ezen modora ellenkezik a political egyenességgel. Engem ~~é~~társaimat görbe és szövevényes politicával senki sem vádolhat. Még a magyar status-férfiaknak bele kell abba szokni, miszerint ugy jár hassanak el, hogy többet elhallgassanak, mint kimondanak, s a ház egyes tagjainak minden kérdésére ne mindig feleljenek. Így van ez az egész világ civilisált népeinek parlamentjeinél szokásban. Mert sok dolog van, a mi még nincsen bevégezve, s a nélkül, hogy sérteni akarnék, kimondom, hogy egy indiscret kérdésre adott felelet által koczkaztattatik a dolognak kimene-

tele. A ministeriumot nem lehet azzal vádolni, hogy bármilyen pártnak titkos töredéke által be volna hálózva. Egyébiránt minden ember elmondhatja itt gondolatját s szándékát, a többség pedig határozni fog. (Helyes.)

K o s s u t h. Én is hivatva érzem magamat Perczel urnak egy pár szót felelni. A loyalis tért szeretem; de az nem loyalis tér, ráfogni a ministeriumra, hogy valamely kérdésnek eldöntését praeoccupálni, vagy hátráltatni akarja. Mert nem úgy áll a dolog. Ha praesupponál az ember egy loyalis tért, lehet mennydörögni protestatiókkal. — Tegnap utolsó szavam után ennyi és nem több a ház határozata: egy követ ur kérdést támaszt, miképen fogja magát a ministerium az iránt biztosítani, hogy az adandó segély nem fog az absolutismus érdekében használtatni az olasz nemzet szabadsága ellen. Erre én feleltem, s a ház feleletemnek formuláztatását kívánta, mire én azt válaszoltam, hogy formulázni fogom. Ennyi történt ma és nem több. Ezen formulatióban világosan benne van: hogy a pénzügyminister annak teljesítésére egész készséggel ajánlkozott, magában értetvén, hogy a háznak a helyeslés, vagy nem helyeslés iránt határozni tökéletes szabadsága fenmarad. S most midőn írásban van az, a miről tegnap szó volt, akkor azt mondani: tiltakozom az ellen, hogy praeoccupálni akarják a dolgot; ez nem loyalis tér, ez szándékos ignorálása a mondottaknak és a felolvasottaknak; ezzel tért nem nyertünk a magyar parlamentben.

Mi a tárgyat illeti, uraim őszintén megvallom, úgy látszik én sem diplomatának, sem miniszternek való nem vagyok; mert nem követem azon szabályt, mit a világnak minden minisztere követ; s e tekintetben alkalmasint még tanulnom kell. Vegyük fel az egész világnak parlamentaris életét, mi történt volna tegnap? A ministerium politicáját nyíltan kitárva, miszerint egyenesen kimondja, hogy azon segélyerőt, melyet bizonyos föltételek alatt az ausztriai császárnak, ki egyszersmind magyar király is, az olasz háborúra nyújtani kész, nem kívánja és nem engedi az olasz nemzet el-

nyomására fordíttatni, hanem egy oly békének eszközzésére, mely mind a trón méltóságának, mind az olasz nemzet szabadságának megfelelő legyen; ezt mondom, kitarva, azt mondják reá: de ki áll jól azért, hogy az adandó segély nem fog az absolutismus érdekében használtatni? Erre a világnak minden ministere azt felelte volna: kimondottam politicámat, azt követni fogom, de hogy miképen, azt nem fogom kimondani. Én többet mondtam tegnap, s megmondtam, hogy minden gondolatommal nyitva akarok lenni a világ előtt — én tehát a nyíltságot meg fogom tartani és nem fogok minister lenni, — mert más minister azt felelte volna rá, ez bizalmatlansági kérdés, mi politicánkat megmondtuk, tetszik-e vagy nem, s ha tetszik, a ház többsége elfogadja, de egy szót sem szólt volna arról, hogy miképen fogja végrehajtani. — Én azonban tovább mentem és megmondtam, miképen értem a dolgot. Ehez járult még, hogy formuláztam is azt, a mit elmondtam. Nem mondom, hogy ezen formulációban minden szó benn van, a mit mondtam; ez nem is lehet, mert egy improvisált beszéd és formulázott ministerialis politica között nagy a különbség, mert ez mint diplomaticus oklevél megmarad a jegyzőkönyvben és egy pacificationalis intézkedést foglal magában, a mely nem lehet charta bianca 200 frtról, melyet ki kell fizetni, hanem valamivel több. Ha a háznak ez sem elegendő a ministerialis politica megítélésére, melyet némely követ urak igen nagyon megtudtak ítélni, mert az egyik azt mondotta, hogy különbség van a tegnapi előadás és a mai formulázás között, a másik pedig azt mondotta, hogy nem akar avatkozni; kijelentem tehát, hogy a parlamentáris világnak szokásán túl a ministerium többet mondott mint kellett volna, s már most kinyilatkoztatom, hogy itt a bizalomnak és bizalmatlanságának kérdése forog fenn (ugy van); tessék már most taglalni, a mint tetszik, de én egy szó felvilágosítást többé e tárgyban nem adok, és felhívom a házat, valjon az eddigi felvilágosítások nyomán akar-e bizalmat szavazni? (Felkiáltások: aka-

runk! A háznak igen nagy többsége feláll; a baloldalon zaj, felkiáltások: nem az a kérdés, ez nincs maga rendén.) Nem ohajtottam, nem is akartam provocálni ezen scenát, de midőn a loyaltást nem tekintik, hanem azt mondják, hogy a ministerium el akarja vágni a ház szabad akaratának nyilatkozatát, erre azt felelem, törpüljön el az olyan minoritás, mely így violentálni akarja a dolgokat. (Zaj, ingerültség.)

Német A. Tegnap átkot mondott volna arra, ki az olasz szabadság ellen kezét emel, de most mivel az elődottakból meggyőződött, hogy az adandó katonai segítség nem az olasz szabadság elnyomására fog használtatni, a ministeri javaslatot pártolja.

Nyáry. Mi csupán azt akartuk, hogy a mit pénzügyminister ur előterjesztett, nyomassék ki. Es a vitatkozás azon térre vezettetett, hogy a ministerium maga szólitná fel a házat: van-e bizodalma a ministeriumban vagy nincs? Ki logicát keres, és ebben parlamentaris logicát talál, nevezzen engem annak, minek tetszik; én nem félek a világ ítéletétől (helyes, zaj). Egyszerű kérdés vala ez: kinyomassék-e vagy ne? Azok, kik velem együtt a kinyomatást sürgették, azt mondák, hogy az interpellatio következtében, pénzügyminister ur nem mint minister, hanem mint követ adott felvilágosítást Halász Boldizsár követtársunknak. Az, mit tegnap pénzügyminister ur mondott, megfontolást érdemel, és én magam javasoltam, hogy formuláztassék Kossuth követ ur által. S történt-e ez? Nem. Ma a követ ur azon kezdé beszédét s igen helyesen, hogy tegnap mint egyes ember, és mint egyes követ úgy adta a felvilágosítást a ministerium politicájára nézve, a mikéntre nézve most elő áll ugyanazon minister ur, s előre bocsátván, hogy ez nem az előadása, hanem ez a ministerium e tárgy iránti nyilatkozata; hol van megint az illogicus követelés, ha mi azt bővebben meg akarjuk fontolni? Én nem tagadom, hogy a háznak joga van mondani: kinyomatik vagy nem, s mi, kik azt kértük, természetesen kénytelenek vagyunk megnyu-

godni abban. S mi a következés? az, hogy akkor az érdemleges tárgyalásra általmegyünk. De az nem történt, hanem egyik a ministerek közül — az igazságügyi — felhívva érezte magát egyes tagnak nyilvánítása által; a másik felhívja a házat, van-e bizalma a ministerium iránt vagy nincs? Kell lenni bizalomnak uraim, de a bizalomnak meg vannak a maga formái, csak az a bizalom, mely ezen országot szerencsésé s boldoggá teszi, mely magához illő formákban nyilatkozik. A ministerium iránti bizalom nem szóban, hanem tettekben nyilatkozzék, nem azzal, hogy felhívatik a ház, van-e bizalom vagy nincs, hanem abban, hogy a ministeriumot pártoljuk. S valóban, minden gyanúsítást ellőkük magamtól. Én nyilvánítottam azt, ha nem épen közhelesen, de sokaknak jelenlétében — ki e pillanatban ministeri crisist akarna előidézni Magyarorszáiban, az hazaáruló, ki azt csupán tréfából vagy daczból kívánná, az bolond, — ezt mondtam, s itt nyilván ismétlem. De most már uraim benfoglaltatik-e ebben az, hogy a minister feláll, felhívja a házat arra, van-e bizalom a ministeriumban? A ki nem úgy nyilatkozik, a ki azt akarja, hogy ne tömegesen határozotásanak el a hazának, e szerencsétlen hazának annyi ideig elnyomott, kizsarolt, megfertőztetett viszonyai folytában legfontosabb kérdései, kik azt követelik: vitattassék meg, s kölcsönös felvilágosítás után mondassék ki a helyes vagy nem helyes, azt kérde, uraim, kik vitatást kívánnak, kik fel akarják magokat világosittatni, mondhatni-e akkor: hogy ezen minoritás a ministerium ellen tör? Ki ezt hiszi, az, tagadom, hogy felfogta volna Magyarország állását. Épen nem azért álltam fel, hogy a ministeriumnak akármely tette s eljárása ellen tiltakozzam; nem azért, hanem mert nem fojthatom el fájdalmamat a felett, hogy már két jelenet volt a ministerium részéről, mely által én e háznak méltóságát megsértve találom. (Zaj.) Helyeseljék, uraim, vagy nem, arra ünöknek szabadságuk van, de nekem is szabadságom van ki mondani véleményemet. Ha valamely tag megsérti a másik

tagot, vannak a háznak szabályai; azt megróni, az ellenintézkedni az elnök kötelességében áll, de azon szabályokban nem áll — s azon perczen, melyben ily szabály lenne e házban, én annak tagja nem volnék — hogy itt a ministerium több joggal birjon akár egyes tag, akár a ház irányában, mint akárki más. Követelem uraim, ha én — mert emberek vagyunk, megtörténhetik — valakit megsértek, hogy rendre igaztassam, de viszont követelem, hogy a ministerium is rendre utasíttassék, mert a ministeriumnak e házban semmi egyéb jogot nem tulajdonítok, mint a mi engem mint egyes tagot törvényesen illet. Ennélfogva, miután azon rendben fogunk szólni, a mint az érdemleges tárgyalásra felírva voltunk, nem tartom magamat jogosítva, hogy arra szóljak, hanem csupán ezen incidentális kérdésre nézve. Kik velem együtt a kinyomtatást követelték, kérem álljanak el, s szóljunk a tárgyhöz.

Kossuth L. Csak igen keveset akarok mondani, uraim, s reducálni a kérdéseket. Én mindig mondtam s most is mondom: teljességgel nem tartom azt, hogy a házra legkevesebb veszély is következhetnék abból, ha a ház a ministeriumnak akármely tárgybani politicáját nem helyesli, mert a ház fog intézkedni, hogy az országban kormány legyen. Hanem abból következhetik csak veszély, ha ráfogatik valami a ministeriumra, a mi nincs, s ez az, a mi ellen én mindig felszólalok. Arra nézve, mit Nyáry követ ur mond, hogy csekély kérdés volt, ha nyomassék-e vagy sem, hiszen csak egy szóval sem mondtam, hogy ne nyomassék; hanem arra feleltem, hogy Perczel ur ide feláll, s azt mondja: tiltakozom, hogy itt az érdemleges vitatkozásokat el akarják zárni, praeoccupálni akarják a vélemények szabad nyilvánítását. Ez nem áll, ezen vádat nem hagyom magamra száradni, ez a nyílt tényekkel ellenkezik, s ennek következtében azt mondtam, annyi nyíltságot a világnak egy ministeriuma sem mutatott volna valamely kérdésben, mint mi ebben mutattunk, mert jövő politicáknak nemcsak irány-

pontjait, hanem részleteit is tudattuk ; nemcsak én, hanem a ministerium is adott felvilágosítást. De még ez sem elég ; mert erre azt mondják, el akarjuk vágni a szabad discussiót. Én nem provocáltam a házat bizalom nyilatkozatra, hanem azt mondtam : így levén a dolog, egy szó felvilágosítást sem fogok adni e tárgyban, hanem a dolgot bizalmatlanságnak tekintvén, felfogom szólítani a házat, viseltetik-e a ház a ministerium politicája iránt bizalommal, vagy nem ? A háznak tetszett felállni, én nem tehetek arról, mert valamely tárgyat szavazatra tűzni nem az én tisztemhez tartozik, hanem az elnökéhez. Ez az egyik dolog. A másik, a mi előbb előterjesztetett. Én arra, hogy minister vagyok, semmit sem adok, hanem arra, hogy becsületes ember vagyok, adok, s ha valaki szemem közé egy vádat vet, melyet nem mint minis-terre, hanem mind magán emberre vet, azt tűrnem fogom. S mi volt azon két scena, melyre Pest követe hivatkozik ? Az, hogy ármány kezelte az országnak mult országgyűlés óta rábi-zott képviselőjét. Én a későbbi vitatkozáson jelen voltam, és a későbbi viták constatirozták előttem, hogy azon érdemes követ ur úgy mondta, mert ő sem szóllott arra, hogy nem mondta, hanem : hogy azon szavakkal nem akarta a ministeriumot sérteni. Már most ez mindegy, elég az hozzá, fenforogván e szó, hogy a ministeriumban, melynek tagja vagyok -- bár ne volnék -- ármány kezelt, azt mondtam, ezt rágalomnak ne-vezem, ha be nem bizonyíttatik. Másodszor azt vélem, úgy ment volna legrendesebben, ha a ház meghallván a minis-terium politicáját, azt mondta volna, tárgyaljuk a feliratot, s midőn rá került volna a sor az olasz tígyre, minden em-bernek kezénél lett volna a kinyomott jegyzőkönyv. Ez lett volna a legrendesebb mód, s mivel a dolgot így láttam, szóltam hozzá, de csak arra, és semmi másra. Ha azon vád vettetik a ministerium szemére, hogy az violentálja a kérdést, s el akarja vágni a szabad discussió terét, azt mindig visszautasi-tom ; mert arra, hogy minister vagyok, semmit sem adok, de mint becsületes ember, nem hagyok magamon szennyet szá-radni.

D e á k F. Én a dologhoz egész nyugalommal szólok. Valóban nem látom, mi az a két eset, mely által a ház méltósága meg volna sértve, különösen a ministerium részéről. Az egyik eset az, melyet a pénzügyminister ur megemlített, legalább az látszik alatta érte, midőn gondolom Fehérme-gye követe Madarász József ur oly kifejezéssel élt, melyet én igazságtalannak tartottam a ministerium irányában. Én a szavakat tüstént feljegyeztem, s azon szavakra észrevétele-met megtenni szükségesnek láttam; és midőn ministertársam azok iránt akart szólani, és utban volt a szószerk felé, ő neki is elmondottam azon szavakat. Pénzügyminister ur a házra hivatkozott, ha úgy voltak-e mondva azon szavak, erre az mondatott a miniszternek; igen! Ezt, hogy történt, senkisem hozta kétségbe, az értelmezést megadá a fehéri követ, és a dolog megszűnt. Mi van itt, mi a ház méltóságát sérti? Mi van ma, mi a ház méltóságát sérti, és mi a miért a pesti kö-vet szerette volna a ministeriumot rendre utasíttatni? Nem tudom. Én semmi privilegiumot nem követelek a miniszter-nek, és ha olyat cselekszik, mi a ház szabályaival ellenke-zik, igenis utasíttassék rendre. Politicai pályámon ezen elv-vel következetlenségbe nem estem, és remélem, nem is fo-gok. Azt gondolom, rendre utasításra méltónak senki sem fogja tartani, ha valakinek előadását logicámmal nem egye-zőnek mondom, mert tanácskozásokban a logikai fegyver az, mely leghatalmasabb; vannak más fegyverek is, de én azokhoz nem értek, meg lehet ezen egyet is rosszul forgatom, de használom, mert bizalmam van hozzá. Midőn a kinyoma-tást emlegették, én alternatívát tettem: vagy maradjunk a tegnapi modor mellett, vagy világosítsuk fel azokat, kik azt mondják, nincs következetlenség. De a háznak nem tetszett inconsequensnek lenni. Azon urak nem bizonyították be, hogy nem lenne inconsequentia kinyomás nélkül tárgyalván a fő-dolgot, most kinyomást követelni a részletre. Többnyire az én logicám sajátságos. Például nekem sajátságosan tűnt fel az, mi mondatott, hogy Kossuth minister ur világosítást

adott, nem tudom, melyik követnek, de ezen felvilágosítást úgy adta, mint Pest követe s nem mint minister. Ezt én nem értem, mert azon követ ur, a mennyire tudom, kérdését felvilágosításképen az iránt tette: mit fog a ministerium cselekedni, hogyan fogja ezt és azt meggátolni, stb. Már most, ha ezen kérdésre olyan személy felel, ki követ és minister is, nem valószínűbb-e feltenni, hogy azon ember úgy beszél mint minister, és nem mint követ. Felfogásom szerint a felvilágosítást valószínűleg úgy adta mint minister. Ez a logica iránti kifejezés mennyire sérti a ház méltóságát, azt nem tudom. Ha engem logica elleni hibával vádolnak, nem fáj, mert vagy belátom, hogy logicám nem felelt meg a mértéknek, s akkor változtatom, ha pedig nem látom be, maradok a magamé mellett; de hogy ez a ház méltóságát sértené, azt nem látom. A másik, mi történt, az, hogy ministertársunk azon kifejezésekről, melyekkel egy követ a ministerium politicájának egyenességét kétségbe vonta, s azt állítá, hogy a ministerium leszorítja a házat a discussió teréről, s nem akarja tanácskozás alá bocsátani a tárgyat, — ministertársunk azt hitte, hogy éppen azon ministerium, mely nyílt politicával áll a ház előtt, nem volt méltányosan illetve ezen vádakkal, és arra szólítá fel a házat, valjon azon politicát helyesli-e vagy nem, mondja ki bizodalmit, vagy nem. Midőn ezt tevő, a legloyalisabban cselekedett. Kérdelem, mi által van abban megsértve a ház méltósága, hogy mondja ki: bizalommal van-e vagy sem. Ha azt mondja a szóló, ez által látja, mily törpe a minoritás, ez által sem sértette meg a ház méltóságát. Kérem alázatosan, csekély minoritás, csakugyan törpe minoritás — a nagy majoritás ellenében. Lehetnek valamely minoritásnak legkitűnőbb individuumai s ezen kitűnő individuumok egytől egyig lehetnek nagy emberek, de ha százak ellenében vannak, az mint testület törpe. A corporatióban majoritásnak vagy minoritásnak collectiv szám ad erőt minden oly esetben, hol az embereket voks szerint kell számítani. Ez által a ház méltóságát megsértve nem látom, annál kevesebbé, mert minister-

társunk hivatkozott a ház kijelentésére is, és nem azt mondotta, tömegestül tárgyalják a dolgot, s mellőzzék a discussiót, sőt határozottan kimondotta, discutáljanak, határozzon a ház helyeslés vagy nem helyeslés felett, mondja ki, van-e a ministerium iránt bizadalma vagy nincs? Higyjék el az urak, nyugodtabban senki sem várja el ítéletét, mint mi, nem azért, mert hisszük, hogy majoritásunk lesz, hanem mert bizalommal vagyunk a ház iránt. Ezt nem hoztam volna elő, ha épen ezen körülmény nem kényszerít. Hivatkozom a ház minden tagjára, az egész nyilvánosságra, az egész országra: van-e, vagy volt-e ministerium valaha, mely a képviselők megválasztásába kevesebbé avatkozott volna, mint ezen ministerium? Tudnék eseteket, a hol a ministerium nevével igyekeztek némelyeket megválasztatni, a ministerium tudta és akarata nélkül. Tudnék eseteket, hol épen ez által a legszabadabb elvű követek mellett az által iparkodtak voksokat szerezni, hogy a ministerium is akarja, de nem megbizva a ministeriumtól, hanem ezt mint eszközt használták. Ellenben a ministerium senkit különösen ki nem tűzött, senkit bármi tekintetnél fogva az én tudtommal nem ajánlott. Nem történt semmi, hogy a ministerium a képviselők megválasztása által magának többséget szerezzen. Felhivom a tisztelt házat, nem az volt-e a panasz a ministerium ellen, hogy nem gyűjti össze az erőket, nem az volt-e a panasz, hogy nem akar értekezni, s őt valamely ösvénybe belevezetni; nem volt-e ez a panasz, hogy szétengedi ernyedni azon többséget, a mely neki bizonyos volt? S miért tevő ezt a ministerium? Azért, mert nekünk nem csinált bizalom, nem szerzett többség kellett, nekünk magától fejlődő bizalom kellett. Ez volt próbaköve annak, hogy állásunk lehető-e vagy sem. Ezt nyugodtan vártuk, és ha bizalmatlanság nyilatkozik, szintoly nyugodtan fogjuk tűrni. Midőn oly ministerium, mely nem szerzett többséggel akar föllépni, mely semmi lépést nem tett, hogy a többség övé legyen, hogy azt megtartsa, s magában a vitatkozásban is igyek-

szik még az érvényadást is elkerülni, — midőn ilyen ministerium a háznak bizalom vagy bizalmatlanság iránti nyilatkozatára hivatkozik, azt nem lehet azzal vádolni, hogy a ház méltóságát legkevesebbé is megsérteni akarta. Én tehát ezen vádat el nem ismerem, el nem fogadom, s azok felett az ország fog ítélni, hogy mennyire érdemeljük meg a vádat, miszerint a ház méltóságát, midőn a többségre hivatkoztunk, megsértettük volna. A dolog tárgyalására nézve absolute nem kívánom, hogy az akár felállás, akár másképp történjék, én minden módban, mely célhoz vezet, megegyezem, és igen szívesen hallok az egyes vitatásokat a tárgy érdemére nézve. Ha a ház elhatározza a kinyomatást, szívesen hozzá állok. — Ha akarja, a dolog akármely részletére nézve folyjon a tanácskozás annyi ideig, a meddig tetszik, és ha nem látja tovább szükségesnek azt folytatni, határozzon szavazat által. Én egyiket sem erőtetem, minden erőtetés gyanuját visszautasítom. Különösen a vádat el nem ismerem, hogy a véleményeket praecoccupálni s a ház méltóságát megsérteni akartuk volna.

Gr. S z é c h e n y i I. Akárkivel találkozom, azt hallok, hogy veszélyben van a haza. Így már lassankint magam is elkezdem hinni; hanem nem azért gondolom, hogy veszélyben van a haza, mert ellensége van oda künn, hanem azért, mert ellensége van ide benn. (Ugy van.) És kérdem, mi lehet annak oka, hogy ellenség van ide benn? Rosz szándéknak, hazafiuság hiányának e pillanatban nem tudom tulajdonítani, mert az, ki e pillanatban Magyarország ellen agyarkodik, az nem érdemli, hogy magyar legyen. Rosz szándékot tehát feltenni képes nem vagyok. De azt gondolom, hogy talán azért van ellensége e honnak ide benn, mert először meg nem szokta a felelős magyar ministerium szerkezetét, és különösen, mert sokan azt hiszik, bona fide, hogy a magyar ministerium erőszakot gyakorol a közönségen, és kivált e képviseleti házban; erőszakot pedig magyar ember tűrni, édesen és kedvesen tűrni nem szokott; és eb-

ben igazsága van. Nem akarok hosszas lenni; de épen mert azt hiszem, itt van ideje, hogy miután nemzetünk különös szerencsés események által egy kiváltságolt, eldiribolt igen gyenge hazából egyes nemzetté vált; azt csak ápolni kell, s e pillanatban a képviselőtestület is megfogja mutatni, hogy azon régi mondás, mely a magyarról keringet: *jugi impatiens, libertatis incapax*, merő hazugság. Hogy visszamenjek az erőtetésre, azt hallottam mondani, hogy a ki most a ministeriumot megbuktatni akarja, az hazaáruló, azaz a ki ministerialis crisist akar provocálni. Én azt hiszem, e hazában annyi tündöklő ember van, hogy ha a kormány-polczra hágnak, ők is megmentik a hazát, s e tekintetben tökéletesen kezet fogok pénzügyminister ural. Azt mondják, hogy ministerialis crisist provocálni bajos és sértő, — mert e szót hazaárulás ki sem akarom mondani, mivel ily szenny-es bűn magyar keblében helyet nem foglalhat, — ezt nem fogom hinni soha, és ha hinnem kellene, bánnám, hogy magyarrá teremtet az isten, minden időben. Ámde, ha hideg vérrel taglaljuk a dolgot, mi oldalról történik az erőszak? Azt mondják, minden áron meg kell tartani a ministeriumot, mert nélküle elvesz a haza; hanem legott sarkon fordulva azt kívánja egy rész, hogy most, midőn oly különös időben élünk, mikor egész Európa hallucinációk közt egy nagy crisisnek indul elébe, midőn felelős miniszternek lenni talán felette keserű kenyer, — ha a ministerium azt mondja: hazafiak, barátim! ha biztok bennünk, minden titkot kitárni nem lehet, így gondoljuk, hogy meg lehet menteni a hazát, — akkor azt mondja egy rész: ti maradjatok a helyeteken, hanem azt a levét, melyet főzni kell a hazára nézve, úgy főzzétek a mint mi kívánjuk és ne úgy a mint a ti eszetek jónak tartja. (Helyeslés.) Kérdelem tehát, mely oldalról van az erőtetés, azok oldaláról, a kik azt mondják: mentstük meg a hazát, és minden kényelemmellőzéssel éjjel-nappal dolgoznak, vagy azokéról, kik azt kiáltják: ne jobbra, hanem balra vezess a bárkát, ne ezt tedd, hanem azt tedd, s így.

nem is sejtve zsarnokoskodnak? — Hosszas lenni nem kívánok, hanem a haza szent nevében felkérem a házat, hogy a mint a mult országgyűlés alatt is mondtam, és megczáfoltattam, miszerint nem tudom, hogy a Magyarország egefelett feltűnt eseményeken örüljek-e vagy pedig búba sülyedjek: most ezen szerencsés eseményeknek csak bölcs alkalmazása fogja hazánk sorsát szerencsésen elhatározni. — Azért ismét a haza szent nevében felszólítom az illetőket, mutassa meg a kevesebbség, hogy loyális tud lenni, és össze tud forrni a többséggel, miszerint egy szívvvel, egy hánggal mondjuk: éljen a király, éljen a haza, és minden becsületes hazafi!

Berzenczey L. Jelen kérdésre nézve helyesli a kormány eljárását. Ha vádolni akarná a kormányt, arról vádolná, hogy magyar becsületes emberséggel mindent kitálal, s ha van benne gyengeség, ez az egy az, és ezt némelyek fel akarják használni. Nyáry azért akarja kinyomatni Kossuth nyilatkozatát, hogy kitessek, mennyiben ellenkezik Kossuth nézete a ministerium nézetével; — és mikor ezen különbséget ki akarják keresgélni, azt mondják, a ki most ministeri crisiset akar előidézni, az hazaáruló. (Nevetés.) Nyáry azt mondja: bizodalom van ugyan, de nem itt a házban, s nem a személyek teszik a bizodalmat. Mire való hát akkor e ház? Hol fog a ministerium bizodalmat kapni, ha nem e házban, és nem a személyek fogják azt kijelenteni? És hol lesz a bizodalom tettek által kimutatva, ha nem e házban? Vagy talán a tetteket a kevesebbség fogja kimutatni, és a nagyobb rész csak pusztá szó és személy leszén? Ezen finom különböztetést magyarázat nélkül nem lehet megérteni. Kossuth ki-mondotta vélekedését; most ezzel nem elégszenek meg, hanem nyakon csipik, s azt mondják: megállj már, id is bele, a mit mondtál. (Kaczaj.) Pénzügyminister ur azt mondja: ime fogadjátok el a ministerium politicáját, mert azt hiszem, így lesz jó a miként; azt mondá, hogy csak a politicát fogadjuk el és nem az elvet is. Tegnáp ezen fel-

világositást nem látták át, ma átlátják, s azt mondják, hogy úgy a mint pénzügyminister ur mondá, elfogadják a ministerium politicáját, csak hogy azzal állnak elő, hogy az, a mit pénzügyminister ur mondott, nincs benne a ministerium nyilatkozatában; szerintök mikor az ember háborura készül, előre meg kell mondani, hol fognak összeütközni, jobbra-e vagy vagy balra. — Nyáry ur tegnap azt mondá: nem tudja megfogni, micsoda kormány az, mely előre megmond mindent, s hogy a ministeriumnak tenni kell, aztán a mi dolgunk azt megbírálni; — ma meg azt mondja: mondja meg a ministerium előre, miként fog cselekedni. Ez aztán szép következetesség egymás mellett. Kossuth politicáját pártolja.

B o n i s a válaszfeliratot kívánja tárgyalatni.

V l á d A. Előtte a haza legfőbb, és a haza még sohasem állt oly közel az enyészet széléhez, mint most. Az olasz ügyekbei avatkozás által az absolut hatalom körébe fogunk vonatni s a nyugoti civilisatio és szabadság ellen önkénytelen küzdeni; ha pedig nem avatkozunk, minthogy a ministerium e tárgyhoz kötő lételét, le fog lépni, és az anarchia torkába jutunk. Az olasz beavatkozást egyáltalában nem pártolja, mert először, midőn Kossuth pénzügyminister a 200,000 katona és 42 millió megadása iránt indítványt tett, akkor szó sem volt róla, hogy ezen katonák Olaszországba küldetnek, hanem csak az volt mondva, hogy a haza veszélyben forog. Ha tudtuk volna, mire lesz fordítandó, levontuk volna a 200,000-ból, és a 42 milliót is megtizedeltük volna, sokan talán meg is tagadták volna a katonaságot. Nem pártolja másodszor azért, mert nem remél ohajtott sikert, és az átkozott késő szó e beavatkozásra is rá fog illeni. Velence elhatározta, hogy Piemonthoz akar csatlakozni, és ha csatlakozni akar, csatlakozzék oda, a hova akar. — Nem pártolja harmadszor azért, mert az egész ország közvéleménye ellene van; a hirlapok is, mind valamennyi, az egy Budapesti Hiradót kivéve, az olasz szabadság iránt nyilván-

niták sympathiájakat. Az országban az volt, és most is az a közvélemény, hogy jöjjenek haza Olaszországból katonáink, s ne vérezzenek ott el, az absolutismus érdekében. Ha a 12000 magyarral a 35000 illyr is haza jönne, abban nem lát semmi veszélyt. Általában ellene van a beavatkozásnak.

Elnök: Talán lehetne szavazni.

Kossuth. Egy szót kell az érdemes követ ur beszédére mondanom. Én az eszméknek semmiféle vitatásától a házára nézve semmi káros következtetésektől nem tartok, hanem gyanusítást soha tőrni nem fogok. Nem tudnak a tárgyról beszélni, hogy ne gyanusítsanak, hogy ne bántsák azon érzetet, mely minden ember előtt legbecsesebb. Mit mondott az érdemes követ ur? Azt mondta: a ministerium jóformán kicsalta a nemzettől a 200 ezer katonát, minthogy nem szólt az olasz háborúról, mert akkor talán nem adtunk volna. Gyönyörű hazafiság, midőn az mondatik: itt a muszka, a horvátok, szerbek háborognak; azt mind ki kell békíteni, de előbb megkérdem, hogyan akarnak bánni az olaszszal, s ha azzal nem úgy bánnak, mint nekem tetszik, nem akarom a hazát megmenteni. Ezt simpliciter mellőzve, majd lassankint megismerkedünk s kiki fogja magát tájékozni. Azokra, mik az olaszországi dolgokra nézve mondattak, egy szót sem felelek, mert abban nem látok veszélyt, ha a követ ur így, én pedig amugy gondolkodom. De ha azzal állnak elő: miért nem mondták, az urak ki akarták csalni a kétszáz ezeret, most midőn megvan, él akarják vinni Olaszországba, ez megint oly gyanusítás, mit tőrni nem fogok. Nem akarok senkit legtávolabbról is bántani, de úgy látszik, hogy a parlamentáris téren gyermek nemzet vagyunk, — magamat is bele foglalom, — s általában nem tudjuk magunkat tájékozni azon magas helyzeten, hová egy nemzet képviselőjét helyezi. Magamat is bele értem, hogy senki magát sértve ne érezze. Hanem épen azért méltóztassanak felhagyni azon modorral, hogy egyik azt mondja: ármánykodnak, s midőn mindent kitálal az ember, azt mondják, nem elég, még töb-

bet; a másik pedig: gyanus uton járnak; harmadik: kicsalták a katonát. Méltóztassanak ilyesekkel felhagyni, mert ez szenvedélyre vezet, pedig hol egyszer szenvedély van, ott furcsa dolgok történhetnek; egyik is, másik is szétnéz, a felzaklatott habok hová csapódnak. Ne bántsunk tehát, hanem maradjunk a tárgynál. Vélekedésem szerint a tárgy az; első kérdés: akar-e a ház, vagy nem akar az olasz dolgok iránt a ministerialis politica helyeslésébe vagy roszalásába általánosan beavatkozni, vagy pedig akarja a ház azt, hogy most ezen felvilágosításokat tudomásul vévén, mikor a válaszfeliratnak illető pontja elő fog kerülni, annak partialis pontjainál fog itéletet mondani a ministerium eljárására. (Most.) Én, hogy a dologban haladjunk, mert valóban, ha szabad kérnem valamit, hát azt is kérem, méltóztassék a ház kegyesen figyelmezni, hogy az érdemes követ uraknak is igen nagy hivatás jutott, hogy tanácskozzanak s végezzenek az ország dolgai felett, hanem ezen hivatás — mert követek vagyunk — nekünk is jutott s azonkívül kormányozni is kell, még pedig nem organisált állapotban, úgy, hogy szinte kívánná az ember, hogy 300 óra legyen egy napban, mert különben nem értünk reá tenni mind azt, mit tenni kell. Kíméljük tehát az időt, mert mig disputálunk, az ország kormányzatlanul van. Czélszerűbbnek vélném, ha a ház azokat, pro nota venné, egyenesen úgy is van szerkesztve, hogy a jegyzőkönyvhöz tartozik, s ezzel azt teszi a ház, mi minden jegyzőkönyvvel történik. Végezzük be az általános vitatkozást, s úgy menjünk specialításokra. Kivánom, a felett méltóztassanak határozni, be akarják-e végezni az általános discussiót s pontonként tárgyalni a válaszfeliratot, — melyre nézve én még egy szót, egyetlen betűt sem mondtam, — kell-e — mondom — a válaszfelirat, vagy minő módosítással kell. Eddig csak politicát fedeztem fel, hogy a ház tájékozva legyen a tárgyalásnál egyik vagy másik pontot elfogadni vagy nem fogadni, és számot vetvén hazafiságával, meggyőződésével, az egyes pontoknál határozhasson. Ha különböző

volna e részben a vélemény, talán a felett szavaznánk, által akar-e menni a ház az egyes pontok tárgyalására a nélkül, hogy valamely politicának helyeslése vagy nem helyeslése megállapítva volna. Nem akarja a ministerium a háznak e részbeni határozatát kikerülni, hanem tájékozva van e ház; menjünk egyes pontokra, s akkor viszont vegye a ház azon felvilágosítást, melyet a ministerium adott, tájékozásnak. — Nem volt ministerium, mely annyit fedezett volna fel, mint mi, s mégis azt mondják, nem egyenes uton járt el.

Mészáros L. a már felhordott okoknál fogva szinte pártolja a körülírt avatkozást, s az Olaszországban levő magyar katonák vitézségéről dicsérettel emlékezik.

Ezután a jegyzőkönyv Kossuth formulázásával felolvastatott.

Madarász J. Véleményem ezen jegyzőkönyvre az, hogy a tegnapi ülésben más is határoztatott. A tegnapi ülésben pénzügyi minister és képviselő társunk mint magános minister állott fel, és elmondta, mit ért az olasz segítség alatt, elmondta, hogy nem akarja az olasz szabadságnak elnyomására fordítani a katonai erőt, hanem akarja úgy fordítani, hogy Albert ne terjeszkedhessék tovább; a határvonásokat meghatározni nem akarja, de hogy a mi a vonalon túl esik, az megszűnjék lenni az osztrák birodalomnak kiegészítő része. Más indítványát a pénzügyminister urnak nem hallottam, felkérte őt a ház a formulázásra. Akkor a minis-terelnök felszólalt és tiltakozott, hogy ez ne téessék a válaszfeliratba, hanem mint határozat jegyeztessék fel. Ezen kijelentésnek a jegyzőkönyvben nyoma nincsen.

Gr. Batthyány L. minis-terelnök. Igaz, hogy én tegnap is tiltakoztam az ellen, hogy a pénzügyi minister ur nyilatkozata a válaszfeliratba bemenjen; és ma szinte tiltakozom az ellen, hogy ezen már nem a pénzügyminister urnak, hanem az összes ministeriumnak nyilatkozata bemenjen a válaszfeliratba, hanem csak a jegyzőkönyvbe igtattatni kívánom. Megmaradok tehát a mellett, a mit tegnap kikötöttem magamnak.

Egyébiránt, mivel quilibet propriorum verborum optimus interpres est, felszólítottatott a pénzügyminister ur, hogy tegnapi szavait formulázza, s ezt megis tette; és ma azt nyilatkoztatja ki, hogy ezen formulázás nemcsak az ő tegnapi kijelentését foglalja magában, hanem az ő kijelentésével identificálta magát az összes ministerium. Tehát azt tartom, hogy a rend és méltányosság úgy hozza magával, hogy Kossuth urnak ezen formulázva beadott nyilatkozatát úgy fogadja a ház, mint nem csak a pénzügyminister urnak, hanem a többi minister uraknak is nyilatkozatát. (Helyes.)

Madarász L. A jegyzőkönyvre csekély észrevételem van. Ezen jegyzőkönyv a július 20-ki ülésének jegyzőkönyve. Már kérdem a házat, következetes lesz-e magával, ha azt, a mi július 21-kén beadatott, beteszi. Én úgy gondolnám, hogy annak, mit a pénzügyminister ma beadott, a holnapi jegyzőkönyvbe kellene jöni, s nincs erő az isteni hatalmon kívül, mely a következő nap történetet az előbbi nap jegyzőkönyvébe tegye bele. Ez észrevételem a jegyzőkönyvre nézve. Mi a dolgot illeti, tegnap az eset nem akképen állott előttünk, nem ez volt a tegnapi végzés, és a tegnapi jegyzőkönyvből kimaradt, hogy a miniszerelnök tiltakozik azon nyilatkozatnak, a válaszfeliratba bemenetele iránt. (Zaj. Felkiáltások: a jegyzőkönyv nem napló.) A szónok a jegyzőkönyvet hibásnak nyilvánítván, követelte, hogy a tegnapi napon felírottak kihallgattassanak.

A többség elfogadá a Kossuth formulázásával felolvasott jegyzőkönyvet.

Még többen szólnának e tárgyban. Ludwig Lengyelország helyreállítását megemlítettetni kívánja a válaszfeliratban. Madarász J. nem csudálkozik rajta, hogy Horvátországban, és a katonai vidéken és alvidékeken nem engedelmeskednek a király manifestumának, mert az nem törvényes alakban, az a magyar külminister ellenjegyzése nélkül jött ki. — A ministerium eljárására azon észrevétele van, miszerint ez a horvát és illyr dolgokban törvénytelen, mert

illyr és horvát, és isten tudja miféle nyelvet használt, mit a törvény nem enged meg. — Az olasz dolgokra nézve rosszal minden beavatkozást. A kiknek belbékéje biztosítva van, az avatkozhatik más dolgába. Nálunk Horvátország s az egész alvidék nyílt lázadásban áll. A beavatkozásnak Magyarországra csak káros következése lehet. A ministerium a beavatkozás által a status-adósság egy részét akarja elvállaltatni az olaszokkal, ha ez megtörténik, akkor a magyarok is készen legyenek a status-adósság egy részének elfogadására, mert az olasznak csak annyi köze a status-adóssághoz, mint a magyarnak, s ha a magyar hallani sem akar róla, mi szemmel kényszeríthetni az olaszt annak elfogadására. — Pap P. szerint jogilag senki sem bírja bebizonyítani, hogy Ausztriának joga volna Magyarországtól hadi erőt követelni; mivel továbbá Horvátországban a dynastia tagjai lázitottak — hallani sem akar az adandó katonai segítségről.

Perczel M. János főherczeg intermediációjára azon észrevétele van, miszerint ha eddig nem lehetett is annak helyességét kétségbe vonni, most mivel Németország Reichsverweserévé lett, bár alkotmányos formák s felelős ministerium mellett, oly hatalom adatott kezébe, melynek mérlegbe vetésével Magyarország sorsa Horvátország irányában vesélyesen döntethetnék el; azért a válaszfeliratban megemlíteni kívánja, hogy az intermediatio a mostani körülmények közt el nem fogadtatik. A historiából tudjuk hogy a német császárok a császári czimnél fogva miféle követelésekkel léptek fel Magyarország irányában. Növeli az aggodalmat az is, hogy János főherczeg az ő fölsége által hivatalából kitett s perbe fogatni rendelt bánt, mind a mellett is kedves bánjának nevezte. Nem tartja helyesnek azt sem, hogy akkor, mikor Jellasichek Bécsben megjelenik, János főherczeg felhívása következtében a magyar miniszerelnök is megjelenjék, mert az Magyarország függetlenségét fogná megsérteni, mivel János főherczeg, nem mint pusztán ausztriai fő-

herczeg, hanem mint Németország Reichsverwesere, mint különös hatalom jelennék meg köztük.

A magyar hadsereget illetőleg: ennek hovafordítása iránt már több aggodalom nyilatkozott. Mint már más ízben kijelenté, Magyarország veszélye nem abban rejlik, hogy nincs elegendő katonánk, hanem abban, hogy a katonaság, a mi van, nincs oly biztos kezekben; a mikre számíthatnánk. Magyarország hadierejét egészen független állapotba kívánja tenni; kívánja a magyarkormány kezébe adatni, s erre nem csak a mostani körülményeknél fogva van szükségünk, hanem van rá törvényes alapunk is. Ő felsége nádorunkat Magyarországra s a kapcsolt részekre teljes hatalommal ruházta fel; az örökös tartományokat János főherczeg korlátlan rendelkezése alá adta, így a *pragmatica sanctio* már némileg változást szenvedett, nem a trónörökös, hanem kormányzás tekintetében. (Zaj.) Nem tagadhatni, hogy a magyarországi hadseregben lévő fő- és alárendelt tisztség nem csak a szabadság első zsongájában nem tudta magát az új viszonyokba begondolni, hanem hol nyiltan, hol alattomban tnsakodik az új kormányrendszer ellen, és szövetkezik azon mozgalmakkal, melyek ezen új kormányrendszer megbuktatására vannak irányozva. (Közbeszólás.) A Horvát dolgokra nézve, ismervén a nehézségeket, legkisebb szemrehányást sem akar a ministeriumnak tenni. A magyar hadseregre nézve törvény ösvényén kívánja kimondatni a magyar hadsereg tökéletes függetlenségét és elkülönözését; kívánja kimondatni, hogy a magyar hadseregből minden idegen tisztt, ki a ház által megszabott alkotmányos eskütt letenni nem akarja, elmozdittatik és ezt a válaszfeliratban is kívánja megemlittetni.

Az olasz dolgokat illetőleg. Nem akarja az oktatási miniszterrel Károly Albert és dynastiánk érdemeit a nép irányában, és azt latolgatni, melyik ártott többet, melyik kevesebbet a népeknek. A historia, bár igazi magyar historia még írva nincs, de lesz, elég adatokat szolgáltat nekünk

arra, hogy az osztrák politica és a Dynastia politicája minden törekvéseit megismerhessük és a maga tisztaságában megbirálhassuk. És kérdem, ha akár Magyarország meghódítását — mert hódítás volt — akár azon pacificatiokat tekintem, melyeket a magyar szabadság mellett feltámadt pártosok, vagy is inkább hazafiak kivívtak Magyarországnak, akár tekintem azon dolgokat, mik 1740-ben történtek, vagy a Francia háboru alatti eseményeket, ha tekintem azon political cselekvést, melylyel az osztrák kormány Csehország meghódítása irányában eljár, kérdem: lehet és szabad-e valakinek, ki dynastiánk tetteit akarja kitüntetni és Károly Albert cselekvései elébe helyeztetni, szabad-e annak provocálni itt egy ilyen vitatkozást és nem maga ellen fogná-e felzudítani az elleneszlót és neki a leghatalmasabb fegyvereket kijelelni annak megczáfolására, hogy Károly Albert egy századrészt nem vétett annyit a népek függetlensége ellenében, mint vétett az ausztriai dynastia birodalma összealakítására nézve, a csehek, magyarok és lengyelek ellenében. És valjon Károly Albert mit vétett? Mint egy olasz népnek alkotmányos fejedelme, azon nép által kötelezve arra, hogy a szomszéd rokonnépnek pártfogására siessen, megtette azon kötelességet, melyet a magyar sem tudna megtagadni egy más magyar néptől, vagy ha megtagadná, hűtelen lenne saját vére iránt. Nem cselekedett tehát mint önkényes zsarnok, hanem mint alkotmányos fejedelem és tette azt, a mit egy nyelvű s fajú nemzet a másik iránt tenni köteles. És minden provocatio nélkül tette azt? Ha az osztrák birodalomnak Olaszország elnyomására szabadságában volt a veronai és laibachi congressus után roppant hadsereget küldeni Nápolyba s Piemontba s azt Károly Albert családja ellenében használni és őt apostasiára kényszeríteni: már miképen lehet valaki az ausztriai politicanak védője; s midőn az ausztriai kormány 1822-ben magyar, tót, német, cseh, lengyel seregekkel özönlte el Olaszországot s kényszerítette azt a régi nyügnek és zsarnokság-

nak elviselésére, nem foghatom meg, mikép lehet most Károly Albertet kárhoztatni. De nem az a szempont itt, hogy Károly Albert az ausztriai birodalom irányában miképen viselte magát, jogosan cselekedett-e vagy nem. Hanem az a szempont, valjon a lombard-velenczei nép irányában tett-e úgy mint szabad alkotmányos nemzet királyának szabad tenni?

Meg vagyok győződve, hogy nem csak az interventio-
nak tettelegi foganatosítása, hanem azon szó is, mely azt el-
határozza, rémitően nagy veszélyt fog következtetni mora-
lis, és nem kevesbet physikai tekintetben. Én tehát ellene
vagyok a beavatkozásnak. Mindenki elismeri, hogy a hor-
vát mozgalmak, s szerb lázadások nagy részt az ausztriai
kormány politicája ármányainak eredményei, s midőn ezt elis-
merjük, nem koronázzuk-e saját tettünkkel azon ármányokat,
s ha szövetségesek leszünk, nem fogjuk-e igazolni azt, hogy
nekik sikerült a magyar ellen itt mozgalmakat előidézni, hogy
ez által minket hinárba vigyenek, melyből nem tudván mene-
kültni, az ő karjaikba vetjük magunkat. Fellázadtak a szerbek
és horvátok azért, hogy a statusadósságból nem akarunk elvál-
lani és nem akarunk az olaszok ellen katonát küldeni, im most
megtörténik az, miről a törvényhozás összejövele előtt ál-
modni senki nem mert. Kérdem, Magyarország közvéleménye
nem nyilatkozott-e ez ellen? (Felkiáltások: hol?) Ne méltóztat-
sék a többség rossz néven venni, ha a kisebbség a közvéle-
ményre hivatkozik. Annyi igaz, hogy ezen tárgy senki által
megpendítve s tárgyalva nem volt a törvényhozás megnyi-
tása előtt, sőt nemcsak az interventio ellen volt a közvéle-
mény, hanem a hadsereg visszahívását is Olaszországból
hangosan követelte. Ez tény, melyet nem szabad szem elől
téveszteni senkinek. Ha a ministerium megmaradt volna ez
ösvényen, hogy ha talán semlegesen viseli magát, és tovább
is csak tűri, hogy hadseregeink a szabadság ellen küzdje-
nek, nem tudnék annyira megütközni rajta, de midőn a több-
ségnek nyilatkozata által a ministerialis politica oly hom-

lokegyenest ellenkezik a közvéleménnyel, és a cselekvés terére lép által, nem elégedvén meg azzal, hogy 12000 magyar küzd Olaszországban a szabadság ellen, még ezentul segélyt ígér és ajánl, habár feltételek mellett is, akkor nekem is szabad kijelentenem, hogy ezen kérdésnek eldöntését nem csak a ministerium sorsának eldöntésével azonosítottanak tartom, nem azért, mintha azt hinném, hogy ez által Magyarország elenyészik, hanem mert az ilyen határozat a legnagyobb bonyodalmakba döntheti Magyarországot. Erre van példa a szomszéd Lengyelországban. Sokan ezen országnak elpusztulását belviszonyainak tulajdonítják, de igazságtalanul; én más okát is tudom Lengyelország elpusztulásának, és ez az osztrák hatalomnak ármánya, mely ott folytonosan működött; és azon hallatlanság, melylyel a kicsikart segélyt követelte. De különösen tulajdonitom Lengyelország elvesztését annak, hogy Lengyelország megfelejtkezvén azon kötelességről, melylyel egy szabad nép irányában tartozik, egy alkalommal mindent elkövetett Magyarország szabadságának eltiprására. Lehet-e azt tagadni, hogy Bécs megmentése, Tököli megsemmisítése, nem a lengyel seregeknek tulajdonítható. Szobieszky egész készséggel mentette meg a török ostrom alól Bécset, s Lengyelország nem gondolta meg, hogy midőn Bécset megszabadítja, akkor a maga enyészetének sirját ássa meg. Így tett Zápolyának sógora is a lengyel király, a helyett, hogy akár saját nemzete érdekében, akár pedig családi összeköttetésnél fogva Zápolyát segített volna, ki legalább magyar ember volt, Ferdinándnak küldött segítséget Zápolya megtámadására. Így történt Rákóczy György idejében is. Rákóczy és Bethlen hadai a lengyel hadak becsapása következtében voltak kénytelenek békét kötni, de megjött a jutalom azok számára, a kik elősegítették a hatalmakat, melyekről 150 év előtt meg volt irva, hogy örökös összeesküvésben állanak a népek szabadsága ellen. A szomszéd népek példája mutatja, hogy egy nemzet, mely más nemzet elnyomására ad segélyt, mely

midőn szabad akar lenni, a szabadságot az által véli megszerezhetőnek, hogy más nemzet eltiprására küld segélyt, magára mondja ki a kárhozatot. — Mi lenne eredménye az általunk adandó segélynek? Hiszem és tudom is, hogy azon határozat, melyet ezen tábla javaslatba hoz, elegendő fog lenni arra, miszerint oly sulyt vessen az Olaszországban létező ellenséges hadak közé, hogy miután már is szorulva vannak az olasz szabadságnak dalái, talán ezen egy két szó el fogja dönteni Olaszország sorsát, s ha Milanot nem is, de Velenczét visszaszerzi az osztrák hatalom alá. Ha rá kerülne a sor, hogy hadseregünk egy része a belbéke helyreállítása után fogna kiküldetni: vagy győzne az egyesült hadsereg az olasz irányában, vagy nem; ha győz, bizonyosan azon hatalom, mely magának Olaszországnak, ezen, a birodalomra nézve csekélyebb fontosságú tartománynak elszakadását sem tudta békével nézni, ezen hadsereget, melynek tisztjeiről előbb tettem emlékezetet, bizonyosan a legitim elvek szerint fogja alkalmazni, s vissza fog bennünket állítani azon helyzetbe, melyben voltunk a martiusi mozgalmak előtt; ha meggyőznek minket, valjon a győzelem következései nem fogják-e az európai intervenciót előidézni? A francziák nem fogják elnézni, habár elnézte is az előbbi dynastia, de a mostani kormány nem fogja elnézni, hogy az ausztriai birodalom territoriumát kiegészítse a velencei tartományokkal. Ezen beavatkozástól én nagyon félek, mert ez által a francia nemzet s általa az Olaszországban összegyűlendő civilisationnak seregei ellenséges állapotba fognának tétetni nem annyira az ausztriai kormányval, mint Magyarországgal. Ha nem győznek seregeink s nekünk szégyenteljesen kell visszavonulni, az csak kárunkra lesz, mert eldiribolva fognak visszavonulni seregeink, s ezektől nem kell félnünk, de kell félnünk a visszatérő diadalmas seregtől. Vagy nincsenek-e elegendő adataink arról, hogy az olasz sereg oly lelkülettel bír, hogy kész most is Magyarországon és Ausztriában a régi állapotot visszaállítani. Meg van ezen szellem a hadseregben, s még

a ministerium sem tudta ezen szellemet elrontani. Ennyiben tudom motiválni az olasz interventio elleni nézeteimet. Ha a majoritás mellőzve itt azon közvéleményt, mely az interventio ellen nyilatkozott (hol?). — Azt gondolják, a közvélemény e teremben van? Addig, míg a törvényhozás együtt nem ül, van közvélemény, annak van módja nyilatkozni, s az nyilatkozott. (Hol?) Önök merik tagadni, hogy a journal közvélemény? Önök előbb egy oldalról törpéknek neveztek, s megvallom, igen érzem törpeségemet mind az európai mozgalmak, mint azon férfiak irányában, kiknek politicája ellen nyilatkozom. Érzem ennek súlyát, s ha valaha, talán most nem tudtam magamat úgy kifejezni, mint akartam. Ha önök ezen törpéket nem akarják — a mint nem akarhatják — nagygyá varázsolni, el ne felejtkezzenek egy dologról, mely európai fontosságu. Nyilvánitom: e teremén kívül is van közvélemény, s ezen kérdés nem volt még tárgyalva sem a megyei ugynevezett tanácskozásokban, sem a journalokban, mert én kevés embert ismertem, ki azon véleménynyel jött volna e terembe, hogy mi az olaszok ellen fogunk segítséget adni, s ezen közvélemény, mint mondtam, van a termen kívül is, s hiszem, hogy e közvélemény az itteni majoritás ellen fog nyilatkozni. Van közvélemény, melyet respectálni kell mindenkinek. Az utolsó legislatiotól e mostani nemzetgyűlés megnyitásáig a közvélemény, akár egyes petitiokat vegyünk, melyekkel többen a ministeriumhoz járultak, akár a sajtót vegyük, nem csak az olasz interventio mellett nem, mert olyanról senki nem is álmodott, hanem oda nyilatkozott, hogy a magyar seregek külföldről visszahozassanak. Én tehát részint azért, mert ezen politicában megtagadását látom azon eljárásnak, melylyel eddig Ausztriának a többi tartományok feletti suprematiáját megtámadtuk, mert következetlenséget, sőt gyengeséget is látok, melyet az utolsó ugynevezett táblabírák privilegiált legislatiójában sem találok fel, mert még az sem ment annyira, hogy positive mert volna ajánlani segélyt az osztrák birodalom integritá-

sának fentartására, és mintán mi, kik népképviselők vagyunk, látom, tovább mentünk, mint azon gyengének mondott legislatio, s miután, habár önök majoritásban vannak is e teremben, a közvélemény nem fog mellettök nyilatkozni, s miután az ország védelmére szükséges erő kiállítását soha meg nem tudnám tagadni, de épen azért, noha ellensége vagyok ezen felállított tervezetnek, mindent kívánok elkövetni arra nézve, hogy impossibilissé, hogy gyűlöletessé ne tétessék ezen kiállítás, a mint véleményem szerint igen könnyen azzá tétethetik, — ezen nézeteknél fogva a ministerialis felvilágosításban sem tudok megnyugodni. Nem is megyek partiálításokba az előterjesztett dilemmára nézve, mert én nem csak a segélynyújtás módjára nézve vagyok külön véleményen, de elvben is a segély ellen szavazok.

Kossuth L. Nekem már szerencsém volt kijelenteni, hogy én az olasz kérdésben több felvilágosítást adni nem fogok; hanem egyenesen a ház ítélete alá bocsátom, valjon az eddigi előterjesztésekből miként kívánja a kérdést eldönteni. Nem e célból, hanem azért lépek a szószekre, mert az előttem szóló érdemes követ más két tárgyról tett említést, melyekre nézve nem nyilatkoztam. Az egyik, hogy a horvát kérdésben János főherczeg intermediatiojára nézve úgy nyilatkozott az érdemes követ ur, hogy azt többé el nem fogadhatónak itéli. Bátor vagyok előbocsátani azt, miként nekem részemről soha eszemben sem volt János főherczeget intermediátorrá kérni fel, még a multa nézve sem. Gondolom igen világosan kitüntetve volt szerencsém előadni, hogy ezen felkérés csak azon szempontból indul, hogy mivel a fejedelem és dynastia mindég gyanusított arról, hogy a mi István királyi helytartó s a ministerium részéről történik, az nem a fejedelem akarata, és szóratott azon hir, hogy a dynastia ellenkezőleg gondol és érez a dologban, mint a magyar ministerium, — mi úgy gondoltuk, a balértelem elhárítására semmi sem lehet czélszerűbb, mintha a dynastiának egyik tagja elmegy a helyszínére és ott fel-

világosítja a közvéleményt. Ez volt a kiindulási pont, melyet a nyilatkozatban, a mit felolvastam, világosan kijelentett a ministerium. S egyszersmind oda menvén a főherczeg, ha ezen balvéleményt eloszlatta, iparkodjék oda hatni, hogy felvilágosittatván a nép az iránt, mi a királynak akarata, kinek nevében lázítatott a királyi korona ellen, egyszersmind használja ezen alkalmat, a részben is megnyugtatót adni az ottani népnek, hogy mi nem akarjuk elnyomni őket, mi minden igazságos kívánataikat teljesíteni készek vagyunk, s egyszersmind használja fellépését arra, hogy tudja meg: vannak-e ilyen méltányos kívánataik? Ezt ezen eljárásnak corollariuma gyanánt tüntettem föl. De János főherczeg eljárását mindig ezen szempontból értette a ministerium; azt is mondtam, hogy fájdalommal veszi a ministerium, hogy János főherczeg az elsőt elmellőzte; és a másodikat fogván fel, azt mondja: én tehát intermediálok. Erre nézve kinyilatkoztattuk, hogy ennek semmi sikere nem lesz, ha az első nem történik, és kinyilatkoztattuk, mi azon induló pont, melyből mi a horvátoknak netalán adandó — nem mondom concessiókat, mert én senkinek concessiókat adni nem akarok, hanem igazságot mérjünk, tehát ha van igazságos követelése a horvát népnek, hogy annak teljesítésére micsoda szempontból indulunk. Nyilvánítottuk, hogy azon szempontból indulunk ki, mikép mi Jellasicht a király ellenében hasonló hatalomnak nem ismerjük el, ki a magyar királylyal mint önálló hatalmasság alkudozhatnék, hanem csak azon szempontból megyünk ki, hogy a horvátoknál törvényes tartományi gyűlés tartassék, — mire nézve megtettük, mi tőlünk telt; de nem a mi rendeletünk szerint tartandó gyűlés tartatott, hanem összehivatott egy önkényes alapon a gyűlés, melyet a fejedelem törvénytelen conventiculumnak nyilvánított, melyet a nemzet kívánatai organumának elismerni nem akartunk, hanem azt mondtunk, hogy sem Jellasichehal sem a tartományi gyűlés küldötteivel tractatusba nem ereszkedünk. Csak annyit jelentettünk ki, hogy küld-

jenek törvényes választmányt, és ha lesznek kívánataik között törvényes, méltányos kívánatok, azokat a ministerium pártolni fogja. Így állván a dolgok, nem tudom az érdemes követ ur, nem elégszik-e meg azzal. Mikor a kérdés oly tisztán van felállítva, nem gondolom, hogy valami részletességbe bele kellene menni, és nem elég-e a háznak, midőn a kiindulási pontot, melyet a ministerium felvett, helyesli, mert akkor az fog következni, hogy rossz néven veszi a ministerelnöknek, ha Jellasichchal értekezésekbe tenné magát. Azt gondolom, ha valamely cél, melyet az ember maga elébe kitzüött, elérhető, akkor nem szükséges az embernek olyant nyilvánítani, mi következik azon dologból. Mert az, hogy nem tractálhat vele és János főherczeg intermediatióját mellőzni kívánja, mert Jellasich ő fölsége által hivatalától felfüggesztve s pártütőnek nyilvánítva van, világos. Mihelyt ez emlittetik, akkor semmit sem szólok, sem János főherczegről, sem a többiről. A trónbeszédben semmi arra vonatkozó pont nincs, mely azt mondaná, János főherczeg intermediatióját elismerem, ellenben ott van a ministerium induló pontja tisztán constatálva, gondolom erre nézve a ház meglehet elégedve. (Helyes.) S a másik: gondolom a katonaságnáli szellemről szólt azon ur. Talán már megint nem vagyok minsternek való, talán abban sok igazság van, mit azon tisztelt ur mondott, csak az a kérdés, hogy a bajos állapot helyrehozására, melyik mód czélszerű. A katonaság egy testület, melyet a mult századok vétke a polgároktól csaknem elszakasztott; katonának lenni csaknem annyit tett, mint megszűnni polgár lenni s az uralkodó kezében lévő külön hatalom lenni. Ezek a multak bünei, melyeknek hatása, hogy mindjárt egy pár nap alatt el nem mulhatott, azt nem tagadom, s épen azért mondom, sok igazság van abban, mit a követ ur e tekintetben felhozott. Hanem hármat tudok: elsőt tudom, hogy a hadügyminister igen szoros rendelkezést tett arra nézve, hogy mindenütt a magyar alkotmány iránti hűségre az esküt letegyék, — s ha valaki azt letenni

nem akarja, az ne csak elutasíttassék, hanem ellene szigorú eljárás követtessék, a mint imit-amott specialis esetek adatván fel, azokra nézve hadivizsgálat tétetett. Második: intézkedések történtek vagy történnek — hadügyminister ur nincs itt, tárczájára vonatkozólag tökéletes felvilágosítást nem adhatok, de annyit tudok, hogy hadügyminister ur azon szempontból indult, a lelkiismeretet nem lehet violentálni, ha vannak a katonaság közt, kik a dologgal megbarátkozni nem tudnak, szólíttassanak fel, mi lélekismeretüket kényszeríteni nem akarjuk, de azt sem engedjük, hogy nekünk a végrehajtásban akadályt csináljanak. Harmadik: sok mindenféle hírek jöttek egyik és másik embertől; a tény most úgy áll, hogy kiket most titkózetbe küldöttünk, azok becsületesen viselték magokat. A hadügyminister azon meggyőződésből indult ki, hogy az emberek pattognak, de mikor kiállítják őket, teljesítik kötelességöket. Már most tehát a dolog úgy van körülbelől, hogy nagy nehézségek után azon a ponton kezdünk lenni, hogy ezen bajok, melyek valóban a legnagyobb bajok voltak, napról-napra enyhülnek. Most az a kérdés, mit tanácsos tenni. Tanácsos-e a háznak valamely oly határozatot hozni, mely az enyhülni kezdő bajokat ismét szaporítja; vagy tanácsos-e olyan módokhoz nyulni, melyek jobb állásunkat consolidálják. Nyíltan kimondom, a lefolyt három hónap alatt egy dolog sem csinált a ministeriumnak annyi bajt, mint azon gyermekies haszontalanság, s a legjobb esetben semmi jóra nem vezethető pajzánság, hogy itt egy bizonyos magas állású katonatiszt insultáltatott macskazenével. Azt mondom: az embernek kár felvenni az ilyen dolgot; de az eredmény végzetlen sok bajt okozott, indignáltak a fegyver alatt levő keblek; mások azt mondták: így bánnak egy nyolczvan éves hőssel, s mégis méltányosságot kívánnak tőlünk. Tehát hol keressem én arra nézve, mit az érdemes követ előhozott, az orvoslást. Ugy tetszik, már be van adva a törvényczikkely a most állítandó hadseregre nézve, méltóztassék a ház bölcsessége szerint megfontolni a körülmé-

nyeket, minden viszonyokat; és azon törvény alkotásában figyelmezní, hogy concussiók, bajcsinálás nélkül előre dolgozzunk, hogy jövőre ezen tekintetben Magyarországnak egy tökéletes magyar érzelmű hadserege legyen. Nem ereszkedem részletekbe, hanem csak azon irányban mondám concussio nélkül, nehogy veszélyeztesse az ember azon hatalmat, a mely van. Többsire nézve, a mennyiben már az olasz kérdésre nyilatkoztak, mindig arra kértem a házat, hogy ne méltóztassék azt valami juris szempontból venni, mert ezen kérdés politikai kérdés. A politica pedig az exigienciák tudománya. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy ezen politicának helyeslése mellett a ministerium sokat contribuálhat hazánk javára — nem mondom teljes bizonyossággal, mert a máról holnapra változó körülmények között bizonyossággal semmit sem mondhatni, — hanem ismerve a körülményeket, úgy látom, hogy Magyarország körülményei okvetlenül megkívánják ezen politicát. A mi párhuzamot tett a követ ur a dynastia és sardiniai király közt, én azon véleményt, mely mellett egész életemben voltam, mint minister sem fogom megtagadni. Én nem azt mondom: melyiknek van a multa több érdeme, hanem azt mondom, nem látok Európában egy uralkodó családot sem, melynek a népek nagy hálával tartoznának, s hogy nekünk az ausztriai család irányában 300 év óta méltó fájdalomunk van. (Helyeslés.) Csak az a kérdés, hogy most azon perczen vagyunk, midőn körülmények által elősegítve, de saját szilárdságunk által is, kik t. i. ezen nyomasztó rendszer alatt is három századon keresztül soha sem szüntünk meg a szabadságért küzdeni, most (közbekiáltás: táblabírói kor) — mivel közbe méltóztatott szólni, kijelentem, hogy én nem vagyok a multak embere, különben is gondolom, hogy valamint én az archaeologia tudományát különösen kevesebbre becsülöm, mint a chemiát, úgy azt gondolom, a nemzet sorsa jobban áll, ha figyelmét előre, mint a multakra fordítja. A multakból tanulságot merítsünk, mert ez a historiának feladata, hanem hogy

mindig bántsuk a multat, semmi célra nem vezet. Tehát nem vagyok a multaknak embere, de megvallom, nem szeretem, ha az ugynevezett táblabírók gunynyá tétetik, mert in fine finali azon táblabírók tartogatták 300 éven által a hazát. Nagy szerencsétlenségnek tartanám, ha a népképviselők 1848-ban azon politikát követnék, melyet a mult időben ezen táblabírók követtek; de sokat tettek, hogy a népképviselők ott ülhetnek, a hol ülnek; azon táblabírók voltak annak lépcsői. Ezt közbevetőleg mondva, én nem ismerem dynastiát, mely oly kimondhatatlan nagy érdemekre hivatkozhatnék a népek s nemzetek szabadsága iránt a multban. Hanem a tény így áll: királyunk V. Ferdinand azon mozgalmakban, melyeknek a ház lételét köszönheti, a magyar nemzet új alapokon szabadságához sanctiójával hozzájárult. Neki tehát őseinek bűneit imputálni nem akarom. Különben is azt mondom, mind ő felsége, mind kik utána következni fognak, igen jól fognak cselekedni, ha pusztán az idealis hűség basisára nem támaszkodnak, hanem iparkodnak oly politikát követni népeik irányában, melynek következtében nemcsak parancsolt hűséggel, hanem belső ragaszkodással viseltessék irántuk a nemzet. Ez hitem; s mivel más részről úgy látom, hogy Magyarországbán a nép kiválólag monarchicus, én nem tehetek róla, e részben semmi érdemem nincs, de ez tény. Ha itt a képviselő ház azt mondja: kell a haza megmentésére 200,000 ember, Bécsből pedig azt mondják: nem kell, hát alkalmasint nem fognak kiállni. Nem tartom tanácsosnak némely dolgokról sokat szólni; de kérem a házat, vegye figyelembe, hogy gyakran egy egész nagy világosság közül egyetlen sugár adja meg a dolognak világosságát, mely azon bizonyos pontra hull, mely pontot ismerni kell. Nem tartom hivatásomnak, hogy az ausztriai ház rovására Carlo Albertot dicsérgessem, ha százszor több érdeme volna is, mert rám nézve Carlo Alberto semmi, azt pedig tudom, hogy V. Ferdinand királyom, kinek hűséget esküdtem, mely hűséget meg is fogom tartani. Következve

az ilyen provocatiót nem tartom célravezetőnek, mert nem az ausztriai ház akármely tagjának szép szemei iránti sympathyából fogjuk segíteni, hanem mert fentartásunkra ezen politicát szükségesnek látjuk. (Éljen.)

V-ik ülés a felsőházban

júl. 21-én.

Elnök jelenti, mikép a szőnyegen levő válaszfelirati javaslat előbb hibásan lévén nyomatva, újra kellett nyomtatni, mint ez a 2-dik és 3-dik sz. alatti nyomtatványokból látható.

Beöthi Ö. a 3. számú javaslatpéldányban oly pontot lát beszöve, melyről a trónbeszédben említés sincs, pedig a ház megállapítja, hogy válaszában tisztán feleletre szorítkozik. Alapul tehát a 2. számot kívánja felvételni.

Gr. Pálffy J. pártolja indítványát.

Végre gr. Andrássy Gy. indítványára abban nyugodott meg a ház, hogy mivel a 2. számban különben is hibák vannak, tehát a 3. számú olvastassék fel, kihagyván belőle a 2. számban nem foglalt részt.

E szerint következő válaszfelirati javaslat olvastatott fel:

„Felséges sat. Atyai gondoskodásának újabb tanúságát adá felséged, midőn nem várva az utóbbi országgyűlés határozata által magyar felelős minisztériumára bízott intézkedések előkészítését és bevégeztét, hű magyar népének országgyűlését rendkívüleg egybehíván, tért nyitott a nemzetnek, hogy a jelenről intézkedve a rendkívüli belkörülményeiből kibonyolódva — jövőjét szilárd alapra fektesse.

Hazánk e nagy feladatának semmi sem biztosíthat vala fényesebb sikert, mint ha felséged atyai szándékához képest a nemzetnek annyi hű reményeitől környezett magas személyében vezérelte volna törvényhozásunk súlyos munkáit.

Körünkben még inkább tapasztalta volna felséged, hogy a magyar szent korona, a nemzet szabadságának és a fejedelem jogainak szászadok óta jelképe, az európai viharok közepette is ingatlanul áll a felkent királyi főn, és hogy átalakulása jelenidőszakában nemzetünknek királyáhozi bizalma s hűsége még rendíthetlenebb, mint szászadokon át vala.

Ezekről felséged betegsége fosztott meg. Fogadja felséged mély fájdalom, őszinte részvétünk kijelentését. Lelkünkben fakadt busgó óhajlásunk, felségedet mielőbb egészségben láthatni és hosszas ideig tisztelhetni köztünk, hű magyarjai közt.

Addig is vegye felséged hódolatteljes köszönetünket, a magyar nép szívéből vett azon választásáért, mely által királyi személye teljhatalmu képviselőjévé István főherceget, országunk hön szeretett nádorát s királyi helytartóját méltóztatott kinevezni.

Fájdalommal tölt el bennünket, hogy Horvátországban nyílt támadás, az alsó dunai és tiszai vidékeken fegyveres csoportok zavarták meg az ország békéjét.

A századokon át létezett testvéries egység felejtve, a történeti rokonasérv kötelei megtagítva, a közös haza szent neve megtagadva a támadók által, kikkel a szabadság minden áldásaiban testvériesen osztozánk.

Ily viszonyok közt első és legszentebb kötelességünknek tartottuk, mindenek előtt egy szívvel lélekkel nyilvánítani, hogy a nemzet becsületét, a magyar szent korona épségét, bármi veszély ellen, életünkkel és vagyonunkkal megvédeni készen állunk.

Azonban a magyar nemzet, szilárd elszántságához illő mérséklettel föladatának ismeri elhárítani a közhasától a polgári háboru iszonyait; és azért óhajtja, hogy a kapcsolt részekkel viszonyaink, a százados testvéri viszonyok megerősítése, a törvény szentsége és a nemzet becsülete érdekében a méltanyosság útján egyenlítettessenek ki.

Az alsó dunai és tiszai rablócsapatokat illetőleg, határozott szándékunk a példátlan elbizottsággal terjengő lázongásoknak haladéktalan megsemmisítését eszközölni.

Nagy megnyugtatótásunkra szolgált felséged a rozszakaratu lázítók ámitásai ellenében tett és a nemzet határozott szándékával találkozó azon ünnepélyes nyilatkozata, miszerint „változhatlanul el van határozva, magyar királyi koronájának egységét s épségét, minden kül megtámadás és belső szakadás ellen királyi hatalmával megvédeni” — szigoruan kárhóztatván maga és királyi családja nevében, azoknak vakmerőségét, kik a törvényes hatalom iránti engedetlenséget legmagasabb akaratával megfúrhatónak, vagy épen királyi háza érdekében történhetőknek merik állítani. Felséged ezen királyi nyilatkozatában, mely népeire kétségtelenül üdvös leend, újabb zálogát látja a nemzet azon vallásos buzgóságnak, melylyel atyai gondviselésére bízott népeinek, jogai és boldogsága fölött örködni meg nem szünik.

Erdélynek Magyarországgal egybeolvadása által a nemzetnek százados törvényes kívánata teljesült.

Felségedé a dicsőség, hogy az egymással elszakított két testvérhon egy közös hazává alakult.

Es egyesülés által kétszerezett erő, annál szilárdabb oszlopa leend a hon boldogságával válthatlanul egybeforrott királyi szék dicsőségének.

Felségednek a külviszonyokra vonatkozó nyilatkozata, mikép majd minden hatalmasságokkal sértetlen áll békés egyetértése, és annak állandóságán — a be nem avatkozás elvének teljes mértékbeni viszonztatása reményében — nem is kételkedik, nagy örömünkre szolgál.

Annál aggasztóbban hatott reánk annak értése, hogy a lombard-velencei királyságban, hol a sardiniai király s más olaszországi hatalmasságoknak ellenséges seregei harccsal támadták meg felségednek seregeit, a háborut mindedig bevégezni nem sikerült.

Kelünk mélyeből szólalunk fel: mennyire óhajtjuk nemzetünk érdekében szinte, mint eldökeink példája nyomán, erőteljesen hozzájárulhatni a

közbizodalom említett háborus viszonyainak a trón méltóságával és igazaival egyeztetendő alkotmányos szabadság elve szerinti kiegyenlítéséhez; minek eszközölését, ha megzavart belbékénk fölséged királyi hatásának mérlegbe vétése által helyreálland, erőlyesen elősegíteni készek leszünk.

S midőn ily érzéssel fogunk a királyi székek és alkotmányos szabadságnak elválaszthatlanul egyesült érdekében azoknak feladatunkhoz képesti elintézéséhez, miket a hon java oly sürgetőleg kíván: ujabbnag a trón jeleit ohajtjuk nyújtani azon őseinktől öröklött tántorithatlan ragaszkodással helyet fölséged királyi háza és alkotmányos létünk iránt, és bal aszerencsét, egyaránt viseltetünk.

Elnök azon kérdést intézi a házhoz, hogy a javaslatot általánosan kívánja-e tárgyalni vagy szakaszonként? (Felkiáltás : szakaszonként.)

Ujházy L. (sárosi főispán) a vezérelvhez kíván szólni. Nem tulajdonít ugyan nálunk a válaszfeliratnak oly fontosságot, mint más országokban, melyekben a nemzet kezdeményezési joggal nem bírván, minden kívánatait a trónbeszédre adott válaszfeliratban jelenti ki. De van a válaszfelirati javaslatnak egy része, mely különösebben azért igényli figyelmünket, mert külviszonyokra vonatkozván, törvények tárgya nem lehet. Különösebb figyelmet érdemel azért is, mivel a válaszfelirat lesz az első oklevél, mely által az emancipált nemzet, magát a civilisált Europa előtt bemutatja. — Végre azért is kell a háznak szólni e tárgyhoz, mert a ministerium a maga politikáját előterjesztvén, szükséges, hogy az a nemzet helyeslését vagy roszalását megtudhassa. Hallotta szóló, hogy ne feszegessük az elvet most, midőn a hazát veszély fenyegeti; béke idején lesz rá alkalom. De meggyőződése szerint azért szóló taglalás alá akarja venni mindennek előtt az elvet, melyből a szóban forgó segély eszméje kiindul; mert vezérfonal kell s a hallgatás és mysticismus rendszere ép oly veszedelmes a nemzetre, mint a trónra nézve. Az említett pontban vezérelvül a pragmatica sanctió van felállítva, melyből a ministerium azon tant emelte ki, hogy Magyarország Ausztria minden tartományait külmeztámadás ellen tartozik védelmezni. Szóló, mint egyszerű polgár, csak azt értheti az említett kütésből, a mit abból világosan kiolvashatni. (Halljuk!) Az első részben t. i. az

akkori karok s rendek köszönetet mondanak a fejedelemnek, hogy az országot külmegtámadások ellen megvédte s reményöket fejezik ki, hogy azt ezentul is teendi. A második részben hálául az ország koronáját az uralkodóház nőágára is kiterjesztik, de arról egy betű sincs, hogy Magyarország magát kötelezte volna az ausztriai örökös tartományokat külmegtámadás ellen védeni. Sőt miután az 1715. 8. t. cz. 1. §-a nemesi fölkelést csak a haza védelmére rendel; a 2. §. pedig rendes katonaságot csupán a felkelés elégtelensége esetében rendel felállítandónak; innen szóló azt következteti, hogy külháborura rendes katonaságot sem tartozik az ország adni. Ennélfogva kihagyandónak véli a válaszfelirat azon részét, mely az olasz háborura katonai erőnk bármi csekély részét megajánlaná.

Beöthy Ö. bihari főispán részint a felirat régi szabásu alázatos modora ellen tesz általában kifogást, részint azt kívánja, hogy miután ő felsége az országgyűlést kir. helytartója által nyitotta meg: a ház is ugyanez uton feleljen, s mindentűt, hol ő felségéhez szól, szóljon a nádorhoz, megkérvén végül ő fenségét, hogy a benfoglaltakról királyunkat értesitse.

Mire gr. Andrássy Gy. megjegyzi, hogy a válaszfeliratban több alázatosság kifejezve nincs, mint a mennyit viszonyaink megkívánnak, s mint mennyire provocáltatunk. Továbbá a válaszfelirat trónbeszédet föltételez; a trónbeszéd ő felségétől jó, — tehát a válasznak is hozzá intézve kell lenni, s legfeljebb egy külön comitivával lehet nádor ő fenségéhez küldeni, mint a ki a trónbeszédnek előadó organuma volt. (Helyes.)

Gr. Pálffy J. pedig a mondottakon kívül kijelenté, hogy a sárosi főispánnak felelni azért nem tartja szükségesnek, mivel az okok, melyekből kiindult, a válaszfeliratban nincsenek, s a ministerium sem adta e részbeni politikáját a háznak elő.

E hivatkozás következtében, miután a bihari főispán

indítványa nem pártoltatott, Sáros főispánjának észrevételei pedig az illető szakaszra halasztattak, — a belügyminister lépett szószékre.

Szemere B. Azon kérdés, mi módon terjesztessék e válasz ő felsége elibe, meg van alapítva. Az olasz kérdésnek pedig megvitatását a ház az illető czikkre kívánta elhalasztani, midőn fentartom magamnak, hogy a kormány e részbeni politicáját előadhassam, ha t. i. az megtámadtatnék. Most szót csak azért emelek, mivel Pozsony megye főispánja megérinté, hogy a ministerium e házban politicáját elő nem adta, és mivel a mint egyrésztől annak előadását megkívánni a háznak joga van, úgy másrésztől azt előadni nekünk kötelességünk. Politicánkkal az a mi e válaszban foglaltatik, megegyez. Ez ugyan nem ment fel némi felvilágosítások adásától, de jogosít arra, hogy rövid legyek, s a multat csak futólag tájékozzam. Ha van kor, melyről sokat lehet beszélni, ez az kétségen kívül. De a ki e kort megítélni akarja, ne jőjjön nekem ide hüvelykkel, hogy vele az óriást megmérje, ez nevetséges, sem a rendes orvosszereket, ne ajánlgassa senki most, midőn az összes emberiség, a földdel és levegővel együtt, lázban, habár a szabadság lázában is szenved. Ki igazságos akar lenni, kell, hogy a dolgok és események rendkívüliségét fogja fel, a ki ezt nem fogta fel, az nem is lehet igazságos.

Most nem rendetlenkedésről van szó, hanem forradalomról; a rendet fenntartani, ahhoz csak politica kell, a forradalmat elnyomni, ahhoz tábor kell. Ez egyik főszempont, miből a kormány helyzetét és eljárását megítéltetni kérjük.

Ha indulatunkat és méltó boszankodásunkat követjük, melyet érezünk a kétszintűség, a ravaszság, az engedetlenség, az árulás ellen, azóta régen markunkba ragadtuk volna az égő szövétneket és a polgárháboru irtózatot tüztét meggyújtottuk volna. De vajon a szabadság a vérpataokban nem veszett volna-e el? De vajon az alkotmányos királyi szék nem dőlt volna-e össze s az önkény ostora nem suhogna-e

felettünk ujlag? (tetszés.) De valjon a lángok közül mi mint phoenix, vagy mint hamv kerülttünk volna-e ki? És ha a győzelem mindkét uton egyenlően bizonyos, ki ne válassztaná azt, melyet idő és okosság ad meg, mint azt, melyet fegyver és vér szerez meg?

Nem béke minden áron, ezt csak a politicalai rágalom állithatja, de nem is háboru mindenestre. Mihelyt a béke becstületes, a harcz mindig gyengeség. Ki általános elveken száguld előre s hátra, s a körülményeket nem veszi fontolórra, hasonló ahhoz, ki a csillagokat egyenlő távolságra hiszi, mivel nincsenek a szemnek támaszpontjai, melyekről összehasonlitásokat és tájékozásokat tehessen közöttük. A politicalában így válnak a leghelyesebb nézetek legfonákabbakká, sőt az elvek ugyanannyi hazugságokká válnak alkalmazásaikban.

Nem akarnék lenni oly hosszú, mint a milyen végtelen tért nyit a tárgy. Azt hiszem, a körülményeket csak kissé részletesebben előadni, annyi mint kimutatni a különféle nézetek helyességét vagy helytelenségét, melyek szerint a mult három hónapot megítéli a közönség.

Hogy találtuk mi az országot 1847-ben nov. 7-kén? Nem irom le hosszan, néhány szóval is el lehet mondani. Tehát hogy találtuk? Még mindig a corpus juris apró reformjaira törekedtünk. Az abba lerakott, de elavult jogokat akaruk kiolvasgatni belőle, és visszanyeregetni .... A védegyeletben volt minden reményünk az iparra nézve .... Ausztria vámrendszerének járma alatt gyarmatként nyögtünk .... A sajtószabadság messze távolban lebegett előttünk .... Az évenkénti országgyűlés s a népképviselő, a szabadföld, és a nemzetőrség, a magyar és parlamenti önkormány csak mintegy álom csillogott fel lelkeinkben .... Szóval a szabadság hang, az alkotmány pusztá szó volt, helyünk nem volt Europa nemzeteinek diszes sorában, minden erőnk csak az ellenzésben állt, nem birtak elvesztetni, mi nem birtunk

győzni, a political halálnak nem életerőnkkel, hanem bizonyos nyulékonyssággal állhatánk ellen.

Ez állapot szomorú volt. Egy európai nemzeti élet jelöltjét bennünk nem lehetett szemlélni.

És hogy adtuk az országot vissza a hazának és nemzetnek 1848. ápril 11-én? Nem kellett többé különféle ürügyek alatt a jogot a Corpus jurisban keresgélni, az észkönyvből irtuk ki, a mire szükségünk volt.... A föld szabad lett, és szabad a nép, mely azt bírja.... A közteherviselés behozatala által a válaszfal legnagyobbja lerontatott, mely az összeolvadásnak gátul állt.... A nemzetőrségi intézet felállítatott, s ezáltal a véderő a népben székel.... A sajtó visszanyerte szabadságát... A népképviselőt ohajtása testté vált.... Magunk kormányozzuk magunkat.... A kormány székhelye s minden rendeletek kutforrása többé nem idegen föld, nem Bécs, hanem Budapest.... Az unio Erdélylyel megalapítva, s a tökéletes egybeolvadás kijelentve.... Ugy szólván vágyaink, sőt álmaink magok csodálatosan teljesedtek. Az alkotmány, a haza, a nemzet egészen újjászületett. És pedig mind ez megtörtént, általános megbontása nélkül a fenálló jogszerű érdekeknek; — a nemesség mint eddigelé idősb szülött hozott ugyan némi áldozatot, mint zsengét azon tömérdek hasznokból, melyeket századok hosszú során keresztül megtakarított, de hazafiúi vér nem omlott e csodaszzerű átalakulás bölcsőjénél még akkor, midőn ő felsége által az újjászületés törvényei megszentestettek. Szóval, rabul vettük át a hazát, a nemzetet, és szabadul adtuk vissza. A pusztábani nem 40, de 400 éves vándorlását végeztettük be vele. Az ígéret földének szélére jutattuk, hol csupa boldogságot reméltünk.

De minden emberi számítás csalékony. Ugy látszik, a gondviselés szándékában nem lehetett, hogy bármely nemzet gyökeres átalakulását a béke áldásai közt érje el. És először is éppen azon osztály kezdte meg a rendetlenkedéseket, melynek személye és birtoka szabadrá lett. Néhol nem

hitte el a mi jótéteményben részesült, tul járt az képzeletén, és mi hamar keveslette, a sok nem volt már elég, mindent követelt, épen azon tulajdonjognak megsértésével, melyet követelésének alapjául fektetett. E bajt megorvosolni igyekeztünk az által, hogy az egyházi szószékből a megyei küldöttségek és egyes bizottak által magyaráztattuk a törvényeket, és nyomtatványokban, különféle nyelveken kiosztattuk 60—70,000 példányban. Ezen rendetlenkedéseket a zsidóüldözés követte, és pedig kivált a királyi városokban, hol a jogegyenlőséget a lehangosban emlegették, és a melyeknek polgárai még érezhették az igának nyomását, mely alatt szenvedtek, s most, miután magok lerázták, egy más osztályt akartak bele kényszeríteni. És e két nembeli rendetlenkedések az ország különböző részein sűrűn gyuladottak ki összekötve rablással mindenütt, sok helyen gyujtogatással, néhol öléssel. A kormánynak katonai ereje ennek megfékezésére sem volt elég. A nemzetőri összeírás és szerkesztés pedig a zabolátlanságra csak új okot nyujtott volna, mert a nép alacsony bujtogatások következtében a törvényes jótéteményekben is csalást, a nemzetőri összeírásban ujonczozást szemlélt.

Uraim! A nemzet ujjaszületését fájdalom nem előzték meg az igaz, de ime annál terhesbek következtek utána. Midőn átvettük a kormányt, a nemzet kétségén kívül más erőt nem vettünk által. Az önkénynek és erőszaknak, az idegennek és idegen érzésű honfiak kormányának három százados építményét ledöntöttük, és midőn kezünkbe vettük a kormánypálczát, omladékok közt szemléltük magunkat. Jöttünk és a kincstárt meglehetősen türesen találtuk. A magyar kincstár nem volt más mint egy postahivatal, mely a bécsinek rendelete szerint küldötte a pénzt, s a legutolsó hetekben a küldözésben serény volt. Az ország el volt borítva papírpénzzel, melynek hitele a közcsend veszélyeztetésével napról-napra csökkent.... Ausztriának vas ujai közt volt hitelünk, piacunk, iparunk. Rögtönös és gyökeres reform,

Ausztriában talán statuscsődöt huzott volna maga után, mit nem óhajthattunk, mert polgártársaink százezreijutottak volna koldusbotra, mi által a társadalmi convulsio tetőpontjára hágott volna. Jöttünk, és kevés katonaságot találtunk és nem találtuk úgy mint hazafiúi szívünk ohajtotta volna. Nagy része Olaszországban volt, hol a háboru bevégzését mi sürgettük, azonban a mint onnan behozni a törvény által gátoltatánk, úgy rögtön vissza behozni épen legszentebb érdekeink által nem tanácsoltatott, a mennyiben a bentaláltak érzelmeit is az átalakult kormányforma irányában ellenségesnek tapasztaltuk. Nem csak ott volt a hiba, hogy idegen tisztekkel vannak ezredeink elárasztva, a belföldiek legnagyobb részében hasonló szellem él; a hiba ott van, hogy a nemzetietlen politika, az absolutismus a katonai osztályba mindent nevelt csak embert nem, csak alkotmányos polgárt nem. Ehez járult az is, hogy a sok külföldi az új rendszer által lételét látta veszélyezve. Sok letett esküje által érezte magát lekötelve, melyben sem hazáról, sem alkotmányról nincs említés. — Tehát katonaság kevés volt az országban, alig 18,000. De e kevés sem volt mind szövetségünk. — Használni kellőleg nem lehetett, eldobni pedig veszedelmes lett volna, miután a belső rendetlenségek még nem szűntek meg, és Horvátországban az ellenszegülésnek szomorú jelei mutatkoztak.

Jöttünk, és hogy találtuk Horvátországot? Az aratás idejére jöttünk. A mi magvat idegenek politikája évek, századok hosszú során gátolhatlanul elvetett, elhintett, annak szomorú aratás ideje most következett be. A megbukott, europailag megbukott rendszer emberei a bánt állították fel. Meghívásunkra előbb a körülmények s ország kívánatainak tudatlanságával mentegetőzött, — utóbb a Magyar- és Horvátország közti kapcsott megszakadottnak állítá, — sőt az 1848-ki törvényt mit ő felsége megszentесített, kicsikartnak hirdette, s ekképen a törvényhozás és király fölébe bíróképen emelkedett, állítása szerint épen a törvény

és királyság érdekében. De mind ez tires beszéd, keresett tirtigy; Magyarországtól elszakadni, ez a legközelebbi czél, a távolabbi czél minden szláv elemből egy nagy avagy több kis birodalomnak alkotása. A közhir magas támogatásokat is emleget, melyekben a bán részesült volna. — A kormány nem bir kellő tudással erről, ha birna, tisztének ismerné a nemzet képviselőinek a tényt bejelenteni. A hol fel kellett szólalni, felszólaltunk; apróbb eseményeket félreértéseknek neveztek. A bán tehát egyenesen a forradalmi térre lépett. A kormány rendeleteinek nem engedelmeskedett, — lázadási helyzetbe tette az országot, és a rettegtetés és belső háború véres zászlóját tűzte ki, mert ennek folytában ütött ki hazánk alsó részein a szerb faj lázongása, melyet békes uton nem sikerülvén megszüntetni, jelen pillanatban azon vidékek a szerencsétlen polgárháborunak színhelyei. Jöttünk, és a külföld nem ismert bentünket. Magyarország mint ha még kiskoru volna, nem volt jogosítva fellépni a világ önálló nemzetei közt. Nagy tartománynak tekintének, de független nemzetnek nem ismertek el. Természetes, hogy kinek érdekeit nem védik, annak érdekei mellőztetnek, és így történt: hogy Magyarország java az európai diplomatiában figyelembe nem vétetett. Ártalmait e helyzetnek, ha valaha, most éreztük, midőn csatlakozó, elváló, forrongó állapotban lévén a népek, a legfontosb kérdések nélkülünk döntettek el a cabinetekben. Tehát mi állapotban vettük mi át a kormányt? Egyrésztől forradalmi állapotban, más résztől a kormányzáshoz szükséges eszközök nélkül. Rosz állapotban találtuk a financzot, sőt épen semmi financzot nem találtunk. A katonaság nagyobb része kün volt, melynek visszahozatala ellen több ok harczolt, mint mellette. A benlevő addig kötelességét vélte teljesíteni, ha az uj alkotmányos kormánynak vonakodva engedelmeskedik. Horvátország pártütői térre lépett. A panszláv törekvés veszedelmes vonaglásba hozta szláv ajku népeinket. S mivel széktünk még nem volt a diplomatiában, a külső bujtogatások ellen sikerrel nem lép-

hettünk fel s karjaink túl a határon nem értek. E bajokon kellett és kell segíteni, mert ezekben van az ország gyengesége. A finanszterv annak idejében e ház elébe is fog jutni. Addig a kormány az ezüstpénz hiányában a forgalom élénkítése végett apró papírpénz kibocsátását rendelte el, és mivel a kincstár jövedelmei az 1848 törvényczikkely után s a horvát-szerb mozgalmak miatt igen csökkentek, kölcsönre hívta fel a nemzetet, a haza és királyi szék veszélyes állapotának pillanatában. A katonaság vonakodó szellemén az elmozdítgatás némileg segített volna. De fontos okok miatt e bánásmódot a kormány nem tartá tanácsosnak, a mennyiben a baj nem enyésztetett volna el, hanem csak helyét változtatta volna s alakját. A felség egyenes parancsai, az alkotmányra eskütétel, a hadügyminister fellépése ugyan a bajon sok részben segítettek, de hiában, a lelkesedés nincs meg a tisztikar nagy részében. E lelkesedést a nemzetőr-ségben, az önkénytesek táborában kell keresni, s e kettőnek szerkesztésére fordítá a kormány gondjait, de a teljes felfegyverzés, legyőzhetlen akadályok miatt mind ez ideig meg nem történhetett. (Tetszés).

Horvátország irányában legtermészetesbnek látszott az erőhatalom politicáját követni. De a mi természetesnek látszik, az nem mindig czélszerű is. Ez bizonyosan polgár-belháborura vezetett volna, mi istennek legnagyobb csapása az embereken, és mi nem választottuk e politicát. S annyival kevésbé láttuk szükségét, mert bár Horvátországban a báni rettegtetés és báni statárium befolyása alatt általánosnak látszik a lázadás; meg vagyunk győződve, hogy a nép többsége visszatér a józan s törvényes utra, mihelyt elvonult a vész, mely most felette tüzes és pusztító csapásokkal uralkodik. Előbb ki akartuk mind azon eszközöket meríteni, miket a jogszerűség nekünk nyújt; előbb meg akartuk őket fosztani mind azon ürügyektől, melyeket a világ előtt használtak. Eljárásaikat a felség érdekével indokolták, tehát a felség magas nyilatkozatait láttuk czélszerűeknek. Ők azt

mondták: a két ország közt a kapocs megszakadt, a felség azt megszakíthatatlannak jelentette ki. Ők azt mondták: az 1848-diki törvények a felségtől ki vannak csikarva, ő felsége ismételve kijelenté, hogy a miben meg egyezett, azt szíve szabad sugallatából tette. Ők azt mondták: a mit tesznek, nincs legmagasb értesítés nélkül, mire a főherczegek tagadólag feleltek; ő felsége pedig a junius 5-ki tartományi gyűlést törvénytelennek nyilvánítván, igazságosnak találta, hogy királyi biztosság vizsgálván meg a horvát ügyeket, a bán az alatt mind polgári, mind katonai hivatalától felfüggesztessék.

Igy kelt a junius 10-diki kettős manifestum, mely 160,000 példányban négy nyelven terjesztetett. A felség nevét bitorolták s épen ez által hazudtoltattak meg. A királyi szó minden ürügyet ekkép rontott le, s a horvátok hirdetett hűsége lelepleztetvén, tettök mint álnokul takargatott szemtelen párttűzés jelent meg a világ szemei előtt. A törvényes rendet tüstént helyreállítani Horvátországban nem lehetett másképp, mint fegyveres erővel. A harcznak, a véres és hosszú harcznak kimenetele Magyar- és Horvátország közt nem lett volna bizonytalan elvégre, de ki az ország határain túl is tekint, e lépésben a végtelen következményeknek csak kezdetét szemlélte volna. Rögtön győzni, vagy a béke politikáját követni, a kettő közt kellett választanunk. Amaz nem volt hihető, tehát utunk ki volt jelölve már ez által.

Azt hittük, miután mindig jogköveteléssel léptek fel, e téren maradnunk legtanácsosabb. Ezért nem voltunk idegenek némi engedményektől; hittük, hogy bár a phanatizáltaknak nem használ, de a többinek kedves lesz, s otthon épen erejüket neveli. Mivel éreztük, hogy erősbek vagyunk szükség esetében, illet hozzánk az előző, a békés bánásmód, melytől csak a gyengeség irtózik, minthogy fél gyávának tartatni (tetszés.) Mi nem akartuk oda ereszteni a dolgot, hogy Horvátországgal mint külhatalommal hadilag végezzünk; királyi biztosság és bíró körébe véltük az ügyet tar-

tozni. Mind ezt anynyival inkább, hogy minden nap, mely elmúlt, készebben talált, ha kell, a harcra is. Szóval, a jog és törvényesség alapját mi nem akartuk elhagyni. Hosszabb az, de biztosabb; annak, ki körülményeinket ismeri, egyedül biztos. Csak az láthatta gyávaságnak, ki az eszközöket nem ismerte, mik rendelkezésünkre álltak. Forradalmi kormány nem akartunk lenni, erőnk épen a jogszerűségben áll. Forradalmi eljárással épen a horvátok vádját igazoltuk volna, mely most magukat éri. A jogosság maradhat számító és higgadt, ez volt a mi szerepünk, abban van az állandóság; s phanaticus lázadás mint az üres széloszlop összedől, ha türelmünk van kissé várakozni. Mi tehát békét akartunk a horvátokkal, de nem minden áron. A magyarra nézve a népszabadság napja nem lehet a gyengülésé. Ha békés ajánlataink visszavetettek, ha a törvény útjára nem térnek vissza, ha a koronás király manifestuma nekik, kik örökké hűségöket emlegetik, mind semmi, ha a korona jogainak s a haza határainak, s a nemzet érdekeinek épsége van veszélyben: azt hiszem, a nemzet megfogja mutatni, hogy az okos várakozás, a számított időzés, a békés kiegyenlítés kísérlete által csak diadalát biztosította. (Harsány tetszés.)

A mi a külviszonyokat illeti, igyekeztünk, hogy a nemzet érdekei hűn képviselve legyenek. De az nem elégít ki, hogy a frankfurti német gyűlésen megbizottaink voltak, sem az, hogy kelet felé megbizottaink jártak, sem az, hogy közvetve értekeztünk a külföldi követekkel Bécsben; a keleti tartományokbeli diplomatiának egyenesen kezünkben kell lenni, kell, hogy követeink, consulaink ott legyenek, és az illető hatalmasságok követei, consulai Budán tartózkodjanak. Kelet ügyében mi inkább vagyunk érdekelve, mint Ausztria, és érdekeinkben nincs olyan, mi Ausztria érdekeivel ellentétben volna; míg ellenben a közvetlen szomszédságnál fogva, hogy érdekeink el nem hanyagoltatnak tovább is, erre nézve a biztosítékot csak magunkban találjuk. Mindenütt, hol a kelet sorsát fonják ésszövik, a magyar

érdeke, a magyar sorsa, sem felejtve, sem képviseletlenül nem lehet. (Helyeslés.)

Ezeket jegyzem meg általános politicánkra nézve. Tehát a szabadság napja vésznek kíséretében tűnt fel hazánk egén. A mit kivívtunk, meg is kell alapítanunk, meg is kell védőnünk. Épen akkor szakadna el az ország egyrésze, midőn mindent megnyertünk. Miután velünk a szabadságban testvérképen osztozott, el akar pártolni. És ha e lázadás nem volna, az átalakulás minden rengésein túl volnánk már alkalmasint. Minden esetre e kérdésnek meg kell oldatni, ha nem fegyver nélkül is, de igazságosan mind a két részre. Azt a mit teendünk, mi nem fogjuk a küzdéstől feltételezni. Mindent mi jogos, megadunk nekik, semmit, a mi nem az. Ezért a lelkesedésnek, melylyel a nemzet az ügyet felkarolta, még nőni kell, óriás erőt kell összegyűjtenünk, melynek el-
lentállhatni ne reménylje a vakmerőség sem. De nem czélunk a polgárháboru; sőt éppen ez az, mit kikerülni akarunk, mert mi testvérekül fogadtuk be a horvátokat, kik velünk tökéletesen egyenlők, de ép azért törvényt, alkotmányt, királyt, kormányt, tetszésök szerint nem változtathatnak. Mi őket el nem veszthetjük, mint kezünket, mint karunkat nem, melyek testünk részei, ők pedig el nem szakadhatnak. (Tetszés.) Csalatkozik, ki azt hiszi, végezve van minden, ha erőhatalommal megragadjuk. Nem, ez nem elég. Érezniök kell, hogy ők velünk, mindenben egyenlőek levén, jognál és érdeknél s a multak emlékezeténél fogva testvéreink. Az ármány, a hazugság, az önző ambitio költeményeivel elvakított népet fel kell világosítanunk. Felvilágosítani annyi, mint megnyerni, így megnyerni annyi, mint a békét örökre biztosítani. Csalatkozik, ki azt hiszi, e catastroph most kezdődik, nem, ez már kifejlése azon politicának mit a nemzetietlen, az idegen rendszer a mi rovásunkra folytatott. Csalatkozik, ki azt hiszi, hogy a dráma most már végződni fog, nem, az europai conjecturák most egy új tért nyitnak a nehéz játéknak, melyet fegyverrel elnyomni le-

het, de bevégezni nem. Tehát ez ügy elrendezésében európai szempontból kell kiindulnunk. Erőtleneknek nem szabad láttatnunk, az igaz, de igazságtalanoknak sem. A mi diadalmunkban hiány volna, azt kipótolja Európai közvéleményének hatalma, mely látván, hogy erősek és igazságosak is vagyunk, eljárásunkat bírálni és helyeselni fogja.

Ezeket láttam szükségeseknek elmondani, némi felvilágosításaképen azon politicának, mely a válaszban ki van fejezve. A nehézségeket akartam röviden kimutatni, mik eljárásunkat meghatározták a múltban. Arról, a mit tennünk kell jövőre nézve, a ház máskor fog végezni. Most egy tanácscsal végzem be szavaimat, mely abból áll: hogy mi erős, nagy, hatalmas nemzet leszünk, azt hinntünk kell, mert e hiedelem ad kedvet, erőt, bátorságot lelkeinknek, de a ki azt hiszi, hogy már most úgy cselekedhetünk, mintha erős, nagy, hatalmas nemzet volnánk, az maga keserű csalódásban él, és az ilyen ember legsikeresebben dolgozik a nemzet megbuktatására. (Köztetszés.)

Elnökök úgy látja, hogy most a javaslatot szakaszonként lehet tárgyalni.

A javaslat első hét pontja olvastatik, s észrevétel nélkül jóváhagyatik. A 8-ik pont után.

Ghéczy P. (honti főisp.) ohajtaná mind azon nemzeteket megemlítetteti, melyek bennünket részint egyesítve, mint a török, részint diplomatiái tekintetben, mint az angol és francia érdekelnek; de ha ez nem lehet, a 3-ik számú nyomtatványban foglalt ezen szavakat: „tekintve egyszersmind hazánk s Európa jelen helyzetét, mely által hivatva vagyunk, szoros egyetértésben a nagy Németország népeivel, védfala lenni a civilisációnak“ mindenesetre megtartatni kívánja. Gr. Andrássy Gy. a 3-ik számú szerkezetet pártolja, a többi nemzeteket azonban még most nem akarja említetteti, mert nem tudhatjuk milyen politikai irányt fognak irántunk követni. Ujházy L. a törököt, mely a civilisációnak védfala nem lehet, semmi esetre sem kívánja betetetni. A „népeivel“

szó után be kívánja iktattatni: „keleten.“ B. Eötvös J. megjegyzé, hogy a civilisatiót nem csak keletről, hanem például délről vagy éjszokról is fenyegetheti veszély.

Gr. Pálffy J. a zempléni főispán véleményéhez járulván, az elnök e mellett látja a többséget nyilatkozni. E szerint az érdeklött pont szerkezete a 3-ik szám szerint következő:

„Ily viszonyok közt, tekintve egyszersmind hazánk s Europa jelen helyzetét, mely által hivatva vagyunk, szoros egyetértésben a nagy Németország népeivel, védőfal lenni a civilisatiónak, első és legszentebb kötelességünknek tartottuk, mindenek előtt egy szívvvel lélekkel nyilvánítani, hogy a nemzet becsületét, a magyar szent korona épségét bármi veszély ellen életünkkel és vagyonunkkal megvédeni készen állunk.

Pázmándy D. a 9-ik pontban „méltányosság után“ helyett „törvényes uton“ kifejezést indítványozott, mi közhelyeslést nyert.

A 17-ik pontnál, Ujházy L. megjegyzé, hogy a válaszfeliratban csak arról lehet szó, mi a trónbeszédben van. Ebben pedig az olasz háboruban részvétre nem szólíttatunk fel, miért ezt a feliratból is kihagyandónak véli.

Wesselényi M. Tisztelt barátom — a sárosi főispán előadására hosszasan kellett volna felelnem; de a belügy-minister előadása ezt fölöslegessé tévé. Én a válaszfelirat két pontját szoros egybeköttetésben látom, azt t. i., mely a horvát és a mely az olasz viszonyokat tárgyalja. Amazon már átmentünk, és oly szellemben szóltunk, miként becsületét érző nemzet szólhat, de — békes szellemben. Ezt javallja a testvériség érzete, mely polgárvér ontásától undorodik, de ezt javallja helyzetünk eszélyes felfogása is. De ennek részletes taglalásába nem ereszkedem, ha felhiva nem leszek. Annyi azonban áll, hogy békes szellemben nyilatkoztunk. S itt látom a pontot, melynél a horvát és olasz kérdés összevágna. Mert mi uton s módon remélhetjük a horvát viszonyok békes kiegyenlítését? Nyiltan kimondom, csak úgy: ha azon eszközökhöz járulunk, melyek okai voltak, hogy Horvátországban béke helyett támadás lett. Nyiltan kimon-

dom, hogy a horvát támadóknak s a kötelességéről feledkezett volt bán — Jellachichnak soha bátorsága nem lesz azt tenni, mit tőnek, ha felsőbb helyre nem támaszkodhatik. Felséges urunk miként vette e dolgot — azt lelkes, jó királyhoz illő nyilatkozatában kifejezte. És mi történik? Jellachich Innsbruckban megjelen, — a királyi család által fogadtatik, — bánnak szólíttatik, — érzékeny jelenetek fejlődnek ki, — hírek Horvátországba eljut, — s a lázadók merészsége növekedik. Szóló például idézi tisztelt nádorunk arczképének elégetését, s a királyi proclamáció terjesztőinek halálra üldöztetését. Meg kell tehát szüntetni s magunk részére megnyerni azon sympathiát, melyet a volt bán oly ügyesen ki tudott zsákmányolni. Innsbruckban léte alatt t. i. az olaszországi hadvezértől sürgöny érkezik, melyben segítség-kérés van; különben Carlo Alberto Bécsben fogja dictálni a békét. Erre ő lovagiasan állott fel, vagy inkább tetetvé, s 50,000 embert segítségül ígért. Ez tagadhatlanul argumentum ad hominem, ha az ember szorultságban van. És ily nyilatkozatra az osztrák kormány, mely Olaszhon elvesztésével a bankrótot érzi berontani, kétségkívül sympathiát mutat. Így levén a dolgok, mit parancsol az eszélység? Azt, hogy ha a horvát viszonyok békes eligazítását akarjuk, akarnunk kell az erre vezető legfőbb eszközt: a dynastia s az ausztriai kormány sympathiáját. 200,000 fegyveresünk van már papirosan (remélem, miszerint nem marad ott) de mondhatom, hogy a dynastia rokonszenve ennek legalább felével felér. — Szóló ezeket a szerkezetnél még világosabban fejezte volna ki, *conditio sine qua non*-ná tévén egyfelől azt, hogy ő felsége eszközölje köztünk a béke tökéletes helyreállítását, másfelől, hogy a szabadság biztosítva legyen. Ily értelemben minden civilisált nemzet rokonszenvét reméli szóló; mert önérdekünkben olyat tevének, mi nincs a szabadság ellen.

Gr. Teleki S. megjegyzé, hogy nemcsak a mások, hanem a nemzet saját sympathiájára is figyelni kell; már pe-

dig nálunk az olasz háboru iránt nem nyilatkozik rokonszenv. Mire Wesselényi M. azt válaszolá, hogy becstülettünkre válik, miszerint nemzet elnyomására nincs bennünk rokonszenv. De vegyük e sympathiát közelebből. Ha a népnek azt mondják: Ő felsége, a király, vagy császár meg van szorulva, s szó volt a magyarok segítségéről; de az urak (mert így szokták mondani) azt akarják, hogy hadd veszítsen. S a nép azt elhiszi, mert szóló tapasztalásból mondhatja, hogy ott künn a népnek egészen másképp ver títtere, mint a pesti publicumé. Kérdi szóló: nem lehet-e könnyen polgárháboru, főkép midőn tudjuk, hogy ha más-
unnan nem is, — Ischl — és Salzburg felől sympathiák hajlanak Jellasichek felé stb. (Maradjon, helyes.)

Még gr. Andrásy Gy. felelt a sárosi főispánnak a *pragmatica sanctio*-ból merített okoskodására, megjegyezvén, hogy arról a válaszfeliratban sincs említés. A trónbeszéd tartalmát illetőleg pedig megjegyzé, hogy a válaszfelirat nem osupa viszhang.

Ekként megállapittatván a szerkezet, kérdés támadt annak átadása módjáról. A többség eldönté, hogy ez 12 tagu küldöttség — s a ház elnöke által történjék. De arról volt még kérdés, mit mondjon az elnök a nádornáli átadás alkalmával, továbbá ki tegye azt fel? stb. Wesselényi M. alkotmányos kérdést látott benne, s választmányra kívánta bizni a kidolgozást. A többség azonban elhatározván, hogy az elnök csupán bemutassa a küldöttséget, nem látta a feltevés szükségét. Végre azon indítvány: hogy mint az alsóház, a főrendek is küldjenek ő felségéhez egy küldöttséget Innsbruckba — akkorra halasztatott, midőn a képviselőház megválasztja a magáét.

XVI-ik ülés az alsóházban

jul. 22-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése után Pázmándy D. elnök jelenti, hogy Mészáros hadminister benyújtá a Ludovicæum alapszabályait.

Folytatván a válaszfelirat feletti vita, Heteyi J. és Haczelt M. a válaszfeliratot újra szerkesztetni kívánták, mert az egész szerkezete mesterkéltséggel, szövevényes; a válaszirat legyen világos, egyszerű és határozott. Bogdanovics a ministeri eljárással teljesen meg van elégedve. Mészáros L. ajánlja az olasz ügyekben a beavatkozást azért is, mert ha Ausztriát becstületes békéhez nem segítjük, elvesztjük Fiumét, s ekkor ki leszünk rekesztve a világkereskedésből.

Nyáry P. Mindenek előtt kijelenti, hogy a válaszfelirati javaslatot nem találja olyannak, mely által képviselve volna e nemzet; mert a javaslatnak egy betűjéből sem tesszik ki, hogy az által koronás királyukhoz a nép képviselői akarnának szólni, mert ott mindazon érdekek mellőzve vannak, melyek a nép érdekei. Továbbá a válaszfelirati javaslatba nem lát egy pontot is, mely által e nemzet magához, önállásához, függetlenségéhez méltólag volna képviselve. Ez általános megjegyzés után átmegy a válaszfelirat két fő tárgyára.

Ilyennek tekinti először a horvát ügyet, s e részben a kormány által követett politicát tökéletesen helyesli.

A válaszfeliratnak másik főpontja a haza védelme.

A haza védelme iránt f. hó 11-kén már ünnepélyesen határozott a ház. De uraim — ugymond — most, miután azt megigértük, miután azon czímet tűztük ki a már megajánlott hadseregnek, hogy az a haza védelmére van felajánlva: szükség, hogy nyíltan kimondjuk, miszerint ezen megajánlott materialis segélynek czélja semmi egyéb, mint

a haza védelme; mert ha ezt nem tesszük, akkor compromittálva lesz a ház. Én azt hiszem, hogy a nemzetek élete sokkal complicitabb, mintsem hogy azt egy furkós bottal, karddal vagy ágyuval meglehessen védeni. Itt megállapodni egy nemzetnek, midőn önmagát akarja biztosítani, semmi egyéb, mint fel nem fogása nemzeti létének. — És kérдем uraim! be van már végezve minden teendők a rendi tábla által hozott, még pedig csak ideiglenesen hozott régi törvények által? Felelet: nincs! Még mindig hiányzik Magyarországon azon morális erő, mely a nemzetek fentartásában, előttem legalább, sokkal nagyobb tényező, magánál a materialis erőnél. Még nincs megmutatva nyilván, nincs formulázva az, hogy Magyarországon a jogok egyenlők. És uraim! midőn mi Európa előtt nyilvánítjuk, hogy mi a haza védelmére mindent megtettünk, hanem ezt a válaszfeliratunkból kifeledjük, ennek következése az lesz, hogy az európai nemzetek bennünket a magok sorából szinte ki fognak feledni. — Itt az idő, s pedig halaszthatlanul, melyben Magyarországnak ki kell jelentenie, hogy kikhez akar tartozni. Akar-e tartozni az absolutismushoz, vagy pedig a civilisatiohoz? És én uraim fájdalmasan tapasztalom, miszerint a ház ezt ki sem akarja mondani; mert ezt csak sejtetni akar-ni — ez semmi. Voltak már előttem, kik ezt megemlítették; voltak, kik hivatkoztak Németországra; de én ezek irányában kimondom nyíltan, miszerint specialitásba menni, s egyes nemzetet jelezni ki, legnagyobb oktalanság volna; mert hiszen magának azon civilisált német nemzetnek létele sincs biztosítva önmaga, hanem az európai civilisatio által. S akkor, midőn ki akarjuk jelölni a helyet, melyet elfoglalni kívánunk Európában, nekünk általánosán kell szólanunk, nem egy nemzethez, s nem oly nemzethez, melynek létele sincs még tökéletesen bevégezve; hanem tartozunk kijelenteni, miként mi minden civilisált nemzeteknek barátai vagyunk. Tartozunk kijelenteni, hogy Európa magát nem ingerálhatja; mert mi azon időben, melyben a civilisatio a

keresztyéniséggel ugyanazon egyértelmű volt, akkor a keresztyéniségnek, s így a civilisációnak is védbástyája voltunk. S gondolom senki sincs közöttünk, ki ha e kettő közül kellene választania, az absolutismushoz tartozzék-e vagy a civilisációhoz, — nem választaná ez utóbbit; s ha így vagyunk mindnyájan meggyőződve, ugyan az istenért, mi tartóztat benntünket, hogy ezt ki is mondjuk, most, midőn nem többé egy pár százezer privilegiatus, és nem csak a királyhoz, hanem Európához szólunk; hanem 15—16 milliónyi nép képviselői. Megvallom, hogy azok politicáját, kik ezt kerülik, vagy kerülni akarják, át nem látom, nem pedig azért, mert ha mi azt hisszük, hogy a mit nem akarunk kimondani, azt ignorálja Európa: úgy véghetetlenül csatlódunk. Hanem mielőtt kimondjuk azt, hogy hová kívánunk számíttatni, szükséges, hogy mint önálló nemzet, mi magunk jeleljük ki a helyet. — És uraim! az mi most következik, csak corollariuma azoknak, miket eddig mondtam; t. i. az olasz kérdés. Tegnap Perczel Móricz barátom említést tőn, miszerint az e részbeni eljárás nem egyenes, minthogy azon alapot, melyből kiindulunk, elhallgatjuk; és igen sajnálom, hogy voltak, kik ezen nyilatkozatot, — melyben egyébiránt tökéletesen osztozom, — rossz néven vették, mert bizonyosan nem sérteni akart vele, hanem őt is az vezette e kívánatra, mi engemet, hogy t. i. határozottan kijelentsük az alapot, melyből kiindulunk.

A ministerium jegyzőkönyve már kétszer olvastott fel előttünk, és nem titkolhatom azt, miszerint nem kétlem, hogy ha a miniszteri jegyzőkönyv alapja a ház határozatának, akkor Magyarország függetlensége compromittálva van; compromittálva pedig azért, mert a basis, melyre a politica alapittatik, a *pragmatica sanctio*. Sokan igen ovakodnak a *pragmatica sanctio*ról beszélni, sokan mellőzni kívánják; én ezekkel nem értek egyet. Itt az idő, hogy nyíltan kimondjuk, mit értünk a *pragmatica sanctio* alatt. — Ha Magyarország megyei- és országgyűléseit tekintem, sehol nem

találom azt, hogy a *pragmatica sanction*ak valaha azon értelem tulajdonítottatott volna, miszerint Magyarország a *pragmatica sanction*ál fogva az ausztriai birodalommal egy *Schutz- und Troztbündnissre*, — mint szokták mondani a németek, — lépett volna. Az értelmezés soha sem terjedt tovább, mint hogy az ausztriai monarchának fején van a magyar korona is. Ha nézem az 1723-iki 1. és 2-ik törvényczikket, s e kettőt egybevetem az ausztriai ház uralkodásának históriájával: lehetetlen nem látnom azt, miként mind azóta, hogy az ausztriai ház a kormányt átvette, ezt úgy folytatta, s folytatja most is, mint önállásu magyar király. Ha valaki nekem azt megmutatná, hogy az 1723-ik év előtt egy, de csak egy törvény is léteznék, mely Magyarországra nézve ki nem mondja, hogy Magyarország háborút csak az országgyűlés által elhatározottat viselhet; ha nem volna az 1608-iki 2-ik törvénycikk, melyben világosan kimondatik, hogy Magyarország maga határozza el mindig a *casus bellit*; ha nem volna 1715-ki 18-ik törvénycikk, mely az 1-ső rész 9-ik §-usa nyomán azon ismeretes „*militare tamen pro regni defensione teneantur*“ t. i. a nemeseket értve, ki nem mondaná; vagy ha ezen törvénycikk nem azt mondaná, hogy miután a nemesek ereje a mostani európai körülmények közt nem elegendő, hogy a hazát megvédje, akkor a rendes katonaság hozatik be; ha ezen törvénycikkben más, mint a *regni defensio* tétetnék kötelességül a rendes katonaságnak; ha ezen törvénycikkben ki nem jelentetnék az, hogy valahányszor kérdés van háboru indításáról, mindannyiszor országgyűlés vizsgálja meg, ha valjon hasznos-e, vagy szükséges-e azon háboru Magyarországra nézve: úgy talán még lehetne az exegesis tömkelege közt odavezetni a dolgot, hogy valamiként kipréseljék az 1723-ik t. czikkből azt, hogy Magyarország csakugyan Ausztriának minden háborujában részt venni köteles. De uraim az 1741-ik 22-ik t. cz. nyíltan kimondja, hogy Magyarország önállásu, s hogy Ausztriának, vagy akárkinek háborujába avatkozni nem tartozik. Felol-

vasom, hogy kiki átláthassa, mily világos szóval mondatik az itt ki, mert így hangzik, „*Ut in nullo alio casu, quam ubi vel inopina hostilis in Regnum Hungariae irruptio, vel flagrantis directe Regnum hoc tangentis belli ratio, ordinarium diaetalem concursum impediret.*“ (Szónok elhalgat. De á k F. olvassa csak tovább) — Szónok folytatja, *praespecificato articulo denotatus Regni concursus locum habeat.*“ — Készakarva hallgattam el a czikk elsőbb részénél, mert már értekeztem egy igen nagy nevezetességtű egyéniséggel, ki nek hite az, hogy épen az utolsó által rontatik le az előbbeneinek ereje. De már ha a mondottakat mind összeveszem, lehetetlen aggodalommal nem látnom azt, hogy azon alap, melyen az Olaszországba küldendő hadsereg megígértetik, oly könnyedén mellőztetik. Pedig higgyék meg uraim, hogy ámbár nem vagyok azon emberek közül, kik hiszik, hogy a Corpus jurissal lehet bentünket az európai népek közzé bevezetni ; de azt sem hiszem, hogy a mely nemzet prostituálta magát saját tette által, ezen prostitutio fel ne használtassék ellene akkor, midőn magát emancipálni akarja ; s hogy ezen nemzetnek legyen oly ereje, mint azon nemzetnek, mely a legnagyobb szorongatások közt is ki merte mondani: én szabad vagyok, elnyomhat az erőszak, de meg nem semmisíthet, — az lehetetlen ! Ez az alapja a megajánlott olasz segedelemnek, s én nyíltan, határozottan kijelentem, miként ez nem egyéb, mint feladása Magyarország törvény által biztosított önállóságának, s függetlenségének. Azt mondják sokan, hogy ez nem áll ; mert hiszen ausztriai császárnak lenni, ez valami nevezetes, és szörnyű nagy jelentésű dolog ; pedig látjuk, hogy ezen ausztriai császárságnak értelme sincs. Mert ha vissza megyünk az ausztriai császár historiájára, az épen csak olyan forma, mint midőn valakinek tetszik, ezt vagy amazt a nevet választani ; mert Ausztria császárának lenni, s egyszersmind dux Austriaenek lenni, mégis csak furcsa kis helyzet. A kérdés tehát az, hogy ebben : „Ausztriai császár“, van e valami nagy suprematía, mely a Rex Hun-

gariae-t semmivé tenné. Tudjuk, hogy a diplomatiában a császárságnak, — kivált a XIX. században — semmi egyéb jelentősége nincs, mint a királyságnak. Kérdem, van-e abban valami szégyenítő, valami lealacsonyító, ha valaki azt mondja: én Európában Magyarország királya vagyok. S valjon van-e Magyarországnak valami biztosítéka, hogy az ausztriai birodalommal szoros kapcsolatba lépén, nem fog provinciává törpülni? S van-e abból valami haszna? Én nem hiszem. Mert akár területét, akár népét, akár népének jellemét tekintem, azt kell mondanom, hogy inkább talán azon utóbbinak van egy jó szövetségesre szüksége, mint a milyen a magyar; annyival is inkább, mert láthatjuk, miként Ausztriának barátsága Magyarországnak jó gyümölcsöt soha nem termett; míg az ausztriai birodalom nagy ereje mellett, a nép egy alacsony burocracia alatt nem igazgattatott, nem kormányztatott, hanem bitoroltatott. Szeretném tudni, hogy Magyarországnak micsoda fontos oka van épen most 1848-ban, midőn más nemzetek magokat emancipálják, s midőn mi is a mártiusi napokban hittük, hogy már emancipálva vagyunk, micsoda okunk van, mondom, hogy most ismét, talán csak más formában, nyakunkat az ausztriai burocracia rabigájába hajtsuk. (A karzaton tapsolnak.)

És uraim, ha igaz az, miként hiszem, hogy Magyarország nem tartozik az ausztriai monarchiához, s a mit egyébiránt nem mert kimondani Ausztriának legabsolutisticusabb kormánya sem, s nem merte Magyarországot az ausztriai birodalom integrans részének nevezni, mi szükség tehát most nekünk ezt tenni? Valjon nem azt a következtetést huzhatja-e ebből akárki, mintha el akarnánk árulni a hazát, nem rossz szándékból, de gyávaságból? Ez az elsőségi jognak gyalázatos principiumáért megkísértett elárulása volna egy nemzetnek. De én azt mondom, akkor van csak Magyarország meggyőzve, ha az utolsó magyar is leöletik, s ezt meg fogja érteni egész Europa, s nem fog minket megróni; és ha ez nem

történik is, csak egy magyar maradjon meg, megmarad legalább az eszme. De uraim, ha mi magunk adjuk oda azt, mi törvényes és alkotmányos jogunknál fogva kétségsbe nem vététt: akkor meg fog bennünket káromolni egész Europa, s kitöröltetünk a népek életkönyvéből, vagy mint már egyszer mondtam, a historiában azon lapot, mely rólunk szól, tintával önti le a história írója. S ezt megérdemelnők, ha mi általában elismernénk azt, hogy mi Ausztriának minden hibás és nem hibás tetteiben, s háborújában osztozni tartozunk. (Zaj, elnök: csönget.)

Mi a dolog másik részét illeti, azt gondolom, miként azokban, miket eddig mondtam, kifejtettem erre nézve is véleményemet. Kossuth pénzügyminister ur azt mondotta, az olasz kérdés Magyarországra nézve az első európai kérdés. A ki azt mondotta, lehetetlen, hogy azon hitben legyen hogy Magyarország az ausztriai monarchiának kiegészítő része, mert ha kiegészítő része, akkor nem Magyarországra, hanem az ausztriai birodalomra nézve európai kérdés. És pedig azt mondotta a minister ur, s én abból vontam azon következtetést, hogy a minister ur, azon szavaival, azt akarta kijelenteni, miszerint a ministeriummal, mely a sanctio pragmaticára akarja alapítani az olasz segedelmet, nem ért egyet, s ez volt oka annak, hogy akkor, midőn Kossuth Lajos minister ur felszólalt, azt mondtam, fogadjuk el, mit ő mondott. A mit tegnap felolvasott, ahhoz nem szólhatok, mert az csak egyszer olvastatván fel, nem vagyok képes felfogni, hogy a ministerium benne mit akar. Miután mondom, nem értettem, nem szólok az egész politicához, s nem szólok azért sem, mert nem akarom, hogy a ministeriumnak abbeli politicája, ha hibát követett is el, a nemzet politicája is legyen. Midőn tehát ezen tigyet maga a pénzügyminister ur, úgy állította fel, mint a mely Magyarországra nézve európai kérdés, szükséges, hogy mi ezen szempontból tárgyaljuk. Az európai népek 1789-től fogva nem azok többé, melyek az előtt voltak. 1789 előtt a népek csak gépek voltak bizo-

nyos egyéniségek kezeiben, a népek csak eszközei voltak néhány egyéniségek akaratának; de 1789-től fogva a népek már magok gondolkoznak, s magok is akarnak. Ezen időponttól kezdve, de különösen az utolsó félszázad második felében már individualisálták magukat a népek, s jelenleg ezen egyéniségre törekvés, azt lehet mondani, nagyobb mint maga a politikai önállásra törekvés. Ha e szempontból vesszük a dolgot s Magyarország, sőt egész Europa földabroszára tekintünk, látjuk, hogy mi mindenfelől oly népekkel vagyunk körülvéve, melyek részint önállósággal nem bírnak, részint a mennyiben bírnak is, csekély erejöknel fogva gravitálnak egy nagyobb, egy Európában igen félelmes, s végtére csak az európai civilisatio által feltartható hatalom felé. A kérdés kétségtelentül az, hogy válaszszon Magyarország, e felé akar-e gravitálni vagy a civilisatio felé?

Ha a szabadságot, az önállást mindennél főlebb becsüli, úgy a kérdés az: reményli-e, hogy ezen gravitációban fogja azt megtalálni, vagy talán menedéket másutt keres? Mi fog történni az orosz birodalommal? fog-e az nagyobb compact birodalommá válni, vagy szétromboltatván, hason elmekből álló, de kisebb birodalmakra feloszlani? ezt meghatározni Európában mindaddig senki nem fogja, míg a keleti kérdés eldöntve nincs. De a keleti kérdés eldöntése nem olyan, mit a civilisált népek Európában behunyt szemmel néznének. S itt a kérdés az: lehet-e ezen kérdésnél Európa tényezője Magyarország is, vagy nem? S ha lehet, kiknek a kezében, s kiknek lehet segítségére? Azt hiszem, e felől nem sokat kell beszélni, mert a közvélemény az, hogy Magyarország ezen kérdésnek megoldásában eszköz, de célszertű eszköz csak a civilisatio kezében lehet. — Itt tehát el van határozva a cél, melyre Magyarország rendelve van, el van tehát határozva az ut is, mely azon célhoz vezet. De azt mondják: mi Európában nem vagyunk biztos önállásban, nekünk Ausztriára van szükségünk. Miért Ausztriára? Hja! mert Ausztria 32—34 millió népet számlál. De az a kérdés:

milyeneket? A többség, mint a mostani bécsi diaeta mutatja, nem a német, s így nem a civilizált elem. S így a kérdés: ismét az, valjon Ausztriának magának is van-e jövője? Ragaszkodjunk-e tehát, s gravitáljunk-e oly néphez, melynek a maga tulajdon birodalmában sincs többsége? Felelet: nem! Előbb utóbb, de sőt minél előbb be fog következni, hogy az ausztriai birodalom összeomlik, s mi történik akkor Magyarországgal? Fogjuk-e követni Ausztriát, vagy azon népeket, melyek Ausztria iránt semmi sympathiával nem viseltetnek? ezt tenni teljességgel nem fogjuk. Én úgy hiszem Ausztria politicája többé nem Ausztria és nem a civilisatio politicája. Ha ezt nem ismerjük el, és más szempontból megyünk ki, Magyarország jövődjét compromittáltuk. Ha nem megyünk is egész a főköthő pántlikájának részletéig, nem látjuk-e azt, hogy Ausztriában többé nem Ausztriának, hanem a reactionak érdeke van képviselve, nem mondom, hogy a dynastia által, mert hiszem, hogy a dynastiának minden tagja, mindazokat, a mik történnek, Ausztria érdeke ellen lenni tudja; de azon alattomban működő camarilla igen jól tudja, hogy ő nem tartozik többé azon dynastiához, s csak a legelső alkalmat várja, hogy tőle elváljon. S ha ez megtörténik, akkor is azt mondjuk-e, hogy mi az ausztriai birodalomnak kiegészítő részei vagyunk, és nem nyilvánítjuk-e ki, hogy ha urunk királyunk közénk jó, mi megvédjük trónját, mert azzal legszorosabb kapcsolatban áll a mi önállásunk. És valjon nem jobb volna-e, hogy kormányunk Ausztriának bebizonyítaná a historiából, mert nemzetek életében törvények csak a historiából merithetők, hogy a régi Ausztria többé fen nem állhat, egy új Ausztriának lehetősége talán meglehet, de nem reactionalis uton. Ausztria csak úgy állhat meg, ha a népeknek adandó szabadság osztogatásában fog védelmet keresni, és nem az elnyomásban. És hogy ezen az uton sokkal nagyobb jövődjé van Ausztriának, ha t. i. Olaszország territoriális függetlenségét visszaállítja, mintha azt továbbá is vas karokkal

mindaddig, míg az utolsó ember le nem lövetik, megtartani kívánja. Hallottam mondatni épen hadügyi minister ur által, hogy mily nagy érdekében van Magyarországnak Olaszországot megtartani. Nem tudom, melyik iskolához tartozik minister ur, de én ahhoz nem tartozom, mely azt hiszi, hogy a népekkel úgy lehet bánni, mint a közkatonával, hogy azokat bizonyos disciplinaris szabályok önállásukból kivetkeztetvén, rendben tartsák. Nem tudom hadminister ur biztosítana-e bennünket arról, hogy ha Magyarországból bizonyos számú hadsereg menne ki az olaszok ellen és győzedelmeskednék, valjon megtartaná-e Ausztriának Lombardiát? Én úgy vélekedem, sokkal jobban ismeri hadminister ur az olasz népet, mintsem hogy ezt reménylené.

És kérdem: van-e reménység arra, hogy ha e térre lépünk, a nemzetek tőlünk el nem fordulnak? Reményli-e tisztelt hadügyminister ur azon lehetőséget, hogy akkor az olaszok Magyarország iránt nagy rokonszenvet éreznének, és hogy Fiume is ezen öldöklő és a szabadság ellenségének magát bebizonyított nemzethez ragaszkodjék, mert azt hiszem, Trieszt, a mint magát kimutatta, a mostani körülményekben, nem nagy vonzalommal viseltetik Ausztriához. Ha a dolgok így állanak, Olaszországnak nem sok oka lesz Magyarországgal barátságos viszonyban állani. Én, tisztelt ház, azon politicát, hogy Olaszország dolgaiba beavatkozzunk, helyesnek tartom, de nem úgy értelmezve, mint a ministerium, hanem úgy, hogy ha beavatkozzunk, csak annyira avatkozzunk, hogy kijelentjük: miszerint Magyarország az olasz Lombardiának és az ausztriai birodalomhoz tartozott olasz részeknek függetlenségét territorialis tekintetben is elismeri. És mikor ezt kimondottuk, akkor már szövetségese van Magyarországnak nem a dynastia ellen, hanem szövetségese van a dynastia mellett, mint Magyarország királya mellett, szövetségese lesz-e az olasz a dynastiának mint ausztriai császárnak? az nem tartozik rám, hanem, ha az kimondatott, bizonyos, hogy Magyarországnak az olasz szövetségese lesz.

Én úgy értem, a mint pénzügyminiszter ur tegnap előtt értelmelte, és nem úgy, a mint azt tegnap a ministeri nyilatkozatban hallottam, mert lehet-e nagyobb képtelenség, mint azt mondani, hogy mi az európai civilisációnak és szabadságnak érdekében tesszük azon lépést az olaszokkal, miszerint megpróbáljuk, ha legyőzhetünk-e benneteket, ha le nem győzhetünk, akkor elismerjük, hogy szabadok vagytok. Ha jól értettem, ez a ministerium politicája, s miután ez a politicája, nem akarom, hogy azt a ház helyben hagyja. A ministerek politicája lehet jó, vagy helyes; az egyének politicája fog maradni, kik lelépnek a kormányról és velők együtt politikájuk is elenyészik; de egy oly nemzet, mely a szabadságért annyit áldozott, — mert szólok azokhoz, kik valósággal áldoztak a szabadságért, — az ily ministerialis politicát a magáénak el nem ismerheti, mert az nem egyéb mint a reactio politicája. Mert tesz-e az egyebet, ha előbb megpróbájuk visszafoglalni Olaszországot, és akkor, midőn kényszerítve vagyunk, oly nagylelkűek vagyunk, hogy hozzájuk fordulunk s megadjuk nekik a szabadságot, mit tőlök először megtagadtunk (zaj). Ez uraim oly politica, melynek nevét Európa, sőt egész világ politicájának lexiconában nem találom. Mert mondja ki inkább a magyar nép, mint tett 1741-ben, hogy mi lovagiasak vagyunk, s Olaszország ellen felkelünk, talán le is fogjuk őket győzni, ekkor legalább a kötelességet teljesítettük lovagiasságból a dynastia irányában, ekkor legalább meg fogják a magyarok érdemelni azt, hogy őket nem igen európaiasan ugyan, egy kicsit barbárnak, hanem mégis harczias népnek fogják mondani. De mikor azt mondják: hogy a Magyar szabadságot hirdet, az alatt pedig ugyancsak dolgozik ágyukkal a szabadság ellen s ha egyszer meggyőzte a szabadságot, akkor neki megy s azt mondja: majd fogok neked adni szabadságot, ekkor az adott szabadságnak minden becse elveszett. Véleményem szerint a szabadságot sem lehet a népekre erőtetni, s a ki azt hiszi, hogy szabadságot ad egy nemzetnek, az nem érti a szabadságot,

visza lehet venni a zsarnoktól, de a legjobb embernek sem lehet ajándékozni szabadságot, épen azért, mert az nem ajándék. Nem azon okból beszélek, mintha capacitálni akartam volna önöket miután a ministeri felhívásra oly nagy tömeg nyilatkozott a ministerium mellett, hanem csak azért nyilvánítottam véleményemet, hogy magamat önmagam és választóim előtt igazoljam.

De ák F. Nem ereszkedem czáfolatokba, mert a ház nem örömet hallgatná azokat; hanem azért, hogy a vádat hallgatással ne tűrjük, mintha politicánk reactionalis politica volna, tartom szükségesnek felelni. A reactio alatt a kivivott szabadságnak elnyomását, és az absolutismus visszahozását érti az egész világ lexicona. Ezen pillanatban ezt a vádat sem a ministerium nem érdemli, sem a dolgok körülményei arra nem mutatnak; és ha valakinek hatalma van valamely szót kénye szerint elcsavarni és a praemissát rá fogni valakire, azt mondani, te azt akartad mondani, annak a leggyönyörűbb következményei lesznek. Így tett Nyáry Pál ur is a házban nyilván felolvasott jegyzőkönyvre nézve. A pénzügyminister ur ismételve kijelentette, hogy a hadsereget nem az olasz szabadság elnyomására akarja fordítani, hanem a monarchiai elvekkel megférhető szabadságot és alkotmányt kíván az olaszoknak adni. Egyébiránt bőven a dolgot nem fejtegetem, mert különben taglalások és viszonttaglalások keletkeznének, s oly hoszura terjedne az adresse-debatte, hogy Nyáry Pál ur és köztem, ugy szinte a háznak más tagjai között s a messzelátó politica felett sokáig folyna a harcz, addig pedig Magyarország elveszne.

Csak kettőt jegyzek meg Nyáry urnak politicájából, ha már az enyém hibás. Először, mondják meg, hogy ha Olaszországot szabadnak és Ausztriától elszakadottnak elismerjük — mert természetes következés volna ez, ha vissza parancsoljuk onnan a katonaságot — nem az olaszokkal szöveteztünk-e az ausztriai császár ellen? már pedig akárhogy vélik értelmezni a *pragmatica sanctiót*, ugy csak nem fogja

senki azt értelmezni, hogy Magyarországnak, a *sanctio pragmatica* szerint józanul szövetkezni lehessen az ausztriai császár ellen. A másik pedig, a miben politicáját nem csak én nem követem, hanem, mivel gyakran történt hivatkozás a közvéleményre és pedig a házon kívüli közvéleményre, én is tehát erre hivatkozom. Ha netalán valaki kérdést tenne fel a házon kívüli közvéleménynek, és azt individualis titkos és nem titkos szavazatra bocsátaná a legöregebb embertől kezdve le a gyermekig, ha valjon elfogadják-e Nyáry Pál azon politicáját, hogy inkább egyetlen egy magyar maradjon fen, a ki Magyarországot képviselje. (Általános nevetés.) Legfőlebb tehát egyes ember találkoznék, ki ezen politicát pártolná, oly feltétel alatt, hogy ő legyen azon egy ember. (Nevetés.) De általánosan országos nemzeti politicának, azt hiszem, ezt sem itt sem máshol el nem fogadnák. Ha egész Magyarországhban csak egy magyar volna, s ez képviselné a nemzetet, kevés baja lenne neki, nem kellene neki sem ministerium, sem közvélemény. Csakhogy miképen képviselje egy ember a nemzetet, ezt nem értem. Ezt tekintve, feladásunk, hogy az országot mint országot megtartsuk, és gondoskodni is fogunk, hogy egy emberre ne reducáltassék, hanem minél több, minél erősebb legyen. Elutasítom tehát a vádat, mint ha a ministerium reactionalis politicát követne. A háztól függ ezt helyeselni vagy nem helyeselni. (Helyes.)

P u l s z k y F. Tisztelt képviselők! Nem akarom az előttem szólott képviselő, Nyáry Pál ur beszédét minden tömkelegében követni, csak egy pár eszmére nézve miket elmondott, látom szükségesnek a felvilágosítást, azért leginkább, mert nem szeretem a misticismust, mely szavak alá burkolva nagyot jelent, mert senki sem érti, és mindenki azt találja benne, a mit gondol. Ilyen p. o. az, hogy mindig megkülönböztetik a népet a nemzettől, és azt mondják, hogy mi a népet nem képviseljük. Azt hiszem, hogy a magyar választótörvény igen széles alapon nyugszik, azt hiszem abban ben van Magyarország egész intelligentiája, ben van Magyaror-

szág minden független népe, ben van mindaz, ki mástól nem függ annyira, hogy a magáéból megélhet; és ki van zárya mindaz, ki mástól függ, ki dolgozik másnak, nem ingyen ugyan, hanem napibérért, de azért másoktól függ. — Azon theoria, hogy a nemzet más valami mint a nép, ez valami uj theoria. Franciaországban találták fel először, mikor 30 millió francziából álló országban csak 200 ezer választó volt, és ezt átvették későbbben a francziák akkor is, midőn a suffragium universale megvolt; szerettek hivatkozni a közvéleményre akkor is, midőn minden munkás voksolhatott s nagyobb része nem voksolt, s ez által bizonyította, hogy nem akar befolyni a közdologba. Töredék mindenkor volt Franciaországban, mely más közvéleményre szokott hivatkozni, s mely a május 15-ki és június 24-ki vérontó jeleneteket előidézte Párizsban. Azt látom, hogy nem szokván meg a parlamentaris életet, szeretjük utánózni a francziákat, és hivatkozni a közvéleményre, mely a házon kívül van. Azt mondják, hogy a hirlapok képviselik a közvéleményt; azokat én is a közvélemény organumainak tekintem, a szerint, mint azok olvastatnak, t. i. az előfizetők száma szerint; és azt hiszem, hogy olyan párt, mely itt képviselve nem volna, s mely csak 10,000 példányban is el tudná adni lapjait, a közvéleményre támaszkodhatnék; de melynek 1000-nél vagy 200-nál több előfizetője nincs, az ne gondolja, hogy legkisebb viszhangja legyen az országban. (A baloldalon zaj.) De hallom ellentétbe hozatni ezen két szót is, absolutismus és civilisatió; ebben én logicát nem látok, mert az absolutismusnak ellentéte a szabadság, a civilisatiónak ellentéte pedig a miveletlenség. Midőn az absolutismus és civilisatióról szólnak, akkor ezen eszmék alatt Ausztriát és Franciaországot értik. Azt hogy Franciaország kizárólag képviselje a civilisatiót, tagadom. Azon pillanatban midőn Németország egyesült, melynek a civilisatio iránt annyi érdemei vannak mint a francziának, mi azt mondjuk, hogy az olasz háborúval elvesztjük

hiteltünket, és a civilisatio sympathiáját. Azon pillanatban, midőn Lombardia a sardiniai király által megtámadtatik, mondjuk mi ezt; midőn a civilisált Európának nagy része azt mondja, s világosan ki akarja nyilatkoztatni, hogy nem csak Ausztria, hanem egész Németország érdeke is kívánja, hogy az alpeseken túl azon kereskedő városok, melyekkel századokon át összeköttetésben élt, melyek a német felsőbb-séget mindig elismerték, mindamellett, hogy nemzetileg kormányoztattak, akkor is, midőn mi nem úgy kormányoztattunk; midőn kimondja Németország, hogy jónak és szükségesnek tartja az olasz háborút Németország érdekében bevégeztetni. — De az absolutismus alatt azt tartják, és a régi burocratiát említik hozzá, hogy Ausztria — szegény Ausztria! őt nem az absolutismus vaspálczája kormányozza, hanem az ifjakkal kis vesszeje — az absolutismus kezében van. És ha az absolutismus ellentéte egyrészen a szabadság, úgy más részről mindkettőnek ellentéte az anarchia; hol ez van, ott az absolutismus nem létezik, kinőheti ugyan magát belőle, de azért vagyunk itt, hogy ne nőhesse ki magát, hogy azt kezdetben törhessük meg. Egyébiránt, nem akarom a jogi részben követni az előttem szóló képviselőt, ki itt leönteti tentával a história azon lapját, mely rólunk emlékezik, melyről nem tudom megfogni, hogy a joghoz tartozik; hanem odamegyek, hol azt mondja, hogy a Corpus jurissal nem csempészhetjük be magunkat az európai nemzetek sorába. Nem a Corpus jurissal, nem is az adressel megyünk oda, hanem férfias erővel; ha erőt tudunk mutatni, elismer bennünket Európa, ha pedig gyengék leszünk, a legszebb elvek mellett sem lesz hiteltünk. — Tudjuk, hogy Károly Albert 1821-ben feltette a jacobinus sipkát, maga volt az összeesküvés vezetője, és 1822-ben elárulta társait, 1823-ban pedig elment Spanyolországba, hogy ott a szabadságot össze-
lőhesse; és ime ő hősnek ismertetik el, nemcsak az absolut hatalmak által, hanem a magyar képviselőház bal oldala által is, kik szabadelműeknek akarják magokat nevezni, s

minden bűnei mellett elismerik, és pedig nem azért, mivel a szabadság mellett ví, mert midőn a majlandiak meghívták, hogy segítsen rajtok, nem gondolt velők, de midőn azt mondták neki, királyunk leszesz, elment Majlandba és megvédte őket. Velenczébe egy katonát sem küldött, habár látta, hogy Velence nem tud ellenállani és ő ott állott a határokon, míg utoljára megszorult és elismerte az ő királyságát. Ez, uraim, nem szabadsághős, ő a régi idők tartományokat foglaló potiticáját követi, s országát nagyobbítani akarja, nem pedig a népek szabadságát garantirozni. És ezen királyt elismerik, mert van 100 ezer katonája. A san-marinói köztársaságnál nincs szabadabb elvti a világon; összes népessége mintegy 5000 lélekből áll, közöttök mindenki választó, s összejön tanácskozni az egész nemzet, mint mi hajdan a Rákoson összejöttünk, senki sincs kizárva a közdolgok folytatásából; de még nem halottam, hogy azon elvek iránt sympathiája volna a mivelt Európának. Szép szavak által politikai jelentőségre nem jutunk, hanem ha 200,000 fegyverestünk lesz, akkor mindenki elismer bennünket, különben attól félhet, hogy elismertetjük magunkat általa. Épen azért hiszem, hogy kötelességünk, erélyesen fellépni; ha más-hol szövetségest keresünk magunknak, mutassuk meg, miként régi szövetségestünkkel úgy bánunk, hogy bennünk bizni lehessen; ha első fellépéstünk is az lesz Európában, hogy a régi szövetséget megszakítjuk Ausztriával, akkor a sanctio pragmatica elszakítása nem lesz valami különös recomendatio nekünk más nemzeteknél, hogy ők akarjanak velünk tractatusra lépni, mert látni fogják, hogy míg tetszik nekünk, megtartjuk a tractatust, midőn pedig elég erősek vagyunk, elszakítjuk azt, mely 100 év előtt kötötve, sok bal szerencse között megtartott bennünket, s melynek hivei voltunk mindig. Bizalmat az által nem gerjesztünk magunk iránt, ha oly tractatusokat szakítunk meg, melyek ellen fel nem szólaltunk, és melyeket ezereknek vére pecsételt meg. Nem gondolom tehát, hogy elállhassunk azon politicitól, me-

lyet Magyarország száz év óta követett, mert ha a sanctio practica csak annyit foglalna magában, hogy Magyarországnak királya, egyszersmind királya a többi ausztriai tartományoknak, és semmi köztünk ahhoz nem volna, valjon a többi tartományok megmaradtak-e a felségnél vagy nem? Szeretném tudni, mi célja volna a practica sanctiónak. Hogy lehet megegyeztetni a dolog természetes állásával azt is, hogy független lévén minden egyes tartománya Ausztriának, egyik az oroszszal szövetsézzék, mert akkor Horvátország azt mondaná, hogy az ő természetes szövetségese sem a francia, sem az olasz, hanem az orosz, s majd akkor Magyarország vívni fog az olasz és francia sympathiákkal, az ausztriai tartományok frankfurti és angol segítséggel, a csehek az oroszszal, s ebből azután háboru következik. Vagy ha az benne van politicájában a követ urnak, hogy el akar szakadni Ausztriától, mondja ki azt világosan, de olyan játékot ne tüsszünk, hogy azt mondjuk: Ausztriával tartok, hive vagyok királyomnak. Én nézetemet bevallom nyíltan, s nyilatkozatomban nincs hátulsó gondolat. Azért a régi kapcsolatot fentartva, úgy, hogy a nemzet önállása csorbát ne szenvedjen, úgy mint a törvények kívánják, a practica sanctio értelmében, beleegyezek a ministeriális politicába. (Helyes.)

Klauszál (Nyáry P.: hát mindig a ministerek beszéljenek?) Nyáry követtársunk neheztel, hogy egy pár szót szólani akarok, ki még a tisztelt házat előadásommal nem untattam, és nem követtem az ő példáját, ki egy nap tizenötször is szokott szólani. Nem szólnék most is, ha a tett szemrehányások czáfolatot nem kívánnának. Figyelmeztetem az érdemes követet, ha azt gondolja, hogy ő az, kiben e honban legtöbb érzete van a tiszta hazafiságnak, akkor ne méltóztassék oly axiomákat felállítani egy nap, melyekkel másnap hazafisági tekintetben jó ellentétbe. A tisztelt ur tegnap azt jelenté ki, hogy hazaárulónak tartja — ezen kifejezéssel élt — ki a mostani ministeriumot megakarja bukztatni. Én ezen véleményben soha sem vagyok, és nem is

leszek, noha ezen ministeriumnak tagja vagyok ; de azt hiszem, hogy minden polgárnak kötelességében állana, ha ezen ministerium azon bűnbe esnék politicája által, mely ma reá ruháztatott, ezen ministeriumnak megbuktatásán működni. (Helyeslés.) Tisztelt polgártársunk azt állítá, hogy a ministerium politicája prostituálná Magyarországot, másik állítása pedig az volt: hogy a ministeriumnak politicája nem ugyan szándékosan megcsalólag, hanem bizonyosan tudatlanságával azon következtetést huzza maga után, hogy a márcziusi napokban kivivott nemzeti függetlenségét egy más módon ismét a burocracia igájába döntené. Ha a magyar ministerium akár szándékosan, akár tudatlanságból a magyar nemzetet prostituálni törekednék, vagy prostitutióra vinné, a mint mondatik, szerencsétlen politicával s így Magyarország függetlenségét kockáztatná,—hogyan lehet a követ urnak azt kimondani, hogy ezen ministeriumot fen kell tartani? vagy van más valami magasabb érdek, mely ezen érdeknél is fölebb való tekintetet érdemel, mely a tisztelt urat arra bírná, hogy a ministeriumot nem kell megbuktatni, még akkor is, ha ő a nemzet prostitutióján működik, vagy pedig annak függetlensége ellen irányozza politicáját, bár nem szándékosan, de tudatlanul? (Nyáry P.: erre felelek.) Elvárom feleletét, és örvideni fogok, hogy ha tisztelt ur patriotismusa oly ügyes, hogy a hazaszeretet azon legmagasabb céljánál is, miszerint a nemzet a maga politicájában, más nemzetek irányában mindig köztiszteletben álljon, és hogy függetlenségét ne kockáztassa, ha még ennél is magasabb célú tud előadni a ministerium fentartására. Én mióta gondolkozni kezdtem,—bár nem szeretek magamról beszélni—szakadatlanul azon elveket követtem, melyeket örömmel láttam Nyáry Pál ur által vallani; most a tér megváltozott, melyben a mostani kevesebbség azon phrasisokkal él, melyeket előbb oly méltán használt az ellenzék azon burocraticus kormány ellen, melynek burocraticus volt irányzata. Én megvagyok győződve, hogy a kevesebbség,

mely iránt a legnagyobb tisztelettel vagyok, mind azt, mit ránk méltóztatik ruházni, azt a legtisztább szándékkal teszi, de, noha elismerem azt, hogy a kevesebbség által gyanúsítások is használtathatnak fegyver gyanánt, azon esetben, midőn reménysége van azok által többséget szerezhetni azon elveknek, melyek mellett küzd; de ha az ember meg van arról győződve, hogy az általam soha sem helyeselhető gyanúsítás fegyverével sem tudja magát többségre felküzdeni, akkor kívánom, hogy ezen fegyverrel élni igen ovatosan méltóztatnának. Én nem kívánom, hogy egy előbbeni elvrontság miatt valaki személyeknek vagy tekintélyeknek hódoljon, mert előttem nincs semmi tekintet ott, hol meggyőződés parancsolja testvér ellen is nyíltan szólni; de midőn egy célra dolgoznak, önök úgy, mint mi, midőn önök is belátják azt, hogy a haza veszélyben van; mégis azt mondani, hogy ha az ajánlott katonai erő megadatik, és a szükséges pénzforrás megnyittatik, az arra fog használtatni, hogy a nemzet prostituáltassék, s ezáltal azoknak kebleik lennének felizgatva, kik katonák lesznek: erre nézve kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ez veszedelmes, mert féltém a haza szent ügyét. (Igaz.) Csak ez mondatja velem e szavakat, és nem egyéb. Tessék személyemet a megrohanásnak és megszólásnak kitéteni; ezt megszoktam, nem fogok rá soha egy szóval is felelni; a mit mondtam, nem mondtam egyéb okból, mint azért, mert azt hiszem, hogy a cél mindenekelőtt közös, t. i. a hazának megmentése; mert — bár nem vagyok pessimista — midőn a haza oly veszélyben van, milyenben tudtomra nem volt soha, akkor csak az összetartás az, mely által a mindnyájunktól ohajtott célt elérhetjük, melyet azonban a gyanúsítások a helyett, hogy előmozdítanak, csak kockáztathatják.

Teleki L.: Legelőször is Pulszky követtársamnak akarok felelni. Azt monda, hogy azok kik a ministerialis politicát nem helyeslik, s nem akarnak az olasz dolgokban interveniálni, vagy ha akarnak, úgy akarnak, hogy Olaszor-

szágnak tökéletes függetlensége és ausztriától különszakadása biztosítassék, ha különszakadást akarnak, mondják ki egyenesen, hogy azt akarják. — Én ennek két értelmet tulajdonítok; vagy azt, hogy mi tökéletesen külön politicával, külön alkotmánynyal, külön jogokkal bíró ország legyünk, melynek Ausztriával semmi más köze ne legyen, mint egy közös uralkodó; ekkor nem szükséges különszakadásra izgatni, mert akkor külön vagyunk egymástól szakadva, jogban és mindenben, ha pedig azt akarta értetni, hogy azok, kik a ministerialis politicát nem helyeslik, ha még másképpen is külön akarnak szakadni, mondják ki inkább, mintsem leplezve mondjanak ily gondolatot más szavakkal, akkor a legnagyobb gyanusítást használta a tisztelt szónok ellenünk, s ekkor kénytelen vagyok ez ellen kikelni és kívánom, hogy az elnök ily kifejezésekért a szónokot rendre utasítsa. Ily gyanusítás után talán szabad lesz más dologra visszatérni, mely nem volt gyanusítás, és olyannak vetetett. Mit Nyáry követársam mondott, bár ő megfelel magáért, nem hagyhatom említetlenül. Én is azok közé tartozom, kik nem kívánnak ministerialis crisist előidézni, mert ez most a lehető legveszedelmesebb; azonban mivel ezt nem kívánom, nem következik belőle, hogy véleményemet lekössem a ministeriumnak, és hogy mindenben azt gondoljam, mit a ministerium a hazára nézve üdvösnek gondol. Kívánom magamnak azon jogot, mikép ott, hol eltérő véleményem van, azt ki is mondhaszam, hogy t. i. azon ministerium, melyet én nem akarok megbuktatni, oly véleményen van, mely ha folytatnatnék, a hazának végromlása következne belőle. Pulszky követársam csodálkozik azon, hogy az e ház falain kívüli közvélemény említették s ő ezen említéseket nem tartja helyeseknek. Én azt gondolom, hogy mi a nép képviselői vagyunk, de abból, hogy mi választattunk, még nem következik, hogy mi a nép közvéleményének képviselői legyünk. Hogy a cél elérassék, érdekében áll e háznak úgy működni, hogy az itt uralkodó vélemény összhangzásban legyen a nemzet

közvéleményével; de mégis megtörténhetik, hogy a nép választása következtében itt oly többség keletkezik, mely az összes nép véleményével ellentétben áll. (Zaj.) Ezen lehetőségből foly ki a fejedelemnek azon joga is, miszerint midőn ellentétben látja a népképviselői választáson alapuló népképviselői házat az összes nép véleményével, azt eloszlatja. ~~On~~ ^{On} a választást hirdet, mert ily elosztás és ~~az~~ ^{az} választás nem egyéb, mint hivatkozás a nép közvéleményére. (Helyes.) — Most a tárgyra térve, az adressere és miniszter politicára akarom megmondani véleményemet. A Harvátország iránt követett ministeri politicát helyesnek látván partolom. — Az adresset nem fogadom el úgy, a mint van; helyesebben és jobban szeretném azt feltéve látni, különösen óhajtottam volna, hogy Európa irányában ne oly általános kifejezésekkel éljünk, úgy hogy nem is tudjuk, mily alapot véljünk felállítandónak, de kívántam volna kimondatni az adresseben mi lesz azon alap, melyre állittatik az európai civilisatio és szabadság, és hogy ezen alapot féltjük az ellenkező pártok vitáitól. A haladási kérdésekre is azon véleményben vagyok, miszerint szerettem volna világosabban kifejeztetni azon szándékot, hogy még ezen ülés alatt hozzá akarunk fogni a haladási kérdésekhez, s különösen a húbéri természeti viszonyok megvitatásához. — A mi az Olaszországra nézve kimondott politicát illeti, többféle nézetekből indultak ki. Némelyek a pragmatica sanctio tekintetéből, némelyek a ministerium iránti bizodalomból, mások ismét az opportunitás szempontjából. Megjegyzem, hogy a sanctio pragmatica az opportunitási tekintettel merő ellentétben áll, mert a sanctio pragmatica semmi czélszerti kimagyarázást nem enged. Mi a ministerialis bizalmat illeti, én sem akarom a ministeriumtól a bizodalmat megtagadni, de ezen bizodalom nem korlátozhatja engem ministerialis kérdésben, sem az iránt, hogy kimondjam nézetemet. A pragmatica sanctio értelmezésébe hosszasan ereszkedni nem kívánok, azért sem, mert véleményem minden eddigi egyéb nézetekkel ellentétben áll,

csak azt jegyzem meg, hogy ha a sanctio pragmaticát úgy értelmezzük, a mint tegnap értelmeztetett, akkor kénytelenek vagyunk mindentűt, hol az ausztriai birodalom megtámadtatik, annak védelmére sietni. Ha ehhez még azt tesszük, hogy még akkor is, midőn oly részekről van szó, melyek akkor midőn a sanctio pragmatica keletkezett, nem voltak az ausztriai birodalomnak kiegészítő részei, hanem kicseréltettek p. o. az olasz birodalom egy része Belgiummal? akkor nem lehet az elkülönző vonalt meghatározni a támadó és védő háboruk között, mert sokszor a megtámadás védelem, a védelem pedig megtámadás; akkor mi egészen alárendeltük volna magunkat a bécsi ministerek politicájának, kikről hirlapjaink oly megvetéssel szólottak, miszerint nincs bennük semmi következetesség, s az aulának és minden körülményeknek engedve, semmiféle irányt nem követnek. Ha pedig azon elvet fogadjuk el, hogy habár nem tartozik is valamely tartomány az ausztriai birodalom alá, de oda tartozott és azután kicseréltetett egy másikkal, mégis tartozzunk védelmezni: úgy azon elvet fogadtuk el, mintha a népeket, mint valami árucikkeket ki lehetne cserélni, mi által minden conferentiák bűneit tulajdon vállainkra helyeznénk. Ebben én teljességgel nem egyezvén, azt tartom, hogy nekünk a sanctio pragmaticából kiindulni nem lehet, ha csak nemzeti függetlenségünket nem akarjuk tönkre tenni, és ministeriumunkat a bécsi kormánynak alárendelni, mely az aulától függ, s mely oly kevés tehetséget tanusít. Az a kérdés tehát interveniálhatunk-e vagy miként interveniáljunk? Megvallom, a mi helyzetünkben az interventio elvét alkalmazni nem tartom czélszerűnek, s e tekintetben leginkább meggyőzött engem Deák minister utolsó előadása, miszerint nem tekinthetjük magunkat oly függetleneknek; hogy a magyar király az ausztriai császár ellen fegyvert foghatna, mert az ausztriai császár a magyar királylyal szoros összeköttetésben van. Én azt gondolom, hogy a ki interveniálni akar egy becsületes béke kieszközlésére, annak független állásba kell magát he-

lyezni, hogy a ki nem akar engedelmeskedni, annak ellene fordithassa fegyverét. Itt az egyformaság és igazság hiány-zanak, mert a magyar király az ausztriai császárt csak neut-rálitással, az olasz birodalmat pedig fegyverrel fenyegetheti.

Tehetjük-e ezt elv tekintetében? E tekintetben nem csak az áll, hogy mi alkotmányos nép vagyunk, hanem az, hogy mi azon nép vagyunk, a mely három századon ke-resztül a maga nemzetiségének biztosításában működött s végre most majdnem hogy célzt ért. E tekintetben úgy lá-tom, hogy Olaszországnak nem csak alkotmányos, de nem-zetiség tekintetéből is igényei ugyanazok, melyek Magyar-országéi. Magyarország könnyen nyugodhatik meg nemze-tiség tekintetében a magyar király alatt, a ki egyszersmind ausztriai császár, de kinek koronája az egész monarchiát egye-síti. Megnyugodnánk mi abban, hogy ezen korona alatti nép szétoszoljék és csak egy rész éljen külön nemzeti és alkot-mányos szabad életet? Ha nem tudnánk megnyugodni a felosztásban, tudnánk-e segédkezet nyújtani, midőn Olasz-honban a nemzetiség érzete ébredt fel? Nem jönnénk-e ma-gunkkal ellenkezésbe, ha mi nem alkotmány mellett, de azon nemzet joga ellen fognánk fegyvert s őket korlátoznók azon jog gyakorlatában? Már pedig a tegnap itt felolvasott mi-nisteriális irat ezt tartalmazza, s az utolsó eset legjobb re-ménység volna az olaszoknak, t. i. azon intermediatio mi-szerint külön szakadna egy része és pedig nem olasz, hanem Ausztria érdeke tekintetéből, s annak — másoktól külön-szakadva — alkotmányos élete biztosíthatnák. Azon nemze-tet nem lehet kényszeríteni, mely általános nemzeti életet akar élni, hogy eldaraboltan éljen, habár alkotmányos de nem nemzeti életet is. Így ellentétbe jönnénk magunkkal. (Hát a horvátok?) A Horvátokra nézve azt mondom, senki e tekintetben egyik elvemet a másikkal ellentétbe nem hozza. Meggyőződésem szerint, ha Horvátország — mint egész összes nép érdekét szemmel tartva — Magyarországtól külön akar válni, — akaratát respectálok. De más itt a tekintet; leg-

először a mi eziránt engemet meggyőz, az, hogy lehetetlen, miszerint a horvát nép azt akarja, mit Jellachich akar. Ebből következik, hogy Jellachich a reactio embere, ki, mint pénzügyminiszter ur mondá, nem a felett aggódik, hogy nektünk igen kevés szabadságot adtak, hanem a felett, hogy igen sok szabadságot adtak. Ez nem lehet a horvát nép akarata; mit az is kétségbe hoz, hogy Jellachich akarata kényszerítő szerekkel, statariumokkal terjesztetik: pedig a nép akaratát ilyenekkel terjesztetni nem lehet. — Most czélszertiség szempontjából indulva ki: kiket akarunk megnyerni ez által? s mi áldozattal akarjuk ezt megnyerni? ez előttem a kérdés. Legelőször is úgy látom én is, hogy azon első politicánkkal — a mikor kimondottuk azt, hogy 200,000 embert, s 42 millió p. ftot adunk, mert mi fen akarjuk magunkat tartani s fenállásunkat önmagunknak akarjuk köszönni — ez ellentétben áll. Azóta pedig új politicát követünk e tekintetben, azt t. i. hogy mi önmagunkban elég erőt nem találván magunkat fentartani, szövetségeseket kerestünk, kik nálunk a csendet helyreállítsák azon ígért mellett, hogy ha mi is erősek leszünk, másutt a csendet helyreállítjuk. De ezen második lépés, a mi első lépésünk hatását lerontja. Az első lépésünkből következhető hatás: egész Európa által respectálandó oly erős szilárd nemzet lenni, mely meg van győződve, hogy magát képes fentartani. Ezen második lépésünkből pedig az következik, hogy mi magunkban nem látunk elég erőt önmagunkat fentartani, s hogy fentarthassuk magunkat, más segedelmére van szükségünk. Ezen második által lerontjuk azon hatást, mely az első lépésből következne. Én az első politicát követem, mert azt tartom czélszerűnek, s azt hiszem, hogy vannak a nemzetnél oly kérdések, melyek ha megpendítettnek — s az tűzetnek ki, hogy élni ily áron vagy meghalni? — azt hiszem a nemzet többsége birna annyi elszántsággal, miszerint azt jelentené ki, hogy „ily áron élni nem, hanem inkább meghalni.“ Ilyen kérdés p. o. a szabadság s szolgaság kér-

dése! (Igaz!) S hiszem, hogy a nemzet többsége bizonyosan eltudná magát arra határozni, hogy inkább meghal mint szolgaságra jusson s nemzetisége sinlődjék. A mely nemzet többsége nem így érez, nem így gondolkozik, azon nemzet nem képes magát fentartani, azon nemzetből minden erő ki van halva. Már ha a szövetségeseket veszszük, kiknek szövetségében akarjuk magunkat fentartani? s mit kockázatunk érte? — Reméljük talán fentartani a bécsi kormány szövetségét? E kormányra nézve ismétlem, micsoda kifejezések voltak minden hirlapokban és mi megvetéssel voltak illetve: hogy mennyire nem alkalmasok arra, miszerint saját érdekeiket őrizzék, s hogy magokat hetekig következetesen tartsák fenn; s maga Pulszky Ferencz — ki azt mondá, hogy azon bécsi kormány nem absolutisticus hanem ifjak kormánya, azon bécsi kormány nem egyéb mint anarchia: mégis, mi véleménynyel van, hogy t. i. mi azon anarchiával, azon bécsi ifjak kormányával szövetkezzünk. (Tetszés) Absolutismussal? meglehet, hogy azzal talán inkább? Elismerem, hogy a ministerium nem absolutisticus érdekekben kívánja a szövetséget megkötni, hanem alkotmányunk s függetlenségünk érdekében, csak hogy nem képezelem, miként lehessen az absolutismussal alkotmány és szabadság érdekében frigyot kötni. Már pedig, ha mi a horvátokat, kik ellentünk felbujtatva voltak, le akarjuk csendesíteni, épen ily frigyot kellene kötnünk. Mert kikhez folyamodnánk? azokhoz, kik őket fellármázták, felbujtogatták, a reactió embereihez, s ezek segedelmével reméljük a csendet és rendet Horvátországra nézve is helyreállithatni. Ezen politicát nem oszthatom, mert sikerét teljességgel nem reménylhetem, s mert nem gondolhatom, hogy valaha a reactio emberei, az absolutismus, beegyezzék abba, hogy mi független és szabad nép legyünk. Hogy rajtunk segítsen? — azt, épen olyannak képezelem, mint Faustot, a ki a tudománytól, a mindenféle szép érzésektől elragadtatva, hogy magának kellemetes s erényes életet vivjon ki, s hogy a tudományokba

előre menjen, Mephistóval szövetekezett. Mi lett a követke-
zése? az hogy megcsalta Mephisto Faustot, s végre el is
vitte. Csupa fájdalom, kellemetlenség, s csupa szerencsét-
lenség azon kevés élvezet, mit Mephisto adott; szóra sem ér-
demes — és mi kockáztatnók egész Európának, a polgáro-
sodott Európának szövetségét?! Mert én nem gondolom, hogy
Némethonnak valóságos érdeke az legyen, hogy Ausztria az
olaszhoni birodalmakat megtartsa. Meg vagyok győződve,
hogy Franciaország ahoz soha segédkezet nem nyújt, de
Anglia sem, s végre egy harczba megyünk, melyben a nem-
zetiségek elismerésénél fogva Európának minden szabadelvű
nemzetei egy oldalon lesznek, s mi a reactióval a másik ol-
dalon; — így fogunk egy világcsatát vivni a nemzetiségek
érdekében. Mi lesz ennek végre is következése reánk nézve?
Ha a reactio győz, akkor mi mint alkotmányos nemzet el
leszünk veszve; ha a civilisatio győz, akkor alkotmányunk
lesz talán, de azon nemzet, mely a maga hivatását, irányát
nem tudta megérteni, az a nemzet, mely szabadságot hirde-
tett, de nem a szabadság érdekében cselekedett, ki fog a
civilisált nemzetek sorából töröltetni. Ennélfogva a ministe-
riális politicát nem pártolom.

Kazinczy G.: Nyáry Pál képviselő egy political con-
fessiót adván a létező tárgyak felett, daczára annak, hogy
kimondta azt, miszerint ő a haza jelen állapotában ministeri
crisist nem akar — miben én vele teljesen kezet fogok —
megtámadta azon elveket, melyeket a háznak nagy része
követni akar. Miért? mert felszellőztette a mult kor minden
bűneit, elmondta az osztrák kormánynek Magyarország irá-
nyábani minden vétségeit, el mostani gyávaságát, el ezen nem-
zetnek fényes dicsőségét és jövődjét, önállóságát és alkot-
mányosságát. S mit huzott ki belőle? Azt, mit Teleki László
formulázott, t. i. mintha volna ezen házban olyan, a ki
Faustot el akarná adni Mephistofelesnek; mintha állana az,
a mit ő kihuzott Pulszky Ferencz beszédjéből: hogy t. i. talál-
kozik itt valami gyáva és becsstelen, ki a magyar nemzetet rá

akarná beszélni arra, hogy azon kormánynyal, mely az aula veszszeje alatt áll, szövetkezzék, s ezen szövetkezés bérébe adja el Magyarország függetlenségét. Ezek mind igen szép dolgok; de olyanok, hogy ha valaki palástjukat felhuzza, mint szinpadi függönyt, mögötte azon szép dolgokat mint halvány képeket látja s elborzad tőlük; a politicának azonban kötelessége farkasszemet nézni, és lerázni a virág himporát s látszatos zománczát, s nézni a dolgot úgy a mint van.

Tisztelt barátom, Teleki László ellentétet látott azok okoskodásában, kik a háznak egy részével szavaznak, azokkal t. i. kik a beavatkozást a *pragmatica sanctio* kényszerűségénél fogva védelmezik, s kik védelmezik a *politica* s *oportunitas* szempontjából. Én ezek közt semmi ellenkezést nem látok, mert egynek látom a czélt, s a czélhoz különböző szempontokból lehet jutni. Azt mondá Pestnek egyik tisztelt követe, a mostani magyar kormány *compromittálja* a nemzet önállóságát, azon alkotmányos állást, melyet mártiusban kivivott, mert *politica*ját a *pragmatica sanctio*ra alapítja. Én a törvényesség embere vagyok, s fejet hajtok a következetesség azon emberei előtt, kik nem félnek attól, mit Leibnitzban tanultam, hogy „*cave a consequentariis.*” Azt hiszem, hogy a *ministerium* itt törvényes szempontból indult ki, s törvényes tartozását teljesíté. Az 1723-ki törvény 1. cikkelye így szól: *Paternam sane, et clementissimam SS. Caes. et Reg. Majestatis erga SS. et OO. Regni in praesenti Diaeta felicissime, et in frequentissimo vix aliquando viso numero congregatos propensionem, et ad permansionem eorundem, ac incrementum publici Status Regni Hungariae, partiumque eidem adnexarum, proque stabilienda in omnem casum, etiam contra vim externam, cum vicinis regnis, et provinciis haereditariis unione, et conservanda domestica tranquillitate directam curam, et sollicitudinem*“ etc.

Méltóztassanak megengedni, nézetem szerint e tartozás utoljára is azon végpont, mit jó- vagy balszerencse közt a nemzet oda tehet, hová tetszik, de míg el nem töröltetik,

addig megtartani szükséges. A másik szempontban, melyből e kérdés megtámadtatott, azt hiszem, hogy némi fogalomzavar van. Az mondattott t. i. hogy Magyarországnak nincs joga interveniálni az olasz kérdésben. Ha az interventio fogalmát nézem, a pilniti tractatusok óta én azt nem tudom magamnak másként magyarázni, mint „egy álladalom jogigényes avatkozásának a másik álladalom alkotmányos vagy házi ügyeibe.” Én nem vagyok a három hatalmasság embere, minden interventiot in thesi helytelennek, a népjoggal meg nem egyeztethetőnek tartok; de kérdem beleavatkozik-e Magyarország, midőn az olasz provincia nem az alkotmányos szabadság, de elszakadása érdekében kel fel? mikor a sardiniai király korán sem egy oraniai Vilmos, ki összehívta a parlamentet, hogy adjon alkotmányt, hanem hódító ki az ausztriai korona territorialis épségét csonkítja? Ezt véleményem szerint interventionak magyarázni nem lehet; ez önvédelem. Gróf Teleki László, tisztelt barátom azt mondta, hogy e képviselőház nem mindig képviselője Magyarország közszellemének; veszélyes elv, uraim, s jobb s bal ellen egyiránt fordítható; ez elv mellett az absolutismus felé gravitáló elemek kikorbácsolják e házat mint XIV. Lajos, a bal felé gravitálók pedig ablakon ugratják ki, s ha nem képviselte a nemzet szellemét, nem is érdemlett egyebet. De én, mind a mellett pártolom a javaslatot.

Patay J. szerint, az olasz ügybe avatkozni azért sem tanácsos, mert ha ott el van a dolog végezve, Ausztria majd azt mondja: még más bajom is van; adósságom nem tudom fizetni; fizessetek hát, mert addig mig nem fizettek, le nem csillapítom a Horvátokat. Tán csics a válaszfelirat helyett egy új válaszfeliratot ajánl és olvas fel. Az Olaszország elleni katonaktüldésbe semmi ürtügy alatt sem egyezhetik.

Madarász L. Nem engedi magát dictatorilag lehangoltatni, hanem szabadon elmondja véleményét. — A kormány mult országgyűlés óta követett politicája ingatag. A bán, bár a királytól, mint párttűző hivatalából letételett, Ins-

bruckban a helyett, hogy befogatott volna, mint mein lieber bân barátságosan fogadtatott. A magyar külministernek nem kellett volna megengedni, hogy csak magánosan is elfogadtassék. János hg. intermediációját nem helyesli, mert annak következtében szüntettek meg a hadi készülétek; és a szegény földnépének most e nagy dologidőben azért kell az aratást odahagyni, és a Dráva mellé őrállásra menni, mert János főherczegnek tetszett a mein lieber bännal alku-dozásra lépni. A türelem egyeseknél szép, nemzeteknél gyávaság. — Midőn a mult országgyűlésen azt kérdezte a bécsi ministerium a magyar kormánytól: akartok statusadósságot elvállalni? azt felelte: nem, az olasz segítségkérésre is azt kellett volna mondani: nem. Ausztria helyesli a lázadást Horvátországban, holott neki oda nem kellene beavatkoznia, mint nekünk nem kellene Olaszország ügyeibe. A dynastia tagjairól nem teszi fel, hogy mindent el ne követnének a béke helyreállítására.

Szóló nézete szerint a ministerium politicája vérengező, azaz hadtizenő. Magyarországnak, Olaszországnak dolgaiba avatkozni nem tanácsos, nem eszélyes, sőt káros. A practica sanctióról csak annyit mond, mikép nem magyarázhatni úgy, hogy annak nyomán Ausztriának segítséget adjunk, vagy Kossuth szavaival élve: ne löjjünk tovább mint kell. Az olasz háboru Metternich alatt kezdődött. Lord Holland azt mondá: a hol csak gázság történt a világon, annak mindenütt ausztriai minister állott élén. Az oktatási ministernek Carlo Albertora tett észrevételére azon ellenészrevételt teszi, hogy 1809-ben Ausztria is azt mondá, mikép Európa szabadsága az ausztriai zászló alá menekedett, és ennek a nápolyi interventio lett következése, mely a nápolyi alkotmányt magyar és ausztriai seregekkel elnyomta, és a statusadósságot 30 millióval szaporította. A dynastia fenáll ugyan, de Ausztria többé nem tartozik az európai első rangu hatalmaságok közé. Ő felsége Bécsből Innsbruckba kényszerült vonulni; a legelső magyar embernek otthon kellene lenni, és

azt csak sajnálhatni, hogy midőn vész fenyegeti a hazát, nem Budára jött lakni.

Ausztria irányában ovatosaknak kell lennünk. A weissenbergi csata után irtóháborút kezdett a csehek ellen; a csehek azzal boszulák meg magokat, hogy befurták magokat a hivatalokba, és megbuktatták az ausztriai hatalmat. A magyar valódi alkotmányt és felelős magyar ministeriumot az olasz, párisi és bécsi események idézték létre, azért nem szabad hűtleneknek lennünk az olaszok iránt. A kérdés itt az, czélszerű-e a háboru? Nem. Ausztria Triestet sem bírja magának megtartani, hogy védelmezi hát nekünk Fiumét? Olaszországot nem kell könnyelműen nézni: 22 millió olasz magában csekély szám, de a magyarokhoz képest sok. Kossuth Hirlapjában Genua rovata alatt áll, hogy a francziák részéről kinyilatkoztatott, miszerint az olasz ügy iránt rokonszenvvel viseltetnek, és azért nem ragadnak fegyvert gyámolítására, mert a szabadság kivívásának dicsőségét nem akarják az olaszoktól elrabolni. Németország sem avatkozik az olasz dologba, hanem kijelenté, hogy ha Ausztria felhagyna lombard-velencei követelésével, az a német nemzet összégét illeti. — Azt mondják, hogy csak becsületes békéhez akarjuk Ausztriát segíteni. Mi az a becsületes béke? a statusadósság fizetése, és a mely joggal kényszerithetjük mi az olaszokat a statusadósság fizetésére, mi is azon joggal kényszerittethetünk arra. Ausztriának eddigi politicája volt: egyik országot a másik erejével hódítva tartani; ki áll jól, hogy Ausztria nem fog most is kettős békét kötni, és azt mondani az olaszoknak: csak igérjétek meg, én nem veszem meg rajtatok, hanem jertek a magyarok ellen, majd megfizetik azok. — De továbbá tanácsos-e akkor háborút kezdeni, mikor magunkkal sem vagyunk tisztában. A ház többségét tiszteli, de e többség nem menti meg a hazát, hanem a kőn levő 15 millióra kell támaszkodnia, mert csak az képes a hazát megmenteni. Most 12,000 magyar vérzik Olaszországban, és megint 10,000-et küldünk

Olaszországba. Tudja-e valaki, kire bizatík e hadsereg vezérlése? tudhatjuk-e, hogy az nem a szabadság elnyomására használtatik. Ha Ausztria elakarna szakadni az ausztriai fejedelemtől s Csehország Ausztriától, decretálnának önök háborút? (Kiáltás: bizonyosan.)—Ugy? akkor a ház többsége elmehetne háboruba, de a nép szépen itthon maradna. Nem kell feledni, hogy Olaszországban XIV. Lajos alatt 50,000 francia vérzett el. A képviselők két harmada, úgy jött ide, hogy nem az olaszok ellen küldünk hadsereget, hanem a haza megmentéséről tanácskozunk. Ő a haza megmentését egy föltétthez köti, ahhoz, hogy a király közinkbe jöjjön lakni. — Nagy hiba a ministerium részéről, hogy a katonaság vissza nem parancsoltatott Olaszországból, nagy hiba, hogy Magyarország 12,000 fiáról semmit nem gondoskodik, holott 12,000 ember életéről sokkal nehezebb számolni, mint 50 millió bankót kibocsátani. Magyarországon kimondani azt, hogy a nemzetek szemét és vérért el lehet azért pazarolni, mert egyik a másikkal összeveszett, nem tartja a magyar-nemzethez méltónak. A hadtűzenés, a nemzet erejéveli rendelkezés, a nemzet képviselőit illeti. Ennélfogva akármit végezzenek itt, szóló azt hiszi, hogy Magyarország hadserege nem fog Olaszország ellen indulni. E kérdésben interpellálja a haza népét. Magyarország bizonyosan meg van arról győződve, hogy maga a kamara nem Magyarország.

Ezután a még szólásra felirt 72 képviselő, Balogh Jánoson kívül, elállván beszélési joguktól, az ülés eloszlott.

Délután folytatattván az ülés a válaszfelirat fölötti tanácskozás befejeztetett. Szavazásra kerülván a dolog, szavazott összesen 269 tag. A ministerium politikája mellett voksolt 233, ellene 36.

XVII-ik ülés az alsóházban

jul. 24-én.

Olvastatott az igazoló bizottmány jelentése. Az elnök több kérvényeket jelentett be, melyek közül a képviselők

választására vonatkozó, — miután az e tárgyban kijelölt határidő már elmúlt, — félretétetni, a bukovinai magyarok kérvénye pedig, — melyben azt kéri, hogy az országgyűlés közbenjáró legyen ő felségénél, a számokra óhajtandó letelepedhetési tér kijelölésére — a magán kérvényekkel foglalkozó bizottmányhoz utasított. Hitelesített a trónbeszédre szerkesztett válasz. Gr. Teleki L. indítványára küldöttség viendi meg a ház választát ő fenségéhez a nádor kir. helytartóhoz, felkérvén őt a nemzet ezen akaratának, ő felségénél a királynál leendő előterjesztésére; ugyancsak gr. Teleki L. indítványára az alsóház részéről küldöttség menend Innsbruckba, felkérendő a királyt, hogy adott szavát beváltandó minél előbb hí magyarjai közé jöjjön, s köztük maradjon. B. Eötvös J. oktatásügyminister javaslatot adott be a közoktatás ügyében, — az osztályokhoz utasítatik. Hadics indítványt tőn, hogy Torontál, Temes s Bácsban, hol a legnagyobb anarchia uralkodik, mely országrészt a magyar erő az ellenség ellenében alig fogja megvédeni, hadi törvényszék állíttassék fel, s az egész vidék ostromállapotba helyeztessék. S e részben indítványt is nyújtott be, mely előleges tárgyalás végett az osztályokhoz utasított.

XVIII-ik ülés az alsóházban

jul. 25-én.

Elnök jelenté, hogy a válaszfelirat átadására megbízott küldöttség átadá a válaszfeliratot nádor ő fenségének.

Azután az Innsbruckba menő küldöttség tagjainak nevei olvastattak fel. Ezek: Almási P. Szálbek, Németh, Zeyk, Pap, Bottka, Szunyogh, Hertelendi, Ferdinándi, Darvas, gr. Batthyány I., Haller L., Ivánka Zs., Haller S., Szirmay Ö., b. Puttheányi S., Illés J., Rónay L., Buday, Beniczky Ö., Uhlmann, Tarnóczy, Kazinczy, Latinovics, Gorove I., Horváth B., Drágos J., Lónyay G., Mán J., Szaploneczay J.

Dedinszky indítványt tőn, hogy kik a haza védel-

mében elvérzenek, vagy elnyomorodnak, azokról és azok családjáról a haza gondoskodjék. Indítványának írásbeli benyújtására utasított.

Végre a holnapi napirend kitzése jöven szóba, néhány szóváltás után elhatározott: hogy szabályszerűleg a ház szabályai iránt benyújtott módosítvány első helyen vétetik fel, azután Hunfalvy és Madarász L. lépendnek föl a főrendi táblát illető indítványaikkal, minthogy az indítványok sora ezeken van, a háztól függvén egyébiránt elhatározni, hogy kívánja-e azokat osztályi tárgyalásra hoztatni.

VI-ik ülés a felsőházban

jul. 25-én.

Tárgy: az Innsbruckba ő felségének hazánkba meghívása végett menendő küldöttség megválasztása. Radványzky A. (zólyomi főisp.) csak azok közül kívánt választani, kiknek kedvök van, mert olyanok választathatnak, kik nem mehetnek. De a többség föltétlen választást kívánván, a választás elkezdett, melynek eredménye lön, hogy gr. Majláth A., gr. Ráday G., az ország primása, gr. Károlyi Gy., gr. Degenfeld I., gr. Szapáry M., gr. Zichy Ö., gr. Batthyány K., gr. Zichy E., gr. Teleki S., gr. Andrássy Gy., gr. Károlyi L., gr. Andrássy M. és gr. Nádkó S. választattak. Szóba hozott még e küldöttséghez elnök és szónok választása, valamint a határozatnak a képviselői házzal közlésének módja: mivel azonban a tagok kellő számmal nem voltak jelen, határozat nem hozathatott.

XIX-ik ülés az alsóházban

jul. 26-án.

Kossuth L. a székelyeknek a három alsómegyébe leendő áttelepítése iránt következő indítvánnyal lépett fel:

Engedelmet akarok kérni a háztól egy rövid törvényjavaslat előterjesztésére, melynek tárgya következő: Ohajta-

nám, hogy a ház még mielőtt az erdélyi közigazgatás részleteinek elintézésébe bocsátkozik, azon értekezések nyomán, melyeknél az utolsó erdélyi országgyűlés által kiküldött válaszmánynak közbejötté is szükséges, — ohajtanám, hogy adná jeleit a ház annak miképen partialis dolgokban is, azon országnak lakosaira nézve, mely eddig Erdélynek nevezetett, figyelemmel lenni kíván. Másodszor előttem forog azon nézet, miképen az aldunai és tiszai részeken, ha visszatekinünk a históriába, már negyedik ízben fordul elő most az, hogy a magyar nemzet, mely minden jogait mindenkivel megosztotta, saját lételéért kénytelen küzdeni a háladatlan-sággal. Nektink Magyarországot ilyen eseményeknek visszafordulhatása ellen biztosítani kell, és ez oly magas tekintet, melynél az apró fillérezésekre tekinteni nem kell, némi materialis nyereség kevesebbet nyom, mint ezen magas politikai tekintet. Tehát akarom kérni a házat, hogy a nélkül, hogy sok aprólékos részletekbe bocsátkoznánk, a pénzügyministert hatalmazná fel arra, hogy azon vidékeken a kincstári javakra magyar telepítvényeket tehessen (taps) és hogy ezen telepítvényeknél a magyar vidékek közt leginkább túlnépesedett székelysége terjeszsze ki figyelmét (helyes). Csak azért, hogy nyomtatás alá és a ház által meghatározandó napon tárgyalás alá mehessen a dolog, röviden bátor vagyok felolvasni a rövid törvényjavaslatot, ha megengedni méltóztatnak:

„Törvényjavaslat a kincstári javakon eszközendő magyar telepítésekről.

Miután az ország alduna-tiszai részein kiűtött lázadás több historiai előzmények után ujlag bebizonyította, hogy az ország nyugalma s bízossága azon vidéken a magyar lakosság erősítését szükségessé teszi, addig is, míg a törvényhozás e részben bővebben intézkednék, következők rendeltetnek:

1. §. Az ország pénzügyministere felhatalmaztatik: hogy különösen Bács, Torontál és Krassó megyékben a kincstári javakra s bármí jogszerű czímmel a koronára szállandó birtokokra nagyobb szerű magyar telepítéseket vegyen eszközésbe.

2. §. A pénzügyministernek meghagyatik, hogy ezen telepítéseknél a székelyekre mint legnépesebb magyar vidékre különös figyelemmel legyen s közülök azoknak, kik arra hajlandóknak mutatkoznak, ezen telepítés által sorsuk javítására alkalmat szolgáltasson, — ha pedig a telepedni akarók közt

olyanok akadnának, kik a haza szolgálatában magokat a harczmesén kiténtették, ezekre minden mások felett a feltételek megalapításában is figyelmezni tartozzék.

3. §. A telepítésnél vezérelvül szolgáland, hogy egy-egy telepedőnek oly kiterjedésű földbirtoknál kevesebb ne nyujtassék, mint mennyinek műveléséből egy szorgalmas család ugy élelmét, mint önállását biztosíthatja, s hogy a telepítés oly tömegekben s oly egymással kapcsolatban eszközöltessék, miszerint ugy nemzetiségek örök fentartása minden beolvadástól megóva, mint az ország nyugalma azon vidékek rendszerető polgáraival egyesülten, minden berohanások s a mostanihoz hasonló lázadások ellen biztosítva legyen.

4. §. A pénzügyminister felhatalmaztatik ezen telepítéseknél hat évi adómentességen, a kevesebbé vagyonos telepedők mérsékelt segédelmezésén fölül, oly méltányos feltételek alapján egyezkedni, melyek a telepedőknek a birtok tulajdoni jogának, és szabadságának megszerezhetését is ne csak biztosítsák, hanem lehetőségig könnyítsék is. — A telepekhez imaházakról s lelkészek s néptanítók ellátásáról pedig közállodalmi költségen gondoskodandik.

Elnök. Ezen törvényjavaslat tehát az osztályokhoz utasittatik.

A pénzügyminister még más indítványt is tett, — t. i. azt, hogy midőn a had- és pénzügyi törvényjavaslatok az osztályokban tárgyalatnak, ne kelljen minden részletes felvilágosítást mind a kilencz osztályban külön, hanem az osztályok által megbizandó két-két, összesen tehát 18 tag előtt egyszerre előadni, — fenmaradván, hogy ha valamelyik osztály még felvilágosítást akar, ezt azután is kérheti.

A következők szónokok mind elismerték, hogy a fentebbi indítvány által az idővel gazdálkodás nem kevésbé segítettnek elő. Csak az volt kérdés: hogy a megállapított szabályok mellett eszközölhető-e? Dedinszky ugy vélekedett, hogy nem; gr. Teleki D. pedig meg akarván tartani a szabályokat, az által vélt segíteni a dolgon, hogy a ministerek felvilágosításaikat biztosaik által is tehetik. Mire Kossuth megjegyzé, hogy abban nem lesz időnyereség, mert az okleveleket ugyis kinyomatni nem lehet, s a minister 9 osztályban 9-féle ellenvetéseket hallván, meglehet, ismét elől kell kezdenie a felvilágosítást.

Az elnök Kossuth indítványát nem tartja a szabályokkal ellenkezőnek. Például: a budget két részből áll; az első törvényjavaslatokat foglal magában, — ezeket természetesen

az osztályok tárgyalnák ; a másik rész számadásokból áll ; ezeket pedig más parlamenteknél is bizottmány tárgyalja, választva vagy az osztályok, vagy az egész ház kebeléből. Ló n y a y M. hasonlóan nyilatkozott.

Ezután leginkább arról volt kérdés : az összes ház kebeléből, vagy az osztályok által küldessék-e ki a bizottmány ?

Bon is és Zse m b e r y az egész által kívánják kiküldetni a szóban forgó bizottmányt, és pedig a szabályok 27. §-a értelmében, hol ezen ut nyilván ki van jelölve. — K a z i n c z y G. pedig azért nyilatkozott e mód mellett, mivel — ugymond — minden közvetett választásnak ellene van. Irinyi végre, mert az osztályüléseket sem tartja czélszerűeknek, s mert a bizottmány alakulásának szerinte csak ezen módja van. Ellenben Teleki L., noha nem volt az osztályi tanácskozás mellett, most már nem tartja czélszerűnek a dolgon változtatni, s osztályonként kíván 2 tagot neveztetni, hogy egy osztály se legyen kirekesztve. G o r o v e I. ugyan ezen mód mellett nyilatkozott.

A többség felállás utján szinte ez utóbbi módra szavazott.

Ezután olvastatott Hunfalvi P. által benyújtott törvényjavaslat — a felső táblának a képviselő táblávali viszonyairól. — Az indítvány ezuttal mellőztetett. Madarász L. a főrendi ház megszüntetéséről törvényjavaslatát visszavette.

Bogdanovics is a zágrábi püspök, auranai perjel és a zágrábi káptalan mint a pártütésben részben résztvevőknek jószágaik elkoboztatását tárgyzó indítványát visszavonta, Palóczy azonban az indítványt magáévá tette.

Palóczy. Hogy ezen urak a magyar kenyeret nem érdemlik, az nem is kérdés. Köztudomásu, hogy a muraköz a zágrábi püspök hatósága alatt van, s meg nem foghatom miként lehet azt a zágrábi püspök kormánya alatt hagyni, midőn az e területen levő lelkészeknek lehetlen más szelleműeknek lenniök, mint főnökök, mert a papnak minden

püspökétől van, s így akaratát, kívánságát kell teljesítenie ha főlebb vágy. Hagyassék meg a cultusministernek, hogy addig is míg e tárgyban bővebb rendelkezés történik, Muraköz a zág-rábi püspök megyéjétől szakasztassék el; továbbá a karloviczi érseknek, mint pártütőnek, hatósága alól valamennyi magyar görög egyház vétessék ki. Glavina. Zalamegye a Muraköz elszakítását ezelőtt is sürgeté, de célját nem érheté. A cultus-ministert tehát felszólítom, hogy adjon törvényjavaslatot, vagy én magam adok. Eötvös J. a muraközi papok visele-téről csak jót mondhat. Mi a muraközi járásnak a zág-rábi dioecesiától való elkülönzését illeti, ismervén a nemzetnek e részbeni kívánságát, azt eszközteni fogja. Pap Zs. A kar-loviczi érsek a románokat felszólította, hogy a ráczokat lá-zadásukban támogatnák, de felszólítását az esperes a me-gyének adta át. A mult már megvan, de jövőre nézve gon-doskodni kell; azért egy czélszerű indítványt tesz. A románok nem akarnak a ráczoktól függeni, hanem a kormánytól; azért a cultusminister a románok függetlenítése tárgyában adjon törvény javaslatot, vagy én magam adok. Eötvös J. Minden felet ki akarok hallgatni; míg ez meg nem történik, javaslatot elő nem terjeszthetek. A románok alárendelt hely-zetét tovább túrni nem lehet; azonban az elválasztásnak igazságos bason kell történnie, hogy ez így legyen, ki-hallgatás szükséges. Az utolsó országgyűlés rendelete követ-keztében congressust rendeltem Karloviczra, itt az meg nem tartatván, Temesvárra, hol az hasonlag meg nem tartatott. Azért e kérdésnek eldöntésére szükségesnek látom, egy újabb congressust összehívni, úgy, hogy a tagok számánál a nemzetiségi viszonyokra tekintet legyen. Boja G. mint zalai követ jelentheti, hogy a muraközi lelkészek nemcsak nem ellenségei a magyar alkotmánynak, sőt mondhatja, hogy ta-lán sehol sem hirdették ki az új törvények oly lelkesedéssel mint a Muraközön, mi a tisztviselők és lelkészek buzgalma-nak tulajdonítandó, kik az új törvények örömteljes elfoga-dására előkészíték a népet. — Glavinával a muraközi egy-

házközségnek a zágrábi püspökségtől elválasztására nézve egyetért. Besze J. Azt mondják, hogy a horvát papok jószágainak zár alá vételével azokat elkeserítenénk s még inkább lázitanánk ellenünk, sőt inkább a papok csillapítnák a kedélyeket, hogy javadalmaikat annál hamarabb visszakaphassák. A jószág fegyver, ha valaki fegyveremet elviszi s megkapom, azt tőle visszaveszem. Ha exasperálni nem akarunk, akkor magyarul se beszéljünk, mert hisz a horvátoknak ez sem tetszik. Palóczy indítványát magamévá teszem s azt szakosztályilag kívánom tárgyaltatni.

Szemere. Mint megszámláltam most 6 tárgy forog szőnyegen, következésképp nem tudhatni mi van napirenden. Ha nem akar a tanácskozás unalomná változni, a rendet meg kell tartani. Arról van szó: hogy a zágrábi püspök javainak jövedelme zár alá vétessék. Tehát a zágrábi püspök kicsoda? Rebellis vagy nem? Érdemei eddig igaz nincsenek, de mulasztásért jószágait zár alá venni nem lehet stb. A püspök a lázadásban nem részes, Jellachichchal legkisebb összeköttetésben sincs, azért az indítványt visszavétetni kívánom.

Elnök Elállanak a fölirottak a szótól? (Fölkiáltás: el.) Palóczyt mint indítványtevőt kötelességünk kihallgatni.

Palóczy. Véreinkkel kannibáli kegyetlenséggel bánnak; mi mindig csak várunk, azt akarjuk tán, hogy a sz. Gellért-ről röptsék a golyókat fejünkre? Most háborus idő van, a mit csak lehet, gátolni kell. Itt van-e ez országgyűlésen Hanlik? miért nincs itt?

Elnök. Az indítványt a többség nem pártolja.

Kállay indítványa — a zsidók emancipációja iránt — tárgyalás végett az osztályokba utasított.

VII-ik ülés a felsőházban

jul. 26-án.

A jegyzőkönyv felolvastatván, Baranya főispánja, Bathyán Kázmér magát az Innsbruckba menendő küldöttség

tagjai sorából kihagyni kéri, mert bár a bizalom által magát nagyon is megtiszteltve érzi, de meggyéjének állása mellett, oly távol utra nem mehet.

Kérelme mellett gr. Pálffy J. is szólván, az megadatott. Helyébe azonban az ülés folyama alatt más három választott el, t. i. Festetics Tasziló, Rédl János és Ürményi Ferencz.

Elnök eladja, hogy a képviseleti-ház elnökétől szóbeli értesítést vett, hogy onnan is küldöttség fog Innsbruckba menni. Minélfogva czélszerűnek vélné a főrendi küldöttséget amazzal érintkezésbe hozni. (Helyes.) Gondolná, hogy holnap esti 5 órakor mindkét rendü küldöttség a képviselők teremében jelenjen meg. Ő erre nézve az alsóház elnökét rövid uton felszólíttadja (helyes, elfogadtatik).

Továbbá jelenti az elnök, hogy többen különböző okok miatt, elutaztak. Egyébiránt bizalommal szólítja fel a ház tagjait, hogy ne igen távozzanak el, s az ülésekben jelenjenek meg, mert ha így megy, rövid időn még a tanácskozássra szükséges szám sem telik ki.

Pálffy J. kívánná az üléseket jobb módon adni tudtul, mert most sokan azért nem jönnek, mivel nem tudják mikor van ülés.

XX-ik ülés az alsóházban

jul. 29-én.

Bogdanovics V. előbbi visszavett indítványát módosítólag az iránt interpellálta a belministert, hogy a zágrábi püspök meghivatott-e az országgyűlésre; és tudja-e a belminister, hogy a zágrábi püspök s káptalan és az auraniai perjel, nem a haza ellen használják azon pénzt, mit magyarországi jószágaiból huznak?

Táncsics 40 petitiót nyújtott be a háznak melyekben a bordézma és regálék megszüntetése, és a legelők elkülönzése kéretik. E részben törvényjavaslatot is olvasott fel. A folyamodások az illető választmányhoz utasítottak.

Ezután Hadzics L., Temes, Torontál és Bácsmegyék ostromállapotba helyezését illető törvényjavaslata mint napi renden lévő tárgy olvastatott fel.

Szemere B. Midőn a martialis törvény ezen hó 24-ik napján indítványozva volt, nem volt szerencsém e házban jelen lenni, és épen csak az elébb jutott kezembe a Közlönynek illető száma melyből látom, miként igazságügyminister Deák Ferencz ur felhívta az illető indítványozót és azt partoló követeket: hogy mielőtt ilyet indítványoznának, jó lenne, ha a had- és belügyministerekkel értekeznének. Ezen felhívást helyesnek vallotta a jegyző Bácsmegyének követő azt mondván, hogy igenis a belügyministerrel már értekeztek, sőt értekeztek azon megyék képviselői is, azonban mind ez ideig semmi lépés nem történt.

Mennyire jelen nem voltam akkor, s a mennyire ezt a Közlönyből látom, nem hagyhatom szó nélkül; mert épen akkor, midőn az indítvány tétetett, sőt még 7 nappal azelőtt történt, hogy a haditörvényszék az alsó vidékeken felállítatott; mert épen mióta a bácsi követekkel értekeztem, azóta történt az, hogy Erdélyből a székelyek egy része bejő; azóta történt, hogy Kassáról a honvédsereg elmegy Debreczenbe és a debreczeni átmegy Szegedre; azóta történt, hogy a nemzetőrök nagyrésze fel van hiva táborba szállhatásra; azóta történt, hogy számos fegyvereket küldöttünk az alsó vidékekre; azóta történt, hogy ágyuk nagyobb mennyiségben szállitattak le, s általában mondhatni, hogy az egész országban levő haderőnek csaknem háromnegyede Bács s a szomszéd megyékben van összpontosítva; sőt történt az is, hogy még egy más, szinte nem kevésbé veszélyes pontról elhatároztatott a Bács és Torontálban lévő tábor megerősítése. Midőn ezek s effélék történtek, midőn nincsen fegyvertünk, melyet nem küldenénk a bácsi vidéknek s az ország azon részének megmentésére; midőn nincsen fillér a kincstárban, melyet, ha utolsó volna is, azon helységek megmentésére nem áldoznánk: mégis ily körülmények között azt mondani,

hogy semmi sem történt; az igazsággal talán nem egyezik meg egészen.—A szót megbírom e teremben és a sajtóban is, a szabad szónak barátja vagyok, mert tudom, hogy a szabad szó oly fegyver, mely öl és gyógyít, mely kárhozottat és üdvözít, mely becstelenít s az elvesztett becsületet helyreállítja. Tudom mindazt, s azért az efféléktől nem tartok, s nem is azért szólottam, mintha az efféle távollétemben előadott nem való állítást — mennyiben az az adatokkal nem egyezik meg — nem tudnám eltűrni, hanem azért, mert mindig igyekeztem a szót igaz értékére levinni; s másrésről, mert ha az ország olyat hall, minden lakosaira kellemetlen hatással van.

Egyébiránt mi a jul. 19-én kelt rendeletet, melyben a hadi törvényszék van felállítva, szükségesnek láttuk azért, mert Bácsmegyében a statariumnak, mely ott legrégebben volt felállítva, mindeddig semmi sikere nem lett, azon oknál fogva, miután Bácsmegyében nem találkozott oly férfi, ki a rögtönítelő bíróságban részt mert volna venni, és ha a statarialis bíróság összetült, és ítéletet hozott volna, annak ítéletét végrehajtani bátorzkodott volna. Ily körülmények közt nem volt mit egyebet tenni mint ki kellett a polgári hatalom kezéből venni a rögtönítelő jogot, és által kellett adni a katonai hatóságnak, miután reményünk volt, hogy az a rögtönítéleteket végrehajtja, de általadtuk e jogot csak azonmértéig, meddigapolgárok nem voltak vagyonaikban és személyeikben veszélyeztetve. Azért azon rendeletben nem foglaltatik más, mint hogy a kit fegyveres kézzel fognak el, ki a táborba élelmet és hadszereket szállít, ki a nélkül hogy kényszerítettnek reá, előmozdítja a tábornak mozgását: az haditörvényszék élébe állittassék. Általában véve, oly jellemet kívántunk adni az efféle bűnöknek, melyek a hadi törvényszék élébe állittatván, az ugynevezett polgári hatóságnak bírósága fenmaradjon. Ujabbán történt, hogy némileg épen azért, mivel nincs martialis törvény, s minthogy nem akartuk tisztán katonai hatóság kezébe adni az országnak azon részét: Szentkirályi Móricz, főkapitány kir. biztosnak

kineveztetett (éljenzés), ki az ottani hadierő parancsnokával egyetértőleg végezzen el minden dolgokat, és a ki kezelni fogja a rögtöni biráskodásnak azon részeit, melyek a hadi-törvényszék elé nem tartoznának. Én azt tartom, hogy a martialis törvénynek behozatala, midőn mindenféle alkotmányos és törvényes garanciák felfüggesztetnek, mindenesetre igen nagy lépés. Megvallom, nem is szeretném azt, hogy midőn az országgyűlés együtt van, akkor a ministerium magától merne ilyet felállítani, mert a személyes szabadságot a legszebb szabadságnak tartom, és kívánom, hogy Magyarország minden lakosa úgy becsülje azt, mint az angol, ki legsarkalatosabb jogának tekinti a személyes szabadságot, olyan jognak, melyre leginkább büszke és féltékeny, melyhez nem mer nyulni sem a ministerium, sem a parlament. Azt mondá Lord Chatam, a hires Pittnek atyja: hogy minden angol polgárnak háza egy vár, melyet biztosít a törvény ereje, azért mondja a törvény, hogy azon személyes jog minden polgárnak született joga, valamint született joga a királynak a trónhoz való jog. Megvallom, midőn az országgyűlés együtt van, nem adtam volna a kormánynak azon véleményt és tanácsot, hogy ilyenkor az országgyűléstől nyert felhatalmazás nélkül martialis törvényt mondjon ki, mert azon a szélen vagyunk, hogy tovább e tekintetben nem mehetünk; és a legközelebbi lépés nem kevesebb, mint a martialis törvénynek felállítása. — Tudjuk hogy Angliában a „Habeas corpus“ actát nem szabad felfüggeszteni, de azért a mutiny act megújítatván évenként a parlament által, ha lázadás tör ki, s egy óra alatt a csend helyre nem állott, a mutiny act felolvastatik, s akkor kezdődik a martialis törvény az illető végrehajtó tisztviselőknek felelősége alatt. — Véleményem e részben oda megy ki, hogy most, midőn a hadi törvényszék már fel van állítva, nem látom annak szükségét, hogy a martialis törvény ezen pillanatban felállítsák, mert azon vidékeken most nyílt háboru van, hol rögtön birósággal nem döntjük el a dolgot, hanem katonával és

ágyuval. Azt gondolom tehát, várjunk még egy kissé, várjuk el a legközelebbi tudósításokat. Es azon esetben, ha netalán semmi oly örvendetes nem fogna jönni, mely a dolgot megváltoztatná, akkor biztosíthatom e házat arról, hogy a ministerium az ostromállapotot, a martialis törvényt nem fogja behozni a háznak engedelmé nélkül; de másrésztől nem fog késni törvényjavaslatot előterjeszteni, melyben a martialis törvénynek minden pontja a beadott törvényjavaslattól egy kissé eltérőleg és jobban meghatározottassék. Véleményem és kérésem tehát az: nyugodjék meg ezuttal a ház a közép-ponti választmány véleményében, és vegye azon biztosítást a ministerium nevében, hogy mi a martialis törvény behozatalával késni nem fogunk; mert mi a ministerium azon jogát el nem ismerjük, hogy akkor, midőn az ország képviselői együtt ülnek, a martialis törvény kihirdethetné.

Hadzics a tőle szerkesztett ostromállapotú törvényjavaslat behozatalát mulhatlannak állítá. Lukács a 7-ik osztály nevében martialis törvényjavaslatot kíván a ministeriumtól. Kemény D. Ha a ministerium szükségesnek látja, terjeszsen martialis törvényjavaslatot a ház elibe. Bartoss martialis törvényt akar alkotni, s aztán a ministeriumra bízni, hogy felelőség alatt alkalmazza, a hol szükségesnek látja. — Zákó I. szerint a belminister Bácsmegyére nézve mind ez ideig nem tett semmit, mert a had- és pénzügyminister érdemeit csak nem tulajdoníthatni a belministernek. Az alvidéken most is terjesztetnek a lázító proclamatiók, templomok pénzei raboltatnak el, mégis ezek gátlására vagy épen semmi, vagy igen kevés történik. Besze J. Mikor Bécsben a pártütő Jellachichot nagy ünnepélylyel s szövétnekes zenével tisztelik meg, akkor nekünk is a legnagyobb szigorúsággal kell föllépni. A lázadók ugyan csak martialiter lépnek föl, öléssel, felgyújtással fenyegetik a falukat, ha hozzájuk nem állnak. Azért ne töltsük az időt, hanem rendezzük a katonaságot, hirdessük ki rögtön a legszigorubb martialis törvényt s aztán menjünk haza.

Hunfalvy P. a martialis törvény behozatala iránt rögtön intézkedést kíván.

Szemere B. Zákó beszédére czáfolólag felel. Azt tetszett mondani Bácsmegye egyik képviselőjének, hogy a hadügyminister tetteit hoztam elő akkor, mikor arról volt szó, hogy mit tettem én. Attól tartok, hogy ha az érdemes képviselő ezen logikát követi úgy végre oda fog jutni, hogy mit a belügyminister tesz — minthogy cancellistája levén, az írja le rendeleteit — a cancellista érdemének fogja tekinteni; vagy oda fog jutni a dolog, hogy ha a hadügyminister valamely sereget küld le, s az ott egy diadalt vív ki: ezt is nem a hadügyministernek, hanem a legutolsó ágyusznak fogja tulajdonítani, — s így tovább.

Már kérem, a hol solidaritásban van a kormány, ott e különbséget tenni nem lehet. S nem épen azért, — mintha netalán valamely érdemet akarnék magamnak tulajdonítani, mely nem az enyém, hanem minthogy épen olyan szóbeli fogással élt melyből az látszik kiviláglani, mintha olyan tollakkal akarnék ékeskedni, melyek nem illetnek. Kötelességemnek tartom tehát e részben felelni, s méltóztassék megtanulni, hogy midőn az ország állapota felől foly a tanácskozás, s arról, hogy mi a teendő: ekkor a belügyminister kötelessége — ki a dolgok állását leginkább ismerheti — a hadügyministert felvilágosítani, hogy ez tudja magát mihez tartani. S ha azt mondja: itt baj nincs, akkor semmi intézkedés ott nem történhetik; ha pedig azt mondja: itt baj van, itt a csend és rend fentartásáról nem állok jól, — oda a hadügyminister tartozik katonaságot, az odaküldött katonaságnak pedig a finanszminister tartozik pénzt küldeni. — Egyébiránt, mi illeti az érdemes képviselő urnak Bácsmegyére nézve tett kérdését, hogy mit tettünk? Erre nézve azt felelem, hogy inkább azt kell kérdezni, mit nem tettünk? Ki voltak küldve a királyi biztosok a legteljesebb hatalommal, ki volt hirdetve a statarialis bíróság, s felhivatott mindenkinek hazafiusága arra, mit tenni kell: s egész Bácsme-

gyében nem találkozott férfi, ki bátorzkodott volna a statariális bíróságban részt venni, s így egyetlen egy felfüggesztés sem történt. S miért? Nem a rendeletek hiányában, hanem mert Bácsmegye némely részében nem volt elég hazafiuság, nem volt elég erély, vagy talán szállásaikat féltették, hogy fel fognák gyujtatni, ha a törvényszéknél az ítélet-kimondásban részt vesznek, s a lázadók ellen ily módon fellépnek.

Igen nem szeretem, midőn bármely képviselő — szabad legyen mondani — oly fordulatot ad beszédének, mely az illető miniszterre nézve igen gyanus színben tűnik fel; nem szeretem pedig, mert nekem részemről nem természetem az. S mikor ezeket megjegyezni szükségesnek láttam, azzal végzem beszédemet, hogy midőn egyik vagy másik miniszter számot ad tettekről, azon tetteket nem mint maga tetteit adja elő, hanem mint az összes kormánynak tetteit. (Helyes.)

Palóczy. Az országban rebellió van; azért el kell a szelid eszközöket hagyni, s nem kell mindig nagylelkűnek lenni, mert a nagylelkűséget majd gyávaságnak mondják. IV-ik Henrik is mindig szelid eszközöket használt, s azoknak, kik neki a szigorubb eszközök használását ajánlák, azt mondá: könnyebb egy kalán mézzel legyet fogni, mint egy hordó eczettel; s mi lett vége? az, hogy IV-ik Henrik Ravailac gyilka alatt vérzett el. Isten is a bátrakkal és erősekkel tart, a gyávákat és félénkeket nem segíti. Azért a haza megmentésére rögtön hirdettessék ki a hadi törvény, nehogy azután minden késő legyen.

Bernát nem barátja a terrorismusnak, ezelőtt még pár nappal is ellene volt a martialis törvénynek; de midőn az alvidékről érkező hírek minden hazafi keblében aggodalmat keltenek; midőn a pártütő bánt, Jelachichot Bécsben fáklvás zenével tisztelik meg: akkor a lázadás és különösen a reactionalis mozgás elnyomására az egész országban ki akarja a martialis törvényt hirdettetni, és alkalmazását a ministeriumra bízni.

Ezután, minthogy többen elálltak a szólástól, hosszú

zaj után a többség elhatározá, hogy a ministerium, még az országgyűlés folyama alatt terjeszsen a ház elébe vész- vagy martialis törvényjavaslatot.

Most az indítványok kerültek szőnyegre.

Bartos a katonakiállítást, pénzügyminister financz-terve átnézését, a vésztörvény meghozatalát, hűbéri viszonyok iránt bejelentett indítványokat, különös tekintettel a székely földre kívánja bevégeztetni, aztán az ülést novemberig elhalasztani.

Bethlen Erdélyben a hűbéri viszonyokat kívánja elintéztetni, mert különben azok el nem intézése nagy reactiót szülhet.

Boczkó Magyarország önállásának és függetlenségének külkormányok irányábani biztosításáról indítványt tett és törvényjavaslatot olvasott fel, mi helyesléssel fogadtatott, és az osztályokra utasított.

XXI-ik ülés az alsóházban

jul. 31-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése után több rendbeli kérvény s megbízó-levél az illető választmányhoz utasított.

Mielőtt a ház napi rendre tért volna, K o s u t h L. pénzügyminister szólalt fel:

Bátor vagyok a házat megkérni a következő dologra. A már nyomtatásban is szétoztott pénzügyministeri jelentésnek utolsó része, t. i. az 1849-ik évi jövedelem- és költségvetés, egyszersmind az általam behozandónak tervezett új adórendszer szintugy nyomtatás alatt van, s mig a többi átmegy a vizsgálaton, addig a nyomtatás alól kikertülend. Ámbár ismerem az idő sürgős voltát, mégis kénytelen vagyok kérni a házat, hogy ezeken kívül nekem engedelmet adni méltóztassék előterjesztésére egy más tervnek, melynek létesítése a mult országgyűlési törvények egyik czikke által ideiglenesen a pénzügyministernek meg volt hagyva. Én

ezen tervvel készen vagyok, s 14 nap alatt életbe léptethetem. Azonban egy elvnek meghatározására törvényhozásilag van szükség. Értem a hitelintézetet. En, tekintetbe vevén az országnak jelen körülmények között valóban pénzsűk állapotát, és a földbirtokos osztálynak, különösen az urbéri veszteség által a javak instructiojára nézve fenforgó nehézségeket, nem késtem volna a mult törvényhozás által adott felhatalmazás következtében életbeléptetni a hitelintézetet, a mint arra nézve minden szükséges előintézkedéseket meg is tettem, ha épen a rendkívüli körülmények nem tették volna szükségessé ezen országgyűlés összehívását. A hitelintézet életbeléptetését azért függesztettem fel, mert az alapelve nézve nem lehettem biztos, hogy, ha mint pénzügyminister rendeletet adok ki e tekintetben, fogja-e azt respectálni a bíró is, mert a bíró nem tartozik egyebet respectálni, csak a törvényt. A kérdés a körül forog: ha a hitelintézeti követelésnek minden ősiségi kérdések ellenében is tökéletes biztosság és elsőség nem nyujtatik, akkor lehetetlen a hitelintézetet felállítani. A mult országgyűlésen hozott törvény kimondja: hogy a hitelintézeti követelések minden egyéb követelések felett elsőbbséggel birnak, kivévén az előbb bejegyzeteket, de a bíró is hajlandó lesz-e ugy magyarázni ezen czikket az előforduló esetekben, mint én, hogy t. i. ezen elsőbbség nem csak az adóssági hanem az ősiségi követelések felett is értetik, azt én nem tudom. És azért kérem a házat, méltóztassék megengedni, hogy a hitelbankra nézve egy meghatározandó napon lehessen szerencsés előterjeszteni írásban és nyomtatásban beadandó egy pár kérdést, melynek elhatározása egyenesen törvényhozási intézkedést kíván, kijelentvén azt is, hogy ha a ház még a hitelintézeti terv részleteinek vizsgálatával is akar foglalatzkodni, az egész előterjeszthetem, mert tökéletesen készen van. Hanem azt gondolom, hogy az országra nézve nem oly nagy életkérdés a részletek meghatározása: valjon egy vonallal jobban vagy kevesebb jól van-e a dolog? Nem olyanok a körülmények, hogy nagyon ráérnének

ilyen rendszeres munkák kidolgozására; javítani mindig lehet, ha az alapelv igazságos, és olyan, mely állandóságot ígér, mert csak az elv ingatagsága az, a mely káros következményeket vonhat maga után. Annál fogva bátor vagyok kérni a házat, hogy a hitelbankra nézve elintézés végett egy pár kérdést a törvényhozás elébe terjeszthessek, mely kérdések, ha elintéztetnek, olyan karban van a dolog, hogy a hitelbankot 14 nap alatt életbe léptethetem. S ezzel együtt még egy kérdésnek megfontolását ajánlom a ház figyelmébe, melyre nézve megvallom, hogy annak kényességét és sokoldalú nehézségeit tekintve, — legyen bár tőlem gyarlóság, de megvallom őszintén — hogy nem vagyok olyan helyzetben, hogy ezen kérdés elfogadásához állásomat kötném, mert sok nehézséggel jár. Az urbéri evaluációk nem történhettek meg, s mikor fognak megtörténhetni, nem tudom: hanem azt tudom, hogy a kármentesítés a nemzet becsületének ótalma alá van helyezve; azért kérem a házat, méltóztassék megengedni, hogy midőn a hitelintézetre nézve előterjesztem alázatos nézeteimet, egyszersmind tervecskét nyújthassak be az iránt, hogy mielőtt az evaluáció megtörténhetik, nem volna-e jóastatusrészéről a földbirtokosoknak a körülményeknek megfelelő olyan előlegezést adni, melyről fel lehet tenni, hogy bármily alacsonyan becsültessék is a veszteség, annyi bizonyosan ki fog kerülni, például 120 pengő ft. egy telekre, s így azon kárpótlás, mely most kifizettethetnék, 15 millió forintig rughatna, és ha ezen summa forgásba jöhet, a rögtöni szükségeken nagy részben segítve volna; pedig az országnak felvirágzása megkívánja, hogy e tekintetben valamit tegyünk, annnyival is inkább, mert a múlt országgyűlés az ilyen földbirtokokon fekvő adósságokat ideiglenesen felmondhatlanoknak nyilatkoztatta; az ilyen állapot ideiglenes lehet, de nagy convulsiók nélkül hosszú ideig fel nem tartható. Ezen törvény a magyarországi takarékpénztárokat csaknem bukásba vezette. Mi nem segithettünk e részben rajtok, mert a takarékpénztáraknak meg kell fizetni tartozá-

saikat, azok pedig be nem szedhetik, mivel nekik tartoznak. Tehát ezen jótékony intézetek sok helyt a legnagyobb bizonytalanságnak vannak kitéve. Es ezen szempontból indulva, először engedelmet kérek arra, hogy a bank felállítására nézve elintézés végett egy pár kérdést terjeszthessek elő, mely nélkül a hitelintézet fel nem állitható, s ha a ház véleménye az, hogy bele akar szólni, akár most ezen kérdésekbe, akár nem akar beleszólni, hanem részletekben is kívánja bírálat és taglatat alá venni a tervezetet, készen vagyok vele tökéletesen, és bár mely perczen előterjeszthetem. 2-szor engedelmet kérek, hogy terjeszthessek elő valamit az urbéri veszteségek kártalanítása tárgyában, s e tekintetben gyakorlati módot kívánok előadni, mely a háznak helyeslését nyerje meg, hogy némi előlegezés nyujtassék az urbéri veszteségekért, s addig is az ország közvagyonossága ne szenvedjen.

Ezután napi rendre tért a ház, a kincstári javakon eszközlendő magyar telepítésekről szóló törvényjavaslatra. A központi bizottmány következő jelentést tett e törvényjavaslat iránt:

„Az osztályok többsége ezen javaslatot mind alapelveire nézve helyesli, mind különösen czimét, bevezetését s az 1-ső, 2-ik és 3-ik §§. változatlanul elfogadja, a 4-ik §. utolsó pontját azonban, mely így szól: „a telepekhez imaházakról s lelkészek és néptanítók ellátásáról a pénzügyminister a közállomány költségén gondoskodandik,“ úgy kívánja módosíttatni, miszerint az ima- és iskolaházakat fölépítván, a lelkészek és néptanítók ellátásáról csak 6 évig gondoskodják az álladalom, azontul pedig ezen telepek e részben is az ország többi községeire hozott és hozandó köztörvények alá esenek. Mert nemcsak, hogy ezen 6 évi mentességet elegendő ösztön és előnynek tartja, hanem ennek határtalan időre biztosításában a jog- s teher egyenlőségbe ütköző kiváltságot is lát.

Ezeket az osztályok nyilatkozásai nyomán terjesztvén elő a központi bizottmány, el nem mulaszthatja a ház figyelmébe ajánlani még egyik előadó által tett s a központi bizottmány által helyeslett azon indítványt: mihez képest a telepedőkkel kötendő szerződésekben gondoskodás legyen arról, hogy a megzallott birtok eladás vagy bármely jogczimnél fogva is oly kezekre ne kerülhessen, melyek a nemzetiség szempontjából a jelen törvény céljával ellenkeznének.“

Raisz Sz. A javaslatban foglalt czélt lelkéből pártolja, azonban nem csupán a székelységre kívánja annak jótékony-ságát alkalmazni. Felhivja a ház figyelmét a felföld kösziklás vidékeire, melynek lakói százanként hagyják oda tűzhelyeiket.

Azon módosítást ajánlja tehát, hogy ezekre s utánok az ország egyéb tulnépesedett vidékeire is terjesztessék ki a javaslat.

Kubinyi megjegyzi, hogy most nem általános telepítési törvényről van szó, hanem oly intézkedésről, melynek célja a magyar nemzetiséget azon vidéken öregbiteni, hol meg van támadva. Azonban a bevezetést kihagyni kívánja, nem azért, mintha a törvény célját el akarná titkolni, hanem mivel a szövegben ugyanis benne van, s pozitív törvényt nem akar támogatni.

Madarász J. kívánja megtartani az előzményt is. Szóló, midőn telepítésről lesz szó, gondoskodni kíván a Moldvában és Bukovinában lakó magyarok telepítéséről is.

Kemény Zs. A szepesi követ módosítványát bizonyos korlátok közt nem ellenzené. Ezen korlátokat pedig azon körülmény által véli megszabandónak, hogy mennyiben idegen ajku lakosok telepítéséről van szó, ez oly vidéken történjék, hol garancia van az összeolvadásra. — A szövegen levő javaslatra nézve szólónak egy módosítványa van, mely a letelepitendő magyar elemnek politikai súlyt és függetlenséget biztosítana. Az eddigi politikai befolyás ugyanis nálunk censushoz van kötve; de még eddig legkisebb intézkedés sem történt az arenda-rendszer iránt. Rövid arendai rendszer mellett szóló nem képzel teljes függetlenséget, — tehát kimondatni kívánja, hogy a szóban forgó legalább egy ember életére legyen adva.

Májercsák az éhhalállal küzdő felföldiek nyomorát festvén, kéri a házat, ne feledkezzék meg oly népfajról, mely mostani időkben is oly példásan viseli magát, hogy míg az alföldön mindentűtt katonaságra van szükség, az el lehet katonai erő nélkül stb. (maradjon, szavazzunk).

Román F. Kubinyival egyformán nyilatkozván, — az árenda-rendszerre megjegyzi, hogy az árenda nem nyújt annyi ingert, mint a tulajdonosság, mivel nem biztos annak birtokosa, meddig tarthatja azt meg. Egyébiránt a központi

bizottmány által javasolt záradék garantiául szolgál, hogy valami pénzes ember az ily javakat a törvény céljától el nem vonja.

Dedinszky és Bónis a szerkezetet szinte pártolják, — az utóbbi nem kívánván kihagyni a bevezetést, mivel az e törvény alkotásának történetét foglalja magában; — a felvidékieket szinte magyar lakosoknak tartja, s külön az ország minden nyelvű lakosait megemlítetni azért sem kívánja, mert akkor azon véreink, kik az országon kívül laknak, el lennének mellőzve, kiket pedig szinte jó volna behozni.

Kossuth L. Csak azon érdemes urak megnyugtatósára állottam fel, kik más vidékek tekintetbevételére hívták fel a házat. Én kijelentem, hogy a szőnyegen levő javaslatot nem telepítési törvénynek tekintem, hanem tekintem oly intézkedésnek, mely által az ország nyugalma s biztossága czéloztatik. — Más részről meg kell gondolni, hogy midőn itt telepítésekről szólnunk, nem egész megyékről van szó, hanem csak a kincstár javairól, hová nem fér annyi ember, mennyit akarnánk.

Egyébiránt a székelységre nemcsak túlnépesség tekintetéből illő figyelemmel lenni, hanem mint oly népfajra is, mely annyi sérelmet tapasztalt eddig, hogy e miatt kész volt még inconstitutionális országba is kivándorolni. — Midőn tehát az ország biztosításáról gondoskodunk, szóló azt hiszi, ez oly dolog, mely sem rossz vért nem csinálhat, sem igényeket nem költhet. Eljő az idő arra is, mikor az ország egyéb lakosairól is gondoskodni fog a ház, s különösen a felvidékre nézve említi szóló azon intézkedéseket, miket az ott található sórétegek felkutatása végett már eddig is tett. Mi Moldva- és Bukovinára nézve említettett, annak szóló nincs ellene; de más országokról levén szó, szóló törvényben nem tehetett róla említést; de azt jelenti, hogy az értekezés e részben is megkezdődött, s nem siker nélkül (helyeslés).

Ezen felvilágosítás után Kubicza P. úgy szinte Lu-

zsénszky is megnyugtatta érzék magokat, — a felföld iránti ilyen gondoskodást majd akkora kérvén ki, ha majd a haza biztosítva lesz. Hasonló értelemben szólt Jekelfalusi is.

Ellenben Nyékit a szerkezet ki nem elégíti, — kívánja a telepítésre megnevezett megyék közé Temest is oda tétetni, oly módon, hogy mivel ott pusztaság nincs: tehát az üresen maradt urbéri telkekre történjék a telepítés. Mire a pénzügyminiszter megjegyzé, hogy az odatétel ellen ugyan ellenvetés nincs, de az üres telkek természetét a közteherviselés egészen megváltoztatta. Egyébiránt, ha az ily üres telkek a kincstáré: úgy befoglaltatik a javaslatban; ha magánosoké: akkor hozzászólni nem lehet.

Prónay a méltányosság elvénél fogva pártolja a szepesi képviselő módosítványát.

Antal a szerkezet mellett, — Kazinczy G. szinte a szepesi módosítvány, de egyszersmind a bevezetés ellen szól, nehogy a rossz akarat fegyverül használja ellenünk. A központi bizottmány végül odavetett nézete az átruházások korlátozására nézve szóló szerint — figyelmeztetésnek jó, de törvénybe nem jó volna betenni.

Pálffy J. a szerkezetet az ország biztossága tekintetéből egész terjedelmében pártolja: de helyesnek tartja a bizottmány azon észrevételét is, miszerint az imaházak iskolák 6 év múltával a telepeken is ugyanazon gondoskodás alá eszenek, mint az ország többi községeiben.

Több nyilatkozatok után, mik közben Kossuth a törvény célját újra meg újra megmagyarázá, végre szavazásra került a dolog, még pedig előbb általánosan az egész szerkezetre, s a többség azt elfogadta, azután pedig szakaszonként.

A bevezetést a többség megtartandónak kívánta. Markhot azon módosítványát pedig, hogy a bevezetés végére ily módosítás tétessék „addig is, míg a törvényhozás az ország

többi vidékeiről is, nyelv-tekintet nélkül, rendelkezni fog“ mellőzte.

Az 1-ső szakasz marad. A 2-ik §-t a többség szinte megtartani kívánja. A 3-ik §-ban szinte mellőztetett Pap P. azon indítványa, hogy az adandó maximum és minimum positive meghatározassék; ellenben elfogadtatott Madarász L. azon módosítványa, miszerint e szakasz következő szavaihoz „kevesebb ne nyujtassék“ hozzátétetett „sem több“ — pénzügyminister azon magyarázatával, hogy ez által ő fölségének még fennálló adományozási joga nem czéloztatik megszoríttatni, sem a pénzügyminister keze megkötve nem lesz, egyeseknek szükség esetében készpénzért többet is eladni.

A 4-ik §-ban tett bizottmányi észrevételt az imaházak és iskolák ellátása iránt a többség elfogadta. Ellenben az átruházás megszorítása iránti figyelmeztetést, mint nem is formulázhatót, a ház többsége csakis figyelmeztetésnek vevén, kihagyandónak ítélte.

A napirenden átmenvén a ház, bejelentetett, hogy Pétervárad elküldé képviselő-választási jegyzőkönyvét, mi éljenekkel fogadtatott.

Végül Varga S. czeglédi képviselő 3 rendbeli indítványt mutatott be, u. m. a közmunkákról szóló törvény eltörlése, — a legelő-elkülönítés és a nemzetőrségi s választási censzok közti különbség megszüntetése iránt. A ház szokott időben eloszlott.

XXII-ik ülés az alsóházban

aug. 1-én.

Az elnök néhány erdélyi követválasztáson kívül jelenti a háznak, miként Tordamegye egyik választókerületéből a választás ellen petitió adatott be, s a ház átlátván azon felhozott ok alaposágát: hogy a július 5-kén történt választás ellen lehetetlen volt 20-dikig folyamodni, az állandó igazolási választmányhoz utasítja. Hunyadváros kérelme pedig —

melyben multjánál fogva önálló választókertületül kíván tekintetni, a kérvényi választmányhoz utasítottatott.

Ugyancsak a ház elnöke jelenti, hogy Fábíán kézdivásárhelyi képviselő napirend előtt interpellációra iratta fel magát (halljuk).

Fábíán: fájdalmasan hat keblemre, hogy midőn a házban először szólalok meg, aggodalmaink legióját kell szaporitanom. Értésemre esett, miként a bécsi haditanács a székely határőrséghez július 8-kán egy rendeletet bocsátott, melyről annyit tudok, hogy nem foglaltatik benne egyéb jónál; mert terheket szüntet meg, s mert kedvezményeket nyújt. Így p. azon szolgálatot, mely eddig 25 évre is kiterjedt, 10-re szállítja le, — a fél és egész aggság idejét 50—60 év helyett 40-re teszi, — határőrzésért 4 kr. helyett 6 kr. zsoldot szab, — az aprósót olcsó áron rendeli adadni, s a sós forrásokot a székelységnek olcsó árért megnyitni igéri stb. Ha ezek félszázaddal — de csak felévvél is előbb történnek vala, azt hittem volna, hogy valahára emberi könyör s igazság érzete szállotta meg azon kormányt, melyhez midőn a sok sérelmet látott székely nép folyamodott, azt szokta volt rendszeren felelni, hogy az orvoslás még nem tartozik systemájához. De most, midőn közös hazánk már kivívta függetlenségét; midőn a jogokban minden fiait testvérileg részesíti, — most a bécsi haditanács jóakarátára nem mondhatok egyebet, mint: „timeo Danaos et dona ferentes“ (helyeslés). Tudjuk, hogy félelemmel csak a gyávát lehet meghódítani, de azt is tudjuk, hogy a medvét mézzel fogják meg, s az oroszlányt, az állatkirályt is törbe lehet csalni. Hátha ez ígérek által a camarilla le akarja kötelezni a székelységet, hogy ha ellenünk nem is, de mellettünk se legyenek? Szóló véleménye az, hogy mintán a székelyek kívánatai ezen rendelet által egy részben megadattak, a többire pedig szeptember 1-ső napja van kifűzve: a háznak sietni kell intézkedéseivel. Mindenekelőtt azonban felszólítja szóló a hadügyministert: tud-e valamit ezen intézkedésekről? s az elszámolt

engedményeket úgy kell-e nézni, mint a bécsi, vagy mint a magyar ministerium kifolyásait?

Mészáros L. A tisztelt követur felhívására azt felelhetem: hogy igenis azon engedmények pertractatióban voltak már ezelőtt, s a bécsi ministerium, vagy Hofkriegsrath, egy kevés részét azon engedményeknek megadta, t. i. annyit, hogyha a székely határőr szolgálatba megy, odáig pótló díjt s kenyeret kapjon, s midőn visszajő, előbb jusson fél-aggságra, s más ilyes engedmények adassanak, de ezek elmaradtak; mert az események meg nem engedték. Valami tíz nappal ez előtt ezen esetet feljelentette a főhadi parancsnokság, kérvén hogy a mennyire még azon engedmények semmi eredményre nem juthattak, a magyar hadiministerium intézkedjék. Ez mindazon engedményeket, melyek pertractatióban voltak, megengedte, sőt még a főhadi parancsnokságot fel is hívta, miszerint, ha oly engedményeket lehetne a székelységnek, vagy határőrvidékeknek adni, melyek a törvényhozással össze nem ütköznek, a legstírgetősebben jelentse be, s azok is meg fognak engedtetni. — Itt tehát meglehet, hogy csel forog fen, de még erről bizonyos nem lehetek; mert nem egyeztethetem meg fejemben azt, hogy miért kért volna a főhadi parancsnokság engedményeket a magyar hadiministeriumtól, ha már zsebében voltak azok, s azokat kihirdettette, de mindenesetre ezen eset oly fontos, miszerint a legszorosabb felelet terhe alatt az illető főhadi parancsnokságtól felvilágosítást fogok kérni. S hogyha kiviláglik, hogy törvényellenesen működött, reá nézve a büntetést is meg fogom határozni, s azt a tisztelt háznak be is jelentendem. Most azonban — követve ezen szabályt: „audiatur et altera pars“ — nem bírok semmi határozatot kimondani.

Gr. Bethlen J.: Hogy Erdélyben vannak reactionális mozgalmak, az bizonyos; ily jelenségek Udvarhely vidékén is mutatkoznak, honnan szóló képviselő. De ezen mozgalmaknak nem interpelláció útján lehet elejét venni, mivel

ennek következése legfelebb felelet, mivel szóló különben most meg van elégedve, — hanem inkább törvényt kell alkotnunk a kedélyek lecsendesítésére. Mert tagadja szóló, hogy a történt engedményeknél a ház törvény útján többet nem adhatna. Az erdélyi küldöttségnek tehát sietni kell munkálatával, hogy minélelőbb articulusokat alkothasson a ház.

Madarász L. Nem szólnék e tárgyhoz, ha interpelláció útján e házban fel nem hozatik; nem is vagyok barátja az interpellációnak. De kötelességemnek tartom szólni, midőn a minister az interpellációra csak felel, a nélkül, hogy az aggodalmat megszüntetné. Én jelen esetben aggodalmamat épen hadügyi országlár ur nyilatkozatából meritem. Az 1848. 3. t. cz. 8-ik §-a azt rendeli, hogy minden kinevezés és előléptetés a katonai szolgálatban egyedül a magyar ministerium ellenjegyzése mellett történhetik; mégis ma, 1848. augusztus 1-ső napján, a központi bizottmány azon indokok közt, melyekkel az ujonczállítási ministeri törvényjavaslatot támogatja, az ausztriai kormánynak seregeinkre való jogtalan befolyását említi (szóló olvassa a 17-ik sz. a. országgyűlési iromány illető pontját). Ebből szóló két dolgot lát. Egyik az, hogy oly állapotban vagyunk seregeinkre nézve, mintha a katonai kinevezésekről szóló törvénczikk nem is volna; másik pedig az: hogy többé azon különbség fenn nem állhat, mely szerint ilyes dolgokban egyszer a hadügy-minister, máskor a külügyminister ellenjegyzéséről van szó. De még inkább neveli aggodalmamat — mond szóló — a hadügyi országlár ur azon kifejezése, hogy a bécsi Hofkriegsrath ez vagy amaz engedményt meg nem adta. A bécsi Hofkriegsrath nálunk semmi, s velünk csak oly viszonyban áll, mint p. az orosz, vagy bármely idegen nemzet hadügyministere. Tagadom, hogy vele engedelemkérési közlekedésbe lehetett volna lépni (zaj, nem úgy van), vagy ha nem engedelmet — avagy csak befolyási megegyezést is lehetett volna tőle kérni. Nem a Hofkriegsrath-ot kell tehát megkérdezni;

hanem a kérdés az: igaz-e, hogy ily lázító proclamáció csak-ugyan Bécsből került? Mert ha ez igaz, akkor a nemzet tudni fogja kivel van dolga, akkor vége minden plaidirozásnak, s a mostani kormány nagy felelőséggel tartozik. Fel akarom tenni — ugymond — hogy ilyesmi királyunktól nem jöhetett ellenjegyzés nélkül, — az hát nem egyéb, mint lázító proclamáció. Épen ezért, nem akarok rajta keresztülfutni, — nem akarom, hogy a bécsi Hofkriegsrath-ot hallgassuk meg (zaj, nem azt) vagy akár az erdélyi General-Commandót, mert ez nem önálló többé (zaj); szóló nem a megtámadás, hanem a félelem ovatosságával szól, habár elragadtatnék is a szabadság érzelmétől. Intézkedést kíván, hogy a haza védve legyen ily lázító proclamációktól.

Mészáros L. A mondottakra röviden csak annyit jegyez meg, hogy az előtte szóló érdemes követ ur előadásában datum-hiba van. A szóban forgó engedmények kérdése még átalakulásunk előtt kezdődött, s a Hofkriegsrath rendeletei azon időre esnek, midőn még nem volt felelős minisztériumunk, vagy ha volt is, még a régibb emberek a bonyodalomból ki nem vergődtek. Csakhogy az akkori Hofkriegsrath még akkor intézkedéseiben épen nem vasuti gyorsasággal járt el, hanem esztendő kellett, míg valamit megadott. Ezekre nézve tehát a felelőség a mostani ministeriumot nem illeti. A General-Commando kihallgatására nézve megjegyzi szóló, hogy míg a régi katonai törvények állanak, addig nem tudja mit tegyen egyebet, mint legelőbb is azt hallgatni ki, s ha felelete nem lesz kielégítő, akkor vizsgálatot rendelni. — A katonai kinevezéseket illetőleg: igaz, hogy most ezeket a külügyminister ellenjegyzzi; de oly érintkezésben vannak, hogy az ily esetben előterjesztés előtt a hadügyministert mindig fel szokta hívni nézete nyilvánítására. Ha azonban ezentul világosabban meg lesz határozva az ellenjegyzés: akkor a hadügyminister köre is világosabb lesz. Ha szólónak több ideje lett volna, részletesebb tervet tudott volna előmutatni. Így is azonban elfogadta a

felelőséget, s lelkiismerete nem vádolja. De vannak sok esetek, melyeknek fonala a Hofkriegsrath-nál volt, s ilyenekben az előzmények iránt attól kellett venni felvilágosítást.

Kossuth Lajos. Én is kötelességemnek tartom az előfordult kérdésre nézve részemről is egy pár szót kinyilatkoztatni. 1-ször is, ha a hadügyminister urnak a dologról tudomása nincs, úgy igen természetes, hogy állásomnál fogva tudomásom nekem még kevesebbé lehet. Nem tudom, mi csoda kutfőből meritette az érdemes követ ur a tényt, mely ha való, én azt egyenesen az ausztriai ministerium részéről egy újabb jelnek veszem, hogy Magyarország önállásának s törvényes jogának ellenében a reactio szellemében kíván működni s magát irányunkban ellenséges állásba akarja helyezni. 2-szor ha ezen tény való, úgy én azon embereket, kik a bécsi hadügyministeriumnak — mert hiszen Hofkriegsrath nincs többé — bármely legcsekélyebb rendeletét el merték fogadni, egyenesen árulóknak tartom. Ugy van-e a tény vagy nincs, nem tudom; annyit azonban mondhatok, hogy épen fél órával az ülés előtt kaptam az Erdélyben működő országos biztos b. Vay Miklóstól egy jul. 28-ról kelt sürgöny által ide érkezett levelet, s hajlandó vagyok feltenni, hogy ha ilyen rendkívüli dolog történt volna, ezen sürgöny nyel, melyet kevesebbé fontos tárgyban küldött, jelentette vagy használta volna arra, hogy egyuttal a hadügyministert értesitse. De mindamellett meglehet, úgy van a dolog.

Mi az engedmények kérdését illeti, csak azon megjegyzést vagyok bátor előrebocsátani, miként tudomásomra a határőrvidéki ezredekre nézve forgott fen az, hogy a ministerialis kormányzat megkezdése előtt a volt Hofkriegsrath-ban, a mi már nincs, de szeretnék visszaállítani, úgy hogy Magyarország is bele legyen olvasztva, a határőrvidékek helyzetésére — mondom — bizonyos pertractatio folytattatott; és igen természetes dolog, hogy a ministerium óhajtván a maga részéről a határőrvidékeknek olyan concessiókat adni, melyek az igazsággal s méltányossággal megegyeznek, szükség volt.

hogy iparkodjék tájékozni magát arra nézve, ha valjon van-
 nak-e már valami praemissák a pertractatióban? S azért az
 illető minister azon kérdést tette: micsoda pertractatiók jöttek
 közbe e tekintetben ennek ellőtte? A mint tudom a bécsi
 hadügyministerium ezen pertractatiót a magyar ministerium
 felszólítása következtében, a magyar külügyministerium
 útján lektüldötte. Én tehát csak így vagyok hajlandó a dol-
 got felvenni s csak is ezen esetben nem látok az ausztriai
 ministerium részéről egyenesen oly törvénytelen beavatko-
 zást, melyet részemről tünni nem fogok soha egy perczig
 sem, s ha oly helyzetetésbe jönék netalán, hogy tünni kény-
 telen volnék; akkor polgári kötelességemtől fogok tanácsot
 kérni, de veszni inkább kész leszek, tünni semmi esetre.
 Ugy vagyok tehát hajlandó magyarázni a dolgot, hogy a
 határőrvidékekre nézve, s így a székelységre nézve is, akkor
 mikor még ezek a bécsi kormány alatt állottak, valami
 pertractatiók előre mehettek. Hogy miként áll a dolog; erről
 a hadügyministernek, valamint az összes ministeriumnak s
 hazánknak mielőbb tudomást kell szereznie, hogy micsoda
 pertractatiók mentek előre. — Mit hadügyminister ur első
 beszédében mondott, s mit Madarász érdemes követ ur mint-
 egy oda látszott magyarázni, mintha a hadügyminister e
 dologbani teendőjét az erdélyi general-commandónak nem
 tudom minő véleményétől függesztené fel; ezt én részemről
 nem így értettem, hanem úgy, hogy itt valaki vádolva van,
 mintha valamely proclamatio vagy rendelmény érkezett volna
 Bécsből, melynek okvetlenül keresztül kellett volna mennie
 az erdélyi főparancsnokság kezein, s lehetetlen, hogy ennek
 beegyezése nélkül kihirdettetett volna. Ha tehát volna itt
 bűn, úgy terhelve volna leginkább az ottani general-com-
 mando. S ha valaki felett itéletet, s a „bűnös“-t kell kimon-
 dani, úgy természetes dolog, hogy előbb meg kell hallgatni,
 s én hadügyminister urnak nyilatkozatát csak is így vettem
 s így értettem, s gondolom, hogy egyáltalában mást alatta
 érteni nem akart. — Egyébiránt kimondhatlan fontosnak

tartom azt, hogy Magyarország területén minden ember, bármily helyzetben legyen is, elmulaszthatlan köteleességnek ismerje, miszerint a bécsi ministeriumtól még csak kérdeznie sem szabad valamit, annál kevesebbé pedig rendeletet onnan elfogadni (helyes), s ismétlem, ha a bécsi ministerium részéről történt ilyes valami, úgy azt egyenes ellenségeskedésnek, s ha valaki által némi rendelet elfogadtatott, azt árulásnak tekintem (zajos helyeslés). S mindig oda fogom szavamat adni, hogy a ki merészelt ilyes parancsot elfogadni, az a legszigorubb módon, a mily szigorúságot a törvény ismer, büntetessék meg. Ez meggyőződésem s azt gondolom, hogy az ott működő kir. biztos kétségtelenül a hadügyminister urnak e részben kezére fog dolgozni, hogy a ténynek valóságát ne csak a vádlott egyén felvilágosításából, — a mely, valamint a vád, félszeg lehet, — hanem a kormány s a haza érdekében működő kir. biztosnak közbenjárása által is tudja meg; s megtudván, nem kételkedem, hogy hadügyminister ur úgy fog intézkedni, mint a hazának érdeke, önállása s becsülete megkívánja. (Itt szónok leült, de mielőtt a következő szónok szóhoz juthatott volna, ismét felállt s így folytatja): Azzal akartam végezni előterjesztésemet, hanem megfeledkeztem róla, hogy a követ ur a szélesség irányában törvényt ohajtott initiáltatni. Én, megvallom, szinte nagyon ohajtom, hogy az erdélyi küldöttség, mely tájékozás végett itt van, az időnek sürgetős voltát tekintetbe véve, gyorsabban, a lehető gyorsasággal járjon el a maga feladatában. Én részemről kinyilatkoztatom, miként a legszívesebb készséggel fogadok a küldöttségtől minden felvilágosítást, mi tárczámhöz tartozik. De a mennyiben a tanácskozási folyamat netalán hosszabbra terjedőnek látnám, hogysem az megegyeznék az idő sürgetős szükségével, én részemről, mit a financzministeri ügyekre nézve szükségesnek tartok, nem fogom felfüggeszteni attól, hogy tájékozásért előbb valakihez forduljak; hanem a mire az időt elérkezettnek vélem, az iránt — akár fogok kapni

tájékoztatást, akár nem — az iránt azonnal törvényjavaslatot fogok előterjeszteni. S e részben úgy gondolom, a ministeriumnak egyáltalában semmi tagja nem igényli s nem vádászsa azon popularitást, hogy minden, mi a hazában jó történik, a ministeriumtól initiáltassék. Gyenge támasz volna ez a kormánynak, ha ily mellékes utakon akarná a bizalmat megszerezni. Nem uraim! bárki részéről történik indítvány, az mi benne jó van, mindnyájunk érdeme lesz egyaránt, s felszólítom a székely követ urakat, kik a székely viszonyokról kétségkívül jobban vannak tájékozva mint a ministerium tagjai, mert fájdalom, eddig testvérek bár, de Erdélytől annyira elkülönítve voltunk, miszerint minden perczen éreztük annak súlyát, hogy az ottani viszonyokat nem ismerjük, méltóztassanak magukat az illető ministerekkel érintkezésbe tenni, s initiáljanak oly törvényt, mely a székely nemzet megnyugtatóására egyrésztől, de más résztől azon biztosság fentartására is szolgáljon, mely a székely nemzet hazafiságának alapjára fektetve a közös haza érdekében áll. Ez lesz a legrövidebb út. Tegyük magukat a székely követ urak érintkezésbe a ministerekkel, de jöjjön bár a törvényjavaslat ministertől vagy nem ministertől, ez mindegy: csak hogy minél előbb initiáltassék, az kívánatos. És bizony nagyon furcsa portéka volna, ha azon térre lép-nénk, miszerint a bécsi hadügyministertől vagy bécsi ministeriumtól akarnók kérdezni, hogy micsoda engedményeket akar adni. Hiszen könnyű engedményeket adni máséból, ez olcsó liberalismus volna. Nem tetszett egy sebet is meggyógyítani addig, míg hatalmukban állott, már most meg-hiszém, hogy szórni akarják Magyarország eloszlását, dis-solutióját, ajándékképen. (Igaz.) Mi latra fogjuk vetni a haza körülményeit, igazságot adunk mindenkinek, de privát ér-dekért a hazát veszélyeztetni nem fogjuk. — Initiáljanak tehát törvényt azok, kik a körülményekbe avatva vannak; — minél előbb egy törvényt s végezzünk.

Zeyk K. azon felvilágosítást adja, hogy a szóban

forgó jul. 8-iki irományt olvasta; az a General-Commandótól jött, a ministerium jóváhagyása reményében; de minden esetre hiba, s a kir. biztos által végére kíván járatni.

Zsemleri kapcsolatban látja e kérdést a határvidékek kérdésével, s kívánja hogy azok még ez ülésfolyam alatt rendeztessenek. Kossuth L. azt válaszolja, hogy a hadügyministernek minden tudománya s tapasztalása mellett rövid idő alatt rendezni nem lehet, s e rendezés a mostani viszonyok kimenetelétől is feltételeztetik. Már eddig is intézkedett a ministerium, hogy a határvidékekre az újabb törvények jótékonyága kiterjesztessék, hogy a földbirtok tulajdonná váljon, a robot eltöröltessék, az ipar és kereskedelem felszabaditassék stb. A még hátralevőkre nézve pedig úgy intézkedett, hogy azon vidékek küldötteivel magát érintkezésbe tévén, kívánataikat megadhassa, vagy törvényhozás elé terjeszthesse. De kevés sikere volt, csupán Pétervárad követi vannak itt, — a többiekre nézve vagy egy becsületes pacificatio, vagy fegyver határoz.

Perczel M. Ismeri a nehézségeket, melyekkel a ministerium az új formákban találkozik; tudja különösen, hogy a hadügyministernek még csak szellemet is újra kell teremteni a katonaságban; azért nem akarja a szóban forgó tényt recriminációkra kizsákmányolni, csupán ki akarja mutatni a vészt, mely bennünket környez. Említi szóló, hogy a hadsereg főtisztei még most is egybekötötetésben vannak a bécsi ministeriummal, s a General-Commandóknak azzali levelezéseit ki lehet a postán is mutatni; hirlapokban császári királyi hirdetések történnek; a határőrök számára licitációk tartatnak, minek nem volna szabad történni a hadügyminister megegyezése nélkül. Ezenkívül tudjuk — ugymond — hogy Bécsben egész comité működik, mely czélul tűzte ki az aldunai seregben a régi szellem fentartását; mely ő felségének Jellachich elleni eljárását el nem fogadva, ellentünk proclamátiókat nyomat. Tudjuk továbbá, hogy némely tisztek, a Gallicziában levő katonaságból, csak azért, mert újabb

törvényeink betöltését szorgalmazták, üldöztetés miatt helyeiket elhagyni, s a honvéd-seregbe lépni kényszerültek. Az olaszországi hadseregnél pedig már rég rebesgetik, hogy csak egyszer győzzenek, majd csinálnak Bécsben s Magyarországon rendet. S épen azért, mivel ez esetben nehezebb állásunk lehet, kívánja szóló, hogy a ministerium érezze magát kötelezve a hadsereget akként biztosítani, hogy ellentünk fordítani ne lehessen.

Mi az erdélyi állapotokat illeti: szóló tagadja, hogy a ministerium törvényhozáson kívül is ne adhatna engedményeket saját felelőssége alatt. Egyébiránt az ott működő kir. biztosnak sem kineveztetésével nem volt szóló megalégedve, mert oly egyéneket kíván, kik egész éltőkben ugyanazon elvek mellett küzdöttek, sem eljárása ki nem elégíti, mint a ki, a helyett, hogy a magyarországi törvényeket alkalmazta volna, az oláhokra nézve folytattatni kívánta a dézmát. (Nem áll!) Szólót nem elégíti ki a hadminister által foganathaveendő eljárás, nem elégíti ki a katonaság esküje, melyben az alkotmányról szó van ugyan, de nem a magyar alkotmányról. Majd ha a katonaállításra kerül a sor, akkor szóló oly törvényekre fog szavazni, melyek a katonaságot részünkre biztosítsák.

Erre a hadügyminister megjegyzé, hogy külföldre befolyása nem lévén, az ottani comitét sem tilthatja meg, csak a mennyiben káros eredményei volnának, azokat akadályoztathatja. A katonaságról jelentheti szóló, hogy mind Gallicziából, mind Bécsből kapott olyan leveleket, melyek minden reactionális bujtogatásokat kárhoztatnak. Hogy előtte szóló egyeseken történt méltatlanságokról barátságos társaságban valamit hallott, az meglehet, de ilyenek után törvényes vizsgálatokra magát felhatalmazva nem érzi. Egyébiránt míg szóló független törvényhozást lát, mely az ész, igazság s törvényesség terén áll: addig nem fél a katonaságtól, mert azoknak a katona is hódol.

A királyi biztos felől mondottakra pedig Kossuth L.

azt válaszolja, hogy bármi kinevezésért a ministerium csak annyiban felelős, mennyiben a kinevezett egyén rosszul jár el, vagy a várakozásnak meg nem felel. Fájdalom — ugymond — a választásokban gyakran csalódunk, s a sympathia, melyet valaki iránt érezünk, még nem biztosít, hogy az várakozásunknak meg is felel. Szóló p. saját tárczájánál mitsem ohajtana inkább, mint, ha minden választás az általa követett elvek rokonszenvével találkozna. De kénytelen kimondani, hogy ha kellő szakbeli képzettséget nem talál, csupa sympathiáért senkit alkalmazni nem fog. — Az erdélyi kir. biztos kinevezését igen sok tekintetek ajánlották, melyeket itt elő nem hord, s szóló, mennyire eljárását tudja, meg van vele elégedve. (Helyeslés.) — A dézma tárgyában igaz, a románok folyamodványt nyújtottak be, mintha b. Vay, azért, mert sanctió még nincs, katonai erővel behajtásról beszélt volna; azonban szóló felszólítására küldött stírgönyében e feladást alacsony rágalomnak nyilvánítja. Hanem van itt egy másik ága a dézmanak, melyet mi nem tudtunk, t. i. az, mely a királyföldi lelkészek ellátására van rendelve, míg a másik rész a fiscust illeti. Az elsőről külön törvény rendelkezik, mely még sanctionálva nincs. Most kérdés tétetett: mi történjék ezzel? Szóló is azon véleményben van, hogy Erdélyben most már külön törvényhozási hatalom nem lehet; s az igazságügyministerrel együtt szóló úgy fog intézkedni, mint az igazság kívánja.

Mikó M. a hadügyministeri válaszzal megelégszik, s mihelyt a székely követek javaslataikat beadják, előleges tárgyalást kér.

Gr. Teleki D. Midőn az unio kimondatott, akkor egyszersmind egy bizottmány is neveztetett ki, mely a székely kérdést épen most tárgyalja, de bajos röviden keresztülmenni. Könnyű munka volna ez, ha csak megnyugtató forogna szóban, de a haza érdekét sem szabad szem elől téveszteni. A székelység saturálva van izgatásokkal, s szóló úgy tapasztalta, hogy a hízeltések utóbbi időben többet ár-

tottak nekik, mint a nyomoruság. A nyomor megedzette a népfajt, míg az izgatások miatt jelleme van koczkáztatva. Egyébiránt szóló hiszi, hogy a székely nép belátandja, miként a háznak, midőn róluk gondoskodik, nem csupán a tulcsigázott kedélyekre kell figyelni, hanem a haza érdekére is egyszersmind.

Gr. Kemény D. Declamatióra nem akarja az időt vesztegetni, azért csak annyit jelent ki, hogy a bizottmányi munkálat ma vagy holnap beadatik, addig legyen a ház türelemmel; ki a hadügyminister feleletét felületesnek tartja, azt kérdi tőle szóló: hogy hát mit kíván? Egy követ tudósítást kapott valamelyik rokonától, ez még csak annyit bizonyít, hogy levél iratott, de nem azt, valjon a tények úgy állanak-e. Egyébiránt lehetnek felületes interpellációk is, s szóló ha valamit hallana, venné magának azon fáradságot, hogy arról az illető ministert megkérdezze, de némelyek jobban szeretik a szép dictiót. Az erdélyi kir. biztossal mindenki meg van ott elégedve, kivevén a reactió töredékét stb. (Napirendre).

Elnök: Előbb szavazni kell azon indítványra, mely tétetett, t. i. kíván-e a ház a határvidék rendezése iránt még ez ülésfolyam alatt törvényt hozni? — A nagy többség nem-re szavazott.

S most jött volna a napirend. Felolvastatott a hadügyministeri törvényjavaslat „az ország védelmére szükséges katonai erő kiállításáról“ s utána a központi bizottmány módosító munkálata; a midőn gr. Batthyány ministerelnök feláll s nyilvánítja, hogy a házat titkos comitévá kívánja alakíttatni.

XXIII-ik ülés az alsóházban

aug. 8-án.

Napirend előtt az elnök bejelenté a királyhágotntuli némely szász képviselők megválasztásán kívül Antal Mihálynak Verőcze egyik kerületéből lett megválasztatását, mit a

ház szíves éljenzéssel fogadott. Továbbá jelenti az elnök, miként Szidor' Ferencz választása tárgyában a ház által kirendelt vizsgálat eredménye hozzá beadatott, s hogy a verificáló választmány az érvényesség iránt ítéletet mondhasson, ahhoz fog utasíttatni. Végre több folyamodványokat is bemutatott a háznak, u. m. zemplénmegyei községek részéről az urbéri viszonyokat illetőleg; — Erdélyből több folyamodványt, melyekben a legelőre nézve történt sérelmek miatt a régi állapot visszaállítása kéretik; — Maros-Vásárhelyét, mely az erdélyi kir. táblának tovább is e város kebelébeni megtartását tárgyalja (zugás); — Krasznamegye emlékiratát, melyben sérelmét jelenti ugyan ki a fölöött, hogy Zilahvárossal egy választókerületté alakíttatott, de mégis kijelenti a ház határozata iránti hódolatát; — Végre Besze J. folyamodványát, melyben mintőrnagyabéke helyreállításáig a fenyegetett vidékek védelmére eltávozhadni szabadságot kér (helyes, éljen).

Napirendre az elemi oktatásról beadott ministeri javaslat s reá keletkezett bizottmányi munkálat volt kitűzve; ezt megelőzőleg azonban következő nevezetes indítvány került szónyegre:

Gorove I: Tisztelt ház! Tudva van, hogy a ministeriumnak, mihelyt a kormányt átvette, első lépése volt, Frankfurtba, az egyesült német nemzeti gyűléshez követeket küldeni, hogy köztünk s a német nemzet között, közös érdekeink alapján, szoros alliance-ot hozzon létre. Nem hiszem, hogy volna e házban tag, vagy az országban oly lakos, ki e lépést örömmel ne fogadta volna. Az én véleményem legalább az, hogy köztünk s a Németbirodalom között, tekintve a multat, jelent s különösen a jövőt, oly érdekek fejlődtek ki, melyek a két nemzet kifejlődésére nézve egymással találkoznak. Németország kétségkívül hivatva van a civilizációnak kelet felé terjesztésére, míg Magyarországnak feladata sem lehet más, mint hogy ezen civilizációt activ életbeléptesse. Magyarország multja már kije-

lölé ezen irányt, mely nem annyira nyugot, mint kelet felé tartott; jövője pedig különösen az aldunai tartományok azon részében nyilatkozik, melynek népességét vérrokonság köti hozzánk, — értem a román fajt. — És ezért örökké vétke maradt a megbukott Metternichféle gyalázatos politicának, hogy a midőn nyugoton, Portugallia és Spanyolországban a szabadság ellen terjeszté ki ármányait, akkor az aldunai tartományokban is mindent elkövetett, hogy az említett népfajt függetlenség felé törekvésében akadályozza, s nem hogy sympathiát és tért nyert volna keleten, de egyenesen ellenkezőleg segélyt nyújtott oly hatalomnak, mely hazánk kereskedési kapujáig terjeszkedett. Most Némethont és bennünket illet ezen vétkes mulasztást helyrehozni. Németország lesz az európai civilizáció szövétneke keleten, — mi pedig hordozói. Ha Franciaországban a democratai elem állandóbb lesz, mint a juliusi forradalom után tapasztaltuk: akkor ez országnak nyugoton Spanyol- és Olaszországban nyiland terrenuma. A francia újabb mozgalmak iránya: socialis democratia, — s azon nyugoti országokban szinte arra van szükség. Nekünk az absolutismus ellen kell küzdeni, s szabadságot alapítani. — Ennélfogva, hiszem, miként a ház nem késik helyeslésével annak, hogy a ministerium számunkra e pályát előkészíté. Nem akarja szóló hosszasan fejtegetni az eredményeket, melyek az önálló független Magyarország s az önálló Németbirodalom közötti sympathiából következnek, — nem akarja hosszasan fejtegetni a közös érdekeket, a kereskedés előnyeit és azon támaszt, melyet a Duna hatalmas ellensége ellen ily szövetségtől várhatunk, — mellőzi a szellemi hasznok elősorolását; csupán felszólítja a házat egyszerűn: hogy helyeselve a ministerium eljárását, nyilatkozzék ünnepelesen a Németországgal közös érdekeink alapján kötendő alliance mellett (helyeslés).

Teleki L. Kivánom, hogy valamint a nagy Német-hon képviselői Frankfurtban felállással egyértelműleg nyil-

váníták irántunk i rokonszenvöket, ugy e ház is hasonló ünnepeýességgel nyilatkozzék e fontos tárgyban (a ház tagjai egyszerre felállanak); kívánom pedig azért, mert meg vagyok gyöződve, hogy e szövetség nem egyéb, mint a szabadság s civilisáció biztositéka. És meg vagyok gyöződve, hogy Bécsnek is eljő nagy napja, mert kell, hogy eljőjön, midőn Németországgal ő is egyesülni fog, midőn a német nemzet színeit felveszi. S ennek meg kell történni azért, mert a civilisáció, mert Ausztria saját érdeke követeli. Tudom, hogy van ott egy ministerium, mely ezen érdeket nem tudta felfogni, mely ellenkező irányban hagyta magát vezetetni nem tudom ki által, — mely lemondással is fenyegetődzött, de azért le nem mondott, mely coquettírozni kezdett azokkal is, kiknek még a mi szabadságunk is sok volt. De mindennek végének kell lenni, s át kell végre látni Ausztriában, hogy a ki a német egység ellen izgat: áruló saját vére ellen. Mert Németországot tovább is 30-féle fejedelem érdekei között felosztva látni akarni: épen olyan, mint a centralisáció ellen izgatni a megyék souverainitásával, ezen macchiavelli principiummal, mely szerint egyik megye felémésztí a másik erejét. Lejárt az idő, midőn a souverainek juhokul tekintvén a népet, nyájakra oszták fel, hogy rajta könnyebben zsarnokoskodhassanak. És épen azért megfoghatatlan szemtelenség egy német hazafitól, midőn az az egyesülés és egység ellen izgat. Mi az az ausztriai patriotismus? mely ország részei minden közös érdek nélkül csak ugy vannak egymás mellett, mint egy familia birtokai, nem olyan-e az csak, mintha valaki p. Eszterházy hg. részjószágai iránt nyilvánítná magát patriotának? Az tesz tehát szolgálatot Ausztriának, ki az egységet és mennyire lehet, a centralisációt elősegíti, mert ez által valamint egy részről a nemzetiséget előmozditja, ugy más részről a szabadság érdekében cselekszik, azon szabadság érdekében, melyhez e honban 14 millió ember kész csatlakozni. És most azt mondom, hogy a ki ezen egység, ezen csatlakozás ellen izgat;

az áruló az egész emberi nem irányában, mert itt nem kevesebb forog fen, mint a civilisatio ügye. Tudom, hogy a bukott rendszer emberei még most is kétfelé néznek. Egyik szemők az olaszországi seregen van, hogy kedvező alkalommal, mint egyik követtársam minap megjegyzé, itt és Bécsben a szabadságot még egyszer élnyomják; de isten nem fogja engedni, hogy reményők teljesüljön. Másik szemők pedig Bécsen függ, keresvén ott oly soutiens-t, mely Ausztriát az orosz szövetség karjaiba segítse vezetni. Mert hiszen, ha Ausztria — mit fel nem teszek — a Németbirodalommal ujat huz: akkor nyugoti Európában, magunkat is ide értve, kire számol, hacsak nem azokra, kik a szabadság ellen szoktak küzdeni? Az a kormány tehát, mely ez utóbbi irányt fogná fel, egyenesen a barbarismussal szövetkezne a civilisatio ellen, mi az emberiség legszentebb érdeke. De hiszem — mond szóló — s örvendek, hogy az egység nagy napja Bécsre is fel fog derülni. Végül szóló még néhány szót szól Ausztria mostani állásáról. Nem akar — ugymond — adatok nélkül gyanusítani, de azt hiszi, hogy Ausztria ezen ministerium alatt nem fejlődhetik ki, — hogy népszerűbb kormánynak kell azt felváltani; s egyszersmind kötelességének tartja kijelenteni azon meggyőződését, hogy minden testületek közt, melyek a kormányban részt vettek, Ausztria érdekét legtisztábban felfogta az Aula, melynek egyes tulságokat talán lehet szemére vetni, de a melynek hazafiságát s ügyes tapintatát csak dicsérni lehet stb. Beszédét azzal végzi szóló, hogy bizik az ügy szentségében, s ha áruló találatnék, hiszi, hogy el fog sodortatni a közvélemény árja által, legyen akár magyar, akár német.

Perczel: megemliti, hogy a német nemzetteli szövetség mellett már márcziushóban hangosan nyilatkozott az itteni közvélemény, s a ministerium ügyes tapintattal, hihetőleg ezt tudva tette meg az első lépést követői által. Hogy ennek már eddig is voltak kedves következményei, mutatja azon jelenet a frankfurti gyűlésben, hol Magyarország ön-

álló külön hatalomul legelőször ismertetett el diplomátice stb. Pártolja az indítványt.

Kossuth L. Uraim! Én két dolog végett lépek ezen székre, először hogy ugyis, mint a ministerium tagja örömet nyilatkoztassam ki azon tiszta political fogalmak felett, melyek következtében Magyarország képviselőinek gyűlése a frankfurti német egység s ezen egyesült német birodalombeli szövetség mellett nyilatkozott. Másodszor hogy alkalmat vegyek ez tignyél nem annyira az ausztriai kormány, mint inkább az ausztriai nép irányában — ha fenforoghattak közöttünk némely félreértések, azoknak magyar szempontból Magyarország önállásához méltólag — eloszlátásához egy pár szót szólani.

Én, uraim, tudnék önöknek egy egyént nevezni, egy magyart, ki ezelőtt három hónappal, igazán mondhatom megfoghatlanul, magyar létére Bécsben a népszertiségnek tetőpontján állott, s ugyanezen egyén most Bécsben a gyűlöletesség tetőpontján áll, s áll a nélkül, hogy gondolkozásában, áll a nélkül hogy az ausztriai nép iránti érzelmeiben egy hajszálnyit is változott volna. (Tetszés).

Mi ennek oka uraim? Az elsőnek oka: — azon népszertiségnek, melyet mintegy pillanat alatt felmerülő röppentyűt említettem — kétségtelenül nem személye volt alapja, hanem az, hogy a szabadság első pitymalatának percében a népek mintegy ösztönszerűleg érezték azt, hogy azok, kik szabadságot akarnak — bár hol legyenek — testvérek. Annálfogva lehetetlen volt az ausztriai nemzetnek nem éreznie, hogy midőn Magyarország iránt, és Magyarországon azok iránt, kik akkor a harcokban nem épen a leghátulsó sorban állottak, sympathiát mutatott, az által csak ön saját szabadsága ügyének szolgált.

A másodiknak — azon hirtelen változásnak — oka abban fekszik, mert én a historiában nem ismerem példát, hogy a reactio a maga működéseit oly mindenféle kimesterkélt utakon követné, mint épen most; követné nem csak

egyenes, de mellékutakon is, azon utakon, melyek oda vannak számítva, hogy az egymás iránti barátságra hivatott nemzetek között, az önállás megőrzése mellett, a tökéletesen összeférő rokonszenv kötelékei szétszaggattassanak, és a kölcsönös sympathia, a szabadság sympathiája, mint a reactionnak legnagyobb gátja, széttöressék.

Bécsben most, uraim, négy elem látszik küzdelemben lenni. Az egyik Ausztriának azon népessége, mely felfogva saját, az ausztriai dynastiának, a szabadságnak s a jövődőknek érdekét, a német birodalom egységéhez szít. Ez az egyik tényező.

A másik a reactio.

A harmadik az ausztriai ministerium.

A negyedik a szláv elem.

Én az ausztriai ministeriumot, a jelent, midőn nyíltan kimondom róla, hogy irányunkban a mostani óráig a legbarátságtalanabb, a legjogtalanabb indulattal viseltetik, mégis azzal nem vádolom, mintha az ausztriai szabadságot, az alkotmányosságot lerontani, és az absolutismust visszaállítani akarná, hanem állítom róla azt, hogy Magyarországnak had- és pénzügyministeriumának visszaszerzésérei sovárgása által annyira elvakittatik, hogy nem látja, miként ő nem egyéb, mint akarata ellen is vak eszköz a reactio kezében. A reactio, a szláv elem, a ministerium együtt működik, habár mindenik különböző célból.

A reactio, mert vissza akarja állítani a régi hatalmat.

A ministerium, mert szeretne Magyarországnak haderejével és pénzével is disponálni.

A szláv elem, mert szláv monarchiát szeretne alkotni.

Mindezen három tényező együtt dolgozott arra, hogy a bécsi, az ausztriai németiség, a mely önállásának kivívása első percében a magyar önállás iránt sympathiát mutatott, felbujtogattassék, miszerint sajnálni látszik Magyarországnak ugynevezett elszakadását. Én pedig azt mondom: hogy ha a bécsi ministeriumnak valaha sikerülne, az istennek vala-

mely átkos végzése következtében, de a melyhez a nemzetnek is szólója lesz, (tetszés) mondom, ha valaha sikerülne, (zajosetszés) igen : mert a nemzetek akarata még az isteni végzésekre is befolyással bír (zajosetszés), ha sikerülne mondom, az ausztriai ministeriumnak a magyar had- és pénztügyet kezére keríteni, s talán még a kereskedési tgyet is, mert a kereskedelmi ministerrel is kezd kaczerkcodni, mióta a czukorra egy pár forintnyi vámot vetett, mi volna a következése?

Az talán, hogy az ausztriai nemzet alkotmányos és szabad marad? Nem, hanem az fog következni, hogy Ausztriát igában tartanak magyar katonával, Csehországot, vagy hogy jobban oszszam el : Csehországot és Galicziát igában tartanak magyar katonával, mely mihelyt a bécsi ministeriumnak kezében volna, nem magyar szellemű, nem magyar érzésti volna ; a gallicziai és cseh katonákkal igában tartanak Ausztriát, az ausztriai katonákkal Magyarországot, a horvátal Erdélyt, s az erdélyivel Horvátországot, és volna ezen összpontositás következésében egy közös szolgálás. (Tetszés.)

Ezt az ausztriai nemzetnek minden tagja — ki alkotmányos érzetű — óhajtom, hogy megértse, hogy tökéletesen fel fogja, miszerintazon régi kapocsnak, régi törvénytelen módnak visszaállítása nem lehet más, mint sirja az ausztriai alkotmányosságnak és szabadságnak.

Ausztria ugy lehet szabad és alkotmányos, ha Magyarország mindazon jogokkal, melyeket nem adott neki V. Ferdinánd kegyelme, hanem megadtak neki három százados tractatusok által biztosított, és soha el nem évtülhető örökös nemzeti jogok. (Szűnni nem akaró helyeslés és taps.)

Az ausztriai monarchia szabad és alkotmányos csak ugy lehet, ha Magyarország önállását nem csak megtartja, hanem egyszersmind ki is fejti azokra nézve, mik még hátra vannak.

A reactionnak természetesen nagyon érdekében áll felhasználni az ausztriai ministeriumot. Azt mondja neki : lám ti haszontalan hatalommá váltatok, midőn többé a magyarországi

katonával nem rendelkezhetek, s az felbuzdul, s az azt hiszi, hogy az ausztriai monarchiát fogja visszaállítani, s ellenséges indulatot gerjeszt s táplál Magyarország iránt. A bécsi német lakosoknak azt mondja a reactió: „lássátok, Magyarország temérdek adósságunkból nem akar vállalni semmi részt, — Magyarország kereskedését maga akarja rendezni, — mily tömérdek kár s veszteség lesz ez rátok nézve?” És természetesen vannak — mert nem minden ember tilt neki a politícának, s buvárkodott annak mélyében — kik azt mondják: „szörnyűség! hogy így bánnak velünk“, és a martiusi sympathia juliusi gyűlöletté változik.

A szláv elemnek mondja: hogy a magyarok a szláv nemzetiséget, s nem tudom kit akarnak elnyomni, hogy a szláv nemzetiséget nem akarják respectálni, s ez által természetesen felingerlik a gyűlölséget, s azt gondolják, hogy elkezdve a bukovinai szélektől Dalmátország határáig szláv monarchia fog alkottatni, és gyűlölik a magyart. — Így dolgozik a reactió.

Midőn azon jelenet történt, melynek káros következeit az ausztriai házra nézve csupán csak Ausztriának a német birodalomhozi csatlakozása orvosolhatja meg — értem a császárnak Bécből elutazását — én azt mondtam az ausztriai ministeriumról, miként valóságos gyalázat, hogy nem tudta urát, császáriját, ősi várában megtartani, mondom ezt most is, de nem azért mondom, mintha én a császárnak ezen elutazását a bécsi népnek tulajdonítanám, hanem azért, mert az egyenesen a reactio műve.

Ausztriának a martiusi napok óta mindig csak csepenként osztogatták a szabadságot, s nem volt azon elhatározás, hogy megmondják: akarjuk, hogy alkotmányos nemzet légy, s tisztán akarjuk annak minden következeit, s ennek következt az abnormis jelenet, hogy Bécsben a kormányon kívül még maiglan is más kormányhatalom áll. S akként vagyok meggyőződve, hogy senki sem sajnálja ezen kénytelenséget jobban, mint a józan gondolkodású bé-

csi nép, s meg vagyok győződve arról, hogy azon hatalom ki nem eresztheti ezen befolyását addig, valameddig Ausztriának alkotmánya, szabadsága, ministeriuma, kormánya s az országgyűlés, a reactionnak megsemmisítése által tökéletesen biztosítva nem lesz.

Akkor is épen ezen cseppenkénti osztogatás következtében — nem mondom kétségtelenül — hogy a massáknak felizgatott szenvedélyei túlhágnak itt-ott a korlátokon s cselekszenek olyakat, minőket cselekedniök nem kellene. De oly kormány, mely magával tisztában van arra nézve, hogy a szabadságot és alkotmányosságot akarja — és csak a szabadosságot nem akarja — mert azon visszaéléseket nem akarja, melyek compromittálják az alkotmányosságot — mindig elég erőt fog találni önmagában és a nép józan gondolkozásában, s orvosolni s elhárítani fogja azon tulcsapongási kanyarulatokat; de nem ez kergette el a császárt Bécsből, hanem az áskálódó gyanúsítások a reactio részéről, melynek feltett célja más nem volt, s ezt bizonyos adatokból mondhatom — mint a császárnak bécsből eltávolítása által anarchiát előidézni, mert tudta, hogy az anarchiának tartását nem únja meg hamarabb senki, mint a nagy város polgársága, mely ipar s kereskedésből él; mondom az volt a cél, s kiszámítva volt, hogy rettegteség által a császár eltávolíttatván, anarchia idéztessék elő, s hogy annak lépcsőjén emelje fel a régi absolutismus, de nem is absolutismus, nevet nem is tudok neki találni (tetszés) régi hatalmát.

Tisztelet azoknak, kik ily nehéz körülmények között meg tudták óvni Bécset az anarchia veszélyeitől.

Épen így látom a dolgokat még most is állani.

Bécsben az ausztriai alkotmányosságnak legnagyobb hivei a dynastiának leghivebb, sőt egyedül okos híj alattvalói, és a szabadságnak legeldönthetlenebb támaszai azok, kik belátják, hogy Ausztriának a német birodalomhoz csatlakozni, a német birodalomba beolvadni kell.

Ennek ellene van a bécsi ministerium azért, mert azt

gondolja, ha Ausztria ezen szövetségbe lép, akkor ipso facto megszűnik a magyar had- és pénzügy ministeriumának visszakerithetése.

A reactio ezen szövetségnek ellene van. Természetesen, mert az egyesült német hatalom soha többé szolgál járomba hajolni nem fog; és a szláv ellemek ellene vannak azért, mert azt gondolják, hogy így nem fogják felállithatni a szláv monarchiát.

Minden további distinctiók nélkül nem arról akartam szólani, hogy valjon Magyarországtól érdemel-e sympathiát a német birodalom egysége, azon hatalom egysége, mely reánk is kedvező hatást ekkoráig csak azért nem gyakorolhatott, mert szétdarabolva önmagában gyenge volt, — ez természetes, hanem nem tartottam feleslegesnek néhány szót szólani: miként áll a dolog az ausztriai nemzetre nézve; s midőn így osztályoztam, hogy kik vannak a frankfurti egység mellett, s kik ellene, azt vélem, hogy maga ezen classificatio is tisztán definiálja a dolgot: hogy a kik Ausztriának a frankfurti szövetséghez csatlakozása ellen működnek, azok magának az ausztriai szabad és alkotmányos birodalom annihilatiójának eszközei, részint kitűzött czéllal, mint a reactio, részint — nem akarom mondani, hogy kitűzött czéllal, — hanem nem elegendő felfogással, mint a ministerium.

És még azt kell hozzá mondanom, hogy e részben maga a szláv elem is iszonyu tévedésben van, mert ha a szláv izgatások célra vezethetnének, annak az elporlásnál egyéb következése nem lehetne, azon elporlásnál, melynek végső vége, de nem végső vége még, hanem közbenő phasisa egy bizonyos nagy hatalom szolgaságabai elmerülés volna (nagy tetszés); de mely épen azért, mert szolgaság, és bizonyos természetellenes alapon nyugszik, a szláv elemek sem jövődjének, sem szabadságának, sem vallásaiknak biztosítását, de merem mondani, még csak nemzetiségeit sem biztosítaná. (Taps.)

Én tehát, uraim, nem akarván tovább az idővel visszaélni, szíves köszönetemet jelentem ki a ministerium részéről azért, hogy a képviselőház, nem csak helyeselte azon lépést, miként a frankfurti parlament összehívásakor mindjárt szükségessé tartotta magát vele összeköttetésbe tenni saját önálló organumai által, mely helyeslés jövőre nézve egyszerűsmind a ministeriumnak indokul szolgáljon ezen utat folytatni, és sikeres eredményre vezetni. (Kitörő helyeslés. Ugy van! ugy van!)

Én csak ki akartam tüntetni azt, miként vélekedésem szerint, s mint több érdemes szónok is előttem mondotta: magának az ausztriai háznak jövődjé kívánja, hogy az ausztriai német birodalom az egyesült német birodalomhoz tartozzék, mert ha ez nem lesz, a reakciónak működései még igen soká nem fognak megszűnni egészen. — Az ausztriai házat pedig semmi sem veszélyeztetheti, mint egyedül csak a reactio; mert nyíltan kimondom, miszerint ha a reactio csak egy perczen is győzni találna, vagy csak oly szint venne magára, miszerint a német népnél alkotmányos szabadságának fentartása iránt némi kétséget kezdene támasztani, úgy ennek azon következése volna: hogy az ausztriai ház megszűnnék lenni az uralkodók sorában, s így a reactiót semmi sem annihilálhatja annyira, mint a német népnek csatlakozása az egyesült német birodalomhoz, mely magában hordja egy részről a civilisációnak, szabadságnak s alkotmányosságnak garantiáját; más részről pedig urunk királyunk számára leteszi Magyarországon egy részről — egy részről mondom, mert legnagyobb részben mi magunk tesszük le azon talapot, melyen az ausztriai ház szilárd jövődjé fekszik, s nyújtja neki azon szövetséget, mely az alkotmányos szabadság és polgárisodás alapján itt Magyarországon az ausztriai háznak jövődjét a mult historiai kapocs következtében, de az érdekek egységénél fogva is kétségtelenül garantirozza.

Érdekében van ez tehát az ausztriai háznak, s magának

az ausztriai birodalomnak ; mert ha ez nem történik, az ausztriai birodalom vagy semmivé szétporlik, vagy ha nem — szolgaságra jut. Mi ezen szolgaságban osztozni nem fogunk. (Kitörő lelkesedés : nem fogunk.)

Arra akár a reactió, akár az ausztriai ministerium, akár a szláv elem hiában számít, hogy a magyar, habár sikerülne is neki felizgatni minden népek szenvedélyeit ellentünk, — a mi nem fog sikerülni, mert a népekben lakik egy bizonyos józan érzelem, melyet kiirtani az ármánynak nem lehet, legfelebb csak egy pillanatig elhomályosítani — de mondom, ha sikerülne, úgy e magyar nemzet, s annak milliói el vannak határozva, mint erősen hiszem, magamról vonva következtetést, nem élni másképp, mint önálló független szabad nemzet tagjai. (Taps. Lelkesedés.) Uraim ! egy ily nemzetet semmi sem semmisíthet meg e világon, egy ily nemzetnek mindaddig, míg ily érzelmeit megtartja, az isten örök életét biztosítja. (Sztinni nem akaró taps.)

Azért fogják fel jól az érdekeket a szomszédban, s tudják meg, hogy ha Magyarország visszaszerzésének sovárgásától indítatnának, s a német egység ellen nyilatkoznának, — nem az volna következése : hogy újra subjugálnák, mert ebből istenemre, s nemzetem becsületére mondom — soha, de soha semmi nem lesz ; (kitörő tetszés) hanem az volna következése : hogy ők magok rövidlátólag eltörnék saját szabadságuk felett a veszedelemnek, a szolgaságnak pálcáját. (Sztinni nem akaró harsány éljenzések és tapsok).

Kossuth L. után még Nyáry P. szólalt fel : Két európai kérdés fordult meg már — ugymond — e házban. Egyik az olasz ügy, másik a frankfurti szövetség. Az első nem úgy oldatott ugyan meg, mint én kívántam ; de nyilvánítom : hogy csak a gazság magyarázhatja a ház többsége által kifejezett véleményt úgy, mintha a magyarok a szabadság ellen akarnának küzdeni. Azonban a reactió, mely mint a pók, virágból is mérget tud színi, a ház akkori határozatát fegyverül használja, azon ámitással élven, mintha a ma-

gyar akkor a reactio érdekében nyilatkozott volna. Szóló tehát a szényegen levő indítványt kívánja megtoldatni ezzel: (olvassa) „Ha pedig az ausztriai bécsi kormány a frankfurti öszpontosított német hatalommal a német egység kérdése miatt háboruba keverednék: Magyarország képviselői kijelentik, hogy azon esetben Magyarország pártolására ne számítsanak“ (kitörő helyeslés).

Elnök: Miután a ház ezen kérdésben kijelenté egyhangu megegyezését az által, hogy minden tag felállott: fel fogom olvasni a határozattá vált indítványt, úgy, a mint felfogtam: (olvassa)

„A képviselőház helyeslén a ministerium azon eljárását, melyet a frankfurti német parlament irányában követett, kijelenti, hogy a német nemzet egységét egy önálló nemzethez méltó sympathiával üdvözli, — hogy a német elemmel a legszivesebb barátságban és szoros szövetségben akar élni, és azért megvárja a ministeriumtól, hogy az elkezdett politicát követve, az egyesült német nemzettel kötendő szövetséget kívánt eredményre fogja vezérelni; — kijelenti végre a magyar nemzet nevében azt is, hogy ha az ausztriai bécsi kormány a frankfurti öszpontosult német hatalommal a német egységnek kérdése miatt háboruba keverednék, — Magyarország pártolására Frankfurt ellenében ne számítsanak.“

Keller indítványt tett az erdélyi gubernium, thesaurius stb. eltörlése iránt, és a törvényjavaslatot is benyújtotta.

Nyáry a hűbéri viszonyok megszüntetése iránt formulázott javaslatát bemutatja, és osztályokhoz kéri utasíttatni. — **Kossuth**, az igazságügyminister nem lévén jelen, kijelenté, hogy az e tekintetben szinte törvényjavaslatot terjeszt a ház elébe.

Bakalovics előadja, miszerint Torontálban a zágrábi püspök jobbtágyai még most is oly szolgaság alatt nyögnek, mint a 15-ik században; hűbért fizetnek a püspöknek, és ezenkívül az ország terheiben is részt vesznek.

Madarász L. az iránt interpellálta az oktatási ministert, hogy a muraközi egyházkerület el van-e már választva a zágrábi püspökségtől, és midőn mindennap érkeznek a hírek, hogy ennyi meg annyi pénzt küldöz a zágrábi püspök Jellachichnak, mi tudomása van e dologról a cultus-ministernek?

Eötvös J. Ha mindjárt a zágrábi püspök soha semmi különös buzgalmat nem tüntetett is ki a magyar nemzetiség iránt, arról még sincs tudomása, hogy a magyarok ellen bujtogatna. Országgyűlésre is azért nem jött, mert meghagyta neki, hogy maradjon otthon megyéjében és csilapítsa a kedélyeket. Neki semmi adata nincs a zágrábi püspök ellenséges viseletéről; ha az előtte szólott képviselő urnak vannak olyan adatai, álljon elő velök, s ő azok nyomán megteszi a szükséges intézkedést.

Madarász L. A minister ur több és jobb adatok birtokában lehet; ő csak magány tudósításokból vagy hírlapokból tudhatja az eseményeket. A zágrábi püspök, mint a hir mondja, Jellachichnak 100,000 frtot adott; hogy a zágrábi püspök Horvátországban hintegette a párttűtés magvait, hogy az illyrismust mindig elősegítette, ezt tudhatná a cultusminister, mert a hírlapok és országgyűlési acták is tanusítják.

Bogdanovics V. A ki a 3 elmúlt országgyűlés actáit megolvassa, azokból világosan láthatja, hogy Haulik mindig az illyrismus mellett nyilatkozott; a hírlapokból pedig mindenki tudhatja, hogy 2000 pfrot irt alá a párttűtés előmozdítására. Tett e tekintetben valamit a minister ur?

Perczel M. A cultusminister felvilágosításával nincs megelégedve. Azt megvárják a ministeriumtól, hogy Magyarországból semmi pénz ne menjen a fellázadt tartományokba. A zágrábi püspök dicsérgetése, megtagadása azon elveknek, melyekből a ministerium született. Kivánja a ministeriumtól, hogy e tekintetben lehető leghamarabb a legszigorubb intézkedések tétessenek.

Eötvös. Bogdanovics indítványa már egyszer elvetetett, és az előbb mondottak ismétlése mellett kijelenti, hogy kötelességét tudni fogja.

Palóczy L. Bogdanovics indítványát megbővítette magáévá, és kérdi, hogy a karloviczi metropo-

lita Rajacsics, ki felől senki sem tagadhatja hogy párttűz, miért nem tétetett ki hivatalából.

Eötvös jelenti, hogy Rajacsics már fel van függesztve hivatalától, és helyébe más van kinevezve, mint azt holnap már a Közlönyben is lehet olvasni.

Glačina. Muraközt el kell választani a zágrábi püspökségtől, mert hogy ott eddigelé rendetlenség nem történt, az ottani lelkes papságnak tulajdonítandó; de ha továbbra is így marad, a zágrábi püspök befolyása által változhatnak a körülmények. Ha e tekintetben a cultusminister törvényjavaslatot nem terjeszt a ház elibe, ő fog terjeszteni.

Bezerédi L. az 1848-ki 5. t. cz. 1. §-a, vagyis a nemesek választási joga eltörlését indítványozá.

Ezután a napi rendre kitűzött tárgy, t. i. a nevelésügyi törvényjavaslat, és a központi bizottmány az iránti véleménye olvastatott:

a) „Törvényjavaslat az elemi oktatásról.

1. §. Az elemi oktatásnak célja, hogy a gyermekek a tudomány első elemeibe avattassanak. A közállomány kötelessége felvigyázni, hogy az elemi nevelésben mindenki részesüljön.

2. §. A közállomány gondoskodni fog, hogy minden helységben s népes pusztákon, a mennyire lehet, tanintézetek legyenek.

3. §. Szülőknek vagy gyámoknak szabadságukban áll, gyermekeiket háznál vagy magánintézetekben neveltetni, s ily esetben arra, hogy gyermekeiket a nyilvános elemi iskolákba küldjék, nem kényszeríttetnek. Azonban a háznál, vagy magánintézetekben nevelt gyermekek minden évben a nyilvános iskola előjárói előtt fognak megvizsgáltatni.

4. §. Minden szüle vagy gyám, — ide értve azokat is, kiknek házában gyermekek mint mester-tanítványok, vagy háziszolgák tartatnak — kötelesek gyermekeiket vagy gyámoltjaikat, ha nevelésökről háznál vagy magánintézetben nem gondoskodtak, nyilvános iskolába járatni, még pedig a fiakat hat éves koruktól tizenkét éves korukig, a leányokat szinte hat éves koruktól a tizedikig. Ezen kötelesség elmulasztása pénzbeli s a szükséghez képest fogszági büntetéssel is büntetettik.

5. §. Az elemi nevelés minden közintézetekben ingyen adatik.

6. §. A mennyiben az egyes iskolák saját fenállásukra alapított vagyonnal nem bírnak, (mely minden intézetnek most is teljes épségben fentartatik) annyiban a népiskolának terheit a község viseli, mely e célra minden keblebeli, vagy hozzátartozó polgárra külön adót vethet ki.

7. §. A község által kivetett iskolai adó az országos adónak öt száztoliját nem haladhatja; s ennek fizetéséhez minden lakos és birtokos azon arányban járul, melyben egyéb közterheket visel.

8. §. Ha az egyes népiskola fentartására sem annak saját alapítványi jövedelme, sem a 7-ik §-ban meghatározott községi adó nem elégséges, a hiány a közállománytól nyert pénzsegély által fog fedeztetni.

9. §. Az elemi oktatás azon tárgyakban határoztatik, melyek a polgári élet minden viszonyaiban szükségesek, figyelemmel arra, hogy a gyermekek inkább alapos, mint sokféle ismeretekhez jussanak.

Különös tárgyai:

Írás és olvasás.

Fejbeli és jegyekkel való számítás.

Természettan és természetleírás, különös figyelemmel az életmódra és vidékre, melyhez a nevelendékek szüleinek nagyobb része tartozik.

Hazai-történet s földleírás.

A polgári jogok és kötelességek ismeretei.

Testgyakorlat, különös tekintettel a hadi szolgálatra.

Éneklés.

10. §. Az oktatás nyelve a lakosok többsége szerint határoztatik meg.

11. §. Oly helyeken, a hol a fentebbi 10. §. értelmében a rendes oktatási nyelv nem magyar volna, a magyar nyelv is taníttatni fog.

12. §. A vallásos oktatást a nevelendékek ezentul egyenesen és közvetlenül vallásuk lelkészeitől veendik.

13. §. A mely községben több hitfelekezet van, mindenik hitfelekezet számára külön elemi iskola nyitattik, ha egy-egy felekezet iskolába járó gyermekeinek száma ötvenre megyen.

14. §. A mely községben több hitfelekezet van, hanem oly számmal, hogy a 12. §. értelmében számukra külön iskolát nyitni nem lehet, ily helyen az iskola közös, és az elemi nevelést a nevelendékek hitfelekezetbeli előny vagy különbség nélkül nyerendik; másként is a vallásos nevelés a 12. §. értelmében nem ezen iskolához, hanem egyenesen az illető lelkészekhez tartozván.

15. §. Ha oly községekben, hol több hitfelekezet van, de a 13. §. értelmében ezek számára külön iskolákat nyitni nem lehet, akár egyesek, akár valamely hitfelekezetbeliek mégis saját erejükkel külön iskolát állítani kívánnak, ez szabadságukban fog állani, a nélkül azonban, hogy ez által a közös iskola fentartására kívántató és aránylag kivetendő községi adó alól felmentetnének.

16. §. A községi iskoláknak egyenes felügyelése és vezérlése, a községek által választandó bizottmányokat illeti; valamint ezeket fogja illetni a tanítók választása azok közül, kik kellő bizonyítványt birnak arról, hogy a nevelési pályára elkészültek.

17. §. A közállomány gondoskodni fog, hogy kellő számmal felállíttassanak oly intézetek, melyekben a néptanítók képeztessenek.

18. §. Az ország külön kerületeiben, az egykori Erdélyben és Horvátországban, összesen hat kerületi bizottmány állitatik fel, mely a közoktatási ministerium vezérlete alatt a népnevelés ügyét különösen kezelni fogja.

19. §. Ezen elvek nyomán részletes és a törvényhozás elébe terjesztendő tervek készítésével a közoktatási ministerium megbizatik. —

b) „Az osztályok központi választmányának jelentése az elemi iskolákat tárgyzó törvényjavaslat iránt.

Az országgyűlési irományok során 8-ik szám alatt levő törvényjavaslat iránt az osztályok többségének véleménye a következőkben összpontosult:

Az 1-ső §. első pontját, mely az elemi oktatás célját tárgyalja, mint törvénybe nem való indokolást, a központi választmány kihagyandónak véli.

A 2-ik §-ban a szó helyett „közállomány” „kormány” kifejezést ajánl. Mert valamint a közállomány kötelessége arról gondoskodni, hogy minden helységben s népes pusztaikon, mennyire lehet, tanintézetek legyenek: úgy ezen kötelességét a közállománynak a törvény végrehajtásával a kormány teljesíti.

A 3., 5. és 7. §. iránt semmi észrevétel sem forog fen.

A 4. §. végső pontjában „szükséghez képest” kifejezés helyett „körülményekhez képest” ajánlatik.

A 6. §-t, mely az iskolák alapítványáról szól, nagyobb határozottság végett, csupán az elemi iskolákra korlátoztatni véli a választmány. Az iskolai községadót illetőleg, nehogy a kifejezés által „polgár” oly lakosok, kik polgári jogokkal még nem bírnak, magokat a közteher alól mentesítve véljék, azt következővel ajánlja fölcseréltetni: „lakos és birtokos”; melyekhez képest ezen §. következőkép volna módosítandó: „mennyiben az egyes elemi iskolák saját fenállásukra elegendő alapított vagyonnal nem bírnak, (mely ezen intézetnek most is teljes épségben, fentartatik) annyiban a népiskolának terheit a község viseli, mely a célra minden keblebeli vagy hozzátartozó lakos és birtokosra külön adót vehet ki.”

A 8. §. iránt szinte semmi észrevétel nem forog fen.

A 9. §-ban, hol az elemi iskolabeli tanulmányok soroltatnak el, figyelmeztetve arra, hogy a növendékek oly tanulmányokban is részesüljenek, melyek kenyérkeresetők eszközéül fognak szolgálni, a „természettan és természetlejtás” megemlítése után közbeszurandónak véli a bizottmány: „az ezekben alapuló gyakorlati tanulmányokkal.”

A 10. és 11. §-ra nézve megjegyzi a választmány, mikép a hazában több nem magyar ajku helységekben is egy idő óta már jó sikerrel folytatatik a magyar nyelven általános oktatás. Nehogy tehát a 10. §-beli javaslat szerint a részben ily helyeken a nemzetiségre nézve káros visszaesés lehetségessé váljék, s hogy a kormánynak hatalmában álljon oly nem magyar ajku helyeken, hol a lakosokban a nemzeti nyelv iránt szinte hajlam mutatkozik, azt minden káros ellenszenv vagy visszahatás nélkül az elemi oktatás által is elősegíthetni, a két §. a központi választmány véleménye szerint következőkép volna módosítandó:

10. §. A magyar nyelv mindenütt rendes tanulmány legyen.

11. §. Azon nevéndékek, kik a magyar nyelvet nem értik, az elemi oktatást saját anyanyelvükön fogják nyerni.

A 12. §-ban megemlítendő volna, hogy a vallásos oktatást a növendékek ezentúl egyenesen és közvetlenül vallásuk lelkészeitől nyilvánosan vesendik, nehogy, főkép oly helyeken, hol közös, vagy több felekezeti iskolák léteznek, a lelkészek vallásbeli oktatás közben a nevéndékekben más felekezetük iránt kárhozatos idegenkedést gerjeszthessenek.

A 13. §-ra nézve nem titkolhatja a választmány azon ohajtását, vajha a közös iskolák minden vallás- és nyelvkülönbség nélkül minél előbb általánosan létesíthetnének az egész országban; figyelve azonban arra, mikép a népnek legnagyobb része még ezen üdvös elv elfogadására nem képes, fi-

gyelve továbbá arra, mikép ily közös elemi iskolák nemcsak Angol-, hanem Németországban is, több helyeken, hol külön hitfelekezetek léteznek, többnyire üresek, s nyilvános köziskolák mellett a növendékek saját hitfelekezeteik szerint magántanintézetekben külön ülnek, — a külön, azonban nyilvános iskolák felállíthatását megakadályoztatni, főkép a haza mostani viszonyaiban tanácsosnak nem véli; s habár igen ohajtható, mikép ezen bizodalmatlanságtól, a honpolgárok keblei minél előbb tisztuljanak meg, tekintve azonban a népnevelés elhanyagolt állapotát, melynek javítását az elemi iskolák rendezésével s a szülőknek gyermekeik iskoláztatásairai kötelezésével bármi rövid időre is elhalasztani igen káros volna, a központi választmány ezen 13. §-beli javaslatot pártolja, oly megjegyzéssel, miszerint az minden netaláni ellenszenv elhárításául a külön nyelvű lakosokra is kiterjesztendő, s inkább megengedőleg, következőkép volna módosítandó:

13. §. A mely községben különféle népfajú lakosok és több hitfelekezetek vannak, mindenik hitfelekezet- és népfaj számára külön elemi iskola nyitathatik, ha egy-egy felekezet iskolába járó gyermekeinek száma ötvenre megy.

Ehez volna alkalmazandó a 14. §. is, melynek tartalmára, valamint a 15. §-ra nézve, különben semmi észrevétele sincs a választmánynak.

A 16. §-ban, melyből egyébkint csak ezen szó „és vezérlése“ maradhatna ki, szükséges volna biztosítani az elemi iskolákat az ellen, hogy azokba a községi bizottmányok magánérdekü kedvezésből képezetlen, ügyetlen vagy rossz erkölcsü tanítókat alkalmazhassanak; a helyesen választott tanítókat pedig az ellen, hogy ugyanazon bizottmányok őket alapos ok nélkül hivataluktól elbocsáthassák; minélfogva ezen §. helyett következő szerkezet ajánlatik:

16. §. A községi iskoláknak egyenes felügyelése a községek által választandó bizottmányokat illeti. Ezen bizottmányok fogják választani a tanítókat azon egyének közül, kik kellő bizonyítványt bírnak arról, hogy a nevelési pályára elkészültek. A tanítók választása azonban, és törvény által meghatározandó esetekbeni elbocsátása a kerületi bizottmányok s illetőleg közoktatási minister felügyelése mellett eszközöltetik.

A 18. §-ból a törvényesen megállapított viszonyoknál fogva az egykori Erdély és Horvátország említése kihagyandó, s ez utóbbi „kapcsolt részek“ kifejezéssel fölcserélendő volna; — a ministeriumnak pedig tágasb tér engedethetnék, miszerint a kerületi bizottmányok számát a szükséghez képest szaporithassa, vagy kevesbithesse. Melyekhez képest a központi választmány ezen §. szerkezetét következőleg ajánlja módosíttatni:

18. §. Az ország és kapcsolt részek külön kerületeiben a szükséghez képest több kerületi bizottmány állíttatik fel, melyek a közoktatási ministerium vezérlése alatt a népnevelés ügyét kezelni fogják.

A 19. §. iránt semmi észrevétel sincs.

Kelt Pesten. 1848-dik évi augusztus 1-ső napján.“

Eötvös. J. A bizottmányi módosításokat elfogadja. Felfogása szerint az alapelv, melynélfogva a status az iskolákról rendelkezik, az, hogy a népnevelésről gondoskodni a status kötelességei közé tartozik. Ezen alapelvből következő jogok származtatnak: 1) ha a status kötelessége

a népnevelésről gondoskodni, akkor ezen kötelesség teljesítésében egyes polgár a státust nem akadályozhatja, sőt joga van egyes szülőt kényszeríteni arra, hogy gyermekeit neveltesse; 2) ha a kötelessége a népnevelésről gondoskodni, akkor joga van ezen kötelesség teljesítésére a szükséges eszközöket előteremteni, s joga van általános adó által a nevelés költségeit pótolni; 3) ha joga van a szülőket gyermekeik nevelésére kényszeríteni, s nevelési adót kivetni, akkor a nevelési főfelügyelés a status joga.

Az ellen, hogy a status a szülőket gyermekeik nevelésére kényszerítheti, mai időben sokkal kevesebb ellenvetés létezik mint néha; midőn állítólag a szabadság nevében a szülők számára azon jog követeltetett, hogy gyermekeiket ne neveltessék, ha épen úgy akarják. Mai időben ezen jogot a szülők számára nem követeli senki; mivel a dolog természete mutatja, hogy bizonyos körben a szülőknél általános szabadságot engedni nem más, mint a gyermekeket korlátlan zsarnokság alá vetni. Ezt a magyar status kiváltkép nem fogja akarni megadni.

A nevelési költségek adó általi pótlása iránt több különböző vélemény van, s Európában alig van oly ország, mely ezen elvet alkalmasnak találná; pedig nagyon természetes, hogy ha a status kényszerítheti a szülőket gyermekeik neveltetésére, ezen iskoláztatás nem történhetik más-ként mint ingyen. Magyarországon eddig a felsőbb iskolákban egész az egyetemig ingyen ment a tanítás; az alsóbb, főképp pedig a népiskolákban tandíj szedtetett; ezen azonban nem lehet csudálkozni, mert Magyarország institúciói csak a felső osztályok pártolására voltak számítva; a gazdagok ingyen járaták gyermekeiket, a szegények pedig fizettek. Ez így tovább nem maradhat. A tandíj fizetés megszüntetendő, mert terheli a szülőket, mert ha a szülők gyermekeik neveltetésére kényszeríthetnek is, fizetésre nem lehet kényszeríteni. Még azon rossz oldala is van a tandíjas rendszernek, hogy azok a kik szegénységi bizonyítványt mutat-

nak elő, fölmentetvén a fizetés alól, már az iskolákban behozatik a vagyonos és szegény gyermekek közti különbség, minek igen káros következményei vannak, mint a tapasztalás a német iskolákban mutatja. Ennélfogva joga van a statusnak az iskolák fentartására adót vetni ki, még pedig hasonlóan s oly arányban mint a status többi szükségére.

Harmadik joga a statusnak a főfelügyelés. Ezen jogot némelyek egészen a statusnak akarják adni: mások a statustól egészen elvonni; én azt hiszem, hogy ha mi jó népnevelést akarunk, úgy a szülőknek igen tetemes befolyását a nevelés körében kizárnunk nem lehet. Nem pedig főképen azon befolyást, melyet a szülők összesége, a községek, a népiskolákra gyakorolnak. S ebben fekszik egy igen nagy fontosságú kérdés, t. i. kell-e a népiskolákra befolyást adni a községnek vagy nem? Ennek theoreticus argumentációjába nem ereszkedem; mert a világ példája mutatja, hogy a népiskolák éppen ott virágoznak leginkább, s éppen ott bizonyulnak be legjobban s legcélszerűbben rendezetteknek, hol a községeknek tetemes befolyás van engedve, mint például Amerikában, Schweiczban s Németország azon tartományaiban, hol a községek eme befolyása megengedett. Az ellenkezőre t. i. a kormánynak kirárolagos hatalma ellen például mutat Franciaország, hol minden iparkodás mellett az iskola-típus sokkal alantabb fokon áll, mint általános vagy legalább a felső osztályok műveltségénél fogva, állnia kellene. De legnagyobb példa Magyarország, hol azon felsőbbség, melyet a protestáns iskolák maguknak kivívtak, kétségkívül nem másnak tulajdonítható, mint azon befolyásnak, melyet a protestáns községek a protestáns iskolákra gyakorolnak. Én tehát a községek befolyását igen célszerűnek tartom.

De van még egy kérdés, mely szoros összeköttetésben áll a többiekkel, s ez azon állás, melyet a különböző vallásfelekezeteknek az iskola irányában el kell foglalniok. Az első kérdés itt az: el kell-e különböztetni a vallásos oktatást, az

oktatás többi részeitől? Felelet: el kell különbözni, s az illető vallások lelkészeinek átadni. De itt megint egy másik kérdés merül fel, az t. i. hogy kell-e minden egyes vallásfelekezet számára külön iskolát nyitni? Én törvényjavaslatomat úgy indítványozom, miszerint a nép vallásos oktatása az oktatás többi részeitől elkülönöztessék. Azon helységeken, hol több vallásfelekezetek vannak együtt, de az egyes vallásfelekezetek, vagy minden felekezet oly csekély számmal van, hogy az egyes vallásfelekezetből ötven iskoláztató gyermek sem telik ki, azaz annyi, hogy egy iskolamestert lehetne tartani, — az ilyen községekben közös iskolát akarok; ott azonban, hol minden egyes vallásfelekezetre 50 iskoláztató gyermek, azaz annyi esik, mennyinek számára úgy is egy külön tanítót kell tartani, ha jól rendezett iskolákat akarunk, ott az oktatás a különböző vallásfelekezet szerint különböztessék el. Én most, midőn a népnevelés iránti működést megkezdjük, minden vallásfelekezet számára külön iskolát óhajtanék; fentartván egyébiránt mindenesetre azt, hogy azon helyeken is, hol az iskola közös, ha valamely vallásfelekezet saját költségén külön iskolát akarna magának felállítani, azt a maga saját költségén megtehesse. A mit egyébiránt úgy is megtagadni nem lehet, minthogy azt hiszem, hogy a tisztelt ház a magán és házi nevelést sem fogja egészen eltüntetni, mindenesetre azon feltét alatt, hogy a magánintézetek a status kellő felvigyázata alatt legyenek.

Ezek nézeteim, melyeknél fogva e törvényjavaslatot a ház elébe terjesztettem. Ha tisztán theoreticus elvekből indultam volna ki, hihetőleg más törvényjavaslatot terjesztenék a ház elébe; de annyira meg vagyok győződve a népnevelés elhalaszthatlan szükségéről, hogy kötelességemnek tartottam elkerülni minden akadályt, minden nehézséget, mi a népnevelés törvényének életbe léptetését akadályozhatta volna. (Helyeslés).

Irányi D. A népnevelés, s így az elemi oktatás szükségéről, úgy hiszem egy szót sem szükséges szólni, mert

annak sürgetős voltáról mindnyájan egyiránt vagyunk meggyőződve; sőt a legmélyebben áthatva. A különbség közöttünk csak az lehet, hogy az egyik gyökeres reformot kíván, a másik pedig azt hiszi, hogy némi palliativ szerekkel is lehet segíteni.

En részemről gyökeres reformot akarok; az pedig nem lenne gyökeres reform, ha némely pontok, melyek az igen tisztelt culturminiszter javaslatában foglaltatnak, törvénynyé válnának. Ilyen az, hogy az oktatás ne legyen közös, mint az elébb kifejté; ilyen azon pont, hogy az alapítványok ezentul is a hitfelekezetek tulajdonai maradjanak; s ilyen azon pont, hol az oktatási nyelv akként határoztatik meg, miszerint a többség nyelve legyen egyszersmind az oktatás nyelve is.

Én azt hiszem, hogy ha mi palliativ szerekkel akarunk a népnevelési ügyhöz fogni: úgy e szent ügynek inkább ártunk mint használunk. Meg vagyok győződve arról, hogy ha a közös iskolákat nem hozzuk be, ha az alapítványoknak a status általi lefoglalása által ki nem mondjuk azon elvet, miszerint mind az, mi vagy eldődeink, vagy a status által alapítványul adatott, ezentul is a status tulajdona, úgy mi veszélyes elvet alapítunk meg, s ily elv kimondása által a későbbi reform utját elálljuk. — Nem tartozom azonban azok közé, kik azt kívánják, hogy minden, mit az ész jónak, igaznak ismer, egyszerre, minden időre s körülményrei tekintet nélkül létrehozassék. S ez okból én, számot vetek az idővel s a körülményekkel, s azt kérdem: vajon oly radical elvű törvényjavaslatnak mostani keresztülvitele tanácsos-e s általában kivihető-e vagy sem? — Ha tekintjük honunknak mostani viszonyait, s azt, hogy most minden érdek annyira izgatott állapotban van: úgy kénytelenek vagyunk megvallani, hogy oly törvények életbeléptetésével, melyek az érdekeket még inkább felizgatni képesek, nem kell előállanunk.

Én urak, figyelmeztetem önöket, hogy ezen törvény-

javaslat által úgy a vallás, mint a nemzetiségi érdekek érintetnek. S bár egyrészt igaz az, mit a német példabeszéd tart: hogy nem kell az ördögöt a falra festeni, mert majd megjelenik; mégis nem lehet feledtünk azt sem, miként a létező-veszélyeket szem elől téveszteni szintugy nem szabad. Van előttem egy ideal, s ez, úgy tartom, közös a cultusminister ural, mert nem hiszem, hogy ezen törvényjavaslat, mint maga is mondá, meggyőződésének volna szüleménye; ő inkább a kényszerítésnek vélt vele engedni; van, mondom, előttem s előtte is egy ideal, s ez az: hogy a hitfelekezetek közti választófalak minél előbb leomoljanak, s a kezdet erre nem lehet más, mint hogy ezen választó falak felbontása az elemi iskolákban kezdessék meg. De úgy hiszem, ismét közös azon idealunk is, miszerint Magyarország függetlensége bármi által ne kockáztassék, s én amaz előbbi idealt e főbb idealnak kész vagyok alárendelni, mert azt hiszem, hogy ha most oly gyökeres reform behozatalát mondanánk ki: úgy felhiva érezné magát a vakbuzgóság s reactio a polgárok nyugalma felzaklatására, s ez által ama főbb ideált, a haza biztosságának helyreállítását talán kockára tennők.

Uraim, a mult országgyűlés a cultusministert oda utasította, hogy törvényjavaslatot terjesszen e tárgyban a legközelebbi országgyűlés elébe, meghallgatván előbb a hitfelekezeteket. Én a mult országgyűlés ezen rendelkezését nem tekintem olyannak, mely nekünk a nép képviselőinek, ha különben ezen törvényjavaslat tárgyalását szükségesnek látjuk, utban állhatna; én azt hiszem, hogy a mint nem szabad a törvényhozónak a vallás ügyébe avatkozni, úgy más részt a nevelést vallástigynak szinte nem tekinthetni. A nevelés a status ügye, s ehhez a vallásnak, az egyháznak semmi köze. Eddig úgy állottunk, hogy a nevelés az egyházzal szoros kapcsolatban volt, s innen magyarázható az, hogy a mult törvényhozás a hitfelekezetek meghallgatását meghagyta a cultusministernek. Ez nem történhetett meg,

de azért nem mondom, hogy a tárgyalásba mind a mellett belebocsátkozni ne lehetne; s hogy meg nem történt, koránsem tekintem oly akadállynak, minek jogi szempontból lenne némi nyomatéka, hanem pusztán political szempontból igen is tulajdonitok annak némi nyomatékot. Mert a vallási buzgóság vagy is tulajdonkép tul- vagy vakbuzgóság azt, hogy mi a nélkül, hogy a mult törvényhozás utmutatása szerint a különböző hitfelekezeteket kihallgattuk volna, most a törvény tárgyalásába belebocsátkozunk, kétségtelenül kifogja zsákmányolni a kedélyek felizgatására; s mi, a helyett hogy jót tettünk volna, talán felidéztük az ármányt, felidéztük azon gonoszt, mely ellentünk minden nyomon tör. — A cultusminister ur által előterjesztett törvényjavaslatot, a mint van, nem pártolhatom, mert lényeges alapelveket áldoz föl; de mivel saját elveim életbe léptetését mostani viszonyaink közt nem tartom tanácsosnak, azért, semhogy feláldozzam, inkább elhalasztani óhajtom.

Én tehát urak! bár sajnosan, — mert a népnevelésnél, a közoktatásnál sürgetősebb ügyet aligha ismerek — azt kényteleníttem indítványozni, miszerint ezen legszentebb ügy is a törvényhozás legközelebbi ülészákáig elhalasztassék, bizton remélvén, hogy addig a béke helyreállítva s bujtogatások ellen biztosítva lesz. — A gyermek csak aludni fog, a gyermek meg nem hal. (Helyes.) Az által nem mondjuk ki azt, hogy a cultusminister tétlenül maradjon, teljességgel nem, sőt azt sem, hogy mi a szükséges javításokat, a kellő költségeket meg nem szavazzuk, hanem csak azt kinánnám kimondani, miként most ily időben oly elveket ne állítsunk fel, melyeket későbbben megbánnánk, de meg nem történekké tenni nem tudnánk. (Általános helyeslés.)

Irányi indítványát Román, Ludvig, Zsembéry, Kubinyi F. pártolák, és részint azon szempontból, hogy jelen törvényjavaslat a mostani körülmények közt ingertültséget okozna, részint mivel az 1848 : 20. czikknek nincs elég téve t. i. az illető hitfelekezetek nincsenek kihallgatva,

a nevelési költségre fordítandó statusjavak nincsenek kimutatva, részint mivel jelen törvényjavaslatban az eddigi választó falak fenhagyatnak, részint mivel a status még a papi jószágokról, alapítványokról nem intézkedett — elhalasztatni kívánják.

E ö t v ö s J. a nevelési ügyet elhalaszthatatlannak mondja, mert az utolsó országgyűlés a szabadság, egyenlőség elvét kimondotta, mitől a jelen országgyűlés bizonyosan nem fog eltérni. Nevelés nélkül az egyenlőség nem egyéb, mint pusztá szó. A nevelés az, mely által az alsó néposztálybeliek az állomány által nekik adott jogok élvezetére képesekké tételnek. Elhalasztani a nevelési intézkedéseket nem más, mint azon időpontot elhalasztani, melyben a nép azon jogot, mit az állomány adott, valósággal élvezheti. A politikai jogokat nem csak a törvény adja, hanem adja a személyes képesség is. A háznak hát kötelessége a nevelésről gondoskodni, mert e gondoskodás semmi más, mint szükséges következtetése azon elveknek, melyeket a ház felállított. A megtámadott §-okra nézve elő fogja okait adni.

B o c s o r az elhalasztást nem pártolja. A legújabb statusintézkvény szerint a nép a souverain, azért a nép nevelésére főgondot kell fordítani; ha a népnevelés nélkül hagyatik, a status legfőbb tényezője hagyatik miveletlenül. Nevelés tartsa vissza a népet a rosztul, ne a statarium. A surlódások elkerülése végett közös iskolák felállítását tartja szükségesnek, a tanítók fizetését emelni, legalább a minimumot kimondatni kívánja. A tanítók választását a községekre bizza. M u j s z e r szinte nem kívánja elhalasztatni; közös iskolákat akar; nevelési költségek közös adó által fedezendőek.

Még néhányan szólának az elhalasztás ellen; de a tárgy be nem végeztetvén jöyő ülésre halasztatott.

XXIV-ik ülés az alsóházban

aug. 4-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése után, R e p e c z k y àz 1848: 20. t. cikk nyomán interpellálta a cultusministert, valjon a

papbér, egyházi robot, t. i. a lelkészek és gyülekezetek földjének művelése dolgában történt-e már valami? Ha nem történt, úgy indítványt fog megszüntetése iránt tenni, mert ez azon robot, mely egyedül csak a népet nyomja. É ő t v ő s erre válaszolá, hogy e dologban nem sokára törvényjavaslatot fog a ház elé terjeszteni. — Ezután a napi rendre t. i. a neveléstügyi törvényjavaslat tárgyalására tért a ház.

Bernáth szerint jelen törvényjavaslat, ha a forradalom előtt nyújtatott volna be, csak megjárna, most azonban hasznavehetetlen. Sem nemzetiség, sem vallás tekintetéből nem tartja kielégítőnek. Nincs elég téve az 1848: 20. t. cz. 3-§-nak, mely szerint a nevelési költséget az állodalom viszi, s az illető hitfelekezetek kihallgatandók. A protestansokat felszólította ugyan zsinattartásra, de az csak sept. 1-jére hivatik össze; ezt meg kellene várni. A protestansok eddigelé a legteljesebb szabadsággal bírtak a nevelési ügy körül, s ezen szabadságról nem fognak lemondani elegendő biztosíték nélkül. Míg minden felekezetek meg nem hallgattnak, halasztassék el a törvényjavaslat tárgyalása. — Halász szinte elhalasztatni kívánja, mert az alapítványi és egyházi javak rendezésével szoros összeköttetésben áll. — Patay bár a nevelést az első teendőik közé sorozza, de azért, míg a haza mentve nem lesz, halasztatni kívánja.

Palóczy L.: A tárgy, melyről tanácskozunk, felette fontos; mert nem kevesebbről s nem többről van szó, mint a következő nemzedék boldogsága, vagy boldogtalanságáról.

Azt mondá cultusminister ur, hogy nem kell közösnek lenni a nevelésnek s oly körülmények vannak, melyek miatt ezt el kell halasztani. Én is azt tartom, sok körülmények vannak, melyek az elhalasztást javasolják; de nem tehetek róla, soha sem szeretem azon végzést, midőn azt végezzük, hogy máskor fogunk végezni. Az elvet előbb-utóbb ki kell mondani; minden ettől függ. Ezen törvényjavaslat jó vagy rossz, az mindegy, csak az mondassék ki: megállapítatik-e a

közös iskola, vagy nem? Ettől függ minden, ha ezt szerencsésen oldjuk meg, szerencsések lesznek maradékaink; ha szerencsétlenül találjuk megoldani, bár mit végeztünk, jót a maradék számára nem eszközöltünk.

Azt is mondá cultusminister ur, hogy mivel nem értekezhetett a felekezetekkel, tehát megszólított némely tekintélyesebb, mind catholicus, mind protestans egyéneket, s azon néhány emberek azt mondták: maradjanak az iskolák külön osztályozva. Elhiszem, hogy mondták; de ha netalán azon római catholicus egyéneknek, kiket cultusminister ur megszólított, ez volt is véleményük; azt tartom, ezt nem lehet az összes catholicusok véleményének tekinteni. Mi protestansok pedig csak a többségnek s törvénynek hódolunk.

Föltette magának a cultusminister ur többi közt azon kérdést is tegnap: meg kell-e adni a községeknek a jogot, hogy bele szólhassanak az iskolai igazgatás ügyébe? Azt felelé magának cultusminister ur: meg kell adni, — s benne is van törvényjavaslatában. S én is azt felelem magam egyes szavazatával: meg kell adni; de ez kérem cath. polgártársaink előtt ujság, ez náluk még nem volt; mert eddig a cath. iskolákat a clerus kezelte s világiaknak szavuk nem volt hozzá. Ennélfogva, midőn ezen jogot a törvényjavaslat általánosan az egész országnak megadja, természetes, hogy azon sok ezer okos főnek is, mely római catholicusok közt van, hozzá kell szólni s fog is hozzá szólni, hogy mikép rendeztessék a nevelési ügy. Azt pedig nem tudhatjuk, hogy mikép gondolkoznak, ha időt nem engedünk nekik arra, hogy tudathassák gondolkozásukat s mint okos emberek hathassanak a népre, s azt fel is világosíthassák. De mind ezek oly okok, melyek miatt e törvényt felfüggeszteni még sem kívánom; s ha azt fogja végezni a tisztelt ház bölcsesége, hogy e dolog felől most intézkedjünk törvénnyel, vagy határozattal: úgy ebbe örömet bele megyek s röviden elő is adom általános nézeteimet.

Legfőbb kérdésnek tekintem azt, hogy közös legyen-e a nevelés? — Azt mondá tegnap cultusminister ur, hogy ha theoriából akart volna a közös iskolákra nézve törvényjavaslatot adni, úgy minden bizonynyal más javaslatot tett volna; de tényeken alapuló javaslatot tesz s ennélfogva van benne a vallásfelekezetek különbsége szerinti osztályoztatása az iskoláknak. Tökéletesen egy értelemben vagyok cultusminister urral. Nem theoriából indulok, mert hazám practici boldogságát bármely csillogó theoria fényének soha fel nem áldozom; hanem én épen a praxisból tudom azt, hogy a közös iskolák hasznosak s üdvösek. Nemzeti képviselők! bennem régi öreg társatok s titeket hiven tisztelő szolgátokban láhattok oly egyént, ki élt oly időt, midőn közösek voltak az iskolák, s azt mondja: fogadjátok el a közös iskolákat!

József császárnak egy szerencsés, vagy szerencsétlen órában eszébe jutott, hogy oly sokféle vallásu jobbagyaiból egy összes nemzetet formáljon; szerencsétlenül még azt tette hozzá: de azok mind németek legyenek. Ennélfogva engem, kis iskolatársaimmal együtt, — mert gyermekkoromban ő alatta jártam iskolába, — összevittek egy népes provinciális városba, — mert Miskolczon születtem, hol mind a katholikuskoknak mind a protestánsoknak szép iskolájok volt s most is van, — összevittek bennünket mondom egy iskolába. Professoraink olyanok voltak, kiktől nem tudakolták, hogy hova járnak templomba; hanem bármily vallásu volt, tanítótá lett, ha arra való volt. S mi nem kérdeztük egymástól, micsoda valláson vagyunk, hanem a gyermeki szeretet s barátság összekötött bennünket mint testvéreket s virágzott szépen az egyetértés. S ime, ha ez félbe nem szakasztott volna, hol állna már most Magyarország? De József császár elment a sirba, s a mint ő elment, megjött a reactio s széthánytak bennünket külön-külön iskolákba a vallásfelekezetek szerint, — s mi zokogva bucsúztunk el egymástól mint egymást szerető testvérek. De hol volna már most a

dolog, ha akkor félbe nem szakítatott volna ezen nevelési rendszer? (Tetszés.)

Hanem azt mondja talán valaki: igen ám, de most ingerültség van a szerbekkel, szlávokkal, panszlávokkal s isten tudja kikkel. Nem tudom, ki fogja meghatározni azt, hogy József alatt volt-e nagyobb az ingerültség, vagy most; mi reánk gyermekekre nem tartozott az. De annyit tudok, hogy ő alatta ott állott már a dolog, hogy csaknem kardot rántottak ellene s igen nagyon meg volt érve a forradalom, s nagyobb volt a szenvedély a népekben egymás iránt, mint most; de azért az iskolában jól ment a tanítás. Nem kell félni tőle most sem! Elhiszem azt, hogy egy-két pietista kátholikus, vagy egy-két Cromvell puritanusai közötti protestans azt fogja mondani, hogy vegyes iskolákkal vége a világnak, eljött az antikrisztus, lesz nagy zavar! Ez meg lesz, kétségen kívül. De hogyan? Első esztendőben nagy zugás lesz, a másodikban fél annyi, a harmadikban alig beszélnek róla, a negyedikben semmit. Így volt mindig s így is lesz. Egyébiránt a köznép azt szereti, mi minél kevesebbe kerül, gyermeke iskoláztatásán a köznép csak ezt nézi mindig; de ne méltóztassanak tartani attól, hogy valami nagy reactio, valami nagy zavar lesz belőle. A tapasztalás azt bizonyítja, hogy rendszeresen mitől az emberek leginkább félnek, a következés e félelmet nem szokta igazolni. Így például azt mondták, hogy, ha az ausztriai armádiánál a bot s vészszóztatás eltöröltetik, szétoszlik az armádia, nem lesz fenyték, nem lesz semmi. S mi történt? Felséges urunk királyunknak jó szíve eltörölte az őrmesteri és káplárpálczát: s az armádia együtt van s minden szépen megy. — Mikor a vallásbeli szabad átmenetel megengedtetett, azt hitték, hogy ha az megengedtetik, isten tudja micsoda szétoszlása fog bekövetkezni a szentegyháznak. A szabad átmenetel megengedtetett, az egyház semmi nagy crisisen át nem ment s nem is fog átmenni stb. Nem kell tehát sokáig gondolkozni, nem kell a dolgot csak egy pár hónapig sem elhalasztani;

hanem fogjunk azonnal hozzá és pedig a gyökeres javításhoz, mert itt heroica cura kell. Nehézségeket találni s egymásra halmozni lehet mindig; de az az ember, ki nem megfejtí azokat, hanem ketté vágja. (Helyes.)

Hunfalvy P. Azoknak, kik még korán látják a nevelés ügyét felvenni, annyit mond: hogy szent Istvántól fogva 814 éve először róla szólni nincs korán. Minthogy a minister az illetőkkel nem értekezhetett a mult országgyűlési törvény szerint, azt mondják némelyek, nem is kellett volna törvényjavaslatot előterjeszteni, szóló szerint nem áll, mert a jelen törvényjavaslat másról is szól, melyről szinte lehet és kell határozni. Azt mondja szóló, noha vannak alapítványok, de abban Dárius kincsét nem kell keresni; számítás csinál, miszerint országunk lakossága 15 millióra megy, ebből legalább 3 millió iskolába jár, minden 50 tanulóra lehet egy tanítót számítani, s egy tanítónak évi fizetését legalább 400 ftra kell tenni, — ez évenként 24 millió pengő ftrba kerül, melynek 5 száztóli tőkéje 480 millió. Bár honnan kerüljön ezen költség, végre is csak az egyesek zsebére kell visszamenni, annál inkább, minthogy itt ezen törvényjavaslatban nincsenek is az országos közalapítványok értve, de csak az egyes községeknél lévő alapítványok. Ezeknek az országosakkali öszvesítését szóló nem javálja, mert ezen öszsesítés által a községek életereje megsemmisül. Palóczynak a közös iskolákra nézve válaszolja, hogy József kora a vallás iránt sokkal közönyösebb volt. Most korunkhoz illő törvényeket kell hozni. A közös iskolákat nem parancsolólag, csak megengedőleg kívánja törvény által kimondatni. Véleménye oda megy ki, hogy az egyes elveket a törvényjavaslatban úgy is lehetvén változtatni, a dolog ne halasztassék el, hanem a központi választmány észrevételeivel tárgyalassék. Ezután

Madarász L. szól. Mondá, hogy a nép azt kérdé: meddig fizessük még a papunkat, s szóló ily kérdésre azt felelte: azt hiszem a novemberi országgyűlésig. Az 1848. 20. letette az

„alapot, s megmondá minő javakat ért, t. i. azon státuszjavakat, melyek most egyházi személyek kezén vannak. — Előhozta Hám János és Lonovics kinevezését, mondván, hogy mikor pénz nincs, az ily helyeket üresen hagyni hazafiság. Mondá, hogy betekintett a budgetbe, s a reactionnak sok személyzetét találta benne, — majd ahhoz is hozzászól, hogy kinek mennyi kell. Állítá, hogy a pesti universitás nincs a népnek érdekében, mert nem annyira tudósok, mint értelmes polgárookra van szükség stb. Ezután a javaslatra térve, ennek azon részében, mely a községi adóról szól, nem a mult országgyűlés — hanem Hám J. és Korizmicus elveit látja. Magyarországon a nevelésre háromféle alapot lát, u. m. az egyházi személyek kezén levő javakat, melyekkel szűken kell gazdálkodni, hogy e célra is maradjon, — továbbá az alapítványi pénzek, melyek egyenesen e célra rendeltetvék, — s végre a barátok kezén levő tömérdek javak. Említi a zirczi szerzeteseket, kiknek Fehérmegyében 56,000 hold pusztájok van. stb. — Van-e a javaslatban kimondva, hogy barát nem lehet tanító? — pedig ez volna az elv. — A minister maga tartozik eltalálni az ország kívánatát; mert magok a monarchisták principiuma szerint nehéz megbizni olyan embert, ki az elveket nem osztja. Itt a minister maga kimondja, hogy a közös iskolákat jobbnak tartaná, azonban hosszú combinációk után, melyekkel Hám János és mások impraegnálva vannak, mégis ellenkezőt terjeszt elő. Szóló ily módon saját véleménye ellen sohasem terjesztene, hanem inkább azt mondaná, hogy „alászzolgája“ — de ez csak egyéni nézettől függ stb. Szóló eleinte azt gondolta, hogy az országgyűlés egy hétnél sem fog tovább tartani, de most azt tapasztalja, hogy alig lehet végét látni, mert a többek közt a communál-rendszert is átnézni kötelesség. Most pedig jelenti, hogy holnap indítványt fog benyújtani azon státuszjavak iránt, melyek jelenleg egyházi személyek kezén vannak, mert oly kérdésnek látja, mely

által a nevelés ügyét elősegítjük. Végre a ministert utasítani kívánja, hogy még ezen tilésre másik javaslattal álljon elő.

Tanárky G. A halasztás ellen nyilatkozik. A kényszerített iskoláztatást s a községi befolyást is pártolja, de több centralisációval. Nevelésben s kormányzatban nemzetiiséget kíván. A közös iskolára nézve véleménye az: hogy permissive meg kell engedni a hitfelekezetieket is, miután a házi nevelés is meg van engedve, de nem országos segély útján. — Említ szőő némely adatokat, a nevelésnek hazánkban hiányai kimutatására. Magyarországon — ugymond — 14,280 város és helység van, s az elemi iskolák száma nem megy többre 9303-nál, és így 5409 iskola hiányzik, s ha meggondoljuk, ugymond, hogy a hazánkban nem nagyobb Poroszthonban 22,000 tanító működik: át kell láttunk, hogy nem könnyebb ezeket fedezni, mint a 200,000 katonát kiállítani. Szeretné tudni, minő alapokra építé a cultusminister az 5% adóarány kiszámítását. stb.

Kazinczy G. Tisztelt ház! Ha azon gondolatfonalat, mely némely tanácskozások részletein áthuzódott, figyelemmel kísérem, — nem tartozom bár azok közé, kik jobbra és balra emlegetik a régi és új politikát, — de úgy tetszik nekem, mintha visszabüvöltetném a régi politica terére, és mintha a népnevelés eszméje, a magyar törvényhozás bolygó zsidója, ismét feltámadna, köztünk járva és meggyilkoltatva az ünnepélyes „maradjon“-nok által. Tisztelt barátom! Madarász László, beszédének kezdetén megmutatta, hogy ha valaki összeszedi Hám Jánost és Lonovicsot, a zirczi apátságot és Korizmicsot, és ezeket összemetélgeti, potpourit csinálhat magának, mint Machbet boszorkányai, — ezekből azután szép rémképeket állithat elő, melyektől eliszonyodik az ember, mindaddig, míg megfogdossa őket. Ő alapul vette ezen dolgokat azért, hogy kimondja azt, miszerint a nevelési minister ur javaslatában megtagadvák azon szent elvek, melyek az 1848. 20. cz. által kimondattak. Elmondotta, hogy a javaslat elfogadása nemcsak retrograd menetel volna, ha-

nem rosszabb lenne a mostani állapotnál. Megvallom, figyelemmel követtem becses barátom okoskodását, mert azon volubilis elmének ide s tova szökdelését, lehetlen legbensőbb érdekekkel nem követni; de annyit kell mondanom, hogy nem mindig lőtte meg a célzt, melyet kinézett. Először azt mondotta, hogy a községi adónak behozatala által azon elv czáfoltatik meg, vagy nem fogadtatik el, melyet a törvényhozás kimondott, miszerint a köznevelés költségei az álladalom által viseltessenek. Azt hiszem, hogy a törvényhozás történetére kell visszatérnünk, ha sikereset akarunk, ha akarjuk, hogy azon hibákat ne ismételjük, melyeken mások magok kárával átmentek. — 1797-ben a convent szép poétai elragadtatásában kimondotta, hogy a népnevelést a nemzet szárnyai alá kell bocsátani, tehát a költségeket mindenkinek egyaránt viselni, és a felügyeletet a státus kezeibe tenni, kiemelte a néptanítóknak miserábilis helyzetét; megjavította fizetéseiket, s 1200 francra emelte. Ennek eredménye az lett, hogy az alkotmány oly végtelen terheket mondott ki magára, melyeket meg nem birt, s melyek a törvényt, kimondásának első perczében, megölték, s a helyett, hogy a községi felügyelet által életbeléptetendő sikert valósággal életbeléptette volna, három év múlva ellenkező irányu törvény hozatott azon törvényhozás által, miután belátták a lelkesedett törvényhozók, hogy részint nincs módjában a státusnak azon roppant terheket elviselni, részint, hogy az ekkép életbeléptetett iskolák üresen maradtak. Mi illeti a másik ellenvetést a községi adózás tárgyában, nem igénylem magamnak, hogy a tárgyhöz értek, de a mennyire az összevetések és a külföldi állapotokkal való megismerkedés feljogosítanak, azt kell mondanom, hogy a cultusminister ur azon egyetlen közéletet talála el, melynek életbeléptetése lehetséges; meghagyja az oktatás szabadságát mindenkinek, s a községi adó mellett mindenki rokonszenvennel viseltetik saját gyermekeinek mikénti neveltetése iránt, s egyedül csak

a községi adótól feltételezhető mindenkinek közvetlen befolyása a nevelésre.

Azt hiszem, vannak ezen javaslatban oly részletek, melyek iránt nem fogok pártolólágy nyilatkozni, de a melyeket, azt hiszem, kimondani, a political óvatosság miatt úgy kellett; mert nem tartom szerencsésnek Magyarország jelen körülményei között azon politikát, melyet Madarász László ajánlott, hogy t. i. politikában az ember sem jobbra, sem balra ne nézzen, és ne mérlegelje a körülményeket, hanem mondja ki meggyőződését, és ha fejet nem hajtanak neki, azt mondja: alázatos szolgája. Ilyesmivel szép political jellemet tanusíthat az ember, de ki a közéletet vezérteni akarja, ha mindig oda akar kimenni, hogy neki hajtsanak fejet a körülmények, azt hiszem ezen politicus ember nem sokra fogna menni. (Helyeslés). Végül kimondván szóló, hogy azokat, kik e tárgy elhalasztását akarják, nem érti, mert az elhalasztásban sem atyáskodást, sem népiességet nem lát,— kéri a házat, menjen a részletes tárgyalásra. Hasonló értelemben nyilatkozott Szacsay I.

Még Szász K. terjeszté elő a javaslatot pártoló nézeteit, s ezután csakugyan következett a §-onkénti felolvasás.

A szerkezet 1-ső §-a, s a bizottmány azon módosításával, miszerint annak első pontja, mint törvénybe nem való indokolás kihagyassék — marad.

A 2-dik §-ban közállomány helyett „kormány“ tétetik.

A 3-dik §-nál élénkebb vita keletkezett. Lúszénsky kívánja kimondatni, hogy a háznál vagy magánintézetekben nevelt gyermekek vizsgálata ingyen történjék. Ezen módosítás viszhangra nem talált. Madarász L. kimondatni kívánja, hogy be nem vett szerzetbeli barátok házi tanítók sem lehetnek. Kazinczy: Átalánosságban a magánintézeteket úgy kívánja körülíratni, hogy a kormánynál jelentés történjék mielőtt ily intézet felállíttatnék, s a kormány intézkedjék, hogy a magánnevelés is a státus felügyelése alatt álljon. Madarász módosítványát, úgy mint tétetett,

csupán Kállay Ö. és Irinyi pártolták. Mások, mint Hunfalvy és Csiky, ily messze vitt politikális rendszerrel korlátozva látják az egyén — s még azonfelül az apa szabadságát. Pap Zs. szerint collégiumokat, nem pedig egyes jezsuitákat, vagy más szerzetbelieket kell kizárni. Bónis S. azért nem kívánja e módosítást, mert magában értetik, mert különben minden törvényben meg kellene említeni a jezsuitákat, mert oda találják a dolgot magyarázni, hogy a hol megemlítve nincsenek, ott szabad bejüvetelök van. Kazinczyt pártolták Lónyay M. és Bólya képviselők. Mások eléggé biztosítva látták a státus felügyelési jogát a magán- és házinevelésre nézve, a szerkezetben foglalt nyilvános vizsgálatok által. Palóczy az első módosítványt így formulázza: „Végre az 1773 óta eltörölt szerzetek tagjai magántanítók sem lehetnek.“ Kubinyi (ifjabb) hozzászólást kívánja: „és eltörölendő.“ Ez viszhangra nem talált. Kazinczy a magáét később így formulázza: „A magánintézetek a státus felügyelése alá helyezettnek.“ Zeyk K. ez utóbbi módosítványt Palóczyéval együtt pártolja. Zeyk J. Kazinczy első módosítványára vonatkozva, megkülönbözteti a státusnak negatív befolyását a pozitív befolyástól. Amazt magánintézetekre nézve is elismeri, ezt nem. Hogy az ily intézetek engedelem nélkül fel ne állíttathassanak, nem akarja, de hogy a státus felügyelete alatt legyenek, pártolja. Szacsvay és Teleky D. szinte a Kazinczy-féle utóbbi módosítvány mellett nyilatkoznak, s kormány kezébe a megelőző censurák legveszélyesebbikét adni nem akarják. Ghiczy K. és Pap E. a Kazinczy-féle általános elvet a szerkezetben megtalálják, — Palóczy módosítványát nem általános javaslatba, hanem részletekbe valónak tartják. Ludvig és még némelyek a Palóczy-féle módosítvány által a többi szerzetesek befolyását törvényesítve látják. A házelnöke pedig arra figyelmezteti Palóczy képviselőt, hogy a jezsuiták Magyarországon törvény által eltörölve nincsenek. Mire Palóczy azt válaszolja, hogy midőn 1763-ban Mária Terézia az el-

törölő bullára placetumát adta : akkor igenis tetteleg eltöröltettek, ezen „tetteleg“ szót tehát módosítványába bevette.

Szavazásra kerülván a sor, a többség Kazinczy utóbbi módosítványát Palóczyéval együtt elfogadta ilyen formán : „A magán-tanintézetek astatus felügyelése alá helyeztetnek, — megjegyeztetvén, hogy Magyarországon és kapcsolt részeiben 1773 óta tetteleg eltörölt szerzetesek magántanítók sem lehetnek.“

A 4. §-ban a központi bizottmány e helyet : „szükséghez képest“ így kívánja módosítani „körülményekhez képest,“ mi el is fogadtatott. — Ezenkívül több módosítványok indítványoztattak, mint p. hogy büntetés helyett ösztöndíjakkal serkentessék a szegényebb sorsu ember, hogy a fogóság kihagyassék, hogy a pénzbeli büntetés 3—15 krig meghatározassék, hogy a hanyag apától gyermeke elvételessék, hogy az iskoláztatási hat év leszállitassék. Az utóbbit különösen Vlad képviselő pártolta, úgy vélekedvén, hogy a kisdedovóban a gyermek 7 éves koráig már tanulhat, 7—10-ig pedig iskolába járhat, mert a szegény ember otthon is használja gyermekét. Erre b. Eötvös azt válaszolja : miszerint a tapasztalás megmutatta, hogy ha a gyermekek 12 éves koruk előtt végezik be a tanulást, a reájok tett költség elveszett. Sőt hogy még 12 éves korukon túl is szükségök van tanításra, átlátták ezt azok, kik a már foglalatostatott gyermekek számára vasárnapi iskolák eszméjét hozták létre. Szinte a tapasztalás mutatta meg, hogy a gyermekeket 7 éves korukig kisdedovóba járatni nem czélszerű, valamint a kisdedovó intézetek czéljával is ellenkezik, azoknak tanintézetekké való változtatása. Végre a hat tanulási év nem sok azért sem, mert nincs kimondva, micsoda iskolákba történik ezek alatt a járatás, s mert a vidékekhez képest ezen idő alatt több hónapi szünidőre van szükség, hogy a gyermekek használtathassanak stb.

Mindezen módosítványok közül azonban csupán egy adatván be írásban, mely szerint t. i. az iskolába járatás így

lett volna meghatározandó „elemi, illetőleg reáliskolába” — de ezen módosítást a többség elvetette.

XXV-ik ülés az alsóházban

aug. 5-én.

Az elnök legelőbb választásokat jelent be a Szászföldről s Verőczemegyéből (éljenzés).

Csongrád megyei dohány-kertészek bejelentett petíciója, melyben sorsuk könnyítését kérik, a kérvényi választmányhoz utasítatik.

A verificáló választmány bejelentvén utóbbi érvényesítéseit, előfordult Balog Kornél másodszori választása is, a mellette és ellene beadott 500-at felülhaladó petíciókkal. A választmány másodszor is megsemmisítést véleményez, mert a választási helyet Öttevényről, hová azt első választáskor a közgyűlés rendelé, a megyei bizottmánynak második választáskor önhatalmulag Zámolyra áttenni, mi ellen a szavazásban részt nem vett ellenpárt a jegyzőkönyvben óvást is tett, minden fontos ok s a ministerek megkérdése nélkül nem volt joga. S a ház e megsemmisítést, az iratok felolvasása után, másodszor is egyhangulag helybenhagyta.

Horváth D. erdélyi képviselő választására nézve előadott panaszokban a ház elegendő alapot látott vizsgálatot rendelni, s annak végrehajtására Udvarhelyszék fog felszólíttatni.

Ezután következett számszerint nem kevesebb mint hét beadott indítvány

Madarász L. a hűbéri viszonyok megszüntetése tárgyában részint pótló javaslatot nyújt be Nyáry indítványához, részint önálló indítvánnyal lép fel. — Nyáry megjegyzi, hogy indítványából azon részeket hagyta ki, melyekre nézve az igazságügyminister beadandó javaslatával egy értelemben van.

Szacs vay I. az ipar- és husmérési szabadság meg-

adása iránt terjeszt elő indítványt. — Kossuth L. ez alkalommal kijelenti, hogy miután az indítványok felette szaporodnak, nem azt tartja szempontnak, hogy minden, mi orvoslást kíván, most vétessék elő, hanem, hogy mi lehetséges most, és így pártolását is nem ahhoz fogja szóló mérni, hogy valamely indítvány bensőleg jó-e vagy nem, hanem hogy ez idő szerint lehetséges-e tárgyalni vagy sem?

Pap J. indítványt nyújt be, melynek tartalma az: hogy mindenki tulajdonának sérthetlensége mondassék ki, fenhagyatván a kisajátítás. — Kossuth megjegyzé, hogy ezen indítvány annál inkább szükségtelen, miután a fentlevő állapot ennek tartalmánál jobb, mennyiben most a kisajátítás is csak speciális esetekre van szorítva.

Keller azon törvény eltöröltetését indítványozza, mely a székeleyeknek főtiszt-választhatási jogot ad, — miután ily jog gyakorlata a felelős kormánynyal össze nem fér.

Kossuth L. Erre nézve kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a ministerium meggyőződése szerint a székelységnél vannak oly főtisztok (főispánok), kik, jó volna ha nem volnának, s már hihetőleg nem is volnának ott, ha a ministerium nem tartoznék respectálni a fenálló viszonyokat mindaddig, míg a törvényhozás rajtok nem változtat. — Tudjuk, hogy Erdély kikötötte magának, hogy addig a közigazgatás nem fog változni, míg a törvényhozás, meghallgatva a királyhágmentuli küldöttséget, ez iránt intézkedést nem teend. Ez az oka, hogy a székelységre nézve nem történtek ugyanazon változtatások, mint p. a megyék főispánjaira nézve. Részemről azon meggyőződésben vagyok, hogy ezen főtisztok, mint a főispánok, képezzék azon kapcsolatot, mely a jurisdictió és kormány közt fennáll; — de a többi tisztviselők ne confirmációtól függjenek, hanem szabadon választassanak. — Szóló tehát meg van győződve a törvényhozási intézkedés szükségéről, csak az a kérdés: vajon specialiter kell-e ezt felvenni, vagy pedig bevárni, míg az egész munkálat elő fog terjesztetni.

Pálfi J.: A székelyek szabad választási jogukkal éppen úgy jártak, mint egyéb törvényeikkel, hogy az utóbbi időkben csak papiroson létezett. Mert mivé változott ez? Előbb csak három egyént kellett felterjeszteni ő felsége elébe, utóbb már kilenczet, s kérdi szóló, melyik tartomány az, hol kilencz egyén közé a burocracia egy-egy aljas szolgáját be ne lehessen csusztatni? Így a szabad választás ki volt játszva. Az altisztekre nézve előbb csak confirmatio kellett, de végre itt is előlegesen kilenczet kellett felterjeszteni. Ezután előadja szóló, hogy Udvarhelyszék, melyet szerencséje van képviselni, miután főtisztje aggott kora miatt lemondott, s a lemondásért meg is éljeneztetett, a ministeriumhoz folyamodott azért, hogy Bethlen Jánost, a parlamentáris kormány természeténél fogva, főtisztnek nevezze ki: akkor a ministerium azt mondta: előbb törvény kell; most pedig a bizottmányi munkálatra akarja ugyanezen kérdést halasztani. Szóló nem tudja, milyen lesz azon munkálat, de több okok miatt szeretné, ha ezen indítvány felvétele azt megelőzné, mert annyit mondhat, hogy a reactio elkezdődött, s ha Udvarhelyszéket is megmérgezi, akkor félt, hogy a székelység utána indul. Ha felszólalására a ministerium tett volna intézkedést, tán lett volna benne egy kis jogtalanság, de szeretett kormánytól ezt is átnézték volna.

Kossuth. Mi következése lett volna annak, ha a ministerium jogtalanságot követett volna el, melyet a haszonért talán el fogtak volna tűnni: ez oly dolog, melyet sejteni lehet, de tudni bajos. Akkor nem tudom, a reactio nem azon térre vetette volna-e magát, hogy a ministeriumot alakulása első percében törvényteleniséggel vádolja (helyeslés). Egyébiránt, most szívesen beleegyező szóló minister a javaslat felvételébe; s ha ellenvetést tett, csak azért tette, mert csak pusztán adatott elő. Hanem, ha specialis intézkedés kell, s ezt eszközölni lehet, nem kíván formákhoz ragaszkodni.

Gr. Teleky D. nyilvánítja, hogy meghajol a ministerium cselekvésmódja előtt, s örvend, hogy a reactionnak tör-

vényesség bélyegét magára venni nem engedé. Egyébiránt az indítványt nem ellenzi, csak azt kívánja az előbb szóltak figyelmébe ajánlani, hogy e kérdés nem csupán közigazgatási téren forog, mert a főtiszt eddig saját személyében bíráskodott is, most tehát az a kérdés, hogy kinevezéstől függő egyén lehet-e bíró? Ennélfogva szóló az hiszi, hogy e tárgy a bizottmányi munkálatban több oldalról lenne felvéve sat. egyébiránt nem ellenzi.

Az elnök felszólítá az indítványozót javaslata beadására

Ezután jött Berde Á. a székek sérelmeinek meg-
orvoslása iránti indítványával.

Kossuth L. erre ismét felszólalt. Már több izhen kijelentém — ugymond — hogy nem lehet ember, ki a székelység iránt több testvéri rokonszenvet érezzen, és annak állapotán nem privilegiumok, hanem közös jog és szabadság alapján, segíteni szivesebb kötelességei közé számítsa, mint én. Multkor már kijelentém, hogy az indítványozási jog közös, hogy nem kell mindent csak a ministeriumtól várni, s különösen felhívtam a székel követekeket, hogy tegyenek indítványokat, nem hogy sérelmeket orvosoljunk a székek között, hanem, hogy jogokat, szabadságokat alapítsunk. Méltóztassék azért törvényjavaslatot előterjeszteni, de nemcsak az iránt, hogy a mátéfalvai vérnap következése, a fegyverfelvétel eltöröltessék; mert könnyű p. az ósiségre is elmondani, hogy töröltessék el, de az a kérdés: mi állítassék helyébe? Ily értelemben ismétli tehát szóló kérését.

Szeles L. a népjegyzők állapota iránt jelenti be egy indítványát azon esetre, ha a belügyminister a községi rendezéssel kapcsolatban ezen ügyben törvényjavaslatot előterjeszteni nem fog. Erre Kossuth L. ismét megjegyzé, miszerint fontos tisztviselői osztálynak tartja ugyan a népjegyzőket, de azon hiedelemben nincs, hogy róluk ezen törvényhozás ex asse intézkedhetnék. Hanem erre nézve szóló nézete az, hogy ha valamely tárggyal kapcsolatban

van a jegyzői állás, oly tárggyal, mely már ezen ülésfolyam alatt a ház elé került: ott kell a törvényhozásnak a népjegyzőkre is kiterjeszteni a gondoskodást. Így p. szóló előterjesztendi az 1849-ki adó-rendszert, s mivel a contributio kezelésében a jegyzőknek fontos állás van adva, egyszersmind biztosítani is kívánja állásukat. Másutt is, hol ily kapcsolat fordul elő, hasonlót lehet tenni. De hogy e tárgy most önállólag felvétessék — szóló ismét kénytelen kijelenteni, hogy azt nem pártolhatja.

Végre még Nagy K. adta be indítványát az 1847: 2-dik t. cikk 2. §-a oly módon eltörlése iránt, hogy a magyarországi nádornak eddig a jász-kunok által fizetni szokott tiszteletdíját ezentul az álladalom fizesse.

Most következett a napirend, nevezetesen az elemi oktatásról szóló törvényjavaslatnak 5-dik §-a, mely az ingyen oktatást foglalja magában. Nehány képviselő, köztük Bezéredy I. és Szintay azon módosítványt pártolják, hogy a könyvek ingyenadása kitéssék. Mire b. Eötvös nyilvánítá, hogy egyéb kifogása ellene nincs, mint, hogy ez speciálítás.

Dobozy ezen szakaszt nem tudja különválasztani a 6. 7. és 8. §-októl, s így véve, ellentétben látja a javaslatot az 1848: 20. t. czikkkel, melyben kimondatik, hogy minden hitfelekezetek iskolai szükségai közálladalmi költségek által fedeztessenek. Ezen §-ok helyett tehát következő módosítványt terjeszt elő: „Az elemi nevelés minden népiskolákban a közállomány által ingyen adatik; s az erre megkivántató költségek iránt, mennyiben az alapítványi javakból ki nem telnének, külön törvény fog rendelkezni.“

A ház elnöke azt válaszolja, miként az említett szakaszok közt nem lát szoros összeköttetést, mert az 5. §-ban nincs egyéb, mint, hogy a gyermek szüléje ezentul a rectornak vagy tanítónak nem fog tanítási bért fizetni, ha hát a 6. és 7. §. másképp dölne is el, mint a javaslatban van, ezért az 5. §. megmaradhat. Ekkép ismét azon

§-ra szorítkozva, még Gencsi J. azt kívánja kimondatni, hogy a magánintézetek növendékei is ingyen tehessék le a nyilvános vizsgálatot; mi azonban b. Eötvös azon észrevétele után, hogy ha a ház czélszerűnek tartja, miként a gyermekek köziskolába járjanak: akkor meg kell hagyni az oly intézkedéseket, melyek azt eszközlik, hogy a magánintézetek el ne szaporodjanak, — senki által sem pártoltatott.

Feltétetvén a kérdés, többség az ingyen-könyvek specialiter beletételét elvetette, s a szerkezet maradt.

Olvastatik a törvényjavaslat 6. §-a, melyben a bizottmány csupán stylaris észrevételeket kíván tenni, p. hogy e szakasz nagyobb határozottság végett csupán az elemi iskolákra szoríttassék, s hogy a községi adó fizetése említettven „polgár“ helyett „lakos és birtokos“ tétessék.

E szakaszra mintegy ötféle módosítvány mondatott el, a Dobozy-féle indítványtól leginkább határozottságra nézve s annyiban eltérő, hogy az iskola alapítványi javain kívül mindenik nyitandó kutforrásokat, némelyik a papi javak feleslegét említi, addig is abban egymással mindnyájan megegyezvén, hogy a községi adót mellőzve, addig is, míg a ministerium ezen kutforrások iránt törvényjavaslattal állandó előlegezést javal az álladalom részéről.

Kossuth L. A népnevelés ügyéről életemben sokszor gondolkoztam, és nem mulasztám el egy parányi számadást tenni magammal az iránt, hogy midőn azt mondjuk: legyen népnevelés — megtudhassam, körülbelől mennyibe fog ez az országnak kerülni. Megnéztem azon országok költségvetéseit Európában, hol a nevelésre nézve eddig már sok történt, minő Porosz-, minő Szászország. És uraim! nem véve egyebet, csupán egy igen nyomoruságos ellátását az iskolamesternek, hol nem ezerekről, hanem nyomorult kis összegekről van szó, mely alig képes az élet gondjaitól felmenteni a tanítót; mégis oly borzasztó összeg állott előtttem papirosom, hogy azt látva, csaknem kétségbe estem

hazánk nevelési ügye fölött, mert a számítás nem forgott kevesebb, mint 30—40 millió körül. Ezen tapasztalást, melyet számtani alapon szereztem, csak azért említem, hogy könnyű azt mondani: fizesse a státus; a kérdés az: honnan fizesse? a státusnak nincs feneketlen kutja, melyekből kész aranyat merítsen. S engem e kérdésnél kimondhatatlan szomorú érzés fogott el.

Azonban hazánk viszonyaira vetvén szemeimet, azon nyugtató meggyőződés foglalt keblemben helyet, hogy nem ismerem Európa minden országai között tartományt, mely, ha a községi rendszer jól fejti ki, oly kevés áldozattal oly magas fokra emelhetné a nevelés ügyét, mint épen hazánk. De ha a községeket számításunkból kitöröljük: akkor én képteleneknek nyilvánítom magunkat már csak az iskolai tanítók fizetésére is. — Bocsássanak meg uraim, hogy a szabad Éjszak-Amerika népét idézhessem. Midőn e nép, természetes terjeszkedési hajlamát követve, magának egy új földet foglal el, — mihelyt az új város helye kijelöltetik, elől mennek a civilizáció praecursorai irtogatni, s a rengetegben, hol emberszó még nem hallatszott soha, a mérnök huz egy diagonális és egy horizontális vonalat, s mérni kezd, és minden 600 holdból álló darabhoz egy karó üttetik: minden 16-ik karóra ezt szokták felírni: „nemzeti nevelés alapja“ — tehát mielőtt még város volna, már gondoskodnak a népnevelésről. És ennek alapján történt az, hogy amaz ifjú világrész ily rövid idő alatt már többet tőn a nevelésért, mint a vén Európa akármelyik nemzete. Nálunk a cultusminister ur nem lehetett azon helyzetben, hogy mindazon alapokat felvehette volna, melyek hazánkban a népnevelésre nézve kínálkoznak. Én megmondom, miben látok ily alapot. Tudom, hogy a legelkelkülönzés az országnak még egy harmadában nincsen végrehajtva; itt találom én azon remény istápját, hogy mi népnevelésünket jobban és nagyobb kiterjedésben rendezhetjük, mint bármely európai ország, hol ily viszonyok nem forognak fen; ha nem veszítjük el szemeink

elől, hogy a mi a népnevelésre adatik, — adatik a civilisációnak és szabadságnak (tetszés). De mind ennek alapja a községekben van, — kérem tehát az előttem szólokat, ne töröljék ki a községek morális individuálitását. — Én, bár végzetemnél fogva minister, részemről nyilvánítom, hogy nekem nem kell oly hatalom, mely a falusi csordásig minden rendelkezést a kormány kezébe ad. Én mindennek fölött szabad népet kívánok (tetszés). — Áttérvén a javaslatra szóló, megjegyzi, miként a vitatás alatt levő pontot nem látja ellentétben az 1848. 20. tczikkkel, nem pedig azért, mert a közállomány költségei felvételére különböző módok vannak. Így p. a megyei költséget eddig is fizették, kiket illetett. Szóló tehát nagyon logicusnak tartja a javaslatban, hogy a mennyiben az iskola saját javaiból a költséget fedezni nem bírja — a község — s azonfelül, ha szükséges, a státus jöjjön segítségül. De ezeket nem kell egymással ellentétbe állítani. Sokan azt mondák, hogy, ha a község tovább is fizet az iskolákra, ez által nem lesz semmi könnyítés, s a nép ellen-szenve a tanítók fizetése iránt tovább is fenmarad. Ez nem áll, — mert ne történjék csak a fizetés úgy, mind eddig, midőn annak beszédese végett házról házra jártak, — ha ez el mellőztetik, ha egy bizonyos, mindenkit kötelező arány a budgetbe bevétezik: akkor minden gyűlöletességi bajok el fognak enyészni. stb. Szóló ennél fogva lényegében a javaslattal tökéletesen egyetért, csupán styláris szempontból kívánja, hogy a 6-ik §. vége e szavaktól kezdve: „mely e célra minden kebelbeli vagy hozzátartozó polgárra külön adót vethet ki“ ekkép módosíttassék: „e szükség fedezésére való költségek a község költségvetésébe felvétetnek“ — kívánja pedig szóló ezt azért, nehogy „a külön adó“ kifejezés magyarázatra adjon alkalmat. — Végre a sokak által emlegetett kinyitandó kutforrásokra tért át szóló; kérem ugyanond — a házat, ne függesszük fel a népnevelés ügyét oly kérdésektől, melyek ez országgyűlésen bajosan fognak megoldatni; és ha elintéztetnének is, financiaális tekintetben aligha

fognának oly rettenetes resultátumokat előidézni, mint sokan gondolják. — Sőt attól tartok, hogy ha majd nem csupán elvételről, hanem ellátásról is lesz szó, nem fog-e a státusra ebből is pótolási teher hárulni. Az ily kérdésekhez nem tanácsos pusztán abstracte nyulni. Némelyek abban látnak megnyugtatót, miszerint kimondják, hogy majd külön törvény fog az iskolák ellátásáról intézkedni, de hátha nem intézkedik? Könnyű azt mondani, hogy addig a státus előlegez, de az a kérdés: miből? és mennyit? stb.

Szunyogh képviselő tovább is azt vitatta, hogy a népet kimélni kell, hogy az adóbeli illetőségnek 5%-vali nevelése ellenszenvet kelt, mert igazságtalan stb. Erre báró Eötvös J. megjegyzé, miként arról nem tehet, hogy az általános adóztatási kulcs milyen; szóló mást nem tehetett, mint ennek 5% venni fel arányul. Egyébiránt, ha a nevelési költségek nagyságáról szólunk, meg kell gondolni azt, hogy ezeknek kevesítésére legcélszerűbb eszköz, ha a községnek befolyást és így érdeket adunk felügyelni, mert a tapasztalás mutatja, hogy a hol egészen a közállomány viseli e költségeket, ott ezek mindig szaporodnak.

Hevessy Abonyi a községi költségvetés ellen azt hozták fel, hogy a népesebb vidékek jobban lesznek általa terhelve, mint az országnak azon vidékei, hol puszták vannak. Mire Kossuth L. megjegyzé, hogy a puszták már geographiai vagy birói tekintetben is valamelyik helységhez tartoznak.

Nyáry P. Szóló nem ismer logicusabbat, mint a javaslat 6. és 7-ik pontja. A nevelés tígye legközelebbiről illeti a családot, azután a községet és végre a státust. Itt pedig éppen ez van kimondva. Ha t. i. a család annyi értékkel bír, hogy gyermekeit önállólag neveltetheti, akkor senkire nem szorul; ha nem bír annyival, ott van a községi iskola, ezt saját alapítványán kívül fentartja a község egy bizonyos arányig, s mi még ezentúl szükséges, az a státusra hárul. — Azok, kik kétségbe akarják vonni, hogy a község is befolyjon iskolái fentartásába, kell, hogy elvessek a javaslat

16-ik §-át, mert a községi bizottmány befolyása épen ezen alapul. — Végre épen az által, hogy a státus is segítségre jön az iskola fentartására, azon cél éretik el, hogy a puszták birtokosai s mások, kik különben kimaradnának, bevonatnak az iskola költségeibe, és így nem áll az, hogy csak a szegények terhelhetnének.

A kérdés szavazatra tűzvetvén ki, a többség elfogadá azon elvet, hogy a mennyiben az egyes elemi iskolák, fenállásukra örökre tett alapítványokkal nem birnak, azok terheit a község viselje, s a szerkezet a bizottmányi s még más apró styláris módosítványokkal maradt, kihagyatván K o s s u t h módosítványa szerint ezen szakasz vége e szavaktól kezdve: „mely e célra stb.“

A 7-ik §. eleje az előbbi módosítvány következtében ily változtatást szenvedett: „A községi költségek ezen rovata“ stb. A 8-ik §. szinte maradt.

A 9-ik §-ra nézve, melyben az elemi oktatást különös tárgyai soroltatnak el, a bizottmány azon módosítványa fogadtatott csupán el, miszerint a „természettan és természet-leírás“ után még ez is tétetett: „az ezeken alapuló gyakorlati tanulmányokkal.“

F á b i á n G. a tanulmányok sorába kívánta még igtatatni az általános erkölccsant is, mire b. E ö t v ö s azt válaszolá, hogy az erkölcs nem annyira tan, mint olyas valami, a mit jobban lehet tanulni először a háznál a szüléktől, másodsor pedig csaknem minden tudománynál, mint másutt, ilyen tudományok például a hazai történet, természet-leírás stb. Egyébiránt a javaslatban egyenesen nincs ez kizárva, mert mind a vallásos oktatásnál, mind a polgári kötelességek ismereténél erkölcsét érzi formálva a gyermek. A többség e módosítást elvetette.

Némelyek az éneklést kívánták kihagyatni, — P a l ó c z i védte, mint az isteni tisztelet egyik részét. Megmaradt.

K á l l a y Ö. polgári jogok helyett, „emberi és polgári jogokat“ akart tétetni; a többség azonban ugy vélekedvén,

hogyan az emberi jogok befoglaltatvák amazokban, meg-
hagyták a szerkezetet.

XXVI-ik ülés az alsóházban

aug. 7-én.

Mészáros L. Két vagy három héttel ez előtt felszólítottam, mennék le az aldunai táborba, és nézném meg a dolgok állását, mire akkor azt jelentettem, hogy nem mehetek, mert az előkészületek megtételére, és a szükséges dolgoknak megindítására kell, hogy itt legyen a vezérő; most, miután a legszükségesebbeket elintéztam, kívánságom volna a sok alapos vagy alaptalan híreknek, gyanúsításoknak, vagy egyéb balkörülményeknek elejét venni, és saját szememmel látni, miként állanak oda lent a dolgok. (Éljenezs). Azért kérem a képviselő házat, méltóztassék az ujonczozási törvényjavaslatot később felvenni, a midőn t. i. az aldunai táborból visszatérhetek, hogy az általam benyújtott törvényjavaslat tárgyalásába személyesen befolyhassak.

Kubinyi F. Leginkább két tárgyra szükség figyelmeztetni, t. i. a katona-kiállításra, és a pénzügyre. Miután a pénzügy az osztályoknak több ideig tartó folytonos tárgyalását igényli, oda járul indítványom, hogy a pénzügynek az osztályokban leendő tárgyalására legalább négy nap töltsék ki, és ezen idő alatt országos ülés ne tartassék, azután lehetne meghatározni, mikor vétessék fel a hadügy.

Madarász L. az elhalasztásért a felelősséget nem veszi magára, a minap sem felelt meg a ház reményeinek, s most még kevésbé fog. 5—6 nap ugyan magában máskor nem sok, de a mostani körülmények közt annyi idő alatt trónok dőlnek le. Azért a dolog nem szenvedhet halasztást; most katonára van szükségünk, A hadminister lemehet, de azért a katona-kiállítás tárgyalás alá vétethetik, s azt holnapra kívánja kitűzteni. A hadsereg kiállítását oda látja irányozva lenni, hogy a hadsereg veszélyeztessék. Egy sétat által nem lehet a hazát még megmenteni. (Nagy zugás).

Mészáros maga sem hisz magában annyi erőt és bölcseséget, hogy ha oda megy, egyszerre elvégzi az egész dolgot; de mégis csak végez valamit, és ez által a ház kívánságának tesz eleget.

Kazinczy Madarászszal nincs egy véleményben; lesz-e sikere a hadminister utjának, vagy nem? azt a jövőendő mutatja meg. A hadministert több kósza s utczai hír következtében interpellálták, azért, helyesen teszi, ha lemegy a táborba, és midőn ott személyesen akar magának tudomást szerezni, azt nem lehet sétálásnak nevezni. Addig pedig, míg a hadügyminister oda lesz, időpazarlás volna a hadügyet tárgyalás alá venni; mert nem volna, ki felvilágosítást adjon.

Madarász J. szerint háborus időben bizonytalan az ember élete, ki tudja a minister is miféle balesetnek lehet kitéve. (Zugás). A hadügyet holnap kívánja fölvetetni.

Mészáros. Ha őt a ház áldása kíséri, úgy nincs az a golyó megöntve, mely megöli. (Éljen.)

Kovács L. A haza élete két tárgyhoz van kötve: ez a katona és pénz. A pénzügy tárgyalásával 6—8 nap alatt alig lehet készen lenni s ez idő alatt hadminister ur lemehet. Lónyay M. A katona és pénzügy szoros összeköttetésben van egymással; ha pénztünk nincs, katonánk sem lesz. Pártolja Kubinyit. — Bezerédy I. köszönettel fogadja hadminister ur jelentését s áldást kíván utjára. — Bónis. A katonaállitás pénzzel jár. Madarász vészt jósol, gyanusítgat, pedig kár azon kormányt gyanusítani, melyek tagjai segítették kiyni a szabadságot. — Pap Zs. Bezerédy pártolja.

Zsembery. Az elhalasztás okát nem tudjuk, mert titkos tilésben történt, s most megint bizonytalan időre halasztatik el. Ő úgy hiszi, mikép hadminister ur nem püsztán azért megy le, hogy a sereg állását megnézzze, hanem Cavaignac példája szerint égő szivarral szájában maga akarja seregeinket győzelemre vezetni. Hadminister ur észrevételeit már tudjuk, ha itt nem lesz is, lehet a hadügyet tárgyalni.

Ny á r y. Fogadjuk örömmel hadminister ur jelentését s ne határozzunk az elhalasztás felett.

A többség szavazás által elfogadja a halasztást.

Miskolcz y törvényjavaslatot nyújt be a nemesi hadnagyszék eltörlése és a nemzetőri képesség kiterjesztése iránt.

Ny á r y Felhívja a házat, hogy nevezzen ki egy választmányt, mely a szabadság, egyenlőség és testvériség alapján dolgozza ki az alkotmányt, s azt a legközelebbi ülésre nyújtsa be. — Az elnök írásban kívánja beadatni.

A ház napi rendre térvén át, olvastatott a 10. §.

Tóth L. a szerkezetet nem helyesli, mert az által a magyar nemzetiségre nézve visszalépés történnék; az erőszakolásnak soha sem volt barátja, de abba sem egyezik soha bele, hogy az oktatási nyelv a lakosok többsége szerint határozottassék meg, s azért a következő középítő javaslatot ajánlja:

10. §. Mint a központi választmány javasolta.

11. §. Az elemi iskolák első osztályában 6 évtől 9-ig azon növendékekre nézve, kik a magyar nyelvet nem értik, az elemi oktatás anyai nyelven történjék. A második osztályban 9—12-ig általános oktatási nyelv a magyar legyen.

Patay J. Ezen §. így nem maradhat, mert e szerint a kevesebbiség nem fogja érteni a tanítást. Ennélfogva e §-hoz ezt szeretném tétetni:

„Oly helyeken, hol a lakosok több nyelvűek, oly tanító rendeltessék, ki azon nyelvekben jártas, ki az általa értett nyelveken oktathasson mindaddig, míg a magyar nyelv a 11. §. szerint általánosan érthető lesz.“

Tallián és Pap Zs. elismerik ugyan a magyar nyelv diplomatai méltóságát, és annak mindenben előnyt adnak; de egyszersmind kinyilatkoztatják, hogy ha a magyar nyelvet más népfajokra annyira nem erőszakolják, ugy az alvidéken és Horvátországban nem állnak oly szomoruan a dolgok.

Madarász Tóth Lőrincz indítványát, mint a mely nem

foglal magában erőtétést, pártolja. M a d a r á s z J. Talliánnak azt feleli, hogy szóló is igazságot és méltányos elismerést vár a honnak bármely fajú lakosától a nemzet irányában. Az igazságot szóló nem találhatja másban, mint, hogy a magyar nemzetiség erőtetés nélkül e honban mindenütt megerősitessék. És azért illő megütközéssel fordult el szóló a verőczei követ azon kijelentésétől, hogy Magyarországbán a törvényhozásnak a nyelv iránti intézkedése idézte volna fel a reactiót. 1836-ban kezdettek a nemzeti nyelv illő méltóságáról gondoskodni, és kérdi szóló: e miatt kezdődött-e a reactió? felelet: nem. Nem is a nemzet nagyobb része támadt fel, hanem csak néhány roszakaratu sértett egyén. Kérdi szóló: a legközelebbi országgyűlésen kivivott szabadság nem a legméltányosabban osztatott-e meg a kapcsolt részekkel s kikben támadt ellenszenv és reactió? A szabadság ellenségeiben stb.

Gál J. és Hunfalvy P. elfogadják a bizottmányi szerkezetet, úgy, mint Pap Zs. módosítá.

Barthoss. A magyar nyelvet inkább kívánja megkedveltetni idegen ajku polgártársainkkal mint rájok erőtetni. Van benne valami — ugymond — hogy Horvátországban sok másképp fogott volna történni, ha azon bizonyos hat évet ki nem mondja a törvényhozás. — A ministeri javaslatot azonban nem pártolja, mert visszalépés van benne. Szóló idéz tisztán német ajku helyet, hol eddig már magyar nyelven tanítottak. — Módositványa oda megy ki: „Hol az oktatási nyelv eddig is magyar volt: ezután is meg fog maradni.“ A hol pedig a tanítás eddig más nyelven történt: ott oly tanító alkalmazandó, ki a magyar nyelvet is bírja.

Kazinczy G.: Tagadhatlan, hogy a törvényhozás eddigi intézkedései közül némelyek izgatásra anyagul vétettek. Tekintsük az alvidékeken akár a tényeket, akár azon temérdek röpiratokat, melyek ellentünk megjelentek, mindnyájának tengelye, mely körül forog: a nyelv, s az ugynevezett magyar-románok elleni kikelések. A törvényhozás bül-

cseségétől függ tehát eltalálni a középutat. — Szóló lemondott azon reményről, hogy a magyar nyelv ott, hol még csak csiráit sem látjuk, élet nyelvivé legyen. De az ily helyeken is oda kell törekedni, hogy az állodalmi élet iránti rokonszenvet ne állítsuk megsemmisítő alapra stb. — Áttérvén szóló Tóth L. módosítványára, azt elvben megtámadhatlannak ismeri, azonban azt hiszi, hogy annak elfogadása esetében egy törvényczikket nyertünk, de a népnevelést vetettük oda érte áldozatul. Szóló nézete szerint, ha a törvényhozás a diplomaticai nyelv megtanulását az ország minden lakosára nézve lehetővé tette, megtette, mivel tartozott.

Többen szóltak még a bizottmányi javaslat mellett. — Ambrus J. többi közt úgy nyilatkozott, hogy Magyarországon csak egy nemzetiséget ismer, ezenkívül ismer fajokat. A fajokra nézve méltányosságot követel. — Ezen méltányosságot feltalálja a bizottmányi szerkezet 11. §-ban. — A 10. §-ban azonban többet kíván, kívánja t. i., hogy a magyar nyelv „tanulmány“ helyett rendes tanítási nyelvtül mondassék ki. — És a ki magoknak a különböző fajoknak érdekében ezt ellenzi, az rossz szolgálatot tesz azoknak, mert a diplomaticai nyelvet elzárván tőlük, kizárná őket a paradicsomból. Ki ezen köteléket is tágabbra akarja ereszteni: az szóló előtt gyanus, hogy bizonyos európai miasma reá ragadván, a fajból is nemzetiséget kíván csinálni stb.

A házelnök e jelenti, hogy 11 szerkezet van, melyek közül első helyen, miután az illető miníster is elfogadta, a bizottmány javaslata fog szavazásra kitűzetni, azután a melyik hozzá legközelebb áll.

Drágos: A minísteri javaslatot kívánja első helyen fölvétetni, mivel arra többen szavaztak, de ez viszhangra nem talált. — A többség elfogadta a központi bizottmány szerkezetét.

A 12. §-ba, hol a vallásos oktatás a lelkészekre bízatik, Madarász L. indítványára bement ezen szó „ingyen.“

Ezekután jött a sor a 13. 14. és 15. §-okra, Raisz Sz.

módosítványt nyújt be, mely lényegére nézve a szerkezettől abban tér el, hogy a külön iskolák felállítását csak oly helyeken engedi meg, hol a közös iskola ellen ellenszenv mutatkozik.

Bólya G. Általános tárgyaláskor a külön hitfelekezeti iskolák megengedtetése mellett két ok hozatott fel, t. i. a zavaros idők és a reactió. — Mindkettő fájdalom létezik, de nem a vallás az oka, hanem az ármány nemzetiségünk ellen. Oly jóakaratu nép, mint a magyarországi, kevés van, s szóló meg van győződve, miként a közös iskolákért áldani fogja a törvényhozást. A központi bizottmány Angol- és Németországra hivatkozik, annak bebizonyítására, hogy a közös iskolák, hol több hitfelekezetek vannak, többnyire üresek; de szóló szinte többeket tudna idézni, melyekben világos a siker. Különben is mind a minister, mind a központi bizottmány kimondta, miként a közös iskolákat ohajtják. Szóló tehát figyelmezteti a házat Palóczy szavaira, melyeket a közös iskolák mellett mondott.

Mujszer J. a separatismus ellen emel szót, s a közös iskola üdvös eredményei kimutatására felhívja azon helyet, hol szóló lakik, hol noha 3-féle vallás és 4-féle nyelv van a lakosok között, mégis közösen tanulnak a gyermekek, még pedig magyarul, bár a magyarság kevesebbiségben van. Szóló tehát a három §. helyett módosítványul csak ez egyet ajánlja: „Minden községben, bárminő hitfelekezetek legyenek, vallásszinezetnélküli közös iskola alapittatik“ (baloldalon helyeslés).

Teleky D. A 10. és 11. §. körül eléggé ki volt fejtve, hogy a népfaj-különbségek iránt figyelemmel kell lenni. Az izgatásoknak előidézésére gyulékony anyag és gyujtó eszköz kell, s van-e gyulékonyabb anyag a vallásnál? Miután tehát a ház a 10. és 11. §-ban elfogadta a bizottmány szerkezetét: itt is ajánlja ugyanazon okokat figyelembe. Hogy egy előtte szóló az angol közös iskolák magasztalására okot talált: ezt szóló nem a közösségben, hanem a jó elrendezésben keresi.

A 13. §-ra nézve azon észrevétele van, hogy mivel a gyermekek száma évenként változhatik, így kellene módosítani: „a mely felekezet iskolába járó gyermekeinek száma a törvény alkotásakor 50-re megy.”

Dedinszky. A javaslatban a forradalom elveinek megtagadását s a Budapesti Hiradó elveinek megtestesítését látja, — s ezt a félelemnek tulajdonítja, melynek befolyása alatt az egész javaslat készülve látszik.

B. Eötvös J. Én e tárgyat nem tekintem elvbeli kérdésnek, mert a közös iskolákat elvben nemcsak károsoknak nem tartom, sőt egyenesen célul tűztem ki. Épen azért úgy szerkesztém a javaslatot, hogy ha egyszer a körülmények megértek, a közös iskola behozatalában akadály ne legyen. Azért különöttem el az iskolától a vallásos oktatást; azért hoztam be ott, hol a gyermekek kevés számmal vannak, tetteleg a közös iskolát. Én e kérdést tisztán alkalmazási, vagy, mint mondani szoktuk, political kérdésnek tekintem. E szempotból teljes meggyőződése az, hogy ha a ház a központi bizottmány javaslata szerint legalább permissive nem mondja ki, miszerint külön iskola nyitathatik, méltóztatassanak elhinni, végtelen akadályokat tesztünk a nevelés elébe. Ha a ház oly törvényjavaslatot kíván, mely philosophicus elveken épüljön: akkor parancsolhatja a közös iskolát; de ha érzi azon köteleiséget, hogy vallásos dolgokban nemcsak a többségek, hanem egyesek nézeteit is respectálni kell: úgy tartózkodni fog minden kényszerítéstől. — Egy okot hallok ismételtetni a közös iskolák mellett: az egyetértés. Mondatik, hogy közös iskolában a gyermekek egytívé szoknak, s e kor benyomása későbbre is fenmarad. De épen vallásos dologban ez nem áll: mert a közös iskola a vallásos különbségeket nem szünteti meg, miután a gyermekek mégis csak külön templomba járnak. Hanem idézhet elő valami mást, t. i. az egyház féltékenységét a közös iskola iránt. — Ezenkívül a 3-ik §-ban megengedtük a házi és magánintézetekbeli tanítást. Mit tesz ez? A gazdagoknak

felhagytuk, hogy gyermekeiket saját nézetök szerint neveltethessék, — miért tagadnók meg ezt a szegényebektől? stb.

S z a c s v a y J. a javaslatban ellenmondást lát, mert mielőn a vallásos oktatást és lelkészeket az iskolából kizárja, akkor önkényt kellene következni a közös iskolának. De a külön iskolák kivételében is lehetetlenséget lát, mert p. o. hol 4 külön iskolát s mindenikben 3 osztályt kelle állítani, csak épület mennyi kellene ehhez? Az ekklesia féltékenysége az jegyzi meg, hogy miután az ekklesia nem az eddigi viszonyban fog állani az iskolákhoz, annak dolgaiba nem szólhat.

P a l ó c z y előre kijelenti, hogy sem a cultusminister ur, sem a bizottmány véleményét nem pártolja, hanem Somogy-megye követését. Örül, hogy az egész viták alatt nem találkozott senki, ki a közös iskolát veszélyesnek tartaná, azonban látja, hogy az a sok „de“ mindent elront. — Ki mindig azt a magyarra fordíthatatlan juste-milieu-t követi, az nagy tetteket nem fog maga után hagyni a történet muzsája számára. Mindig a szegény néppel állanak elő, hogy annak nincs esze, pedig nem oly éretlen a nép, mint közönségesen hiszik, — van annak józan esze, csak a művelt és tudós emberek ne bujjanak a szűre alá. Szóló említi, hogy egy protestáns tractus Halassi Edét, mint szilárdságáról ismeretes férfit választá el catholicus létére egyik ülnökének. A mely nép birájának catholicus embert elválaszt, miként félne az egy becsületes catholicus tanítótól? Finanziális oldalát véve a dolognak, külön iskolák mellett mind az adó, mind az állodalom költsége 100 ezerekkel szaporodik. — A központi bizottmány módosítását még rosszabbnak tartja szóló a szerkezetnél; mint általában minden permissiv törvényt. Minek arra törvényt hozni, hogy Pesten a három színház közül akármelyikbe lehet menni? stb.

K á l l a y Ö. pártolja Raisz Sz. módosítványát, annak hozzátételével, hogy külön hitfelekezeti iskola a közös iskolai adótól senkit fel nem ment.

VIII-ik ülés a felsőházban

aug. 7-én.

Olvastatván az utolsó ülés jegyzőkönyve, bejelenté az elnök, miként ez ülés tárgya a kincstári javakon eszközlendő magyar telepítés tárgyában készített törvényjavaslat, s kérdezé a házat, akarja-e a törvényjavaslatot rögtön tárgyalni, vagy bizottmányhoz utasítani, mire a rögtöni felvétel elhatároztatott; annak meghatározása közben; rögtön felvétessék-e a törvényjavaslat vagy nem, Pálffy J. előterjeszté, miként szeretné a két ház közti viszonyokat meghatározni, fentartván indítványának annak idejében írásbani beadását. Ezután a kitűzött törvényjavaslat tárgyalatott, és az alsóház módosításaival elfogadtatott. — Pálffy J. felszólítására bejelentvén pénzügyminister, miszerint a pénzügytárgybani jelentését már beadá, ugyancsak Pálffy J. által választmány indítványoztatott kiküldetni, mely pénzügyminister ur jelentését vizsgálja meg, s tegyen jelentést, miután azonban e választmány kiküldetését a ház többsége nem látta szükségesnek, az indítvány indítványozó által visszavétetett.

XXVII-ik ülés az alsóházban

aug. 8-án.

Az elnöki jelentések közt előfordult, miként Vajda-Hunyadváros Erdélyben, elválasztott képviselőjét Papfalvi Constantint az eskü és utasítás alól felmentette, — minél fogva az a ház által elismertetett. A verificáló választmány jelentései sok vitára adtak alkalmat. Szamosujvár egyik követete meg nem jelenhetvén, miután a küldött helyettes nem általános szótöbbséggel választatott el, a választmány megsemmisítést véleményezett, a ház azonban, tekintetbe vevén azok okait, kik arra hivatkoztak, hogy Erdélyben eddig nem kívántatott általános többség, hogy a jelen esetben erre is csak egy szó kívántatott volna, hogy a körülmények s idő rövidsége miatt a választási törvény Erdélyben ki nem hirdettethetett, a választást érvényesíté.

Beszterczei egyik képviselő Soltész verificáltatott, —

ellenben a másik Strebiger Dániel ellen azon petitio adatván be, hogy magyarul nem is tud, — a választmány mindaddig felfüggesztendőnek véli e választást, míg ez iránt a ház magának tudomást nem szerezhethet. — Voltak, kik egyik követnek a másik felőli jelentését hitelesnek, mások pedig hitetellességnélküli magánelőadásnak vették; míg végre a ház az elnök által előterjesztett módon nyugodott meg, hogy t. i. szeptember 1-jét a még távollevő nevezett képviselőnek megjelenési határidőül tűzte ki, akkorra tartván fel annak igazolását, ha valjon tud-e magyarul.

Tordamegye képviselőválasztása ellen is adatott be egy petitio Szász-Régen város részéről, azonban a választmány azt látván, hogy a panaszok bebizonyítva nincsenek, s különben is az egész inkább Régenváros megsértett autonómiáját, mint a választást tárgyalja: a választást érvényesítendőnek véleményezi. Az ház többsége e véleményt szinte elfogadta.

Festetics G. Fejérmegye bodajki kertület képviselője ellen is adatott be petitio; azonban a választmány egyes szemtanuk, annyival inkább hallomás után beszélők magán bizonyítványait hiteles adatoknak nem nézván, és így alapot a vizsgálatra nem látván, a választást verificálandónak véleményezte, de Madarász József s mások közbeszólása, s az iratok felolvasása után a ház csakugyan vizsgálatot rendelt.

Ezután a ház napirendre tért át.

Az elnök jelenti, hogy a napirenden levő oktatási javaslat 13. 14. 15. §-ára számos aláírt követek nyilvános szavazást kívánnak.

Pap J.: Figyelmezteti a házat, miszerint a mult napi vitákban a ház szabályai nem tartattak meg, nevezetesen a beszélők felszólítása nem a szerint történt felváltva, a mint egyik a szerkezet mellett, másik ellene nyilatkozott. Mi a tárgyat illeti: vannak — ugymond — fényes theoriák, melyek az életben meg nem állhatnak. A

hitfelekezeti elkülönzésnek alapja a templomban van. A francia convent sem tudott a vallási dolgokban boldogulni, — hiába tette a vasárnapot decadokra, hiába eskettette meg a papokat az új alkotmányra, a nép megmaradt, vagy visszatért régi előítéleteihez. Szóló a külön iskolák mellett nyilatkozik, hol eddig is fenállottak, s hol egy hitfelekezet iskolába járó gyermekeinek száma a törvény kihirdetésekor 50-re megy, meghagyván az előbbieknél eddigi alapítványait is, — ily értelemben nyújt be módosítást.

Gr. Széchenyi I. röviden oda nyilatkozik, miként hiszi, hogy senki, ki a magyarság felvirágzásának barátja, kényszerítésnek barátja most nem lehet; tehát mint eddig, oda szavaz, hogy semmi kényszerítés, — pártolja a bizottmányi permissiv javaslatot.

Hunfalvy következő módosítást ajánlj: „A mely községben a külön hitfelekezetek iskolába járó gyermekeinek száma 5 évrőli közép számitás szerint 50-et meghalad.“

Méhes és többen a szünni nem akaró zaj miatt szóhoz nem juthatnak, — az elnök kijelenti, miként, ha a tanácskozás így foly, kénytelen lesz az ülést felfüggeszteni.

Karika P. kijelenti, miként az általános tárgyalás alkalmával, ha a szótól el nem tétetik, oda fogott volna szavazni, hogy a javaslat felvétele nem ugyan ez ülés folyamáról, hanem september első napjáig, mikor még reméli szóló, hogy a ház együtt lesz, halasztassék el; akkor a minister értekezhetett volna hitfelekezetével. A protestánsok az oktatás elvei meghatározására törvény szerint már joggal birnak, s szóló nem hiszi, hogy ezen jogukról le fognának mondani. — Áttérvén ezután szóló a szervezetre, nem osztja azok véleményét, kik a közös iskolákban a vallási válaszfalakat le akarják rontani. Az unió — ugymond — igen szép idea, de csak pium desiderium, s a hol politica létre hozta is, tapasztalás mutatja, hogy áldás rajta nem volt. Ez itt nálunk is megpendítetett, de legalább azért, mert akkor uralkodó egyház volt, s ez elleni védelem szükségessé tév az egye-

sülést; de miután többé uralkodó egyház nincs, eltűnt az unio kívánságának is alapja, vagy helyesebben political uton jött az létre. Szóló nem is tartja kívánatosnak a hitfelekezeti különbségek lerontását. Amerika több hitfelekezetek mellett is boldog, — ellenben Spanyolországban csak egy a vallás, még sincs benne egyetértés. Némelyek József császár idejére hivatkoznak, de szóló a historiára hivatkozik: nem volt-e akkor a hitfelekezetek szája tele panasszal? s József halála után fenmaradtak-e a normalis iskolák, mint fenmaradt p. o. a benigna constitutio Josephina? A gazdálkodási tekintet legtöbbet bizonyít, és ha csak pénzkimélés volna a főczél, nem lehetne ellene szólni. A protestánsok jogai a bécsi és linczi békekötésekben biztosítatnak, az 1790: 26-ik t. cikk szerint pedig tanításmódjukat s iskoláikat magok rendezhetik. Szóló a kényszerített közös iskoláztatást úgy tekintené, mint a protestánsok életkérdésének egyenes megátadását stb.

Sebestyén L. a bizottmány permissiv szervezete mellett nyilatkozik.

Madarász L. a kérdést tisztán nevelési és nem protestans vagy catholicus kérdésnek kívánja tekintetni. Egyeseknek és testületeknek megadatni kívánja a szabadságot, hogy magán-intézeteket állítsanak, de nem hitfelekezeti, hanem közös iskolákat kíván.

Pap E. és Bezéredy I. a bizottmányi permissiv szervezet, — Nyáry P. a közös iskolák mellett szavaz. Méhes S. a külön iskolákat azon módosítással kívánja megengedtetni, ha valahol a közös iskola iránt ellenszenv mutatkozik.

Zeyk J. a vitákban annak eldöntését látja, hogy a nevelés életbe lépjen-e vagy ne? S mivel féltékenység csakugyan van, ennek elhárítására következő szervezetet ajánl: 1) mondatnék ki, hogy minden helységben közös iskola vallásra való tekintet nélkül állittatik fel; — 2) hogy külön iskolák csak akkor nyernek az általok is fizetett iskolai költségből segélyt, ha oly számú gyermekekkel bírnak, kik-

nek számára ugyis külön oktató kellene, gr. Bethlen J. hasonló értelember nyilatkozott.

A tárgyekként kimerítettén, miután a még felirva volt számos szónokok a beszédétől elállottak, az elnök feltevé a kérdést. A különbség — ugymond — a bizottmányi szerkezet között, melyet a cultusminister is elfogadott, és a beadott módosítványok közt ezen kérdésben fekszik: hogy oly helyeken, hol az egyes hitfelekezetek iskolába járó gyermekeinek száma 50-re megy, álladalom költségén nyitthatik-e külön iskola vagy nem?

Ló ny a y G. két eszmét lát. Egyik a permissiv megengedés, másik: hogy a státus segítse-e a külön iskolát vagy ne?

Elnök: Az eddig elfogadott szerkezetben az első eszme már ki van mondva, miután magánosoknak is lehet állítani tanintézeteket, tehát csak az a kérdés: hogy külön iskola az álladalom költségén állíttathatik-e vagy nem? (Jól van.)

A szavazás névszerint történvén, 181 szavazat 86 ellenében „nem”mel döntötte el a dolgot, és így a szerkezetet elvetette.

XXVIII-ik ülés az alsóházban

aug. 9-én.

Az elnöki jelentések közt előfordult Pap Máténak fogaras-vidéki követté lett választása, miután Teleki L. leköszönt. — A pesti könyvnyomda-tulajdonosok azon kérelme, hogy mivel az 1848: 18 t. cikk hozatala előtt már intézeteik birtokában voltak, tehát a nevezett törvényben szabott cautió alól mentessenek fel, — mint minap a pozsonyiaké, a kérvényi választmányhoz utasított. Végre J e k e l f a l u s y képviselő indítványt nyújtott be a bányabér (urbura) eltörléséről.

Napirendre kerülvén a sor, a ház elnöke jelenti, hogy a mai vitában résztvenni kívánván, székét Pálfi J. alelnöknek adja által.

zösen felállított iskolára adójuknak 5 száztóliját oda adják, vagy nem? Azt hiszem, tegnap a ház semmi egyebet nem mondott ki annál, hogy községekben a közálladalom által egy közös iskola állittatik fel. De még azt, hogy mikép s mi adóból fogja fedezni, s azon hitfelekezetek, melyek külön iskolát állitanak, mit e háznak, ha következetes akar maradni, el kell fogadni, — járuljanak-e az 5 száztólihoz, vagy ne? Ezt tegnap a ház nem mondta ki. Nézetem szerint, ezt életkérdésnek nem tekintem. Tudjuk, ritka falu, mely 400 p. frtnál többel fogna terheltetni; tehát az 5 száztóli kevés lesz, következésképp az álladalom az iskolai költségek legnagyobb részét maga fogja viselni. E szerint akár kimondja a státusz, akár nem, azt, hogy a közadó 5 pctjét a státusz-iskolai költségekre kényszerítettnek az illetők odaadni, mindegy, csak arra kérem a házat, azon elvet, hogy mit egyeseknek megengedett, azt a külön hitfelekezeteknek is megengedje, ne méltóztassanak elűtni. És még egyet mondok. Azt hiszem, lehet a szüléket a státusnak arra kényszeríteni, hogy gyermekeiket iskolába járassák, de arra, hogy minő s melyik iskolába járassák, nem kényszerithetni, mert ez sokkal inkább megszorítaná a szabadságot, mint bármely intézkedés, sokkal inkább megszorítaná moraliter a személy s lelkiismereti szabadságot, mint azon vésetörvény, melyet az igazságügyminister a ház határozata szerint polgári tekintetben lázongásban levő hazánk jelen helyzetére nézve, azt lehet mondani, minden esetre igen keményen és szigoruan initiált. Kérdem a házat, hogy polgári tekintetben lázadásban van-e a haza? Igen is abban van, de kérdem: van-e a haza lázadásban vallási és erkölcsi tekintetben is? Azt gondolom, hogy nincs: de lesz, és pedig lesz mindjárt, mihelyt önök oly intézkedéseket tesznek, melyek sehol, nyíltan kimondom, hogy sehol nem léteznek. S kik ezt tagadják, méltóztassanak ellené nyilatkozni. Ott vannak Burkusországban a közös álladalom által felállított iskolák községenként, igenis, de vannak a mellett a hitfelekezetek által felállított külön

iskolák is. Tehát mint beszédem elején mondtam, kövesse a ház azon példát, melyet e tekintetben Európában Burkusország adott, — kényszerítéssel nem boldogulunk. Azonban, nyíltan kimondom, mihelyt látni fogja a nép, hogy a közös iskolákba járattva gyermekeiket, nem veretnek fejükbe vallásukkal ellenkező elvek, — s mihelyt látni fogja azt, hogy a közös iskolákban a nevelés sokkal jobb s olcsóbb, bizonyosan nem fog félni azon intézettől, melyhez most, lehet mondani, hogy talán vallási turbuzgóságból nem ragaszkodik. Ha azonban oly intézkedések tétetnek, melyek egyenesen a lelkesmereti szabadság megszorítására vezetnek, meg fogják önök látni következtetését, hogy ezen példátlan intézkedés példátlan ingerültséget fog előidézni. Azt akarják önök, hogy e hazában, hol annyi népfaj van, s annyi vallástkülönbség uralkodik, hogy talán ez által a vallási indifferentismus mozdítassék elő? Avagy hiszik önök, hogy azon állomány, melyben nem a vallásos turbuzgóság, hanem az indifferentismus uralkodik, inkább érett, s a státus magasztos eszméjét inkább felfogja? Csalódnak. Megmutatta Franciaország példája. Ki nem tudja, hogy voltak idők, midőn ily buzgó szabadsági érzelmekkel — miket nem mondhatok másnak, mint a balul felfogott szabadság fattyu növéseinek — szenteltettek fel a szabadság templomai, s ez által az indifferentismus tetteleg hozatott be Franciaországba. Kérem: Franciaország volt-e nagyobb veszélyben, mint éppen akkor, midőn a convent ezt tette? s maga a convent kénytelen volt azon intézkedéseket eltörölni, mert különben Franciaországban, mely már akkor is 30 és néhány millió — azt lehet mondani, Elzászot kivéve, csaknem egy népfajból állott — a nép vallásos érzelmében kétségkívül még sokkal rosszabb következtetéseket szülve, a sociális viszony is összeomlott volna. — Mindezeknél fogva magát az elvet, mit a ház tegnap kimondott, helyeslem, és reá is szavaztam volna, hanem a mint azt kívánom, hogy a státus a nevelésről lehető legolcsóbban gondoskodjék, úgy nem kívánok törvényt

Kacs Kovics bizottmányi előadó olvassa az elemi oktatásról szóló törvényjavaslat 14. és 15. §-ait.

Irinyi: A tegnapi határozat folytán a szerkezetből a 13. és 14. §. egészen, — a 15-dikből pedig egy rész, e szavakon kezdve: „hol több hitfelekezet van“ — e szavakig: „nem lehet“ — kimarad.

Pázmándy D. Tegnapi napon elhatározta a ház, hogy azon községekben, hol külön hitfelekezetek vannak, az álladalom által egy közös iskola állíttassék; — s én nézetem szerint osztom a háznak határozatát. Azt hiszem hogy akkor, midőn a ház a köznevelés ügyében köztörvényileg intézkedik, kétségkívül legcélszerűbben tesz ha Poroszország példáját követi, azon Poroszországot, melyről tudjuk, hogy, mint több más humanitást előmozdító intézkedésekben, úgy kétségkívül a népnevelésben első volt, mely Európa előtt példát adott. Azonban akkor, midőn a ház tegnap kimondotta azt, hogy az álladalom által a községekben egy közös iskola fog felállíttatni, nézetem szerint korántsem mondta ki azt, hogy a külön hitfelekezeteknek saját erejükből ne legyen szabad szinte külön elemi iskolákat felállítani. Ezt nem is mondhatja ki a ház, mert ha azt mondaná ki akár mely törvényhozás, nézetem szerint nem tenne kevesebbet, mint egy részről a külön hitfelekezetek lelkiismereti szabadságát szorítaná meg, míg másrésről, különösen hazánk jelen helyzetében, oly intézkedést tenne, melynek folytán a különben is fellázított keblekbe — mik a nemzetiséget tán balul felfogott érdekek elnyomásából erednek — ezenkívül még a vallási mozgalmak úszke is bevettetnék. Azt hiszem, ha volt idő, melyben a nemzetnek óvatosan kelle eljárni, a vallási mozgalmak nemcsak fel nem ingerlése, hanem, ha lehet, egyenesen lecsillapítására, kétségkívül most van itt az idő, hogy a nemzet ne legyen kénytelen egy részről a nemzetiség, másrésről a vallási mozgalmak harczaiban, azt lehet mondani elenyészni. De azért is igaztalannak látnám, mert a mint ezelőtt igaztalan volt a törvény rendelete, vagyis inkább

nem a törvénynek, hanem az absolutisticus kormánynak rendelete, mely szerint a catholicusoknak meg volt tiltva, hogy az evangelicus iskolába járjanak, ugy más részről azt hiszem, midőn a nemzet szabadságát minden tekintetben kivivta, bizonyosan nem fog a ház oly elvet felállítani, mely szerint valakit kényszerítsen gyermekét a közös iskolába járatni. Nem fogja, mondom, ezen elvet felállítani akkor, midőn a régi absolutisticus kormánynak ugyan e tettét nemcsak sérelemnek, hanem egyenesen azon pacificációval összetűtküzőnek vette, mely a hazának tudomása szerint a protestánsok által sok vérrel vívatott ki. Az elvet tehát, melyet a ház tegnap kimondott, a 13. §-ban nyíltan ki kell mondani, t. i. azt: hogy az álladalom által közös iskola fog felállítani a községekben; a következő §-ban pedig ki kell nézetem szerint mondani azt, hogy ezenfelül a külön hitfelekezeteknek szabadságában álland, magok erejéből természetesen, külön iskolákat felállítani, ha nekik tetszik. (Helyes.) De nem is tagadhatja meg ezt a ház, ha magával következetes akar lenni, a hitfelekezetektől akkor, midőn az előző §-okban már letette annak alapját, hogy akár egyes egyén is állíthat iskolát. Nézetem szerint tehát ki kellene mondani, hogy oly helyeken, hol külön hitfelekezetek vannak, s valamely hitfelekezet külön iskolát akar felállítani, szükségesképen megkivántatik, hogy ezt a hitfelekezet többsége kívánja. Ha ezt a többség kívánja, azt hiszem, szinte nem teheti a ház, ha csak következtelenségbe nem akar esni, hogy ki ne mondja, miszerint az oly hitfelekezet, mely külön iskolát akar felállítani, azon alapítványok birtokában maradjon, melyeknek birtokát a ház már a 6. — vagy ha jól emlékszem, a 7. §-ban elfogadta. Valamint ki kell mondani azt is, hogy azon hitfelekezetek, melyek külön iskolát állítanak fel, s gyermekeiket nem járatják a közös iskolába — mely különös kérdést, miután a többi szorosán a ház által eddig megállapítottakból következik, én szavazattal kívánnék eldöntetni — kényszeríteni fognak-e arra, hogy az álladalom által kö-

hesse, — úgy, mind egyeseknek, mind testületeknek, de nem felekezeteknek, szabadságában hagyja, hogy tanító intézeteket állítsanak, de hogy a többség külön iskolák felállítására a kevesebbséget kényszeríthesse, ezt szóló el nem ismeri soha. Ennélfogva szóló következő szerkezetet ajánl: „15. §. Szabadon hagyatván, mind egyeseknek, mind testületeknek, kormányi felügyelés alatt önkénytelen, saját erejökre tanító intézeteket felállítani, a nélkül, hogy erre valakit kényszeríteni bárkinek is jogában legyen, s a nélkül, hogy ez által a közös iskola fentartására kívántató és aránylag kivetendő községi adó alól bárki is felmentetnék.

Bónis S. noha a közös iskola mellett volt, pártolja Pázmándy indítványát, mely a tegnapi végzéssel nem ellenkezik. Ugyanis azon kérdéshez, hogy a külön iskolát állító hitfelekezet tartozzék-e a közös iskola költségéhez járulni, az indítványozó nem szólt, — s szóló erre azt feleli, hogy igenis tartozik (helyeslés).

Zsembery a komáromi indítvány által azon térre látja vezetve a tanácskozást, melyen annak a tegnapi határozat után nincs helye. S szóló hiszi, hogy ha az indítványozó Pázmándy képviselő ur az elnöki székhelyen ülne, s ezt más tette volna, mint elnök figyelmeztetni fogta volna, hogy ez tanácskozás tárgya többé nem lehet, hogy ez megrontása a tegnapi határozatnak. — Vannak jelenleg egyházi iskolák, — ezeket álladalmi iskolákká kell változtatni. Hogy a közös iskolákon kívül még külön hitfelekezeti iskolák is lehessenek, ez fallacia, s nem gondolkozott a magyar financia állapotáról azon ember, ki azt hiszi, hogy ha az álladalom amazokat nem emelheti közös iskolákká, a státus képes legyen a költségeket megbírní. Arra, mit az indítványozó a protestánsokról mondott, azt jegyzi meg szóló, hogy a protestáns vallás főelve a haladás, s főkötelességge összeolvadást eszközölni. Meglehet ugyan, hogy lesznek lázítók, — de hol bujtogatás nem érkezik be: a közös iskolákat bizonyosan örömmel fogadandja a nép. Egyébiránt a törvény-

hozónak visszarettenni nem kell; mert különben 100 év múlva is lesznek kifogások és kivételek. — Szóló tehát most már ily módosítást ajánl: „mondassék ki hogy a fenálló egyházi iskolák álladalmi közös iskolákká emeltessenek.“

Bezeredy I. A tegnapi végzés az volt, hogy álladalmi költségen csak közös iskolák állittassanak fel. A komáromi indítványban pedig csak az van, hogy a külön iskolák magán fundációi fenhagyassanak. Ez a kettő összefér. Szóló tehát inconsequentia nélkül pártolja.

Perczel M. az indítványon, melyet a komáromi képviselő tett, oly réseket lát, hol azt meg lehet támadni. Mert az indítvány végső része ugyan nyílt kérdésnek hagyja fel, ha valjon azok, kik külön iskolát állítanak, kötelesek-e járulni a közös iskola költségeihez? de miután az mégis szavazás útján volna eldöntendő, kétségbe hozatik a tegnapi határozat, s így szabályellenességet foglal magában. De van fontosabb oldala is az indítványnak. Ilyen azon positivitás, melylyel kimondatik, hogy a hitfelekezetek a fundációk használatát megtarthatják. Ha csak a protestánsok s görög nem egyesültek javadalmairól volna szó: akkor hallgatna; de midőn a catholicusok javadalmai is oda értetnek, ez ellen lehetlen szót nem emelni. Nagy hibának tartja szóló a minis-teri munkálatban azt, hogy mostani körülmények közt előkészület nélkül principiális kérdéseket involvál, s a nélkül, hogy elveket állítana fel, ellenmondásokba esik. Szerette volna szóló, ha azon munkálat, a meghasonlás üszke helyett, melyet kidobott, szorítkozott volna a cath. papság javaira, s gondoskodott volna praeparandiákról, jutalomtételekről a magyar nyelvre stb. Ezután ismét az indítványra térvén szóló, diversiót lát a közt és a javaslat 15. §-a között. Itt ugyanis pusztán az áll, hogy a hitfelekezetek állithatnak, míg az indítvány kényszerítést foglal magában a hitfelekezeti majoritás részéről. Szóló ezt igazságtalannak tartja. Egyébiránt azt tartja szóló, hogy ha a 15. §. felolvasását elvárta volna az indítványozó, indítványának egy része .

hozólag oly. intézkedést tétetni a státus által, mely intézkedés a polgárokat kényszerítse arra, hogy talán oly iskolákba járassák gyermekeiket, mely iskola iránt első tekintettel épen azért, mert kényszerítést foglal magában, némelyek ellen-szenvvel viseltetnek. Széért én a három §-t igen rövid szerkezetbe foglalva előadom a háznak. (Halljuk.) — Az első volna ez: „Minden községben a közálladalom által egy közös elemi iskola fog felállittatni.“ — Ez az, mit tegnap önök elhatároztak. Most következik a másik. „A mely községben több hitfelekezet van, szabadságában álland a külön hitfelekezetek testületének, a kormány felügyelése alatt, saját erejökkel, külön elemi iskolát állítani, azonban csak akkor, ha ~~ez~~ azon felekezet többsége kívánja.“ — A harmadik (15. §) „Ezen esetben a külön iskolát felállító felekezeti többség, elemi iskoláira tett alapítványaiknak a 6. §. értelmében birtokában maradván, a közös iskola fentartására kívántató községi iskolaadó“ — a mi most következik, azt nyílt kérdésnek hagyom fel — „felmentetnek-e azon adórovat alól, vagy pedig kívánja-e a ház, hogy ezen adót fizetni tartozzanak.“

Madarász L. Midőn tegnap a ház eloszlott, az elnöki kijelentés az volt, hogy holnap fog elhatároztatni, a beadott szerkezetek közül, melyik fogadtassék el. Akkor csodálkoztam, s most ime itt van a titok. Kimondom nyíltan, hogy a komáromi indítvány által a mult napi határozatot paraly-sálni akarják. Egy kis titrelmet kérek, mert itt következetességről van szó. A legutósó kérdés, mely az indítványban mint eldöntést kívánó úgy állittatik fel: t. i. hogy a kik külön iskolát állitnak, tartoznak-e a községi adó iskolai rovatához járulni? — a 7. §-ban már igennel van eldöntve (olvassa). És ha ez áll, csak a legfényesebb elmék botlásának tarthatom, hogy ez iránt tisztában nincsenek. Ez magyarul van, ezt senkisé tagadja. Vagy tán kivételeket tegytünk? A legelső kivétel volt; — így jöttek be a privilegiúmok. Én tehát azon tisztelettel, melylyel a ház határo-

zatinak tartozom, felhivom önöket, hogy a 7. §-t fentartsák. — Figyelmeztetem továbbá a házat, hogy az indítvány még veszélyesebb separatismus elvét foglalja magában, mint a ministeri javaslat. Az mondatik ugyanis az indítványban, hogy ha a hitfelekezetek többsége kívánja, akkor állittatik külön iskola. Ez kényszerítés (zaj). Fogom az elnököt kérni, hogy egy tisztelt ur gátol beszédemben. — Mi fog ebből következni? — így folytatja szóló. — Egy helységben lakik 20 catholicus, vagy protestáns, 18 vagy 19 külön iskolát akar, s így kényszeríti azon egyet, ki talán többel bir, mint ők mindnyájan együttvéve, annak fentartásához járulni. Az indítványozó azt mondja, hogy osztja a szabadságot, s mégis legalacsonyabb modorban akarja azt átadni. A törvényhozás előtt leborulok; de hogy oly törvényhozó hatalom legyen, mely a zsebemre rendelkezessék, ezt elismerni nem akarom. És csodálom, hogy lehetnek épen jelen időben, kik felhozzák a vallásháborút. Mi okozta az izraeliták elleni lázításokat? Az, hogy a törvényhozás gyöngye volt, — megijedt az első kitöréstől, e miatt aztán vérszemet kaptak. — Áttér szóló a papokra, mint kik a reactió ármányát a nemzet kebelében ápolják. A hierarchia befolyását tehát a nemzetnek nem kell szenvedni. Szóló kezdi előszámlálni a papság vétkeit, Isis papjaitól kezdve. — Most — ugymond — az idő kívánatainak engedve, lemondtak ugyan a dézmáról, és simulni látszanak, — de titkon a reactiót forralják. Ez a papság — ugymond — a felsőházban soha a nemzet érdeke mellett nem emelt szót, hanem tánczolt Metternich nótájára. Egyébiránt azt hiszem — ugymond — hogy a kisebb papság, belátva azt, hogy többé a hierarchia rothadt épületéhez nem támaszkodhatik, a haza érdekeihez csatlakozik, — és így én vallásos háborútól nem félek. Áttérvén ezután szóló a községi rendszerre, azon elvet állítja fel, hogy a községi rendszer nem foglal magában vallást, hanem csak egyéneket; szóló tehát ezen elvnel fogva valamint az egyes atyának megengedi, hogy gyermekét magánintézetben neveltet-

feleslegessé vált volna, mivel itt nyilván ki van mondva, hogy a közös iskolai adó alól senki sem mentetik fel. E részben szóló osztja Zsembery nézeteit, hogy ezen visszatérés már eldöntött tárgyakra, szabály ellen van. Pázmándynak a vallásos meghasonlásból meritett okoskodására azt válaszolja, hogy ezen meghasonlást ha valami előidézi, az a ministeri javaslat. A porosz nevelési rendszerre pedig azt jegyzi meg, hogy az valaha irigylendő volt, de szóló tudja, miként támadtatott meg újabb időkben a legjelesebb tanárok által. Ott csak szolgaságra neveltek, — ezt nem lehet követni. A státus ugyan költött a nevelésre, de ebből ítélve, a bécsi nevelés is jó volt, mert a státus ott is adott költséget stb. Pártolja Madarász indítványát.

Nyáry P. Ismerve a cultusminister egyéniségét, tudja szóló, sőt kijelenti, hogy a javaslatában foglalt főelv nem a minister elvé, hanem félt a reactiótól. Miután tehát ezen szó oly sokszor emlegettetett, szükség, hogy nézzünk bátran szemébe, s ismerjük meg fegyvereit. A reactio, az emberiség legszentebb paizsa — a vallás és szabadság ürügye alatt működik. És ime mindaddig, míg a nemzetek fel nem világosodtak, s a reactiót le nem tiporták — boldogulni vallás és nevelés körül nem tudtak. A reactió mondom a vallás köpenye alá rejtőzik, és csak márczius óta nem meri nyíltan fejét felemelni. A reactiót kielégíteni soha nem lehet, — ki kell irtani (helyeslés a baloldalon). Ha tehát a javaslat vagy a komáromi indítvány célja az volna is, hogy a reactiót kibékitse, az mindaddig nem szűnend meg létezni, míg ki nem irtatik. Miként történik ezen kiirtás? A ház törvényben kimondja, hogy a papság alól emancipálja a nevelést. Ez a tegnapi határozatban befoglaltatik, de ha a komáromi módosítást elfogadná a ház, ez megtagadása volna azon határozatnak. Azon nemzetek, melyeknek a szabadság többbe került, mint nekünk, értik, mit tesz az a közös iskola, t. i. nem kevesebbet, mint, hogy a nevelés az egyház alól emancipáltatik, s következése : hogy a hitfelekezetek megszűntek

a nevelésre nézve, s ezenkívül : hogy ha a nevelési alap nem volt elég, egyesült erővel azt előállítani könnyebb. Ha a komáromi indítvány elfogadtatik : egyik §-ban azt mondjuk, hogy emancipáljuk a nevelést, a másikban pedig a hitfelekezeteknek megengedjük a külön iskolát : ez a logica kinyolása. S kérdi szóló : el lesz-e érve a főczél? Nem lesz, mert a felekezetesség fenmarad ; az alapítványok nem fognak a czélnek megfelelni, mert ha kicsiny, nem elég, és így nem lesz nevelés sat. pártolja Madarászt.

Nyári után Kazinczi G., Pap E. Pap Zs. szótottak a komáromi indítvány mellett. Pap P. és Beniczky P. pedig ellene. De legterjedelmesebben nyilatkozott az igazságügyi minster.

Deák F. Csak néhány rövid szóban mondom el véleményemet. Ha a tegnapi határozathoz lehetett volna szólnom, kimondtam volna azt, hogy a hazának jelen körülményei között tévesztett lépésnek tartom elhatározni, hogy a státus által felállítandó iskolák közösek legyenek. De a ház hatalmával élt, és én nem hozom kétségbe, hogy a háznak joga van rendelkezni, minők legyenek azon iskolák, melyek a nemzet költségén fognak állíttatni és fentartatni. Ma már a komáromi indítvány folytán arról van a kérdés, hogy miután a státus által felállítandó iskolák közösek lesznek, vajlon legyen-e joga egyes hitfelekezeteknek a magok költségein iskolákat állítani, és vajlon e célra azon hitfelekezetbeli többségnek lesz-e joga magán-alapítványokat egyenesen oda fordítani, hogy azoknak közössé tétele meggátoltassék. Ez iránt egyszerűen nézetem az : miszerint az első megtiltani ; és még akkor is, midőn a státus által alapított iskolák közösek, az alapítványokat lefoglalni, nincs a státusnak jogában. Hatalmi lépést tehet a státus, erőszakot követhet el, de bizonyosan igazságtalanságot fog elkövetni. — (Helyes). Ne hasonlitsa senki ezzel a catholicus alapítványokat, miután ezeknek nem csekély része a státus javaiból adatott már ki István által azon jószágokból, a melyeket a státus közszük-

négeinek fedezésére rendeltek eleink akkor, midőn a jószágokat felosztották. A protestánsok és ó-hittieknek minden alapítványaik magánalapítványok, ezekhez a státus nem járult semmivel; ha a státus megakarja azoknak tiltani, hogy magán hitfelekezeti iskolát állítsanak, miután a magokróli gondoskodást egyenesen az ő nyakukba vetette, ez által az alapítványokat elveszi: nem respectálja a tulajdont; ha pedig a törvényhozás a tulajdont nem respectálja, azon törvényhozás az önkényt gyakorolja. (Helyes). Ha Magyarországon oly helyzetben volna, hogy békes nyugalom környezné a hazát, és mi a zöld asztalhoz ülve theóriák nyomán indulnánk el rendezni a dolgokat, és azt mondanánk, hogy mi jobb és mi célszerűbb theóriában; és a theóriák között kifelejténénk az ember ezer gyöngeségeinek alig irtható előítéleteit; s ha mi ideális tulajdonságú embereknek csinálnánk törvényeket: akkor sokat értenék azokból, a mik mondattak. De fájdalom! a törvényhozót nemcsak az okoskodás higgadt fonala, hanem az élet és annak körülményei és az emberiségnek sajátságai is vezérlik, és jaj annak a törvényhozónak, ki oly ideális törvényeket alkot, melyeket az emberi élet naponként s a tapasztalás minden órán meghazudtol. Azt mondják talán: ne ismerjük el a hitfelekezeteket. Ám adjon nekem valaki mindenható hatalmat, és első leszek, ki az üldözésre fajulható véleménykülönbségeket oly dologban, mely legszentebb, vagy szelidíteni, vagy kiirtani fogom, de kinek áll ez hatalmában? — Ha a létező hitfelekezeteket ignorálni lehet, épen oly okoskodással lehetne mondani: ne ismerjük el e büntényeket, tehát nem kell büntető codex. És vajon miért akarjuk ezen kényszerítő modort, hogy a hitfelekezeteknek magániskolákat állítani ne lehessen, azért, hogy összeolvadást remélünk általa? — meg lehet; hanem a legokszzerűbb eszköz is valamely cél elérésére csak akkor lesz elég hatályos, ha az időt eltalálja az ember, mikor azt alkalmazza. Kezdjék meg önök ezen theoriát ily nagy ingerültség között alkalmazni, meglátják

következéseit. Ha figyelemre veszem a hallottakat, úgy látom önök közül egyik sem érzi magában elmondani a mea culpát. Azokra nézve mik történtek Horvátországban, azt mondjuk, nem követünk el semmi igazságtalanságot. Ámde csak néhány szó odavetése, néhány kifejezés, vagy rosszul magyarázott javaslat, a mi magában ártatlan, — ha nem egyedüli ok, de eszköz volt az indulatok felzaklatására. Midőn az egész ország lázban van, midőn ez országnak millióit veszély környezi, midőn attól féltünk, hogy a hajó elmerül, midőn azt mondjuk, hogy az isten mindenható hatalma tud bennünket megtartani: akkor azt mondjuk, hogy egy kis hitfelekezetestésből származó surlódással több vagy kevesebb, nem tesz semmit? — Van-e jogunk ezt mondani, felelhetünk-e a nemzet előtt, hogy ezen dolgot oly könnyen és minden ovatosság nélkül tesszük? Emlékezzünk vissza a legközelebb elmúlt időkre. Az oláh atyafiak aggodalommal léptek a törvényhozás elé, aggodalommal a kormány elé minden panaszaikban, hogy uniálni akarják azokat, kik a nem-egyesült szertartáson vannak. A törvényhozás igyekezett őket megnyugtatni, templomaik visszaadását határozta. Azt hiszik-e az urak, ha most ily közös iskolákra lesznek kényszerítve, ha alapítványaik is közössé tételnek, és nem lesz megengedve, hogy saját alapítványaikat saját iskoláikra fordítsák — azt hiszik önök, hogy minden adott ígéreteinknek hinni fognak? Azt gondolják önök, hogy a felvilágosodásban oly fokig mentek, melyen túl előítéletekkel nem küzdenek, miszerint elmondhatják, hogy nincs oly szokás, melyhez mind végig ragaszkodnak; azt gondolják önök, mivel ez áll önökről, így áll ez a népnél is? Hivatkozom azon urakra, kik nem vakbuzgók: ha valamely intézkedésben kényszerítést látnának, saját vallási vagy vélemény-szabadságukra nézve, ezen zsarnokságra felzudulna az urakban minden érzelem, s készek volnának annak védelmére fegyvert ragadni, a mi még most úgy hiszem nincs megtámadva. Ez az emberi természetben fekszik, és fekszik

még inkább a nép természetében, a mely minél inkább küzd a sors terhével, csapásával, a mely minél kevésbbé felvilágosodott értelmű, annál inkább ragaszkodik a vallásossághoz s annak külformáihoz, mintsem annak lényegéhez. A külformákat megsérteni, a népre nézve annyi, mint a népnek vallásos érzelmeit sérteni, ezeket pedig megsérteni akkor, mikor azt a státus célja nem kívánja, csak azért, mert bizonyos theoriák szebbnek festik a tárgyat; azt hiszem, vétek a nemzet s a nemzeti biztosság ellen. Vagy tán azért, mert József császár is megpróbálta a közös iskolákat, mert azok itt-ott megpróbáltattak? — Menjünk végig Európán, s nézzük, minő állapotban van ezen közösség, s mennyiben vezet célra? Európa legszabadabb népeinél, hogy áll e dolog, annak elszámolásával a házat nem untatom, csak egyet említek: hol van az egyéni szabadság legjobban biztosítva; s melyik ország az, melynek sorsát okunk van irigyleni, mert Magyarország még soká fog oda fejlődni? Északamerika. S valjon ott kényszerítőleg cselekszik-e a státus a vallásfelekezetek iskoláival? nem ad-e nekik szabad kezét, nem respectálja-e a tulajdont? Azt mondja tán valaki, hogy ott kezdetben a státus nem avatkozott a vallás dolgába; igaz, és én Magyarország legnagyobb átkának tartom, hogy itt először státus religiója volt, melyből annyi igaztalanság s átok árad a népre. De miután ezen átok reánk nehezedett, azt még nagyobbá tegyük? Azt gondolja valaki, hogy a közös nevelés azt ki fogja irtani? Meglehet, — én nem hiszem. De ha igaz is, azt nem akkor kell kezdeni, mikor az indulatok úgy fel vannak zaklatva, mint tán Árpád ideje óta nem voltak. Azt pengetjük szájainkon, hogy a szabadság, testvériség, egyenlőség e század jelszavai? Meglehet, e jelszó inkább a jövőt mutatja mint a jelent: de kérdek mindenkit: valjon a polgárok egyéni szabadsága egész Európában volt-e több megtámadásnak kitéve egyhamar, mint jelenben? És valjon a szabadsággal egyező-e, ha egy hitfelekezetet kényszeríteni akarunk, hogy külön jogával mint hit-

felekezeti ne élhessen? Azt mondják, hogy egyenlőség legyen, mely a szabadsággal meg nem fér, s mely abban állana, hogy nem egyenlő szabadságot adjunk a hitfelekezeteknek? A testvériséget emlegetjük, s annak oly értelmet adunk, hogy az által akarjuk az embereket testvérekké tenni, ha súlyos lánczra lánczoljuk? Ez a világon testvériséget sohasem szült. Még ha az előítéletet sértenők is, vétket követnének el, akkor, ha azt oly körülmények közt követjük el, midőn a státusz szükségére nem parancsolja. Nekünk még azokat is kell respectálni, ha nem károsak, mert mit előítéletnek hiszünk, sokszor a népben oly érzelmek, mely őt boldogítja, melynek védelmére fegyvert ragad. Nézzünk körül, mi az, miben mi bizunk? hol az erő? ezen testületben? — Ezen testület bölcsesége sok kárt elháríthat, ezen testület azonban csak rendelkezhetik a cselekvés terén, és valjón a cselekvés kinek kezében van inkább mint a népnek? Nekünk meg kell értetni a néppel, hogy a haza veszélyben van, s mikor ezért fegyverre buzdítjuk azon népet, mely eddig nem érezte, hogy hazája s szabadsága van — azt most akarjuk szabadsága legédesebb érzetétől megfosztani? Uraim! ez nem eszköz, hogy a népet a hazához s magunkhoz kössük, hanem arra, hogy az indulatok közé a veszekedés almáját dobjuk. Azt hallom gyakran, hogy a reactio hatalmától felünk. Így ez sokkal veszélyesebb, mert nem néhány ember tollából és kezéből áll. A reactio hatalma akkor veszélyes, ha van mire támaszkodni. És mire fog támaszkodni? a nép érzelmeinek pártolására — és pedig annál inkább, mert a népet ellökjük magunktól. Azt mondjuk a papság ennyi és ennyi vétket követett el. Nem tagadom, sokszor nem teljesíté hivatása kötelességét — nem is fogok panegyrist a hibások felett tartani — de azt mondják az urak, a papság a reactio eszköze — félnek a papság reactionális hatalmától. És mit csinálnak? Egy hatalmas eszközt adnak kezébe, hogy a vallás érzelmeinél fogva zúdítsa fel a népet a reactio kezére. Igen könnyű az aggodalmat előállí-

tani; annak lecsillapítására nem erő szükséges, nem parancsoló, hanem édesítő, hozzánk csatló eszközök, nyelv, vallás, nemzetiségi különbségek nélkül. Azt hiszem, alig van közöttünk, ki mondaná, hogy mi eddig az idegen nemzetiségek irányában történt, újra kezdhetnők. Alig van, ki ugyanazon nyomon menne jövőben, mint eddig ment. Elhibázott lépések, a körülmények meg nem fontolása, teoriákra épített következtetések kifejtik az embert minden előítéleteivel, makacsságaival, sajátásaival, jó s rossz érzelmeivel. Pedig ezen egy kis hiba oly lyukat üt a számításban, miszerint félni lehet, hogy az elhibázott számítás talán többbe kerül Magyarországnak, mint gondoltuk volna. Óvatosoknak kell lennünk, s ezen óvatosság azt parancsolja, hogy ne menjünk messzebb, mint hová a státus célja kényszerít; ne tegyünk oly intézkedéseket, melyek az indulatokat felizgatják minden haszon s cél nélkül; ne áldozzunk a szépnek látszó teoriáknak, mert az élet gyakorlati, s mert mi adjuk meg az árát. Ha magunk sorsáról lenne szó, akkor nemes büszkeséggel és önhittséggel mondanánk, igen is áldozunk; de a mi kezünkbe egy nemzet tette le sorsát vak bizodalómmal, s merem mondani, ha ezen törvényjavaslatot, úgy, mint Madarász L. előadta, a nép elébe adjuk, legfőlebb sok ember lesz, ki azt indifferenter fogadja, de igen kevés, ki annak örül, s igen sok, ki az által legszentebb érzelmeit sértve fogja találni a nélkül, hogy a haza célja azt igényelte volna. Általában, ha mi azt mondjuk ki, mit Komárom követel indítványozott, ha szabad minden hitfelekezetnek külön iskolát felállítani, és annak fentartására használhatja azon vallás-felekezetbeliek többségének határozata szerint saját alapítványait: ez által senki meg nem sértetik; respectáljuk a tulajdont és a nép vallásos érzelmeit; s elkerültünk sokat, mi tán kárt okozhatott a hazának. Avval végzem szavaimat, miként nem akarom a testvériséget úgy érteni, hogy a kiket testvérekké akarunk tenni, lánczra verjük, vagy tesszik vagy nem tesszik — hanem úgy szeretném testvérekké

tenni az embereket, miszerint a szabadságot ne korlátozzuk ott s akkor, hol azt a státus célja mulhatlanul meg nem kívánja.

Madarász J. Országlár ur okoskodásai azokra nézve birhatnak nyomatékkal, kik a közös iskolákat helyeseknek nem tartják; de rám nézve, ki a közös iskola barátja vagyok, semmi meggyőző erővel nem birnak. — Az alapítványokra nézve szóló ugy vélekedik, hogy azok, kik ilyeneket tettek az iskolák számára, és már sirban vannak, nem köthetik meg az utókor kezét akkor, midőn egyedüli céljokra, a nevelésre fordíttatnak. Mi az abból meritett okoskodást illeti: mintha valaki papiroson azt mondaná, hogy bűntények nincsenek, tehát nem kell codex, — ezt szóló visszafordítja, t. i. ismer bűntényeket, tehát kell codex, s ismer felekezeteket, tehát a nevelést el kell választani a vallástól. A vallásos surlódást szóló figyelembe veszi, ha alapja van, de miután a ministeri javaslat a vallásos oktatást kizárta az elemi iskolákból, nem lehet tőle tartani. — Az indítvány ellen végre ismételte a többség zsarnokságát, s állitá, miként az a már elfogadott 6. 7. és 8-ik §-okkal elentétben áll.

Drágos J. az 1 millióra menő román ajkuakat hozván fel, az indítványt mint igen loyális fenhagyását a szabadságnak, nyelv tekintetéből is pártolja. Emlékezteti a házat a román ajkuak petitiójára mely május 24-kén hirlapokban megjelent, hol nyelvök gyakoroltatását maguknak kikötik. Szóló meg volt nyugtatva a ministeri javaslat által. Ha Magyarország önálállóságát, mint magyar polgárnak s a nemzetiséget kell fentartani, megmérkőzik akármelyik magyar honfival, de az anya tejről sem feledkezhetik meg. Szóló az adó procentuációját is megkívánja hagyatni a külön iskolákat felállítók számára.

Bezerédy L. Igen szerette volna szóló, miután a ház tetszését hallja, ha az igazságügyi minister tegnap mondta volna el azokat, melyeket elmondott. De hogy most meghiusitsuk a tegnapi határozatot, ahhoz nem járul, hanem az

egész javaslatot inkább boldogabb időkre kívánja halasztatni stb.

Klauzál G. kereskedési minister. Nem lehetek előttem szólóval azon véleményben, hogy a komáromi indítvány a ház tegnapi határozatával ellentétben volna, és hogy azok, melyeket az igazságügyi minister elmondott, tegnap lettek volna elmondandók. Véleményem szerint mind az indítvány mind annak pártolása ma van helyén. Mert ha az érdekes követ megfontolja a tegnapi többség okát, emlékezni fog, hogy a kérdés így volt feltéve: Ott, hol több hitfelekezetek vannak, a státus költségén állíthatnak-e külön iskolák? Ezen kérdésre már, melyben két eszme van, t. i. a külön felekezeti iskolák eszméje és a státusköltség, — épen úgy nem-mel feleltek azok, kik absolute nem akarják, hogy külön iskolák legyenek, mint azok is, kik privát iskolákat is akartak. (Helyes.) Nem lehetett tehát véleményem szerint elő nem venni e kérdést. — Vegyük már most az indítványt. Jól mondá tisztelt barátom Deák Ferencz, hogy a törvényhozónak nem szabad csupán elmélet után elindulni. Figyje el a ház, hogy igen tödvös törvények vannak, melyekre sok megjegyzést lehetne tenni, ha azon perfectio szempontjából ítéltetnek meg, melyre az emberiségnek törekedni kell. — És ha valaki olyat indítványoz, mi csak száz év múlva lesz általánossá, bizonyosan czélt téveszt. Figyelmeztetem azokat, kik nem akarják tekintetbe venni a vallás-különbségeket, — miért felejtik el, mi egyik főoka az aldunai lázas eseményeknek? Azon szerencsétlenek-e okai, kiket csak nem régiben részeltettünk a szabadság áldásaiban? Vagy tán a dolgok hígadt megfontolása szüli azon kegyetlenségeket, melyeknél borzasztóbbakat a vad indusok között sem lehet találni? Nem, hanem az izgatások. Emlékeztetem a házat azon deputációkra, melyek minden vallásfelekezet részéről — nem említve az innsbruckiakat — itt nálunk megjelentek. Nem elég csak fegyveres erőt küldeni a lázadók ellen, — a törvényhozó kötelessége, mennyire lehet, megelőzni a bajt.

Experimentumokat tenni a nemzet rovására nem lehet. Tisztelem minden ember poesisét; örömmel látom, ha a nagy lélek felemelkedik oda, hol minden ember egy vallásu, — vannak, kik hitfelekezetekről tudni nem akarnak, kik az által segíteni vélnek a dolgon, hogy ők papiroson csak testületet, vagy társulatot ismernek el. Miért nem merjük, vagy miért szégyenljük kimondani, mi tettleg megvan. Éjszak-Amerikában én abban látom a legnagyobb szabadságot, hogy a státus minden embernek megengedi, maga módja szerint imádni istenét, csak ez a státus céljával ne ellenkezzék. Nem a törvényes nevezet megszüntetése, hanem egyetértés az, mire törekednünk kell. Azonban nem is ez az indítvány lényege, mert úgy hiszem, ebben a ház meg fog egyezni, — a kérdés lényege a privát-alapítványok körül forog. E részben sincs az indítványban következetlenség — azért, hogy ki van mondva, hogy a község lakosai annyiban kötelesek járulni a közös iskola fenntartásához, mennyiben az alapítványokból nem telik, mert ne feledjük hogy a javaslat szerint meg volt adva a hitfelekezeti iskola. Ha hát most azt mondjuk, hogy hitfelekezetek külön iskolákat csupán magok költségén állíthatnak, minő lélekkel vonnák el magán-alapítványaikat, holott a közös iskola eszméjének tökéletesen elég van téve az által, hogy annak költségeihez a község minden lakosa s azután a státus is járul, és így ezen teherben a közteherviselésnél fogva mindenki részesül. Véleményem tehát az, hogy ne keressünk az elhatalasztásban menedéket, s ezt nem azért mondom, mert a javaslat ministertől jó, hanem azért, mert rossz hatást fogna szülni. — Egyébiránt megjegyzem, hogy midőn fentebb alapítványokról szóltam, nem értem a cath. alapítványokat, mert teljesen meg vagyok győződve, hogy eljő az idő, midőn ezeket a státusnak érinteni kell. Kérem tehát a házat, hogy e kérdést ne vallásbeli polemia, hanem szavazás által döntse el, s fogadjuk el a komáromi indítványt. (Szavazzunk.)

Elnök. Még sokan vannak felírva, azonban, ha a szó-

tól elállanak, lehet szavazni; — a két indítványozónak azonban joga van még egyszer szólani. (Számos hang: elállunk.)

Palóczy. A komáromi indítványban reá lehet ismerni a stratégiára; de keservesen esik az embernek, midőn egy kedves elvében levoksolják. Most azt látja szóló, hogy a tegnapi 86-ból álló kevesebbség megújítja a csatát, — kérdi: maga rendén van ez? A többségnek azt mondja szóló, hogy, ha kicsikartatni engedi kezéből a kérdést — nem érdemel szánakozást. Szólló a mai vitákban nem hallott ujat, még az igen tisztelt igazságügyministertől sem; — de hallott egy új ideát, hogy az egész tárgyat halaszszuk el. Szóló nem tudja, minő ideája lehet annak, ki ezt mondja 5—6 napi tanácskozás után. Szólót ez azon gondolatra vezeti, hogy a ministériumban nincs egyetértés. Eleinte keresztül ment volna az elhalasztás; akkor cultusminister ur nem akarta, azt mondá, ismerni akarja a törvényhozás elveit. Többé a ministérium vissza nem huzhatja, mert a tárgyalás az ő kívánatára történt. — Ezután szóló ismétli sokszor elmondott argumentumait a nép érettségére nézve, s azzal végzi, hogy ha a clerusra bizzuk annak bejelentését, mikor lesz a nép érett, ugy ez az örökkévalóság után egy évvel fog megtörténni. A 181-es többség, midőn a tegnapi határozatra szavazott, maga megvallotta, hogy ebből lesz baj, lesz zugás a zeloták között, de csak 2—3 nap, azután elfelejtik. A komáromi indítvány kijátsza a közös iskolákat, s a nép erkölcsiségére rossz hatással leend, mennyiben az egyszer meghozott törvény iránti tiszteletet csökkenti. Az 1. §-ban megijednek a közös iskolától, — a másodikban már látni fogják, hogy csak tréfa, mert ott van a kibuvó ajtó. Szóló a tegnapi határozat épségben tartását kívánja.

Román beszél, de nem hallgattatik.

Szunyogh kijelenti, hogy tegnap a közös iskola mellett szavazott, de azért meggyőződése szerint nem esik következtetlenségbe, ha most Pázmándy indítványát pártolja. (Szóló kiabálások által szakasztatik félbe; — Perczel az

elnök által rendre utasítatik) szóló folytatja s több türelmet kér, — kijelentvén, hogy tudna nevezni egy érdemes képviselőt, ki az osztályokban mindenütt a közös iskola ellen volt, s tegnap mégis itt mellette szavazott. Szóló felteszi, hogy ez kapacitáció útján történt.

P á z m á n d y: Indítványom leginkább két szempontból támadtatott meg, — és megvallom, hogy az előadásokra figyelve, alig éreztem nagyobb örömet, mint azt hallva, hogy nem az támadtatott meg benne annyira, mit elvül felállíték, hanem inkább azon rész, mit én ugyanis nyílt kérdésnek hagytam fel. Ez által sikerült nekem a megtámadást oda engagirozni, hol az indítvány leggyöngébb, — sőt a mit magam is akként fejtettem meg előre magamnak, hogy a külön iskola fentartása mellett a közös iskolai költségek rovatát is különbség nélkül mindenki fizesse. Ekként elosztatván a kétséget, természetesen az e részben tett ellenvetések magokban összedőlnek. A másik ellenvetés komolyabb és legerősb, hogy t. i. az indítvány ellenkezik a tegnapi határozattal. Ha az áll, feltettem volna a házról, hogy indítványomba bele sem bocsátkozik. De nem úgy áll a tér, s a mint az előadásokra figyeltem, úgy láttam, hogy nem is az én indítványom tulajdonképen az, mi azon határozattal ellenkezni mondatik, hanem az indítvány azon motivációja, mit igazságügyi miniszter ur adott. Már ha az indokolást tetszik megtámadni valamely indítványnál, akkor elhiszem, ki lehet mutatni az ellenkezést. Mi indítványom végét illeti, miután az indítványt nem mint elnök, hanem mint egyes követ tevém, nyílt kérdésnek hagytam azt fén, s ez által engagiroztam a megtámadást erre a részre, s én köszönetet mondok azért, hogy indítványom lényegét, magát az elvet meg nem támadták (helyeslés). Ezután sort vesz szóló az ellenvetéseken. Madarász L. barátom — úgymond — azzal áll elő, hogy indítványom a tegnapi határozatot paralisálja. Kötelességem megmutatni, hogy nem úgy van. Miként áll a bizottmányi szerkezet? Az mondatik benne, hogy azon helységeken, hol az egyes hitfelekezetek

iskolába járó gyermekeinek száma 50-et meghalad, minden hitfelekezet számára külön iskola nyitthatatik. Ez volt azon kérdés, mely tegnap szavazat alá bocsáttatott, s a többség által nem-mel döntetett el. Ez tény, és én nem keresem, minő indokok vitték ide a többséget, mert egy határozatot, mely tiszta, ezen oldalról megtámadni nem lehet. Már most ha nézzük a bizottmányi szerkezetét, ott az mondatik, hogy a 14. 15. §§-ok a javaslatban a 13. §-hoz módosíttassanak; a logica legszorosb következménye tehát, hogy ha a ház a 13 §-t, melyhez az utóbbiaknak módosíttatni kell vala, elvetette: elvettette a 14. és 15. §-t is. E szerint tehát épen most van rende, hogy az elvetett szakaszok helyett más szerkezet indítványoztassék. S mit mondtam én indítványom első részében? Épen azt, mit a tegnapi határozat. Ehhez kellett már a 14. és 15. §§-okat módosítani, — csak az a kérdés: mikép? Én indítványomat úgy állítám fel, hogy azon nép, mely vallásos érzelmeiben félkorbácsolva, irtóznék a közös iskolától, a 14. §. engesztelő rendeleténél fogva ne phisicailag kényszeríttessék arra, hogy gyermekeit a közös iskolába járassa, hanem moraliter akarom azt ugyanoda vinni. Itt van köztem és az ellenvéleménytiek közt a különbség. — Azt modják, következetlenek leszünk, ha külön iskolák felállíthatását megengedjük, miután egyeseknek szabadságában áll tanítézeteket felállíttatni, én azt hiszem, hogy nem, sőt akkor lennének azok, ha megtagadnók. És ha meg nem tagadjuk, ki kell mondani azt is, hogy a most meglevő alapítványok minden iskolának tulajdonai maradnak; mig más részről nézetem szerint azt meg kelle állapítani, hogy a közös iskolára mindenki köteles fizetni. — De Madarász L. barátom azt mondja, hogy a nép már most is azt kérdi: meddig fizeti még a papját. Épen ebben fekszik az én indítványom fentebb kijelölt céljának practikai kivitelezése. Mert ha a papot sem szereti már fizetni a nép, még kevésbé lesz hajlandó a külön iskolára fizetni, és így nem moraliter lesz-e vezetve a közös iskolához? Köszönöm ezen argumen-

tumot. — Egyébiránt Madarász okoskodása azon alaptól indul ki, hogy minek csináljunk felekezeti különbségeket. Nem csinálunk, hanem léteznek. Ha nincs tabula rasa politicai tekintetben, meri-e valaki az ellenkezőt állítani a népre nézve, hol annyi nemzetiség áll és küzd egymás ellenében. A vallásos unióra kimondók, hogy kényszerítést nem akarunk; kérdem: ezt akarja-e követni tovább is a ház, vagy tán azon politikát, melyet Borsodmegye követe ajánlott. Mikor a horvát viszonyok csak zsengében voltak még, akkor is voltak, kik azt mondták: nem kell félni a reactiótól, kényszeríteni kell, — és mi történt? Lett oly reactio, melyet Borsodmegye rendei együtt véve nem bírnának most lecsillapítani. És mikor arról volt szó, hogy a horvát követek magyarul szóljanak-e az országgyűlésen, vagy horvátul? — magam voltam, ki a vitát a circulusokra akartam visszavinni. De akkor is ott volt Borsodmegye követe a kényszerítő elvvel, — s mi lett következzéze? Az, hogy a reactio felhasználván ezen nem igaz okot, jelenleg Horvátország köpenye alatt akarja financiaínkat és katonáinkat tőlünk visszavenni. — Hát kérdem: ildomosság-e tőlünk az iskolák kérdését úgy dönteni el, miként Európának egyetlen egy nemzete sem tevő. Ismétlem egyik sem, és én felhívtam az ellenvéleménytieket, hogy e részben czáfoljanak meg; de ők a felelettel adósak maradtak, és adósak fognak maradni mind végig, mert hasonló kényszerítő intézkedés nem létezik sehol. — Madarászszal végezvén szóló, Zzembergy ellenvetésére felel. Csodálkozik — ugymond — az érdemes képviselő, hogy a ház nem veszi észre, miként indítványom a tegnapi határozat megsemmisítését foglalja magában. Erre indítványom első része, mint a melyben a tegnapi végzésnél egyéb nincsen, elegendő felelet. A 2-dik rész vita alatt sem volt, azt merőben tagadom. stb. Perczel képviselő ur továbbá azt mondja: hja! ez a kérdés messze vág, — itt a papi javadalmak ügye döntetik el. Én szerkezetemben nyíltan kimondám, hogy csak elemi iskolára tett fundációkat értek. — Fel-

hoztam előadásomban Poroszország példáját, s a képviselő ur azzal akar megczáfolni, hogy a porosz eddigi nevelési rendszer ellen a legjelesb tanárok felszólalnak. Meglehet az irány, de nem a paedagogiai rendszer ellen. Kárhoztatják azt, hogy a nevelés egyedül a kormány kezében van, s egy célra fordittatik. De ezen veszély megszűnik, mihelyt felelős kormány van, mely ily tendenciákat nem ápol stb. Nyáry azt mondja, hogy nem kell simogatni a reactiót. Hiszen még nincs is mit simogatni, — reactiót mindig actionnak kell megelőzni. A reactio második stádiuma az indifferentismus, melynek én vallási tekintetben legnagyobb ellensége vagyok. S ha tekintem, hogy Angliában, hol csaknem vakbuzgóság uralkodik a vallás iránt, a nép századokig meg tudja őrizni alkotmányos szabadságát, míg p. Franciaországban, hol a vallásos közönyösség nagy szerepet játszik, csaknem minden hóban változni látjuk az alkotmányos formákat: azt kell mondanom: ne idézzünk elő indifferentismust stb. Végre Palóczyra került a sor. Az érdemes képviselő — ugymond szóló — figyelmezteté a házat az indítványomban levő stratégiára. Pedig egyenesen belement az érdemes követ ur, mert indítványom azon részét támadta meg, mit én nyílt kérdésnek hagytam. József császár idejét is többször felhozta már az érdemes követ. Elmondá, mi érzékeny barátságban éltek együtt az ártatlan iskolás gyermekek. De hiszen nem is az ártatlan gyermekektől félünk mi. S miért dőltek össze ez intézkedések? Mert József császár is phisicailag akart kényszeríteni, s azért concentrálta a nevelést, hogy a német nemzetiség alapját megvesse. Ha mi hasonlót teszünk, nem fogják-e azt mondani, hogy valaki gyermekére a nemzetiséget ráerőszakolni akarjuk. Hát a mit gyermekiségében hibásan felállítani látott, azt öregségében akarja-e az érdemes követ felállítani ismét, hogy mint második gyermek, újra összeomolni lássa. Azzal vádol továbbá bennünket, hogy mi mindig azzal állunk elő: „hja a nép éretlen.“ Mi nem azt mondjuk, hogy éretlen, hanem, hogy érett,

és azért rá akarjuk bizni, hogy válasszon a közös és külön iskola között. — Említi szóló Erdélyt, említi az oláh fajt, mely könnyen felizgattathatik. — Továbbá positive kimondja, mit negative eddig is értett, hogy a hitfelekezeti többség, ha külön iskolát állít, nem kényszerítheti a kevesebbséget, hogy annak fentartásához is járuljon. Végre megköszönvén szóló a ház türelmét, azzal végzi, hogy bármikép dőljön el a dolog, részéről nem helyez benne semmit, de arról meg van győződve, hogy 1848 eldöntheti a kérdést, de 1949-ben bizonyosan permissive fog eldőlni. (Helyeslés.)

Még Madarász L. beszélt, s támogatta a maga indítványát, ismételvén a már elmondottakat, — mi megtörténvén az elnök fel akarta tenni kérdéstül legelőbb Pázmándy indítványát, s a jegyző már névszerint kezdé is olvasni a tagokat, de a Madarász-rész felzudult, s a tegnap beadott szervezetekre kívánt szavazni. Sokan szólni kívántak, de hangjuk a növekedő zajban veszett el. Ezt látván az elnök, az ülést eloszlatta.

XXIX-ik ülés az alsóházban

aug. 10-én.

Az elnök által előadott különféle jelentések után, Pázmándy tegnapi indítványa nyílt, névszerinti felszólítás utján történt szavazás által 231 szóval 84 ellenében elfogadtatott. Ezután olvastattak a 16. 17. 18. 19. §-ok, mint azokat a központi választmány módosíttatni kívánta. A központi választmány szerkezete elfogadtatott. Teleki L. indítványt tőn, a már keresztülvitt törvényjavaslat félretételére, vagy legalább életbeléptetésének elhalasztására, mi felett határozat, a szabályok értelmében csak egy nap közbejöttével hozathatván, holnapután jó napi rendre. Befejeztetvén e tárgy s Pálffy alelnök átadván az elnöki széket Pázmándy Dénesnek, Szacs vay egy a honvéd-tüzérség által kézbesített kérvényt és ennek folytán általa szerkesztett törvényjavaslatot nyújtott be, a botbüntetésnek a sorkatonaságnál leendő eltörlése

tárgyában, mi is az illető választmányhoz utasított. Végre napi rendre kitűzendő tárgy kijelölésére jöven a sor, az indítványkönyvbe irt indítványok előterjesztettek, e következők utasítatván osztályokhoz, u. m. Magyarország diplomatiájáról, Boczkótól; a hűbéri viszonyok maradványainak megszüntetéséről, Nyárytól, — mi a ministerium által e tárgyban beadandó törvényjavaslattal fog tárgyalatni; — az 1848-diki 10-dik t. czikk. 1. §. megszüntetéséről, Tánosicstól, — mely szinte akkor fog tárgyalatni; — a zág-rábi püspök hűbérnökeinek kötelezettségök alóli felmentéséről, Bakalovicstól; — végül: a katonáskodó székelyek sérelmeiről, Berdétől, — ez utolsó az erdélyi tárgyban kiküldött választmány jelentése alkalmával fogván tárgyalatni.

XXX-ik ülés az alsóházban

aug. 12-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése után az elnökség által több kérvények nyújtattak be, jelesen: Buda városának, az alagutnak országos költségen leendő építése tárgyában; Putnok városa közönségéé, husvágás, bormérés s több kisebb kir. haszonvételek közössé tétele iránt; mik a kérvényi bizottmányhoz tétettek át. Bizonyos Illinyi nevű folyamodó kérvénye, melyből az sült ki, hogy ezen egyén, ki magát harmadik és utolsó messiásnak czimezi, elméjében kissé megháborodott, elmellőztetett. Napi renden volt az osztályokba még be nem sorolt képviselők sorshuzás utjáni besorolása. Ezen tárgy azonban a névjegyzéknek pontosabb szerkesztése végett elhalasztatott. Ezután az elemi oktatásról szóló törvényjavaslat kerülvén általános szavazás alá, a nagy többség annak megtartását állapította meg.

IX-ik ülés a felsőházban

aug. 14-én.

Elnök jelenti, hogy a képviselőház elnöke az elemi oktatás iránti törvényjavaslatot hozzá átküldte. Továbbá,

hogy a pozsonyi főispán multkor megemlített indítványát beadván, azt kinyomatta.

Az első felolvasatván, elnök tárgyalása módját tartja mindenek előtt meghatározandónak, bizottmányra bizassék-e, vagy azonnal tárgyalassék?

A többség bizottmánynak kívánván azt kiadatni, ennek tagjai megválasztattak.

Elnök: Következik gr. Pálffy J. indítványa.

Sárközy olvassa a frankfurti szövetség iránti indítványt.

Elnök: Hogy akarja a tisztelt ház tárgyalni?

Fölkiáltás: Bizottmány, bizottmány!

Elnök: Talán lehetne az előbbválasztott bizottmányra ez ügyet is bízni?

Mi elfogadtatván még gr. Széchenyi I. szólt, szerinte kár volna sok időt vesztegetni. Holnap ünnep lévén, a bizottmány holnaputánig hozhatna decismot. Annál sürgetőbb a tárgy, mivel a képviselők határozata némelyekben aggodalmat szült, mintha ők separatismus után törekednének. Nem tudják ugyanis megfogni, hogy férhet az össze a dynastiához hűséggel. Szeretné tehát, hogy most, midőn minden félreértésből sok rossz burjánzik, a tárgy ne soká halasztassék, hanem minél előbb legyen határozat hozva. Azért ismétli, hogy a bizottmány mindjárt holnap összehívhatne.

Mi elfogadtatván, az ülés eloszlott.

XXXI-ik ülés az alsóházban

aug. 16-án.

Az ülés megnyitvatván, a jegyzőkönyv hitelesített: a folyamodások az illető választmányhoz utasítottak, a még be nem sorozott követek sorshuzás útján az osztályokba soroztattak; végre az innsbrucki küldöttség jelentést tőn, miszerint ő felsége ígérte, hogy a törvények megerősítésére, vagy ha lehet, még hamarább is le fog Budára jőni.

Ezután napirendre, a hadügyi törvényjavaslat tárgyalására tért a ház és felolvastattak a következő irományok:

Törvénycsikk: Az ország védelmére szükséges katonai erőnek kiállításáról.

Addig is, míg a hon védelmének állítandó rendszere kimerítőleg tárgyalatik s megállapítatik, az ország jelen rendkívüli körülményeinek tekintetéből határozottatott:

1. §. A ministerium meghatalmaztatik, hogy az ország rendes katonaságának számát a határőrségi seregeken kívül kétszáz ezer fegyveresig emelhesse, s az e végre idő szerint szükséges ujoncsokat kiállíttathassa. 2. §. A ministerium úgy rendelkezék, hogy e jelen törvény szentesítése után negyven ezer gyalog és négy ezer háromszáz lovas-ujonc a lehető legrövidebb idő alatt tüzént kiállíttassék, más negyven ezer gyalog pedig és négy ezer háromszáz lovas akkép tartassék készen, hogy a szükséghez képest első felhívásra kiállhaason. 3. §. Ha ezen nyolcvannyolcz ezer hatszáz ujoncz sem volna elegendő a hon védelmére, a ministerium az első §-ban megállapított számig folytathassa a szükséges kiállítást. 4. §. Ezen most megajánlott ujonczállítás alá esik Magyarországnak s a kapcsolt országoknak minden polgára, ki életének 19-ik évét már betöltötte sors- és valláskülönbség nélkül. Kivétetnek azonban: a) Az egyházi személyek. b) A fegyveres szolgálattal amugy is köteles határőrvidékiek. c) A család feje és a család fentartására mulhatlanul szükséges egyetlen fia vagy vő. d) Azok, kik valamely hibájok miatt a katonaságra teljesen alkalmatlanok. 5. §. A jelen törvény következtében állítandó ujonczok rendes katonai szolgálata hat évig fog tartani. Ezen idő elteltével haza bocsáttatván, a hon egyéb polgárainak sorába lépnek vissza. 6. §. A kiállítás sorára nézve megállapítatik: hogy elsőbben azon egyénekből történjék a kiállítás, kik koruknak 19-ik évét már elérték ugyan, de 20-ikát még meg nem haladták, s ha ezekből a szükséges szám ki nem telik, a 20 évesekre, és ha ezek sem elegendők, a 21 évesekre megy által a kiállítás, és így tovább mindaddig, míg a kivántató mennyiség teljesen ki nem kerül. 7. §. A kiállításnak gyorsabb eszközzése végett, ezen törvény szentesítése után, azonnal küldenek a ministerek minden törvényhatóságba biztosokat, kik a törvényhatóság közbejöttével elsőbben is minden 19, 20, 21 és 22 éves férfi egyéneket, az anyakönyvek segédelmével, minden korbelieket külön sorozatba, összeírtnak s orvosilag megvizsgáltatnak; a katonaságra alkalmasokat külön följegyzik, és mindezen összeírásokat a hadügyi miniszternek azonnal beküldik. 8. §. A hadügyi minister ezen összeírásokból s jegyzésekből fogja meghatározni, mennyire telik ki a szükséges szám a 19 évesekből, vagy mennyire szükséges a 20 évesekre is, és így tovább a 6. §. értelmében kiterjeszteni a kiállítást. 9. §. Midőn ugyanazon egy korbelieknek csak egy része szükséges a kívánt számnak kiegészítéséhez, sorshuzás fogja kijelelni a kiállítandókat, s es esetben a hadügyi minister fogja kivetni, a fentebbi §-ban említett összeírások nyomán, minden törvényhatóságra, a törvényhatóság pedig minden egyes helységre azt, mennyi lesz kiállítandó azon korbeliekből, mely csak részben szükséges a kívánt ujonczok számának kiegészítéséhez. De főszabály leend mindenkor az, hogy, míg a 19 évesek között alkalmas egyén taláztatik, addig a 20 évesekre nem kerül a sor, és így tovább. 10. §. Megváltás vagy helyettesítés semmi esin alatt meg nem engedtetik. 11. §. A kiál-

litásra s besorozásra vonatkozó minden egyéb intézkedések és rendelkezések az illető miniszterekre bízotnak. 12. §. Az eddig gyakorlatban volt toborzás megszüntetik, de ha oly kiszolgált közvitések és altisztek, kik még szolgálatra alkalmasok, újra beállanak, nagyobb szoldot fognak kapni, és pedig ha 8 évre kötelezik le magokat, egy harmadával, ha pedig 6 évre állanak be, felével többet, mint a mit rendes szoldjuk tenne. — Budapest, július 20-án, 1848. — Mészáros L., hadügyminister.

A központi bizottmány a hadügyminister által tervezett ujonczállítási törvénycsikket következő módon véli szerkeszendőnek:

A magyar hadseregről. Addig is, míg az állandó honvédelmi rendszer megállapittatik, az ország jelen rendkívüli körülményei tekintetéből határozottatott: 1. §. A ministerium felhatalmaztatik, hogy az ország rendes katonaságának számát, a határőrségi seregeken kívül, 200 ezer fegyveresig emelhesse. 2. §. A megajánlott katonaság a haza védelmére lévén adva, mindaddig, míg a hon békéje minden oldalról biztosítva nem lesz, csupán a bellázadások és pártütések elnyomására vagy az országot megtámadó külelenség ellen alkalmaztathatik; és ezen esetet kivéve, a magyar korona birtokainak határain kívül nem használthatik. 3. §. A megajánlott ujonczok a felforgó szükséghez képest fognak kiállittatni. 4. §. A kiállítandó ujonczokból azon ezredeknek 8-ik százalójai, melyek az ország határain belül a sávarok lecsillapításában tettelesen működnek, kiegészítendők. 5. §. Ezenfelül új ezredek alakittassanak. Az új ezredeknel az ügyvezetési és vezényleti nyelv, továbbá zászló, ruha és jel magyar leendő. 6. §. Mihelyt a körülmények megengedik, a már létező többi magyar seregek is nemcsak tökéletesen magyar lábra állittassanak, hanem egyszersmind az új ezredekbe beleolvasztassanak, minek végrehajtása hadügyministerre bízatik. 7. §. Azon hadi tisztek, kik a régibb sereg átalakulásakor, a magyar ügyvitelre képességgel nem bírván, szolgálatukat nem folytathatják, ha egyébkint a magyar álladalom irányában kötelességöknek pontosan és hűséggel megfelelték, rangjoghoz képesti díjazásukról e törvény által biztosittatnak. 8. §. Mindazon katonai egyének, kik a hon szolgálatában az ellenség előtt magokat kitüntetik, érdemeik szerint fognak az álladalom által jutalmaztatni. 9. §. A magyar hadseregnél a törzstisztek a hadügyminister ellenjegyzése mellett, az alsóbbak közvetlenül a hadügyminister által neveztetnek ki. 10. §. Az egész magyar hadsereg a következő esküt fogja letenni: Esküszöm az élő Istenre királyomnak V. Ferdinándnak és a magyar alkotmánynak hűséget; esküszöm, hogy zászlómat soha el nem hagyom, hogy előljáróimnak engedelmeskedni fogok, kötelességemet pontosan és hiven teljesítendém. 11. §. A most megajánlott ujoncz-állítás alá esik Magyarországnak s a kapcsolt részeknek minden állandó lakosa, ki életének 19-dik évét betöltötte, sors- és valláskülönbség nélkül. Kivételnek azonban: a) a szolgálatban levő felszentelt lelkészek, segédlelkészek és rendes iskolatanítók; b) további rendelkezésig a fegyverben álló határőrök; c) a család fentartására mulhatlanul szükséges egyén; d) azok, kik valamely hibájok miatt a katonaságra teljesen alkalmatlanok. 12. §. A jelen törvény következtében állítandó ujonczok katonai szolgálata 4 évig fogtartani. 13. §. A kiállítás sorára nézve megállapittatik: hogy elsőben azon egyénekből törjénjk a kiállítás, kik koruknak 19-ik évét már elérték ugyan, de a 20-at még meg nem haladták, és ha ezekből a szükséges szám ki nem telik, a 20 évesekre, s ha

ezenek sem elegendők, a 21 évesekre megy által a kiállítás, és így tovább mindaddig, míg a megkívántató mennyiség teljesen ki nem kerül. 14. §. A kiállításnak gyorsabb eszközése végett ezen törvény szentesítése után azonnal küld a ministerium minden törvényhatóságba biztosokat, kik a törvényhatóság közbejöttével elsőbbsen is minden 19, 20, 21 és 22 éves férfiegyéneket az anyakönyvek s egyéb adatok segédelmével minden korbelleket külön sorozatba összeíratnak és orvosilag megvizsgáltatnak, a katonaságra alkalmasokat külön feljegyzik és mindezen összeírásokat a hadügyministernek azonnal beküldik. 15. §. Kik a vizsgálat elől elrejtőznek, 8 évi szolgálatra kötelestetnek. Kik bármi egyéb módon magokat a katonai szolgálatra alkalmatlanokká tessik, szigorúan fognak büntettetni. 16. §. A hadügyminister ezen összeírásokból s jegyzetekből fogja meghatározni, mennyire telik ki a szükséges szám a 19 évesekből, vagy mennyire szükséges a 20 évesekre is, s így tovább a 18-ik §. értelmében kiterjeszteni a kiállítást. 17. §. Midőn ugyanazon egy korbelleknek csak egy része szükséges a kívánt szám kiegészítéséhez, sorshuzás fogja kijelelni a kiállítandókat, s ez esetben a hadügyminister fogja kivetni a fentebbi §-ban említett összeírások nyomán minden törvényhatóságra, a törvényhatóság pedig minden egyes helységre azt, mennyi lesz kiállítandó azon korbellekből, mely csak részben szükséges a kívánt ujonczok számának kiegészítéséhez. De főszabály leendő mindenkor az, hogy míg a 19 évesek között alkalmas egyén találhatik, addig a 20 évesekre nem kerül a sor, és így tovább. 18. §. A megváltás vagy helyettesítés semmi szín alatt meg nem engedtetik. 19. §. A kiállításra s besorozásra vonatkozó minden egyéb intézkedések és rendelkezések az illető ministerekre bízottak. 20. §. Az eddig gyakorlatban volt toborzás megszüntetik. Ha oly kiszolgált közkatonák és altisztek, kik még szolgálatra alkalmasok, újabb 4 évre beállanak, az eddiginél egy harmaddal nagyobb díjt huzandnak. 21. §. A hadügyminister az eddigi hadi törvénykezést ideiglenesen is az ország jelen állásához alkalmaztassa, és a jövő törvényhozás elébe katonai törvényjavaslatot terjesztessen.

Előterjesztése azon okoknak, melyek a központi bizottmányt az ujonczállítási ministeri törvényjavaslat módosítására indították.

A bizottmányi javaslat 2-ik §-ban foglalt azon határozat által, hogy a most ajánlott ujonczok addig, míg a honban a béke teljesen helyre nem áll, csak azon esetben alkalmaztathatnak külföldön, ha az országot külellenség támadná meg, leginkább azon aggodalom megelőzését célozta a központi bizottmány, mely a válaszfeliratnak az olasz háborúra vonatkozó részéből eredhetne, és mely, ha eleje nem vétetik, a kiállítást némileg nehezíthetné. A 3-ik §. a ministeri javaslat 2-ik és 3-ik §-ai helyett állott elő, s ezek tartalmát rövidebben ugyan, de azért tökéletesen kifejezi. Azonban a hadügyministernek szabad tért enged az ujonczszedésre nézve. Miután az ujoncz-ajánlatnak egyik főindoka a mostani vészek elhárítása, szükségesnek vélte a bizottmány kimondani a 4-ik §-ban, hogy az ujonczok egy része legelőbb is a magyar harcstéren álló ezredek s zászlóaljainak kiegészítésére fordíttassék, s az által a lázadás elnyomására irányzott hadierő öregbítettessék. Az osztályok némely része a fenálló, s a magyar földön harczoló ezredekhez, az erő nevelése végett 4-ik zászlóaljakat kívánt ezen ujonczokból állíttatni, de a bizottmány úgy hitte, hogy a mostani ezredek magyarítása az így szaporítandott számmal fogva is nehezítettnek, s azért a kívánatot mellőzendőnek vélte. A bizottmányi ja-

vasat 5-ik §-ában azon rendelet foglaltatik, hogy az érintett completatio után fenmaradandó ujonczokból új ezredek formáltassanak, még pedig asonnal teljesen nemzeti alakban. Ezen jogszerű, régi országos ohajtás pártolva lön minden osztályok által. A német birodalmi ministerium közelebb meghagyta a bécsi tartományi minisztereknek, hogy az ausztriai sereggel német színeket öltessenek fel. Maga ezen most támadott incidens is sürgetőleg felhívja e nemzetet arra, hogy az eddigi idegen nyelven kormányzott ezredek hova hamarabb magyar alakot öltsenek magukra, sőt az idegen szellem kiirtása tekintetéből az újból alakítandó nemzeti seregbe beolvasztassanak. A választmány vélekedése szerint azonban kellő óvatossággal szükség lenni, nehogy e változás oly módon rögtönöztessék, mely a harcsi eredményekre káros befolyást szülhetne, s ez okból e rendszabály kivételénél a körülményeket véli tekintetbe vevendőknek. E nézetből eredt a bizottmány 6-ik §-a. Az átalakítás érhet oly idegen tiszteket, kik e hazának eddig becsülettel szolgáltak, de a magyar ügy-vesztésre magokat képesíteni nem tudják. Seregeink szemközt állanak az ellen-séggel. A törvényhozásnak kötelessége elejét venni a rossz hatásnak, melyet rendeletei a seregnél támaszthatnának. E nézetből iktatta a bizottmány törvényjavaslatba az idegen tisztek biztosítását, valamint jónak vélte a következő §-ban nemzeti jutalomra nyújtani kilátást azoknak, kik ügyünkért sérényen harczolandanak. Hogy az ausztriai birodalmi kormánynak seregeinkre való jogtalan befolyása megszüntessék, szükségesnek véli a központi bizottmány, hogy törvényben mondassék ki, miszerint minden katonai kinevezések a magyar hadseregnél közvetve vagy közvetlenül a magyar hadügyministertől erednek. Azon kivételek közt, melyek a katonai szolgálatból mentéget vonják magok után, az a) alatti pontnak oly értelmet kellett adni, nehogy akármely vallásu papi candidatusok kivétetteknek tartassanak. A b) ponthoz azért kellett hozzá tenni e kitétel: további rendelkezésig, nehogy a széke-lyekben, kik magokat az örökös katonaságra jogtalanul szorítottaknak tartják, e felmentés iránti remény meghiusittassék. Miután lehetnek oly esetek, hogy némelyek magokat a katonai vizsgálat elől elvonják, vagy késszakarra képtelenné teszik a katonai szolgálatra: úgy vélekedett a központi bizottmány, hogy ha az ily esetekre sanctio nem hozatik, a vonakodók száma nagyra szaporodhatik, s ennelfogva javálja a 15-ik §-ban kifejezett határozatokat. A 21-dik §. a hadi törvényeket érinti. A katonai perek még most is Bécsbe felebbestetnek; Magyarország független állásával ez össze nem fér. Azonban a hadügyészek tanfolyama is közelebb kezdetét veendi. Ezen okokból szükséges a katonai törvényeknek létező viszonyainkhoz alkalmazása, mi a 21-ik §-ban van kifejezve. Budapest aug. 1-ső napján, 1848. — Farkas K., s. k. központi bizottm. előadó.

Mészáros L. Tisztelt képviselő ház! Mielőtt a tárgyhoz szólanék, bocsánatot kérek, hogy valamit előre mondassak. Nem monhatom, hogy megjártam Tolnát, Baranyát, hanem megjártam Torontált és Bácsot. És ezen sétaközben sokat tapasztaltam, mely egy részről nagy reményt nyújt a későbbi időre nézve, más részről azon meggyőződést erősíteni meg bennem, melytől igen nehezen fogok megválni. A per-

laszi tábortól kezdve, majd csaknem a Dunáig láttam valamennyi sereget, és örömmel tapasztaltam, hogy akármi fajú és nyelvűek legyenek azok, úgy vannak lelkesülve, hogy a közös célnak, melyet elérni akarunk, tökéletesen megfognak felelni. Legyenek azok bármely nemzetbeliek, hanem mivel egy helyen vannak, mihelyt a kötelesség hívja őket a cselekvésre, örömmel lelkesültek. Még eddig mindig nagyobb erőt vertek vissza, és hogyha igen nagy erő nem volt ellenük, mindig győzelemmel tértek vissza a táborba. A mai Közönyben jelentetett seregeinknek győzedelme Neuzina, Járek és Verbász helységei mellett, melyeknek részletei következő számban fognak előadatni. A katonaságról nem mondhatok mást, minthogy a katonaság kötelessége terén áll. A nemzetőrökről be kell vallanom, hogy azon kevés idő, melyet a táborban töltének, a katonai szempontból véve a dolgot, nem helyeselhetők: mindazonáltal nagy hasznot hajtott. Mert ez által némely stívültő bogarakkal megismerkedtek, a bátorságban is előre haladtak — mire egy kis szükségünk is van — és rendben, engedelmisségben nyertek sokat. A mit leginkább kell kiemelnem, azok az aradi tüzérek, kik úgy viselik magukat, mintha rég szolgáló tüzérek volnának. (Éljenek!) Már jól is lönek, úgy, hogy nem nézik mennyi ellenség van előttük, hanem hogy hol az ellenség. Másik az, hogy néhány aradi és békési lovas, mikor kitelt idejük, tovább is a táborban maradtak. Az önkénytesekről akárhol vannak, nem lehet mást mint jót mondani. Ugyanis akárhol állanak, mindentütt teljesítik kötelességöket. Van ugyan némely emberi gyarlóság bennök, de azon is keresztül esnek, a miért ezen gyöngéjüket köpenynyel betakarom. Által megyek a Duna és Tisza közötti térre. És örömmel kell jelentenem, hogy a tolnai nemzetőrök megesküdtek életre halálra, hogy megtartják helyöket. És a mint szemökbe néztem, láttam, hogy ígértek igazsággá fog válni. A jász-kunok is derék emberek, jó katonák, különösen a lovasság kítetteti magát, csak az kár, hogy igen nagyra nőtt Bácsban a kukoricza, mert

még többet is tettek volna; azonban az ütközetnél mégis azon jó történik, hogy míg az első vonalbeliek az ellenséggel szemközt állanak, a második vonalbeliek használják az alkalmat, s lekaszálják a földet, hogy a lovasság keresztülkaszul járhasson. Szinte jót lehet mondani a bácskaiakról, kik, különösen a szabadkaiak és bajaiak némely ütközetben derekasan viselték magokat, ezek között is találkoztak önkénytesek, kik a táborban maradtak. Ha talán valamit elefelejtettem mondani, csak azt nyilatkoztatom ki, hogy ezen táborozás, ha mindjárt vérbeli és pénzbeli kárára volt is az országnak, mindenesetre azon hasznára volt, hogy a nemzetőrök, kik ott táboroznak, megszokták a rendet, engedelmességet, ágyudörgést, és jövődőben hasznára lesznek a hazának. Azt az egyet kell még kijelentenem, hogy mivel vaspályán és gőzösön szeretünk járni, alig bírjuk elvárni az eredményt, és mindenben szeretnénk gyorsan elhaladni. Noha katona vagyok, mégis az emberi bánást választottam; mert hasznunk van az emberekből, és még több hasznunk fog fenni. Azon két cél között kellett választanom: akarunk-e mindjárt eredményt véráldozatokkal, vagy később kevesebb véráldozattal. Én elhatároztam magamat a kevesebb véráldozatra; így későbbben értünk célt, noha már nagyon szeretnénk is híreket hallani. A katona nagy harczjáték: bizony drága játék, s a szerencsekerékhez hasonlít. Annyira mennyire embertől kitelik kiszemelni, mondhatom, hogy száz eseményesség (chance) között 65 vagy 70 részünkön van, 30 az ellenség részén. Ha tehát nem csalódom, bizonyosan nem sokára valami jót fogunk hallani. Nem feledhetem el Szeged városát, melynek hazafiúi szeretetét és készségét nem lehet elegendőképen dicsérnem. Mit a katonaság átszállításánál, a betegek és sebesültek ápolásánál tenni kellett, mindent megtett, úgy hogy a sebesültek, még azok is, kik élet halál között feküdtek, azt mondák, nem bánkódunk sebeink miatt, bárcsak tovább szolgálhatnánk a hazának. Ugyanezt lehet mondani Bajáról is, mely város

szinte mindent készséggel teljesít. Végre, hogy személyekről szóljak: Szentkirályi biztos ur (éljen) különös erélyességgel működik a táborban. És igen nagy hatással van a nemzetőrökre, az egyetértésre és kiegyenlítésre. Soha jobb választást nem lehetett volna tenni. Szinte dicsérettel kell emlitenem Török Gábor élelmezési biztos urat. Ugy szinte a torontálmegyei élelmezési biztost, szerencsétlenül elfelejtettem nevét, (egy hang: Vukovics). Nem Vukovics, ez királyi biztos, róla szinte nem mondhatok mást, mint Szentkirályiról. Elfelejtettem nevét, de reményilem eszembe fog jutni később. Meg kell emlékezni még Horváth Antal bácsi főispán urról is, ki bár karja eltörött, kötésben hordozva karját, szinte ott működik a táborban. Vannak még több egyének, hanem ezek legyenek azon általános elismerésben és dicséretben részesek, melyet a tisztelt ház mindnyájoknak szavazni méltóztatik. (Éljen.)

Átmegyek már most egyenesen az én ügyemre. Aratok-e itt éljenekeket, vagy nem, nem tudom; hanem mindenestre gyakorlaton és tapasztaláson épült meggyőződésemet fogom kifejezni.

Ha békés idők lettek volna, minő ujoncz-állítási rendszert kívántam volna behozni, nyomtatásban olvashatja a tisztelt ház. Mert általános ujonczozási rendszernek tárgyalását most azon szempontból nem lehet elővenni, mivel minden új rendszer behozatalához idő kell. Tehát meggyőződésemből egy kisebbet választottam, mely keveset változtatván a most létező rendszeren, melyet hasznunkra kell fordítani, azon feladatnak, miszerint a hazát kell megvédenünk, és ha lehet, megmentenünk, megfelelhessen. Mily körülmények közt forog hazánk, mily veszélyek veszik körül, nyilvános titok. És azért törvényjavaslatomat nem akartam úgy szerkeszteni, hogy általános elveket mondjon ki, hanem úgy, hogy mint országos hivatalnok, ki egy ilyen erős és igazságos bíró előtt állok, felelősség terhe alatt, az igazság és meggyőző-

désem szerint működven, a haza javát előmozdithassam. Szükségünk csak egy pontra irányozva, arra, hogy azon katonák, kiket a képviselőház oly nemesen megadott, minél előbb a haza hasznára fordíttathassanak, hogy így czélt érve, visszalépjünk azon csendbe, rendbe, törvényszerűségbe mely nélkül semmi jövőnk nincsen. Akárhogy törtem fejemet, és gondolkodtam, mégis olyanon akadtam fen, a miért talán a tisztelt képviselőház be fogja törni fejemet. 35 évig húzom ezen igát; és ha nem tanultam sokat, de tanultam annyit, hogy ha engedelmességben neveltetem is, mégis ott, a hol hivatásomnál fogva kell valamit tennem, azt úgy tegyem, hogy lelkiismeretemnek, meggyőződésemenek, és a főczélnek egy úttal, ha lehet, megfeleljek; és hogyha szerencsétlenül talán a tisztelt ház kívánságának és talán az egész hon kívánatainak megfelelni szerencsés nem lehetek is: mégis gyávának tartanám magamat, ha meggyőződésemet ki nem mondánám.

Két mód ajánlkozik az általános törvényjavaslatban, melyet szerencsétlenségemre, mióta hazajöttem, nem is olvashattam át. Általánosan mindig a főczélt szem előtt tartva, bátor leszek taglalni ezen törvényjavaslatokat. Két mód áll előttünk: egy új, vagy újabb; egy régi, vagy pedig egy új és régi között egy közép rendszer. Vegyük először az újat. Hogyha most mindent magyar lábra akarunk fektetni, ehhez nem kell kevesebb, mint egy magyar rendszer. Ha talán valaki tölem, ki három hónap óta ki vagyok nevezve, de csak két hónap óta ülök itt ezen sikamlós széken, ha valaki tölem azt kívánná, hogy a lehetlenséggel küzdök, és annyi századok bűneit egyszerre orvosoljam: az többet kíván és feltételez, mint a mit teljesíteni képes volnék. Mert, hogy a régi rendszert új rendszerré alakíthassam által, új rendszert kellene alkotnom. Mert ha egy más közönséges dolog ezer, vagy több részecskékből áll, a hadi szak, mely nemcsak egy tudományból, hanem tízenötféle tudományból is áll, melyek mind összeköttetésben vannak egymással, a

melyeknek részletei tizezerfelé szerte ágaznak, s melyhez kész embereket kell hozni, melyet rendszeresíteni kell, s rendszeresítve, átfordítva, magyarázva, összehasonlítva, ha a hadsereget magyar lábra állítják, akkor annak, kinek tanítani kellene, tanulni kell magának is. Vegyük már most higgadtan a dolgot. Ha én legjobb akarattal, legjobb szándékkal katonai bizottmányokat állítanék fel, s a világ négy részéről embereket, kik tudományban, katonaságban, gyakorlottságban egy kevésbé hiresek, összevenném is, ha nem tekinteném is azon kapcsolatot, melyben még az összes monarchiához állunk, melylyel talán némely téren együttvéve kell működnünk, tőle egészen eltávozni nem kell, nem lehet, mivel nagyobb rész jó benne, és csak némely kinövései vannak; ha ezen alapon indulnék is, a katonai tudományokat fordítani, magyarázni, összeilleszteni kell, s ha fordítva, leírva nyomtatva vannak, összehasonlítani, gyakorolni kell, és csak ezután életbe léptetni, s hogy életbe léptethessük, mindenkinek tanulni kell. Már pedig, ha annak, ki tanítani köteles, magának is tanulni kell, bizony, akkor a tanítvány igen kevés hasznot lát belőle. Látjuk, hogy ezen tanítók előadásai alatt, kik Moliére szerint bottal csináltattak, kik az előadás előtt néhány órával tanulják a leczkét, álom száll a tanítványok szemeire. A második az, hogyha én most új osztályokat akarnék összeállítani, a felebbvaló nem ismerné alattvalóját, a bajtársak nem ismernék egymást, és azon erők, melyek bennök léteznek, nem irányoztathatnának a cél felé, és csak az idő veszne el, mely most, midőn veszély fenyegeti a hazát, a legnagyobb capitális. Még tekintetbe kell venni azt is, hogy, ha a fenálló ezredekben új ezredek állítanánk fel, ez igen sok költséggel fogna járni. Mert sok stábot és tudományos testületeket kellene felállítani. Mindezeknél fogva tehát én nem tanácsolhatom, hogy ezt tegyük; annál kevesebbé, mivel semmiféle erőt nem nélkülözhetünk. Mindenféle erőt, legyenek azok nyugvásban, legyenek cselekvésben, vagy készülődésben a cselekvéshez, használnunk kell.

Mert ha mi lelkesülve vagyunk is, mégis a lelkesedés közben kimondott szó, nem válik azonnal tette és cselekedetté. Olyan hazában élünk, hol a lelkesülés nagy, de azon pillanatot elő nem teremtheti, hogy az akaratnak a siker célirányosan megfelelhessen. Tehát azon erőket, melyek seregünkben szerteszét léteznek, azokat most, midőn a haza és fejedelem érdeke követeli, midőn a törvényhozás törvényes uton jár, midőn fejedelmünket szeretjük, imádjuk, mivel egyetlen barátunk, és mi talán egyetlen barátai vagyunk, — azon erőket a haza kárával nekünk nélkülözni nem lehet, nem hasznos, nem célirányos. De politicailag sem jó. Némelykor talán elhagyjuk magunkat ragadtatni, és hozunk talán oly végzést, melynek hatását nem tudta senki, és nem tudja hol végződik. Azon politicalai erőket, melyek talán nincsenek egyenes rokonszenvvel mellettünk, de a kötelesség terén állanak és mellettünk harcolnak, ezeket sem lehet mellőzni. Ezenkívül, hogy ezen tárgyat bevégezzem, tudjuk, hogy mi egy kalap alatt állunk; mire fogna az vezetni, ha, mit az eseményeknek kellene előidézni, s az időnek megérlelni, ha azt mi praecupáljuk? Olyat mondanánk ki, mely nem lehet hasznunkra, s azért én, mint egyenes ember, nem is pártolhatom.

Már most vegyük a második rendszert. A második rendszer nincs nyitunkra, talán az enyémmre sincs. Én nagy polczra vergődtem fel, és senkinek sem köszönhetek semmit. Bizony utolsó hivatalomban elég mérget ettem, s némelyeket meg is gyűlöltem, és megfogadtam, hogy még is fogom boszulni. Hanem e boszuállási kívánságot háttérbe szoritottam. És azt mondom, hogy ha az új rendszer behozatalánál annyi akadályok vannak, úgy nézzük meg, vajon a másikonál kevesebbek-e az akadályok? Kimondom, hogy mechanicailag véve a dolgot semmi sincs, sőt inkább előnyei vannak. Mert itt nem kell tanulni semmit, itt már tanult van. A felebbvaló ismeri legközelebbi alattvalóját és így tovább. Ha az ujoncz besoroztatik, katonává tétetik,

a közemberek neki barátként szolgálnak, úgy hogy egy hónap alatt vigyék hová tetszik, ha nem is tökéletes katona, de befoglaltatik a szükséges rámakba, és legény a gáton, pedig ilyenekre sok szükség van. Igaz, sokféle elemek vannak közöttünk és idestova egyenetlenség is mutatkozott, de a magyar ezredekre még károsan nem hatott. Mostani utazásomban is tapasztaltam, hogy legyen a katona árvamegyei, legyen liptó- vagy akármely megyebeli, ha azt mondják neki: menj, ölj, hát az megy, öl ront és tör; és mikor azt mondják: elég, akkor visszatér. Ezt az új rendszerről nem lehet mondani, mert nem tudjuk minő hatást fog kifejteni. De azt tudom, hogy a mostani rendszer mellett, egyes személyeket kivészek, általánosságban nem találtam egy testületet, mely az engedelmességet felmondotta volna, egyen kívül, mely most legujabban történt, mely felett azonban nem esem kétségbe, hogy egy pár nap — hét múlva kötelességéhez visszatér, és mint bűnös, nagyobb tettekkel fogja leróni vétkes tettét. Tehát gyakorlatilag a mostani rendszer jobb, de szellemileg sem rosszabb; miért nem rosszabb? azért nem rosszabb, mivel hogy ha most ujonczokat akarunk állítani, hát hogyan állítjuk azokat? Ugy, hogy a hol van magyar szellem, kivonjuk, és oda tesszük, hol nincs magyar szellem, és így egyrészt veszünk valamit, más részből pedig elvonunk, s azon ideára adunk alkalmat, hogy szakadást akarunk; már pedig az szükséges, hogy rólunk a szakadásnak még csak gondolata se támadjon. Mert szükségünk van egyesülésre, összpontosulásra, hogy azon kis erőt mely a legszorosabb strategiai helyheztetésben van, compact tömegben teheszük oda, hova a szükség kívánni fogja. Tehát én sajnálom bár, hogy a tisztelt háznak kívánságával, vagy épen a hazának régi ohajtásával talán ellenkezésbe jövök, mégis nyíltan és lelkiismeretesen kimondom, miszerint semmit sem kívánok most változtatni. Hanem azon erőt, a mely most van, felhasználni, hogy ott, a hol a veszély nagyobb, azt elnyomva, máshová fordíthassuk, hol a szükség fog

előállani. A mint megmondottam önmeggyőződésemet, úgy bevallom azt is, hogy a háznak joga van, hogy magyar legyen a hadsereg. De e jogot úgy gyakorolja, hogy valami jobbat tegyünk, ne pedig rosszabbat; mert most minden rögtönzés, minden hevenyészet káros. Káros a személyre nézve, ki azt életbe lépteti, káros a házra nézve, mert minden rögtönzés oly nagy fontosságú dolog, hogy az egész világ ítéletét magára vonja, hogy olyanba vágta a fejszét, melyet meg nem bir. És azért az, mi hamar történik, meg nem gondolva történik, és mi nagy kárt hoz a hazának, azt nem lehet javasolni, az káros. Hanem, ha a ház azt mondja a hadministernek: én kívánom, hogy magyar legyen a hadsereg, akkor adjon neki időt, hogy önbecsületével is azt magyarrá tehesse. Ha kimondja a ház; „kívánom, azonnal magyar legyen a hadsereg,“ én mindent meg fogok tenni, mi tehetségemben van, ide hívok minden szakértő embert, hogy dolgozzanak éjjel és nappal egy új rendszert, miszerint ne legyen kénytelen fél — fertály foltozott rendszert behozni, hanem egy egészet hozhassak be, mely azután tisztán magyar legyen. És e tekintetben azt mondom, mit Gibbon mondott: „Sok idő kell míg egy világ elvesz, de nem is kell más,“ én is azt mondom, hogy idő kell; mert ha jól meg nem főzi az ember, hát kóficz lesz belőle.

Nem szoktam sokat beszélni, nem is tudok; mert igaza volt azon amerikai phraenologusnak, ki azt mondotta, hogy fejem kissé kemény, és kevés, vagyis rossz emlékező tehetségem van, s ezért nem tarthattam mindent emlékezetemben. De gondolom elég alkalmam lesz a vitatkozások folytán felelgetni, és így azt, mit most elfelejték, később helyre fogom hozhatni. Most végre csak azt hozom fel: tudjuk milyen állásban vagyunk, hogy mire van szükségünk. Tehát azt elvül kell kittüzni, miszerint olyan valamit kell teremteni mely azon célnak legáltalánosabban, és mi több, leghamarább megfelel. Hogy ha ezt tesszük, akkor nem tudom, melyik félre fog a tisztelt képviselő ház határozata

fordulni. És hogy ha valaki jobbat tud ennél alkotni, a nélkül, hogy a mire szükségünk van: a hazát megmenteni, szem elől tévesztessék, örömet fogok hódolni, és mint közlegény is fogok szolgálni alatta. De most is azt mondom, hogy nem pártolhatom azt, mivel a magyart meg kell menteni, hogy azután magyar lehessen. De ha mindjárt változtatjuk a rendszert, nem lesz abból magyar. Én tehát az új rendszer behozatalát nem pártolhatom magyarilag, még kevésbé pártolhatom politcailag; mivel az igen nagy botrányt okoz a negyedik zászló-aljakra; már pedig az országnak kötelessége azon hadseregre tekintettel lenni, mely egy felől becsületünket fentartja, s az ország integritását megvédi, más felől a magyar nevet legelső helyre tüzi. Az egész birodalmi hadseregben a magyar az, mely leghátrább áll az előmenetelre nézve, kell lenni jutalomnak, mely őket buzdítsa. Politcailag nem pártolhatom azért sem, mert azon népnek, mely hozzánk akar simulni, szükséges, hogy legyen ideje hozzánk simulni. Nem pártolhatom azért sem, nehogy olyanokat fizessünk, kik hasznunkra nem válnak; mert csak azok kik szolgálnak, hasznosak a hazának.

Z á b o r s z k y A. Miután hazánk képviselő testülete osztatlan egyetértéssel a haza védelmére 200,000 katonát, ezek kiállítása és felszerelésére pedig 42 millió ftot felajánlott, joga, sőt kötelessége a képviselőknak ezen hadsereget akként állítani ki, hogy az a magyar nemzetiség kifolyása legyen, mind külső alakja, mind belső rendszerítésére nézve. Óhajtom tehát 1-ször, hogy a kiállítandó hadsereg magyar nemzeti színek alatt alakitassék s mind parancsnoksága, mind ügyeinek igazgatása, szóval egész kormányzása nemzeti, azaz magyar legyen. Hogy pedig a magyar hadsereg a hazának valódi védőeregének alakuljon, polgári szempontból is okvetetlen szükséges, hogy 2-or, a haza polgári alkotmányára megeskettessék, mert ha a katona nem polgár egyszersmind, csak zsoldossá aljasodik. Továbbá a hadseregnél apró camarillák, hiúság, árulkodás, és irigység lehetséges megsztün-

tetésére óhajtanám 3-or, hogy ujonnan felállítandó hadseregünk ezredei szám szerint osztatván fel, az eddig divatozó ezredi tulajdonosságok szüntessenek meg. Mivel pedig továbbá igen valószínű, hogy a felajánlott hadsereg kiállítása, úgy szólván talpraszedése már a kívánt conscriptio nehézségei miatt sem lehet igen gyors, óhajtanám 4-er, hogy érdemes hadügyministerünk önkényteseket is szerezhessen, odaértve természetesen azt, miszerint ezek a kiállítandó hadsereg számába betudassanak. Továbbá mivel, Európa tökéletesített hadviseléséhez mérve a magyar hadsereg tűzértség és vadászkar nélkül nem sok babért, talán csak veszteséget arathatna a harcmezőn, következésképen 5-ör, egy vadász- és tűzérttestületnek felállítását is szükségesnek tartom, mit a hadügyminister magától is fog méltányolni. Sőt ellenségeink előnyei után okoskodva belátom azt is, hogy: 6-or, egy oly nemű szabad csapat (freicorps) felállítása is szükséges, mely mint a határőri szerezsának, hasonnemű rendeltetés és hivatásra képesíttessék. Végre 7-er, a katonai szolgálat idejét mint a központi választmány, én is 4 évre óhajtanám leszállíttatni; egyébiránt határozottan kijelentem, hogy ujonnan felállítandó hadseregünknek nemzeti lábra leendő állítását s jelen polgári viszonyainkhoz illesztését tárgyzó minden biztosítékokat parányi tehetségem összességével pártolandok, mert hiszem, hogy e pillanat, a most vagy soha kedvező pillanata lévén, ezt hasznavehetlenül elosonni engedni nemcsak részvétlenség, hanem merőben gondatlanság volna, miért mint eddig, úgy bizonyosan még ezután is századokon keresztül lenne a haza szenvedni kénytelen.

Kubinyi F. A katonakiállításról levén szó, rendeztük azt a nemzetiség alapján, ennél fogva magyar lábra kell hadseregünket állítani, mert ha mindjárt Ausztriával szövetségben élünk is, rá számítanunk nem lehet. Azon alkotmányellenes szellemnél fogva, mely a katonaságnál uralkodik, az nem barátja a magyar nemzetnek, és a katonákat, szóló, sem

ruhájoknál sem szellemöknél fogva, magyar katonáknak nem tarthatja. A katonaság ausztriai zászló alá levén esküdve; nem akart engedelmeskedni a ministeriumnak, s ha ezután is úgy lesz, mit várhatunk? A lázadókat azok pártolják, kik velünk szövetségben élnek, s pártolja az örvidéki katonaság is. Ennél gyalázatosabb árulást a világ története nem mutathat fel. Ennél fogva magyar lábra kívánja állíttatni a magyar katonaságot, s követni akarja Zrinyi példáját, ki elődeinket „Ne bántsd a magyart“ című könyvében meginté, hogy a magyar hadsereget magyar lábra állítsák. Ha valaha, most van annak ideje. Ennél fogva nem pártolja hadügyminister törvényjavaslatát, mely csak arra vezet, hogy a fenálló ezredek kiegészíttessenek, holott szóló azokat a felállítandó seregbe kívánja soroztatni. A 3. §-t így kívánná változtatni: „a megajánlott hadsereg a fenforgó szükségekhez képest fog kiállíttatni, melyből új ezredek fognak alakíttatni, s ezeknél (a 4. §. kimaradna) az ügyvezetési és vezérleti nyelv, továbbá a zászló, ruha és jel, magyar leendő.“ Az 5 §-hoz ezt kívánná tétetni: „kivevén azon ezredek, melyek most a szerb lázadókkal szemben állanak, minden többi ezredek a felállítandó új seregbe olvasztassanak, és mihelyt a körülmények engedik, az 5. §-ban kitett magyar seregzredek is a szerint alakíttassanak. A 9. §. után egy új §-ban ezt kívánná tétetni: „egyébiránt az ezredtulajdonosi jog megszüntetvén, az ezredek egymástól sorszámokkal fognak megkülönböztetni, és a hazai történetből vett nagy emléktű neveket viselni.“

Az esküformát így kívánná szerkesztetni: „Esküszöm az élő istenre, királyomnak V. Ferdinándnak és a magyar alkotmánynak hűséget és védelmet; esküszöm, hogy zászlómat soha el nem hagyom, hogy a magyar ministeriumnak és általa kinevezett előjáróimnak engedelmeskedni fogok, kötelességemet hiven és pontosan teljesítenem!“ Ha a nemzetiséget vesszük alapul, nem lesznek kétes érzelmi katonáink; ilyeneket pedig nem kívánok, mert csak szaporita-

nánk ellenségünket. A hadsereget hát magyar lábra kívánom állíttatni.

Batthyány L. ezuttal kettőre figyelmezteti a házat. 1-ör arra, hogy tartsuk figyelemben azon tagadhatatlan tényt, miszerint ótalmunkat valamennyien azon seregtől várjuk, melyet némelyek hajlandók lepiszkolni és gyalázni. Ha nem a méltányosság is, de a józanság megkívánja, hogy el kell várni, míg azon sereg megtette szolgálatát. 2-or arra, hogy itt nem csak azt kell tekintetbe venni, mit és mennyit volna jó igényelni egy magyar hadsereg alakítása alkalmával, hanem, akármit határozunk, arra hogy törvény legyen, ő felsége hozzájárulása szükséges, és ha oly alakba öntetik a határozat, hogy ő felsége előtt el nem fogadhatónak látszik, egy vagy más ministerium ugyan leléphetne, de törvény belőle még sem lenne, s a legnagyobb csapás ebben az volna, hogy nem bírnánk katonaságot alakítani. Ezt ajánlja a ház figyelmébe.

Lusinszky J. Pártolja a hadministert.

Zsembery. A bizottmány javaslata kielégítőbb, mert a nemzetiség eszméje ha nem egészben is, de részben bele van fektetve; de úgy mint áll, azt sem fogadja el. Ezen javaslat 2-ik cikke azon szóig: „mindaddig“ szólót azon tanácskozássra emlékezteti, melyet a *pragmatica sanctiőről* hallott. A *pragmatica sanctiőt* úgy érti, és úgy kívánja fenntartatni, hogy egy közös fejedelem alatt legyünk. De emlékezteti még az érintett czikk azon kiegyenlítési politicára is, melyet a ministerium megkísértett. A 4-ik cikkben szinte vegyes politicát lát, pedig a vegyes alkudozó politicának ideje már lejárt, és mégis a ház a ministerium alkudozó politicájára ráadta helyeslését. Mikor a 200,000 katonát oly nagy lelkesedéssel megajánlottuk, ki gondolta volna, hogy az az alkudozási politicának áldoztatik fel. Át kell látni a ministeriumnak, hogy az alkudozó politicának eddig sem volt, ezután sem lesz semmi eredménye; át kell látni a ház-

nak, hogy a nemzet jövőjét biztosabb alapra nem fektetheti, mintha azt nemzeti hadseregre bazirosza.

Szapáry. Pártolja a hadministert.

Nyáry P. Én bátor vagyok kérdést tenni: akarnak-e önök magyar önálló hadsereget vagy sem? (Többen: akarunk.) Azt hiszem, nincs senki, ki ezt ne akarná, de vannak, kik kétségeskednek a kivihetőség iránt, s nekem így meg van könnyítve szerepem, mert nem kell kapacitálni a felett: legyen-e magyar hadsereg, vagy sem, hanem csak a felett: kivihető-e vagy sem? Gyakorlati téren csak gyakorlati indokok használhatók; s nézzük, Magyarországon hogyan állunk e részben? Mielőtt az országgyűlés megnyitott, a ministerium a hazát veszélyben látván, önkénytes sereget alkotott, s azon önkénytes sereg néhány hét alatt készen az ellenség eleibe állíttaték, s ha jól fogtam fel hadügyminister ur beszédét, a katonaság egy részéről semmit sem szólt, de kiemelte az önkényteseket, s azt mondta, azok minden dicséretet érdemelnek. Ha uraim! 10—12 ezerből álló hadsereget ki tudunk állítani néhány hét alatt, s ez semmi convulsiót nem következtet, kérdem, honnan veszik a convulsionalis argumentumokat azok, kik azt mondják: legyen önálló magyar hadsereg, de annak átalakítása véghetetlen bajokba kerül. Gyakorlati téren azok állnak, kik a magyar hadsereg kivihetőségét állítják, s ott azok nem állnak, kik azt hiszik, hogy Magyarországon a most felállítandó sereg német lábra állíttatván, birni fogja az ország rokonszenvét. Ha, mint említettem, a honvédsereg magyar commando, magyar ruha és színek mellett megáll, még pedig, mint hadügyminister ur mondá, úgy áll, hogy azt különös dicséretre méltatni volt kénytelen, mit kételkedünk azt mondani: ha most 200,000 katonát állítunk, csak azon általános elvet mondjuk ki: a megajánlott katonaság azonnal magyar lábra állíttatik, az eddig fenálló katonaságnak pedig lehető legrövidebb idő alatti azzá alakítása a ministeriumra bízatik. Hol van itt valami erőszakolás, hol van oka aggodalmuknak, kik azt mondják: legyen magyar sereg,

de nem mindjárt? Kik azt mondják: egészen más volna dolgunk, ha rámank volna? A kép rendszerint többet ér a rámanál, de a ráma is tekintettel kell lenni. A mostani katonaság furcsa kép, bele erőszakolják azon frakkba, melyet Európában már nagyobb részint elhagyták a nemzetek, ráerőszakolják a magyart, hogy értse azon nyelvet, melyet nem ért. Most, midőn hadsereget akarunk állítani, például ne a régit vegyük, de vegyük, mit magunk alkottunk, a honvédeket. Van ebben nehézség? A többiekre azt mondjuk: bizzuk a ministeriumra, hogy azokat a lehető legrövidebb idő alatt magyar lábra alakítsa. Engedjenek meg, kik félénkek, s azt tartják, hogy ilyen fogásokkal védelmezzük magunkat, engedjenek meg, ha velök egy véleményben nem lehetek, már csak azért sem, mert néhány hét óta tart ezen országgyűlés, s emlékezzünk vissza ennek históriájára, valjon ezen ugynevezett magyar politica, vagy tactica vezetett-e egyébre, mint hogy kinevettek bennünket. Mert kivel van dolgunk? Egy átkozott fajjal, mely ausztriai camarilla név alatt ismeretes a világban, melynek semmi egyéb akaratja nincs, mint hogy a régi állapotba állítson vissza mindent, s miután Radeczky győzött, azt hiszik, úgy fognak boldogulni mindenhol. Elvárom, fognak-e boldogulni Olaszországban is, csak hogy reményelem, a trónbeszédre adott válaszbani olasz segedelmet nem fogják úgy értelmezni, hogy akkor is fogunk segítséget adni, ha egyik vagy másik részről interventio jőne közbe, s nem a kibékítés volna a cél, hanem más is. Ha valaki csalni akarja magát, olvassa el a zágrábi ujságot, mely ex-bán Jellachich aláírásával azzal végzi, hogy a magyar financz-, had- és külügyministerium olvasztassék a bécsibe, s akkor visszavezetessék a dolog a régi jó kerékvágásba. Kik ezt látják, tudják, hogy valahányszor ezen camarillával egyezkedés akart történni, mindig kigunyoltak bennünket, kik — hogy még többet mondják — ezt hivatalosan tudják, ugyan hogyan szólíthatják fel a nemzetet arra, hogy önmagát megbecstelenítse? Mert ha az

lesz is a következés, hogy el kell vesztünk, akkor is különbség van abban: becsületesen vagy gyalázatosan veszszünk-e el. Azért javaslom: féljenek mindentől, csak a reactiótól s az ausztriai camarillától ne féljenek; nem azért, mintha bizonyosan tudnám előre mondani, hogy legelső perczben győzedelmeskedni fogunk rajta, de azt hiszem, a camarilláknak ideje elmúlt, s az igazság előbbutóbb győzni fog, az igazság pedig mindig a nemzetek mellett van. Arra kérem tehát azokat, kik félnek, vessék el a félénkséget, s nézzenek bátran az ellenség szemébe. Talán a napokban fogják jelenteni, hogy meg is kezdték az operatiókat, s ha azt mondják, hogy a schwarzgelberek nem akarnak a más schwarzgelberekre löni, s ha azt hiszik, hogy midőn azok számát szaporítják, kik nem akarnak az ellenségre löni, akkor a barátok számát szaporították: ez a legkimélőbb kifejezéssel is nevetséges.

Berzenczey, midőn Pestre jöttekor az ujonczoknak németül dressiroztatását látta, ez benne oly rossz érzést támasztott, hogy szinte tétovázott ministerialis emberré lenni. De a táborba lementével azon meggyőződést szerezte, hogy a jelenlegi seregekhez új zászlóaljak nem állíthatatnak, hanem az ezredeket kiegészíteni látja szükségesnek, s csak a többit látja magyar lábra állítandónak. Szólónak okai: mert midőn Szegeden összegyűlt székelyeknek nemzeti zászlót akartak adni, azt el nem fogadták, s azt adták okul: hogy ők azon zászlót, melyre esküdtek, s melylyel az ellenség ellen kiindultak, sem barátaiknak, sem ellenségeiknek ki nem adják, hanem az alatt vívandának, s azt haza is fogják vinni. Szóló véleménye szerint a nemzeti zászló rögtöni kitzése által többen eltántorodhatnának. Szerinte azért, hogy Bechtold, vagy más tiszték nem tudják a magyar nyelvet, a vezérlet-től el nem vonhatók. Azt hiszi, senki nincs — ki nem akarná seregeinket magyar lábra állítani, — de szerinte az ideje még nincs itt. Azokat, mik a seregek magyar lábrai állítása mellett felhozattak, szóló mind helyesli, de jelenleg nem ki-

vihető, mert a táborban nagy zavart okozna. Magáról a hadügyministerről minden erélyességet és hazafiságot feltesz; de, hogy magyarul kormányozhasson, azt nem hiszi. — Arra nézve, hogy maradjon meg a német katonaság, de ne completiroztassék, és e mellett állittassék külön magyar sereg, úgy vélekedik, hogy ezen elhagyás és nem completirozás által a jelenleg fenálló ezredek mintegy meggyaláztatnának, s ez nem jót szülne a táborban. Szólv a tábort megjárván, azon meggyőződést szerezte, hogy a felállítandó sereget magyar lábra kell ugyan állítani, de a régi katonákból ujonczokat nem csinálhatván, azokat is completirozni kell. S ezeknél fogva határozottan a középponti bizottmány véleménye mellett nyilatkozik.

P a t a y J. Mi a ministerelnök második kifejezését illeti, hogy oly törvényt hozzunk, melyet ő felsége elfogadhatónak talál, különben nem fogja sanctionálni, azon megjegyzést teszi, hogy ez különösen hangzik Batthyány Lajosnak, mint az oppositio eddigi főnökének, szájából, és hogy a házban független népképviselők ülnek, kik nem nézik azt, hogy mi tetszik a ministeriumnak, mit hajlandó ő felsége megerősíteni, hanem teszik azt, mit a haza boldogságára tenni jónak látnak. Ha ily mellétekinteteket figyelembe kell venni a képviselőnek, akkor kár a státusnak ezreket költeni a törvényhozásra, akkor legjobb volna, ha ministerelnök ur hozna vagy terjesztene elő törvényjavaslatot, mit ő felsége hajlandó lesz megerősíteni, különben is eleget fáradozik Innsbruckban és Bécsben a haza java eszközléseért. — Mi magát a tárgyat illeti: a magyar szabadságot és nemzetiséget csak magyar nemzeti hadsereg biztosíthatja; de míg a katona német zászló alá német szellemben esküszik, míg német tisztje, német parancsszava, német ruhája van, addig nem látja biztosítva a szabadságot. Némelyek azt mondák, hogy a sorkatona büntetésnek veszi, ha ujonczok közé szoroztatik: ez nem áll, mert a magyar katona csak azt szokta büntetésnek venni, ha német katonák cserepárok közzé szoroztatik, de ha itt a do-

log felől illőleg felvilágosítatik, sokkal több józan ész tesz fel a magyar katonában, mintsem azért reakcióra tökélné el magát. A hadsereg magyar lábra állítását kívánja.

Batthyány L. Nem akarja azt mondani, hogy a törvényhozásnak csak azt szabad határozni, mit ő felsége hajlandó lesz sanctionálni, hanem csak azt ajánlotta a ház figyelmébe, hogy tanácsos-e oly törvényt hozni, melynek megerősítéséhez kevés remény lehet. A ministeriumot nem is említette, mert, mindenki tudja, hogy parlamentaris életben vannak perczek, mikor a ministerium, ha mindjárt a képviselőkkel indentificálta is magát, sem képes a trónt bizonyos törvény elfogadására birni; ily esetben a ministerium le fog lépni s kérni, valjon ezen eventualitást most előidézni érdekében van-e a nemzetnek? Ez csak barátságos figyelmeztetés volt, s mint követnek joga van a házat figyelmeztetni: mit fog a nép maholnap helyesleni, s hová fog állani? Oda áll, hová ő felsége nyilatkozik. — Előtte szóló azt is mondta, hogy sokat jár Innsbruckba s Bécsbe, s ez némi csemegével van ugyan felékesítve, de mégis visszhangját veszi észre benne bizonyos lapnak, mely ugyanazt több ízben szemére hányta. Szóló mindig az összes ministerium felszólítására ment s szerette volna, ha e hálátlan provinciával a ministerium Patay József urat bizta volna meg, s talán több sikerrel járt volna. Hogy Patay József szólótól, mint mondá, az eddigi ellenzék főnökétől oly javaslatot nem várt volna, azt el kell szenvednie, de ő is tőle mint előbbeni bajtársától más viseletet várt volna.

Pap Zs. Magyar lábra kell állítani a hadsereget, de majd később, mikor kedvezőbbek lesznek a körülmények.

Ágoston J. A különbség a dologra nézve abban áll: akarjuk-e rögtön átalakítani hadsergeinket, melyek az ellenség előtt állanak, s ki akarjuk-e egészíteni a kiállítandó ujonczokból? Az ellenség előtti hadsereg saját kebeléből egészítettessék ki, p. o. három zászlóaljából formáltassék kettő, s ki van egészítve a hiány, a többi magyar lábra kell álli-

tani, úgy mint azt a központi bizottmány véleményezte. Berzenczey azt mondá: zászlóját nem hagyja el a katona, s azt mással nem cseréli fel. A zászlót senki sem akarja rögtön az ellenség előtt felcserélni. Egyébiránt a zászló iránti pietást egy francia szájában szóló értené, ha ezt mondaná: ez a zászló lobogott Jena, Austerlicz, Wagramnál, a pyramisoknál, az arcolei hidon: a kérdéses zászlókat azonban oly dicsőségi nimbus nem környezi. Szóló tehát nem látják, miért ne lehetne az ily lobogót nemzeti lobogóval fölcserélni s azt mondani: védjétek meg ezt, áraszzatok rá dicsőséget, miszerint az utókor is megemlékezzék, hogy ti voltatok első, kik nemzeti lobogó alatt harcztatok; de ezt nem kívánja az ellenség előtt álló ezredekre kiterjeszteni, szóval nem kívánja, hogy azon katonák, kik ellenség előtt állanak, zászló fölcserélési vagy besorozási tekintetben változást szenvedjenek, de más részről azt sem kívánja, hogy a jövő átalakulás nehezítették. Az ellenség előtt álló seregre nézve tehát azt kívánja, hogy ne történjék tetemes változás, de anynyi mindenestre történjék, mi annak jelét viselje, hogy nem a régi rendszernek emberei, mit talán egy nemzeti színű rózsával el lehetne érni. Többiekre kívánja, hogy úgy mint a központi bizottmány véleményezte, magyar lábra állíttassanak.

Repeczky. A központi bizottmány javaslatát pártolja.

Deák F. kívánja, hogy a hadsereg, a menynyire lehet, minél hamarább magyar lábra állíttassék, s kivitelével bizassék meg a hadminister.

Hetyey. Az egész hadsereget magyar lábra kívánja állíttani.

Tallián. A hadministert pártolja. De mihelyt lehetséges, kívánja a sereg átalakítását.

A tanácskozás folytatása következő napra halasztatván, az ülés eloszlott.

X-ik ülés a felsőházban

aug. 17-én.

A jegyzőkönyv szokott hitelesítése után a primás jelentést tett az Innsbruckban volt küldöttség eljárásáról, mely szerint az épen akkor ért oda, midőn ő felsége induló félben volt Bécsbe. Mind a mellett is f. h. 8-án reggeli 8 órakor elfogadván a magyar küldöttséget, kívánatára azon választ adá, miszerint kedves előtte a magyar nemzet ragaszkodásának kifejezése; azon kívánatra pedig, hogy az országgyűlést személyesen befejezni méltóztassék, azt válaszolá, hogy ezt minden bizonynyal fogja teljesíteni.

Ekkor a kitűzött tárgy kerülván szőnyegre, b. P. é r é n y i Zs. mint a bizottmány előadója, mielőtt a javaslatot felolvasná, szükségesnek tartotta azon nézeteket, melyek a bizottmányt vezérlették, előterjeszteni. A javaslat magában foglalja ugyan az indokokat, de annyit mégis meg akar említeni, miszerint a bizottmány a javaslatot két részre osztá. Első magában foglalja, hogy miután Frankfurtban irántunk sympathia nyilatkozott, azon felül, hogy ezt a felsőház válaszfeliratában is kijelentette, szükséges meghatároznia azon barátságos viszonyt, melyben a magyar nemzet Németthonnal kíván maradni, minthogy ez mindkettő szabadsága kifejlődésének nemcsak hasznos, de szükséges is. A második rész azt foglalja magában, hogy midőn ezt a nemzet kijelenti, akkor politcája dynastiaéval is találkozik, mert Magyarország érdeke ugyanaz Austriaéval.

Ezután olvassa a választmány javaslatát mely következő:

„A Németthon népeinek frankfurti képviselői gyűlésében a magyar nemzet irányában tanusított rokonszeve által felhiva és ösztönözve érezünk magunkat részünkről is annak kijelentésére: miszerint azon hon népeivel a szoros egyetértést nemcsak azért ohajtjuk — mint a válaszfeliratban felemlítünk — hogy egyesült akarattal erős védfalai lehessünk a civilisatiónak, de azon okból is, mert a köztünk öszinte barátságos kapcsolat egyszersmind a mindkét részről szabadságaink és kölcsönös érdekeink további biztos kifejlődésére és megerősítésére üdvös hatással leend, és azért Németthon egységét melegen pártolva, az ellene törekvőknek annál kevesebbé nyujtandunk segéd-

kezet, mert hisszük, hogy e részbeni politicánk a dynastiával azonos és azonos maradand utóbbi szentesített törvényeink következtében is, minden viharok és mutatkozott ellentörkvések dacára.”

Gr. Pálffy J. nézete szerint ily fontos tárgyban e háznak, mely a nemzet egy részét teszi, kell határozni, valamint nem kétli, hogy e véleményben a ház tagjai valamennyien osztoznak. Miután pedig a választmány javaslata az övétől csak szavakban különbözik, lényegére nézve ugyanaz: ezt pártolja. Csak egy hozzáadást kíván tételni; e szavak után ugyanis: „hogy e részbeni politicánk a dynastiával” szeretné még azokat igttatni, melyek az ő javaslatában foglaltattak, u. m. „melynek egyik kittűnő tagja a német egység élén áll.” Ez motivum arra, hogy a dynastia érdeke a némettel és miénkkel ugyanaz. (Helyeslés.)

Beöthy Ö. A javaslat ellen annál kevésbbé lehet észrevétel, mivel a magyar nemzetnek a német szövetség iránti sympathiája már a válaszfölriratban is el van ösmerve. Sajnálja azonban szóló, hogy a javaslat előbb kezében nem volt, csak most, s így kívánt módosítását a ház szabályaihoz képest nem formulázhatta. Véleménye szerint kelemetesebb volna, ha mi nem azért viseltetnénk sympathiával a német nemzet iránt, mert ők Frankfurtban nyilatkoztak, hanem azért, mert ezt a szabadság és civilisatio kívánja. A javaslatban levő phrasissal szóló nem élt volna, mert nem is akarja tudni, mi történt irányunkban Frankfurtban, hanem igenis tudja, mivel tartozik a civilisatiónak. G. Pálffy módosítását elfogadja, mert ha a németek dynastiánk tagját bizalmoknál fogva kormányzónak választhatták, mi pedig irántok rokonszenvet jelentünk, ez tanusága politicánk ugyanazonosságának.

B. Perényi Zs. fölvilágositja Bihar főispánját, miszerint a javaslatban nem az van, hogy a ház azért viseltetik sympathiával a német nemzet iránt, mivel Frankfurtban irántunk nyilatkozott. Ez csak a sympathia kijelentésének oka, magának a rokonszenvnek motivumai utána adatnak

elő, s ezek a kölcsönös érdekek, szabadság, civilisatio. Pálffy módosítását elfogadja.

B. Révay S. kívánatosnak tartja, hogy a ministerium fejezze ki, milyen politikát követett, mikor Frankfurtba követeket küldött.

Gr. Széchenyi L. nincs ugyan e kérdésre elkészülve, annyit azonban mondhat, hogy midőn a ministerium látta, miszerint egész Európa viszonyai szétbomlással fenyegetnek, ügyekezett keresni a civilisatiónak kapcsát, meg akarta tudni, milyen sympathiával viseltetnek a németek a magyar nemzet iránt, és ők a sympathiát kimondották. — A tárgyra nézve szinte el akarja további discussio nélkül fogadni gr. Pálffy módosítását.

B. Wesselényi M. általánosságban elfogadja a javaslatot. De egy stylaris módosítást javal, mely szerint a bécsi ministeriumról mondottakat ki akarja hagyni.

Azonban észrevétele nem a választmány, hanem az indítványozó eredeti javaslatára vonatkozott, mint őt erről a közlekedési minister fölvilágosítá. Megnyugtatósa végett a javaslat még egyszer fölolvastatott.

A többség az egészet gr. Pálffy módosításával elfogadta.

Vége még az elnök jelenté, miszerint a bizottmány a nevelési törvényjavaslattal még nem készült el; b. Wesselényi M. pedig, hogy legközelebb indítványt fog szőnyegre hozni a különböző nemzetiségek megnyugtatósa tárgyában.

XXXII-ik ülés az alsóházban

aug. 17-én.

A tegnapi jegyzőkönyv felolvastatván, az elnök néhány kérényt mutatott be a háznak, a regálék és legelő dolgában, melyek az illető választmányhoz utasítottak. Hegedűs a haza megmentését tárgyazó 3 törvényjavaslatot nyújtott be. Ludvig a belügyministert kívánta volna interpel-

lálni, azon egyének iránt, kik Gallicziából Szepesbe, az ujonczozás elöl, jönnek át; de a belügyminister nem volt jelen. Az elnök jelenté, hogy az igazságügyminister benyújtá a vésztörvényjavaslatot. Mászáros, a minap szóba hozott székely engedmények iránt adott felvilágosítást, hogy azok nem a bécsi ministerium befolyásával történtek.

Ezután napi rendre tért a ház.

Gaal J. Tekintetbe vevén a körülményeket, elvben ugyan pártolja a hadsereg magyar lábra állítását, de nem rögtön, s azért időt kívánván engedni, a ministeri törvényjavaslatot pártolja.

Pálffy J. Kilencz évi katonai szolgálat, 12 évi működés a polgári pályán, gyökeresíték meg keblemben azon kiirthatlan meggyőződést, melyet kimondani akarok, és ez az: hogy semmi áron nem akarok más hadsereget a magyar hazában, csak teljesen magyar lábra állítva (zajos éljen). Ha volt lelkemnek szép álma, az volt, midőn hazám bátor fiait magyarul, magyar köntösben viszik az ellenség elébe, s a katona meg fogja gondolni azt, hogy előbb született polgárnak, azután lett katona, s ha katona lett is, az, azért csak a haza polgára, ki életét a hazáért, és semmi egyébért feláldozni nem tartozik. Midőn általléptem a polgári, s rögtön a politikai pályára, akkor keblem mélyebben vérezett, mert azt mondták nekem, s olvastam a historiában és törvénykönyvben is, hogy a magyar szabadsággal bir, hogyneki alkotmánya van, s őt függetlenül kormányozzák; s mind ezt az életben sehol de sehol nem találtam. Eljött a megszabadítás órája, függetlenek lettünk, nem mondom teljesen, de épen azért, mert kormányunk s nemzetiségünk nem teljesen független, minden erőnket szükség megfeszíteni, hogy a czélt, melynél magasztosabbat nem látok, kivivjuk. És kérdem: miben áll a függetlenség garantiája? Pénzben és katonában. A pénzt annyira mennyire megkaptuk, s reménylem, a többit is megkapjuk, de a haderőt, mely nélkül kivivott szabadságunk el fog enyészni, kezeink közül ki ne bocsássuk, mert siratni

fogjuk a napot, melyen az alkalmat elszalasztottuk. Ha jól emlékezem, 18 éve annak, midőn a szabadság érzete felébredt a magyar nemzetben, s rögtön átlátta, mire van főszüksége, t. i. a magyar seregnek magyar lábra állítására, és nem volt senki, ki ezt ellenezte volna; oly erős volt már akkor a meggyőződés, s hol bukott ez meg? Egy magas helyen, s csak ott tudott megbukni. — Az eszme tehát nem új; régi ohajtása, jogos követelése ez a nemzetnek, s midőn a perc elötte áll, most szalasztanánk azt el kezeink közül. Meg vagyok győződve, hogy nincs e házban senki, ki szívének jobb vérét kész ne volna ezért odaadni (Helyes). — Itt nem az elvben van különbség, hanem csak a kivitel módjára nézve. E tekintetben azon véleményt pártolom, mely mindazt, mi az ország határain belül van, s mi most az ellenség előtt nem áll, teljesen magyar lábra akarja állítani, s hogy ez kivihető legyen, a 3-ik zászlóaljakat nem egészíti ki, hanem a kiállítandó 40,000 katonából teljesen magyar sereget akar alkotni, mert nekem erős meggyőződésem, hogy itt van az alkalom, melyben magyar hadsereget alakíthatunk, s ezen alkalmat elszalasztani nem akarom.

Méltóztassanak meggondolni azt, minő érzést okozna az országban most, ha kivétel nélkül az elsőtől az utósóig, a bársonyban és rongyban született, művelt és miveletlen, egyiránt besoroztatni tartozik magát a katonaság közé; s a művelt résznél, mely magyar, minő érzést okozna az, ha hátára német ruhát húznak, és német szóval viszik az ellenség elébe. Kimondom, noha 9 évig szolgáltam, de örömmel fognék most is a hazáért kardot, de német commando alatt soha. (Hosszas éljen.)

Azt mondják: de honnét vegyük a tiszteket az új ezredekhez? Megvallom, kissé magam is zavarban vagyok az iránt, hogy nem oly könnyű, különösen felsőbb tiszteket teremteni; s azok is, kik egykor szolgáltak, és talán a hadnagyságnál tovább nem vitték, mert hosszas szolgálatuk után idegeneket szurtak eleikbe, ha több évekig a polgári

életben működtek, azon keveset is, mit tudtak, elfelejtették. Tehát okos, tanult tiszteket kapni nehéz lesz. De ez nem oly nagy tekintet, hogy az ország hasznát azért feláldozzuk, melyben a hazának jövő nagysága rejlik. — Azt mondják: a seregzredékből nem vehetünk tiszteket; mert kiket vegyünk onnan? Ha magyarokat veszünk, akkor meggyengül ott a magyar szellem. Ebben, úgy látszik, sok igazság van. De ha elveszszük is egy részét a tiszteknek, nem kaphatnánk helyettök más tiszteket, kikkel azokat kipótoljuk? Továbbá nem kapnánk a hazában olyanokat, mint magam, akár hányat, kik ezen kötelességet, ha nem is örömet, magokra vállalnák? Ismerem a székely ezredeket, ott annyi összemarczangolt keblű egyén van, hogy ha irt teszünk az ő keblőkre, nagyon jó szolgálatot tettünk a hazának általa, mert derék tisztek lesznek azokból, kik hátranyomattak, mert helyettök idegenek csempésztettek be, a világnak minden részeiből, s kénytelenek voltak egy angol lordcskának, vagy német urficskának helyet adni, kiknek nemcsak comandirozni kellett, hanem a népnek peres ügyeit is folytatni. Szedjük össze a tiszteket az országnak minden részeiből, de minden áron alakítsunk magyar ezredeket. A kivitelben nehézséget nem látok. Egyet akarok csak felemlíteni azokból, miket tegnap hallottam. Az mondatott, hogy a nép, ha felsőbb helyen nem tetszenek intézkedéseink, fel fog kelni a király mellett. Én tovább megyek, s azt mondom, igenis, fel fog kelni a nép, e nemzet, elsőől utósóig, ha szükség lesz védeni a trónt, mert érdeke még nem volt oly szorosan kapcsolva a trónhoz, mint most, s felkelünk, ha szükség lesz, mindnyájan. Így akarom értelmezni a dolgot; de azt, hogy a király merésznél, s lenne oly király, ki a népet fellázítaná a volt nemesség és törvényhozás ellen, hinni nem akarom. E tekintetben nyugodtan vagyok. Mi illeti azt, hogy felsőbb helyen nem fog megerősíteni a törvény: nem említve azt, mennyire volt ez parlamentaris mondás és mennyire nem, azt felelem rá, hogy az nem az

én dolgom, mi történik azután, midőn meggyőződéseim szerint, a nép érdekében kiindulva, s a jövőndőbe tekintve, törvényt alkottam. Előttem nincsen semmi áldozat, melyért a mostani perczet eladnám. (Éljen).

Torma magyar hadsereget akar. — Román a központi bizottmány javaslatát pártolja. — Nagy I. Bizassék meg a ministerium, hogy a hadsereget rövid idő alatt állítsa magyar lábra, de ne kössünk feltételeket hozzá. — Pap P. Magyar hadsereget akar. — Salpeket a zaj miatt nem lehetett hallani, pedig hosszan beszélt. — Szálc Pálffy Jánost pártolja. — Bethlen J. Magyar hadsereget akar, de nem kell feledni, hogy ha felülről mást akarnak, a megajánlott 200,000 katonából alig fog kiállni 20,000; a capitulációt nem akarja leszállítani, s legrosszabb esetben 6 évre tenni. A magyar hadsereg alakítása a ministeriumra bizandó.

Madarász L. Ha mi az európai felkelés elöbstéjén nem gondolunk előre a honvédelem körül, annak jutalma lesz, az örökkévaló függés. Ne vitatkozzunk sokáig, adjuk meg a 200 ezer katonát, s tegyük hozzá, hogy magyar legyen, semmi más, s legyünk óvatosak, mert a halogatás eszméjében van hazánk enyészetének eszméje, s legyen bár egy Fabius Cunctator Amerikában a maga helyén, de Magyarországon a jelen viszonyok között bizonyára helyén nincsen. Egyébiránt, hogy teste legyen ezen tanácskozásnak, használva azon helyzetet, melyet a ház a válaszfeliratban először, s másodszor a cultusminister úr által beadott törvényjavaslatnál vett, bátor vagyok inditványozni: mikép a hadügyországlár által beadott törvényjavaslat elmellőztetvén, helyette a központi bizottmány javaslatát vétessék tanácskozás alá, melynek egyes pontjaira nézve módosítványaimat annak idejében előadandom.

Kemény D. Ne csak magyar szellemű de magyar alaku katona is védelmezze a hazát. (Zaj, szót nem hallani). Az ujonczok egyrésztét használni kellene a most fennálló ezredekhez. A többieket pedig egészen magyar

lára kellene állítani. V a s s a hadügyminister javaslatát pártolja, mert a rögtönzés nem jó, s mindenhez idő kell. G l a c z ki akarja mondatni, hogy a most felállítandó katonaság mind magyar lára állittassék, mert a szabadság nemzeti katonaság nélkül csak illusorius. A n t a l I. Magyar nemzeti hadseregen kívül másról hallani sem akar. Kivánja továbbá a tulajdonos jog megszüntetését, mert az emberre mint a birkára nem tithetni a tulajdonos bélyegét; kívánja, hogy a magyar ezredek régi derék honfiakról neveztessenek el p. o. 1-ső legyen Hunyady János; 2-dik Hunyady Mátyás, a 3-dik Zrinyi ezrede. D o b a y a középponti bizottmány javaslatát pártolja. S z a c s v a y szinte. S z á s z K. A hadsereg magyar legyen nyelvében, öltözetében, parancsszavaiban, tisztjeiben, kormányzatában és szellemében; e tekintetben mondassék ki az elv, s bizassék a ministeriumra.

P a l ó c z y L. Soha ne adja isten, hogy a hadminister javaslatát törvénybe menjen. Hadminister úr ugyan azt mondja hogy ő magyar hadsereget akarna, hanem aztán itt következik a sok de, mindazonáltal, minek az a következése, hogy maradjon s legyen a hadsereg az előbbi azaz német lábon, mert a német tiszteket nem mellőzhetjük. — Az itt szolgáló német tisztek iránt semmi aggodalma nem lehet hadminister urnak, mert kicserélthetnek a német ezredben levő magyar tisztek által; a mely német tiszteknél pedig kedve van magyar ezredben szolgálni, az tanuljon magyarul, vagy ha elbocsátatik is, nem lehet semmi panasza, mert becstületesen nyugdíjaztatik. A hadministernek a tisztek hiánya iránti aggodalma megszűnhetik, mert lesz magyar tiszt elég, csak a régi német lábon ne legyen a hadsereg. A jó vezért a csatatér neveli; példa Napoleon és tábornokai.

Mi a miniszerelnök ur által felhozott sanctió megtagadása iránt: erre egy példa van 1689-ben Angliában, hanem aztán a király megis adta árát. Lehetlen, hogy ő felsége egy magyar hadsereget alkotó törvénytől megtagadjon a

szentesítést; de akár tagadja, akár nem, itt legfőbb tekintet a haza boldogsága, szabadsága, függetlensége, és ő az országgyűlést semmi tekintetért nem akarja petitionális diatává alacsonyítani. — Pálffy János indítványát kívánja elfogadtatni.

Mészáros L. Ismételve kijelenté, hogy most lehetlen a hadsereget magyarra alakítani, idő kell mindenhez, lehetetlenséget ne kívánjon tőle a ház; ő mint 35 éves katoná ismeri e tekintetben a nehézségeket.

Elnök jelenté: hogy holnap pénzügyminister úr 1849-ki költségvetése osztályokban fog tárgyalatni.

Ezzel az ülés eloszlott.

XXXIII-ik ülés az alsóházban

aug. 18-án.

Több benyújtott kérvény, mint Pozsony városáé a zsidó emancipatio ellen, — számos községeké, a legelő, fászás, irtványok tárgyában, a kérvényi bizottmányhoz utasított. — Az igazoló bizottmány némely igazolt választásokról nyújtá be véleményét.

Perczel M. több kérdést intézett a ministeriumhoz, jelesen: tett-e a ministerium lépést Lombardia szabadságának biztosítására? mily választ adott a hadügyminister az osztrák hadügyministernek, ki tőle bombákat kért? és harmadszor: tett-e lépést a ministerium, hogy hazánk Carniolia és Carinthia részéről fenyegető betörések ellen biztosítsák? — Az első kérdésre holnap ígért választ Kossuth; a többi kérdésekre Mészáros válaszolt.

Mészáros L. A második pontra van szerencsém felelni, miszerint igenis, a bécsi hadügyministerium felszólított, ha valjon nem adhatnánk-e át bombákat, melyekre szüksége van? Erre mindeddig még semmit sem feleltem, hanem felhívtam valamennyi várparancsnokságot, jelentenék be, mennyi bombáik vannak, hogy azután mikor egyszer tudni

fogom mennyi van, s mennyire és meddig lesz szükségünk: e szerint adhassak feleletet. Egyébiránt annyit mondhatok, hogy mielőtt a bécsi hadügyministerium engem felhívott volna, ha valjon van-e szándékom neki, azon feleslegből, mely talán itt létezik, valamit átengedni, már ezelőtt, mondom, felkértem ugyanazt, hogy azon könnyen szétpattanó nagy kerekű vas bombákból, melyek csupán Csehországban készíttetnek, néhány darabot részünkre engedjen át, s erre igennel felelt, s kijelenté készségét, miszerint azonnal mihelyt azon bombák az általam kívánt mennyiségben elkészülnek, ide is szállítja. S továbbá, minthogy hiányában voltunk az újabb fegyvereknek is, tehát erre nézve is felhívám a bécsi ministeriumot: nem akarnak-e egy részt átadni? S erre nézve is készséggel feleltek, s nem sokára talán néhány nap múlva, meg is fog érkezni. Ezen kívül különféle fegyver-szerszámokat, melyekre szükség van, készpénz mellett minden hónapban 600-at adni ajánlották magukat.

Mi a harmadik pontot illeti: valjon azon erősítések, melyek történnek, ellentünk vannak-e számítva? ezt nem tudom, de ha azon erősítésekről van szó, melyek akkor, mikor az olaszországi háboru még mérlegben volt, azaz nem volt még bizonyos, hogy melyik részre fog hajlani a győzelem: úgy azt felelhetem, hogy ekkor igenis némely erősítések történtek; de nem azért, hogy talán ellentünk használtassanak; hanem azért, hogy ha a szerencse az ellenségnek juttatta volna a győzelmet, kevesebb erővel is a nagyobb berohanást, meg lehetett volna gátolni. Különben pedig, minthogy most egy granátos zászlóalj Fiuméba induland, fel van általam szólítva, hogy ha e részben valami tudomást szerez, engem azonnal értesítsen; egyébiránt ha még más eszközeim is lesznek, melyek által e részben tudomást szerezhetek: úgy az interpellatio ezen pontjára is meg fogok felelni, sőt fogok gondoskodni is, hogy a kár, mely okoztatnék, kisebbítették. (Helyes.)

A válasz mind a kérdéstevőt, mind a házat kielégít-

vén, a napirenden levő ujonczállítási törvényjavaslat általános tárgyalása folytatott.

Schmiedt H. A *pragmatica sanctio*ban lenne levén az „*ad mutuam et reciprocam defensionem*“ és ezt kétféle *commando* mellett sikeresnek nem képzelhetvén, a felállítandó katonaság magyar lábra állítása ellen nyilatkozik(zaj.)

Teleky L. Ha az általános elveket felvesszük, közöttünk nem nagy különbség van, mert minden szónok azon kezdte vagy végezte beszédét, hogy független önálló magyar nemzeti hadsereget kíván. De különbség van arra nézve, hogy egyik most akarja, a másik később. Figyelmeztetem a házat, hogy ez majd nem minden azelőtti harczaiban is így volt. Mikor mi még a régi időkben azt mondtuk, hogy közös teherviselés, közös házi és hadi adó legyen, senki sem hozta az elv szentségét kérdésbe, hanem azt mondták, hogy nem ért meg rá a kor; s így az örökváltásra és más fontos kérdésekre nézve is, de utoljára is kimondotta az isteni gondviselés mindezek felett a „késő“ szót és azután rohanva kellett haladnunk, és sebesebben mint magok az indítványozók akarták, sebesebben mint ők valaha sejtették. És így ügyeljünk, nehogy a mig tétovázunk, ismét kimondja az isteni gondviselés felettünk a „késő“ szót, mely rettenetesebben fog hangzani most mint azelőtt, mert egy egész nemzet enyészete iránt végítéletet fog magában foglalni. Elhalasztani a kérdést nem lehet, de hiszem nincs is arról szó, hogy elhalaszszuk; lépni szükségképen kell, csak az a kérdés: előre-e vagy hátra felé? Most nekünk választani kell: vagy előre lépni, és azt mondani, miszerint kívánjuk és akarjuk, hogy a ministerium és abban a hadügyminister is foglalja el azon tért, melyet a törvény számára kijelöl; vagy ki kell mondani, hogy azt nem akarjuk, és ekkor némi tekintetben azon tér csonkítva lesz, akkor hátra léptünk, és levonunk valamit a nemzeti függetlenségből. Én a dolgot tisztán így látom. — Mondatott, hogy sietnünk kell a védelemmel, s ebben azért nem határoz-

hatunk. Ámde ügyeljünk magunkra; hogy ezen sietséggel ne ámitsuk magunkat. Vegyük a dolgot a mint-ján. Hát Magyarországnak nincsen elég, független önálló hadserege? Ugy gondolom, a határőr-vidékieket is egybe véve több mint 120 ezer katonája van Magyarországnak; ezen respectabilis hatalom elég volna a nemzeti függetlenség biztosítására; miért nincsen tehát biztosítva? mert ezen 120 ezer ember úgy van organisálva, hogy némi részével csak félig, az egészzel pedig éppen nem parancsolhatunk, mert a 120 ezer ember egymással szemben áll, miután Jellachich emberei is ezekhez tartoznak, valamint azok is, kik a ráczokkal kezét fogtak. Tehát ha már most négy-ötszáz ezer katonát állítunk is fel, ha nem mi tölünk függnek, kérdem, a mi függetlenségünk inkább lesz-e biztosítva, mint most? azt gondolom, éppen nem. Szinte veszélyben lesz Magyarország mint jelenleg. Meglehet hogy nehéz lesz e tekintetben célszertű lépést tenni. De ha mi könnyű hivatást akarnánk magunkra vállalni, akkor nem is kellett volna a 200 ezret megszavazni, mert ez magában eredményt úgy sem teremt; s ha mi osztrák allianceban bizunk, magunkban nem, akkor minden védelmi intézkedésről le kellene mondani, és mindent csak e szövetségre bazirozni, mert minden más eszköz, melyet még használhatnánk, éppen azon szövetségeseinkben, a kikre némelyek annyira számitanak, bizodalmatlanságot szülne. Én igen csodálkozom azon, hogy midőn hadügyminister ur azt mondja: igen nehéz a dolgot siettetni, és az átalakulás sok munkába kerül, mégis kétszeres munkát akar magára vállalni, mintha megannyi teremő ereje volna. Először midőn az ujonczokat kiállitjuk, fel akarja használni teremő erejét arra, hogy az ujonczokból németeket csináljon s később azzal akarja magát mulatni, hogy ezen németekké vált ujonczokat ismét magyarokká varázsolja át. Ezen vállalat a legnagyobb teremő erőt is kimeritené. De legyen ez bár könnyű dolog is, ha nem vezet célra, minek a könnyebbet választanunk? Hiszen mi midőn a nem-

zeti függetlenség zászlója alatt küzdöttünk, nem gondoltuk azt, hogy azon nemzeti függetlenség egy rózsaszín legyen, melyben kényelmesen nyugodhassunk, tudtuk azt, hogy az pénzbe és véráldozatba fog kerülni, és a küzdésre készen voltunk. Később már most a könnyebb utat választani akarni. Ha körültekintünk, mit tettek más nemzetek, mi tett Frankfurt, melyre nézve a függetlenséget semmi törvény nem biztosította? felállott és a haza képviselői minden eszközök nélkül kimondták, hogy haza legyen, mert még hazát is kellett teremteni; hogy a haza nagy és hatalmas legyen, és első lépésnek tekintették a hadseregeknek megparancsolni, hogy nemzeti színekkel váltsák fel az előbbi színeket. Ezt tették ők is az isteni gondviselés fogja őket pártolni, mert a ki az igazság mellett elhatározottan küzd, azt isten és emberiség nem hagyja el soha, annak győzni kell. És mi, kiknek a törvény teljes függetlenséget biztosított, kiknek törvényről fogva a hadügyre nézve is minden alá van rendelve, mi most vonakodnánk azt megtenni, mi ezen törvényből egyenesen következik, mi elhalasztanók azt, mi a frankfurti gyűlés minden eszközök nélkül kimondani bátorkodott? nem volnánk-e kénytelenek magunkat szégyenleni, hogy Frankfurt mögött annyira hátramaradtunk?

Különféle okokat hallottam, az ellenvélemény támogatására fölhozatni. — Némelyek azt mondják, hogy a katonai szellem igen jó, attól nem kell félni. Mások ismét azt mondják, a katonai szellem jó, de a katonaságot a nemzeti színek felvétele felzudítaná. Én azt gondolom, hogy az efféle indokok, ha egymás ellenében állítatnának, lerontanak egymást, úgy hogy nem maradna belőlük semmi, valamint Demanx macskáik egymást fölfalták. Ha a katonaság Magyarország irányában hű és jó szellemmel viseltetik, nem képzelem, hogy a nemzeti színek fölvétele felzudítaná, ha pedig nem bizunk benne, valjon mily okoskodás útján reméljük, hogy célszerűen teszünk, ha annak Magyarország egész ifjúságát átadjuk. Valjon megegyezhetünk-e abban, hogy,

habár egypár hónapig is, Magyarország ifjúsága egy oly iskolában növeltessék, mely nem a nemzetiség érdekében működik, hanem inkább az ellen van irányozva. Én azt gondolom, hogy a magyar katonaság szellemét jól felhasználva akadály nélkül lehetne azt rögtön magyarrá átváltóztatni, mert én is igen sok jó, derék tiszteket ismerek, kiknek nagy hasznát lehetne venni, sok ilyent ismernek barátaim is. A baj a jelen szerkezetben van, s én valóban mindent nem annyira egyeseknek, mint ezen szerencsétlen szerkezetnek tulajdonítok, melynek tulajdona az, hogy a katonák közt a jóakaratuak hatását elzsibbasztja, és a rosszakaratuaknak nyit tág tért. Mig ez fenmarad, addig a jobbaknak semmikép nem lesz hatalmukban szellemüket nyilvánítani. De ha a jóakaratuakat tigyesen magunkhoz csatoljuk, azt gondolom, az átalakulási munkát rögtön keresztül tehet vinni, mert, hogy ne csatlakozzék minden jó gondolkozású hazafi azon hazához, mely a katonai érdemnek a jelen körülmények között oly kitudnőleg fényes pályát nyit; azon hazához, mely az egyformaság elvét hozta be, mely hadisereg irányában is alkalmaztatni fog oly móddal, hogy nem lehet már Magyarhonban a katonaságra nézve különbséget a születés, hanem csak az érdem. — Nem gondolom, hogy épen a katonák sovárognának azon régi rendszer után, melyre ha visszatekintenek, annyi méltánytalan mellőzését látják az érdemtéljes férfiaknak, és csak a születési előjogokkal bíróknak tekintetlen pártfogolás utján elmozdítását; hogy ehhez ragaszkodnának, nem hiszem, midőn oly fényes pálya nyílt e hazában, különösen a mostani körülmények között, midőn a dolgok jelenleg oda fejlődtek, hogy a katonai érdem el fog homályosítani minden más érdemet; nem hihetem, hogy ők a régi modorú időkbe vissza kíváncsoznának, midőn holmi frakkformákért sanyargattattak a commandirozók által, midőn annyiféle haszontalan játéokra minden cél nélkül kiküldettek. Tehát mivel ezt lehetetlennek gondolom, hiszem, hogy módunkban lesz a

hadseregnek sympathiáját megszerezni, s nemcsak a tisztekét, hanem különösen a közlegényekét is, kiknek előléptetését biztosítottuk szintugy mint a tisztekét, megszűnővén reájuk nézve is minden születési különbség. Mindezt felhasználva, azt gondolom, tökéletesen magunkévá tehetjük a lehető legrövidebb idő alatt a magyar hadsereget, ha hű emberek által kormányoztatjuk és vezéreltetjük.

Általérek most Deák F. igazságügyiminister ur véleményére, s erre nézve csak azt mondom, ha azt annyi vitatkozások nem előzték volna meg, megegyezném abban, hogy mondjuk ki általánosan, miszerint mi magyar független önálló hadsereget akarunk, s a végrehajtást bizzuk a hadügy-ministerre, elfogadnám igazságügyiminister ur véleményét; de most már, a ki ellenkező véleménynyel van az iránt, mit hadügyiminister ur nyilvánított, ily általánosságban nem nyugodhatik meg, mert az csak annyit tenne, hogy kimondjuk az elvet, de annak végrehajtását azon modorban, mint hadügyiminister ur kívánta, bizzuk reá, s ez nem volna egyéb, mint ha az általa indítványozott javaslatnak minden részleteit elfogadnók. Miután tehát a vitatkozások ezen tárgyat megelőzték, igazságügyiminister urnak véleménye lehetlenné vált. — Hadügyiminister urnak terveire nézve tehát már kijelentém véleményemet. De a középponti bizottmány véleményében sem nyughatom meg, mert midőn én egy elvet kimondok, akkor én az abban foglalt eszmét a lehető legnagyobb kiterjedésben akarom alkalmazni, és azon transactiót, mely elvet mond ki, az elvnek pedig alkalmazását megnyirbálja, nem pártolhatom. Tehát tekintve azt, hogy nekünk egy független önálló magyar hadsereg van szükségünk, habár nem történhetnék is meg talán az ellenség előtt álló hadseregnek rögtöni átalakítása, de a többieket átalakítani lehet, s ha az átalakított hadsereggel az ujonczok egybeolvasztatnak, azt nem bánom, de hogy az ujonczokból a régi német rendszernek csak egyet is által adjunk, abba részemről bele nem egyezem. (A baloldal éljenez.)

Én azon véleményben vagyok, miként fel nem tehetni ő felségéről, hogy ezen törvényt, mely által egy független önálló magyar hadsereget állapítunk meg, ne szentesitse, mert szentesítette Magyarországnak függetlenségét, és a nemzeti ministeriumot, s tehát a szentesítésbe foglalta a nemzeti független önálló hadsereget is, úgy, hogy a ki ennek ellene mondana, a meghozott törvényt akarná megsemmisíteni és attól vissza lépni. Tehát mi nem ő felségétől félhetünk, hanem igenis azoktól, kik ő felségét talán környezik, és ellentünk működnek, de azt gondolom, hogy a gondolat, azoknak véleményét consultálni, messze van tőlünk, mert akkor alig tudnók magunkat elhatározni, bármely tárgyban is. A ki a magyar független nemzeti önálló hadsereget „casus belli“-nek tekintené, az casus belli-nek tekintené irányunkban nemcsak a hadsereg függetlenségét, hanem Magyarhonnak nemzeti függetlenségét is. Mi az ily párt irányában nem alkuszunk, hanem ha már oda van dobva a keztyű, kénytelenek vagyunk elfogadni, mert függetlenségünket nem kockáztathatjuk semmi áron, és ha ily casus belli fenforogna, utolsó csepp vértünket, utolsó leheletünket is oda adjuk. Különös állásba jőnénk mi, ha ezen törvényt nem tisztán hoznók, és ha a független magyar hadsereg felállítását bár mi ürtügy alatt is halasztanók. Hiszen a mi apáink már igen sok czélszerű és bölcs törvényeket hoztak, még a ministeri felelőségnek is van nyoma törvényeinkben. Ulászló 6-ik könyve 7-ik czikkében: biztosítva volt törvény által egy független önálló kormány, mely helytartótanácsnak neveztetett; biztosítva volt Magyarországnak függetlensége 1790-ben, hogy nem kormányoztatik ad normam aliarum provinciarum. És mi lett mindennek eredménye? Semmi! a törvény holt betű maradt, mert apáinknak az volt nagy vétke, hogy fel tudtak ugyan használni bizonyos perczeket, némely betűknek törvénybe iktatására, hanem azon betűknek életet adni nem tudtak, és azért a törvény következés nélkül maradt, mert a osupa betű holt malaszt, mely magában országot nem

üdvözthet. Így jártak mindennel, így a helytartótanáccsal, mely, midőn független magyar kormánynak kellett volna lennie, végre a felsőbb kormánynak posta-hivatalává alázta le magát. Hát mi most ugyanezen rendszert akarjuk követni, s midőn a felelőség iránti törvényt meghoztuk, nem akarjuk azt életbe léptetni? Azt mondják némelyek, halasztuk későbbre, és e halasztásban időnyerést látnak; én abban idővesztést találok, s minél későbbre halasztjuk, annál nagyobb lesz az akadály, életbe léptetni azt, mit törvényben már kimondtunk. Még egyre vagyok bátor figyelmeztetni a képviselőket. Mi tovább mentünk mint apáink, mi mertünk annyit, hogy többet merni az egész haza veszélyeztetése nélkül immár lehetetlen. Mi úgy tettünk mint Cortes: elégettük mögöttünk a hajókat, és mögöttünk nincs semmi, mint feneketlen tenger; nekünk tovább, előre kell menni. Megmondom miként értem! Parlamentaris kormányt akarunk felállítani, és ezen parlamentaris kormány fejében szétromboltuk régi alkotmányunk egész épületét, melynek egyes zugában a félénk is megférhetett a maga vis resistendi-jével; le van rombolva már a municipium, nincs többé vis inertiae; de hogy ez veszteség ne legyen, mit kell elérnünk? azt, hogy Magyarország öszpontosulva legyen az országgyűlésen, és hogy Magyarország képviselő testületének kifolyása, a ministerium, egy független önálló hatalom legyen, melynek ne csak joga legyen, hanem ereje is. Ha mi, miután szétdöntöttük az épületet, megnyugszunk abban, hogy nekünk ezután is egygyel és mással egyezkedni kelljen bel-dolgainkra nézve, s ezen képviselő testületet azon helyzetbe tesszük, melyben voltak a régi alkudozó országgyűlések, kormányunkat pedig azon állapotba hozzuk, melyben voltak a régi modorú alkudozó cancellárok, kik idegen hatalmaktól függöttek; akkor azt mondom, elértük a centralisatiót, de nem az alkotmányos centralisatiót, hanem az absolutismus centralisatióját. Azt mondják, a nép nem pártol minket, meglehet, hiszen eddig miért pártolt volna? az aris-

tocratiának ügye desperált ügy volt, a népnek nincs finom nevelése, de jó tapintattal föl tudja fogni a dolgokat, és elszokta hagyni a desperált ügyeket. Vigyázzunk hogy a mi ügyünk is ne váljék desperált ügygyé, melyet megnyerni nem lehet, mert akkor a nép is elhagy bennünket, és elfogunk veszni szégyennel. Még csak egyet. Európa kivivta számunkra a szabadságot, nem mi, hanem az emberiség vitta ki, s megvárja tőlünk, hogy azt megérdemeljük. Ha szemlélni fognak minket a népek, és látni fogják, hogy mi, kiknek számára a független ministeriumot Európa vitta ki, kiknek függetlensége szentesítve volt, kiknek hatalma alá volt adva az ország, nem birtuk elfoglalni a tért, melyet a törvény, király és Európa nekünk által adott, s minden kül-ellenségtől menten, belelleneinket nem birtuk legyőzni, s kénytelenek voltunk alkudozni az idegen hatalommal, a reakcióval, azért hogy megmentjük magunkat, s néhány hónap alatt nem birunk annyi önálló erőt teremteni, mely az országot fentartani képes, mit fog gondolni felőlünk? Kérdem tehát, miután a törvényt nekünk kivivta Európa, akarjuk-e, hogy a törvény valóságos legyen, akarunk-e független önálló hadsereget? Ha ezt nem merjük valósággal akarni, s nem birjuk kivívni, azt fogja Európa mondani: e nemzet nem érdemli meg, hogy szabad legyen.

Mészáros L. Teleki László beszédéből olyan forma tetszik ki, mintha szóló a régi rendszer imádója volna. Szóló nem mondta, hogy magyar hadsereget nem akar, de ha a görög istenek sem birtak a lehetetlenséggel küzdeni, szóló még kevésbé bir. Teleki László azt is mondta, hogy szóló Hercules akar lenni s kétszeres munkát tenni, azzal, hogy mikor az ujoncz megtanulta a német szavakat, akkor akarja a magyar szavakra tanítani. A közemberre nézve mindegy, akar azt mondják neki „halb rechts, halb links“, akár pedig azt: jobbra, balra. De vegyük a Gyulay, Sándor, Vasa, vagy Turszky ezredeket, mit mondanak a tiszték, ha magyarul kell commandirozniok. (Zaj.) Itt a kétszeri munka nem az alatt-

valót illeti, hanem a fellebbvalót, kinek tanulni kell, hogy másokat tanithasson. Itt a régi ezredes van szó. Szükségünk van minden erőre, akarmi fajta, nyelvtű legyen; ne veszítsünk belőle semmit, hanem használjuk fel törvényes úton a haza megmentésére. —

Kémény Zs. Mondassék ki elvtől, hogy magyar seregre van szükségünk, a legszélesebb értelemben a katonai parancstól kezdve az adminisztráció minden ágában.

Antal M. (verőczei képviselő, szántóvető polgár.) Én nem vagyok kitanult ember, hogy hosszú predikációval és hosszú szavakkal álljak elő; hanem mint verőczei, s így egyszersmind a ráczok által választott és ide küldött képviselő, kevés szóval de bátor lélekkel kimondom, hogy csak magyar katonaságot óhajtok és kívánok felállíttatni. (Éljen.)

Vagyon A. a központi bizottmány véleményéhez járul.

Buday A. Ha a központi bizottmány javaslatát a hadügyminister kivihetőnek találja, abba bele egyezik, úgy t. i., hogy a kiállítandó sereg egy részével a 3-dik zászlóalj kiegészíttessék; de hogy a 4-dik zászlóalj miért kelljen akkor, mikor a honvédsereg igen jól megfelel a czélnek; azt meg nem foghatja. A honvédsereg s tüzérek magyar lábra állíttattak, ennek örül; de tovább kell menni; a mostani fenálló hadsereg maradjon meg úgy, a mint van, de az ujonnan állítandó sereg állíttassék tökéletesen magyar lábra.

Kubicza P. magyar hadsereget kíván.

Ezzel az ülés eloszlott.

XXXVI-ik ülés az alsóházban

aug. 19-én.

Nógrádmegye Pencz helységének kérvénye a hűbéri viszonyokból kibontakozás tárgyában a kérvényi bizottmányhoz tétetett át. A képviselők a holnapra eső sz. István ünnepélyeni megjelenésre hivattak fel az elnök által. Ennek

folytán I v á n k a Zs. indítványára István nádor teljhatalmu kir. helytartóhoz küldötttség neveztetett ki. Az olasz kérdésre tegnapi interpellatio folytán K o s s u t h L. felolvasá a ministeriumnak azon határozatát, melyben a külügy-minister urtól a képviselőház megállapított politicájának az olasz ügy jelenlegi kifejlődésében mikénti alkalmazásáról és valóztatásáról felvilágosítást szorgalmaz, ettől függesztvén fel a válaszádat. Gr. V a s s kérdést tőn a ministeriumhoz, mily lépéseket tett Erdély és különösen Kolozsvár és Magyarország közti gyors és jutányos közlekedés létesítésére. E kérdésre a ministerium szinte kielégítő választ adott. Ezután a napirenden levő ujonzállítási törvényjavaslat került szőnyegre.

K o s s u t h L. Uraim! már volt alkalmam e ház teljes ülésében a fenforgó tárgy iránt személyes véleményemet kinyilatkoztatni. Ha véleményemről van szó, én e perczen is azon véleményben vagyok, melyet ez ügyben mindig magaménak vallottam, és e véleményem röviden ebben áll:

Az 1848-iki 3-ik törvénczikk Magyarországnak visszaadá azon önálló kormányzatot, melyre mindig joga volt, s melyet 50 év előtt különös, igen is világos törvénnyel is biztosított maga számára. Ezen törvénynek véleményem szerint természetes következése: hogy Magyarország minden beldolgainak önállólag kell intéztetni s kormányoztatni, a külviszonyokba pedig, Magyarország érdekeinek szempontjából, azon befolyással kell birni a magyar kormánynak a külügyek elintézésében, mely nélkül egy nemzet önállónak nem mondathatik.

Ennek nézetem szerint természetes következése, hogy valamint a polgári igazgatást úgy a katonai igazgatást is, az önálló kormányzatot biztosító törvény értelmében, magyar önálló szellemben kell rendezni. (Helyes.)

Ennek uraim! két módja van elvben. — Az egyik mód az, hogy a hadsereg, mely van, magyar lábra állittassék, — és ezen magyar lábra állított sereghez csatoltassék mindaz, mit a nemzet az ország védelmére újolg felajánl.

A másik mód : hogy ha a fenálló seregre nézve, mert ellenség előtt áll, teljességgel nem alkalmas az idő arra, hogy most tanítási alakulásával rögtön foglalkozzék a végrehajtó hatalom, — ha, mondom, a körülmények meg nem engedik, — tehát a mi ujonan állittatik, az állittassék magyar lábra, nehogy ismét először más lábra állittatván, később át kelljen alakítani.

Ez az alternativa elvileg.

Lássuk már most, hogy ezen alternatívának minő befolyásai lehetnek a haza veszélyeztetésére, vagy a haza biztosítására.

Megvallom uraim ! hogy én szeretek bizonyos dolgoknál nem egyébről beszélni, mint csupán s egyedül anynyiról, mennyiről szükséges.

A háznak és a ministeriumnak közvéleménye, mert kivétel nélkül a hadügyminister ur is több ízben kijelentette, hogy a magyar sereget, az önálló kormányzást behozó törvény természetes következése gyanánt, magyar lábra kell állítani. In thesi e részben nincsen különbség a vélemények között, hanem csak az alkalmazásról, a kivitel idejéről s módjáról van szó. És midőn e tekintetben a vitatások már napok óta folynak, megvallom, egyet sajnálok. Sajnálom azt, hogy a vitatások nagy részét azon eszmének mutogatása foglalta el, hogy szükség van magyar lábra felállítandó hadseregre, mit vitatni szükség nem vala ; mert e tekintetben mindnyájan, a ministerium úgy, mint a ház, tökéletesen egy véleményben vagyunk, (tetszés) s mihelyt az elfogadtatik, az elv úgy állittatik fel, mint a melyben mindnyájan találkoznak, a vitatásoknak mindkét részről sok fullánkja elvész.

Ha magát azon eszmét is mutogatni kell, hogy Magyarországnak önálló hadseregre van szüksége, akkor természetesen kifejlik azon kétségeskedés : hogy valjon az bizonyos más helyeken kedvesen vagy kedvetlenül fog-e fogadtatni ? És a mint a haza veszélyének érzetében egyik

vagy másik, kedves vagy kedvetlen hatását érez, akkint mérsékli e részben véleményét.

Én pedig azt mondom, s talán nem teszek szükségtelen dolgot, ha néhány szóval megmutatni iparkodom: hogy Magyarországon magyar hadseregnek felállítása, nemcsak hogy nem dynastia-ellenes gondolat, hanem egészen dynastiális gondolat.

Mozgalmas időkben a rossz akarat minden fegyvert felhasznál, és a fegyverek egyike: gyanusítani nemzeteket, gyanusítani egyeseket oly célokról, melyeket nem birnak.

Vannak, kik Magyarországot az ausztriai háztóli elszakadás szándokával gyanusítják. Ezt nyíltan, s merem mondani az összes nemzet nevében: egy alávaló rágalomnak nyilatkoztatom. (Közfelkiáltás: úgy van.)

Magyarország hű az ausztriai házhoz, mert hisz ha nem volt volna hű, valjon a martiusi napokban, midőn Európának minden oszlópa ingott, — nem nyilatkozott volna-e más tendenciája? És nyilatkozott-e? Azt mondom: nem, és pedig a mozgalmak azon pillanatában, midőn hideg vérrel még a leghiggadtabb férfi sem bírt, midőn szenvedélyek s indulatok nyílt tért találtak, — akkor sem nyilatkozott Magyarországon anti-dynastiális szellem; és ez oly biztosíték, melyet az ausztriai ház Magyarország hűségére nézve bizton elfogadhat.

Már most kérdem: ha Magyarországnak önálló serege lesz, olyan lesz-e az, melyre a dynastia nem támaszkodhatik, — nem inkább olyan lesz-e, melynek hűségére és vitézségére a magyar király, kinek a nemzet hűségés alattvalója, kétszeres biztossággal támaszkodhatik; mert nem pusztán a kényszerítés parancsolja, hanem a haza és fejedelem egyesített, egy eszmében összeforrott gondolatai iránti hűség fogja lelkesíteni a hadsereget, és lelkesíteni fogja. Idők következhetnek — bár a körülmények néhány hét óta némileg változni látszottak — hogy az ausztriai háznak biztos álláspontja nem leend más, mint Magyarország;

a dynastiának érdekében áll tehát, hogy Magyarországon oly hadsereg legyen, mely a magyar haza szeretetét, a király szeretetének s hűségének eszméjével, lelkesedésben egyesítse. Ezen hadsereg lesz az ausztriai ház fenállásának legbiztosabb támasza. Mert hiában, uraim! a mult időknek nagy hibája van, nagy vëtek t. i., hogy Európa fegyveres ereje, mindazon országok és birodalmakban, melyek több tartományok agglomeratióját teszik, akként alkottatott, hogy a katona a polgár életből — hogy úgy szóljak — expropriáltatott, és megszűnt lenni magyar, német, vagy cseh, hanem volt egyes egyedül katona.

Egy ily hadsereg vészek napjaiban nem biztos támasza a trónnak, ennek csak ott van támasza, a hol a katona egyszermind polgári érzettől is van lelkesítve, és mint olyan, a haza iránti hűséget a fejedelem iránti szeretettel kapcsolja össze. (Zajos tetszés.) Én tehát az önálló magyar seregnek felállítását nemcsak nem antidynastialis, hanem egyenesen dynastialis eszmének tartom, s midőn az országgyűlés a magyar önálló hadseregnek eszméjét kimondja és létesítésére lépéseket tesz, akkor fekteti meg a dynastiának biztos basisát. (Köztetszés).

Pedig el fog következni a vész napja, mert egy ephemer győzelem a század szellemét nem riaszthatja vissza medrébe, és ha az rögtön nem folyik is oly sebesen, mint valaha, de annyiival inkább fog kitörni, ha erőszakkal viszsztatartóztatik azon menetelében, melyet számára az isten, a polgárosodás, a szabadság eszméje, és az érett Európának lelkülete kiszabott. (Harsány éljenzés és taps.)

Az a baj uraim! hogy ily mozgalmak körében vannak emberek, kik, ha feltűnik bolygó tűz gyanánt némi kedvező körülmény, azt hiszik: hogy már a világ sarkából van kifordítva, pedig teljességgel nincsen kifordítva. Vagy talán az ausztriai nép irányában, kivel én barátságos egyetértésben akarok lenni, kivel a találkozó érdekeket ki akarom egyenliteni, a kölcsönös jogszabadság és méltányosság alap-

ján ; valjon áll-e annak ellenében a magyar hadsereg ? Azt mondom : nem. Ugyanis, mit akarunk Ausztria irányában ? Akarunk-e suprematiát ? Én nem akarok, s azt gondolom : a magyar nemzet sem. (Közfelkiáltás : úgy van !) A magyar nemzet magának önállást, magának a közös fejedelemszívében is koordinált, s nem subordinált állást akar. (Harsány tetszés.)

Mi önálló kormányzatot akarunk, valamint az ausztriai nemzet akar. Mi nemcsak nem irigyeljük azt, hogy az ausztriai nemzet önálló kormányzással birjon ; sőt mennyire barátságunk- s erőnknek morális súlya e részben hatással lehet, mint legközelebbi időkben volt is, kétségtelenül örömet nyújtunk az ausztriai nemzetnek segédkezet, s én, a szükség érzete által az ausztriai nemzetet is sokkal felvilágosodottabbnak hiszem, mintsem, hogy ha valósággal megérett a szabadságra, szabadságát úgy akarná érteni, hogy Magyarország neki alárendelve legyen, valamint ő nem akarná tűrni, s jól teszi, ha nem tűri, hogy Magyarországnak subordináltassék, ugy, ha szabad, ha derék, ha igazságos nemzetnek akar neveztetni, álmodnia sem szabad arról : hogy neki a magyar nemzet subordináltassék ; hanem különös állás, különös szabadság, egység a közös fejedelem személyében : ez azon állapot, melyet szem előtt kell tartani, s ki azt szem előtt nem tartja a Lajthán innen, a Lajthán túl, ő, és csak ő, s nem más a dynastiának ellensége. (Tapsvihar.)

Ennyit akartam erről mondani. Most mi a dolog kivitelét illeti : e részben a ház hallotta a hadügyminister vélekedését, vélekedésemet hallotta másszor, és most is ; és sajnálom, hogy e tekintetben, és meg akarom engedni, talán azért, mert a katonai téren annak ezer bonyodalmaiban, a practicabilitás ösvényén nem vagyok eléggé jártas, véleményem a hadügyministerétől különbözik.

Én uraim ! és mi mindnyájan, kik a ministeriumban vagyunk, számot vetettünk magunkkal, és számot vetettünk a körülményekkel, számot vetettünk a lehető következményekkel, arra nézve, hogy ridegen a kiegyenlítés s kiengeszt-

telés megkísértése nélkül ragaszkodunk egymás irányábani véleményeinkhez, s arról győződttünk meg, hogy ezt talán máskorra kell halasztanunk, és most az egyességet, minden erőnek egyesítését meg kell kísérteni (igaz). Én ezen szükségnek, az erők egyesítése szükségének, véleményemből, ha már meg kell lenni, örömet áldozok annyit, mennyit a haza veszélye nélkül áldozhatni gondolok; többet nem. Uraim! most, alkalmasint e perczben, midőn mi a haza megmentése felett tanácskozunk, más polgártársaink egy magasabb áldozatot hoznak a hazának: vértüket, épen e perczben. (Éljenek.) Kevés órák meghozhatják a diadal, meghozhatják a veszteség hírét. Én hiszek a nemzetben, és hiszek a házban, hogy ha győzelem hire lesz, méltányolni fogja mindazok áldozatát, méltányolni annyival inkább, mert hálával tartozunk azoknak, kik szabadságunkért, önállásunkért vérüket ontják. Ha pedig a veszteség hírét hozzák, nem fogunk elcsüggedni, mert veszteni lehet, de nemzetet eltiporni nem.

Ha veszteség hire jön, ez ingerül fog szolgálni arra, hogy minden kisebb dolgainkat félre téve, minden ember, kinek izmában erő van, oda vigye áldozatul. (Igaz!) Én tehát uraim! nem akarok arról szólni, hogy a háznak határozata milyen befolyással lehet a hadseregre, mert azt gondolom, akármit fog a ház határozni, Magyarország megvédői iránt hálás lesz, és ha a győzelem hire jön, de ha a veszteség hire jön is, én egyik leszek, ki a házat fel fogom hívni, hogy ezen hálát nyilatkoztassa ki, a lehető legnagyobb mértékben, mely csak a hazától kitelik. Annyi igaz, hogy, mert ellenség előtt állanak hadseregeink, egy abstract eszmének, melyet mindnyájan helyesnek ismertünk, kivitele bajokkal jár. Én ezen practicus nehézséget elismerem. Én ezen practicus nehézségnek a körülményekkel megalkudásnál a kénytelenségénél fogva engedek annyit, mennyit engedni lehet, hogy a haza biztosítatlan ne maradjon. És azért tisztelt bajtársamat, hadügyminister urat, itt is felhívom, a mint felhívtam a ministeri tanácskozások-

ban, hol, ne tegyünk belőle titkot, a vélemények különbsége már napok óta zsibbasztólag hatott, és a hol e pontban a véleményeket egyesíteni sikerült, felhivom tisztelt bajtársamat, hadügyminister urat, hogy itt a ház előtt is hozza meg azon áldozatot, mely áldozattal a haza megmentőjévé válik. A határ, meddig én megyek; ha ez által egyesülést, központosítást lehet eszközölni, annyiból áll: elvül mondasék ki mindenek felett, hogy a magyar hadseregnek magyar lábra kell állítani; e részben azonban magam részéről, mert az errőli tanácskozásnak még nem volt ideje, kijelentem, miként én ezt nem akarom úgy értetni, hogy ha, a mint hiszem, sikerülni fog Horvátország pacificatioja, Horvátországra nézve, e részben, saját nemzetiségének tekintetében, kivételnek helye legyen-e vagy sem? Már a törvényhozás és ministerium kezét előre megkötve érzem. Hanem a magyar hadsereget magyar lábra kell állítani. Ennek kivételére nézve, minthogy ellenség előtt állunk, minden gyalog magyar ezredek 3-ik zászlóaljának kiegészítését, mi az előtttem ismerets calculusok szerint, mintegy 12 ezer emberre menne, elfogadom. Azontul pedig az volna az egyesülési pont, hogy ezentul a többi állítandó hadseregből a már néhány hetek óta kiállittatni kezdett honvéd-zászlóaljak szaporittassanak. És hogy ne legyen e részben semmi fenakadás, ha netalán a hadseregbeli tiszti kar ez által a maga előmenetelét, melyre méltán igényt tarthat, hátráltatva érezné, mondassék ki a törvényben, hogy ezen honvéd-zászlóaljakhoz a mostani hadseregben levő tisztek fele vagy harmada tisztektől alkalmaztassék. Igen terénészetes, hogy a honvédek magyar lábon levén organizálva, a folytatásnak is ezen lábon kell lenni. A huszárezredekre nézve hajlandó vagyok megegyezni abban, hogy történnék kivétel, és a huszárezredeknel a reserv divisiókat, vagy miként neveztetnek, egy szóval ott azt is felállítanám, mit a gyalogságnál nem. Ezt több más okoknál fogva csak azért is, mert a lovasságban gyakorlás több időt, rendtartásbai bele szokást,

több gyakorlást kíván, és ennél fogva a különben is mindig igen derék magyar szellemű huszárezredeknek egész lábra állítását a házára nézve jónak látom. Nyíltan kijelentem, miként azon vélekedésemmel, hogy a gyalogságnál a 3-ik zászlóaljnak teljes lábra állittatván, a többiekből honvéd-zászlóaljnak képeztessenek, egyáltalában nem azon okból indulok, mintha a hadsereg iránt bizalmatlansággal viseltetném; mert ha a lelkek mélyébe belátnánk, ki tudja, talán nem volna-e közöttünk is egy vagy más individualitás, kinek ha szívébe látnánk, olyannak találtnánk, mi bizalmat nem érdemel; és így lehetnek egyes egyének a hadseregnél is, de veszélyesebb dolog nem lehet, mint egyes emberek bűnét egész hadseregnek imputálni. Azért kinyilatkoztatom, hogy midőn ezen véleményben vagyok, és ha hadügyminister ur is meg-egyezne, talán kiegyenlíthető, hogy negyedik zászlóaljnak ne állittassanak fel, hanem a honvédek zászlóaljai szaporittassanak. Ez nem bizalmatlanság. Különben is el fogja dönteni a mai harcz, mely mai nap reggeli 4 órától kezdve foly, a bizalom kérdését. Hanem csak azon szempontból indulok, mert Magyarország önálló; Magyarország minden ügyének önállólag kell kormányoztatni, következve a hadseregnek is. Ez közértelem. Tehát a negyedik zászlóaljakat miért ne állítsuk oly modorban, hogy mindjárt létesíttessék az, mit létesíteni az egész háznak és ministeriumnak feladata. Tehát magyar lábra állittassék, hogy ne kelljen kétszer tanítani. Mostani időben nem tudja az ember, hogy a katonaságra huzamos ideig nem lesz-e más végett is szükség, mint, hogy mindig taníttassék. Tehát szaporítsuk a honvéd-zászlóaljakat, s idővel, az ütközet megszűnván, intézkedéseket lehet tenni, ez ide, ez oda megy. De hogy ne gyengítsük meg azon seregeket, melyek ütközetben vannak, a harmadik zászlóaljnak completírozását elfogadhatónak vélem. (Helyes.) E tárgy három nap óta vitattatik, és e tárgyat mindenki megvitatta önmagában; a crisis percében élünk, és nincs ember, ki megmondhatná, hogy egy bizo-

nyos határozat minden következeiseiben minő resultatumokat fog hozni. Mert valamint a győzelmeknél, úgy a nemzetek sorsának eldöntésénél is, Cicero szavai szerint, sokat tulajdoníthat magának a szerencse, sokat más körülmények. És épen, mert bizonytalan a calculus, e bizonytalanság tekinteténél fogva vagyok hajlandó véleményemből annyit engedni, mennyit kijelentettem, és szerencsémnek tartanám, ha sikerülne a megoszlott véleményeket ebben egyesíteni. Mert meg vagyok győződve, hogy egyesült erőre van szükségünk. Egyesüljünk tehát úgy, hogy ezen egyes pontokra nézve minden ember számot vetvén lelkével, ha azt nem találhatja is fel ezen véleményben, mit én sem találok fel, hogy ez minden vélemények között a legjobb volna, de megtalálja legalább azt, mit én is megtalálok, hogy ezen vélemény által nincs semmi veszélyeztetve a hazára nézve ; a cél pedig, melyet kitűztünk magunknak, nagyrésztben elérve van, s a mi elérve nincs, az által, mi elérve van, biztosittatik. (Éljen!)

Mészáros L. (Hosszas éljenzés közt szószerűre lép). Tisztelt képviselő ház! Ha valamikor szerettem volna philosophus lenni, most szeretnék, mert azok a világ kezdetétől fogva mindig csak a kezdetet keresték. Nem lévén philosophus, egy ilyen szónoklat után nekem a kezdet még nehezebb, mert sem philosophus, sem bölcs nem vagyok. Eddig olyan szerencsétlen helyzetben voltam, hogy tán a háznak kívánságát nem fogtam fel, vagy tán a tisztelt képviselőház kívánságát nem birtam magamévá tenni, s nem birtam a magam meggyőződését a tisztelt képviselők meggyőződésével kiegyenlíteni, nem tudom, ha azzal, mit most fogok mondani, meggyőződésünket kiegyenlítem-e, vagy azon lelkes éljeneknek, melyeket alázatosan megköszönök, képes leszek-e megfelelni? Én kimondtam, mivel magyar vagyok, én is szeretem a magyart, s szeretem a magyar hadsereget, következve, mivel a független magyar ministeriumnak én is egyik, talán leggyöngébb tagja vagyok ; talán annak követ-

keztében a független magyar sereget is szeretem. (Éljen!) Hanem, mivel tanulásim s tapasztalásim közben olyasmit tettem magamévá, mit egy ily seregnek jó célra való fordítása mellett szükségesnek tartok, azt oly alapra szerettem volna fektetni, melyben állandóságáról kezeskedhettem volna; mivel azt czéloztam, hogy valamint a katonát szerettem volna polgárosítani, úgy a polgárt szerettem volna katonásítani, hogy az egész ország harczias szellemű legyen, melyre talán egy darabig szükségünk lesz. Hanem mivel most az idő szorít bennünket, oly eszközökről kellett gondoskodnom, melyek célunknak legjobban megfelelnek. Én tehát azt gondoltam, s abban találtam meggyőződésemet, hogy azon seregnek, mely a haza megmetésére tettelegesen működik, valami bizalommal tartozunk a megütkezés előtt, alatt és után. (Igaz.) S mivel én ott láttam a legjobb eszközt, hogy azon erőt, melyre szükségünk van, legelőbb kiképezhessük, hogy mire legfőbb szükségünk van, legelőbb használhassuk, gyakorlati szempontból azt mertem ajánlani. S megvallom, nem hittem volna, hogy ily nagy ellenszegülésre találjak. Én ugyan semmivel sem érdemeltem meg a bizodalmat, de akarom megérdemelni, mert én csak azon bizodalmat szeretem, mely tetteken alapúl. Önök szivesek voltak megadni azon bizodalmat, mielőtt tettekkel mutathattam volna valamit. Hát miért voltak oly nagyon pazarlók, magoknak tulajdonítsák, s most pazarló létükre egyszerre fősvények akarnak lenni. Azon bizodalomnál fogva, melyet oly pazarlólag rám árasztottak, követelhettem volna, ha nem is egészen, csak egy kissé legalább, azon bizodalommal lettek volna, hogy mikor azt mondom: én akarom, hogy hadseregünk minél előbb magyar legyen, s hogy semmi időt, semmi erőfeszítést nem fogok kimélni, hogy a ház kívánságának minél előbb megfeleljek, hát talán akkor egy kis bizodalmat érdemeltem, s hogy megtagadták tőlem, megbocsássanak, egy kevésbé fáj. Bizodalmatlanságot is mutattak. (Nem.) Hanem mivel végezni kell ezen

dolgot, s mivel látom, hogy a ház kívánsága soha sem fog azon mértékben az én óhajtasommal, kéréssel és tapasztalásból előhordott okokkal megegyezni, hát örülnék, ha legalább azon jutalmam volna, hogy mikor itt a vezért győzik le, legalább a vezéreltek győzzenek a hazának. Hanem a mint tisztelt bajtársam mondta, volt egy kis egyenetlenség köztünk ezen pontra nézve, s ezen egyenetlenség áll még most is, mert én meggyőződésemben maradok, s azt nem áldozom fel senkinek, hanem azon meggyőződésemet, mivel a ház úgy akarja, annak alája vetem. (Hosszas éljenezés.)

Uraim! az én személyemre nézve ez egy komoly szó volt, mert multamnak nagyobb részét ez által elvágтам, adott szavamat be nem váltottam, s mikor ezt tettem, mint katona, bizony, sokat tettem. S én nem tudom, lesz-e ez méltányolva azoktól, kiknek ígértem valamit, hibásan az igaz, de reménylem, hogy mint katonák, polgárok és hazafiak, meg fognak nyugodni. Hanem mivel meggyőződésemet a háznak alája vetettem, kérem, osszszuk el ezen felelősséget egymásra. Én, mi tehetségemben áll, mindent meg fogok tenni, hogy azt, mit tudok, életbe is léptessem, de egyeztetési pontot kérek; mert azon gazda, kinek 1000 forintja van, ha mind az ezeret elkölti, nem jó gazda, mert rendkívüli esetekre is kell hagyni tartalékul. Tehát én is tartalékot kívánok, mert a nélkül nem tehetek semmit. Nem kívánok tartalék-zászlóaljokat, azaz a botrányt szült 4-ik zászlóaljakat, hanem kívánom, hogy azon seregből, mely most kevés számban működik, hogy abból a tartalék-osztályok betanítására el ne kelljen venni feleslegesen. Oly rémképek ezen 4-ik zászlóaljak, hogy mihelyt a 4-dikről szól az ember, pedig az még sem nem pythagoricus, sem nem vész-jósló szám, hanem ha 3, vagy 7 volna, akkor talán találnék valamit, mert én is bújbajos vagyok. Tehát valamint minden jó gazda tartalékot tart, úgy nekem is adjanak, hogy könnyebben működhessem. Én köszönettel vettem, hogy a sor-

ezredekbl egy részt szabad lesz a honvédekhez által tenem, hanem én egyenesen kikérem, hogy a soreszredekbl felét tegyük által. Nem tudom, mennyire egyenlítetttem ki a dolgot azzal, mit itt szerencsés, vagy ha úgy akarják, sz erencsétlen voltam kimondani. (Éljen!)

Irányi. Kossuth indítványa s a hadminister engedménye által ki nem elégítettén, Pálffy indítványát pártolja. Bogdanovics, Fábian, Kálóczy, Halász szinte Pálffy indítványát pártolják. Kállay Ö. Kár hogy a ministerium minden kérdést ministeri kérdéssé tesz, mert ministeri crisis jelen körülmények közt senki sem akarhat. Tekintve az alvidéki lázadást, mely csak név szerint rácz-lázadás, valójában pedig a bécsi kormánytól támasztott lázadás, mint ezt a gallicziai események igazolják, — tekintve a katonatisztek nagy részének idegenkedését, tisztán magyar hadsereget kíván.

Ezzel a hadügyi törvényjavaslat általános tárgyalása befejeztetvén, az ülés eloszlott.

XI-ik ülés a felsőházban

aug. 19-én.

Az ülés tárgya, a nádor kir. helytartónál teendő névnapi tisztelkedés volt. Géczy P. honti főispán indítványozá, hogy az egész ház a primás szónoklata mellett menjen. Mi határozattá is emeltetett azon módosítással, hogy szónok ne a primás, hanem a ház elnöke legyen. Az ülés végén még az elnök meghívá az ősi szokás szerint megtartatni szokott szentistváni ünnepélyre a várkapolnába a ház tagjait.

